INSTITUTUL NAȚIONAL DE CERCETĂRI ECONOMICE
"COSTIN C. KIRIȚESCU"

TEZAUR

Volumul XIV

Academia Română

CENTRUL DE INFORMARE ŞI DOCUMENTARE ECONOMICĂ

INSTITUTUL NAȚIONAL DE CERCETĂRI ECONOMICE
"COSTIN C. KIRIȚESCU"

TEZAUR

1991
vol. XIV

Centrul de Informare
şi Documentare Economică

Bucureşti, România

Editor: Valeriu IOAN-FRANC

Prezentare grafică, machetare şi tehnoredactare: Luminiţa LOGIN,
Victor PREDA, Nicolae LOGIN, Mihaela PINTICĂ

Redactori: Aida SARCHIZIAN, Anca CODIRLĂ, Mircea FÂŢĂ,
Paula NEACŞU, Adelina BIGICĂ

Coperta: Nicolae LOGIN

Culegere text: Ortansa CIUTACU, Carmen DIŢULESCU,
Tamara BĂILEŞTEANU, Mirela AGAPI, Daniela POENARU,
Alexandra PURCĂREA, Valerica NEACŞU Miruna MAYER

Toate drepturile asupra acestei ediţii aparţin Institutului Naţional de Cercetări Economice
"Costin C. Kiriţescu". Reproducerea, fie şi parţială şi pe orice suport, este interzisă
fără acordul prealabil al editorului, fiind supusă prevederilor legii drepturilor de autor.

ISBN 978-973-159-146-9

ACADEMIA ROMÂNĂ

INSTITUTUL NAȚIONAL DE CERCETĂRI ECONOMICE
"COSTIN C. KIRIȚESCU"

TEZAUR

1991

vol. XIV

CENTRUL DE INFORMARE ŞI DOCUMENTARE ECONOMICĂ

SUMAR
volumul XIV

PROBLEME ECONOMICE NR. 21/1991 _____ 1

INSTITUTUL DE CONJUNCTURĂ ŞI MARKETING PENTRU TURISM

NOI ORIENTĂRI ÎN DEZVOLTAREA TURISMULUI ROMÂNESC
(dr. Ioan ISTRATE, Cristina MAIER)

Introducere 5

I. De la premise la direcţii de acţiune 5

II. Turismul românesc prin prisma teoriilor de dezvoltare turistică.....7

III. Cadrul general al concepţiei dezvoltării turismului românesc.....10

IV. Evaluarea impactului dezvoltării turismului.....14

4.1. Impactul economic 14

A. Crearea de noi locuri de muncă.....15
B. Dezvoltarea regională 16
C. Competiţia intersectorială 17
D. Inflaţia.....18
E. Efectul multiplicator.....19

4.2. Impactul sociocultural.....22

4.3. Impactul ecologic.....25

PROBLEME ECONOMICE NR. 22-23/1991 _____ 31

Agricultura în dubla ipostază – factor economic şi client al restului economiei 37

Mutaţii cantitative şi structurale în cererea de produse agroalimentare 44

Oferta agriculturii de tranziţie – estimări de nivel şi structură 56

Marketingul în practica organizării pieţelor produselor agricole (necesităţi, oportunităţi, direcţii) 65

Formarea noilor structuri agrare: proces economico-social complex şi de durată 74

Structura agrară – concept – tendinţe 83

Organizarea activităţilor economice prin integrare, în sfera agroalimentară 86

Premise metodologice ale abordării ştiinţifice a dezvoltării rurale 93

Indicatorii calităţii vieţii rurale 98

Indicatori demografici în mediul rural 103

Sărăcia rurală 107

Modalităţi de cuantificare a deciziilor de politica economică pentru susţinerea agriculturii 113

Unele particularităţi ale retehnologizării în producţia vegetală 118

Analiza economică a exploataţiilor agricole - aspecte metodologice 124

Propuneri pentru internalizarea costurilor privind protecţia mediului înconjurător în agricultură 131

PROBLEME ECONOMICE NR. 24-25/1991 _____ 137

REEVALUAREA LOCULUI ŞI ROLULUI INDUSTRIEI CHIMICE ŞI PETROCHIMICE ÎN COMPLEXUL ECONOMIC NAŢIONAL (Laureana URSE, Marcel DORU)

Introducere… 143

Capitolul I. Locul şi rolul industriei chimice şi petrochimice româneşti în complexul economic naţional 145

Capitolul II. Starea actuală a funcţionării aparatului productiv al ramurii în raport cu cerinţele unei activităţi economice eficiente 155

Capitolul III. Evoluţia şi tendinţele înregistrate pe plan mondial în dezvoltarea industriei chimice 160

Capitolul IV. Priorităţi în procesul de restructurare a industriei chimice şi petrochimice din România 166

Anexa 1. Evoluția structurii producției marfă pe principalele subramuri ale industriei chimice și petrochimice în perioada 1985-1989 181
Anexa 2. Ponderea consumului energetic al diferitelor subramuri și grupe de produse din industria chimică în consumul energetic al ramurii și gradul de valorificare al energiei consumate 182
Anexa 3. Nivelurile principalilor indicatori de caracterizare a activității economico-productive și de CS-DT în principalele subramuri ale industriei chimice..... 183
Anexa 4. Evoluția producției marfă pe principalele subramuri ale industriei chimice și petrochimice în perioada 1985-1989 184
Anexa 5. Evoluția valorii medii a fondurilor fixe din activitatea totală, pe principalele subramuri din industria chimică și petrochimică, în perioada 1985-1988..... 185
Anexa 6. Consumul mediu de energie electrică pe tona de sodă caustică (100% NaOH) electrolitică în România și în unele țări membre ale CAER 186
Anexa 7. Consumurile specifice de materii prime și de energie pentru fabricarea sodei calcinate, în România și în Anglia 186
Anexa 8. Consumul cumulat de energie la fabricarea amoniacului în România și în alte țări membre ale CAER..... 187
Anexa 9. Performanțele tehnologice comparative ale instalațiilor de obținere a ureei, în funcțiune, în România și SUA (anul 1987)..... 188
Anexa 10. Cantitățile totale de substanțe poluante deversate în mediu, în anul 1987 de către unitățile MIChP..... 189
Anexa 11. Evoluția efectivului personalului muncitor din principalele subramuri ale industriei chimice și petrochimice în perioada 1985-1988..... 190
Anexa 12. Evoluția gradului de înzestrare a muncii în perioada 1985-1988, în principalele subramuri ale industriei chimice..... 191
Anexa 13. Evoluția beneficiilor (+) sau pierderilor (-) nete din activitatea totală, pe principalele subramuri din industria chimică și petrochimică, în perioada 1985-1988 192
Anexa 14. Evoluția ratei rentabilității în activitatea totală în perioada 1985-1988, pe principalele subramuri ale industriei chimice și petrochimice..... 193
Anexa 15. Evoluția consumului specific de energie electrică în perioada 1985-1988, pe principalele subramuri ale industriei chimice și petrochimice..... 194

Anexa 16. Evoluția eficienței brute a fondurilor fixe pe principalele subramuri ale industriei chimice şi petrochimice în perioada 1985-1988 195
Anexa 17. Evoluția eficienței nete a fondurilor fixe în perioada 1985-1988 pe principalele subramuri ale industriei chimice şi petrochimice 196

PROBLEME ECONOMICE NR. 26/1991 197

PUNCTE DE VEDERE

INSTITUTUL DE CERCETARE A CALITĂȚII VIEȚII
PROBLEMA LOCUINȚELOR ÎN URSS

I. DIAGNOZA 201
A. Parametri de cantitate 202
B. Aspecte de calitate 205
C. Administrarea şi repartiția actuală a locuințelor – între acceptare şi dezavuare 207
II. REFORMĂ 211
A. Cadrul oficial 212
B. Principalele prevederi 213
C. Presiunea cererii neacoperite 214
D. Resursele – restricții şi căi de suplimentare 216
III. ÎNTRE RELAȚII DE PIAȚĂ ŞI PROTECȚIE SOCIALĂ 220
A. Locuințe – bun social sau obiect al relațiilor de piață? 220
B. Protecția socială în sfera locativă 221

PROBLEME ECONOMICE NR. 27-28/1991 225

STUDIU REFERITOR LA DEZVOLTAREA STATISTICILOR PRIVIND PROTECȚIA MEDIULUI ÎNCONJURĂTOR ŞI A AŞEZĂRILOR UMANE (Ştefan NICOLAE, Florica TODIRAŞCU)

Introducere 231
A. Caracteristici ale statisticilor mediului 235
B. Cadrul pentru dezvoltarea statisticilor mediului – CDSM 235

A. Activități sociale şi economice, evenimente naturale 237
B. Incidența asupra mediului de activități..... 238
C. Reacții ale incidențelor asupra mediului..... 238
C. Obiectivele şi structura Raportului privind dezvoltarea CDSM..... 238
I. Statistici asupra aşezărilor omeneşti..... 241
A. Noțiunea de aşezări umane..... 241
B. Preocupări privind aşezările umane 241
C. Probleme generale de metodologie 243
II. Statistici privind aşezările umane: concepte şi metode 246
A. Activități sociale şi economice, evenimente naturale 246
A.1. Creşterea şi evoluția aşezărilor umane 246
A.2. Alte activități..... 246
A.3. Evenimentele naturale..... 253
B. Incidențe ale activităților/evenimentelor asupra mediului 253
B.1. Statutul construcțiilor şi al infrastructurilor..... 254
B.2. Starea resurselor necesare vieții 258
B.3. Sănătatea şi bunăstarea populației în aşezările umane 261
C. Reacții la incidențele asupra mediului ambiant 266
C.1. Politici şi programe privind aşezările omeneşti 266
C.2. Supravegherea nivelului poluării şi lupta împotriva poluării..... 268
C.3. Prevenirea catastrofelor naturale şi reducerea riscurilor 272
D. Inventare, stocuri şi condiții de referință..... 272
D.1. Stocurile de clădiri şi infrastructuri 272
D.2. Inventare privind mediul înconjurător..... 274

PROBLEME ECONOMICE NR. 29/1991_____277

ASPECTE ALE REFORMEI DIN MAI MULTE ȚĂRI ALE EUROPEI DE EST

CENTRUL DE INFORMARE ŞI DOCUMENTARE ECONOMICĂ

Europa de Est

Colapsul economic al Răsăritului 281
Europa Centrală: piețe noi – speranțe noi..... 282

Sisteme ajutătoare în perioada inflației 284

Cehoslovacia

Primii paşi ai reformei 287
Planul reformei economice în Republica Federativă Cehă şi Slovacă 296
Elemente de frânare a inflației 298
Limitări în intervențiile asupra reglementării prețurilor 299
Sistemul de licențe pentru export-import 300

Polonia

Polonia se îndreaptă către fundamentalism? 303
Date statistice despre reforma economică 304
Întreprinderi privatizate 305

URSS 306
Înaintea uraganului social? 306
Există spațiu pentru manevră? 308
Posibilitatea firmelor din Vest de a vinde în URSS 310
Clubul băncilor la Moscova 311

PROBLEME ECONOMICE NR. 30-31-32/1991 _____ 313

INDUSTRIA DIN ROMÂNIA INTERBELICĂ

CUVÂNT ÎNAINTE 319

PARTEA I. INDUSTRIA EXTRACTIVĂ DIN ROMÂNIA, ÎNTRE ANII 1921 ŞI 1939 320

1. Regimul de exploatare şi de valorificare a zăcămintelor miniere, în perioada interbelică 321
2. Structura industriei extractive în perioada interbelică 329
3. Dinamica producției industriale extractive în perioada interbelicăx 331
4. Factorii de creştere a producției industriei extractive, în România interbelică 352

PARTEA A II-A. INDUSTRIA PRELUCRĂTOARE ÎN ROMÂNIA INTERBELICĂ 379

CAPITOLUL I. PRODUCȚIA INDUSTRIALĂ 379

1. Dinamici 379
2. Structuri 390

CAPITOLUL II. FACTORII DE CREŞTERE 403
1. Forța de muncă 403
2. Productivitatea muncii 408

CAPITOLUL III. CÂTEVA SEMNIFICAȚII 419

NOTE BIBLIOGRAFICE 430

PROBLEME ECONOMICE NR. 33/1991 439

NIVELUL DEZVOLTĂRII ECONOMICO-SOCIALE A ROMÂNIEI COMPARATIV CU ALTE ȚĂRI (evaluare pe baza unui indicator sintetic agregat) (dr. Constantin GRIGORESCU)

I. Aspecte teoretice şi metodologice 443

II. Dimensiunile indicatorului sintetic agregat. Variante. Semnificații. Decalaje. 448

III. Poziția României în ierarhia mondială şi europeană. Mărimea indicatorilor şi decalaje 459

PROBLEME ECONOMICE NR. 34-35/1991 465

PROPRIETATEA PRIVATĂ – BAZA ECONOMICĂ A DEMOCRATIZĂRII SOCIETĂȚII ROMÂNEŞTI

În loc de prefață 469

Privatizarea soluție sigură de protejare a populației României în tranziția spre economia de piață 470

Capitolul 1. Cu ce începem Marea Reformă? 472

Capitolul 2. Cadrul juridic necesar realizării economiei de piață 482

Capitolul 3. Proiectul guvernamental pentru privatizare 487

Capitolul 4. Anteproiect: Legea privatizării 499
4.1. Expunere de motive 499
4.2. Legea privatizării 500
4.3. Adnotări şi comentarii la Anteproiectul privind “Legea privatizării” 512

În loc de concluzii 527

INSTITUTUL NAȚIONAL
DE
CERCETĂRI ECONOMICE

PROBLEME ECONOMICE
NR. 21/1991

CENTRUL DE INFORMARE
ŞI DOCUMENTARE ECONOMICĂ
BUCUREŞTI

SUMAR

INSTITUTUL DE CONJUNCTURĂ ŞI MARKETING PENTRU TURISM

NOI ORIENTĂRI ÎN DEZVOLTAREA TURISMULUI ROMÂNESC
(dr. Ioan ISTRATE, Cristina MAIER)

Introducere 5

I. De la premise la direcții de acțiune 5

II. Turismul românesc prin prisma teoriilor de dezvoltare turistică.....7

III. Cadrul general al concepției dezvoltării turismului românesc.....10

IV. Evaluarea impactului dezvoltării turismului.....14

4.1. Impactul economic 14

A. Crearea de noi locuri de muncă.....15
B. Dezvoltarea regională 16
C. Competiția intersectorială 17
D. Inflația.....18
E. Efectul multiplicator.....19

4.2. Impactul sociocultural.....22

4.3. Impactul ecologic.....25

Introducere

1. Aflat într-un moment în care se spera că va câştiga pariul cu el însuşi contribuind la prosperitatea naţiunii prin efectul lui multiplicator, turismul românesc, analizat prin prisma rezultatelor obţinute în ultima perioadă, se află într-o situaţie critică, revirimentul aşteptat – prin acţiunile de privatizare (concesionări, închirieri, locaţii de gestiune), infuzia de capital străin sau prin liberalizarea preţurilor şi tarifelor – întârziind surprinzător de mult.

Fenomenul de criză este resimţit atât la nivelul turismului intern, dar mai ales la cel al turismului internaţional.

2. Totuşi, ceva s-a realizat în ţara noastră, în turism, de la revoluţie încoace. În primul rând, autocare moderne (Mercedes, Iveco) purtând însemnele ţării noastre străbat şoselele româneşti sau cele din alte ţări. În al doilea rând, au apărut numeroase agenţii turistice particulare, firme româneşti sau mixte, care invită, incitant, la excursii în Turcia, Grecia, Italia, Franţa, Marea Britanie, Spania, dar şi în Thailanda, SUA sau Egipt; vechilor structuri ale OJT-urilor le-au luat locul societăţile comerciale, un prim pas spre privatizare. În al treilea rând, foarte multe firme străine au vizitat România şi au dorit să încheie contracte de cooperare cu societăţi comerciale româneşti.

I. De la premise la direcţii de acţiune

3. Ce i-au atras pe aceşti virtuali investitori au fost în primul rând resursele turistice ale României, fără egal şi unanim apreciate. Elveţienii recunosc că principala lor bogăţie naturală este peisajul, peisajul alpin al Elveţiei. Dar România are nu numai peisajul Elveţiei, ci şi Riviera franceză, situate la mai puţin de 200 km depărtare – cum remarca guvernatorul statului Colorado, în urmă cu câţiva ani când ne-a vizitat ţara. Dar România mai are, pe lângă peisajul carpatin şi coasta Mării Negre, o Deltă unicat, câmpii şi lunci roditoare, 40% din cursul inferior al Dunării, oraşe şi cetăţi antice şi medievale, muzee şi monumente de o inestimabilă valoare, izvoare de ape minerale şi lacuri tămăduitoare etc. Şi numai 80-85% din acest potenţial este valorificat pentru turism…

4. Desigur, valorificarea ştiinţifică a patrimoniului turistic, prin studii care să cuprindă întreaga ţară, va contribui, prin implementarea ideilor, la

relansarea turismului românesc. Modelelor teoretice trebuie să le urmeze însă măsuri practice imediate sau de perspectivă, menite să dinamizeze toate structurile şi angrenajele care sprijină şi impulsionează revigorarea turismului în ţara noastră. În acest scop, în continuare vor fi prezentate câteva direcţii de acţiune, urmate de o încercare de trecere a concepţiei dezvoltării turismului în România prin prisma teoriilor de dezvoltare turistică, în general, în Europa şi în lume.

5. La stabilirea direcţiilor principale de acţiune pentru revigorarea turismului românesc s-a avut în vedere obiectivul general al transformării turismului[1], şi anume: crearea şi reglementarea cadrului funcţionării apte şi armonioase a tuturor structurilor, menite să asigure atât dezvoltarea extensivă (prin antrenarea în circuitul turistic a unor noi resurse, practicarea unor forme de turism inexistente sau foarte slab reprezentate în trecut, extinderea cooperării internaţionale, lansarea şi promovarea ofertei româneşti pe alte pieţe turistice etc.), cât şi intensivă (valorificarea superioară a întregului patrimoniu turistic, diversificarea şi creşterea calităţii ofertei de produse turistice, amplificarea formelor de cooperare internaţională ş.a.).

6. Iată, în continuare, succint, principalele direcţii de acţiune:

- instituirea unei viziuni globale asupra turismului românesc, atât intern cât şi internaţional;
- modernizarea şi dezvoltarea bazei tehnico-materiale a turismului;
- generalizarea sistemului de clasificare pe stele a unităţilor turistice de cazare şi alimentaţie publică, instrument de creştere a calităţii serviciilor şi de control al activităţii de turism din întreaga ţară;
- schimbarea imaginii despre România turistică în Europa şi în lume, în conformitate şi în consonanţă cu noua şi reala deschidere politică a României spre continent şi spre Terra;
- instituirea unei politici de preţuri şi tarife accesibile pentru turişti şi stimulative pentru agenţii comerciali de stat sau privaţi;
- definitivarea Legii turismului şi promulgarea acesteia, după discutarea şi aprobarea ei în Parlament;
- încurajarea şi atragerea, prin prevederile Legii investiţiilor străine, de firme şi investitori străini pentru acţiuni de cooperare în domeniul turismului;
- garanţie sigură a creşterii forţei de penetraţie a turismului românesc;

[1] xxx, "Probleme fundamentale ale restructurării turismului românesc", în *Probleme economice*, nr. 6/1990.

- perfecționarea personalului de toate gradele şi la toate nivelurile, în concordanță cu principiile Organizației Mondiale a Turismului, potrivit cărora pregătirea şi perfecționarea personalului constituie "prioritatea priorităților" – certitudinea perspectivei unui turism de calitate, competitiv;
- aplicarea în practică a rezultatelor cercetării ştiințifice în domeniul turismului, sprijinirea materială, documentară şi financiară a programelor de cercetare – baza ştiințific fundamentată a turismului viitorului şi a viitorului turismului în România.

II. Turismul românesc prin prisma teoriilor de dezvoltare turistică

7. În literatura europeană consacrată teoriilor dezvoltării pot fi distinse câteva etape privind modul de definire a conceptului de dezvoltare.

Dacă imediat după cel de-al doilea război mondial, când s-a fundamentat concepția trecerii spre o economie industrializată, dezvoltarea a fost interpretată aproape exclusiv în termenii creşterii economice, în anii '50 accentul s-a pus pe problema modului de distribuire a venitului național, conceptului de dezvoltare atribuindu-se, în felul acesta, şi o dimensiune socială.

În perioada următoare, respectiv cea a deceniului şase, conținutul conceptului de dezvoltare se extinde mai mult, încorporând şi factorul mediu înconjurător, care revine cu acuitate în deceniul opt al secolului nostru.

Pe durata crizei economice din 1973 şi 1979, conceptualizarea procesului de dezvoltare redevine unidimensională prin accentul pus aproape în exclusivitate pe creşterea venitului național.

8. Deşi s-a recunoscut, după cel de-al doilea război mondial, că turismul are o semnificație economică şi socială deosebită în cadrul unei economii naționale, în literatura teoriilor dezvoltării acesta a început să fie abordat mult mai târziu, fenomen explicabil dacă ne gândim că în perioada timpurie a industrializării, sectorul terțiar a fost total sau parțial neglijat. Pe măsură ce acest sector a început să capete amploare şi turismului i s-a recunoscut funcția specială pe care o poate avea în creşterea economică a unei țări. Această idee, evidențiată de K. Krapf în lucrarea sa *Les pays en voie de developpement au tourisme*[1], a fost predominantă în cursul deceniului şase.

[1] xxx, "Introduction methodologique", în *Tourist Review*, G.B., 1961.

În deceniul următor, mai mulți autori[1], care au abordat teme privind teoria dezvoltării industriei turistice în țările subdezvoltate, au subliniat efectul multiplicator al turismului în economia acestor țări. Mai mult decât atât, J. Bryden a recunoscut explicit, pentru prima dată, că efectul turismului în aceste țări este condiționat de contextul socioeconomic în care dezvoltarea are loc. Referindu-se la cazul particular al dezvoltării turismului în zona Caraibe, J. Bryden s-a îndoit asupra impactului pozitiv pe care turismul ar fi putut să-l aibă asupra zonei, în contextul existenței unui număr ridicat de proprietari străini, care își repatriau profiturile realizate și a unui important potențial de forță de muncă străină, care ocupa locuri de muncă în dauna populației locale.

J.W.M. Van Doorn, în lucrarea sa, *The Developing Countries: Are they Really Affected by Tourism?*[2], duce mai departe această idee argumentând că: "turismul nu poate fi considerat în afara contextului diferitelor stadii de dezvoltare pe care țara respectivă le-a atins".

În acest sens, el propune o tipologie a dezvoltării turistice, care combină nivelurile de dezvoltare economică și socială ale unei țări, bazate pe conceptele de prosperitate și bunăstare, cu fazele de dezvoltare turistică inspirate din lucrările privind impactul social ale lui J. Forster[3] și D.J. Greenwood.[4]

Mai departe, J.W.M. Van Doorn sugerează că în evaluarea impactului turismului în țările subdezvoltate trebuie luate în considerare teoriile de dezvoltare care stau la baza programelor economico-sociale din țările respective. În acest sens, autorul atrage atenția asupra faptului că: "orice efect al turismului, fie în creșterea gradului de ocupare a forței de muncă sau în scăderea gradului de conștientizare a identității culturale, fie în creșterea contribuției amenajărilor balneare în îngrijirea sănătății, trebuie valorizat explicit în conformitate cu teoria dezvoltării. Multe studii de dezvoltare turistică cuprind numai o noțiune implicită, bazată pe intuirea uneia dintre cele două direcții din teoria dezvoltării: teoria tradițională și cea modernă".

---

[1] Kasse, M., "La theorie du developpement de l'industrie touristique dans les pays sous-developpés", în *Annales Africaines*, 1971-1972; Bryden, J., *Tourism and Development: a Case Study of the Commonwealth Caribbean*, Cambridge University Press, New York, 1973.

[2] *Some Critical Notes on Socio-Cultural Impact Studies*, London, 1974.

[3] Forster, J., "The Sociological Consequences of Tourism", în *International Journal of Comparative Sociology*, 1964.

[4] Greenwood, D.J., *Tourism as an Agent of Change: a Spanish Basque Case. Ethnology*, 1972.

După J.W.M. Van Doorn, teoria tradițională a dezvoltării promovează ideea creării unei societăți de tip occidental de sine stătătoare, ca rezultat al combinării schimbărilor economice, sociale şi culturale, schimbări condiționate de caracteristicile interne ale țării vizate.

În cadrul teoriilor moderne de dezvoltare, ideea principală, după J.W.M. Van Doorn, este cea a dependenței sau cea a relației centru-periferie, potrivit căreia țările dezvoltate progresează autonom, în timp ce țările subdezvoltate aleg un model sau altul de dezvoltare, derivat de la țările dezvoltate.

Pe această linie s-au situat autorii[1] care au analizat dezvoltarea turismului în țările mediteraneene. Fluxurile de turişti din Europa de Vest spre aceste țări au fost considerate ca o manifestare a acestei relații centru-periferie, între nordul european dezvoltat şi sudul mai puțin dezvoltat. Turismul, în acest mod, a constituit un factor extern, derivat, de modernizare – prin influențele comportamentului turistic al celor sosiți din nordul şi vestul Europei – asupra localnicilor şi asupra unor domenii economice de producere şi comercializare a bunurilor cu care aceştia erau obişnuiți.

În acest sens, S.G. Britton, în lucrarea sa, *The Political Economy of Tourism in the Third World*[2], arată că dependența unei țări subdezvoltate de o țară dezvoltată poate fi privită… ca un proces a condiționărilor istorice care alterează funcționarea subsistemelor economice şi sociale într-o țară subdezvoltată. Această condiționare cauzează dezintegrarea economiei autohtone şi o reorientează pentru a servi exigențelor pieței externe". Şi în această ordine de idei, S.G. Britton conchide că: industria turistică internațională, datorită puterii comerciale, pe care o dețin întreprinderile străine, impune destinațiilor periferice un mod de dezvoltare care consolidează dependența de țările dezvoltate".

9. Privită în lumina teoriei relației de dependență centru-periferie, în fundamentarea concepției de dezvoltare în perspectivă a turismului românesc vor trebuie reevaluate o serie de aspecte economice, socioculturale şi ecologice a căror prezentare să fie unitară la nivelul concepției, aspecte pe care vom încerca să le creionăm în cele ce urmează.

---

[1] Schneider, P. and Hanson, E., "Modernization and Development: the Role of Regional Elites and Noncorporate Groups in the European Mediterranean", *Comparative Studies in Society and History*, 1972; Seers, D., "The New Meaning of Development", în *International Development Review*, 1977.

[2] *Annals of Tourism Research*, 1982.

III. Cadrul general al concepției dezvoltării turismului românesc

10. În procesul actual de instituționalizare a noilor structuri organizatorice în turismul românesc, s-a omis reintroducerea în discuție a unei concepții clare de dezvoltare în perspectivă a turismului, aceasta fiind cu atât mai necesară cu cât ar putea permite şi o mai bună înțelegere a direcției spre care ar trebui să se îndrepte actualele transformări.

Reintroducerea conceptului de dezvoltare în teoria şi practica reformei în turismul românesc ar avea capacitatea de a ne permite, pe de o parte, o evaluare corectă a nivelului real de dezvoltare turistică la care ne situăm, iar pe de altă parte, stabilirea unor elemente necesare de evaluare anticipată a perspectivei de dezvoltare.

În această ordine de idei, în cele ce urmează punem în discuție o serie de considerații metodologice privind dezvoltarea turismului, preluate din literatura de specialitate, ce ar trebui să fundamenteze strategia de perspectivă a turismului românesc.

11. Dacă până acum, studiile de dezvoltare a turismului românesc la nivel local, regional, național sau pe forme de turism au cuprins aproape în exclusivitate numai dimensiunea economică a consecințelor dezvoltării, şi aceasta încă incompletă, este absolut necesar ca pentru viitor să se aibă în vedere deopotrivă evaluarea consecințelor socioculturale asupra populației locale, precum şi a celor asupra mediului înconjurător.

De altfel, în literatura de specialitate s-a recunoscut încă din anii ’80 că toate aceste trei aspecte ale impactului dezvoltării turismului trebuie luate în considerare şi că, atât aspectele pozitive, cât şi cele negative atribuite turismului trebuie să constituie obiectul evaluării consecințelor dezvoltării[1].

12. O dată cu introducerea dimensiunii sociale şi ecologice în studiile de dezvoltare turistică şi-a făcut loc ideea necesității de a prevedea efectele dezvoltării înainte de începerea punerii în practică a unui proiect de amenajare turistică. În această ordine de idei, persoana sau grupul, care doreşte să tulbure echilibrul ecologic, trebuie să facă dovada că proiectul propus nu va prejudicia calitatea mediului şi că beneficiul social al acestuia cântăreşte mai greu decât costurile sociale[2].

---

[1] Mathieson, A. and Wall, G., *Tourisme Economic, Physical and Social Impacts*, Longman, London, 1982.

[2] Phillips, P.H., *Imapct reporting: an incremental approach to environmental planning*, The 8th Geography Conference, New Zeeland, Plamerston North, 1972.

13. Pornind de la experiența studiilor asupra impactului construirii de platforme de foraj în Scoția, A.F. Potter[1] prezintă un cadru metodologic general, care, lărgit şi modificat pentru a lua în considerare nu numai impactul ecologic dar şi cel economic şi social, poate constitui şi un model orientativ pentru proiectele de dezvoltare turistică. Iată, în rezumat, principalele elemente ale acestuia:

a) **Examinarea contextului (mediu, societate, economie)**:
   - mediul fizic;
   - societate (caracteristici sociodemografice şi culturale);
   - economie (mărime, diversitate, vitalitate, dependență).

b) **Prognoză a tendințelor demografice şi economice**; dacă dezvoltarea turismului nu ar avea loc/nu ar fi avut loc.

c) **Examinarea stadiului de dezvoltare a turismului** (elemente şi procese caracteristice cererii şi ofertei).

Aici se pune problema organizării şi coordonării în timp a dezvoltării. O dezvoltare gradată în timp va permite o mai bună ajustare socială şi de mediu, precum şi o mai bună organizare a resurselor locale, financiare şi de forță de muncă, pentru a face față dezvoltării. O dezvoltare rapidă va aduce aparent beneficii mari şi rapide care, pe termen mediu şi lung, se vor reduce treptat fiindcă cu greu comunitatea locală va putea să facă față unei astfel de dezvoltări.

d) **Examinarea efectelor economice, sociale şi ecologice ale dezvoltării turismului şi previziunea acestora dacă dezvoltarea continuă**.

e) **Identificarea diferențelor în termeni cantitativi şi calitativi între etapele a 2-a şi a 4-a**.

f) **Sugerarea unor măsuri de ameliorare pentru a reduce unele efecte negative ale impactului dezvoltării turismului** (de exemplu, zonarea teritoriului pentru concentrarea în spațiu a activităților, controlul accesului turiştilor în parcuri naturale, dispersarea în timp a cererii pentru a diminua concentrarea sezonieră).

g) **Examinarea alternativelor de dezvoltare turistică şi compararea consecințelor acestora** sau chiar a dezvoltării turismului cu cea a altor domenii (agricultura sau industria lemnului).

h) Prezentarea rezultatelor şi fundamentarea deciziei.

14. Privite retrospectiv, din perspectiva acestui cadru metodologic, multe dintre studiile anterioare de dezvoltare a turismului românesc, la

[1] Potter, A.F., *The methodology of impact analysis, Town and Country Planning*, 1978.

diferite niveluri, au evaluat, de regulă, consecinţele impactului dezvoltării numai din unghiul de vedere al unui singur domeniu, fie economic, în cele mai multe cazuri, fie ecologic sau sociocultural. Apoi, utilizarea unor informaţii insuficiente sau trunchiate, a unor metodologii inadecvate, precum şi lipsa unei documentaţii sistematice din alte ţări cu turism dezvoltat pe perioada ultimilor 10 ani şi lipsa unei abordări interdisciplinare reale a problematicii au condus la unele nereuşite în demersul analizei ştiinţifice a procesului complex al dezvoltării turistice. La acestea putem adăuga şi faptul că în abordarea problematicii evaluării impactului turismului a existat tendinţa de concentrare a studiilor numai asupra destinaţiilor turistice.

În 1980, J.M. Thurot[1] propune lărgirea acestei sfere de abordare incluzând atât factorii interni din localitatea, zona sau regiunea de destinaţie, cât şi factorii externi ale căror origini se află fie în zonele sau regiunile emitente, fie în cele de tranzit (figura 1). Deşi această abordare nu a fost încă adoptată, în mod general, în literatura de specialitate asupra impactului dezvoltării turismului, ea constituie totuşi un punct de vedere care lărgeşte sfera de înţelegere a complexităţii acestei problematici.

O serie de factori cauzali existenţi în zonele şi regiunile emitente, precum instituţionalizarea organizării concediilor şi vacanţelor, obiceiurile, tradiţiile, atitudinile, experienţele de călătorie determină anumite preferinţe pentru anumite tipuri de vacanţe şi destinaţii, cu consecinţe asupra concentrării cererii în spaţiu şi timp în zonele şi regiunile de destinaţie.

Capacitatea şi organizarea reţelei de transport, costul şi comoditatea acesteia în zonele şi regiunile de tranzit pot accentua aceste concentrări spaţiale şi temporale ale cererii cu consecinţe asupra presiunii traficului turistic, care se poate dezvolta la destinaţie, într-o anumită perioadă de timp şi în anumite spaţii, la interferenţa dintre diferite regiuni, la periferiile oraşelor sau la intrările în staţiuni.

Ca răspuns la aceste presiuni, dacă regiunea de destinaţie ajunge la punctul de saturaţie, aceasta va limita predilecţia de a călători din regiunile emitente, va reduce volumul de alegeri disponibile pe piaţa emitentă potenţială sau va micşora calitatea experienţei de călătorie.

Aceste relaţii dintre zonele şi regiunile emitente, de tranzit, şi cele de destinaţie neexploatate încă în studiile asupra evaluării impactului turistic au fost deja identificate şi explorate în teoria centru-periferie a dezvoltării turismului.

---

[1] Thurot, J.M., “Capacité de change et Production touristique”, *Etudes et Memoires*, No. 43, 1980, Centre des Hautes Etudes Touristiques, Aix-en-Provence, France.

Figura 1. Comparație a stadiilor de dezvoltare ale unei țări cu cele de dezvoltare turistică

Stadii ale dezvoltării turismului

	Stadiul I	Stadiul II	Stadiul III
Stadii de dezvoltare socioeconomică	$H_w L_p$ $L_w H_p$ $L_w L_p$		
Stadiul I	Descoperirea de noi zone turistice		
Stadiul II	Mijloace şi resurse locale de dezvoltare. Dezvoltarea la nivelul deciziilor autorităților locale.		
Stadiul III	Trecerea dezvoltării turismului de la autoritățile locale la cele regionale şi naționale. Instituționalizare, standardizare, planificare.		
$H_w L_p$	bunăstare înaltă, prosperitate joasă.		
$L_w H_p$	bunăstare joasă, prosperitate înaltă.		
$L_w L_p$	bunăstare şi prosperitate joase.		

Sursa: Van Doorn, J.W.M., "The Developing Countries: Are they Really Affected by Tourism?", *Some Critical Notes on Socio-cultural Impact Studies*, 1974.

Figura 2. Interrelațiile între factorii cauzali şi impact în regiunile de emisie, tranzit şi destinație

Regiune emitentă	Regiune de tranzit	Regiune de destinație	
Factori cauzali		Volumul şi tipul impactului influențat de:	
Tip de societate Natura şi volumul cererii Organizarea turismului	Impactul în regiunea de tranzit	**Factori externi** • concentrare spațială • concentrare în timp (sezonalitate)	**Factori interni** • sistem economic • sistem social • mediul înconjurător
Impact **Limite ale:** • înclinației de călătorie • alegerii destinațiilor • calității experienței de călătorie	**Factori cauzali** Natura şi capacitatea rețelei de transport Costul călătoriei Saturare	 Saturare, pierderea receptivității	

Sursa: Thurot, J.M., "Capacité de change et production touristique", în *Etudes et Memoires*, No. 43, Centre de Hautes Etudes Touristiques, Aix-en-Provence, 1980.

IV. Evaluarea impactului dezvoltării turismului

4.1. Impactul economic

15. În condițiile anterioare, ale unei economii centralizate, când investițiile pentru dezvoltarea turismului românesc erau alocate, în cea mai mare parte, din bugetul statului, evaluarea economică din proiectele de dezvoltare se raportau, aproape în exclusivitate, la aspectul eficienței economice a investițiilor propuse.

Aşezarea societății româneşti pe principiile unei economii de piață va conduce, implicit, spre necesitatea abordării impactului economic al dezvoltării turismului dintr-un unghi de vedere nou, care să surprindă toată complexitatea efectelor economice induse de procesul dezvoltării, şi anume crearea de noi locuri de muncă, efectele inflaționiste, concurența cu alte sectoare economice, influența asupra balanței de plăți, veniturile realizate de stat prin sistemul de impozitare, efectul multiplicator al veniturilor din turism etc.

16. Dezvoltarea turistică implică din punct de vedere economic costuri şi beneficii, ale căror consecințe vor fi suportate de o serie de categorii atât din sfera sistemului turistic, cât şi din afara acestuia.

În primul rând, venitul net realizat din turism va reveni celor direct implicați în procesul de dezvoltare: promotori, investitori, operatori şi angajații acestora.

În al doilea rând, o parte din veniturile realizate din turism, precum şi o serie de efecte indirecte asupra capitalului, prețul pământului şi cel al forței de muncă, inflația vor putea fi resimțite, prin efectul multiplicator, de către rezidenți şi întreprinderi care nu sunt angajați direct în activitatea turistică.

În al treilea rând, autoritățile publice la nivel regional sau național reprezintă agenți ai dezvoltării turismului, dar natura beneficiilor şi costurilor acestora va diferi semnificativ de cea a sectorului particular.

În sfârşit, turiştii sunt cei care vor suporta multe din costurile directe plin plata serviciilor pe care le solicită, în timp ce beneficiile acestora sunt mai degrabă de natură extramonetară (tabelul 1).

Tabelul 1

Un posibil cadru pentru evaluarea impactului economic al dezvoltării turistice

Dezvoltare:			Cheltuieli turistice în:
atracții	transport	cazare	taxe, impozite, infrastructură, comisioane
hoteluri	moteluri	caravane campinguri	case de vacanță
cat. I	cat. II		
Dau naștere la:			
Beneficii		**Costuri**	
• câştiguri din exterior • ocupare a forței de muncă • dezvoltare regională • efect multiplicator • taxe pe venit		• investiții • bunuri importate • profituri, salarii • promovare • competiție intersectorială • inflație	
raportate la:		suportate de:	
întreprinzători operatori angajați	întreprinderi şi rezidenți neo-rientați turistic	autorități publice	turişti
lrni	*lrni*	*lrni*	*lrni*

l = local, r = regional, n = național, i = internațional.

Sursa: Pearce, Douglas, *Tourist Development*, Longman Scientific Technical, UK Limited, 1989.

A. Crearea de noi locuri de muncă

17. Unul dintre aspectele majore al impactului economic al dezvoltării turismului îl reprezintă crearea de noi locuri de muncă. Ca industrie a serviciilor, se consideră că turismul este un domeniu de utilizare intensivă a forței de muncă dintr-o zonă sau regiune supusă dezvoltării turistice.

Totodată, turismul oferă posibilitatea de a crea noi locuri de muncă acolo unde există puține alternative de dezvoltare economică şi chiar să le mențină în situații conjuncturale nefavorabile deoarece turismul este mai puțin susceptibil de a suferi un faliment total.

18. La o privire mai atentă, însă, problema comportă o analiză detaliată, întrucât se ridică o serie de aspecte legate de piața zonală sau regională a forței de muncă, a volumului, calității, sezonalității şi costului acesteia.

De aceea, un proiect de dezvoltare al unui obiectiv turistic sau al unei stațiuni în turismul românesc va trebui să evalueze cu realism toate aceste aspecte, dintre care ne vom referi, în cele ce urmează, la câteva.

În primul rând, trebuie avut în vedere faptul că dezvoltarea turismului creează locuri de muncă, ale căror costuri sunt mai scăzute decât în alte sectoare economice. Un studiu realizat, în 1982, de către British Authority, conchide că, în termeni generali, capitalul necesar per lucrător în turism se situează la jumătate din media națională. În 1980, capitalul utilizat per lucrător era în medie de 9 mii lire sterline în hotelărie şi alimentație publică față de media de 19 mii lire sterline pe economie.

Variații semnificative între costurile forței de muncă din turism față de alte sectoare economice pot desigur apărea de la o țară la alta, ceea ce reflectă diferențe în structura economică. Dacă în țările dezvoltate, salariul mediu al angajaților din turism se situează la un nivel mai scăzut decât în alte sectoare, în cele în curs de dezvoltare situația acestui raport poate fi inversă, în unele cazuri.

Astfel de variații pot apărea chiar în cadrul industriei turistice, între diferite sectoare de activitate sau chiar în cadrul aceluiaşi sector, în funcție de gradul de confort.

În al doilea rând, trebuie avută în vedere sezonalitatea forței de muncă în turism, efect ce poate fi influențat de existența sau nonexistența altor domenii ce utilizează forță de muncă sezonieră şi în ce măsură acestea sunt complementare activității turistice. Utilizarea forței de muncă feminine în stațiuni sau zone rurale poate fi compatibilă cu alte responsabilități domestice.

B. Dezvoltarea regională

19. Ca efect economic al dezvoltării, se consideră că turismul are capacitatea de a contribui la generarea dezvoltării interne a unei regiuni, la reducerea dezechilibrelor regionale, la redistribuirea geografică a bunăstării din zonele metropolitane înspre cele mai sărace, periferice.

În mod paradoxal, lipsa dezvoltării economice şi sociale din unele regiuni, caracterul nealterat al peisajului şi cultura locală specifică pot constitui resurse de atragere ale unei circulații turistice specifice, resurse care nu pot fi exploatate în alte scopuri.

20. Problema dezvoltării turismului la nivel regional, ca element al creşterii economice, trebuie apreciată totuşi cu prudenţă deoarece, chiar dacă această dezvoltare permite să se realizeze o îmbunătăţire în situaţia demografică a regiunii sau o creştere a venitului unei anumite categorii sociale, ea nu conduce la un amplu proces de dezvoltare economică, socială şi culturală.

21. În dezvoltarea turistică a unei regiuni va trebui să se aibă în vedere şi nivelul de dezvoltare al infrastructurii existente, al gradului de asigurare a finanţării dezvoltării pe plan regional, al asigurării cu forţă de muncă şi resurse tehnice.

22. În condiţiile dependenţei dezvoltării turistice de factori extraregionali, cu precădere pentru a satisface necesităţile unei cereri turistice din ţări dezvoltate, consecinţele benefice ale impactului dezvoltării turistice asupra regiunii vor fi diminuate prin scurgerea unei părţi importante a beneficiilor în afara regiunii respective.

Pentru contracararea acestor efecte negative se susţine, în literatura de specialitate[1], realizarea unei forme de dezvoltare turistică integrate care să încorporeze factorii regionali într-un grad mai ridicat şi care să aibă ca scop satisfacerea necesităţilor turistice ale rezidenţilor mai degrabă decât cele ale cererii turistice externe.

C. Competiţia intersectorială

23. În condiţiile lipsei de forţă de muncă sau a surselor de finanţare, dezvoltarea turismului poate intra în competiţie cu alte sectoare economice, în special în condiţiile existenţei unei multitudini de resurse şi a unor alternative de dezvoltare.

24. Această problemă a competiţiei intersectoriale în cadrul dezvoltării zonale sau regionale este semnificativ ilustrată de relaţia dintre turism şi agricultură.

În această problemă trebuie subliniată importanţa specificului local, astfel că se cere o oarecare prudenţă în generalizarea aspectelor acestui conflict potenţial în concepţia dezvoltării turistice zonale sau regionale.

În cadrul acestei competiţii, dezvoltarea turismului poate contribui la deplasarea interesului forţei de muncă înspre sectorul turistic prin diferenţele ce le creează între preţul forţei de muncă din turism faţă de cel din agricultură.

---

[1] Dorfmann, M., “Regions de montagne: de la dependance à l’autodeveloppement”, în *Revue de Geographie Alpine*, 71/1983.

Totodată, dezvoltarea turismului poate concura agricultura prin creşterea preţului pământului şi prin crearea situaţiei ca oamenilor de afaceri din turism să li se acorde preferenţial credite bancare în raport cu agricultorii.

În literatura de specialitate din anii ’70, cu privire la dezvoltarea turismului în zona mediteraneană sau în cea consacrată turismului din insulele britanice[1], s-au evidenţiat tocmai aceste aspecte ca principale consecinţe ale dezvoltării turismului asupra agriculturii.

Cu privire la problema acestei competiţii posibile dintre dezvoltarea turismului şi agricultură, Hermans D. notează în lucrarea sa[2] că: “influenţa dezvoltării turismului asupra agriculturii este percepută ca problematică, în cel mai bun caz, şi dezastruoasă, în cel mai rău caz.

D. Inflaţia

25. În literatura de specialitate este acreditată ideea că dezvoltarea turismului, cu precădere în perioadele inflaţioniste, poate avea efecte asupra acestui fenomen economic în sensul creşterii acestuia, în cazul cel mai frecvent. Se consideră că există încă o serie de dificultăţi, de ordin metodologic, în separarea efectelor inflaţioniste induse de turism şi că aceste efecte n-au fost încă bine susţinute cu date.

26. În această direcţie, a identificării acestor efecte, putem menţiona câteva aspecte inflaţioniste ale impactului dezvoltării turismului care pot apărea în următoarele împrejurări:

- în stadiul iniţial al dezvoltării turistice când oferta de bunuri şi servicii nu poate răspunde suficient de rapid necesităţilor crescânde ale cererii;
- în condiţiile unor fluctuaţii sezoniere ale preţurilor alimentelor, acestea pot fi exacerbate în zonele supuse dezvoltării turistice printr-o presiune mai mare a cererii;
- în condiţiile existenţei unei disparităţi semnificative între puterea de cumpărare a turiştilor şi cea a populaţiei gazdă, cresc preţurile închirierii de case de vacanţă sau apartamente pentru turişti, investitori externi sau angajaţi externi.

---

[1] Long, F., “Tourism: a development cornerstone that crumbled a case history from Caribbean”, *CERES*, 11/1973; Latimer, H., “Developing-island economies-tourism versus agriculture”, în *Tourism Management*, 6/1985.

[2] Hermans, D., “The encounter of agriculture and tourism: a Catalan case”, în *Annals of Tourism Research*, 8/1981.

27. Atitudinea rezidenților unor zone sau regiuni față de expansiunea turismului este uneori ostilă, datorită temerii creşterii inițiale a costului vieții, în special prin creşterea prețului pământului şi a închirierii, prețuri care ulterior urmează a fi reglementate de raportul dintre cerere şi ofertă[1].

O comparație a prețurilor pământului, din unele municipalități din cantonul Graubunden din Elveția[2], arată că în acele oraşe, în care s-a realizat o proporție considerabilă de reşedințe secundare, aceste prețuri au crescut cu 43% în perioada 1967-1973, față de numai 8% în acele oraşe, în care nu s-au construit astfel de reşedințe.

E. Efectul multiplicator

28. Determinarea efectului multiplicator al veniturilor din turism reprezintă, din punct de vedere metodologic, o sinteză a evaluării impactului economic al dezvoltării turismului ce poate fi realizată atât la nivel național, cât şi la nivel regional sau zonal.

29. Inițial, efectul multiplicator al turismului a fost evidențiat în zona Pacificului, de către H.G. Clement, în 1961[3], şi Caraibe, de către H. Zinder în 1969[4], ceea ce a contribuit la consolidarea viziunii optimiste a rolului turismului în dezvoltarea economică. Ulterior, în literatura de specialitate consacrată acestei probleme, s-a acreditat ideea că au fost folosite metodologii diferite în evaluarea acestui efect şi că diferitele contexte economice conduc la rezultate diferite, ceea ce nu asigură o bază comună de comparație.

Mai recent, se consideră că, în comparație cu alte sectoare economice, coeficienții multiplicatori au turismului "nu sunt în mod consistent superiori şi nu garantează statutul special acordat acestora"[5].

Într-un studiu consacrat acestei probleme la nivel național în Australia, M.J. Cooper şi J.J. Pigram conchid că: "turismul are legături destul de slabe cu alte sectoare ale economiei şi de aceea poate avea un impact

---

[1] Pearce, D.G. and Cant, R.G., *The development and impact of tourism in Queenstown*, University of Canterbury, New Zeeland, 1981.

[2] Federal Department of Forestry, *A case study of the growth of ski tourism and environmental stress in Switzerland*, OECD, Paris, 1981.

[3] Clement, H.G., *The future of tourism in the Pacific and Far East*, Checchi and Coy, Washington D.C., 1961.

[4] Zinder, H., *The future of tourism in the Eastern Caribbean,* Zinder and Associates, Washington D.C., 1969.

[5] Hughes, C.G., "The employment and economic effects of tourism reappraised", în *Tourism Management*, 3/1982.

scăzut ca industrie promotoare a creşterii economice. El are o structură caracteristică pentru intensificarea utilizării forței de muncă şi creşterea venitului lucrătorilor, dar are un efect multiplicator relativ slab asupra producției şi venitului național comparativ cu alte sectoare ale economiei".

30. Fără a intra în amănunt asupra aspectelor metodologice ale cuantificării efectului multiplicator al turismului ne vom opri asupra unor rezultate recente din literatura consacrată acestei probleme, pentru a evidenția unele aspecte ce trebuie avute în vedere în cazul unei cercetări viitoare asupra efectului multiplicator al dezvoltării turismului într-o zonă, regiune din țara noastră sau chiar la nivel național.

În 1982, B.H. Archer[1] a compilat coeficienții multiplicatori dintr-o serie de țări din studiile elaborate în cursul anilor '60 şi '70, ale căror valori au depins de mărimea şi natura economiilor din țările respective şi de legăturile între sectoarele economice (tabelul 2).

Tabelul 2

Coeficienții multiplicatori ai veniturilor din turism în unele zone

	Coeficienții multiplicatori
a) Insule mici	
Dominica	1,20
Bermude	1,03
Hong Kong	1,02
Hawaii	0,90-1,30
Bahamas	0,78
Fiji	0,69
Caymar Islands	0,65
British Virgin Islands	0,58
b) Comitate şi state (SUA)	
Hawaii	0,90-1,30
Missouri	0,88
Walworth Country, Wisconsin	0,77
Grand Country, Colorado	0,60
c) Comitate şi regiuni (Marea Britanie)	
Gwynedd, North Wales	0,37

[1] Archer, B.H., "The value of multipliers and their policy implications", în *Tourism Management*, 3/1982.

	Coeficienții multiplicatori
Cumbria	0,35-0,44
South West, England	0,33-0,47
Greater Teyside	0,32
d) Orașe și sate (Marea Britanie)	
Carlisle	0,40
Great Yarmouth	0,33
Kendal	0,28
Appleby	0,25

Sursa: Archer, B.H., "The value of multipliers and their policy implications", în *Tourism Management*, 3/1982.

În condițiile unor legături dezvoltate între sectoarele economiei (Dominica și Hong Kong), sau a unei valori adăugate ridicate asupra bunurilor și serviciilor asigurate turiștilor (Bermude sau Bahamas), efectul multiplicator al turismului este mai mare. Invers, în condițiile unor slabe legături economice intersectoriale sau a unor mari scurgeri de venit în exterior (Caymar sau British Virgin Islands), efectul multiplicator al turismului este scăzut.

Diferențele dintre formele de turism practicate și chiar dintre categoriile de turişti determină diferențieri ale valorilor coeficienților multiplicatori. Studiile britanice[1] relevă faptul că serviciile de tipul pensiune parțială (bed and breakfast) realizează un coeficient multiplicator al veniturilor mai mare întrucât un volum mai ridicat al unităților monetare cheltuite de turişti rămân pe plan local decât volumul realizat din alte tipuri de servicii.

Valori diferite ale coeficienților multiplicatori se realizează și în funcție de tipul unității de cazare. În Cook Islands, S. Milne[2] a evidențiat că motelurile, față de hoteluri, generează mai mult venit per un dolar cheltuit de turişti (48 cenți față de 39 cenți media pe hotel) și mai multe locuri de muncă (0,94 la 10.000 $ încasați față de 0,74 media pe hotel).

Valoarea coeficienților multiplicatori ai veniturilor din turism variază și în funcție de categoria turiștilor și, într-o măsură mai mică, chiar și în funcție de naționalitatea acestora. În Okanagan, din Columbia Britanică, cheltuielile turistice ale oamenilor de afaceri produc mai mult venit decât cele ale altor

[1] Archer, B.H., "The value of multipliers and their policy implications", în *Tourism Management*, 3/1982; Hughes, C.G., "The employment and economic effects of tourism reappraised", în *Tourism Management*, 3/1982.

[2] Milne, S., *The economic impact of tourism in the Cook Islands*, Department of Geography, University of Aucckland, 1987.

categorii de turişti rezidenţi sau nonrezidenţi, în timp ce aceştia din urmă realizează un mai mare coeficient multiplicator al utilizării forţei de muncă[1].

4.2. Impactul sociocultural

31. Promovarea unei politici de restricţionare a relaţiilor dintre turiştii străini şi populaţia locală a condus la eludarea, cu bună ştiinţă, a studierii consecinţelor de ordin social şi cultural asupra comunităţilor locale din diferite staţiuni sau zone turistice ale ţării noastre.

De aceea, în proiectarea dezvoltării viitoare a turismului românesc va trebui să se aibă în vedere şi evaluarea implicaţiilor socioculturale ale influenţelor reciproce dintre populaţia gazdă şi populaţia oaspete.

32. De altfel, în literatura de specialitate această dihotomie fundamentală "oaspete şi gazdă" este general acceptată şi constituie punctul de pornire în cercetarea influenţelor reciproce. Jafar Jafari[2] propune, alături de cultura importată a populaţiei oaspete şi cea a populaţiei gazdă, o categorie specifică şi anume "cultura turistică" care se referă la stilul de viaţă practicat de turişti cu ocazia călătoriei.

33. Tipologii ale turiştilor au fost realizate în funcţie de diferite criterii, dar pentru studiile de evaluare a impactului sociocultural al acestora asupra populaţiei din comunităţile gazdă pare a fi relevantă cea realizată de către V.L. Smith (tabelul 3).

Tabelul 3

Frecvenţa tipurilor de turişti şi gradul de adaptare la normele comunităţii locale

Tipul turistului	Frecvenţa turiştilor	Adaptare la normele locale
Explorator	Foarte limitat	Le acceptă integral
Elită	Rar întâlnit	Se adaptează integral
Obişnuit	Necomun dar întâlnit	Se adaptează bine
Neobişnuit	Ocazional	Se adaptează într-o oarecare măsură
Turist incipient de masă	Flux stabil	Caută confortul occidental
Turist de masă	Flux continuu	Aşteaptă să găsească confortul occidental
Turist charter	Sosiri masive	Cere confortul occidental

Sursa: Smith, V.L., *Hosts and Guests: the anthropology of tourism*, Pennsylvania Press, Philadelphia, 1977.

[1] Var, T. and Quayson, J., "The multiplier impact of tourism in the Okanagan", în *Annals of Tourism Research*, 12/1985.

[2] Jafari, Jafar, "Understanding the structure of tourism – an avant propos to studying its costs and benefits", *Interrelations between benefits and costs of tourist resources*, Berne, 1982.

34. În evaluarea impactului sociocultural al dezvoltării turismului asupra populației gazdă va trebui să se ia în considerare şi o serie de premise datorate caracteristicilor specifice turismului.

În primul rând, posibilitățile de dezvoltare a relațiilor dintre populația oaspete şi populația gazdă sunt restrânse datorită naturii tranzitorii a acestor relații.

În al doilea rând, anumite diferențe socioculturale ale celor două categorii de populații nu pot fi sesizabile datorită determinărilor diferite ale comportamentului. În timp ce comportamentul turistului este mai puțin restrictiv, cel al rezidentului este comportamentul cotidian ce implică răspunderi şi obligații.

În al treilea rând, natura sezonieră a activității în turism tinde să afecteze negativ populația gazdă sub aspectul ei de forță de muncă, ceea ce ar putea conduce la crearea unor tensiuni între diferite grupuri.

35. Direcțiile de manifestare a impactului sociocultural al dezvoltării turismului asupra populației gazdă sunt multiple, de la modificări asupra structurii acesteia până la modificări asupra valorilor şi stilurilor de viață.

Din experiența turismului spaniol, M. Figuerola ne propune următoarea sinteză (tabelul 4).

Tabelul 4

Domenii ale manifestării impactului sociocultural al dezvoltării turismului

a) Modificări în structura populației:
• mărimea populației;
• structura pe vârstă şi sex;
• mărimea familiei;
• structura populației urbane şi rurale.
b) Modificări în forma şi tipul ocupanților:
• limbajul şi nivelul de calificare;
• distribuția ocupațională pe sectoare;
• cererea pentru forța de muncă feminină;
• sezonalitatea utilizării forței de muncă.
c) Modificări ale valorilor:
• politice;
• sociale;
• religioase;
• morale.

d) Modificări ale modului tradițional de viață:
• în artă, muzică şi folclor;
• în obiceiuri şi tradiții;
• în viața cotidiană.
e) Modificări ale modelelor de consum:
• modificări calitative;
• modificări cantitative.

Sursa: Figuerola, M., "Turismo de masa y sociologia: el caso espanol", în *Travel Research*, 1976.

36. Dezvoltarea turistică prin crearea de noi locuri de muncă, încetinirea procesului de emigrare şi chiar atragerea de noi lucrători poate afecta mărimea populației rezidente dintr-o localitate, zonă sau regiune dată. Aceste procese tind să fie selective sub aspectul vârstei şi sexului, schimbându-se nu numai mărimea populației, dar şi structura acesteia.

Crearea de noi locuri de muncă prin dezvoltarea turismului poate determina migrația forței de muncă din alte sectoare economice, cu consecințe în timp asupra structurii sociale a populației rezidente.

Într-un studiu asupra impactului dezvoltării turismului în zona Courchevel din Franța, P. Preau a evidențiat schimbările ocupaționale ce au avut loc în decursul a două generații. De la 85% angajată în agricultură în 1948, populația a scăzut la 6% în 1973, an în care 9 locuri de muncă din 10 erau în turism. Această nouă structură ocupațională a condus la schimbări în atitudinea şi mentalitatea populației, cu consecințe ce pot fi anticipate în cadrul celei de-a treia generații.

37. Sezonalitatea şi mobilitatea ocupațională a forței de muncă într-o localitate sau zonă dezvoltată turistic pot avea însă repercusiuni negative asupra stabilității sociale, a dezvoltării relațiilor umane de durată şi a spiritului comunitar.

38. Dar dezvoltarea turismului într-o localitate, zonă sau regiune poate duce la îngrădirea mobilității ocupaționale. Dacă cererea pentru personal calificat depăşeşte posibilitățile locale de asigurare sau dacă controlul se află în mâna investitorilor externi, cele mai bune locuri de muncă fiind ocupate cu personal nerezident, localnicilor fiindu-le atribuite sarcini auxiliare, atunci această politică poate duce la crearea unei atitudini ostile a populației locale față de dezvoltarea turismului.

39. Impactul culturii importate prin populația oaspete asupra populației gazdă, în urma dezvoltării turismului, se manifestă şi prin modificarea modelelor de consum în rândul acesteia din urmă.

Imitând pe turişti, rezidenţii adoptă noi stiluri de a se îmbrăca, consumă noi băuturi şi alimente sau aspiră să obţină noi bunuri materiale. Inabilitatea rezidenţilor de a imita pe turişti poate crea tensiuni sociale prin apariţia sentimentelor de invidie şi frustrare şi, în consecinţă, respingerea turiştilor sau a compatrioţilor care au avut un mai mare succes.

40. În ceea ce priveşte impactul dezvoltării turismului asupra valorilor general umane se confruntă cel puţin două curente de gândire: pentru unii observatori, dezvoltarea turismului este considerată ca având o influenţă de corupere a populaţiei rezidente prin ieftinătatea valorilor artistice promovate, prin comercializarea tradiţiilor şi obiceiurilor locale sau prin creşterea prostituţiei[1]; pentru alţii, prin contactul dintre populaţia oaspete şi populaţia rezidentă, valorile acestora se pot modifica în sensul democratizării şi modernizării atitudinilor, al renaşterii interesului pentru cultura proprie sau a altor societăţi, al interesului pentru cunoaşterea şi înţelegerea unor probleme globale ale omenirii.

4.3. Impactul ecologic

41. Problema efectului creşterii activităţii de turism asupra mediului înconjurător, deşi semnalată în numeroase studii anterioare de dezvoltare turistică pe teritoriul ţării noastre, nu a penetrat încă cu suficientă acuitate în gândirea factorilor de decizie a dezvoltării şi amenajării turistice a teritoriului. De aceea, responsabilitatea faţă de mediul înconjurător, care a devenit deja o coordonată actuală a oricărui proiect de dezvoltare turistică, trebuie să devină un element de bază în concepţia de dezvoltare în viitor a turismului românesc.

42. Evaluarea impactului ecologic al dezvoltării turismului este importantă prin faptul că turiştii tind să fie atraşi tocmai de acele medii, atât de complexe şi fragile din punct de vedere ecologic, precum sunt zonele de litoral, insulele mici, zonele alpine sau centrele istorice şi culturale.

43. Impactul turismului asupra mediului înconjurător se poate manifesta printr-o serie de aspecte care, adesea, pot fi negative, precum poluarea unor orizonturi acvatice, scăderea umidităţii pământului, scăderea suprafeţelor agricole, a zonelor forestiere, schimbări în configuraţia coastei marine, pierderea sedimentelor în unele zone, necesitatea dragării în altele, reducerea zonelor verzi prin acoperirea cu nisip, inundarea coastei, diminuarea plajelor prin schimbarea direcţiei unor curenţi marini, consecinţe asupra habitatului etc.

---

[1] Smith, V.L., "Recent search on tourism and culture change", în *Annals of Tourism Research*, 4/1977.

44. Relația dintre turism şi mediul înconjurător este astfel o relație directă, cu consecințe imediate asupra volumului activității turistice. Dacă deversările industriale, de exemplu cele ale industriei chimice, au efecte reduse asupra acesteia, închiderea unor plaje sau schimbări serioase ale calității apei unor lacuri duc imediat la scăderea traficului turistic afectând investiția realizată.

Pe de altă parte, o rapidă expansiune a turismului, în care construirea de unități de cazare ar depăşi capacitatea infrastructurii de preluare a deversărilor şi reziduurilor, ar avea consecințe nefaste asupra mediului înconjurător. Din punct de vedere economic cât şi ecologic, dotarea cu infrastructură adecvată se va dovedi, pe termen lung, mai puțin costisitoare decât corectarea daunelor ecologice şi eventuala mărire ulterioară a capacității infrastructurii.

45. Stabilirea cauzelor care determină schimbări în calitatea mediului înconjurător, precum şi măsurarea efectelor acestora reprezintă operațiuni dificile care reclamă prudență şi perseverență.

În acest sens, se citează cazul lacului turistic Llangorse din Wales, Marea Britanie[1], unde pierderea calității apei a fost atribuită vitezei ambarcațiunilor dar, la o privire mai atentă, s-a constatat că acest fapt s-a datorat unei canalizări neadecvate de la un camping din apropierea lacului.

46. În literatura de specialitate consacrată studierii efectelor dezvoltării turismului asupra mediului înconjurător, cele mai documentate aspecte sunt cele referitoare la consecințele diferitelor activități de agrement studiate cu precădere asupra zonelor de picnic, parcurilor naturale sau zonelor virgine.

Multe din aceste studii semnalează efectele de eroziune ale solului şi vegetației ca urmare a unor activități precum schiatul[2], mersul cu maşina în afara carosabilului sau drumeția[3], acestea din urmă cu consecințe asupra ecosistemului de coastă, dunelor, pădurilor şi pajiştilor.

47. Alte studii sunt consacrate efectelor dezvoltării turismului asupra coastelor marine. Între 1956 şi 1981, pe coasta spaniolă Costa Brava, centrele urbane s-au extins în aşa mod încât au acoperit un sfert din

[1] Edington, J. and Edington, M.A., *Ecology and Environmental Planning*, Chapman Hall, London, 1977.

[2] Candela, R.M., "Piste de schi et erosion anthropique dans les Alpes du Sud", în *Mediterranée*, 3-4/1982.

[3] Kay, J., "Evaluating environmental impacts of off-road vehicles", în *Journal of Geography*, 80/1981.

suprafața totală a comunelor, cu consecințe în transformarea pădurilor şi zonelor horticole.

În Barbados au avut loc pierderi de suprafețe de plajă ca urmare a distrugerii recifului de corali cauzată de navigația de agrement şi crearea de canale de acces[1].

48. În zonele alpine, amenajarea de telecabine şi teleschiuri poate contribui la acțiunea de eroziune a solului alături de alți factori, precum înclinația pantei, gradul de umiditate a solului, frecvența torentelor sau despăduririle[2].

49. Un alt aspect evidențiat este cel al poluării aerului în stațiuni ca urmare a creşterii traficului de automobile. În stațiunile Aspen şi Vail din Colorado (SUA), autorii unui studiu[3] au demonstrat că emisiile de gaze de la automobile au fost mai mari, comparativ cu alte stațiuni mai joase, datorită altitudinii şi vitezei reduse a curenților de aer.

50. În problema depunerilor de reziduuri în stațiuni, cea mai răspândită este cea a poluării orizonturilor acvifere. Practic, deversările apelor uzate în lacuri sau râuri conduce la procesul de entroficare a acestora prin creşterea în fosfați deversați, cu repercusiuni asupra florei şi faunei. Colapsul lacului Millstätter din Austria în perioada timpurie a anilor ’70 s-a datorat unei creşteri de 10 ori a traficului turistic față de decadele anterioare.

51. Dezvoltarea turismului nu conduce în mod necesar numai la efecte negative asupra mediului înconjurător. În general, turismul poate constitui un mijloc de conservare a frumuseții cadrului natural sau a centrelor de interes istoric, asigurând justificări economice şi sociale pentru consolidarea ideilor de protecție a mediului natural şi centrelor istorice, care, în trecut, s-au dovedit a fi insuficiente prin ele însele.

Turismul poate asigura o justificare economică pentru restaurări urbane sau proiecte de renovare, sau pentru construirea de drumuri şi mijloace de transport pe cablu, care să asigure accesul la locuri de belvedere sau să deschidă noi domenii schiabile. Prin aceasta se asigură şi

---

[1] Archer, E., “Emerging environmental problems in a tourist zone: the case of Barbados”, în *Caribbean Geography*, 2/1985.

[2] Mosimann, T., “Geo-ecological impacts of ski piste construction in the Swiss Alpes”, în *Applied Geography*, 5/1985.

[3] Kirkpatrick, L.W. and Reeser, W.K., “The air pollution carring capacities of selected Colorado Mountain valley schi communities”, în *J. Air Pollution Control Association*, 26/1976.

un control asupra volumului traficului turistic, evitându-se o supraîncărcare a suprafețelor de teren.

52. Pe baza a numeroase cazuri studiate, cu privire la impactul ecologic al dezvoltării turismului, în cuprinsul unui program realizat de OCDE s-a elaborat un cadru cuprinzător care să asigure comparabilitate între aceste cazuri diferite (tabelul 5). În acest cadru, care ar putea constitui o orientare pentru viitoarele studii de dezvoltare ale turismului românesc, sunt identificate o serie de activități turistice care generează presiune ecologică, răspunsurile adiacente ale mediului, precum și reacțiile omului la acestea, atât cele individuale, cât şi cele colective.

Analiza a 17 studii de caz şi a 11 rapoarte naționale, reunite în acest program al OCDE, a indicat o serie de deteriorări ale mediului înconjurător care au avut loc în următoarele împrejurări:

- o creştere rapidă şi necontrolată a industriei turistice, cu precădere acolo unde aceasta este caracterizată prin importante vârfuri sezoniere;
- existența unui control ecologic scăzut în unele zone sau a unor posibilități tehnice şi financiare reduse, incapabile să asigure o infrastructură adecvată.

Descreşterile traficului turistic datorate scăderii calității mediului sunt dificil de măsurat, dar, par a fi comune zonelor care dispun de o singură atracție dominantă a mediului şi a cărei calitate a fost afectată. De exemplu, o arie din zona unui lac, care suferă de entroficare, suportă o rată de descreştere a numărului de turişti de două ori mai mare decât împrejurimile.

53. Pentru contracararea efectelor negative ale dezvoltării turismului asupra mediului înconjurător, atât programele OCDE, cât şi cele al OMT[1] fac o serie de recomandări pe linia zonării perimetrelor construibile, controlului construcțiilor, asigurării infrastructurii şi a organizării traficului turistic. Raportul OMT susține ideea construirii de hoteluri mici în asociație sau de a închiria proprietăți mai degrabă decât de a favoriza expansiunea reşedințelor secundare pentru a evita, în felul acesta, fărâmițarea pământului şi privatizarea spațiului rural.

[1] OMT, *Study of tourism's contribution to protecting environment*, 1983.

Tabelul 5

Un cadru general pentru studiul impactului turismului asupra mediului înconjurător

Activități care exercită presiune ecologică	Presiune ecologică	Răspunsul ecologic primar	Răspunsul ecologic secundar. Reacția umană
1) Permanenta restructurare a mediului a) Activități de construire • expansiunea urbană • rețea de transport • amenajări turistice • diguri • teleschiuri b) Schimbări în folosirea expansivă a pământului pentru activități de agrement	Restructurarea mediului local • expansiunea spațiului construit • pământ luat de la sectorul productiv agricol	Schimbări ale habitatului Schimbări în populația speciilor biologice Schimbări în sănătatea și bunăstarea omului Schimbări în calitatea peisagistică	Individual – impact asupra valorilor estetice Colectiv • cheltuieli în îmbunătățirea mediului • cheltuieli în organizarea conservării • desemnarea de parcuri naturale și zone de protecție a vieții sălbatice • control asupra accesului la zone de agrement
2) Generarea de resturi reziduale • urbanizare • transport	Încărcătură poluantă • emanații • scurgeri infestate • resturi solide • zgomot	Schimbări în calitatea mediului înconjurător: Sănătatea organismelor biologice Sănătatea oamenilor	Măsuri individuale de apărare: • Localnici, aer condiționat, reciclarea materiilor reziduale, proteste și schimbare de atitudine Măsuri colective de apărare: • Cheltuieli pentru curățirea lacurilor și plajelor
3) Activități turistice • schiat • plimbări • vânătoare • cicloturism	Călcarea în picioare a vegetației și solului Distrugerea speciilor	Schimbări ale habitatului Schimbări în populația speciilor biologice	Măsuri colective de apărare: • cheltuieli pentru conservare • conservarea parcurilor naționale • controlul accesului înspre zonele de agrement
4) Efect asupra dinamicii poluării: • creşterea populației	Densitatea populației (sezonal)	Congestionare Cererea pentru resurse naturale • pământ și apă • energie	Individual – Atitudini față de mediu și aglomerare Colectiv – Creșterea capacității infrastructurii

Sursa: OCDE, *The imapct of tourism on the environment,* Paris, 1981.

INSTITUTUL NAȚIONAL
DE
CERCETĂRI ECONOMICE

PROBLEME ECONOMICE
NR. 22-23/1991

CENTRUL DE INFORMARE
ŞI DOCUMENTARE ECONOMICĂ
BUCUREŞTI

SUMAR

Agricultura în dubla ipostază – factor economic şi client al restului economiei 37

Mutații cantitative şi structurale în cererea de produse agroalimentare 44

Oferta agriculturii de tranziție – estimări de nivel şi structură 56

Marketingul în practica organizării pieţelor produselor agricole (necesități, oportunități, direcții) 65

Formarea noilor structuri agrare: proces economico-social complex şi de durată 74

Structura agrară – concept – tendințe 83

Organizarea activităților economice prin integrare, în sfera agroalimentară 86

Premise metodologice ale abordării ştiințifice a dezvoltării rurale 93

Indicatorii calității vieții rurale 98

Indicatori demografici în mediul rural 103

Sărăcia rurală 107

Modalități de cuantificare a deciziilor de politica economică pentru susținerea agriculturii 113

Unele particularități ale retehnologizării în producția vegetală 118

Analiza economică a exploatațiilor agricole - aspecte metodologice 124

Propuneri pentru internalizarea costurilor privind protecția mediului înconjurător în agricultură 131

Necesitatea unei concepții economice unitare a Institutului Național de Cercetări Economice face oportună încadrarea preocupărilor Institutului de Economie Agrară în abordarea problematicii economice specifice tranziției spre economia de piață.

Preocupările științifice din institut au fost racordate, atât la cerințele imediate ale diagnosticării crizei structurilor socioeconomice, cât și de elaborare a strategiilor de atenuare a tensiunilor acumulate și formularea politicilor necesare caracterizării procesului de transformare a spațiului agricol.

Programele de cercetare ale institutului au încercat să stabilească diagnosticul crizei – conținutul, amploarea și dimensiunile – și să definească noile politici necesare schimbărilor structurale.

Contradicțiile și dificultățile acumulate, care au degenerat în disparități teritoriale de dezvoltare, constituie subiecte de studiu numai în măsura în care răspund principiilor pragmatice de elaborare a strategiilor de remodelare a spațiului rural.

În termenii realității, aceste principii au semnificat existența unei nevoi urgente de ameliorare a interrelațiilor dintre agricultură și celelalte domenii ale economiei, impunându-se o restructurare radicală a agriculturii și politicilor agricole, fundamentată pe următoarele deziderate esențiale:

- piața să influențeze orientarea politicii agricole; aceasta se va realiza prin reducerea progresivă și concertată a ajutorului dat agriculturii;
- conceperea reformei politicii agricole nu va fi exclusiv elaborată pe considerații economice; se va ține seama de securitatea alimentară, protecția mediului înconjurător și sistemul ocupațional rural;
- evitarea agravării dezechilibrului actual al pieței prin reglementarea raportului cerere-ofertă.

În proiectarea temelor de cercetare s-a avut în vedere elaborarea acelor mecanisme care accelerează schimburile calitative pertinente într-o perspectivă imediată, creându-se astfel structurile stabilizării economice a spațiului rural. În acest sens, s-au fundamentat măsuri de implementare a unei politici funciare care să asigure: promovarea unor noi forme asociative în agricultură, favorizarea constituirii unor noi tipuri de exploatații agricole, politica fiscală și de asigurare a producției agricole, marketingul agricol în contextul organizării pe principiile economiei de piață, amenajarea și ocuparea spațiului rural etc.

Ca o preocupare nouă pentru cercetările de economie agrară sunt studiile privind relația agricultură-industrie în contextul lanțului integrării agroalimentare.

Mobilitatea problematicii de studiu – agricultură şi mediu rural – dă caracterul flexibil al orientării ştiințifice a institutului în speranța unei reale capacități creative definitorii pentru orice organism ştiințific.

*
* *

În acest buletin se prezintă unele din lucrările elaborate de institut.

AGRICULTURA ÎN DUBLA IPOSTAZĂ – FACTOR ECONOMIC ŞI CLIENT AL RESTULUI ECONOMIEI

Filon TODEROIU

1. Demersul metodologic porneşte de la premisa că procesele economice, ca şi cele demografice prezintă o anumită inerţie care face ca nu întodeauna unui factor de influenţă identificat să i se asocieze un efect direct sau unul propagat. Aşa se explică, spre exemplu, că după anumite "rupturi" intervenite în evoluţia unui fenomen economic, unele raporturi interne dintre anumiţi parametri ai sistemului să se prelungească şi după momentul de "ruptură" chiar dacă pot să intervină la un nivel general decalat al fenomenului.

2. Prin particularitatea sa de activitate direct şi vital legată de trebuinţele umane elementare, agricultura a constituit un domeniu pentru care perfectarea şi perfecţionarea continuă a instrumentarului de investigare statistică – temporală şi spaţială – a constituit o preocupare tot atât de mare pe cât de "tot mai globală" a devenit problema securităţii alimentare[1]. S-au perfecţionat atât metodologia de comensurare a outputurilor şi inputurilor din agricultură (prin utilizarea Sistemului Conturilor Naţionale, care permite determinarea valorii adăugate, pornind de la conceptul de producţie finală), cât şi de procedeele de agregare a indicatorilor, pentru a putea cuantifica – în termeni comparabili temporali şi spaţial – tendinţele reale ce intervin în corelaţiile dintre inputuri şi outputuri.[2]

---

[1] Primele încercări de "măsurare" a producţiei agricole în Europa, prin stabilirea de valori globale pe baza preţurilor standarde ale pieţei internaţionale au fost făcute de Institutul Internaţional de Agricultură (predecesorul FAO, creată în 1947). Primele serii de indici regionali şi mondiali au fost publicate în "Anuarul FAO 1956", indici tip la Laspeyres cu baza "1934-1938", ca singura "antebelică" (10).

[2] Primele rezultate ale preocupărilor FAO în domeniul comparaţiilor internaţionale privind produsul naţional brut (PNB) agricol şi alţi indicatori agregaţi ai producţiei agricole ale BIRD şi ale biroului de statistică al ONU privitoare la comparaţiile internaţionale ale puterii de cumpărare ale monedelor şi al PNB-ul în termeni reali, reunite în aşa-numitul "Proiect al Comparaţiilor Internaţionale" (PCI), au fost publicate în 1985, după trei decenii de eforturi.

3. Metodologic, analiza raporturilor dintre inputuri şi outputuri în agricultură este abordată printr-o multitudine de metode economice[1], gradul de "rafinare" al acestora fiind facilitat de exploziva utilizare a computerelor, dar şi de transparența crescândă a sistemului de indicatori agregați pe componente structurale, tipuri de exploatații agricole, pe regiuni administrative sau pe zone de favorabilitate.

4. În demersul de față, relațiile input-output în agricultura românească vor fi tratate predominant empiric, prin intermediul unor determinări corelaționale menite să evidențieze principalele cauze care au provocat tendința de erodare puternică a forței productive a acestei ramuri economice vitale, pentru care în țările industrializate s-a ajuns a se judeca în termenii: "de câtă agricultură are nevoie o economie națională stabilă sau câtă agricultură poate să-şi asigure o societate industrială?" (2).

5. O imagine sintetică a deprecierii considerabile a "randamentului social" (dacă nu este prea pretențios spus) al agriculturii româneşti în perioada 1950-1989 poate fi furnizată prin corelările comportamentelor dinamice ale principalilor indicatori sintetici (tabelul 1).

Tabelul 1

Evoluția raportului agricultură/ansamblul economiei la principalii indicatori sintetici

(1950 = 1,00)

Nr. crt.	Specificare	1960	1970	1980	1985	1989
1	Produsul social	0,6502	0,3466	0,2473	0,2433	0,2005
2	Venit național	0,6306	0,2738	0,1724	0,1669	0,1531
3	Produsul intern brut	...	...	1,0000	0,9683	0,8882
4	Populație ocupată	0,8818	0,6625	0,3974	0,3850	0,3713
5	Investiții	1,7813	1,6154	1,3030	1,4286	1,3617
6	Fonduri fixe	0,7888	0,6294	0,5779	0,6275	0,5869

Sursa: calculat după *Anuarul statistic al României*, 1986, 1990.

[1] Cele mai cunoscute sunt, între altele: a) funcțiile de producție şi de costuri cu diferite modalități de considerare a elasticităților de substituție între factori şi a tipurilor de progrese tehnice (4) b) modelele economico-matematice de programare liniară, neliniară, stochastică etc. sau cele de simulare.

6. În perioada 1950-1989, doar la indicatorul de investiții, agricultura a devansat, ca ritm, ansamblul economiei, dar acest raport supraunitar prezintă o tendință de diminuare de la 1,78:1 (cu baza 1950) în 1960 la 1,36:1 în 1989, rezultând un ritm mediu anual al devansării de cca 0,8%. Alocările investiționale în ritmuri mai accelerate în agricultură decât pe ansamblul economiei nu s-au materializat cu aceeaşi intensitate în fonduri fixe, ritmul de scădere a indicelui de devansare fiind de aproape 1,4% anual. Creşterea mai accelerată față de produsul social a inputurilor (în accepțiunea de cheltuieli materiale) în agricultură decât pe ansamblul economiei naționale a condus la scăderea puternică, cu o rată medie anuală de 4,7%, a raportului dintre dinamica valorii nou create în agricultură şi cea din economia națională. Coroborat cu comportamentul degresiv al indicelui populației ocupate în agricultură, reculul valorii nou create a imprimat şi productivității nete a muncii o tendință pronunțată de scădere (-2,25% anual). Se poate conchide că în perioada 1950-1989 agricultură a fost "forfetată" de restul economiei în cel puțin două sensuri: pe de o parte, prin "stimularea", prin venituri superioare a exodului din rural spre urban, pe fondul deposedării țăranului de ultimul său "argument" existențial – pământul – iar pe de altă parte, prin schimbările neechivalente (bunurile agricole plătite mai prost decât produsele neagricole achiziționate). Am asistat, astfel, la pierderi ipotetice considerabile de venit național, ca urmare a transferului de populație ocupată din agricultură în ramurile neagricole şi la o tendință de diminuare a contribuției productivității muncii din agricultură la productivitatea socială.

7. Operând cu structura valorii nou create (N) şi a populației ocupate (L) pe două componente (a = agricultura; b = ramurile neagricole), cu nivelurile de productivitate netă a muncii şi a raporturilor de productivitate, s-a încercat cuantificarea, mai întâi, a "pierderilor ipotetice" de venit național în agricultură, ca urmare a transferului de populație ocupată în ramurile neagricole, ceea ce este similar cu a vorbi de "câştig ipotetic" de venit național în ramurile neagricole (1).

8. Rezultă că, în întreaga perioadă 1950-1989, transferul de 51,5% (3.196,4 mii persoane) din populația ocupată în agricultura românească de la începuturile socializării acestei ramuri s-a făcut cu "prețul" unei pierderi ipotetice de venit național în agricultură situată între 296,1 mld. lei (ipoteza A) şi 335,3 mld.lei (ipoteza B).

Descompusă pe intervale componente, se relevă faptul că în deceniul 1970-1980 s-a înregistrat cea mai intensă "pierdere ipotetică" de venit național în agricultură (29,3% şi respectiv 37,1% din totalul perioadei),

aserțiune care este susținută şi de constatarea că în deceniul menționat a avut loc transferul a nu mai puțin de 1,8 mil. persoane (56,3% din total).

9. Determinările empirice anterioare ne-ar putea îndemna să credem că prin exodul rural are loc o anumită dispariție de productivitate în agricultură. Experiența istorică a multor țări care au avut de trecut de la stadiul de țară agrar-industrială la cel de țară industrial-agrară arată, dimpotrivă, că în agricultură transferul masiv de forță de muncă pe sectoarele neagricole este însoțit de infuzia mai mult sau mai puțin puternică de capital fix de substituție care, în măsura în care este complementată cu capital curent, purtător de progres tehnic, ceea ce permite forței de muncă rămasă în agricultură să producă bunuri cu o productivitate care contribuie într-o măsură mai mare sau mai mică la sporul general de productivitate socială a muncii (5).

10. Cuantificările efectuate pentru întreaga perioadă de cca patru decenii (1950-1989) de economie planificată centralizat permit a se concluziona că, în România, sporul total de productivitate socială a muncii înregistrat în intervalul de timp 1950-1989 s-a datorat, în proporție de 86,3%, sporului de forță productivă a muncii în ramurile neagricole şi numai într-o cotă de 3,7% sporului de productivitate a muncii în agricultură, iar restul de 10,0% datorându-se efectului schimbării distribuției forței de muncă dinspre agricultură spre sectoarele neagricole (sau, altfel exprimat, efectul transferului de populație ocupată din agricultură). Pe de altă parte, se confirmă şi prin această metodă faptul că acumulările de disproporții defective de structură economică echilibrată au degenerat în adevărate "seisme" structurale la începutul anilor '80. De altfel, în acest ultim deceniu au intervenit cele mai frecvente perturbări în comportamentul productivității sociale a muncii (de la un spor de numai 1,292 mii lei/persoană ocupată în intervalul 1980-1989, la un recul de 5,175 mii lei în anii 1985-1989).

11. Dinamica puternică a contribuției agriculturii la sporul de productivitate socială a muncii în ultimul deceniu[1] se datorează agravării continue a decalajului nefavorabil dintre agricultură şi ramurile neagricole, ca urmare a "cultivării" unei corelații contraperformante în economie: menținerea unei rate medii anuale de creştere a productivității muncii în agricultură (4,23%), inferioară restului economiei (4,60%), concomitent cu perpetuarea unor disproporții considerabile în evoluțiile înzestrării cu capital

[1] Încercări similare de cuantificare a contribuției agriculturii la sporul total de productivitate a muncii (efectuate pe dinamicile alterate într-o anumită măsură) semnalau, pentru perioada 1950-1980, un aport al agriculturii de 14,4%, al ramurilor neagricole de 75,6% şi al transferului de populație ocupată de 10,0% (14).

fix a forței de muncă (defectuos structurată calitativ) şi productivitatea muncii, contrar tendințelor[1] existente în țările care au acordat importanța cuvenită agriculturii, ca sursă esențială a securității alimentare şi sociale.

12. Nivelul, dinamica şi corelațiile de ritmuri dintre productivitățile sectoriale (de ramură) şi cea pe ansamblul economiei naționale nu permit decât parțial descifrarea şi comensurarea unor factori incidenți asupra relațiilor dintre inputuri şi outputuri.

În expresia sa sintetică, productivitatea muncii, ca raport între doi indicatori (unul de efecte – valoarea adăugată brută sau netă – şi altul de eforturi – forța sau timpul de muncă), poate fi analizată într-o combinație factorială mai complexă, care ia în considerație şi relațiile complexe dintre inputuri şi outputuri[2]. De altfel, ambii termeni ai relației input-output au ca suporturi o serie de indicatori comensuranți de eforturi (costuri) şi efecte (rezultate), pe diferite niveluri de agregare (pe tipuri şi mărimi de exploatații, pe zone naturale sau economice, pe ansamblul ramurii sau economiei naționale). Acceptând postulatul că orice indicator valoric, ca relație multilicativă dintre cantitate (volum) şi prețul atașat, cunoaşte o variație relativă compusă din mişcările separate ale fiecărui termen, la care se atașează incrementul celor două variații concomitente, atunci analiza input-output – indiferent la ce nivel de agregare se desfăşoară – se poate realiza prin intermediul corelațiilor dintre indicii care reflectă "mişcările" în timp ale agregatelor economice utilizate pentru reliefarea laturilor calitative curente sau perene care însoțesc procesele cantitative.

13. Subsumată acestor corelații indicatoare ale agregatelor macroeconomice este considerată şi aşa-numita "foarfecă" a prețurilor (denumită şi "terms of trade"-ul intern) în agricultură[3]. Ultimul deceniu

---

[1] Cu titlu exemplicativ vom menționa că, în RF Germania, raportul ritmurilor de creştere ale productivității muncii în agricultură şi în restul economiei era, în perioada 1978-1989, de 2,7: 1; în SUA, acest raport se situa, pentru perioada 1960-1987, la 2,5: 1(13).

[2] Pornind de la relația bifactorială cunoscută a valorii nou create (VAB) ca produs între forța de muncă (L) şi productivitatea sa (VAB/L) şi ținând seama că, la rândul său, productivitatea este determinată de înzestrarea tehnică (K/L) şi eficiența utilizării acesteia (VAB/K), iar valoarea adăugată este dependentă de producția finală (PF) şi consumurile (inputurile)intermediare (CI), după unele transformări şi adaptări elementare, relația finală multiplicativă este: $VAB = L \cdot K/L \cdot PF/K \cdot (1- CI/PF)$, (3).

[3] Au existat preocupări în cercetarea economică privind determinarea indicilor prețurilor produselor agricole şi ai prețurilor mijloacelor de producție – cei doi termeni ai "foarfecei" – atât în perioada interbelică (8;7), dar şi în anii postbelici (9;6). V.

(1978-1988) relevă, pentru țările membre ale Pieței Comune, un indice al outputurilor agricole de 72,2%, cu oscilații între 63,0% (Irlanda) şi 91,4% (Luxemburg) şi un indice al inputurile de 79,6%, cu o plajă de variație de la 66,4% (Irlanda) şi 87,5% (Franța), de unde decurge un raport de schimb de 90,7%, cu marjă între 83,4% (Franța) şi 104,9% (Luxemburg) (11).

Tocmai din această tendință precumpănitoare de "forfetare" prin prețuri a agriculturii de către restul ramurilor furnizoare de inputuri se constituie suportul politicilor de susținere directă şi mediată a veniturilor agricultorilor, de natură să compenseze dezechilibrele ce nu țin de raporturile de conversie economică necompetitive în agricultură continuu ajustată a țărilor CEE.

14. Dubla ipostază a agriculturii – factor şi client al economiei – încorporează şi dubla "presiune" la care este nevoit să facă față agricultorul: pe de o parte, presiunea costurilor generate de inputurile procurate din amontele său la prețuri deloc "generoase" şi, pe de altă parte, presiunea consumatorilor, care nu sunt dispuşi să suporte orice prețuri pentru bunurile agroalimentare. De aici marea "dilemă" a agricultorilor pot ei singuri să facă față acestui "foc concentrat" sau, pentru a supraviețui trebuie susținuți? Experiența țărilor cu economie şi agricultură dezvoltate pare să indice faptul că, în procesul de ajustare structurală continuă a agriculturii, în raport de schimbările condițiilor macro şi microeconomice, susținerea agricultorilor începe să "curgă" abea după ce aceştia au epuizat toate rezervele de supraviețuire prin competitivitate în condiții normale.

15. Că procesul de ajustare structurală a agriculturii româneşti în raport cu condițiile-cadru externe ei, dar şi din interiorul său – în mare măsură brutal modificate în 1990 – devine extrem de dificil, nu încape nicio îndoială. Să luăm în considerație, fie şi numai "păienjenişul" de relații în care se "mişcă" agricultura în anul 1989 adică chiar în condițiile inexistenței practice a niciuneia dintre componentele clasice funciare ale economiei de piață (piețele mărfurilor şi serviciilor, ale factorilor de producție şi capitalurilor etc.), şi vom putea măcar intui, adică nu şi comensura, complexitatea fenomenului. Astfel, ca să dăm doar un exemplu, producția agricolă vegetală era "clienta" bunurilor intermediare furnizate de alte 67 de ramuri, din conversia cărora rezultau bunuri furnizate în alte 58 de ramuri. Cel puțin tot atât de relevantă este şi modalitatea de definire a dublei ipostaze a agriculturii prin inter-

Madgearu a refăcut de fapt, seriile de indici interbelici pentru perioada 1913-1939, (1929 = 100), determinând pentru intervalul 1984/1975 o "foarfecă" a prețurilor în agricultura României de 64,4% (stranie coincidență în decurs de... 50 de ani!).

mediul locurilor de muncă generate de agricultură în economie[1] sau prin numărul de unități de activitate economică induse în economie de o unitate de activitate din agricultură (așa-numitul "efect de antrenare")[2].

Bibliografie

1. Bandini, M.; Hanu, A.; Kuznets, S.; Lindbeck, A.; Malassis, L.; Reddaway, B., *L'agriculture et la croissance economique*, OCDE, Paris, 1965.
2. Birnkammer, H., "Europäischer Binnenmarkt nach 1992 – Chansen und Risiken für unsere bäuerliche Landwietschaft", în *Berichete über Landwirtschaft*, Bd. 69, nr. 11/1991.
3. Caquelin, J., "Zum Problema der Faktorenanalyse des National – einkommens", in *Wirtschaftswissenschaft*, nr. 8/1976.
4. Hayami, Y.; Rutan, V.W., *Agricultural Development: An International Perspective*, J. Hopkins, Press, Baltimore and London, 1971.
5. Kuznets, S., *Economic Growth and the Contribution of Agriculture: Notes on Measurement*, Oxfort Univ. Press, London, New York, Toronto, 1963.
6. Lazăr, Tr., *Așezarea prețurilor pe principii economice*, Bucureşti, 1985.
7. Madgearu, V., *Evoluția economiei românești după războiul mondial*, București, 1940.
8. Manoliu, F., *Politica prețurilor în economia românească*, Bucureşti, 1939.
9. Moldovan, R., *Studii de istorie economică*, Bucureşti, 1983.
10. Parniczky, M.G., "Indice FAO de la production agricole", *Etude FAO*, nr. 63, FAO, Rome, 1987.
11. Pascher, P., *Argumente – Situationsberich 1989*, DBV, Bonn, 1990.
12. Prasada Rao, D.S., "Comparaisons inter-pays der agregates de Production agricole", *Etude FAO*, nr. 61, FAO, Rome, 1986.
13. Schmitt, G., "Das Scheitern des kollektiven Landbewirtschaftung", in *Berichte über Landwirtschaft*, Bd. 69, nr. 1, 1991.
14. Toderoiu, F., "Probleme metodologice privind eficiența și utilizarea resurselor", în *Economia și organizarea întreprinderilor agricole*, nr. 4, IEA-OIDAIA, Bucureşti, 1985, *Buletin Informativ* al ASAS, nr. 17, București, 1988.
15. xxx, *Farmline*, USDA, ERS, vol. X, nr. 3/1989.
16. xxx, *Problemes des echanges agricoles*, OCDE, Paris, 1982.

[1] Cu titlu de exemplu în SUA, numai exporturile de produse agricole, de cca 29 mld. dolari, generau în 1987 cca 0,903 mil. de locuri de muncă, iar fiecare dolar încasat din exporturile agricole "simulau" alți 1,65 dolari output în economie. În 1981, exporturi agricole de 43,3 mld. dolari generau 1,2 mil. locuri de muncă (15).

[2] "Efectele de antrenare" în amonte și în aval de agricultură se situau în țări puternic dezvoltate astfel: 2,56 și 1,84 în SUA; 2,45 și 1,53 în Australia; 2,17 și 1,72 în Noua Zeelandă; 1,94 și 1,75 în Regatul Unit; 3,40 și 1,60 în Japonia (16).

MUTAȚII CANTITATIVE ŞI STRUCTURALE ÎN CEREREA DE PRODUSE AGROALIMENTARE

Simona BARA

Implementarea unor noi strategii de dezvoltare a producției agricole presupune nu numai adaptarea producătorilor la comportamentul cerut de regulile economiei de piață, ci şi cunoaşterea şi modelarea adecvată a caracteristicilor care pot împiedica sau susține cererea de produse agroalimentare a populației. Soluțiile teoretice nu sunt simple, iar realitatea este cu totul alta: reforma agrară începută va contribui la creşterea producției de alimente, într-un viitor mai apropiat sau mai îndepărtat, dar în prezent au început să apară doar efectele negative asupra aprovizionării cu alimente a populației; pe de altă parte, schimbarea structurilor economice va afecta nivelul de trai al populației, deci şi cererea de produse agroalimentare.

În actualele condiții din România considerăm că efectuarea unor analize detaliate ale funcțiilor producției agricole, ale consumului populației, a practicilor culturale existente sau posibile de adoptat la un moment dat constituie o necesitate ce vine să completeze acoperirea necesarului de date şi informații de care se simte nevoia în această perioadă de tranziție. Astfel de analize globale permit, totodată, conturarea unor politici agricole de urmat, proces dificil, căci în ultimă instanță aplicarea deciziilor propuse necesită multe ori nu dispune în suficientă măsură.

Mutații în cererea şi oferta de produse agroalimentare în 1990 față de 1989

Schimbările produse în societatea românească după Revoluția din Decembrie 1989 au influențat cererea şi oferta de produse agroalimentare. Mutațiile cantitative şi structurale produse în raportul cerere-ofertă de produse agricole şi alimentare au fost influențate de o serie întreagă de fenomene economice dintre care menționăm:

- reducerea cantităților de produse agroalimentare deoarece producțiile agricole obținute s-au situat cu mult sub potențialul tehnologic existent; pe termen mediu acest fenomen va conduce, pe de o parte, la creşterea prețurilor şi, pe de altă parte, la imposibilitatea producătorilor agricoli de a-şi îmbunătăți nivelul de trai şi de-a face investiții semnificative în noi mijloace de producție;

- menținerea raționalizării unor bunuri agroalimentare;
- creşterea prețurilor pe întreaga economie, inclusiv la produsele raționalizate;
- modificarea veniturilor şi respectiv a cheltuielilor înregistrate pe persoană, atât din punct de vedere cantitativ cât şi calitativ, fenomene cu influențe serioase asupra capacității viitoare de acumulare şi investire a întregii populații;
- faptul că în prezent producătorii agricoli acumulează cereale, în timp ce are loc o sporire a prețului lor, va avea ca efect în viitor – în condițiile unor ani agricoli normali – reducerea tensiunilor inflaționiste, ştiut fiind că una din modalitățile de resorbție a crizei economice o constituie şi achiziționarea de bunuri.

1. Schimbări în prețurile produselor agroalimentare

Importantele reforme adoptate după Decembrie 1989 au afectat şi prețurile şi cantitățile de produse agroalimentare consumate de familiile din România. În principal acestea s-au referit la:

- restrângerea subvențiilor alocate din bugetul statului pentru susținerea unor prețuri scăzute la consumatori atât prin liberalizarea treptată a majorității prețurilor unor produse alimentare cât şi prin fixarea unor plafoane maxime de creştere a prețurilor;
- prețurile oficiale unice de procurare a produselor agricole au fost înlocuite printr-un sistem de prețuri a căror formare se bazează pe funcționarea pieței, paralel instituindu-se şi un sistem de compensații asupra veniturilor pentru protecția socială a populației;
- indicele prețului alimentelor a crescut puternic mai ales după octombrie 1990; majorarea prețului alimentelor în ianuarie – martie 1991 față de octombrie 1990 a fost cu 37,3% în ianuarie 1991, cu 42,9% în februarie şi cu 61,3% în martie[1].

Tabelul 1

Indicii prețurilor de consum ai populației[2], octombrie 1990 = 100

- % -

Specificare	Nov. 1990	Dec. 1990	Ian. 1991	Febr. 1991	Martie 1991
Total general	123,4	137,7	158,1	169,2	180,4
Mărfuri alimentare	120,4	126,5	137,3	142,9	161,3
Mărfuri nealimentare	124,7	159,9	188,9	206,3	213,5
Servicii	127,0	128,3	137,5	147,0	151,5

[1] *Buletin statistic de prețuri*, nr. 5, 1991, CNS.
[2] *Buletin statistic de prețuri*, nr. 5, 1991, CNS.

- începând cu luna aprilie 1991 prin noua liberalizare a preţurilor şi tarifelor la 12 produse alimentare de bază (pâine, carne, lapte etc.) se preconizează o modificare maximă a preţurilor cu ridicata, faţă de preţurile în vigoare la 31 octombrie 1990, situată între 167-238%; de asemenea, la încă 9 grupe de produse indicii maximi de creştere a preţurilor cu ridicata, faţă de octombrie 1990, vor spori cu 240-360%, indiferent de agenţii economici care negociază preţurile cu ridicata.
- prin creşterea preţurilor cu amănuntul la bunuri şi servicii a fost afectat şi costul vieţii familiilor din România; astfel – în 1990 costul vieţii în familiile cu salariaţi, ţărani şi pensionari ASS[1] a crescut de 1,2 – 1,4 ori faţă de 1989;

Tabelul 2

Costul vieţii pe tipuri de familii 1990[x]

- % -

Specificare	Salariaţi	Ţărani	Pensionari ASS
TOTAL[xx], din care:	121,2	135,2	127,0
- cheltuieli pentru consum alimentar	119,1	128,7	118,6
- mărfuri nealimentare	139,4	151,1	135,6
- servicii	104,2	137,1	117,1

[x] *Informaţii statistice operative*, martie 1991, CNS.

[xx] Inclusiv contravaloarea unor mărfuri şi servicii primite gratuit de la unităţile de stat şi cooperatiste.

- procesul de modificare a costului vieţii este oglindit şi de structura cheltuielilor totale de consum ale diferitelor tipuri de familii.

În 1989, în medie, o familie de salariaţi a fost compusă din 3,438 persoane[2]. Structura cheltuielilor totale de consum în familiile de salariaţi a fost următoarea: 49,7-56,4%[3] din total pentru consumul alimentar, inclusiv consumul din resurse proprii; 28,8-33,0% mărfuri nealimentare; 11,9-17,4% servicii. În timp, tendinţa a fost de majorare a cheltuielilor pentru consumul alimentar şi pentru servicii, în defavoarea cheltuielilor pentru achiziţionarea de mărfuri nealimentare.

[1] Asigurări sociale de stat.
[2] ISO-CNS, *Bugetele de familie*, 1991.
[3] *Anuarul statistic al României*, 1990.

O familie de țărani a avut în 1989 în medie 2,491 persoane. Structura cheltuielilor totale de consum în familiile de țărani a fost următoarea: 63,7-73,6% cheltuieli pentru consumul alimentar, inclusiv cel din resurse proprii; 19,8-29,3% cheltuieli pentru mărfuri nealimentare; 6,6-7,0% plata serviciilor.

În ceea ce privește modificarea în timp a structurii cheltuielilor totale de consum în această categorie de familii, menționăm că începând din anii 1975 o dată cu accentuarea procesului de transformare a țăranilor în consumatori urbani – prin reducerea ponderii consumului alimentar din resurse proprii – cheltuielile pentru consumul alimentar total au crescut foarte repede conducând la diminuarea cheltuielilor pentru mărfuri nealimentare, pentru servicii, fenomen ce în ultimă instanță a influențat și infrastructurile rurale (ca dimensiuni și structuri).

2. Mutații structurale în veniturile populației

Venitul nominal s-a urmărit pe tipuri de familii avându-se la bază bugetele de familie.

Compararea mărimii veniturilor nominale medii lunare pe tipuri de familii indică pentru 1990, față de 1989, creșteri cu 23,6% pentru familiile de salariați, cu 68,7% pentru familiile de țărani și cu 26,9% pentru familiile de pensionari de asigurări sociale de stat (tabelul 3). Sporirea mai rapidă a veniturilor nominale în familiile țărănești este datorată măsurilor de liberalizare a prețurilor produselor agricole și intensificării vânzărilor pe piața liberă.

Tabelul 3

Veniturile nominale medii lunare pe categorii de familii[x]

- lei/persoană -

	1989	1990	% față de 1989
Salariați	1.886,20	2.204,87	116,9
Țărani	1.386,87	2.251,09	162,3
Pensionari de asigurări sociale de stat	1.625,53	2.041,01	125,6

[x] Prelucrat după "Informații statistice operative (ISO)", România, CNS, *Bugetele de familie*, nr. 1, 1991.

Pe tipuri de familii în 1990 situația veniturilor anuale nominale a fost următoarea: 27.244 lei pe persoană în familiile de salariați: 27.012 lei pe persoană în familiile de țărani; 24.478 lei pe persoană în familiile de pensionari ASS.

Comparativ cu anul 1989 în 1990 mărimea venitului nominal mediu anual realizat pe persoană a fost cu 29,3% mai mare (27.244 lei anual pe persoană față de 21.073 lei pe persoană).

În structura veniturilor nominale realizate de o familie au apărut o serie de modificări semnificative generate de măsurile de protecție socială luate de Guvern. Astfel, pe tipuri de familii, în veniturile nominale totale au sporit sumele provenite din alocațiile pentru copii, pensii, burse, ajutoare cu 6,7-62,5%. De asemenea, sumele provenite din munca în agricultură (în bani şi în natură) meserii, transport, etc., care au fost realizate de către familiile de salariați şi țărani s-au majorat (cu 30,6-50,5%).

Tabelul 4

Structura veniturile medii lunare realizate pe tipuri de familii[x]

Specificare	Tipuri de familii					
	Salariați		Țărani		Pensionari ASS	
	1989	1990	1989	1990	1989	1990
Venituri, total, lei pe persoană şi lună, din care:	2.113	2.500	1.432	2.324	1.706	2.401
- salarii	1.455	1.622	1.029[xx]	1.758[xx]	-	-
- alocații pentru copii, burse, pensii	150	160	80	130	1.298	1.558
- împrumuturi, credite	227	29,5	45	73	82	159
- alte venituri din muncă	281	423	278	363	326	324
Venituri nominale total = 100%						
- salarii	68,9	64,9	71,9[xx)]	75,6[xx)]	-	-
- alocații pentru copii, burse, pensii	7,1	6,4	5,6	5,6	76,1	76,3
- împrumuturi, credite	10,7	11,8	3,1	3,1	4,8	7,8
- alte venituri din muncă	13,3	16,9	19,4	15,7	19,1	15,9

[x] Prelucrat după ISO - *Bugetele de familie*, CNS, 1991.

[xx] Munca în agricultură (în bani şi în natură).

Corelând veniturile nominale realizate de diferite categorii ale populației cu prețurile cu amănuntul practicate a rezultat că în anul 1990 față de 1989 prețurile cu amănuntul au crescut mai repede decât veniturile nominale (inclusiv contravaloarea unor mărfuri şi servicii primite gratuit de la unitățile de stat şi cooperatiste).

Acest fenomen a condus la scăderea puterii de cumpărare a populației.

Situația s-a accelerat în primele luni ale anului 1991, când indicele prețurilor de consum ale populației pentru lunile ianuarie-martie, comparativ cu luna octombrie 1990 a sporit cu 58,1% şi respectiv 69,2% şi cu 80,4%.

3. Mutații structurale în cheltuielile populației

În directă corelație cu evoluția veniturilor şi a prețurilor cu amănuntul practicate la un moment dat în societate sunt şi cheltuielile populației.

Cheltuielile medii lunare pe o familie în 1990 au sporit.

În medie pe o familie, cheltuielile medii au fost de 4004 lei pe familie, existând diferențieri de la un tip de familie la altul; astfel acestea au ajuns să fie de 6209 lei la salariați, de 2811 lei la țărani şi de 2858 lei la pensionarii de asigurări sociale.

Tabelul 5

Cheltuieli medii lunare pe categorii de familii[x]

- lei/pers. -

Specificare	1989	1990	% față de 1989
Salariați	1.519,39	1.754,08	115,4
Țărani	658,66	1.085,66	164,8
Pensionari ASS	1.344,91	1.677,42	125,7

[x] Prelucrat după ISO - *Bugetele de familie*, CNS, 1991, inclusiv contravaloarea unor mărfuri şi servicii primite gratuit de la universitățile de stat şi cooperatiste şi exclusiv restituiri de împrumuturi, credite etc.

În directă corelație cu evoluția prețurilor cu amănuntul şi a veniturilor realizate, cheltuielile pentru bunurile alimentare şi nealimentare îşi modifică nu numai nivelul ci şi structura. În plus, se constată că în 1990 față de 1989 în familiile cu venituri mici (țărani, pensionari ASS), dar care au obținut peste 79% din veniturile realizate, s-a produs un fenomen de creştere mai accentuată a ratei împrumuturilor contractate față de împrumuturile achitate, fapt ce a influențat modelele de cheltuieli adoptate. Totodată creşterea prețurilor alimentelor a condus şi la achiziționarea, în vederea stocării a unor cantități suplimentare de bunuri de natură nealimentară.

Acest fenomen, specific perioadelor de transformări economico-sociale, a accentuat inflația. Totodată, prin scumpirea bunurilor şi a

serviciilor populația a început fie să întârzie achiziționarea unor noi astfel de produse fie să amâne cumpărarea lor pentru mai târziu.

Tabelul 6

Împrumuturi contractate şi achitate pe tipuri de familii în 1990 față de 1989[x]

Tip de familie	Rata de creştere la împrumuturi		Împrumuturi neachitate la
	Nou contractate (NC)	Achitate (A)	100 lei împrumuturi restituite
Salariați	105,2	106,6	52
Țărani	153,6	122,9	15[xx]
Pensionari ASS	167,3	132,4	58

[x] ISO - *Bugetele de familie*, 1991.

[xx] Datorită stocurilor de produse agricole deținute.

Tabelul 7

Structura cheltuielilor totale de consum
Cheltuieli totale de consum = 100[x]

- % -

Specificare	Salariați		Țărani		Pensionari ASS	
	1985	1990	1985	1990	1985	1990
Consum alimentar şi băuturi[xx]	50,1	49,4	66,9	67,0	59,6	58,2
Îmbrăcăminte şi încălțăminte	16,6	17,3	11,8	11,9	7,9	8,6
Locuință şi înzestrare cu bunuri	17,4	15,4	13,1	12,7	17,6	15,8
Medicamente şi îngrijire medicală	1,2	1,0	1,0	0,9	3,6	3,5
Transport şi telecomunicații	6,0	6,9	2,5	2,9	4,9	5,9
Cultură, învățământ şi educație	4,6	5,2	2,3	2,1	3,4	4,6
Alte cheltuieli pentru uz personal	4,1	4,8	2,4	2,5	3,0	3,4

[x] ISO - *Bugetele de familie*, CNS, 1991.

[xx] Inclusiv consumul de resurse proprii (evaluat în bani).

Ca volum, cheltuielile băneşti pentru cumpărarea de produse alimentare, au sporit, în 1990 față de 1989, cu 19,6% pe persoană în familiile de țărani şi cu 24% în familiile de pensionari ASS.

Tabelul 8

Cheltuieli băneşti medii lunare pe persoană pentru cumpărarea de produse alimentare[x]

- lei -

Tipuri de familii	1989	1990	% față de 1989
Salariați	516,03	616,99	119,6
Țărani	243,32	341,35	140,3
Pensionari ASS	592,15	734,32	124,0

[x] ISO - *Bugetele de familie*, CNS, 1991.

Analiza ponderii cheltuielilor pentru consumul alimentar în cheltuielile totale de consum pe grupe de familii şi după nivelul venitului mediu lunar pe persoană (anul 1989) relevă următoarele:

- pe măsură ce veniturile cresc, ponderea cheltuielilor pentru consumul alimentar în total se reduce;
- ponderea cheltuielilor pentru alimente este cuprinsă între 59,9 şi 46,4% în familiile de salariați, între 76,1 şi 65,4% în familiile de țărani şi între 64,1 şi 54% în familiile de pensionari ASS.

Din cele 13 produse şi grupe de produse alimentare considerate ca fiind principale pentru alimentația umană, în mod deosebit, în 1990, au sporit cheltuielile pentru cumpărarea de carne şi preparate din carne, grăsimi, fructe, ouă, legume şi băuturi alcoolice (tabelul 9).

Tabelul 9

Dinamica cheltuielilor medii lunare pentru cumpărarea de produse alimentare[x] în 1990 (1989 = 100)

- % -

Produsul/Tipul de gospodărie	Salariați	Țărani	Pensionari ASS
Total	119,6	140,3	124,0
Cereale şi produse din cereale	101,3	124,1	103,3
Carne şi preparate din carne	139,6	193,9	151,5
Peşte	74,9	86,9	85,2
Grăsimi	123,4	155,8	141,9
Lapte	100,5	100,6	101,7
Brânzeturi şi smântână	104,2	113,6	106,5

Produsul/Tipul de gospodărie	Salariaţi	Ţărani	Pensionari ASS
Ouă	114,3	146,5	128,0
Zahăr	99,3	123,0	110,8
Fasole	81,9	136,0	80,2
Cartofi	101,9	99,3	110,1
Legume	119,1	151,3	123,7
Fructe	156,0	227,8	152,6
Băuturi alcoolice	117,6	154,3	120,1

[x] Prelucrat după ISO - *Bugetele de familie*, CNS, 1991.

În volumul total al cheltuielilor băneşti pentru alimente, în 1990, produsele menţionate mai sus au deţinut 54,8% în familiile de salariaţi, 46,5% în familiile de ţărani şi 53,0% în familiile de pensionari ASS. Alături de aceste cheltuieli între 16,2 şi 30,4% din total a revenit cheltuielilor pentru cereale şi produse din cereale (tabelul 10).

Tabelul 10

Structura cheltuielilor pentru cumpărarea de produse alimentare[x]
Total cheltuieli alimentare = 100

Produsul	Salariaţi		Ţărani		Pensionari ASS	
	1989	1990	1989	1990	1989	1990
Cereale şi produse din cereale	20,5	17,3	34,4	30,4	19,4	16,2
Carne şi preparate din carne	20,8	24,3	11,9	16,5	18,4	22,5
Peşte	1,8	1,1	3,8	2,3	1,9	1,3
Grăsimi	4,5	4,6	4,9	5,4	4,4	5,0
Lapte	5,5	4,6	4,6	3,3	18,0	14,8
Brânzeturi şi smântână	6,7	5,9	6,2	5,0	8,8	7,6
Ouă	3,2	3,0	0,7	0,7	3,4	3,5
Zahăr	2,8	2,3	3,7	3,2	2,8	2,5
Fasole şi alte leguminoase	0,6	0,4	0,5	0,5	0,6	0,4
Cartofi	2,8	2,4	2,3	1,7	3,2	2,8
Legume	8,2	8,1	6,6	7,2	9,6	9,9
Fructe	4,2	5,5	2,6	4,2	5,1	6,3
Băuturi alcoolice	9,4	9,3	11,4	12,5	3,9	5,8
Alte cheltuieli alimentare	9,0	11,2	6,4	7,1	0,5	1,4

[x] Prelucrat după ISO - *Bugetele de familie*, CNS, 1991.

4. Schimbări în consumul de produse agroalimentare a populației

Trebuie menționat că în estimarea consumului mediu de alimente s-a ținut seama de achizițiile medii lunare de hrană şi nu de consumul propriu-zis, ştiut fiind că există diferențe între achiziție şi consum, mai ales în cazul produselor neperisabile care se pot păstra un timp mai îndelungat.

Consumul mediu lunar din principalele produse alimentare a înregistrat, în anul 1990, față de 1989, creşteri, excepții făcând mălaiul, peştele şi conservele din pește, cartofii şi legumele (tabelul 11).

Tabelul 11

Dinamica consumului mediu din principalele produse alimentare, în 1990 față de 1989, pe tipuri de familii[x]

- % -

Produsul	Tipuri de familii		
	Salariați	Țărani	Pensionari ASS
Pâine şi produse de panificație	102,8	106,7	105,4
Mălai	92,3	120,4	83,3
Carne proaspătă	152,6	125,0	143,5
Preparate din carne	100,0	105,6	100,0
Pește şi conseve din pește	60,0	80,0	66,7
Lapte	100,0	106,3	97,3
Ulei comestibil	114,3	140,0	142,9
Ouă	113,3	111,8	115,8
Zahăr	100,0	114,3	120,0
Cartofi	95,0	106,4	98,2
Legume	89,8	97,3	92,0
Fructe	103,6	100,0	107,1

[x] Prelucrat după ISO - *Bugetele de familie*, CNS, 1991.

Comparând cantitățile medii lunare de produse alimentare consumate de fiecare din tipurile de menaje luate în studiu (tabelul 12) se constată că familiile țărăneşti, față de familiile de salariați, consumă cantități mai mari de mălai (de 2,8 – 3,2 ori) lapte (cu 30%), ouă (cu 11%), cartofi (cu 28%) şi legume (cu 35%). Familiile de pensionari ASS față de familiile de salariați, consumă cantități mai mari de pâine şi produse de panificație (cu 4,5%), mălai (cu 2,5%), carne (cu 13,8%), lapte (cu 69,2%), ouă (cu 29,4%), cartofi (cu 43,6%), legume (cu 45,6%) şi fructe (cu 55,2%).

Tabelul 12

Consumul din principalele produse alimentare, medii lunare pe o persoană, 1990[x]

Produse	UM	Salariați	Țărani	Pensionari ASS
Pâine şi produse de panificație	kg	11,2	11,1	11,7
Mălai	kg	1,2	4,2	1,5
Carne proaspătă	kg	2,9	2,5	3,3
Preparate din carne	kg	1,5	1,9	1,5
Peşte şi conseve din peşte	kg	0,3	0,4	0,4
Lapte	litri	6,5	8,5	11,0
Ulei comestibil	kg	0,8	0,7	1,0
Ouă	buc.	17	19	22
Zahăr	kg	1,0	0,8	1,2
Cartofi	kg	3,9	5,0	5,6
Legume	kg	7,9	10,7	11,5
Fructe	kg	2,9	3,4	4,5

[x] ISO - *Bugetele de familie*, CNS, 1991.

În 1990, față de 1989, din punct de vedere nutrițional consumul de produse alimentare a înregistrat nu numai un salt cantitativ, ci şi unul calitativ; astfel, a avut loc o sporire a cantităților medii de calorii şi respectiv de proteină consumate (cu 16,1% şi respectiv cu 6%) paralel cu înregistrarea unui proces de îmbunătățire a rațiilor alimentare prin majorarea numărului de calorii de origine animală consumate (de la 28,9% din total în 1989 la 29,3% în 1990).

Tabelul 13

Consumul de produse alimentare, exprimat în calorii şi proteină, 1990[x]

Specificare	UM	Tipuri de familii		
		Salariați	Țărani	Pensionari ASS
Calorii	nr.	2701	3528	3270
din care de origine animală	% din total	29	29,2	30,0
Proteine	grame	86,7	113,3	106,0

[x] ISO - *Bugetele de familie*, CNS, 1991.

Modificări cantitative şi structurale însemnate s-au înregistrat şi pe fiecare din tipurile de familii studiate. Consumul de produse alimentare exprimat în calorii şi factori nutritivi, în 1990 față de 1989, pe tipuri de familii a înregistrat următoarele tendințe:

- în familiile de salariați consumul mediu zilnic de calorii a sporit cu 3,8% şi cel de proteine cu 6,4%;
- în familiile de salariați consumul mediu zilnic de principii nutritivi s-a majorat cu 11,8% la calorii şi cu 10,9% la proteină;
- în familiile de pensionari ASS consumul de calorii a sporit cu 6,7% şi cel de proteine cu 6,3%.

OFERTA AGRICULTURII DE TRANZIȚIE – ESTIMĂRI DE NIVEL ŞI STRUCTURA

Minodora MOLDOVAN

Agricultura este în principal cheia supraviețuirii, pe măsură ce agricultura se dezvoltă şi economia națională, standardul de viață se ridică, cerințele sporesc, nevoile şi preferințele nutriționale se schimbă atât cantitativ cât şi calitativ. Pe măsură ce veniturile populației cresc, cererea pentru produsele agricole şi în special animaliere sporeşte în timp ce consumul de cereale descreşte.

Dezvoltarea agriculturii oferă resurse pentru satisfacerea cererii de produse alimentare în corelație cu veniturile populației destinate consumului agroalimentar.

În acest deceniu, în țara noastră, cererea se va menține la nivelul actual de 3.100-3.200 cal/zi şi 110-114 g proteină, dar vor avea loc mutații din punct de vedere calitativ în sensul că în structura consumului va spori ponderea produselor animaliere. Dacă în perioada 1991-1992, proteina animală va deține 48% din necesar în anul 2000 aceasta tinde să ajungă la 60% (54-68g). În țările dezvoltate, disponibilul energetic zilnic este de circa 3.400 calorii cu variații situate între 3.133 calorii (Turcia), 3.632 calorii (SUA), 3.868 calorii (Belgia şi Luxemburg), disponibilul proteic ce revine pe locuitor în țările dezvoltate este în medie de 101,2 g/zi cu variații între 97 g (Austria) şi 120 g (SUA).

În calculele estimative efectuate pentru România s-a avut în vedere ridicarea consumurilor pe locuitor la un nivel comparabil cu cel mediu european actual (tabelul 1).

Tabelul 1

Consumul mediu anual pe locuitor la principalele produse alimentare

Specificare	UM	Nivel mediu european	România			
			1989	1991-1992	1993-1995	1996-2000
Produse vegetale, din care:						
- produse din cereale (echivalent făină)	kg	110	157,3	165	140	126
- cartofi	kg	64	71,7	70	70	80

Specificare	UM	Nivel mediu european	România			
			1989	1991-1992	1993-1995	1996-2000
- legume	kg	110	135,6	135	130	120
- zahăr	kg	41	24,7	25	22	22
Produse animaliere, din care:						
- carne şi produse din carne	kg	75	50,2	58	65	75
- lapte şi produse din lapte (exclusiv unt)	l	207	135,9	180	210	230
- ouă	buc.	276	229	230	250	250

Dacă sub aspectul totalului de calorii şi de proteină consumate zilnic situația este relativ bună față de media europeană, din punct de vedere al structurii se remarcă un dezechilibru datorat consumului mai redus de produse animaliere. La cereale rezultă un consum direct mai mare față de nivelul mediu european actual, în timp ce la carne, lapte şi ouă, consumul este mai redus şi se tinde ca la sfârşitul deceniului să se apropie de cel al țărilor dezvoltate.

Din totalul caloriilor necesare în medie pe zi, cerealele vor deține ponderea cea mai mare, în special prin aportul alimentar al grâului, care va reprezenta 31-38% din necesarul caloric zilnic.

Asigurarea cererii de produse agroalimentare pentru populație într-o structură energo-proteică îmbunătățită, precum şi corelarea cererii cu dezvoltarea economico-socială generală se va putea face printr-o sporire proprie a producției agricole. Pornind de la acest obiectiv, în actualul deceniu se dorește o creştere a randamentelor la principalele produse agricole pe de o parte, ca urmare a majorării cantitative şi calitative a factorilor alocați şi pe de altă parte ca efect al sporirii interesului producătorilor față de calitatea lucrărilor executate.

Prioritatea ce trebuie acordată de către Guvern problemelor alimentare, materiale şi agricole se materializează prin alocarea unui volum însemnat de resurse paralel cu acordarea de expertiză managerială calificată sectorului agroalimentar va dovedi că autosuficiența în produse de bază pentru hrana populației poate fi atinsă încă din acest domeniu.

Pornind de la premisa că pământul este principalul mijloc de producție în agricultură şi că el trebuie folosit cât mai intens pentru asigurarea securității alimentare, în acest domeniu, în România se simte nevoia stabilirii priorităților în utilizarea fondului funciar (tabelul 2).

Estimarea evoluției viitoare a modului de folosire a terenurilor din România a ținut seama de: modificările apărute ca urmare a aplicării

reformei agrare, ştiut fiind că în primii ani mulți producători vor înființa plantații de vii şi livezi; posibilitățile de trecere a diferitelor suprafețe dintr-o categorie de utilizare inferioară într-una superioară; resursele investiționale disponibile şi posibile de antrenat pentru schimbarea folosinței.

Tabelul 2

Principalele categorii de folosință

- mii ha -

Specificare	1990[x]	1991-1992	1993-1995	1996-2000
Suprafața agricolă	14.746,5	14.760	14.764	14.790
Suprafața arabilă	9.441,0	9.441	9.720	9.950
Păşuni naturale	3.260,4	3.260	3.050	3.000
Fânețe naturale	1.449,3	1.450	1.384	1.204
Vii şi pepiniere viticole	275,2	278	280	286
Livezi şi pepiniere pomicole	320,6	321	330	350

[x] Estimări.

Sursa: Ministerul Agriculturii şi Alimentației.

Multă vreme în evoluția omenirii, producția vegetală a constituit principala sursă de asigurare a alimentației umane. Pe măsură ce procesele de dezvoltare economico-sociale s-au amplificat, aportul energetic al produselor vegetale s-a redus, acestea devenind intens folosite în sectorul creşterii animalelor şi în furnizarea de materii prime specifice diferitelor industrii.

Corelațiile stabilite între necesarul de produse vegetale şi randamentele estimate a se înregistra în acest deceniu în România au permis stabilirea mărimii suprafețelor cultivate la principalele plante şi deci a unor posibile alternative de structuri de producție.

Realizarea acestor proiecții, va face necesară luarea de măsuri în domeniul cercetării agricole, ameliorării funciare şi irigațiilor, investițiilor publice şi private, asigurării cu maşinile şi utilajele necesare, etc.

În 1990, din totalul suprafeței arabile, cultura cerealelor a deținut o pondere de 61%, iar în variantele proiectate pentru acest deceniu suprafețele vor creşte de la 64% la 66,8% (de la 6.027 mii hectare în 1991 la 6.648 mii hectare în anul 2000). Această majorare propusă a ținut seama de multitudinea funcțiilor pe care le îndeplinesc cerealele – sursă de hrană directă sau indirectă (prin intermediul utilizării în furajarea animalelor, prin industrializare, comerț etc.).

Astfel, datele privind consumul de cereale pe locuitor (incluzând stocurile, importul şi exportul de furaje) pentru unele țări dezvoltate indică niveluri cuprinse între 314 kg (Olanda) şi 1.413 kg (Danemarca), România cu peste 800 kg cereale pe locuitor se situează cu 33% peste media țărilor dezvoltate.

O dată cu privatizarea agriculturii prin diversificarea gamei de plante şi animale crescute de producătorii agricoli, cerealele îşi vor pierde din funcția lor alimentară directă, sporind în schimb cea indirectă; astfel cerealele vor fi utilizate în continuare în cantități mai mari din prelucrări industriale ca urmare a extragerii substanțelor utile necesare consumului uman.

Produsele vegetale secundare provenite din cultivarea cerealelor (paie, pleavă, coceni, ciocălăi) care nu pot fi folosite în mod direct în hrana omului, devin o sursă alimentară valoroasă pentru rumegătoare, în special, care le transformă în lapte şi carne.

Nivelul producției medii realizat la cereale în 1990 este relativ scăzut, situând țara noastră cu mult sub cele europene; la grâu s-a realizat o producție medie de 3.235 kg/ha față de peste 6.000 kg/ha cât s-a obținut în Olanda, Franța, Germania, Ungaria, Regatul Unit.

În țara noastră, grâul fiind principala plantă panificabilă (tabelul 3) pentru acest domeniu se estimează o sporire a suprafețelor cultivate cu 25-28% paralel cu creşterea şi a producției medii (la 3.800-4.200 kg/ha).

Din producția totală consumul uman se situează că va fi în scădere de la 47,6% în 1991-1992 la 32,1% în 1993-1995 şi la 25,2% în 1996-2000; menționăm că această alternativă a presupus că prin creşterea veniturilor populației se va schimba structura alimentației şi ponderea produselor vegetale, în special pâine şi produse panificabile se va reduce în favoarea produselor animaliere. Atingerea nivelurilor de producție proiectate, va permite şi disponibilizarea unor însemnate cantități de grâu pentru export sau stocare.

Tabelul 3

Evoluția principalilor indicatori la cultura grâului

Specificare	UM	1991-1992	1993-1995	1996-2000
Suprafața	mii ha	2.341,0	2.607,0	2.786,0
Producția medie	kg/ha	3.300	3.800	4.200
Producția totală	mii t	7.725,0	9.906,6	11.701
Consum uman	mii t	3.674,7	3.182,4	2.945,8
Revine din producția totală	%	47,6	32,1	25,2

În grupa cerealelor o pondere însemnată o deține porumbul (tabelul 4). Creşterea standardului de viață va conduce la o reducere a cantităților de porumb destinate consumului uman direct.

Tabelul 4

Evoluția principalilor indicatori la cultura porumbului

Specificare	UM	1991-1992	1993-1995	1996-2000
Suprafața	mii ha	2.778	2.590	2.390
Producția medie	kg/ha	3.400	4.200	5.000
Producția totală	mii t	9.445	10.878	11.950
Consum uman	mii t	801,0	698,7	594,0
Revine din producția totală	%	8,4	6,4	5,0
Consum furaje	mii t	6.800,4	7.941,0	8.843,0

Extinderea în marea producție a unor soiuri de porumb cu potențial biologic ridicat şi diferențierea utilizării acestora în funcție de condițiile naturale va permite o reducere a suprafețelor cultivate. De asemenea, porumbul fiind o prăşitoare care necesită multă manoperă nu va fi cultivat de producători decât pentru satisfacerea strictă a necesarului. Dacă în 1990 porumbul a ocupat 29% din suprafața arabilă, se estimează ca aceasta să ajungă în 1993-1995 la 26,6% şi la 24% în 2000. În acest timp se estimează că producția totală va înregistra o creştere la bază situându-se producțiile medii care se vor majora de la 4.200 kg/ha în 1993-1995 la 5.000 kg/ha în 2000.

Din producția totală de porumb estimată a se obține, 72-74% va fi utilizată pentru furajarea animalelor, consumul uman urmând să dețină 8,4% în 1991-1992 şi circa 5% în anul 2000, fenomen explicabil pe de o parte prin extinderea activității de creştere a animalelor în cadrul exploatațiilor agricole şi pe de altă parte prin schimbările structurale preconizate a se produce în a doua parte a acestui deceniu în consumul populației.

Suprafața cultivată cu orz şi orzoaică se estimează că reprezintă în medie 8% din arabil (tabelul 5).

Tabelul 5

Evoluția principalilor indicatori la cultura orzului şi orzoaicei

Specificare	UM	1991-1992	1993-1995	1996-2000
Suprafața	mii ha	770	1.100	1.300
Producția medie	kg/ha	4.500	5.000	5.550
Producția totală	mii t	3.465	5.500	7.150
Consum furaje	mii t	2.469,4	4.036	5.391,8

Cele mai frecvente utilizări ale orzului sunt în furajarea animalelor şi în industria alcoolului sub formă de malț. Orzul conține o cantitate sporită de proteină (11-15%) comparativ cu alte cereale având valoare nutritivă deosebită dată de conținutul înalt, față de alte furaje cultivate, în lizină, triptofan şi cistină, fapt pentru care este recomandat în hrana animalelor tinere la îngrăşat. Având în vedere estimările privind evoluția efectivelor de animale, mai ales a porcinelor, se estimează că se va putea produce o creştere a suprafețelor cu orz concomitent cu intensificarea acțiunilor de generalizare a unor soiuri mai productive. În acest deceniu se consideră că producția medie la orz va putea creşte cu circa 22% (de la 4.500 kg/ha la 5.500 kg/ha).

Ovăzul este apreciat ca un furaj cu acțiune favorabilă mai ales în procesul de reproducție a animalelor şi în stimularea creşterii tineretului. Suprafața de ovăz se estimează să fie de 108 mii ha (1991-1992) ceea ce va reprezenta 1,1% din arabil. Sporirea în continuare a necesarului de ovăz va determina o majorare a suprafețelor, astfel ca în anul 2000 suprafețele cultivate cu ovăz să ajungă la 130 mii ha, ceea ce va însemna 1,3% din arabil. Rezultatele obținute în cercetare, soiurile performante existente vor permite ca în acest deceniu să aibă loc o sporire a randamentelor ajungându-se la această cultură la peste 2.000 kg/ha.

Orezul va deține o suprafață redusă în arabil (0,4%) proiecțiile făcute relevând pentru perioada 1991-2000 menținerea relativ constantă a situației suprafețelor. Cantitățile necesare consumului uman din țara noastră sunt de 1,5-2 ori mai mari decât producțiile posibile de obținut, acest deficit urmând a se acoperi şi în continuare din import.

Fasolea boabe, importantă în alimentație atât prin aportul proteic cât şi prin calitățile sale gustative, între 1991-1992 se estimează că va deține 1,7% din arabil. Creşterea producțiilor medii de la 950 la 1.500 kg/ha va conduce la reducerea suprafețelor cultivate cu fasole ajungându-se la 1,4% în 2000. Se estimează că necesarul pentru consumul alimentar care va reprezenta 78,1% în 1991-1992 şi 46,5% în 2000 din producția totală ce va fi obținută, va scădea pe măsură ce se va modifica cererea solvabilă a populației.

Suprafața ocupată cu legume de câmp va fi între 1991-1992 de 252,0 mii ha, estimându-se a se realiza o producție medie de 15.000 kg/ha.

Strategia adoptată de modificare a structurilor calitative ale consumurilor alimentare în direcția sporirii importanței produselor animaliere va avea ca efect o reducere a consumului actual de legume.

Cantitățile de legume estimate a se consuma în perioada 1996-2000 față de 1991-1992 vor putea înregistra o ușoară scădere (2.921,5 mii tone față de 3.180 mii tone). Este de presupus că la cartof, aliment important în hrana omului, a animalelor, dar şi materie primă pentru industria amidonului şi spirtului se va înregistra în acest deceniu o sporire a producțiilor medii, ca urmare a generalizării rezultatelor cercetărilor specializate, fenomen ce va induce o diminuare a suprafețelor cultivate (tabelul 6).

Tabelul 6

Evoluția principalilor indicatori la legume de câmp

Specificare	UM	1991-1992	1993-1995	1996-2000
Suprafața	mii ha	252,0	239,0	229,0
Producția medie	kg/ha	15.000	20.000	23.000
Producția totală	mii t	3.780	4.780	5.267
Consum uman	mii t	3.180	3.110,6	2.921,5
Revine din producția totală	%	84,0	65,1	55,5

Ținând seama de stadiul cercetărilor în ameliorarea cartofului, de resursele genetice existente în următorii ani există posibilitatea creerii unor noi tipuri de soiuri de cartofi cu dinamică rapidă de formare a tuberculilor, cu rezistență la mană, degenerare virotică şi cu capacitate de producție ridicată mai ales la soiurile târzii pentru consum. De asemenea, se va acorda atenție extinderii soiurilor care se pretează la industrializare (sub formă de fulgi şi spirt) tocmai pentru o mai completă şi diversificată utilizare a producțiilor obținute (tabelul 7).

Tabelul 7

Evoluția principalilor indicatori la cultura cartofului

Specificare	UM	1991-1992	1993-1995	1996-2000
Suprafața	mii ha	337,3	318,4	318,4
Producția medie	kg/ha	14000	16000	22000
Producția totală	mii t	4722,2	5094,4	7004,0
Consum uman	mii t	1648,9	1674,0	1947,7
Revine din producția totală	%	34,9	32,8	27,8

Consumul de zahăr, în echivalent sfeclă de zahăr, va înregistra spre sfârşitul acestui deceniu o reducere, ca efect a modificării comportamentului alimentar al populației prin diversificarea substituțiilor ce se vor produce în rațiile alimentare sporind cantitățile de fructe, struguri şi miere (tabelul 8).

Tabelul 8

Evoluția principalilor indicatori la sfecla de zahăr

Specificare	UM	1991-1992	1993-1995	1996-2000
Suprafața	mii ha	208,3	218,9	218,9
Producția medie	kg/ha	25.000	29.000	32.000
Producția totală	mii t	5.207,5	6.348,1	7.004,8
Consum uman	mii t	4.905,5	4.383,6	4.460,2
Revine din producția totală	%	94,2	69,0	63,6

Se estimează că în acest deceniu ponderea suprafeței ocupate în arabil de culturile de sfeclă de zahăr se va menține, față de 1989, relativ constantă. Totodată, prin diminuarea consumului de zahăr există posibilitatea apariției unui excedent începând chiar din 1993, şi care va putea fi orientat spre export.

Deoarece România nu este exportatoare de zahăr recunoscută este de dorit ca în viitor aceasta fie să-şi micşoreze suprafețele cultivate cu sfeclă de zahăr, fie excedentul înregistrat să-l înnobileze în produse alimentare şi apoi acestea să fie vândute în afara granițelor țării tocmai pentru a contribui la o reală îmbunătățire a eficienței finale a sfeclei de zahăr.

La floarea-soarelui deşi se estimează că suprafețele vor înregistra o uşoară creştere, totuşi ca pondere în arabil acestea se vor menține relativ constante față de 1989 (tabelul 9).

Tabelul 9

Evoluția principalilor indicatori la floarea-soarelui

Specificare	UM	1991-1992	1993-1995	1996-2000
Suprafața	mii ha	426,6	447,7	447,7
Producția medie	kg/ha	1.600	1.900	2.300
Producția totală	mii t	682,5	850,6	1.029,7
Consum uman	mii t	268,5	272,8	277,5
Revine din producția totală	%	30,3	32,0	27,0

Producțiile medii proiectate a se realiza în acest deceniu vor fi de 1.990-2.300 kg/ha, un rol de seamă în atingerea acestor niveluri avându-l introducerea în cultură a unor soiuri din ce în ce mai productive, rezistente la dăunători şi boli, bine adaptate condițiilor pedoclimatice şi cu un conținut ridicat de ulei şi proteină.

Completarea necesarului de grăsimi vegetale din consumul uman se va mai face şi cu ulei de soia. În acest deceniu acoperirea cererii de consum pentru aceasta din urmă se va realiza atât prin creşterea suprafețelor cultivate cât şi prin sporirea producțiilor medii.

Valoarea nutritivă ridicată a boabelor de soia explică de ce cantități însemnate din acest produs vor fi utilizate şi în hrana animalelor (9,9% din producțiile totale estimate a se obține în 1991-1992 şi 48,8% în 1996-2000).

Bibliografie

1. *Anuarul statistic al României*, 1990.
2. *FAO production year book*, vol. 42/1988, vol. 43/1989, Rome, 1990.
3. Date şi informații de la Comisia Națională pentru Statistică şi de la Ministerul Agriculturii şi Alimentației.

MARKETINGUL ÎN PRACTICA ORGANIZĂRII PIEȚELOR PRODUSELOR AGRICOLE (necesități, oportunități, direcții)

Anca BERINDEI,
Radu PATACHI

În condițiile descentralizării structurilor economice din agricultură şi al pluralismului formelor de proprietate în care proprietatea particulară devine nucleul de forță a producției, piața constituie spațiul economic în care producătorul şi consumatorul, presupuşi buni cunoscători ai ofertei şi cererii, sunt interesați în obținerea celui mai bun preț şi a celui mai bun produs.

Dacă până acum marketingul a fost considerat ca teorie în abordarea conceptului de piață, în actualul stadiu economic, politic şi social, marketingul devine o necesitate concretă în practica constituirii şi organizării pieţelor produselor agricole.

În faza preliminară de organizare a pieţelor produselor agricole pe baze noi este necesară stabilirea dimensiunii lor pentru a da o imagine de ansamblu a pieței, a cadrului general la care se raportează activitatea producătorilor agricoli ca şi relațiile pe care le au în cadrul mecanismului acțiunii economice. Dimensiunea pieței este dată de capacitatea, evoluția şi structura internă a acesteia.

Procesul dinamic al pieței este marcat de evoluția schimbărilor de ordin cantitativ şi calitativ; fără a trece pe plan secundar mutațiile de ordin calitativ se remarcă în dimensionarea pieţelor aspectul cantitativ al fenomenelor de piață; fenomene ce cuantifică capacitatea pieței. Sub acest aspect capacitatea pieței poate fi identificată cu mărimea globală a cererii, cu mărimea globală a ofertei sau cu dimensiunile relațiilor de schimb ca rezultat din confruntarea cererii şi a ofertei pe piață.

În caracterizarea capacității pieței şi a dimensiunilor ei s-a considerat că pe primul loc se situează cererea care, în cazul produselor agricole, se poate identifica cu necesarul de consum alimentar, pornind de la normele fiziologice de consum influențate în mod obiectiv de nivelul şi distribuția veniturilor.

În condițiile țării noastre, după cum consideră unii specialişti, greutatea specifică a diferitelor grupe de alimente în cadrul unui număr total

de calorii de persoană ar trebui să fie: 40% cereale şi leguminoase, 12% grăsimi animale, 8% carne şi peşte, 2% ouă, 15% lapte şi produse lactate, 8% zahăr şi produse zaharoase 15% legume şi fructe.

În dimensionarea capacității pieței produselor agricole s-a avut în vedere anul 1989, pentru care s-a stabilit necesarul mediu anual de consum pe locuitor, pe baza necesarului anual de produse alimentare pe grupe de consumator în funcție de sex, vârstă, mărimea efortului în cadrul activităților desfăşurate de populația activă.

Organizarea pieţelor produselor agricole necesită o imagine a fenomenelor de piață cuantificată în dimensiunile cererii, ofertei şi ale consumului la principalele produse agricole.

Dimensiunea pieței produselor agroalimentare

Produsul	UM	Necesar mediu anual	Producție pe locuitor	Consum mediu anual
1. Lapte	l/pers.	191,60	195,50	92,14
2. Carne	kg/pers.	51,10	82,50	42,73
3. Ouă	buc/pers	222,80	304,00	193,60
4. Grâu	kg/pers.	91,00	342,80	162,30
5. Ulei	kg/pers.	9,80	12,45	7,85
6. Zahăr	kg/pers.	24,38	35,10	11,18
7. Cartofi	kg/pers.	89,36	190,50	54,22
8. Legume	kg/pers.	96,16	161,00	119,40
9. Fructe	kg/pers.	113,20	68,30	38,20

În evaluarea stadiului pieței produselor agricole se poate remarca raportul cerere-ofertă care în toate cazurile produselor analizate este subunitar excepție făcând fructele pentru care oferta este cu 40% mai mică față de necesarul mediu anual.

În cazul ofertei produselor agricole deşi, în medie, ar fi satisfăcute necesitățile de consum, totuşi nivelul consumului mediu anual pe persoană nu atinge standardele prescrise ca fiind optim necesare decât în două cazuri, la legume şi la grâu. La 33% din produsele analizate consumul efectiv nu depăşeşte 50% din necesarul alimentar.

În acest caz, piața produselor agricole în momentul analizei se găseşte în situația în care raportul ofertă-cerere este deficitar, nu atât sub aspectul cantitativ ci sub aspectul politicii economice practicate, când exportul produselor agroalimentare era efectuat în condițiile în care oferta

nu putea asigura necesarul alimentar al populației afectând asigurarea securității alimentare; nivelul consumului mediu anual cu toate că reprezenta din producția anului raportată la locuitor doar între 28,5% şi 75%, totuşi ea nu a satisfăcut necesitățile de consum decât la 2 din cele 9 produse agroalimentare. Toate acestea au fost efectele unei politici economice supercentralizate în care oferta pe piață practic apărea şi dispărea convulsiv pe când caracterul permanent al cererii punea amprenta penuriei evidente.

Concluzionând situația dinaintea evenimentelor din decembrie 1989 piața produselor agricole era dominată de un număr relativ mic de producători supradimensionați pentru care posibilitatea de manifestare a concurenței era limitată de coordonarea excesiv centralizată, ceea ce a deteriorat condițiile de satisfacere a cererii.

Condițiile create de legea fondului funciar fac din producătorul agricol factor mobilizator, atât în ce priveşte producția, cât şi formarea prețelor produselor agricole. Aplicarea legii fondului funciar creează cadrul pluralismului formelor de proprietate în agricultură.

Existența unui număr relativ ridicat de mici producători agricoli determină apariția unei oferte de produse agricole sezoniere şi permanente - ofertă ce acționează asupra cererii atât ca dimensiuni, cât şi ca structură.

Restrângerea pieței produselor agricole se poate realiza pe baza lărgirii autoconsumului. Numărul mare al micilor producători pe piață poate garanta de asemenea puterea pieței şi crearea cadrului concurențial necesar.

Însă o concurență autentică se poate crea numai în condițiile în care marea elasticitate a venitului din agricultură şi în special a prețului produsului agricol este un stimulent sigur în încurajarea mijloacelor de a obține prețul cel mai bun în achiziționarea inputurilor pentru sporirea profitului minim.

Informațiile pe care le dețin producătorii agricoli ca bază de negocieri în alegerea optimă a partenerilor de afaceri (furnizorii inputurilor) poate fi profitabilă numai dacă sunt îndeplinite două condiții:

1. existența diferențelor de preț pe pieţele agricole care să depăşească costurile cu valorificarea;
2. posibilitatea producătorilor de a alege între diferitele firme furnizoare de inputuri pentru agricultură.

Un factor dinamizator al pieței îl constituie prețurile; cu grad mare de importanță în rândul factorilor care influențează cererea de mărfuri a populației prețurile se situează pe acelaşi plan cu veniturile.

În condițiile unui anumit nivel al venitului, volumul fizic al cererii depinde de nivelul prețului cu amănuntul, deci nivelul prețurilor influențează nivelul de accesibilitate al cererii.

Acțiunea de liberalizare a prețurilor este un factor de evoluție al pieței produselor agricole. Majorarea prețului produselor alimentare nu va determina în mod obligatoriu reducerea cererii dar poate determina redimensionarea şi dirijarea cererii spre alte produse creând o mutație în accesibilitatea produsului.

În etapa de negociere, atât producătorul cât şi comerciantul de produse agricole îşi stabilesc unele limite de abatere a prețului produsului, limite în care costurile nu pot fi mai mari decât prețurile.

Elasticitatea acestora este dată de costurile individuale ale producătorilor care permit o anumită variație de preț.

Fixarea prețului implică cunoaşterea tuturor componentelor acestuia astfel încât să poată maximiza poziția competitivă a producătorului fără a afecta nivelul profitului.

Formarea prețului pe piețele locale

Dimensiunile spațiale ale pieței, dată de distribuția teritorială a exploatațiilor agricole şi a firmelor de comercializare determină costuri care pun serioase bariere la valorificarea produselor. De remarcat este faptul că, consumul apare din confruntarea zonală a cererii şi ofertei de produse agroalimentare. Piața totală a produselor agricole este astfel împărțită în numeroase piețe locale delimitate teritorial.

Cu privire la piața locală câteva elemente necesită a fi luate în calcul în procesul de formare a prețului, elemente cu care producătorii agricoli sunt confruntați.

Acestea sunt, de fapt, condițiile de livrare şi perioada în care va avea loc schimbul pe piața locală.

Faptul că, în condițiile actualei perioade de trecere a agriculturii la economia de piață, nu există o piață centrală organizată în care cotațiile pieței să fie folosite ca standard în operațiunile de schimb, negocierea se realizează la nivelul piețelor locale. Aceasta explică de ce volumul producției inclus în procesul de formare al prețului pe piețele locale reprezintă numai într-o mică proporție întregul volum comercializat pe întreaga piață.

Deşi există prețuri publicate în buletinele de informare statistică ele reprezintă doar prețurile medii pe anumite perioade pentru întreaga piață. În consecință ele sunt folosite ca bază în negocierile pe micile piețe locale dar nu reflectă prețurile curente care domină fiecare piață locală în parte.

Privit ca instituție de afacere, marketingul agricol este creat în special pentru îmbunătățirea organizării pieței produselor agricole şi implicit a situației economice a acestui sector.

Marketingul agricol, prin gama largă de servicii pe care o include, poate deveni o adevărată instituție menită să găsească momentul, locul şi modul de valorificare al producției în cele mai bune condiții, atât pentru consumatori ca şi pentru producători, aducând pe piață cel mai bun produs pentru consumatori la cel mai bun preț pentru producători.

Sub aspectul câmpului de acțiune al marketingului agricol şi al aportului său la formarea şi organizarea piețelor agricole, societățile agrare se caracterizează printr-un înalt grad de autosatisfacere la nivelul comunității rurale şi chiar la nivelul gospodăriei individuale, dar totuşi la acest nivel local cererea pentru servicii comerciale de marketing cum sunt: transport, prelucrare, depozitarea produselor agricole este extrem de limitată.

Ca o consecință a dezvoltării şi creşterii economice exprimate prin gradul de urbanizare creşterea standardelor de viață generează creşterea cererii pentru servicii în general şi face să crească volumul resurselor economice destinate marketingului agricol; producția şi marketingul fiind interdependente.

Producătorii agricoli, creatorii ofertei, trebuie convinşi că există pentru produsele lor piețe profitabile. Caracterul gravitațional al pieței pentru producători este dat de posibilitatea de a combina obținerea unui preț bun cu asigurarea unei vânzări certe.

De cele mai multe ori proiectele de marketing au fost abandonate, fie că prețurile nu au fost susținute suficient printr-o dotare suplimentară a infrastructurii pieței fie că nu s-a realizat o productivitate corespunzătoare.

Politica de marketing agricol are în principal patru obiective de bază:

1. încurajarea producției în întâmpinarea creşterii cererii de consum;
2. distribuția inputurilor neagricole producătorilor agricoli;
3. protecția consumatorului față de practicarea unor prețuri excesiv de mari;
4. promovarea unui marketing eficient.

Se conturează în acest fel două ipostaze ale politicii de piață. Prima este aceea în care guvernul încuviințează reglarea liberă a pieței, comerțul rămînând în mâinile întreprinderilor private sau organizațiilor de producători, promovând astfel practicarea unui comerț onest. Al doilea tip de politică este cu participarea guvernului în activitatea de marketing, el executând activități de comerț în concurență cu firme particulare sau deținând exclusivitate operațiunilor de vânzare-cumpărare pentru anumite produse.

Un motiv principal dar nu suficient pentru participarea puterii publice la activitățile comerciale este însă controlul asupra prețurilor. Politica de prețuri este un important instrument în implicarea guvernului în activitatea de marketing.

Practicarea unui preț avantajos cere ca sistemul de marketing să răspundă atât la schimbările în cererea de consum, cât şi la schimbările ofertei generate de tehnologia de producție adoptate, astfel încât eficiența globală a sistemului de marketing să impună o eficiență, atât din punct de vedere tehnic cât şi din punct de vedere economic.

Limitele aplicării marketingului agricol

În cazul țării noastre, în stadiul incipient al implicării marketingului în formarea şi organizarea pieților produselor agricole limitele aplicării lui cu rezultate imediate în îmbunătățirea activității sectorului agricol şi al organizării pieților sunt generate în principal de trei neajunsuri majore ce constituie rezistența unei structuri de marketing în agricultură şi anume: deficiența infrastructurii, slaba poziție de negociator a producătorului agricol şi lipsa de informare la nivelul producătorului.

1. Deficiența infrastructurii

Ştiut fiind că orice țară, în general, deține o anumită infrastructură a comunicațiilor care de altfel servesc întreaga economie şi nu numai agricultura, caracterul adecvat al acestor servicii vitale afectează structura şi costurile marketingului în agricultură. În cadrul acestor servicii transportul are o importanță crucială. Existența rețelei de căi ferate şi şosele adecvate este necesară în folosirea mijloacelor de transport rapide fără de care, costurile pe distanțele mari ar deveni prohibitive şi ar limita în mare măsură dimensiunile pieței.

Dezvoltarea marketingului agricol poate de asemenea determina o aprovizionare mai bună a pieței având în dotare o infrastructură specializată care include clădiri pentru depozitare, ambalare, condiționare şi comercializare.

Lansarea şi progresul marketingului în activitatea sectorului agricol sunt tipic frânate de nivelul scăzut al dotării infrastructurii în general, cât şi în domeniile proprii agriculturii.

Această problemă persistă ca urmare a lipsei investitorilor în acest domeniu. Acordarea de credite investitorilor particulari nu creează o motivație pentru astfel de acțiuni ca urmare a riscurilor inadmisibil de mari pe care le implică astfel de investiții privind dotarea agriculturii cu o infrastructură specializată.

În aceste condiții înființarea unor cooperative de marketing cu capital de stat poate fi considerată o soluție profitabilă la nivelul întregii societăți.

2. Poziția slabă de negociatori a producătorilor

Urmărind structura competitivă a piețelor produselor agricole este evidentă existența producătorilor, intermediarilor şi consumatorilor în aşa-numitul consens al mecanismului acțiunii economice. De remarcat este însă că numărul intermediarilor depăşeşte cu mult numărul producătorilor individuali. În această situație poziția producătorilor în cadrul negocierilor tinde să se deterioreze.

Această situație de oligopol pe piața produselor agricole, în care numărul intermediarilor pe piață este mai mare decât numărul relativ mic al producătorilor individuali, nu dă posibilitate producătorilor de a controla prețul. Cu alte cuvinte, producătorii pot face, în general, o reală alegere în ceea ce priveşte piețele de desfacere, deoarece intermediarii (cumpărătorii) sunt obligați să se concureze între ei oferind un preț mai bun sau un serviciu calitativ superior pentru a-şi asigura oferta.

Contrar acestei situații, în țările dezvoltate poziția cumpărătorilor (intermediarilor) este atât de puternică încât practic producătorii nu au efectiv nicio alegere de făcut cu privire la piețele de desfacere fiind obigați să accepte orice preț oferit de cumpărători.

În acest context, este de remarcat totuşi că, în țările dezvoltate acolo unde producătorii agricoli sunt neorganizați, poziția lor de negociatori pe piață este mai slabă.

3. Lipsa de informații a producătorilor agricoli

Poziția de negociator a producătorului este subordonată de departe celui de-al treilea neajuns analizat şi anume lipsa de informație cu privire la cursul prețurilor produselor agricole la previzionarea producției şi a cererii de produse, atât pe piața internă, cât şi la export. Absența unui serviciu de informații privind rapoarte ale pieței produselor face ca intermediarii (comercianții) să fie mai bine informați decât producătorii individuali.

Pornind de la deficiențele actualului studiu de dezvoltare a marketingului agricol în țara noastră se pot contura obiectivele şi politica de implementare a marketingului în organizarea piețelor produselor agricole. Aceste obiective se definesc ca fiind:

a. îmbunătățirea cantitativă şi calitativă a infrastructurii în special în privința mijloacelor de transport adecvate, crearea şi modernizarea rețelei de şosele ca şi dezvoltarea altor forme de comunicare;
b. consolidarea poziției de negociator a producătorului vis-a-vis de intermediari în procesul de vânzare-cumpărare;

c. îmbunătățirea cantitativă şi calitativă a informațiilor legate de pieţele produselor agricole.

Alături de dezvoltarea unei infrastructuri adecvate specifice sectorului agricol, adunarea, prelucrarea şi programarea informațiilor referitoare la piață sunt probleme a căror rezolvare necesită măsuri la nivel guvernamental ştiut fiind fondurile mari pe care le incumbă aceste acțiuni la nivelul sectorului agricol.

În realizarea unei informări corecte a producătorului cu privire la piața produselor agricole se pot iniția acțiuni sub controlul unor instituții de specialitate care să asigure caracterul imparțial al informațiilor.

De o deosebită importanță este realizarea celui de al doilea obiectiv care priveşte consolidarea puterii producătorului pe piață. În realizarea acestuia, un rol deosebit revine strategiilor de marketing care practic pot fi concretizate în înființarea unor instituții de marketing, fie de tipul cooperativelor de marketing cu participare voluntară a membrilor, fie de tipul unor departamente (comisii) de marketing de tipul “marketing board”. În ambele strategii menționate executivul poate juca un rol important în promovarea reformei în marketing.

Prima strategie este aceea a organizării cooperativelor de marketing cu participare voluntară al căror rol potențial este să furnizeze membrilor lor întreaga gamă de servicii de calitate ce privesc activitatea de producție până la valorificare, incluzând aprovizionarea cu semințe, erbicide, pesticide, furaje, sau prelucrarea, valorificarea şi transportul producției.

Realizarea a trei condiții apare evidentă în constituirea cu succes a cooperativelor de marketing, şi anume:

- crearea unui cadru stimulativ pentru toți participanții voluntari, privind serviciile oferite şi recrutarea unor membrii pregătiți să-şi dedice timpul lor pentru rezolvarea problemelor comune;
- obținerea unei participări active a membrilor şi menținerea loialității şi cadrului confidențial al activității şi problemelor lor;
- obținerea unor progrese evidente şi reducerea costurilor sau îmbunătățirea calității servicilor de marketing în competiție cu potențiali sau existenți concurenți.

Prima condiție este uşor de realizat dacă se are în vedere multitudinea serviciilor specifice prelucrării produselor agricole.

A doua strategie de implementare a marketingului în organizarea pieţelor produselor agricole o constituie organizarea activității de marketing, de tipul “marketing board” care diferă de cooperative, aceste instituții fiind

într-o măsură mai directă controlată de guvern, iar participarea la activitatea instituției are caracter obligatoriu. Din punct de vedere tehnic, instituțiile de tip "marketing board" sunt organizații ale producătorilor în sensul că aceştia sau reprezentanții lor participă la conducerea instituției. De remarcat este faptul că în țările mai puțin dezvoltate puterea guvernamentală îşi pune amprenta în activitatea de conducere într-o măsură sporită.

Funcțiile instituțiilor de tipul "marketing board" se pot manifesta printr-o varietate de forme.

O principală funcție este considerată creşterea veniturilor producătorilor pe piață. Aceasta se poate realiza fie prin reducerea costurilor de marketing, fie prin implementarea unor servicii care să sporească prețul de vânzare.

O altă funcție o constituie reducerea gradului de incertitudine a producătorului pe piață prin asigurarea stabilității pieței. În plus, o astfel de organizare este folosită spre a menține cadrul legal de stabilire şi percepere a taxelor ce revin producătorilor agricoli fără ca ei să se preocupe de această problemă. În acest sens, se poate menționa şi funcția fiscală a acestei organizări de tip "marketing board" organizarea pieţelor produselor agricole pe principiile politicii de marketing răspunde etapei actuale de transformare a structurilor agricole, asigurând producătorilor prețurile cele mai avantajoase la produsele comercializate pe plan intern sau extern.

Bibliografie

1. Iordache, Vergiliu şi colaboratorii, *Metoda de previzionare a fondului de consum şi a elementelor sale componente*, Bucureşti, Editura Academiei RSR, 1973.
2. Kühl, Rainer, *Returns to Price Information on Agricultural Product and input Markets*, Kiel, 1984.
3. Ghatak, Subrata; Ingersent, Ken, *Agriculture and Economic Development*, 1984.
4. Bauer, P.T.; Yamey, B.S., *Economics of Underdeveloped Countries*, Cambridge University, 1931.
5. Bigman, David, *The Theory of Commodity Price Stabilitation*, Hebrew University, Jerusalem, 1984.

FORMAREA NOILOR STRUCTURI AGRARE: PROCES ECONOMICO-SOCIAL COMPLEX ŞI DE DURATĂ

Constantin BOLOCAN

Transformarea unui sistem economic supercentralizat într-un sistem bazat pe economia de piață necesită realizarea unor noi structuri.

Problema structurilor economice, privită ca un mod de organizare, a unui sistem economic, a societății în general într-o perioadă dată, frământă gândirea economică de multă vreme. Procesul de formare a structurilor economice este complex şi dinamic, fiind specific orânduirii sociale în care este cantonat.

Reformele legislative care au modificat profund structurile dintr-un ansamblu au durat mulți ani şi nu întotdeauna au fost complete şi adecvate.

Agricultura, ca un element macrostructural a unui ansamblu economic, a suferit mutații structurale de-a cursul timpului, declanşate de Reformele Agrare, atât în România cât şi în alte țări.

După patru decenii de la cel de-al doilea război mondial, agricultura europeană a trecut prin transformări mai profunde decât în orice perioadă a istoriei moderne, afirmă dr. Littmann, expert FAO (1).

Progresul tehnic şi dezvoltarea economică au alimentat o situație împotriva căreia guvernele au trebuit să creeze şi să implementeze politici agrare. În cadrul acestor politici, politicile structurale ocupă un rol central. Se consideră că structurile agrare reprezintă factorul-cheie pentru condițiile socioeconomice ale regiunilor rurale.

Tot acelaşi autor încercând să definească conceptul de structură agrară constantă că "este destul de complicată stabilirea unei definiții stricte a structurii agrare. S-a convenit însă, utilizarea acestui termen într-un sens mai larg, adică nu numai referitor strict la structurile gospodăriilor agricole ci şi pentru structurile de producție, inclusiv tehnicile de producție, aspectele regionale, cum ar fi poziția agricolă diferită în contextul unor zone variate. Alături de acestea trebuiesc luate în considerare şi aspectele sociale şi cele de altă natură. Structurile agrare sunt subordonate scopurilor principale ale politicilor agrare, în mod special scopurilor asigurării cu alimente a populației la o calitate corespunzătoare şi la prețuri rezonabile, care să asigure în acelaşi timp o comparabilitate a veniturilor".

Mutațiile în structurile agrare europene au fost marcate de reformele funciare sau de scheme de consolidare funciară. Acestea au reprezentat un întreg complex de măsuri politice care au influențat structurile agrare, în completare la condițiile climatice, topografice, istorice şi general economice. Din această cauză, o evoluție reală a eficienței măsurilor specifice pare imposibilă la nivelul întregii agriculturi europene.

În RFG, dezvoltarea sectorului agrar, arată G. Steffen (2) a suferit diferite schimbări, iar efectul lor pozitiv şi negativ pot constitui exemplu pentru alte țări. Termenul de schimbări structurale în sectorul agrar include modificările nivelului absolut ca şi a relațiilor dintre factorii importanți de producție cum ar fi: proprietatea, forța de muncă şi capitalul care sunt direcționate spre atingerea unei varietăți de obiective.

Realizările din ultimii 30 de ani din agricultura germană au fost influențate de măsurile guvernului pentru îmbunătățirea structurilor agrare.

După un raport întocmit de FAO, structurile agrare sunt influențate de mai mulți factori importanți.

- Factorii naturali şi de asemenea influențele istorice nu numai că modelează structurile agrare la un moment dat într-o țară dată, ci ei exercită de asemenea o influență considerabilă asupra dezvoltării pe mai departe a structurilor agrare. Factorii naturali pot fi influențați numai într-o măsură limitată, dar ei creează o mărime extrem de variată a structurii de producție, conform localizării specifice. Influențele istorice, pe de altă parte, sunt în mare măsură realizate de om. Totuşi, impactul lor poate fi în mod normal (adică fără măsuri foarte radicale) corectat sau ajustat numai pe perioade mai lungi de timp.
- Dezvoltarea economică globală într-o țară dată va exercita o influență aproape decisivă asupra dinamicii structurilor agrare. Unele țări europene au încercat să direcționeze dezvoltarea structurilor agrare fie în principal prin măsuri legale şi sisteme de credit (Italia), prin reforme funciare radicale (Ungaria, Polonia) sau prin politici ale prețurilor şi subsidii (RFG, Norvegia) ca instrumente principale aplicate inițial. Ele au trebuit să recunoască cu toate că măsurile lor respective nu au avut foarte mult succes în realizarea tuturor obiectivelor fixate şi au fost de asemenea obligate să recurgă la alte măsuri. Pe scară mai largă, toate țările au aplicat în final un amestec de operațiuni ale pieței libere şi de planificare – directive guvernamentale. Astfel, țările cu economie de piață au introdus mecanisme de control legislative mai stricte (de exemplu, asupra mărimilor maxime ale fermei în producția

zootehnică, asupra dozelor maxime de îngrăşământ natural, asupra preţurilor diferenţiale şi/sau subvenţiilor conform mărimii fermei şi localizării şi cotelor producătorilor pentru anumite produse, de exemplu lapte), în timp ce ţările socialiste au întărit formarea de preţuri bazate pe influenţele pieţei atât pentru produsele cât şi pentru inputurile agricole. Toate au trebuit să recunoască influenţa decisivă a situaţiei economice şi dezvoltării globale asupra efectului diverselor măsuri luate pentru a influenţa structurile agrare.

- Structurile agrare nu ar trebui să fie văzute ca strict limitate la mărimea fermei. Există multe măsuri organizatorice, politice şi de management care pot influenţa limitările actuale ale structurilor date. În Italia se consideră că contractarea de servicii specifice poate fi un mod de îmbunătăţire a economiilor interne ale fermelor familiale. Acelaşi concept s-a aflat la originea formării cercurilor de maşini din Polonia. Cazul Ungariei ilustrează conceptul foarte util al unei integrări economice strânse şi specializării între unităţile mari şi foarte mici. Norvegia şi de asemenea RFG servesc ca exemplu pentru o dezvoltare puternică a cooperativelor de comercializare şi ofertă în rândul micilor ferme familiale. În acest context, arendarea terenului agricol poate fi de asemenea interesantă. În timp ce a existat de exemplu o scindare a ponderii terenului agricol arendat în Italia, a existat o creştere în RFG. Fie prin arendare sau prin cumpărare de pământ, o concentrare mai mare a fermelor familiale cu timp întreg în unităţile din ce în ce mai mari şi mai puţine pare a fi inevitabilă, totuşi în ţările cu o poziţie predominantă a fermelor familiale.
- Raportul indică de asemenea, o populaţie agricolă în puternică scădere ca o consecinţă a progresului tehnic (mecanizare, utilizare a substanţelor chimice) şi acest lucru se află în strânsă dependenţă de industrializarea şi urbanizarea rapidă. Această tendinţă a avut un dublu impact asupra zonelor rurale: venituri în creştere pentru populaţia rămasă în agricultură, dar de asemenea în multe cazuri un efect dăunător asupra infrastructurilor şi serviciilor sociale din zonele pur rurale care la rândul lor accelerează migraţia tinerilor fermieri. Nevoia de a îmbunătăţi oportunităţile de venit în asemenea zone rurale pare altfel să fie interesantă pentru societate, deoarece ar fi utilă în menţinerea unui echilibru mai sănătos între zonele rurale cu populaţie puţină şi aglomerările urbane cu o concentraţie mare cu problemele legate de mediu în agravare. Din această cauză, politicile structurale agrare

urmăresc de asemenea cererea unor oportunități de ocupare a forței de muncă. În afara agriculturii în zonele şi regiunile până acum pur agricole, agricultura cu timp parțial este astfel din ce în ce mai integrată în conceptele oficiale ale politicilor structurale agrare.

- Un concept de bază al politicilor structurale agricole ar trebui să fie punerea familiei rurale în centru, şi anume libertatea de alegere a individului în urmărirea obiectivului ei de realizare a unui venit satisfăcător fie el din agricultură exclusiv sau în combinație cu alte activități economice. Aceste politici promit cele mai bune rezultate care sunt pe deplin acceptate de oamenii direct implicați şi măsurile pe politica oficială ar trebui să susțină – ori de câte ori este posibil – eforturile comune ale indivizilor de a-şi îmbunătăți venitul şi productivitatea. Unul din aceste mijloace centrale în acest scop este pregătirea profesională şi învățământul.

În România, procesul transformărilor structurilor în viața economică şi socială, porneşte de la moştenirea unei economii supercentralizate, superplanificate şi etatizate, ineficientă şi necompetitivă. Agricultura, ramură principală a acestei economii, era structurată pe patru forme de proprietate: de stat, cooperatistă, mixtă şi privată. Proprietatea de stat, aflată în administrația unităților de stat reprezenta 21% din fondul funciar, 75% din fondurile fixe din agricultură; proprietatea cooperatistă reprezenta 51% din fondul funciar şi 21% din fondurile fixe, iar diferența de 28% din fondul funciar era deținut în proprietate privată.

Proprietatea cooperatistă materializată, îndeosebi, în cooperativa agricolă de producție, a luat ființă în condiții istorice deosebite şi bine cunoscute, deținea cea mai mare pondere atât ca pământ cât şi ca număr de țărani care erau ocupați în acest cadru organizat.

Prin modul lor de organizare şi funcționare, unitățile agricole cooperatiste şi-au pierdut complet caracterul lor cooperatist, statul preluând, în mod abuziv, exercitarea tuturor componentelor dreptului de proprietate al cooperatorilor. Statul s-a transformat în proprietar unic al avuției naționale al întregului capital românesc. Din acest punct de vedere, precum şi a esenței juridice, remarcăm două forme de proprietate în agricultură: de stat şi particulară (3). Această categorisire decurge şi din definiția juridică a proprietății: “dreptul de proprietate personală este dreptul subiectiv aparținând fiecărei persoane fizice – în mod exclusiv sau în coproprietate ori în devălmăşie – de a-şi apropia ca urmare directă a muncii proprii, bunurile de consumație individuală exercitând posesia, folosința şi dispoziția asupra

acestora, prin putere proprie şi interesul satisfacerii nevoilor materiale şi culturale, putere şi interes recunoscute de către lege a expresiei, a voinţei întregului popor".

Celelalte două forme de proprietate, cooperatistă şi mixtă sunt derivate şi combinaţii ale formelor de stat şi particulară.

Procesul complex de restructurare a agriculturii trebuie să urmărească înlăturarea tot răului făcut acum 45 de ani ţărănimii, dar nu pe baza întoarcerii la vremea marilor latifundii. Privatizarea, opţiunea larg acceptată în agricultură, trebuie înţeleasă nu întorcându-se în trecutul nostru îndepărtat, ci plasându-se în prezentul şi viitorul agriculturii mondiale. Privatizarea, la sfârşitul secolului XX înseamnă altceva decât însemna reforma agrară din 1945.

Costul unei reorganizări cu faţa la trecut este nu numai enorm dar şi fără viitor, punând în pericol asigurarea hranei poporului (4).

Remodelarea structurilor agrare trebuie să se facă pe fondul renaşterii simţului de proprietate la ţărani, îmbinat cu utilizarea prerogativelor progresului tehnic în agricultură. Acest concept se va realiza printr-un proces de privatizare îmbinat cu dezvoltarea procesului amplu şi real al cooperaţiei în agricultură.

În acest sens, se simte nevoia urgentă de schimbări radicale ca să legifereze raporturile judicioase dintre proprietatea publică şi cea particulară în vederea înscrierii agriculturii într-o economie bazată pe principile economiei de piaţă.

În prezent, s-a elaborat şi votat legea fondului funciar care trebuie să facă parte dintr-un cod agrar ce va cuprinde şi legea cadastrului funciar, legea organizării şi încurajării exploataţiilor agricole, legea cooperaţiei în agricultură, legea arendei, legea impozitelor agricole etc.

Legea fondului funciar care are o deosebită importanţă şi mari implicaţii economice, politice şi sociale în viaţa satului, se bazează pe principiul recunoaşterii dreptului de proprietate asupra pământului adus de membri cooperatori ca aport la înscrierea lor în cooperativa agricolă de producţie. Acest drept de proprietate cuprinde cele trei laturi juridice ale proprietăţii în general: posesia, folosinţa, dispoziţia. Prin aceasta se înţelege automat dreptul de moştenire, de donaţie conservat şi ameliorat. De asemenea, un alt principiu respectat de lege, este acordarea suprafeţelor de teren tuturor cooperativelor, chiar dacă nu au adus pământ la înfiinţarea CAP-ului, celor care vor să se stabilească la sate şi să-şi întemeieze o gospodărie rurală (în special tinerilor).

Aplicarea acestei legi a ridicat mari probleme de-a cursul timpului şi probabil va fi şi acum anevoioasă.

Legea organizării şi încurajării exploatațiilor agrare este la fel de importantă ca legea fondului funciar pentru că întregește noțiunea de proprietate în agricultură. Dacă situația pământului – principalul mijloc de producție este reglementat prin legea funciară, situația proprietății asupra celorlalte mijloace de producție trebuie rezolvată printr-o lege cu caracter organizatoric. De data aceasta principiul care trebuie respectat în recunoaşterea şi repartizarea cotei părți din patrimoniul CAP pentru fiecare cooperator este aportul adus în decursul timpului (uilele muncă efectuate). Această repartizare se va face pe baza unei metodologii de reevaluare a patrimoniului agricol al fiecărei unități agricole, mai puțin pământul. De asemenea, această lege va reglementa şi statua fiecare formă de organizare în parte: regii autonome, societățile comerciale în agricultură, gospodăriile agricole familiale, care pot ființa îndependente sau în asociație, exploatarea în arendă etc.

Această lege trebuie să reglementeze raportul exploatației vis-a-vis de serviciile din agricultură (mecanizarea şi chimizarea, irigații), să creioneze sistemul de creditare şi impozitare, sistemul de pensionare, subvențiile pentru producție agricolă. Fără această lege restructurarea agriculturii nu poate avea loc.

Dacă până acum structurile agrare funcționau într-o piramidă cu baza în sus, se impune ca acest edificiu economic şi social să fie aşezat pe sediul firesc, şi anume exploatațiile agricole bazate pe proprietatea privată şi de stat.

Proprietatea privată a statului, aflată în administrația unităților agricole de stat se reorganizează pe principiile societăților agricole comerciale, având ca unitate de bază ferma şi în anumite cazuri se pot organiza pe principiul Regiilor Autonome. De asemenea, se întrevede o amplă practicare a sistemului de arendă.

Stațiunile de Mecanizare a Agriculturii au perspectiva reorganizării în societăți comerciale pe acțiuni sau pot vinde tractoarele şi maşinile agricole producătorilor individuali sau asociați, rămînând ca centre de reparații.

O formă care se întrevede a se extinde este cooperativa de tip service pentru mecanizare, chimizare, transport, îmbunătățiri funciare. Aceste cooperative vor veni în slujba producătorilor agricoli individuali, degrevându-i de activitățile care au grad ridicat de specializare şi totodată costisitoare dacă ar fi executate individual. Nu este exclusă nici posibilitatea arendării tractoarelor şi maşinilor agricole.

Proprietatea de stat în agricultură se va restrânge cu timpul, rămînând numai cu rol moderator în mecanismul economiei de piață care esențialmente este bazat pe proprietatea individuală.

Proprietatea privată în agricultură, care va ajunge ca pondere la aproximativ 80% din fondul funciar, se va baza pe exploatația agricolă familială ce ia naştere prin reîmproprietărirea foştilor cooperatori şi nu numai, conform noii legi funciare.

Vom asista la început la două tendințe opuse pe de o parte, renaşterea simțului de proprietate şi reținerea față de orice formă de comun, iar pe de altă parte lipsa de capital financiar şi mijloace de producție. Din această tensiune se vor decanta exploatații agricole familiale independente şi exploatații organizate asociativ. Această evoluție se remarcă în toate țările apusene.

În orice situație însă, fenomenul cooperației se va impune ca o necesitate în lupta pentru supraviețuire. Astfel, scenariile proiectate de colectivul nostru bazate şi pe experiența țărilor cu agricultură competitivă, ne conduc la ideea valabilității exploatațiilor agricole familiale ca membre în cooperative de aprovizionare, desfacere, mecanizare, chimizare, transport sau în asociații agricole propriu-zise. Aceste cooperative şi asociații au la bază inviolabilitatea proprietății private şi se organizează pe baza liberului consimțământ.

Procesul de cooperare, în diferite secvențe pe fluxul tehnologic (aprovizionare, valorificare, service, credit) sau în mod integral, cu aspecte pozitive şi negative va asigura în continuare cadrul optim al dezvoltării relațiilor de proprietate, pe fondul utilizării prerogativelor progresului tehnic în agricultură.

Întrucât, se întrevede o largă răspândire a modului de lucru în arendă, se impune să precizăm câteva principii ale acestui sistem. Arenda este un contract cu titlu oneros prin care proprietarul se obligă să cedeze arendaşului folosința temporară a unei ferme (cazul societăților comerciale) sau unei suprafețe de teren, cu sau fără inventar agricol.

Contractul de arendă se încheie prin învoiala părților în scris, conform unui model tip. Durata şi condițiile de reziliere a contractului se stabilesc de comun acord între persoanele fizice sau persoanele fizice şi juridice.

Prețul arendei depinde de: durata contractului, starea şi importanța bunurilor arendate, producția medie pe 5 ani, calitatea solului, structura şi dispersarea parcelelor, starea drumurilor, a sistemului de irigații, zona geografică şi economică etc. Valoarea minimă şi maximă a arendei va fi stabilită de autoritatea agricolă şi poate fi în jurul a 10% din producția obținută.

Proprietarul este obligat să predea bunurile arendate, să le mențină în stare de a putea fi folosite, să garanteze folosirea liberă a acestora pe durata contractului.

Arendaşul este obligat: să depoziteze recolta în locurile stabilite prin contracte, să întrebuințeze lucrul arendat ca un bun proprietar şi potrivit destinației stabilite în contract, să plătească prețul arendei la termenul şi condițiile stabilite, să restituie bunurile conform inventarului de primire.

Dacă una din părți nu respectă obligațiile, contractul se reziliază, dar după stingerea litigiului la tribunal.

O altă structură organizatorică care se impune este veriga la nivel județean care poate fi intitulată Camera Agricolă. Acestea sunt instituții care la început sunt publice dar cu timpul pot fi finanțate de producătorii agricoli. Sunt create în scopul de a reprezenta, ocroti şi susține interesele economiei rurale, precum şi de a contribui prin orice mijloace la sporirea producției agricole în teritoriu organizat. Aici poate fi concentrată toată asistența tehnică de specialitate. În acelaşi timp, poate fi organ consultativ, ajutor şi de execuție al Ministerul Agriculturii.

Principalele atribuții ar putea fi: să înlesnească aprovizionarea agricultorilor cu semințe selecționate, cu maşini, cu unelte, cu reproducători, să subvenționeze cumpărătorii de maşini agricole, îndrumarea activității vegetale şi zootehnice, îndrumarea activității contabile, întocmirea de lucrări tehnice agricole, ajută organizarea agriculturii în asociații agricole şi sindicale pe specialişti, organizarea şi conducerea învățământului agricol, strângerea de date statistice pentru agricultura județeană etc., întocmirea anuală a unei dări de seamă asupra activității agricole din zonă.

La nivel național, aceste camere se pot organiza în uniuni ale Camerelor Agricole (6).

O altă structură macroorganizatorică la nivelul agriculturii rămâne Ministerul Agriculturii ca instituție guvernamentală organizată pe principiul descentralizării, restrâns atât ca atribuții, cât şi ca personal. Direcțiile principale preconizate vor reflecta structurile organizatorice din teren.

Un rol important în dezvoltarea agriculturii îl va juca în continuare Academia de Ştințe Agricole şi Silvice ca for ştiințific ce trebuie să coordoneze activitatea de cercetare ştiințifică pusă în slujba producătorilor agricoli. Această instituție poate fi bugetară sau în parte susținută financiar de cele trei institute de cercetare şi 18 stațiuni agricole din teritoriu care se autofinanțează.

În sfârşit, Banca Agricolă este o instituție care poate asigura sau completa resursele financiare de credite bancare pe termen lung, mediu şi scurt, necesar activității de producție a exploatațiilor agricole. Acestea au

sucursale la nivel județean şi local. Pot fi organizate ca societăți comerciale pe acțiuni sau pot fi în exclusivitate primare.

La nivel local, producătorii agricoli pot să-şi constituie prin cooperare o formă bancară la care prin contribuții să-şi asigure şi modalitățile de pensionare.

Acestea sunt principalele structuri agrare care pot răspunde cu succes cerințelor progresului tehnic şi pot păstra întreg caracterul de individualitate a proprietății.

Având în vedere situația politico-economică a țării, precum şi ținând cont de tendințele manifestate în agricultură actualmente, se impune reglementarea proprietății asupra pământului şi statuarea formelor noi de organizare a producției agricole în contextul înscrierii agriculturii în economia de piață.

Luând în considerare dezideratele majore cu privire la descentralizare, dezetatizare, autonomia unităților şi producătorilor agricoli, precum şi de faptul că gama de tractoare şi maşini agricole în dotare nu este adecvată pentru exploatații mici, de faptul că sistemele de irigații sunt concepute a deservi suprafețe mari, de faptul că CAP are încă datorii restante (credite pentru investiții), că fondurile fixe ale acestor unități au fost concepute socializat, şi în final de faptul că majoritatea țăranilor sunt pauperizați, considerăm că se impune o perioadă de tranziție în care baza formelor de proprietate să se creeze forme noi de organizare în care un loc central îl va ocupa ferma familială (5). De altfel, această considerație se bazează pe sondaje de opinie făcute în diferite zone ale țării (Moldova, Dobrogea, Bărăgan, Banat etc.) şi care fac obiectul studiilor de caz elaborate la nivelul institutului.

Diversitatea formelor de organizare care au luat naştere în ultimele luni în diferite județe sunt o necesitate obiectivă, ele reprezintă de fapt fenomenul de feed-back celui de socializare care a dus la colectivizare.

Bibliografie

1. Littmann, E.L., *The Dinamics of Agrarian Structures in Europe*, 1988.
2. Steffen, G., *Structural Changes in the Agrarian Sector of the Federal Republic of Germany*, 1988.
3. Cojocaru, Constantin, *Privatizarea – de ce? cum? pentru cine?*, Bucureşti, 1990.
4. Zahiu, Letiția, "Agricultura la răspântie", articol în ziarul *Azi*, 28.V.1990.
5. Da Empoli, Domenico, *Trecerea de la economia planificată la economia de piață. Probleme şi perspective*, comunicare la Simpozionul "Împreună către democrație", 27.IV.1990, Bucureşti (Sala Dalles).
6. Severac, Georges, *Formes actuales d'entraide das agriculture en Europe*, FAO, 1964.

STRUCTURA AGRARĂ – CONCEPT – TENDINȚE

Ileana TÎRLEA

În lupta omului cu raritatea, ştiința economică, ca de altfel toate ştiințele, îl ajută să conceapă cele mai bune alternative de depăşire a limitelor progresului prin progresul limitelor.

În acest proces complex, acțiunea umană se desfăşoară în cadrul unor structuri rezultate din diviziunea muncii, pe criterii praxiologice, de raționalitate şi eficiență. Sistemul global al economiei naționale, ca loc al desfăşurării acțiunii umane, se structurează pe subsisteme şi în cadrul lor pe organizații şi agenți economici, în raport de nevoile prezente şi viitoare, dar şi de posibilitățile pe care le antrenează evoluția vieții economice. Validarea acestor structuri o face piața prin mecanismele ei complexe unde inputurile şi outputurile sunt rezultatul reglării prin preț şi concurență.

În ansamblul structurilor sistemului global al economiei naționale, structura agrară formează una din verticalele diviziunii muncii cu un puternic efect de antrenare, în aval şi în amonte asupra întregii vieți economico-sociale.

Structura agrară este un subsistem al economiei naționale constituit pe cel mai important factor natural, primar şi originar al producției – pământul – ale cărui intrări şi ieşiri se autoreglează printr-un mecanism propriu.

La rândul său, structura agrară a economiei este formată din proprietatea oamenilor asupra factorilor naturali de producție, inclusiv asupra capitalului folosit în calitate de intrări primare ale procesului de producție; formele de organizare a utilizării obiectului proprietății (de gestionare a obiectului proprietății) în calitate de cadru de desfăşurare a activității cerut şi impus de către piață; relațiile de schimb şi în general, social-economice dintre agenții economici determinate de desfăşurarea normală a fluxurilor materiale şi financiare pe care le antrenează fiecare activitate agricolă; infrastructura economico-administrativă la nivel teritorial, local, dar şi național, cu rol de sprijinire şi îndrumare a agenților economici din agricultură.

Aceste componente ale structurii agrare se află într-o permanentă interacțiune în timp şi spațiu, viabilitatea fiecăreia în parte fiind determinată de gradul de asigurare şi realizare a rentabilității exploatațiilor agricole.

Desigur, funcționarea structurii agrare a economiei nu poate fi ruptă de celelalte structuri, între ele realizându-se un flux permanent de intrări şi ieşiri, fluxuri reale (de bunuri şi servicii) şi fluxuri financiare (de venituri şi cheltuieli).

Structura agrară a unei economii se poate afla fie într-o formă matură, definitiv cristalizată, fie se poate afla într-un proces de tranziție spre această etapă, sau să fie pur şi simplu ceva nedefinit.

O structură agrară cristalizată este aceea care asigură cea mai înaltă productivitate în utilizarea factorilor de producție şi în primul rând a pământului, în măsură să asigure satisfacerea în condiții optime a trebuințelor populației şi să aducă un efect maxim de antrenare asupra eficienței dezvoltării sectoarelor în aval şi amonte. Această structură se formează în timp, fiind rezultatul unui proces economico-social complex care nu poate fi lipsit de contradicții. În cadrul acestui proces, sunt esențiale păstrarea acelor forme de proprietate care se dovedesc viabile din punct de vedere al întreprinzătorului agricol, într-o dimensiune care să ia în considerare atât condițiile naturale şi socioeconomice, cât şi pe cele de ordin tradițional.

Preponderența influenței factorului natural în acest sector, iar în unele perioade, chiar acțiunea sa distructivă, impun procesului de formare a structurii agrare particularități noi comparativ cu alte procese. Cea mai importantă dintre ele se referă la faptul că protecția agenților economici trebuie să fie asigurată oricând, mecanismele pieței se blochează din cauza efectelor factorilor naturali tocmai pentru a permite continuitatea activității agricole.

Pornind de la realitățile existente în structura agrară a României şi luând în considerare factorii psihosocioeconomici care s-au acumulat de-a lungul timpului, ca şi cerințele pe care le impune o structură agrară optimă, apeciem că în perspectivă (nu aşa de apropiată) evoluția va fi dominantă de următoarele tendințe:

- formarea unor microasociații pe baze cooperatiste, cu un caracter complex sau specialitate;
- apariția şi dezvoltarea unor sectoare de servicii pentru agricultură care să lucreze pe principii de piață cu agenții agricoli;
- existența şi consolidarea exploatațiilor agricole cu caracter public sau publico-privat în raport de condițiile naturale şi sociale ale fiecărei zone geoeconomice;
- gospodării particulare individuale cu forme directe sau indirecte de exploatare a pământului.

Aceste forme care vor contura viitoarea structură agrară a României trec prin acțiunea contradictorie a unui complex de factori, de natură socială, economică, naturală şi tehnico-productivă.

Astfel, procesul de îmbătrânire a populației de la sate constituie în etapa actuală o frână în formarea unor structuri agrare eficiente. El însă va putea fi treptat, treptat depăşit prin transformarea viitorilor şomeri în fermieri agricoli (care sunt şi proprietari de pământ), precum şi prin organizarea exploatațiilor în sistem cooperatist.

În acelaşi timp, existența unei baze tehnice materiale în agricultură în cadrul actualelor structuri constituie o premisă favorabilă viitoarelor structuri, eficiența ei depinzând de mecanismul prin care aceasta se va integra şi va susține eficiența exploatațiilor agricole.

Un factor cu mari implicații asupra viitoarei structuri agrare îl constituie faptul că microstructurile agrare care se constituie şi se vor constitui sunt proprietare numai ale factorului natural – pământul, nu şi asupra factorilor tehnici de producție. Aceştia din urmă nu pot fi nici cumpărați de agenții economice, atât din lipsa capitalului propriu, dar şi din faptul că nu se adaptează prea bine la noile dimensiuni ale exploatațiilor agricole. De aceea, viitoare microstructură agrară va trebui să însemne o legătură directă a factorului natural cu cel tehnic sub acelaşi proprietar care să dispună cum doreşte şi când doreşte de utilizarea lor.

Pe lângă toți acești factori, învingerea psihologiei țăranului care deja este îmbătrânit şi crearea unei noi psihologii muncitorului învățat cu disciplina de fabrică, constituie un proces relativ îndelungat care trebuie sprijinit şi dirijat prin pârghii economice până când se instalează definitiv gândirea şi acțiunea economică a întreprinzătorului agricol pe care le impune economia de piață.

Desigur, formarea şi realizarea noii structuri agrare presupune nu numai un timp relativ îndelungat (6-10 ani) ci şi costuri mari şi imediate. Acestea, acum nu pot fi suportate de noile structuri decât dacă prețurile de vânzare sunt libere, astfel este necesar ca ele să fie asigurate prin credite pe termen lung şi cu dobândă mică.

Deşi acest cost este mare şi rapid, totuşi el merită asigurat în prezent, dat fiind faptul că amortizarea sa se poate face uşor, agricultura fiind acel gen de activitate umană care îşi produce şi reproduse mereu majoritatea factorilor de care are nevoie. Este însă necesar doar că ori de câte ori natura este defavorabilă producătorului agricol acesta să fie protejat de către întreaga societatea, pentru că el produce nu numai pentru el, ci pentru toți membrii societății.

ORGANIZAREA ACTIVITĂȚILOR ECONOMICE PRIN INTEGRARE, ÎN SFERA AGROALIMENTARĂ

Dinu GAVRILESCU

Structura modernă şi eficientă de producție presupune ca obiectiv o economie agroalimentară aşezată pe baze eficiente având un caracter comercial, o orientare clară spre profit cu o funcționalitate viabilă a masei exploatațiilor, indiferent de tipul acesteia. Principiul concurenței şi al prețurilor libere stabilite în direcția confruntării pe piața internă şi în permanentă raportare la piața internațională, este condiția *sine qua non*.

Funcționalitatea realistă a acestui obiectiv poate fi asigurată de un cadru legislativ de protecție, susținere şi orientare a profilului producției în sensul asigurării unei competitivități cât mai mari a produselor pe plan internațional printr-un comportament conjunctural elastic – o utilizare eficientă a resurselor, şi o protecție ecologică înaltă, o posibilitate certă de câştig a întreprinzătorilor în măsură să le asigure un standard de viață comparabil sau superior celui din alte ramuri.

În paralel, este probabilă existența unor activități agroalimentare de subzistență, de asigurare directă cu produse a unor categorii de oameni lucrând cu timpi parțial atât în mediul rural cât şi în cel urban. Dacă o astfel de perspectivă poate fi fezabilă peste cel puțin un deceniu, termenii unei tranziții optime sunt cei care pot susține dinamica transformărilor în regim progresiv.

O astfel de orientare exclude tipul agroalimentar multilateral urmărind să asigure qvasitotalitatea necesarului de produse specifice prin marginalizarea unor severe criterii economice în concepția autarhică a pieței naționale. Prin obiectivul propus se urmăreşte înlăturarea unor anacronisme cum erau cele derivate din programele de autoaprovizionare teritorială, din practicarea unor culturi improprii bioeconomice (bumbac şi parțial soia şi ricin) din azonalizarea amplasării obiectivelor zootehnice şi a celor de industrializare alimentară, din fenomenul concentrărilor care au condus la gigantismul agroalimentar.

Cadrul de perspectivă presupune un înalt grad de descentralizare administrativă, o reducere a autorității acestui tip de organizare, o modificare sensibilă a pârghiilor de influențare a parametrilor producției de

la cele bazate pe voluntarism la cele bazate pe stimul economic. Se poate estima că se va înregistra o rată înaltă a privatizării atât în cazul proprietății propriu-zise cât şi în exprimarea acesteia pe plan economic.

Astfel, proprietatea individuală va coexista cu societățile pe acțiuni autohtone, mixte sau cu capital străin şi probabil cu proprietatea de stat. În paralel se impune o diversificare a tipurilor de exploatare, care vor avea modele organizatorice eficiente şi competitive, în care sistemele eficiente de cooperație bazate pe proprietăți private sau mixte, precum şi cele integraționiste vor domina, aspect care va permite fructificarea avantajelor proprietății private, legată organic de mijlocul de producție cu avantajul socializării voluntare a producției pe palierele care necesită intervenții costisitoare, de regulă de tipul celor de colectare, prelucrare. Modelul agroalimentar propus presupune niveluri înalte ale producției agricole.

Subiectul care interesează, modelul tranziției, impune schimbări rapide în special în agricultură în condițiile valorificării selective a ceea ce este valoros şi cert confirmat.

Astfel, față de situația prezentă în care gospodăriile particulare de dimensiuni reduse sunt opuse sistemului cooperativelor agricole de producție şi întreprinderii agricole de stat, urmează ca pe principiul politicii economice de deschidere a procesului concurențial să se poată înființa exploatații particulare familiale sau comerciale cu dimensiuni mai mari, care pot angaja forța de muncă salariată şi care se pot transforma în societății pe acțiuni sau societăți comerciale.

În acest cadru, în perioada 1990-2000 apare posibilă o modificare a structurii proprietății şi a tipului de exploatare agricolă într-o dinamică ascendentă.

În cazul industrializării materiei prime agricole, potențialul actualei infrastructuri se impune a fi utilizat în coexistență cu apariția unor capacități de dimensiuni reduse ale producătorilor cu care se vor concura. Regula concurenței, care în perspectiva va sancționa eficiența acestei modalități şi care pe măsura dezafectării fireşti a capacităților existente şi a reînnoirii, va determina tipul de unități pe care praxisul îl va impune.

O importanță deosebită din perioada de tranziție o vor înregistra formele asociative bazate pe inițiativa producătorilor, model care concură socializarea, atât ca element dimensional, convenabil pentru forța unei unități economice, cât şi fiabilitatea inițiativei, atât de apreciată în cazul exploatației private. Ca formă superioară asociativă integrarea proceselor agroalimentare reprezintă modelul de organizare al acestei producții, care

s-a impus progresiv ca o componentă calitativă obligatorie şi confluentă a modernizării, a creşterii productivității muncii în sectorul agroalimentar.

Integrarea asigură un control eficient a agenților economici componenți, o stabilitate a producției, o eficiență şi cursivitate tehnologică necunoscute anterior, o rentabilitate perenă, toate datorate acoperirii complexității de autorități, de incidența unui proces decizional bazat pe un sistem de interese viabil, concurențial şi totodată controlat.

Privatizarea proprietății şi funcționalitatea economiei de piață sunt cei doi vectori care influențează integrarea, o forță economică care a impus-o în prezent în economiile dezvoltate, dar în special în cele de piață ale lumii civilizate.

Din acest unghi vom expune argumentat necesitatea unei rapide organizări a sectorului agroalimentar pe principiile integrării încă din primele etape ale perioadei de tranziție spre economia de piață a producției agroalimentare, domeniu din cele mai sensibile ale dezvoltării societății noastre în actuala evoluție către o România prosperă.

Definirea integrării, precum şi evaluarea valențelor conceptului de integrare în sfera agroalimentară se poate considera ca un sistem de organizare a activităților productive şi de servicii din agricultură, industria alimentară şi comerț, de-a lungul unui proces economic conceput şi desfăşurat unitar în sistemul unui lanț agroalimentar, funcționând sub o incidență decizională unică, având o funcționalitate eficientă şi coordonată a unor tipuri diferite de unități.

Acest proces are la bază atât stăpânirea, controlul şi orientarea elastică a activității economice cât şi desfăşurarea neîngrădită a producției pe baza eficienței şi continuității tehnologice, urmărindu-se produsul final printr-o politică de marketing eficientă.

Sistemul de organizare proiectat se urmăreşte pe mai multe planuri, astfel:

a) la nivel național – având ca rezultat crearea complexului agroalimentar național – bazat pe un cadru organizatoric şi funcțional capabil să-şi desfăşoare activitatea în condițiile privatizării şi economiei de piață, prin forme moderne de asociere şi printr-o încadrare instituțională elastică, adaptată întregului sistem;
b) integrarea activității de producție agricolă cu unele activități de industrializare, desfacere şi unele servicii organizate teritorial pe principiul combinatelor sau complexelor agroindustriale;
c) cooperarea verticală în lanțul agroalimentar pe produs, respectiv integrarea pe produs.

În cazul combinatelor (asociațiilor) agroindustriale se urmăreşte integrarea industrială a producătorilor, care poate reprezenta toate formele de proprietate, integrarea verticală a activității lor de transporturi, prelucrare, depozitare şi comercializare, precum şi integrarea complementară a unor activități de servicii (informativă, ambalaje, marketing şi în general extension). Acest model de asociere multiplă avantajează concentrarea capitalului şi puterea investițională permițând o abordare a unor activități noi, costisitoare, depăşind posibilitățile micii exploatații.

Un alt model important îl reprezintă cooperarea vericală, de-a lungul lanțului agroalimentar, de la obținerea produsului agricol "materie primă" până la produsul alimentar final, livrabil consumatorului. Acest tip de integrare "pe produs" beneficiază în România de o infrastructură şi de capacități industriale de prelucrare considerabile. Este vorba de morărit, panificație, carne, lapte, ulei, peşte, zahăr, băuturi, conserve.

Se estimează că sistemul agrocombinatelor va putea prelua 10-20% din producția agricolă şi integrarea pe produs va putea cuprinde cca 50% din producție.

Procesul de integrare are la bază o experiență solidă şi convingătoare pe plan național, manifestându-se o tendință clară de profilare a acestui mod de organizare a producției şi serviciilor în sfera agroalimentară.

Integrarea agroalimentară ca proces de includere a agriculturii în ansamblul economiei agroalimentare, în condițiile sporirii interdependențelor dintre acestea şi celelalte ramuri ale economiei, în scopul stabilirii unor conexiuni funcționale între producție, valorificare şi consum, realizează un lanț integrat de activități care se finalizează în produsul agroalimentar disponibilizat consumatorului. Creşterea calității produselor şi eficienței economice în toate verigile lanțului integrat a devenit imperativul dezvoltării caracteristice societății centralizate şi avansate.

Coordonarea tuturor sectoarelor atât de producție cât şi de aprovizionare şi desfacere s-a instalat ca o necesitate a asigurării unui ansamblu mobil, elastic, capabil să se adapteze rapid la cerințele pieței. Această mobilitate s-a bazat pe perfecționările tehnice care au permis o diviziune socială a muncii împinsă uneori până la nivelul diviziunii tehnologice, specifice procesului de producție industrial.

Sfera agroalimentară delimitând un domeniu al economiei națională de maximă sensibilitate socială, datorată în special caracterului vital al hranei are şi caracteristica unei elasticități remarcabile a reacției la stimulii economici, înregistrând în multe cazuri şi efecte superioare ale unor alocări moderate de resurse.

Abordarea problematicii integrării agroalimentare pe plan ştiinţific de proiectare şi organizatoric prezintă în cadrul României un interes deosebit şi o necesitate imediată. Ambele ipoteze derivă din practica economică totalitară accentuată în ultimul deceniu de o direcţionare organizatorică şi instituţională, caracterizată prin primatul voluntarismului.

O documentare legată atât de evoluţia economică a modelelor agroalimentară, a teoriilor economice moderne şi în special de problematica integrării agroalimentare, a condus la delimitarea principalelor elemente care au determinat blocajele sistemului.

Această delimitare s-a aprofundat la nivelul agenţilor economici prin studii de caz în agricultură, industrie alimentară şi în sfera comercială, în perioada incipientă a schimbărilor, cât şi în dinamica transformărilor pe care sistemul rapid al adaptării a început să le impună.

În principal, problema integrării s-a urmărit pe produsul alimentar, urmărindu-se realizarea unor studii concentrate pentru principalele produse şi grupe de produse. Eşantionul prelevat cuprinde: produsele din cereale, legume, zahărul şi îndulcitorii, uleiurile vegetale, laptele şi produsele lactate, ouăle şi carnea de diferite specii de animale.

Pentru fiecare din aceste produse sau grupe de produse s-a avut în vedere elaborarea unui studiu de sine stătător.

S-a urmărit experienţa pe plan internaţional şi pe plan naţional a unei forme importante de organizare a producţiei şi desfacerii agroalimentare prin integrare complexă verticală şi orizontală, realizată pe principiul combinatelor agroindustriale.

Un aspect deosebit care a influenţat modul de investigare cât şi proiecţiile propuse a fost reprezentat de evoluţiile avansate în domenii legate de o puternică capitalizare şi concentrare, reprezentate Agribusiness, ca mod de organizare a lanţurilor agroalimentare prin sisteme avansate şi sofisticate de marketing, integrate managerial în profunzimea proceselor de productive şi a celor de servicii.

S-a urmărit în mod deosebit situaţia modelelor de organizare prin integrare, prin prisma elaborării unor opţiuni privind strategiile agroalimentare cele mai favorabile. În acest sens, s-au desfăşurat evaluări ale stării sistemului, conjunctura social-economică a resurselor şi a potenţialului ştiinţific şi tehnologic.

Un domeniu relevant a fost determinat de studiul produselor pe baza opticii pieţei. În acest fel fiecare produs studiat s-a definit printr-o analiză pertinentă şi dinamică a producţiei, a modului de satisfacere a cererii şi a strategiei de dezvoltare.

Metodologia de cercetare abordată a urmărit pentru fiecare produs mai multe variante simulate de integrare la nivelul anului 1993 care au fost evaluate economic.

Calculul variantelor a avut la bază două scenarii de evoluție a prețurilor în perioada analizată, bazate pe nivelul previzibil de privatizare şi liberalizare şi în special, pe o probabilă convertibilitate avansată a monedei naționale.

Cele două variante de structură a complexului agroalimentar în tranziția spre economia de piață, studiate au fost:

1. orientarea dezvoltării spre economia de piață în condițiile unei descentralizări masive şi a unei privatizări accentuate a mijloacelor de producție;
2. orientarea dezvoltării spre economia de piață în condițiile unei descentralizări moderate şi a unei privatizări parțiale a mijloacelor de producție.

Cadrul organizatoric şi funcțional al modelului agroalimentar național se proiectează în condițiile privatizării şi funcționării pe principiile economiei de piață, prin forme moderne, de asociere şi printr-o încadrare instituțională elastică şi adaptată întregului sistem.

Cele două scenarii "modic" şi "pesim" au stat şi la baza dezvoltării variantelor proiectate şi a previziunii privind evoluția integrării agroalimentare a fiecărui produs.

Evaluarea integrării a cuprins elaborarea unor variante de intensificare a integrării produselor în perspectivă, calculul acestor variante, mecanismele de funcționare şi relațiile economice dintre agenții economici componenți ai lanțurilor integrate, produsul fiind abordat în contextul economiei naționale.

S-au elaborat pe această bază două scenarii de dezvoltare. Scenariul "modic" reprezentând o evoluție moderată a dezvoltării economice şi a prețurilor legată în principal de prețurile externe. În acest scenariu de referință prețul petrolului va ajunge la "spot" la 28-30 dolari barilul cu tendințe de a se menține pe o perioadă de până la finele anului 1993.

Scenariul "pesim" porneşte de la aceleaşi condiții economice interne, elementul de diferențiere fiind condiția liberalizării accentuate a leului, convertibilitatea acestuia în proporțiile arătate la scenariul "modic". Prețurile pe plan internațional care vor influența accentuat şi prețurile interne vor avea la bază o evoluție accentuată de regres al dezvoltării economice al lumii civilizate şi o reactivare puternică a celui de al treilea şoc petrolier. În

acest cadru, prețul petrolului la “spot” va ajunge la 40 dolari barilul, ceea ce ar echivala cu o perioadă de relativă criză economică pe plan internațional, pe fondul unei noi crize “limitate” a materiilor prime.

Evaluarea tendințelor şi proiectarea unor variante ale integrării agroalimentare realizată pentru principalele produse şi grupe de produse s-a făcut pe baza celor două alternative de dezvoltare a producției agroalimentare şi a celor două variante de scenarii ale evoluției prețurilor în perspectiva anului 1993.

Ponderea în valoarea produsului a activităților din amonte şi aval de agricultură, precum şi evoluția prețurilor şi perspectiva prognozată a acestora, s-a calculat pentru patru momente şi în patru variante, anume: anul 1989; ca urmare a aplicării Decretului nr. 75/1990 de majorare a prețurilor de achiziție la unele produse agricole; după prima etapă a liberalizării prețurilor din noiembrie 1990; prognoză pentru anul 1993.

Prezentarea sintetică a unor studii de analiză a evoluției şi perspectivei principalelor produse agroalimentare relevă faptul că se vor produce importante mutații în contribuția agenților economici la formarea valorii produselor. Modificările, pornind de la liberalizarea prețurilor, vor contribui în special în următorii ani, la aşezarea mai corectă a activității economice în proporții valorice asemănătoare celor pe plan mondial, aspect indus cu precădere prin intermediul evoluției producției către standardele europene şi convertibilității crescânde a leului. Este de remarcat faptul că la orizontul anului 1993, la o creştere a cheltuielilor cu munca vie de cca 6 ori, creşterea prețurilor principalelor produse alimentare față de 1 noiembrie 1990 va fi probabil de 8 ori la pâine, de 3 ori la tomate de toamnă, de 4 ori la zahăr, de 4,5 ori la ulei de floarea-soarelui, de 6 ori la laptele de vacă, de 9 ori la carnea de porc.

Această analiză impune o conturare a investigării prospective în direcția determinării căilor mai eficiente de restructurare şi retehnologizare şi de apropiere a tehnicilor avansate de marketing, de abordare a celor mai elastice şi pertinente metode de management, a proceselor economice din sfera agroalimentară.

Infuzia de capital va fi probabil vectorul cel mai dinamic al modernizărilor şi va determina o mutație calitativă esențială a produselor agroalimentare.

PREMISE METODOLOGICE ALE ABORDĂRII ŞTIINŢIFICE A DEZVOLTĂRII RURALE

Violeta FLORIAN

Studierea/analiza structurilor, fenomenelor şi proceselor rurale, începe, mai mult sau mai puţin conştient, cu alegerea tehnicienilor, a opţiunii pentru o anumită metodologie. Opţiunea este în mod cert, întotdeauna orientată de o teorie, simple presupuneri teoretice sau o ideologie. Să nu uităm că, "orice practică ştiinţifică... când se revendică orbeşte, de la empirismul cel mai orb, angajează presupuneri teoretice sau o ideologie". Să nu uităm că, "orice practică ştiinţifică... când se revendică orbeşte, de la empirismul cel mai orb, angajează presupuneri teoretice". Apelul la metodologie implică mai întâi opţiunea pentru anumite tehnici şi respectarea principiilor care constituie "decalogul" preceptelor tehnologice.

Întotdeauna se porneşte într-o metodologie care se respectă de la definiţiile nominale, instrumente ale "captării" şi "fixării unui conţinut informaţional, apt de a fi reprodus identic de diferiţi agenţi cunoscători". Etapa a doua constă într-o definire operaţională, concretizată în trecerea de la teorie la cercetarea concretă; ea este dependentă de definiţia nominală, fundamentându-se pe definiţia nominală. Se poate aprecia că definiţia operaţională este un mijloc derivat de pregătire a instrumentelor cercetării ştiinţifice.

Analizând raportul dintre definiţia nominală şi cea operaţională se înregistrează situaţia în care se realizează o echivalenţă între cele două tipuri de definire a unui fenomen şi situaţia în care nu există o astfel de concordanţă. Neconcordanţa dintre definiţiile operaţionale şi nominale poate consta fie într-un raport de supraevaluare sau subordonare a unei definiţii faţă de alta, fie în realizarea unei intersecţii între cele două definiţii. Este necesară clasificarea raporturilor dintre cele două tipuri de definiţii, precizarea statului prescripţiei operaţionale realizate la un moment dat şi definiţia nominală în întregul ei, ce anume se studiază, cât de adânc se pătrunde în fenomen printr-o anumită abordare concretă, operaţională.

Traducerea operaţională înseamnă:

- *variabile* – în primul rând semnifică cantitatea; din această perspectivă există variabile (sau fenomene cantitative) şi atribute (sau fenomene noncantitative: vârsta este variabilă, sexul este atribuit);

- în al doilea rând, variabila indică proprietatea fenomenelor/proceselor de a se schimba, de a lua valori diferite de la un moment la altul, de la un individ la altul, de la o colectivitate la alta, indiferent de natură; în această accepție termenul de variabilă este pus în relație cu cel de criteriu: sex, nivel de calificare, vârsta;
- o a treia accepție este implicată pe traseul concept – dimensiune – indicator: în acest plan variabila se aplică conceptelor şi dimensiunilor care au proprietatea de a lua valori diferite pe un anumit continuum şi pentru care se pot deriva indicatori prin care se cercetează entitățile respective.

– *dimensiunea* – semnifică un aspect principal al domeniului, în fapt, dimensiunile nu sunt altceva decât concepte cu un grad diferit de generalitate.
– *indicator* – desemnează un semn observabil direct, măsurabil. Indicatorul este "ceea ce face ca altcineva sau altceva să fie cunoscut". În termeni sociologici, indicatorii sunt elaborări conceptuale relativ simple şi care au un corespondent nemijlocit în realitatea socială. În termeni statistici, este "o caracteristică, exprimată numeric, a unei categorii economice/sociale, fiind astfel noțiunea pentru o expresie numerică determinată pe bază de observații statistice".
– *indice* – este "un raport între mărimea unui indicator la momentul t şi mărimea lui la momentul t_0 sau ca raport între două mărimi coexistente".

În cazul "dezvoltării rurale" schema conceptuală a demersului ştiințific se bazează pe sistemul de indicatori care este supus, în elaborarea lui, pe deziderатul că orice indicator trebuie să reflecte corect starea fenomenelor şi să descrie evoluția lor. Din această cerință decurg următoarele:

1. indicatorii vor descrie fenomenele socioeconomice ale dezvoltării rurale într-o asemenea perspectivă încât vor putea oferi decidentului rezultate uşor folosibile;
2. indicatorii vor fi valabili, adică vor măsura cu exactitate fenomenul;
3. va fi obiectiv şi verificabil adică măsurarea va fi aceeaşi chiar dacă e făcută de oameni diferiți în circumstanțe asemănătoare;
4. indicatorii vor fi sensibili pentru a reflecta schimbările fenomenului;
5. indicatorii vor fi rezonabili sub aspectul accesibilității şi al costului;
6. indicatorul va fi furnizat rapid;
7. indicatorul va fi simplu pentru a putea fi înțeles şi de nespecialişti; această simplitate nu este sinonimă, cu construirea lui în afara unor proceduri analitice sofisticate, complexe.

Deja, înşiruirea caracteristicilor principale ale indicatorilor au orientat studierea mediului rural. Cu uşurinţă puteam diagnostica că vom elabora o analiză multivariantă, o cercetare cu un conţinut pragmatic care să fie utilizată de către decidenţi. În acest cadru, consider că, având în vedere starea actuală a mediului rural şi opţiunea politică de azi – "economia de piaţă" – structurile mediului rural trebuiesc regândite în termenii "dezvoltării rurale", cu următoarele obiective:

1. eliminarea mizeriei – atenuarea sărăciei rurale;
2. eliminarea situaţiei de malnutriţie cronică;
3. implantarea în zonele rurale a unui minim de servicii publice;
4. creşterea posibilităţilor de a avea locuri de muncă echitabil remunerate;
5. creşterea productivităţii în sectoarele economice rurale şi a veniturilor populaţiei rurale.
6. garantarea securităţii alimentare, în special pentru săraci;
7. creşterea resurselor publice consacrate dezvoltării rurale.

Toate aceste scopuri şi obiective pot fi realizate în dimensiunile oferite de:

- accesul la pământ;
- accesul la factorii de producţie (piaţă şi servicii);
- participarea populară;
- integrarea femeilor în dezvoltarea rurală;
- expansiunea activităţilor rurale nonagricole;
- educaţie, formare şi popularizare.

Definirea în aceşti termeni ai obiectivelor/scopurilor duce la folosirea următoarei scheme metodologice:

I. Indicatorii principali pentru dimensiunile obiectivului "Atenuarea sărăciei prin echitate".

Dimensiune	**Indicator**
- venit/consum	1. ponderea populaţiei aparţinând menajerelor a căror venit este inferior nivelului sărăciei. 2. structura venitului şi ponderea populaţiei în fiecare element al structurii construită fie la o distanţă de 1/4 sau 1/10;
- nutriţie	3. 3. ponderea copiilor de la 1 la 5 ani care aparţin grupurilor care au mai puţin cu: 80% din greutatea vârstei; 90% din înălţimea vârstei; 80% din greutate şi înălţime;

Dimensiune	Indicator
- sănătate	4. ponderea populației subalimentate; 5. mortalitate infantilă şi juvenilă; 6. ponderea populației care trăieşte în sate sau comunități care nu au niciun cadru medical auxiliar;
- educație	7. ponderea analfabeților; 8. ponderea înscrişilor la cursurile primare şi cea a reuşitei şcolare;
- locuire	9. ponderea menajelor a căror locuințe au: - apă curentă; - electricitate; - instalații sanitare;
- accesul la serviciile comunitare	10. ponderea populației care trăieşte în sate cu acces la: - apa potabilă; - serviciile de sănătate publice; - şcoli primare.

II. Printre aceşti indicatori principali sunt enumerați şi câțiva indicatori de bază care acoperă în general problematica nivelului de trai – serviciile sociale esențiale – şi cea a condițiilor de viață în mediul rural.

III. Indicatorii suplimentari sunt necesari şi utili pentru a aprofunda analiza dezvoltării rurale şi a reformelor agrare/sociale. Exemple de indicatori suplimentari ar consta în următoarele baterii:

– *pentru agricultură*:
  - cheltuieli publice destinate agriculturii – procent din cheltuielile totale;
  - producție şi randamente;
  - suprafețe agricole ameliorate prin drenaj, irigații, terasări;
  - procent din totalul suprafeței agricole;
  - structura efectivelor de animale;
  - instabilitatea producției;
  - suprafețe arabile cultivate – pondere din totalul suprafețelor arabile;
  - suprafețe neîmpădurite – pondere în suprafața totală şi pe locuitor;
  - suprafețe forestiere – pondere în suprafața totală;
  - consum de combustibili/locuitori;
  - producție de peşte:
    - cantitativ;
    - valoric;

- consum de peşte/locuitor;

IV. Indicatorii de impact – se referă la impactul politicilor agricole privind atenuarea sărăciei; indicatorii 1-10 sunt nu numai indicatori prioritari dar ei pot răspunde la întrebările generate de sensul progresului şi conținutul lui privind echitatea şi atenuarea sărăciei.

V. Indicatorii intermediari de impact – se referă la variabilele folosite pentru atingerea obiectivelor atenuării sărăciei:

- structura fermelor în funcție de regimul funciar şi mărime;
- procentul gospodăriilor fără pământ;
- salariul mediu al muncitorului agricol;
- procentul şomajului şi subutilizarea forței de muncă;
- ponderea muncitorilor agricoli fără pământ în populația activă agricolă;
- ponderea menajelor care primesc credite;
- ponderea populației care exersează activități nonagricole în mediul rural.

VI. Indicatorii de referință – se referă la creşterea globală şi pot servi la analiza progreselor făcute în procesul dezvoltării rurale şi a reformei agrare:

- PIB agricol/locuitor;
- suprafața agricolă cultivată:
  - ponderea în totalul suprafețelor agricole;
  - pe locuitor;
  - pe persoană ocupată în agricultură;
- creşterea anuală demografică.

Opțiunea pentru acest sistem de indicatori, cu asemenea caracteristici, se continuă cu o împărțire a populației rurale în anumite categorii. Ca orice tip de taxonomie angajează o teorie, în grade diferite de conştientizare şi, bineînțeles, o ideologie. Studiul metodologic nu este deci departe de ispitele ideologice iar acuratețea ştiințifică rămâne o iluzie.

Bibliografie

1. Almaş, Ion; Drăgan, Ion, *Sociologia franceză contemporană*, Bucureşti, 1971.
2. xxx, *Directives concernant les indicateurs socioéconomiques a utiliser pour le suivi et l'evaluation de la reforme agraire et de developpement rural*, Organization des Nations Unites pour l'Alimentation et l'Agriculture.
3. Miftode, Vasile, *Introducere în metodologia investigației sociologice*, Editura Junimea, Iaşi, 1982.
4. Mărgineanu, Ioan, *Măsurarea în sociologie*, Editura Ştiințifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1982.

INDICATORII CALITĂȚII VIEȚII RURALE

Monica STAICU

Ideea măsurării cantitative a unor fenomene sociale a stat în atenția oamenilor de știință încă din secolul al XVII-lea până în momentul apariției rapoartelor asupra sărăciei din Anglia sec. al XIX-lea, perioadă ce a marcat și elaborarea unui studiu semnat de italianul Alfredo Niceforo în care se urmărea "măsurarea vieții".

Conceptul de calitate a vieții a fost formulat după cel de-al doilea război mondial, printre cei dintâi autori care au utilizat acest termen, numărându-se sociologul Arthur Schlesinger Jr. și economistul John Kenneth Galbraith.

În definirea conceptului de calitate a vieții au existat două tendințe contradictorii referitoare la întîietatea aspectelor economice față de cele spirituale. Calitatea vieții este un concept care trebuie să reflecte "starea" unui sistem social a unui grup oarecare sau a unui individ la un moment dat și în dinamică, fără a exista însă pericolul reducerii acestei descrieri la "bunăstare, nivel de trai", "standard de viață".

Putem considera "calitatea vieții" drept un echilibru care se stabilește între dimensiunile economice, ecologice, demografice, cultural-afective ale existenței ce asigură integritatea și dezvoltarea armonioasă a știnței umane prin satisfacerea necesităților și aspirațiilor sale de ordin material și spiritual în contextul integrării și identificării cu aspirațiile generale ale societății.

La nivelul mediului rural transformările care se produc și se vor produce în viitor indică o tendință spre o anumită modernizare și ridicare a calității vieții avându-se în vedere modul propriu în care țăranul, în special, înțelege dezvoltarea mediului său și faptul că acesta "are un concept al lui de calitate a vieții", altul decât al citadinului.

Una din dificultățile vizând măsurarea calității vieții se referă la inexistența unor "dolari sociali", care pot fi numărați în momentele critice, așa cum se pot evalua factorii economici. În determinarea calității vieții trebuie să se țină cont de schimbarea în timp a cerințelor informaționale și evaluative, o dată cu schimbarea valorilor și creșterea volumului de cunoștințe.

Indicatorii calității vieți, analizați prin prisma transformării societății rurale trebuie să constituie un sistem de alarmă din timp a creșterii

dezechilibrelor, a lipsei de beneficii sociale, a nemulțumirilor, a nevoilor sociale care pot apare ca efect al modului de organizare anterioară la nivelul structurilor economice, politice, sociale. Indicatorii calității vieții pot constitui, de asemenea, instrumente pentru factorii de planificare și decizie.

O altă problemă care se ridică se referă la strategia de alegere a indicatorilor, ce comportă următoarele aspecte:

a) se poate opta pentru indicatorii ce au fost utilizați în alte studii, totodată;
b) indicatorii putându-se alege în funcție de scopul urmărit și de măsurile pe care ni le propunem să le adoptăm deci în funcție de planul de interpretare și acțiune stabilite anterior.

Indicatorii trebuie selecționați astfel încât să surprindă și să explice complexitatea fenomenelor socioeconomice, în acest sens, recomandându-se reținerea unui set limitat de indicatori care sunt reprezentativi pentru statul actual al proceselor calității vieții specifice ruralului. Coerența constituie o altă cerință la care trebuie să răspundă indicatorii, coerența asigurată prin comasarea lor într-o formă care ar conduce în final la un model sau o teorie asupra modului în care operează societatea rurală. Indicatorii trebuie să se ralieze celor utilizați pe plan internațional pentru a permite eventuale comparații și adoptarea strategiilor adecvate.

Trebuie subliniat faptul că abordarea proceselor calității vieții mediului rural se poate efectua la nivel individual și/sau general, obiectiv și/sau subiectiv, orice fenomen conținând una sau mai multe trăsături ce-l determină să fie analizat sub formele menționate mai sus. Indicatorii obiectivi sunt caracterizați pentru totalitatea de amenințări naturale și sociale, într-o dublă perspectivă, din punct de vedere cantitativ cât și calitativ. Indicatorii subiectivi sunt caracterizați pentru atitudinea față de aceste amenințări cât și pentru aprecierea care este făcută de individ în funcție de sistemul propriu de valori sistem axat pe două coordonate definitorii pentru universul fiecăruia dintre noi:

- macrosocietală, definită de proiectul de dezvoltare socială;
- individuală, definită de proiectul de afirmare a persoanei respective.

În privința indicatorilor obiectivi și subiectivi ai calității vieții trebuie accentuat faptul că există anumite aspecte, niveluri la care intervin întrepătrunderi ale acestor indicatori (ex. natalitatea și mortalitatea). Indicatorii obiectivi presupuși se dovedesc a cuprinde judecăți subiective și invers, anumiți indicatori subiectivi (ex. evaluarea de către oameni a propriei lor vieți) furnizează mai degrabă măsurători directe și obiective a ceea ce ei intenționează să evalueze.

O altă problemă, mai generală însă, se referă la caracterul absolut şi relativ al calității vieții (ex. lungimea vieții constituie un exemplu tipic de indicatori absoluți). Indicatorii absoluți ai calității vieții sunt de genul următor:

$$CV_a = \frac{S_1}{N_n}, \frac{S_2}{N_n} \ldots \frac{S_n}{N_n},$$

unde:

CV_a = calitatea absolută a vieții;

$S_1, S_2, \ldots, S_n$ = diferite stări ale vieții (condiții, bunuri disponibile);

$N_1, N_2, \ldots, N_n$ = necesitatea umană universală, constantă.

În acest caz, variația calității vieții va fi în funcție de variația (1,2,..., *n*) a stărilor vieții, necesitățile umane fiind constante.

Indicatorii relativi ai calității vieții au o structură diferită:

$$CV_r^2 = \frac{S_1}{N_1}, \frac{S_2}{N_2} \ldots \frac{S_n}{N_n}$$

unde:

CV^2_r = calitatea relativă a vieții;

$S_1, S_2, \ldots, S_n$ = stări diferite ale vieții unei persoane, grup social sau colectivități.

$N_1, N_2, \ldots, N_n$ = nivelurile necesităților care corespund respectivelor stări (persoane, grupuri, colectivități).

Calitatea vieții pare a fi mai mult o stare relativă, deoarece, important nu este cât de multe bunuri sunt disponibile la un moment dat (valoare absolută), ci în ce proporție necesitățile existente la un moment dat sunt sau nu satisfăcute.

Un studiu concret al calității vieții rurale în scopul cuantificării nivelului acesteia a fost efectuat în cadrul programului "Procese socioeconomice ale dezvoltării rurale".

La nivel general pentru dimensiunea economică s-au propus indicatori ce ofereau date privind sectorul productiv dominant şi structura activităților (ponderea producției agricole în totalul producției, ponderea lucrărilor mecanizate, fonduri fixe ce revin la 100 ha suprafață etc.), în timp ce la nivel individual s-au avut în vedere indicatori referitori la venitul/locuitor, natura venitului etc.

Analog, pentru aspectul ecologic au fost luați în calcul indicatorii generali aferenți tipului de localitate, a funcției dominante a acesteia, a densității locuințelor, distanța medie între locuințe iar cei individuali au vizat tipul de locuință, numărul de camere/locuință; dimensiunile demografice şi

cultural-afective la nivel general şi individual au fost determinate prin indicatori care au oferit date privind numărul de locuitori; densitatea populației structura pe vârste a populației totale şi a activilor agricoli, natalitatea, mortalitatea, ocupație, profesie, nivelul de instruire al populației, tipologia unităților culturale, modul de utilizare a timpului liber.

În limitele informațiilor statistice de care s-a dispus, s-a încercat cuantificarea componentelor de bază prin intermediul indicatorilor. Astfel:

A. Calitatea condițiilor de locuit a fost evidențiată de indicatorii:

- suprafață locuibilă/locuitor (m^2/locuitor);
- densitatea de conlocuire (nr. de familii/gospodărie rurală);
- număr metri rețea canalizare/1.000 m^2 suprafață locuibilă;
- număr metri rețea apă potabilă/1.000 m^2 suprafață locuibilă.

B. Starea demografică a fost indicată de mărimea natalității, mortalității, mortalității infantile, rata sporului natural, care au permis o descriere a comportamentului demografic la nivel zonal (județ) şi general.

C. Nivelul şi structura veniturilor populației rurale (lei/lună) s-au stabilit pentru trei categorii de familie rurală:

- familie de țărani cooperatori (4.003 lei/familie de cooperatori);
- familie de țărani individuali (4.304 lei/familie de țărani individuali);
- familie de pensionari CAP (1.946 lei/familie de pensionari).

Semnalăm în acest caz absența informațiilor statistice referitoare la PIB (produsul intern brut) care ne-ar fi facilitat măsurarea discrepanțelor existente la nivelul veniturilor, între zonele rurale.

Un alt indicator relevant al nivelului calității vieții l-a constituit mărimea şi structura consumului populației. Conform acestuia ponderea cea mai mare (cca 60%) o are consumul alimentar. Desfacerea de mărfuri alimentare/locuitor s-a situat la un nivel mediu foarte scăzut (1380 lei/an).

O altă componentă a calității vieții o reprezintă instruirea, educația, gradul de cultură, al căror nivel a fost exprimat de indicatorii:

- populația şcolară/populația rurală;
- populația şcolară/populația totală;
- număr de elevi/1.000 locuitori;
- număr de elevi/cadru didactic;
- numărul abonamentelor telefonice, radio şi tv/1.000 locuitori care au pus în evidență o anumită inegalitate în distribuția teritorială a acestor elemente.

Nivelul asistenței sanitare a fost reflectat de indicatori numărul de medici/1.000 locuitori ale cărui valori au denotat existența unei stări precare în această direcție (1,12 medici/1.000 locuitori).

Volumul limitat al informațiilor statistice în unele cazuri sau inexistența acestora în alte cazuri n-au permis cercetarea calității mediului social-politic (specificitatea raporturilor de proprietate, a gradului de democratizare a vieții sociale, a libertății individului, a asigurării ordinii publice şi a respectării legalității), n-au permis cercetarea calității condițiilor de muncă:

- modul de folosire a resurselor de muncă;
- durata zilei de lucru;
- durata medie a concediile de odihnă şi n-au permis cercetarea calității mediului înconjurător;
- calitatea mediului natural;
- calitatea mediului amenajat de om;
- nivelul de poluare al: apei, aerului, solului;
- acțiuni sociale pentru protecția mediului natural şi îmbunătățirea mediului amenajat de om.

Pe baza indicatorilor calității vieții s-a construit indicele agregat care a avut rolul principal alături de indicele economic şi demografic în elaborarea tipologiei comunităților rurale.

Astfel, discrepanțele între zonele rurale sunt foarte mari şi asigurarea unui nivel decent de viață impune adoptarea măsurilor specifice fiecărei zone.

Reducând problema vizând calitatea vieții, fiecare dintre noi şi-o poate evalua la nivel global prin simplele răspunsuri date la întrebările:

1. Cum simțiți viața d-voastră în totalitatea ei?
2. Cât de fericit sunteți zilele acestea?
3. Este viața d-voastră mai bună, mai rea sau aproximativ asemănătoare cu a celorlalți?

Bibliografie

1. xxx, “Calitatea vieții”, *Caiet documentar*, nr. 2/1980.
2. Florian, Violeta şi colaboratorii, *Tipologia comunităților rurale*, Bucureşti, 1990.
3. Sârbu, Aurelia, *Alternative ale dezvoltării economice sociale ale mediului rural*, Bucureşti, 1990.
4. Dumitru, Dumitru; Florian, Violeta; Beca, Elena, *Metodologia elaborării de indicatori economici şi sociali în vederea planificării dezvoltării rurale*, Bucureşti, 1987.
5. Zamfir, Elena, *Incursiuni în universul uman*, Bucureşti, 1989.

INDICATORI DEMOGRAFICI ÎN MEDIUL RURAL

Gabriela IBĂNESCU

Ca o definiție generală ruralul cuprinde acele zone cu localități de dimensiuni mici spre medii şi cu densitate redusă a populației în care predomină ocupațiile agricole sau care deservesc sectorul agricol cu instituții sociale cu grad redus de complexitate şi în care operează un mod de viață, valori şi credințe mai apropriate de tradițional. În setul de indici cu care se pot diagnostica societățile de tip rural sunt reflectate caracteristicile profesional-ocupaționale ecologice, demografice, economice, modelele culturale, comportamentale şi afective, tradițiile şi mentalitățile relațiile specifice cu mediul şi cu pământul cel mai frecvent ca variabilă discriminatorie este utilizată cea cantitativă, îndeosebi densitatea populației şi talia localităților.

Din acest punct de vedere mediul rural românesc prezintă o densitate de 50,3 locuitori/km^2 față de 97,5 locuitori/km^2 pe total țară, iar talia localităților nu poate fi considerată un criteriu general valabil.

În încercarea de a caracteriza ruralul românesc sub aspect demografic desprindem următoarele caracteristici procentuale:

- îmbătrânirea populației, relevată de prevalența grupelor de vârstă înaintată, populația în vârstă de 60 de ani şi peste reprezentând 46,1% iar populația între 50-60 ani 14,3%;
- o uşoară feminizare pe ansamblul populației rurale, dar cu puternice diferențe în cadrul grupelor de vârstă. Dacă pe total, populația feminină are o greutate specifică de 50,33%, începând cu grupa de vârstă 35-39 ani diferența se situează în jurul cifrei de 0,51, explicabilă prin dezvoltarea industriei grele – cu preponderență – până spre sfârşitul anilor ’70, care a generat un puternic flux migrator a populației masculine, iar pentru populația în vârstă de 60 ani şi peste, diferența se ridică la aproape 21 putând enumera printre cauze: durata medie de viață favorabilă sexului feminin şi pierderea masivă de populație masculină în timpul războiului. Pentru grupele de vârstă 0-34 ani sexul masculin prezintă o pondere mai mare care se poate explica prin naşterea unui număr mai mare de băieți – la segmentul de vârstă mică – şi prin creşterea volumului emigrării

populației feminine datorită reorientării politicii economice la începutul deceniului trecut – pentru grupele de vârstă 15-34 ani;

- un puternic proces migrațional, definitoriu pentru comunitatea rurală, caracterizat printr-un salt migratoriu (ca diferența între sosiți şi plecați din rural) puternic negativ: - 94.494 persoane, din care 45.560 femei şi 48.934. Au plecat din mediu rural 143.411 persoane, din aceştia s-au îndreptat către urban 106.932 (74,51%).

Au sosit în comune din municipii şi orașe 12438 persoane diferența fiind dată de migrația în interiorul mediului rural – 36479 persoane. Pe grupe de vârstă cea mai puternică emigrare o înregistrează segmentul 20-34 ani (54,6%) şi 0-14 ani (25,4%), ceea ce ne-ar putea îndreptăți să concluzionăm că este vorba mai ales despre migrația familială. Pe sexe, ponderea cea mai mare la feminin o are grupa de vârstă 20-34 ani (31,7%) iar la masculin grupa 25-29 ani (26,4%).

Fenomenul demografic prezintă în mediul rural românesc următoarele aspecte specifice: mortalitatea, în 1989, la o populație totală de 10.619.456 locuitori s-au înregistrat 148.620 decese, ceea ce a dus la o valoare a indicelui general de mortalitate de 13,95 (calculat ca număr de decese la 1.000 locuitori), față de 10,6% pe ansamblul țării. Indicele specific de mortalitate, calculat pe grupe de vârstă prezintă cea mai scăzută valoare la vârste mici – 0,5 ‰, 0,8 ‰, pentru a urca la 4,1‰ la grupa de vârstă 15-49 ani şi la 15,1‰ la 80-84 ani. Indicele general pentru bărbați are valoare 14,6‰ iar pentru femei 13,9‰. La cauze ale deceselor 12,3% din decese au fost provocate de accidente şi traumatisme, 3,8% reprezintă mortalitatea infantilă (decedați sub un an), iar restul deceselor au fost provocate de boli, în ordinea importanței putând fi invocate bolile aparatului circulator, tumorile şi bolile aparatului digestiv. Indicele mortalității infantile, calculat ca un raport între numărul deceselor sub un an şi numărul născuților este de 29,3‰, față de indicele național de 26,9‰ pentru sexul feminin valoarea este de 25,9%, iar pentru masculin 39,5%. Ar fi fost interesant de urmărit ponderile mortalităților endogene (datorate tarelor ereditare, malformațiilor congenitale sau traumatismelor la naştere) şi exogene (datorate riscurilor exterioare – infecțioase etc.), iar statistica oficială nu a urmărit aceste aspecte.

S-a realizat şi o tabelă de mortalitate pentru anul 1989 din care rezultă speranțe de viață la naştere de 68,42 (sumă de ani /supraviețuitor) şi o posibilitate de decese număr de decese/număr de supraviețuitor) de 0,014 pentru 0-4 ani, 0,011 pentru 45-49 ani şi 0,08 pentru 70-71 ani.

În ceea ce priveşte natalitatea, indicile brut de natalitate, calculat ca nr. de născuți la 1.000 locuitori a fost de 18,1‰. Vorbind despre natalitate în teritoriu, cele mai mari valori ale indicelui de natalitate se înregistrează în județul Iaşi – 23,7 ‰, Vaslui 21,6‰, Galați 21,5‰, iar cele mai scăzute în Mehedinți şi SAI – 14,2‰, Teleorman 13,3‰, Caraş-Severin 12‰ şi Hunedoara 11,2‰.

Fertilitatea, caracterizată prin indicele de fertilitate generală – raport între numărul de născuți şi numărul femeilor de vârstă fertilă (15,49 ani) prezintă valoarea de 94,4 ‰ față de 66,3‰ țară, cele mai mari valori înregistrându-se în județele Vaslui 166,9 ‰, Iaşi 166,9‰, Galați 156,7‰ iar cele mai scăzute în SAI 82,7 ‰ Caraş Severin 79,2‰ şi Hunedoara 74,7‰.

Indici de fertilitate specifici, calculați ca raport între numărul de născuți după grupa de vârstă a mamei şi populația de vârsta respectivei prezintă cele mai mari valori pentru grupa de vârstă 28-24 ani – 208,2‰.

Indicele de fertilitate legitimă – raport între numărul de născuți în cadrul căsătoriilor şi populația feminină căsătorită – este de 91,7‰.

În ceea ce privește evenimentele demografice nupțialitate şi divorționalitate, în mediul rural situația se prezintă astfel: 1989 s-au încheiat în mediul rural 73.678 căsătorii din care 67.476 căsătorii de rangul I. Pe grupe de vârstă se remarcă o discrepanță în ceea ce priveşte distribuția pe sexe: în timp ce la femei sub 20 de ani numărul de căsătorii a fost de 29.849 (40,5%), la bărbați a fost de numai 3516, aceştia încheind cel mai mare număr de căsătorii în intervalul de vârstă 20-24 ani – 39.221 (53,2%). Vârsta medie la prima căsătorie se înregistrează la aproximativ 21 ani pentru femei şi 25-26 pentru bărbați. Indicele de nupțialitate (prima căsătorie/populație medie) = 12,8 pentru masculin şi 12,7 pentru feminin. Numărul de divorțuri a fost de 70‰ de locuitori.

Între fenomenele şi evenimentele demografice există legături de interdependență ele influențându-se reciproc şi constituind unul pentru celălalt elemente perturbatoare. Astfel, mortalitatea poate constitui factor perturbator pentru fertilitate prin reducerea efectivului feminin pentru nupțialitate prin existența riscului de deces asupra celibatarilor şi a populației care a mai avut căsătorii şi poate fi influențată de mobilitatea spațială, putându-se urmări numai influența emigrării, imigrarea fiind considerată din punct de vedere statistic fenomen exogen al populației studiate.

Poate aceste interferențe sunt neprobate statistic, neexistând în statistica oficială date în acest sens dar pot fi cuantificate prin metode de

calcul specifice demografiei – tabele şi probabilități de mortalitate, nupțialitate, fertilitate şi emigrare.

De asemenea, fenomenele şi evenimentele demografice mai pot suferi influențe deosebit de dificil de cuantificat, dar care pot fi decelate prin corelare cu alți indicatori economici, socioculturali.

Astfel, fertilitatea este puternic influențată de gradul de educație, fiind sensibil mai redus în rândul intelectualilor, de concepțiile religioase, origine etnică şi nu în ultimul rând de gradul de dezvoltare economică a zonei şi de locul de muncă al femeii de asemenea, nupțialitatea este influențată de gradul de educație prin mărirea vârstei medii de căsătorie de rang I proporțional cu gradul de învățământ cel mai înalt absolvit iar divorțialitatea poate fi influențată negativ de religie şi tradiție. Nivelul mortalității este influențat în mod esențial de condițiile economice iar în ceea ce priveşte mortalitatea infantilă şi de nivelul educațional la nivel familial.

SĂRĂCIA RURALĂ

Gheorghe BĂLEANU

De obicei atunci când spunem sărăcie gândul ne duce la venituri mici, lipsa verii, existență la limită de subzistență sau chiar sub aceasta, condiții precare de locuit. Dar sărăcia nu presupune numai totalitatea bunurilor aflate în posesia unui individ, ci înseamnă de asemenea lipsa accesului la venituri mai mari şi la şanse de a acumula avere, la o educație mai bună sau la posibilități sporite de a găsi un loc de muncă. Alte reflectări ale privațiunilor pe care le încearcă săracii sunt: desconsiderarea propriei persoane, neîncadrarea în capacitatea de a avea un rol important în societate, sentimente de dependență sau neparticiparea la activitățile politice, sentimente de frustrare ce se pot transpune în crime, emigrare sau violență.

Teoria economică curentă a sărăciei nu ia în considerație toate aceste elemente. Se simpte deci nevoia reconceptualizării noțiunii de sărăcie printr-o astfel de abordare care să încorporeze un model al omului şi al comportamentului său.

Sărăcia, prin natura sa, este un mod de viață şi variatele aspecte ale acesteia nu pot fi considerate ca fiind separate, orice abordare parțială fiind inadecvată. Sărăcia este un fenomen multidimensional, iar privațiunea trebuie înțeleasă ca un concept atât subiectiv cât şi obiectiv. Dimensiunile obiective cuprind condițiile reale de viață, iar cele subiective sintetizează sentimentele de privațiune pe care le încearcă săracii în cazul condițiilor lor obiective.

La nivel mondial populația rurală constituie cea mai mare problemă nu numai că marea masă a săracilor sunt țărani ci pentru că marea majoritate a țăranilor sunt săraci. Sărăcia absolută este o stare care mâhneşte persoanele ale căror nevoi fundamentale, destul de rudimentare mai ales în materie de nutriție, nu sunt satisfăcute. Localizarea sărăciei cuprinde îndeosebi continentele Asia, Africa şi America Latină având în vedere zonele rurale formate din muncitori agricoli şi nonagricoli (parțial sau în totalitate) persoanele care nu posedă pământ nici proprietarii de terenuri, păstori, nomazi şi pescari.

Oricare ar fi modalitățile de apreciere de apreciere, sărăcia rurală absolută rezultă din următorii factori:

- insuficiența veniturilor;

- producția individuală insuficientă pentru a satisface direct nevoile minime, de cele mai multe ori lipsa accesului la pământ;
- incapacitatea pentru cei interesați de a satisface aceste nevoi minime şi schimburile de producție, muncă şi bunuri;
- insuficiența transferurilor publice şi private de bunuri şi servicii pentru a răspunde nevoilor minime atunci când producția şi schimburile sunt insuficiente;
- suferința de malnutriție cu toate că 3/4 din venituri sunt alocate pentru alimente.

Această clasificare a cauzelor sărăciei ne oferă cadrul util nu numai pentru analizarea sărăciei diverselor grupe de populație, dar şi pentru sugerarea strategiilor şi a măsurilor de remediere a situației.

Strategia de luptă împotriva sărăciei:

- strategia fondată pe creşterea economică; toate grupele populației beneficiind de aceasta;
- "redistribuirea dezvoltării" – o mai mare intervenție a Guvernului prin reducerea creşterii veniturilor bogaților şi deturnare a unei părți din acestea către săraci;
- redistribuirea venitului şi a mijloacelor de producție existente în vederea creşterii forței de muncă productive şi a veniturilor populației rurale;

Măsuri pentru eliminarea sărăciei:

- redistribuirea terenurilor;
- creşterea investițiilor în agricultură şi a serviciilor pentru agricultură;
- politica de siguranță a prețurilor agricole;
- creşterea investițiilor pentru punerea în valoare a resurselor umane (exemplu îngrijirea medicală preventivă);
- reforme sociale pentru asigurarea participării depline a femeilor la viața economică şi socială;
- expansiunea industrială, crearea în special de microîntreprinderi;
- reducerea procesului de fecunditate şi creşterea populației;
- măsuri de democratizare şi participarea săracilor la viața democratică;
- cooperarea internațională în vederea reducerii sărăciei.

Dintre indicatorii folosiți pe plan mondial pentru comensurarea sărăciei mai menționăm:

- veniturile medii;

- rata alfabetizării;
- malnutriția;
- speranța de viață;
- rata mortalității generale;
- rata mortalității infantile.

Ca indicator compus, cel mai interesant este indicele calității vieții materiale propus de l'Overseas Development Council (1977) care se bazează pe alegerea următoarelor criterii: mortalitatea infantilă, speranța de viață şi analfabetismul, ea reprezentând principalele "rezultate" ale sărăciei, se obține astfel un indice compus în care cei trei indicatori pe un an au aceiaşi pondere.

Crearea noului tip de economie de piață în România are consecințe deosebite asupra nivelului de trai: apariția şomajului, disoluția formelor paternaliste, creşterea insecurității la nivelul unor largi categorii de populație, sistem precar de protecție socială etc.

Revenirea la proprietatea particulară acționează direct şi indirect pe multiple planuri asupra modului cum trăiesc, cum gândesc şi cum acționează şi se manifestă oamenii. Privite în perspectivă, urmările economice ale proprietății private se vor manifesta şi pe baza diferențierii din ce în ce mai accentuate a veniturilor populației.

În ceea ce priveşte țărănimea, se disting următoarele aspecte:

- consecințele negative ale privatizării pământului datorate gradului diferit de fertilitate naturală, a disproporției dintre suprafața de teren pe locuitor;
- decalajele mari între veniturile din muncă şi din fondurile de consum între țărani şi lucrătorii din ramurile neagricole;
- cheltuielile pentru consumul alimentar se situează la aproape jumătate față de cele ale personalului muncitor din mediul urban, în condițiile în care la sate gradul de înzestrare a gospodăriilor este inferior celui de la oraş;
- condiții de trai precare pentru țăranii care ating vârste înaintate şi nu pot muncii;
- indicele de mortalitate infantilă mult mai ridicat în mediul rural.

Referitor la populația rurală se pun o serie de întrebări referitoare la nivelul de trai: există o populație rurală sărăcită la nivel național sau numai anumite zone sunt atinse de sărăcie? În aceste zone toată populația rurală se află sub nivelul minim de trai sau numai anumite persoane? Sub nivelul pragului de sărăcie determinat, până unde se întinde sărăcia extremă?

Sunt numai o parte din întrebări care îşi aşteaptă răspunsul.

Pentru cunoaşterea lui sunt necesare:

- determinarea minimului de trai ("pragul sărăciei");
- comensurarea stării generale a locuitorului rural.

Minimul de trai este un element de diagnoză pentru identificarea categoriilor de populație în situație de sărăcie, sau care riscă să ajungă în această situație. Minimul de trai sau "pragul sărăciei" reprezintă limita inferioară a unui nivel de viață acceptabil la un anumit grad de dezvoltare a societății, nivel apreciat ca satisfăcător permițând fiecărui membru al societății o existență decentă, posibilității de participare la viața societății, şanse de dezvoltare şi progres.

Dintre metodele ce se pot utiliza pentru stabilirea venitului minim al populației rurale, ca dealtfel a întregii țări, cea mai adecvată condițiilor țării noastre este cea normativă. Această se datorează faptului că gradul de satisfacere a nevoilor populației este încă scăzut iar oferă insuficientă cantitativ, structural şi calitativ.

Metoda normativă presupune stabilirea minimului de trai din bugetul minim de consum al unor familii de salariați, țărani şi pensionari de diferite dimensiuni evaluându-se necesarul de alimente, bunuri nealimentare şi servicii.

Pentru comensurarea stării populației rurale, pentru țara noastră, o metodă bună, cel puțin pentru câțiva ani, este cea care se bazează pe mijloace empirice de culegere a datelor.

Statistica națională nu oferea încă date privind starea de sărăcie.

Deci, pe lângă contabilitatea națională trebuie să se dezvolte şi un sistem de "contabilitate socială" pe baza cercetărilor empirice asupra nivelului de trai, cu scopul de a furniza descrieri amănunțite şi simultane asupra condițiilor de viață cu referire la bunăstarea indivizilor şi a gospodăriilor. Se pot efectua şi comparații între grupuri ținând seama de elementele de comparabilitate:

- conceptualitatea (măsurătorile să se refere la acelaşi item sau concept);
- statistica (utilizarea aceleiaşi metode de măsurare);
- interpretativitatea (aceeaşi valorizare).

Având în vedere cei 33 de indicatori sociali de exprimare a nivelului de trai recomandați de OECD se poate formula un chestionar alcătuit în jurul diferitelor elemente ale sărăciei rurale care să cuprindă următoarele puncte:

a) caracteristici demografice:

- statutul marital;

- numărul de copii;
- mărimea gospodăriei;
- date referitoare la capul de familie;
- grup etnic;
- vârsta;
- religia;
- educația etc.

b) caracteristici economice:
- averea totală;
- suprafața de pământ totală şi pe persoană;
- gradul de dotare cu accesorii gospodăreşti;
- efectiv animale;
- locuința;
- anexe gospodăreşti;
- obiecte şi inventar gospodăresc;
- obiecte de valoare şi artă;
- economii băneşti;
- venitul total al gospodăriei în ultimele 12 luni:
  - pe surse;
  - pe persoane;
- produse agricole în stoc etc.

c) trecutul de muncă al subiectului în ultimii 10 ani:
- felul muncii;
- condițiile de muncă;
- recompense financiare;
- numărul de luni în ultimii 2 ani ca şomer;
- slujba avută înainte de şomaj;
- economii sau datorii realizate etc.

d) “variabile ale calității vieții” (modele ale stilului de viață examinate în corelație cu standardul de viață):
- statutul nutrițional;
- statutul sănătății;
- odihna, utilizarea timpului liber;
- mediul social;
- siguranța personală;
- condiții de locuit;

- participarea la activitățile politice etc.

e) aspecte nemateriale ale sărăciei:

- atitudinile şi sentimentele față de problemele din primele patru categorii.

Analiza datelor rezultate în urma cercetării selective efectuate pe baza unui astfel de chestionar poate aduce o contribuție reală la înțelegerea sărăciei şi a săracilor.

Desigur, folosindu-se metode statistice şi econometrice se pot formula mai multe modele de comportament ale săracului rural cu implicații în încercarea de a explica şi combate sărăcia.

Bibliografie

1. ONU, Comitée de la Planification du Developpement, Conseil Economique et Social, documents officiels, 1990.
2. ONU, *Integration de la nutrition dans les projets de developpment agricole et rurale* (manuel), Rome, 1984.
3. FAO/OMS/ONU, *Basoins energetiques et basoins en proteines*, Geneve, 1986.
4. Gutkind, Efraim, *Paterns of Economic Behaviar Among the American Poor*, New York, 1986.
5. INCE, *Studii şi cercetări economice*, nr. 4/1990, nr. 10/1990.
6. ICCV, *Calitatea vieții*, vol. 1/1990.
7. *Tribuna economică*, nr. 17, 18/1991.

MODALITĂȚI DE CUANTIFICARE A DECIZIILOR DE POLITICA ECONOMICĂ PENTRU SUSȚINEREA AGRICULTURII

Gh.M. AVRĂMIȚĂ

Politicienii şi economiştii sunt preocupați de problemele agriculturii, în scopul asigurării unei producții agricole satisfăcătoare necesităților economiei.

Politica este definită ca un curs deliberat de acțiune urmată de un cadru public (firmă privată, familie sau individ) (1).

Politica implică înțelepciune/prudență în conducerea afacerilor, bazată pe un plan/program definitiv, creat printr-un proces al gândirii şi acțiunii. Este o activitate universală a agenților economici implicați.

Politica implică planificarea bazată pe convingeri certe, valori şi scopuri, luând în calcul resursele disponibile pentru atingerea scopurilor, profitul şi costurile, folosind o modalitate sau alta de cuantificare.

În stabilirea unei politici economice se au în vedere următoarele:

- scopurile care sunt urmărite şi ierarhizarea acestora;
- mijloacele ce pot fi întrebuințate în atingerea scopurilor;
- instrumentele prin care se ating scopurile propuse astfel ca agenții acelor activități să asigure şi un control al mijloacelor utilizate;
- restricțiile care sunt aplicabile planului sau programului ce se urmăreşte să se elaboreze.

Politica economică publică implică indivizii în rolurile lor de cetățeni, grupuri şi organizații, cu un obiectiv sau scop politic şi guvernul. Prin acțiunile guvernului însă, politica publică afectează pe toți cei amintiți mai sus. Politica publică implică acțiunea bazată pe rezultate aşteptate, prin guvern asigurându-se rezolvarea problemelor colective selectate.

Construirea politicii publice se face în mai multe etape:

- identificarea schimbării ce este dorită pentru o anumită stare;
- pregătirea schimbării prin dezvoltarea unei conştiințe publice “că ceva va fi şi poate fi făcut”;
- acceptarea publică a unor propuneri de politică (sau politici) şi de acțiuni politice asociate pentru a fi adoptate una sau alta din ele;

– evaluarea şi analiza/revizuirii acţiunilor propuse.

Construirea unei politici economice publice implică conceptul acumulării, fiecare nouă decizie fiind adăugată la cea veche. Politica în general şi cea economică în special se construieşte pas cu pas sau decizie cu decizie. Politica economică a agriculturii, considerată ca o zonă importantă a politicii economice publice, este un curs al acţiunii publice directe către exploataţiile agricole şi agenţii din cadrul ramurii. Ea implică un şir de decizii publice care influenţează agenţii economici şi exploataţiile privind: ce produse se vor obţine, cum vor fi realizate şi pentru cine (1).

Politica economică a agriculturii se aplică la două mari categorii de pieţe:

– piaţa inputurilor agriculturii, prin care resursele şi mărfurile întrebuinţate în exploataţii sunt făcute disponibile pentru producţie;
– piaţa produselor agriculturii, prin care exploataţia vinde şi prelucrează bunurile obţinute pentru consum intern şi export.

Politica privind pieţele inputurilor se aplică la: modul de utilizare a pământului şi altor resurse naturale; creditul agricol; produsele industriale întrebuinţate de agricultură; resursele umane angajate în fiecare din sectoarele agriculturii.

Politica aplicată pieţelor produselor implică un şir larg de legi, reguli şi reglementări guvernamentale cum ar fi de exemplu: subvenţionări de preţ cu controalele producţiei şi studiul pieţei; comerţ internaţional relativ liber la produsele exploataţiei (sau acorduri comerciale) şi alte subsidii; bariere comerciale, tarifare şi netarifare; subsidii la bunurile de consum.

Cele două pieţe a inputurilor şi a produselor sunt caracterizate prin comportamentele guvernamentale şi preferinţe politice care afectează întreaga populaţie. Sectorul exploataţiilor, care în mod tradiţional reprezintă modelul întreprinderii libere aflată sub concurenţă perfectă, implică politica guvernamentală şi publică pentru următoarele considerente:

– mărirea productivităţii agriculturii este esenţială pentru întâmpinarea creşterii cererii populaţiei pentru bunuri, guvernul implicându-se larg şi profund pentru întrajutorarea sectoarelor agriculturii în vederea creşterii producţiilor lor;
– asigurarea stabilităţii economice constituie marea responsabilitate a politicii;
– politica economică guvernamentală influenţează foarte mult distribuţia venitului, căci aceasta fiind nesatisfăcătoare este de interes permanent în politică.

Recomandările politice implică judecăți de valoare, acțiuni care vor fi sau nu vor fi realizate şi de ce. Progresul economic şi de ridicare a standardelor de viață sunt dorinți universale. Stabilitatea economică este un scop important. Distribuția echitabilă a rezultatelor producției este în general recunoscută ca dorință, fiind dificil a defini ceea ce este echitabil.

Politica afectează bunăstarea publică şi variate sectoare ale dezvoltării economiei.

Scopurile politicii agriculturii izvorăsc din sistemul de convingeri, crezuri şi judecăți de valoare;

- scopurile politicii economice sunt definite ca ținte ale obiectivelor către care activitatea poate fi direcționată;
- mijloacele sunt modurile în care scopurile sunt îndeplinite;
- valorile sunt standardele sau preferințele, bazate pe convingeri, care îndrumă conduita.

Ridicarea aparentă a cererii pentru alimente sugerează o perspectivă pe termen lung pentru creşterea pieței, care totuşi arată că productivitatea şi dezvoltarea vor continua să fie obiective importante.

Variația atât la prețuri cât şi la producțiile de cereale este o cauză majoră a instabilității în agricultură şi o politică economică bine proiectată poate contribui mult la contracararea sau compensarea acesteia.

Comensurarea instrumentelor de politică economică în agricultură porneşte de la faptul că venitul exploatațiilor poate fi susținut prin:

- transferuri de sume globale;
- subvenționarea factorilor primari folosiți în sectorul agricol;
- plăți pentru acoperirea deficitului;
- prețuri subvenționate (2).

Poate fi stabilit, conform estimărilor neoclasice – în care sunt combătute costurile administrative precum şi costurile subvenționate şi alte costuri de tranziție – că un sistem de transferuri globale este superior oricărui alt instrument de subvenție, că subvențiile acordate factorilor primari folosiți în sectorul agricol sunt superioare plăților pentru acoperirea deficitului şi subvențiilor de prețuri şi, în final, plățile pentru acoperirea deficitului fiind superioare subvențiilor de prețuri.

Este bine cunoscută dovada că plățile sumelor globale sunt cel mai eficient instrument pentru a atinge repartiția optimă de venit în absența costurilor orientative.

Cuantificarea deciziilor de politică economică pentru susținerea agriculturii se poate realiza utilizând modele matematice.

În literatură, noțiunea de model este des întâlnită şi prezentată într-o diversitate destul de mare, ca formulare, esența însă rămânînd aceeaşi. Pentru a crea o imagine sugestivă asupra definirii modelului vom enumera câteva definiții:

- modelul este o reprezentare a unei anumite realități (fenomen, proces, sistem etc.);
- un obiect A este un model al unui obiect B pentru un observator C dacă observatorul poate întrebuința pe A răspunzând întrebărilor, interesante pentru el, despre B;
- cea mai strictă şi mai generală definiție a modelului se bazează pe noțiunile de homomorfism şi izomorfism. Imaginea obiectului de cercetare, care se formează în mintea observatorului în conformitate cu scopul său, este homomorfă – simplificată – întrucât abstracția, neglijarea acelor proprietăți ale obiectului care sunt neesențiale din punct de vedere al scopului considerat este o condiție necesară a oricărei cercetări. În continuare, observatorul construieşte modelul propriu-zis; un sistem abstract sau material, izomorf cu imaginea simplificată, formată anterior, cu privire la setul de atribute (sau relații) stabilite. Mai formalizat se poate spune: din două sisteme M_1 şi M_2 fiecare este modelul celuilalt, dacă există o imagine homomorfă N_1 a sistemului M_1 şi o imagine homomorfă N_2 a sistemului M_2 care sunt izomorfe între ele.

Definind modelul matematic de optimizare subliniem faptul că acesta stă la baza pregătirii deciziei. Decizia presupune alegerea unei alternative (variante de decizie) examinate. Această alegere se realizează pe baza unor anumite criterii (de decizie) care permit să se estimeze alternativele din punctul de vedere al unuia sau al mai multor scopuri. Acestor criterii le corespund anumite scări cantitative sau de ordonare sau de ierarhizare a estimațiilor.

Formalizând problema deciziei, rezultă că: optimul funcției *f(x)* pe mulțimea *M* este o valoare particulară $f(x^0)$ a acestei funcții care satisface una din relațiile:

$f(x^0) = f(x)$ pentru toți *x* din *M* (maxim global)

sau

$f(x^0)$? *f(x)* pentru toți *x* din *M* (minim global)

În determinarea optimului în problemele practice ale economiei se utilizează programarea matematică. Punctul de optim al funcției *f(x)* pe mulțimea *M* este un punct de extremum al acestei funcții pe mulțimea *M*.

Populația, în general, atât individuală cât şi colectivă, se ocupă de maximizarea a ceea ce poate fi numit bunăstare, utilitate, satisfacție sau bună existență. Aceasta depinde de productivitate şi echitate în distribuție, securitatea persoanei şi a proprietății, şi concepția de libertate şi justiție. Importanța recunoaşterii acestor valori sau scopuri de politică nu pot fi accentuate mai mult, deoarece dacă noi nu aveam un grad cert de echitate, libertate şi securitate, atunci noi nu putem beneficia de ridicarea productivității sau de mai multe venituri. Menținerea libertății individuale este una din considerațiile importante în decizie pentru a merge cu o producție controlată sau un program de sprijin a venitului.

Politica economică nu poate fi direcționată către maximizarea oricărui scop particular. Ea este mai curând un proces pentru maximizarea bunăstării generale care implică nenumărate compromisuri într-o largă varietate de scopuri.

Bibliografie

1. Halcrow, Harold G., *Agricultural policy analysis*, McGraw-Hill Book Company, 1984.
2. Munk, K.J., *The welfare economics of supporting the agricultural sector*, Brussels, 1.01.1990. First draft.

UNELE PARTICULARITĂȚI ALE RETEHNOLOGIZĂRII ÎN PRODUCȚIA VEGETALĂ

Marioara RUSU

Retehnologizarea se constituie ca o primă etapă de introducere a progresului tehnic, de adaptare a fenomenelor şi proceselor tehnice din agricultură, la noile condiții în care demonopolizarea şi privatizarea au mers aproape în paralel ca acțiuni juridice dar nu au fost dublate şi de adaptarea tehnologiilor de producție.

Progresul tehnic reprezintă procesul de dezvoltare şi perfecționare continuă a mijloacelor de muncă, a obiectivelor muncii a tehnologiei producției şi a muncii pe baza celor mai noi realizări ale științei şi tehnicii în scopul creşterii productivității muncii, calității şi eficienței economice a producției[1].

Deşi conținutul şi formele de manifestare variază de la o țară la alta în funcție de nivelul de dezvoltare economico-socială, rolul de factor primordial al creşterii economice pe care-l joacă fenomenul este acelaşi. Indiferent de nivelul de dezvoltare al unei țări domeniile de afirmare a elementelor de progres tehnic vor fi diferite, criteriile de evaluare a progresului tehnic realizat, receptivitatea la nou şi viteza de propagare a acestuia vor diferi de asemenea sensibil, dar rolul propulsant pentru dezvoltare va fi în esență acelaşi.

Programele de retehnologizare vor avea două părți:

- o parte cu obiective imediate în care vor fi cuprinse acțiunile care se impun a fi realizate într-un interval de timp relativ scurt. Acestea solicită resurse mici ce pot fi acoperite de regulă din fondurile proprii ale exploatațiilor agricole;
- o parte în care sunt selectate măsuri ce se referă la strategia de perspectivă a exploatațiilor agricole care se vor desfăşura pe o perioadă mai lungă de timp. Înfăptuirea lor presupune eforturi ce pot depăşi posibilitățile, fiind nevoie să se apeleze şi alte surse (cum ar fi creditele de stat).

În elaborarea acestor programe trebuie să se țină seama de situația prezentă a agriculturii reflectată printr-o diversitate de fenomene şi procese socioeconomice cum ar fi:

---

[1] Russu, Corneliu, *Progresul tehnic: eforturi, efecte, eficiență*, Editura Politică, 1986.

- modificarea structurilor de proprietate şi deci apariția unei diversități de forme de manifestare a progresului tehnic. Retehnologizarea agriculturii având la bază pluralismul formelor de proprietate s-ar putea sprijini pe o structură trisectorială[1]:
  a) un sector al micilor exploatații agricole de tip familial. Acestea îşi vor găsi teren propriu de afirmare mai ales în zonele de deal şi munte unde există posibilități favorabile de creştere a animalelor şi în jurul marilor oraşe, unde se pot specializa în cultivarea legumelor. Acest sector are nevoie de credite acordate selectiv şi eşalonat (în măsura posibilităților de rambursare);
  b) un sector cooperatist – în care formele libere de asociere sau cooperare în producție, desfacere, aprovizionare, consum etc. au prin ele însele o superioritate intrinsecă față de mica exploatație țărănească. Sub aspect tehnico-productiv echipamentul agrar de care dispune este adaptat marii producții şi ar fi o mare pierdere economică să se renunțe la exploatarea acestuia.
  c) un sector public – care să fie purtătorul prin excelență al progresului tehnic şi ştiințific în agricultură dar să fie şi unul din furnizorii produselor de bază pentru piață.
- forța de muncă ocupată în agricultură este îmbătrânită, feminizată şi slab calificată. Folosirea ei este inegală în timpul anului;
- potențialul productiv al pământului al fost afectat negativ de sistemul de agricultură practicat cercetările pedologice şi agrochimice arată înrăutățirea capacității productive a solului prin scăderea conținutului de humus, eroziunea solului (6 mil. ha) excesul de umiditate şi gradul ridicat de poluare fapt reflectat şi în producțiile medii vegetale mai scăzute în ultimii ani;
- unele amenajări pentru irigații solicită consumuri specifice ridicate de apă, combustibil şi forță de muncă, determinând o economicitate redusă a producției agricole obținute;
- dotarea cu tractoare, maşini agricole, utilaje şi instalații este insuficientă în sectorul zootehnic, în legumicultură şi pomicultură, dar mai ales pentru lucrările din zonele de deal şi munte. Un număr mare de tractoare şi maşini agricole din parcul existent prezintă un grad avansat de uzură fizică şi morală realizând performanțe tehnice scăzute (cu 30-40%) şi consumuri ridicate de combustibil (10-15%);

[1] Studii pentru elaborarea *Schiței privind strategia înfăptuirii economiei de piață în România*, IEA, 1990.

- consumul de îngrășăminte și alte substanțe chimice la unitatea de suprafață este scăzut ca urmare a exporturilor practicate de industrie.

În aceste condiții, pentru actuala etapă de tranziție, agricultura românească va trebui să parcurgă diferite etape privind îmbunătățirea modului de utilizare a resurselor existente paralel cu reorientarea exploatațiilor agricole spre noi direcții de introducere a progresului tehnic.

Ținând seama de obiectivele dezvoltării economice a agriculturii precum și de nevoile și resursele fiecărei exploatații se pot identifica diferite criterii pe baza cărora să se selecteze și fundamenteze programele de retehnologizare[1]. Aceste criterii ar putea fi:

- criteriul utilității – care va ține seama de modul în care fiecare obiectiv de retehnologizare propus a se realiza, răspunde nevoilor de funcționare a exploatațiilor agricole contribuind totodată la dezvoltarea tehnică și economică atât în prezent cât și în perspectivă;
- criteriul oportunității – care va lua în considerare aprecierea perioadei optime de realizare a fiecărui obiectiv, potrivit nevoilor de funcționare și dezvoltare a exploatațiilor în strânsă corelație cu posibilitățile de asigurare a condițiilor economice și financiare, de înfăptuire și aplicare a lor;
- criteriul proporționalității – care va lua în considerare echilibrul ce va trebui să se stabilească între nevoile și posibilitățile de realizare a obiectivelor, de retehnologizare de către fiecare exploatație în parte.

Cuprinderea cât mai completă a întregii arii problematice urmărite prin programele de retehnologizare, precum și orientarea cât mai precisă a exploatațiilor agricole în această direcție implică o anumită structurare a programelor. Aceasta va permite punerea în valoare a resurselor naturale, de forță de muncă, economice și financiare.

Pământul, ca principal mijloc de producție în agricultură, va deține un loc deosebit în cadrul preocupărilor de folosire eficientă, astfel încât creșterea potențialului de producție se va realiza prin:

- ridicarea conținutului de humus;
- prevenirea și combaterea acidității și sărăturării solului;
- prevenirea și combaterea eroziunii;
- prevenirea și combaterea excesului de umiditate prin lucrări de desecare și drenaj;

[1] *Caiet de studii și cercetări economice*, nr. 6/1990, INCE.

- modernizarea sistemului de irigații.

Utilizarea substanțelor chimice, de preferință a celor nepoluante va ridica o serie de probleme cum ar fi:

- asigurarea unor cantități sporite de îngrășăminte chimice la prețuri accesibile;
- îmbunătățirea calității îngrășămintelor chimice în privința atingerii efectelor tehnologice şi în privința reducerii efectelor poluante;
- asigurarea unor cantități suficiente de pesticide care vor îmbrăca forme moderne de condiționare (substanțe cu volum foarte redus, granule, microcapsule).

O altă grupă de măsuri asupra căreia retehnologizarea va trebui să acționeze o constituie ridicarea nivelului tehnic al dotării agriculturii. În această direcție se disting următoarele căi importante:

- sistema de maşini va trebui să corespundă condițiilor pedoclimatice şi dimensiunilor exploatațiilor agricole;
- va fi necesară introducerea unor maşini, tractoare şi utilaje agricole noi, cu mare capacitate de lucru;
- producerea de maşini, tractoare şi utilaje cu fiabilitate ridicată, multifuncționale, cu consum redus de combustibil, şi cu prețuri accesibile producătorilor agricoli.

Prin retehnologizare vor trebui produse modificări în sistemul de producere, păstrare şi difuzare a semințelor şi materialului săditor agricol.

Toate aceste direcții tehnice de dezvoltare a agriculturii se referă la adaptarea şi îmbunătățirea tehnologiilor existente, încadrându-se în ceea ce am putea numi “retehnologizarea de tip clasic”.

“Retehnologirea de tip nou” va consta în adoptarea unor noi tehnologii bazate pe descoperirile biologiei (în special ale geneticii şi ameliorării) cum ar fi:

- diversificarea şi utilizarea culturilor de celule şi țesuturi vegetale “in vitro” în vederea înmulțirii vegetative, intensive a plantelor şi de sporire a producției vegetale;
- ameliorarea arhitecturii plantelor pentru folosirea mai eficientă a energiei solare;
- creşterea potențialului productiv al plantelor prin intensificarea fotosintezei;
- utilizarea unor genotipuri, cu capacitate sporită de folosire a elementelor minerale;

- transferul genelor “nif” la plantele neleguminoase astfel încât şi acestea să poată fixa azotul atmosferic (aport 40-60 kg/ha s.a.);
- utilizarea unor genotipuri rezistente sau tolerante la substanțe toxice;
- utilizarea unor genotipuri rezistente la sare prin manipularea “osm-genelor”;
- manipularea genelor “şocului de căldură” pentru protejarea plantelor cultivate la temperaturi ridicate;
- utilizarea unor bacterii manipulate genetic – eliberate în mediu pentru prevenirea înghețului plantelor şi altele.

Deoarece retehnologizarea poate fi considerată una din secvențele procesului de introducere a progresului tehnic am convenit ca în evaluarea efectelor, eforturilor şi eficienței acestui proces, să folosim indicatorii şi structurile de analiză a procesului de bază.[1]

Prin efect economic se înțelege aportul util obținut ca urmare a aplicării unor măsuri de IPT reflectat direct în rezultatele economice finale ale exploatației agricole. El rezultă din comparația între situația existentă înainte şi după aplicarea unei măsuri în etapa de elaborare şi fundamentare cât şi în cea de aplicare în producție.

Efectele IPT (şi deci şi ale retehnologizării) sunt:

- Efecte de bază care se reflectă direct în:
  - sporul de profit realizat la nivel de exploatație, zonă sau ramură
- Efecte de bază care se reflectă indirect prin procesul de retehnologizare ca urmare a economiei de resurse ce se obțin;
- Efecte complementare ale retehnologizării care se cuantifică prin:
  - sporul fizic de producție;
  - sporul valoric de producție;
  - reducerea costurilor de producție;
  - aportul valutar (reprezentat de încasările sau economiile valutare).

Efortul economic pentru introducerea progresului tehnic include totalitatea cheltuielilor efectuate o singură dată pe obiectiv de progres tehnic (respectiv retehnologizare) care se stabilesc fie analitic, fie ca diferență între volumul investițiilor determinat în condițiile introducerii progresului tehnic şi volumul investigațiilor determinat în condițiile existente înainte de introducerea progresului tehnic.

---

[1] *Metodologie unitară de determinare şi analiză a eficienței economice şi sociale a cercetării ştiințifice, dezvoltării tehnologice şi introducerii progresului tehnic*, ASE, 1988.

Structura eforturilor pentru IPT este următoarea:

- cheltuieli pentru concepția produsului, respectiv a tehnologiei agricole;
- cheltuieli pentru procurarea din import a documentației tehnice, licențelor, modelelor de referință etc.;
- cheltuieli pentru experimentări;
- cheltuieli pentru pregătirea introducerii unui obiectiv de PT agricol;
- cheltuieli pentru investiții în fonduri fixe și circulante.

Eficiența economică a IPT se apreciază prin compararea situației create după introducerea progresului tehnic și situația existentă anterior.

Indicatorii vor fi exprimați sub formă de coeficienți obținuți, ca raport dintre diferite efecte economice rezultate și eforturile economice necesare desfășurării activității.

Indicatori de bază pentru evaluarea:

- eficienței economice globale;
- aportului direct la creşterea venitului național;
- eficienței economice determinat pe seama sporului de profit;
- duratei de recuperare a eforturilor totale;

Indicatori complementari pentru evaluarea:

- sporului producției globale obținute;
- sporului de valoare nou creată;
- reducerilor totale a costurilor de producție;
- eficienței valutare;
- indicelui creşterii productivității muncii.

ANALIZA ECONOMICĂ
A EXPLOATAȚIILOR AGRICOLE
- ASPECTE METODOLOGICE -

Camelia ŞERBĂNESCU

Perspectiva unei mari pieţe unice începând cu 1992 şi rezultatele negocierilor agricole în cadrul GATT lasă să se întrevadă modificări importante ale mediului economic al întreprinderii agricole în Comunitatea Europeană: o concurenţă mai deschisă, incitând la ameliorarea competitivităţii prin reducerea costurilor de producţie, un context financiar în schimbare rapidă, modificând condiţiile de investire, o susţinere mai puţin marcată prin intermediul preţurilor instituţionale, lăsând să acţioneze mai profund fenomenele pieţei etc. Întreprinderile agricole vor fi deci obligate să se adapteze, revelându-şi astfel handicapurile şi atuurile.

În mod tradiţional, performanţele exploataţiilor sunt evaluate prin prisma utilizării factorilor, în special în termenii repartizării factorilor fizici (pământ, muncă) şi prin prisma rezultatelor tehnice (randamente) şi economice (venituri). În noul mediu economic care se prefigurează, această metodă tradiţională ar putea fi insuficientă pentru a furniza agricultorului toate informaţiile necesare unei bune gestiuni. Astăzi, şi mai mult în viitor, luarea în considerare a tuturor parametrilor tehnici, economici şi financiari va constitui baza de referinţă pentru “pilotajul” întreprinderii agricole.

Toate metodele de analiză au drept scop mai buna înţelegere a funcţionării întreprinderii, deci de a-i vedea slăbiciunile şi de a propune remediile adecvate. Ele sunt fondate pe studiul rezultatelor trecutului: pentru a atenua riscurile imprevizibile ale unei campanii agricole (intemperii, anomalii ale pieţei), este necesar să se aplice analiza unui număr cât mai mare posibil de campanii. Scopul metodei poate fi dublu: fie ameliorarea rezultatului economic al întreprinderii, fie verificarea rezultatelor obţinute după punerea în aplicare a unui program de ameliorare.

Majoritatea metodelor de analiză se referă la întreprinderea considerată în ansamblul ei. Ele diferă prin numeroase caracteristici dar toate revin la compararea rezultatelor trecute sau cu rezultatele altor exploataţii.

Principalele metode de analiză economică sunt:

- metoda de analiză comparativă, sau metoda globală al cărei tip principal este analiza de grup;
- metoda marjelor brute;
- metoda prețurilor de revenire, sau metoda marjelor nete;
- analiza sectorială;
- metoda analizei financiare.

Pentru a compara fie exploatațiile între ele, fie rezultatele trecute ale aceleași exploatații, este necesar să se utilizeze aceleași criterii de comparație.

1. Analiza de grup

a. Principiul metodei

Pentru a putea aprecia dacă criteriile/tehnice şi economice ale unei exploatații asigură agricultorului randamentul economic cel mai ridicat, se compară aceste criterii cu cele ale altor întreprinderi cu aşezare geografică şi factori de producție asemănători.

Se constituie grupe omogene de exploatații, având aproape aceleaşi caracteristici tehnice, dar rezultate economice diferite.

b. Alegerea exploatațiilor grupei

Această alegere este de o importanță deosebită, întrucât chiar într-o regiune nu pot fi reținute şi analizate toate exploatațiile, dacă ele se deosebesc mult prea mult între ele (de pildă, diferențe prea mari de suprafață).

Exploatațiile ce vor compune o grupă se selecționează după criterii:

- calitative: aceeaşi regiune agropedoclimatică, aceleaşi condiții economice (de exemplu prezența sau absența unei cooperative), acelaşi potențial uman (acelaşi nivel de instruire al agricultorilor) etc.
- cantitative: suprafața, sistemul de producție etc. În interiorul aceleaşi regiuni agropedoclimatice, se pot face subgrupe în funcție de aceste ultime două criterii: SAU[1] şi respectiv sistemul de producție.

c. Tehnica mediilor

Se alcătuieşte un tablou comparativ al criteriilor tehnice şi economice ale exploatațiilor din grupă, ierarhizate descrescător, fie după venitul întreprinderii raportat la hectarul de SAU, fie după productivitatea muncii, calculată ca venit mediu/UMU[2]. Vom obține în acest mod trei categorii de exploatații: cu rezultate bune, mijlocii şi slabe. Se stabileşte apoi media

[1] SAU = suprafața agricolă utilă = suprafața agricolă utilizată (fără suprafețe înțelenite).

[2] UMU = unitate de muncă umană = activ. unei pers. cu timp integral de muncă într-o exploatație, timp de 1 an, corespunzând la 2.400 ore de lucru efectiv.

criteriilor reținute pentru fiecare din aceste trei categorii. Se obține astfel exploatația medie dintre exploațiile cu rezultate bune, dintre cele cu rezultate mijlocii şi respectiv slabe. Se caută apoi motivele pentru care exploatațiile clasate în frunte se găsesc într-o situație favorabilă şi care ar fi modificările ce ar trebui aduse exploatațiilor cu rezultate slabe pentru a le face să-şi schimbe categoria.

Analiza va fi cu atât mai precisă cu cât numărul de criterii utilizat va fi mai mare.

d. Utilizarea metodei.

Această metodă a suscitat multă speranță în momentul creării centrelor de gestiune. Ea este foarte puțin utilizată la ora actuală, aproape abandonată, datorită numărului prea mic de exploatații analizate. Într-adevăr, ea nu se poate concepe decât dacă analiza se referă la un număr foarte mare de cazuri, grupate în mod omogen.

2. Analiza marjelor brute

a. Principiul metodei

Marja brută a unei activități constituie diferența între produsul activității (produsul brut) şi cheltuielile operaționale ale activității[1].

Profitul global apare ca suma marjelor brute a fiecărei activități, din care se scad cheltuielile structurale[2] ale exploatației.

Dacă se admite că cheltuielile structurale sunt independente de producții, profitul va fi cu atât mai mare cu cât suma marjelor va fi mai ridicată. În principiu, trebuie maximizate marjele brute, neglijând cheltuielile structurale, pentru a obține profitul maxim.

Principiul metodei constă în determinarea marjelor fiecărei producții (activități), pentru a le alege pe acestea din urmă în funcție de marja lor.

Metoda comportă două faze:

- determinarea marjelor unitare ale activităților;
- alegerea activităților în funcție de aceste marje.

Este evident că, pentru a începe să fie rentabilă, o producție (sau activitate) trebuie să aibă o marjă brută la hectar mai mare decât cheltuiala

[1] Cheltuieli operaționale sunt acele cheltuieli ocazionate direct de o cultură. Ele pot fi proporționale cu mărimea culturii (ha) (semințe, îngrășăminte) sau cu mărimea recoltei (ambalaje etc.).

[2] Cheltuieli structurale = acele cheltuieli care nu depind nici de natura, nici de mărimea producției, ci doar de organizarea şi structura propriu-zisă a exploatației (amortismente etc.).

structurală unitară (pe hectar) a exploatației. Orice activitate având o marjă brută unitară inferioară acestei cheltuieli structurale unitare va trebui fie abandonată, fie îmbunătățită.

b. Determinarea marjelor

Acest lucru necesită o înregistrare contabilă destul de detaliată; trebuie cunoscute, pentru fiecare activitate, cheltuielile operaționale, deci ele trebuie evidențiate separat.

Pentru ca marjele obținute să fie comparabile de la o activitate la alta, cheltuielile operaționale ce vor fi scăzute din produsul brut al activității trebuie să fie de aceeaşi natură.

Cheltuielile operaționale ce trebuie scăzute din produsul brut pentru a obține marja brută sunt: (lista este nelimitativă):

- pentru producția vegetală: îngrăşăminte, semințe, produse fitosanitare, combustibil, încălzire, uscare, ambalaje, lucrări efectuate de terți, forța de muncă temporară, carburanți, asigurări speciale, diverse;
- pentru producția animală: cheltuieli operaționale ale culturilor furajere; cheltuieli specifice ale producțiilor animale (furaje concentrate cumpărate, furaje concentrate produse, produse veterinare şi profilactice, onorariul veterinarilor, cheltuieli de întreținere a animalelor, forța de muncă temporară, furnituri diverse).

Marjele vor fi raportate: la hectar pentru producția vegetală, respectiv pe cap de animal sau la hectarul de SFP[1] pentru producția animală.

Astfel pot fi comparate între ele activitățile.

c. Compararea rezultatelor obținute de la un an la altul

Compararea marjelor brute ale uneia şi aceleiaşi activități de la un an la altul permite urmărirea evoluției acestei activități (producții). Modificările constatate în rezultate pot avea mai multe surse:

- o variație a valorii monedei. Într-o perioadă inflaționistă, o creştere a marjei, pentru a putea fi apreciată ca semnificativă, trebuie corectată în prealabil în funcție de deprecierea monedei;
- o variație a prețurilor pieței, fie că e vorba de prețul de vânzare al produsului, fie de prețul de cumpărare al inputurilor;
- o îmbunătățire a eficienței tehnicilor de producție. În acest ultim caz, calculul marjei brute permite verificarea rezultatelor obținute

[1] SFP = suprafața furajeră principală = pășuni permanente + pășuni temporare (sau artificiale) + suprafețe ocupate cu furaje anuale (ex. porumb siloz).

după punerea în aplicare a unui program de îmbunătățire a activității (producției) respective.

d. Utilizarea metodei – alegerea activităților

Trebuie ştiut dacă activitățile practicate în trecut trebuie continuate şi în viitor. Teoretic, nu trebuie păstrate decât acele activități care dau cele mai mari marje unitare.

Activitățile se ordonează descrescător după marjele lor. Se încearcă apoi să se vadă dacă alegerea activităților corespunde într-adevăr rezultatelor. Dacă nu, trebuie avută în vedere o modificare a sistemului de producție.

3. Analiza marjelor nete sau a prețului de revenire

Marja netă se obține scăzând din marja brută cheltuielile structurale, aduse la unitate. Cu alte cuvinte, prețul de revenire al unei activități este constituit din ansamblul cheltuielilor efectuate cu această activitate. El este în general adus la unitatea de produs: preț de revenire al litrului de lapte, prețul de revenire al tonei de grâu.

Metoda de analiză constă în calcularea prețului unitar de revenire al fiecărei activități, pentru a-l compara cu prețul de vânzare sau pentru a încerca să fie micşorat. Activitățile nerentabile vor fi abandonate.

Din prețul de revenire este foarte dificil de calculat corect în agricultură, datorită dificultăților de repartizare a cheltuielilor structurale.

Dacă determinarea sa este utilă pentru apărarea intereselor unui sector de producție, el îşi va găsi însă cu greu locul în gestiunea exploatației.

4. Analiza sectorială

a. Activitățile

Pentru a compara activitățile, se compară marjele lor brute. Trebuie văzut mai întâi dacă această marjă permite acoperirea cheltuielilor structurale pe hectarul de exploatație, şi se vor abandona sau îmbunătăți acele activități (producții) care nu îndeplinesc această condiție minimă.

Marjele fiecărei activități pot fi vizualizate eventual prin grafice, la fel şi evoluția acestor marje de la an la an.

b. Munca

Pentru a analiza munca desfăşurată în exploatație există mai multe posibilități:

- fie se stabileşte un calendar al lucrărilor;
- fie se compară necesarul de muncă pentru fiecare activitate,

evidențiindu-se punctele de minim şi de maxim, respectiv punctele de excedent şi deficit al forței de muncă;

- se calculează un indicator de productivitate a muncii sub forma "valorificării orei-muncă" pentru fiecare cultură (activitate), după formula:

$$Valorificarea\ orei-muncă = \frac{Marja\ brută\ pe\ cultură\ (la\ hectar)}{Numarul\ de\ ore\ necesare\ pe\ cultură\ (la\ hectar)}$$

c. Maşinile şi utilajele agricole

Se calculează cheltuielile fixe şi cheltuielile variabile, precum şi pragul de rentabilitate pentru fiecare maşină, respectiv utilaj agricol în parte.

Limitele metodelor de analiză prezentate

Metodele de analiză au, fără îndoială, avantajul simplității. Ele sunt relativ uşor de aplicat. Dau, într-un termen scurt, o viziune bună asupra exploatației, mai ales dacă se bazează pe o contabilitate precisă.

Dar unul din punctele lor slabe provine chiar din această simplitate. O mare parte din informația conținută în înregistrările contabile se pierde printr-o prelucrare pur empirică.

Analiza de grup necesită un grup omogen important. Şi, în orice caz, acest grup va fi destul de puțin reprezentativ pentru întreprinderile regiunii, deoarece agricultorii ce aderă la un centru de gestiune constituie o elită. Pe de altă parte, rezultatele sunt statice. Ele nu sunt valabile decât pentru o anumită companie agricolă. Pentru ca rezultatele să fie semnificative, ele trebuie înregistrate pe parcursul mai multor ani. Se pot astfel evidenția tendințe valabile în timp.

Analiza marjelor are un avantaj în raport cu analiza de grup. Ea este o analiză individuală. Este simplă şi puțin costisitoare; utilizarea ei este la îndemâna tuturor. În sfârşit, ea face posibilă dezvoltarea metodelor bugetare. Dar, din nefericire, există un decalaj prea mare în timp între momentul obținerii rezultatelor analizei şi momentul în care este posibil luarea unei decizii de corectare. Aceste tehnici de calcul nu pot servi decât la determinarea deciziei întreprinzătorului.

În cazul analizei marjelor nete, în realitate, noțiunea contabilă de cost are o redusă semnificație economică în acest caz: într-o optică de decizie, cheltuielile trecute şi cheltuielile inevitabile contează destul de puțin. Criteriile corecte de decizie se aplică consecințelor economice ale actelor şi ele prezintă importanță numai pentru viitor.

Metodele de analiză nu permit judecarea interesului schimbărilor propuse, căci toate modificările aparatului de producție implică costuri adesea foarte ridicate, ale căror rezultate nu se manifestă decât într-un viitor mai îndepărtat. Numai metodele bugetare permit să se prevadă pe termen mediu ce anume va rezulta dacă se repun în discuție elementele aparatului de producție în întreaga sa dimensiune şi în echilibrul elementelor sale constitutive.

Bibliografie

1. Cheminaud, A., *Gestion de l'entreprise agricole. La prise de decision et l'agriculture*, Editions J.B. Bailliere, Paris, 1983.
2. Tournier, Jean, *Les bases economiques et humaines de l'activite agricole*, Editions J.B. Bailliere, Paris, 1984.

PROPUNERI PENTRU INTERNALIZAREA COSTURILOR PRIVIND PROTECȚIA MEDIULUI ÎNCONJURĂTOR ÎN AGRICULTURĂ

Șt. AMARIȚEI

În sensul cel mai larg, prin internalizare se înțelege că aşa-numitele efecte externe ale activității economice, în cazul nostru ale poluării, sunt incluse în sistemul economic general. Mai mult decât atât, internalizarea costurilor privind protecția mediului înseamnă, de fapt, includerea de către întreprinderile agricole şi agroindustriale, în special, a acestor cheltuieli în cadrul costurilor de producție în vederea recuperării lor integrale de la beneficiarii produselor agricole.

În țara noastră, majoritatea specialiştilor în domeniul economiei protecției mediului înconjurător se pronunță pentru internalizarea costurilor antipoluante, întrucât numai aşa se poate ajunge la o gestiune corespunzătoare a acestora, la intensificarea preocupărilor pentru introducerea şi generalizarea acțiunii progresului tehnico-ecologic[1]. Totodată, procesul de internalizare are efecte favorabile asupra recuperării unor reziduuri (substanțe nutritive rezultate din resturi de hrană şi vegetale, îngrăşăminte agricole obținute prin decantarea şi tratarea chimică sau biologică a dejecțiilor ş.a.), ceea ce duce la diminuarea pierderilor materiale şi energetice, la recuperarea unei părți din costurile de epurare a poluanților.

Într-o formulare sintetică, se poate afirma cu multă credibilitate că internalizarea costurilor antipoluante constituie un obiectiv inevitabil în condițiile economiei de piață, obiectiv cu largă acțiune în vederea atingerii unei înalte eficiențe şi în domeniul atât de complex şi de important al protecției mediului. Expresia “cine poluează plătește”, vehiculată mult în

[1] Primul care a susținut cu argumente această concepție a fost prof. N.N. Constantinescu. În lucrarea sa *Economia protecției mediului natural*, autorul menționează că internalizarea costurilor poluării este mult mai eficientă în lupta contra poluării decât subvenționarea de către stat (p. 77). Un alt autor, Aurel Iancu, în cartea sa, *Creşterea economică şi mediul înconjurător*, afirmă: “Nimeni nu va putea plăti întreprinderii echivalentul cheltuielilor efectuate de aceasta pentru reducerea concentrației de reziduuri evacuate în natură. Singura soluție pare a fi aceea de a include aceste cheltuieli în costul produselor” (p. 179).

țările dezvoltate, este, aşadar, justificată, deşi ea se dovedeşte a fi deosebit de tranşantă[1].

Prioritățile în domeniul protecției mediului şi structura cheltuielilor pentru această acțiune diferă sensibil de la o regiune agricolă la alta, de la o întreprindere agroindustrială la alta. Acelaşi lucru este valabil şi în ce priveşte abordarea conceptual-metodologică şi practică a problemei internalizării costurilor antipoluante.

În primul rând, trebuie să se țină seama de volumul cheltuielilor curente privind protecția mediului şi, îndeosebi, de structura lor internă. Din acest punct de vedere, considerăm că următoarea clasificare vine în sprijinul abordării cu mai mult realism a procesului de internalizare a acestor costuri:

a) costuri pentru tratarea (neutralizarea) reziduurilor poluante;
b) costuri aferente transportului şi depozitării reziduurilor epurate şi neepurate;
c) costuri în vederea recuperării şi valorificării deşeurilor şi reziduurilor materiale;
d) costuri privind controlul gradului de poluare în zona respectivă, inclusiv expertizele de toxicitate a produselor agricole;
e) costurile pentru refacerea daunelor provocate de poluarea neanihilată;
f) penalități pentru depăşirea gradului admis de poluare;
g) costuri cu cercetarea şi dezvoltarea tehnologică în domeniul protecției mediului.

Costuri pentru tratarea (neutralizarea) reziduurilor poluante sunt o grupă de costuri ce se referă, în mod deosebit, la efortul material, uman şi financiar în legătură cu funcționarea stațiilor şi mijloacelor de epurare a dejecțiilor din complexele agroindustriale.

Aici se includ cheltuielile cu materialele auxiliare, cu energia şi combustibilul, amortismentele fondurilor fixe aferente stațiilor de epurare şi salariile personalului muncitor ce le deserveşte.

Costuri aferente transportului şi depozitării reziduurilor (dejecțiilor) epurate şi neepurate cuprind, în principal, consumul de carburanți, salariile personalului ce transportă reziduurile şi cheltuielile cu depozitarea lor, îndeosebi când acestea sunt depuse pe terenuri sau paturi de uscare situate în afara spațiului întreprinderii agroindustriale respective.

Costurile efectuate în vederea recuperării deşeurilor şi reziduurilor cuprind, în primul rând, cheltuieli de prelucrare – prelucrare ce se realizează

[1] Ghizdeanu, I.; Georgescu, G., "Efortul financiar solicitat de protecția mediului înconjurător", în *Economia şi organizarea protecției mediului înconjurător*, ICCE, *Caiet de studiu*, nr. 127/1987.

fie în cadrul unității respective, de către personal propriu, fie contra plată de către întreprinderile de stat sau particulare specializate. În cadrul acestei activități pot să apară şi economii (de ex. prin comercializarea ca îngrăşământ pentru producția agricolă vegetală a produselor reziduale rezultate prin decantarea dejecțiilor de la complexele de creştere industrială a porcilor şi utilizarea apei uzate ca apă pentru irigații, având în vedere substanțele nutritive pe care le conțin).

Costuri privind controlul gradului de poluare, inclusiv expertizele de toxicitate a produselor agricole se caracterizează prin aceea că ele cuprind valori mari la capitolul amortismente, aparatura de control şi expertize privind poluarea fiind, în general, costisitoare. Tot în această grupă sunt incluse salariile personalului ce deserveşte această aparatură şi cheltuielile de întreținere şi reparații. Dacă această activitate se desfăşoară la nivelul întreprinderii agricole sau agroindustriale, cheltuielile trebuie suportate din costurile de producție.

Costurile pentru refacerea daunelor provocate de poluarea neanihilată sunt foarte diverse, în funcție de efectele poluării. Structura lor propriu-zisă este mai puțin importantă întrucât diferă de la o perioadă la alta, de la zonă la zonă, de la întreprindere la întreprindere. Semnificativă este, în acest caz, valoarea prejudiciilor provocate, natura lor, cine anume trebuie să suporte refacerea şi din ce mijloace băneşti se realizează aceasta. Aici sunt necesare următoarele precizări:

- prejudiciile provocate de poluarea neanihilată sunt dificil de cuantificat întrucât efectele poluării apar, de multe ori, decalate în timp şi distanțate în spațiu;
- acțiunea de cuantificare a lor este anevoioasă şi, mai ales, dificilă fiind stabilirea cu precizie a cauzei (nu a cauzelor, în general) care le-a generat, pentru a şti în seama cui trebuie ele puse.

De aceea, considerăm că atunci când limitele admise de poluare sunt respectate, dar totuşi se pot evidenția anumite pagube generate de poluare, acestea trebuie acoperite din bugetul de stat sau din cel local, eventual din contravaluarea penalităților plătite de unitățile economice ce nu au respectat standardele de protecție a mediului. Numai când pagubele pot fi puse pe seama uneia sau mai multor întreprinderi, ele trebuie suportate din bugetul de venituri al acestora.

Penalitățile pentru depăşirea nivelului admis de poluare sunt cheltuieli efectuate de unitățile economice din veniturile lor, sub formă de vărsăminte în bugetul statului, datorită nerespectării legii privind protecția mediului. Valoarea penalităților este în funcție de gravitatea faptei, mai precis de cantitatea de reziduri nocive deversate în mediu. Evident, penalitățile sunt acoperite de costurile de producție ale întreprinderii respective.

Costuri cu cercetarea şi dezvoltarea tehnologică în domeniul protecției mediului înconjurător cuprind, în special, salariile personalului ce lucrează în acest sector şi cheltuielile materiale şi energetice, aferente aparatelor, maşiniilor şi instalațiilor folosite în cadrul laboratoarelor de cercetare. Dacă cercetarea se desfăşoară în cadrul unității economice (societate comercială, întreprindere particulară), cheltuielile se suportă de către ea, întrucât de rezultatele cercetării beneficiază, în primul rând, acea întreprindere.

În ceea ce priveşte cheltuielile de investiții în mijloace fixe noi pentru protecția mediului (stații de epurare, aparate de măsură şi control, standuri de probe şi expertize de toxicitate), situația internalizării acestora este mai complexă întrucât valoarea acestora este deosebit de ridicată, iar în cazul unor complexe agroindustriale de creştere a porcilor, valoarea instalațiilor de epurare a dejecțiilor este foarte mare (10-15% şi chiar mai mult).

Investițiile în mijloacele tehnice de epurare a reziduurilor, în cazul unităților economice noi, sunt, desigur, suportate de către cel ce înființează noua întreprindere (stat, fermă particulară). Aceste cheltuieli urmează să fie recuperate de la beneficiarii produselor prin includerea lor în costurile de producție sub formă de amortismente. În cazul întreprinderilor mai vechi, înlocuirea instalațiilor de epurare uzate sau depăşite moral trebuie să se facă, în etapa actuală, de către stat, urmând ca, pe măsura amplificării autonomiei, a trecerii la economia de piață, această reutilare să se realizeze din fondurile proprii.

Pentru perioada următoare (a economiei de piață) este necesar ca cea mai mare parte a costurilor pentru protecția mediului să fie incluse în costurile de producție. O astfel de abordare practică vine în sprijinul combaterii cu mai multă eficiență a poluării, a restructurării agriculturii în favoarea unităților economice mici şi mijlocii (renunțarea la complexele agroindustriale mari), a produselor agricole ce se realizează în condițiile unei agriculturi ecologice, a substituibilității produselor, a impulsionării cercetării ştiințifice în domeniul protecției mediului.

Desigur, în condițiile actuale, o întrebare importantă este: în ce măsură costurile antipoluante trebuie suportate de întreprinderile agroindustriale şi care din grupele de costuri menționate mai sus este absolut necesar să fie incluse în costurile de producție? Răspunsul nu este uşor de dat întrucât includerea, încă din prima etapă a aplicării unui program riguros de protecție a mediului în agricultură, în cheltuielile de producție a tuturor costurilor antipoluante, ar conduce la sporirea considerabilă a prețurilor şi, prin aceasta, diminuarea sensibilă a nivelului de trai al oamenilor, concomitent cu reducerea profitului în agricultură.

Pentru a prezenta succint principalele activităţi de combatere a poluării în agricultură şi cine anume ar trebui să suporte cheltuielile pentru acestea, în care internalizarea costurilor protecţiei mediului s-ar realiza la nivelul prevăzut în etapa finală (a economiei de piaţă), redăm, mai jos, un tabel sintetizator.

Faţă de etapa actuală (de tranziţie), în etapa finală apreciem că vor apărea unele schimbări în activitatea de protecţie a mediului şi, totodată, în procesul de internalizare a costurilor antipoluante. Se observă că, pe măsura trecerii la economia de piaţă, sarcinile şi cheltuielile în acest domeniu se răsfrâng mai mult asupra întreprinderilor agroindustriale (agricole) ce poluează mediul. Schimbări mai importante se vor produce în cadrul următoarelor activităţi: recuperarea şi valorificarea reziduurilor agroindustriale, depozitarea şi transportul lor, refacerea daunelor provocate de poluarea neanihilată, cercetarea ştiinţifică şi tehnologică pentru protecţia mediului şi, mai ales, în domeniul investiţiilor destinate achiziţionării de mijloace tehnice perfecţionate de epurare, unde rolul unităţilor economice creşte în mod necesar.

Principalele activităţi de protecţie a mediului înconjurător şi nivelul la care se desfăşoară ele[x]

Nr. crt.	Activităţi privind protecţia mediului înconjurător în agricultură	La ce nivel se organizează activitatea şi cine suportă cheltuielile			
		Etapa de tranziţie (actuală)		Etapa finală (economia de piaţă)	
		Intreprin-derea agro-industrială	Statul şi instituţiile sale spe-cializate	Intreprin-derea agro-industrială	Statul şi instituţiile sale spe-cializate
1	Tratarea (neutralizarea) reziduurilor poluante	x	-	x	-
2	Depozitare şi transport reziduuri utilizate ca îngrăşăminte	x	x	x	-
3	Recuperarea şi valorificarea în interesul zonei agric. în interesul altor zone	x	x	x	-
4	Controlul gradului de poluare	x	x	x	x
5	Refacerea daunelor provocate de poluarea	-	x	x	x
6	Penalităţi pentru depăşirea gradului de poluare	x	-	x	-
7	Cercetarea în domeniul protecţiei mediului	-	x	x	x
8	Investiţii în staţiile şi mijloacele de epurare a poluanţilor	-	x	x	x

[x] Semnul x indică faptul că acele activităţi se desfăşoară total sau parţial la nivelul considerat.

Statului, prin instituțiile sale specializate, i-ar rămâne ca sarcini concrete: controlul (pe întreg teritoriu agricol al țării) gradului de poluare, sub diversele ei forme, dezvoltarea pe mai departe a cercetării ştiințifice în domeniul combaterii poluării, refacerea unor eventuale pagube provocate de poluarea neanihilată ce nu pot fi puse pe seama unei întreprinderi anume (aceasta se poate realiza din taxele şi penalitățile plătite de unitățile economice poluante) şi unele investiții în stații şi mijloace de epurare, credite şi altele.

Desigur, procesul complex de internalizare a costurilor antipoluante nu-şi pot atinge scopul său – creşterea eficienței economice – dacă nu se realizează o evidență contabilă corespunzătoare a tuturor cheltuielilor pe care trebuie să le facă întreprinderea în condițiile respectării limitelor legale admise de poluare. În acest sens, este absolut necesar să se elaboreze o metodologie financiar-contabilă ce să ofere posibilitatea înregistrării şi urmăririi operative a mişcărilor de valori materiale, umane şi băneşti, un nou plan de conturi ce să reflecte mai bine şi această activitate şi, de asemenea, relații de calcul fundamentate ştiințific pentru delimitarea mai precisă a diferitelor grupuri de costuri (formule de calcul pentru determinarea valorii unor pagube, indicatori de eficiență ş.a.)[1].

Evident că problematica abordată în această lucrare nu poate fi epuizată, complexitatea problemelor de protecție a mediului înconjurător în agricultură presupune eforturi concertate din partea tuturor factorilor interesați, stabilirea unor strategii de actualitate şi de perspectivă, astfel încât agroecosistemele țării să-şi poată juca rolul lor de prim ordin în menținerea echilibrului ecologic național.

[1] A se vedea, în acest sens, unele încercări de delimitare a pagubelor produse de poluare în agricultură şi a eficienței economice a mediului în: Amariței, Şt., "Determinarea eficienței economice a cheltuielilor pentru protecția mediului înconjurător", în *Revista de statistică*, nr. 10/1982.

INSTITUTUL NAȚIONAL
DE
CERCETĂRI ECONOMICE

PROBLEME ECONOMICE
NR. 24-25/1991

CENTRUL DE INFORMARE
ŞI DOCUMENTARE ECONOMICĂ
BUCUREŞTI

ACADEMIA ROMÂNĂ
INSTITUTUL NAȚIONAL DE CERCETĂRI ECONOMICE
INSTITUTUL DE CERCETARE A RELAȚIILOR INTERRAMURI
ȘI A STRUCTURILOR INDUSTRIALE

REEVALUAREA LOCULUI ŞI ROLULUI INDUSTRIEI CHIMICE ŞI PETROCHIMICE ÎN COMPLEXUL ECONOMIC NAȚIONAL

Laureana URSE
Marcel DORU

Bucureşti
1991

SUMAR

Introducere… 143

Capitolul I. Locul şi rolul industriei chimice şi petrochimice româneşti în complexul economic naţional..... 145

Capitolul II. Starea actuală a funcţionării aparatului productiv al ramurii în raport cu cerinţele unei activităţi economice eficiente 155

Capitolul III. Evoluţia şi tendinţele înregistrate pe plan mondial în dezvoltarea industriei chimice..... 160

Capitolul IV. Priorităţi în procesul de restructurare a industriei chimice şi petrochimice din România..... 166

Anexa 1. Evoluţia structurii producţiei marfă pe principalele subramuri ale industriei chimice şi petrochimice în perioada 1985-1989.... 181

Anexa 2. Ponderea consumului energetic al diferitelor subramuri şi grupe de produse din industria chimică în consumul energetic al ramurii şi gradul de valorificare al energiei consumate 182

Anexa 3. Nivelurile principalilor indicatori de caracterizare a activităţii economico-productive şi de CS-DT în principalele subramuri ale industriei chimice..... 183

Anexa 4. Evoluţia producţiei marfă pe principalele subramuri ale industriei chimice şi petrochimice în perioada 1985-1989.... 184

Anexa 5. Evoluţia valorii medii a fondurilor fixe din activitatea totală, pe principalele subramuri din industria chimică şi petrochimică, în perioada 1985-1988..... 185

Anexa 6. Consumul mediu de energie electrică pe tona de sodă caustică (100% NaOH) electrolitică în România şi în unele ţări membre ale CAER 186

Anexa 7. Consumurile specifice de materii prime şi de energie pentru fabricarea sodei calcinate, în România şi în Anglia 186

Anexa 8. Consumul cumulat de energie la fabricarea amoniacului în România şi în alte ţări membre ale CAER..... 187

Anexa 9. Performanțele tehnologice comparative ale instalațiilor de obținere a ureei, în funcțiune, în România şi SUA (anul 1987) 188
Anexa 10. Cantitățile totale de substanțe poluante deversate în mediu, în anul 1987 de către unitățile MIChP..... 189
Anexa 11. Evoluția efectivului personalului muncitor din principalele subramuri ale industriei chimice şi petrochimice în perioada 1985-1988 190
Anexa 12. Evoluția gradului de înzestrare a muncii în perioada 1985-1988, în principalele subramuri ale industriei chimice..... 191
Anexa 13. Evoluția beneficiilor (+) sau pierderilor (-) nete din activitatea totală, pe principalele subramuri din industria chimică şi petrochimică, în perioada 1985-1988 192
Anexa 14. Evoluția ratei rentabilității în activitatea totală în perioada 1985-1988, pe principalele subramuri ale industriei chimice şi petrochimice 193
Anexa 15. Evoluția consumului specific de energie electrică în perioada 1985-1988, pe principalele subramuri ale industriei chimice şi petrochimice 194
Anexa 16. Evoluția eficienței brute a fondurilor fixe pe principalele subramuri ale industriei chimice şi petrochimice în perioada 1985-1988 195
Anexa 17. Evoluția eficienței nete a fondurilor fixe în perioada 1985-1988 pe principalele subramuri ale industriei chimice şi petrochimice..... 196

INSTITUTUL DE CERCETARE A RELAȚIILOR INTERRAMURI ŞI STRUCTURILOR INDUSTRIALE

INTRODUCERE

Ca urmare a evenimentelor petrecute la sfârşitul anului 1989, care au schimbat fața politică a țării, economia românească se află în faza unor transformări de amploare menite să modifice radical mecanismul economic anchilozat al perioadei anterioare şi să conducă, în final, la liberalizarea economiei şi aşezarea ei pe cu totul alte baze conceptuale care să permită schimbarea de fond a structurii funcționale a acesteia.

În acest context, apare evident – fapt relevat şi de literatura de specialitate – că una dintre căile care ar putea contribui la detensionarea raportului dintre cerere şi ofertă (prima fiind într-un permanent excedent față de cea de-a doua) şi la rentabilizarea multor unități productive, pe plan intern, ca şi la ameliorarea raportului de schimb, pe plan extern (vezi Aurel Iancu, *Schimburile economice internaționale*, Editura Ştiințifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1983) se referă la necesitatea restructurării activității industriale, atât în ansamblul ei, cât, mai ales, la nivelul ramurilor, subramurilor şi grupelor de produse – fenomen, de altfel, normal, în cadrul procesului general de adaptare, prin modificări structurale, pe care sistemul economic, în ansamblul său, urmează să îl parcurgă, în perioada de tranziție.

Renunțarea la politica de dictat şi arbitrariu economic care, ignorând legile economice obiective, a impus crearea, în anumite ramuri industriale – între care şi industria chimică şi petrochimică – a unor imense capacități de producție necorelate cu posibilitățile reale de acoperire cu resurse, în special, materiale şi energetice (chiar în condițiile alocării prioritare a acestora), va antrena după sine – ca rezultat al autonomizării şi privatizării întreprinderilor, deci transformării lor în agenți economici independenți, funcționând pe principiile economiei de piață – mutații structurale profunde. Acestea vor conduce implicit la necesitatea reevaluării locului şi rolului acestor ramuri în viitoarea configurație a economiei româneşti.

Pentru a evita interpretarea unora dintre aserțiunile făcute pe parcursul lucrării, ca având o tentă normativă, subliniem că, deşi la conturarea acțiunilor pe care le considerăm prioritare în procesul de restructurare a industriei chimice româneşti, în special, în perioada de tranziție (ca rezultat

al analizelor efectuate) s-au avut în vedere implicațiile principiilor, mecanismelor şi caracteristicilor economiei viitorului, suntem pe deplin conştienți de caracterul opțional al acestor aserțiuni într-o economie liberă, dar le considerăm de o reală utilitate în perioada imediat următoare pentru diminuarea costurilor sociale şi evitarea risipei de resurse ce ar putea însoți acest proces.

În același timp, apreciem că, întrucât nu este de conceput a se trece la construcția (sau reconstrucția) unei case fără a cunoaşte în prealabil terenul pe care urmează a se construi, analiza evoluției dezvoltării fiecărei ramuri industriale şi a situației actuale constituie punctele de plecare în evidențierea unor posibile direcții strategice de restructurare, oferind elementele de fundamentare ale acestui proces.

Se impune, încă de la început, precizarea că în lucrarea de față nu ne propunem ca obiectiv principal cuantificarea efectelor unor soluții concrete ce ar putea fi luate în considerare pentru rezolvarea sau ameliorarea gravelor probleme cu care se confruntă această ramură ci, intenționăm, în primul rând, să sistematizăm o serie de elemente cunoscute, care să permită, în final, conturarea unor soluții cadru aplicabile la nivelul ansamblului ramurii şi/sau la cel al subramurilor şi grupelor de produse.

Vom încerca, în acest sens, să evidențiem unele dintre prioritățile perioadei de tranziție în ceea ce priveşte procesul de restructurare a producției, industriei chimice şi de prelucrare a țițeiului, pe baza criteriilor rentabilității şi eficienței.

Este evident că ne-am limitat la acest obiectiv, deoarece ni se pare hazardat a merge mai departe pe baza datelor de care se dispune actualmente, ştiut fiind că rigurozitatea şi veridicitatea informațiilor statistice şi tehnico-economice sunt esențiale în elaborarea unor soluții concrete pertinente.

În plus, este cunoscut faptul că orice încercare de cuantificare ar fi tributară distorsiunilor induse de diferitele elemente componente ale mecanismului economic utilizat în economia excesiv planificată.

Pentru motivele arătate mai sus, ne propunem aprofundarea în cadrul temei de cercetare propuse pentru anul 1991, a problematicii restructurării producției chimice pornind, sperăm, de la o bază informațională adecvată, ce ar putea deveni disponibilă în perioada următoare atât la nivel departamental şi al instituțiilor specializate în furnizarea datelor statistice cât şi la cel al viitoarelor regii autonome şi societăți comerciale.

Mulțumim pe această cale, tuturor colaboratorilor şi prestigioşilor specialişti din Departamentul Industriei Chimice şi Petrochimice, consultați la elaborarea acestei lucrări, care au avut deosebita amabilitate să-şi exprime opiniile şi sugestiile referitoare la tematica abordată.

CAPITOLUL I. LOCUL ŞI ROLUL INDUSTRIEI CHIMICE ŞI PETROCHIMICE ROMÂNEŞTI ÎN COMPLEXUL ECONOMIC NAȚIONAL

Pentru a aborda cu realism perspectivele restructurării industriei chimice şi petrochimice naționale, în noul context economic, considerăm absolut obligatoriu să pornim de la cauzele şi elementele caracteristice evoluției de până acum a domeniul cercetat şi aceasta, în principal, din două motive: pe de o parte, pentru a putea pune în evidență cele mai semnificative neajunsuri (decizionale, operaționale, strategice etc.) care au condus la obținerea actualei configurații a industriei chimice româneşti, în scopul evitării repetării lor, dar şi pentru a identifica disfuncțiile majore pe care mecanismul economiei ar urma să elimine (în primul rând prin mutații de ordin structural), pe de altă parte, analiza "istorică" îşi găseşte justificarea în necesitatea evaluării impactului acelor elemente cvasiperene, a căror influență este probabil a se resimți şi în continuare în virtutea caracterului inerțial al dezvoltării structurilor[1].

Ținând seama de caracteristicile etapei actuale (marcată, între altele cu realitățile şi rezultatele economice precare ale ultimelor zece luni) ca şi de cele previzibile pentru perioada imediat următoare – al cărei principal imperativ pare a fi "supraviețuirea" în condițiile unei terapii economice "de şoc" la nivelul unora dintre componentele mecanismului economic aferent reformei propuse de guvern – apreciem că, deşi până în prezent, la nivelul structurilor (atât funcționale, cât şi de producție) nu au apărut schimbări notabile, în perspectivă, modificărilor de natură structurală (apărute în urma proceselor de autoreglare specifice economiei de piață) le va reveni un rol deosebit de important în ameliorarea echilibrelor interne şi externe[2].

---

[1] Vela, Andrei, *Dinamica structurii economice în țările în curs de dezvoltare*, Editura Ştiințifică şi Enciclopedică, București, 1981.

[2] De altfel, problemele cu care se confruntă economia românească şi, în particular, multe dintre ramurile industriale supradimensionate artificial (ca, de exemplu: chimia şi petrochimia) sunt comune şi altor țări din Europa de Est şi nu numai, făcând obiectul unor interesante studii de specialitate. Spre exemplu, potrivit opiniilor exprimate de experții OCDE o configurație a conturilor externe lipsită de stabilitate denotă existența unor probleme de natură structurală şi macroeconomică interne (*Perspectives économiques de L'OCDE*, nr. 45, Paris, iunie 1989).

Tocmai de aceea considerăm că, după traversarea perioadei de tranziție, în ipoteza în care se va reuşi punerea la punct şi aducerea în stare de funcționare efectivă a mecanismelor economiei libere (ceea ce presupune, între altele, realizarea practică a tuturor condițiilor concrete necesare, atât în ceea ce priveşte structura proprietății, dar şi sistemul legislativ, cel al pârghiilor financiare etc.) viteza cu care va avea loc echilibrarea şi înnoirea structurilor industriale ar urma să constituie unul dintre elementele cele mai importante în reorganizarea economiei româneşti.

Evident, procesul nu va fi simplu, cu atât mai mult cu cât, realizarea unei liberalizări profunde şi rapide a vieții economice (deşi nu numai de dorit, dar constituind şi o condiție *sine qua non*, pare puțin probabil a se obține facil în lipsa unei strategii corect fundamentate, cu obiective precis definite şi a unei politici economice coerente – transpusă în practică prin măsuri logic etapizate) care să țină seama efectiv şi nu numai declarativ de necesitatea şi posibilitățile existente pentru minimizarea costurilor sociale de altfel, inevitabile. În acest context, credem că orice încercare de a contribui, în prima fază, chiar şi numai prin semnalarea unor probleme ce se cer soluționate, la accelerarea procesului de restructurare şi, concomitent, la reducerea costurilor sociale aferente nu poate fi lipsită de interes.

În ceea ce priveşte locul şi rolul industriei chimice şi petrochimice în complexul economic național nu putem face abstracție de faptul că acestea au fost prestabilite arbitrar pe baza unor premise nerealiste, ce au condus la dezvoltarea disproporționată, a unor subramuri şi, la obținerea, în final, a unei structuri inadecvate a producției ramurii.

Se impune deci precizarea că, dacă în economia liberă locul şi rolul unei ramuri industriale, structura acesteia sunt rezultatul unei dezvoltări firești, fiind în esență efectul liberei concurențe, la noi toate acestea reprezintă consecvența aplicării unei concepții politice, a unui dirijism accentuat, greşeală ce se impune a nu mai fi repetată.

Pentru a argumenta necesitatea unei cât mai largi liberalizări economice şi transformarea actualilor producători din industria chimică în agenți economici autonomi pare oportun să începem tocmai cu evidențierea implicațiilor majore şi efectelor negative pe care opțiunea economică adoptată în ultimii 45 de ani, le-au avut asupra evoluției ramurii, unele dintre acestea urmând a fi, cu siguranță, resimțite – în virtutea inerției – cel puțin în următorii cinci ani.

Din considerente legate, în principal, de menținerea pe termen lung a unui ritm înalt de dezvoltare a producției industriale (ceea ce s-a realizat în condițiile țării noastre pe baza unei rate a acumulării foarte ridicate, de 30-

35%), industria chimică românească a fost orientată în ultimele decenii către o dezvoltare în ritmuri medii anuale alerte, orientare justificată, inițial, de existența unei importante baze de materii prime şi energie care, ulterior, s-a dovedit ineficientă în raport cu obiectivele nerealiste fixate pentru această ramură.

Ca rezultat al acestei politici, nivelul producției în anul 1989 a atins 240,3 mld. lei față de numai 34,7 mld. lei în 1965, ceea ce reprezintă o creştere de peste 6,9 ori a producției industriei chimice, corespunzând unui ritm mediu anual de 8,4% în intervalul considerat[1] (evident, acest ritm a fost artificial majorat, în special după 1982 datorită procesului inflaționist).

Deşi în perioada 1945-1987, dinamica producției chimice şi de prelucrare a țițeiului a devansat de 1,6 ori pe cea a ansamblului industriei, ponderea ramurii în totalul producției industriale majorându-se constant, în acest interval, pentru a ajunge la 18,5% în anul 1988, diminuările ulterioare ale producției au condus la reducerea, la numai 15,6% a acesteia, în 1989[2].

Sporul de producție înregistrat a fost însoțit de o majorare substanțială a puterii instalate de la 265 mii Kw în 1960 la 911 mii Kw în 1965 pentru a ajunge la peste 4.200 mii Kw în 1989.

În mod corespunzător, consumul de energie electrică pe muncitor[3] a crescut de la 18.025 Kw h în 1960 la cca 57.000 Kw h în 1989, după ce în 1975 a atins nivelul maxim de 61.288 Kw h[4].

O dinamică similară au cunoscut şi ceilalți indicatori ai dezvoltării ramurii, numărul întreprinderilor majorându-se, spre exemplu, de aproximativ 2 ori, iar cel al personalului muncitor de circa 3 ori în intervalul 1965-1989[5].

Se observă că cel mai important salt, în ceea ce priveşte nivelurile indicatorilor, s-a înregistrat în perioada 1960-1965, perioadă la sfârşitul căreia acumulările anterioare s-au materializat în importante efecte, în special, de ordin cantitativ.

Evoluția industriei chimice între 1945 şi 1989 este marcată de elemente specifice tipului de dezvoltare extensiv, dinamica nivelului indicatorilor cantitativi devansând-o pe cea a indicatorilor calitativi. Spre exemplu, creşterea volumului producției chimice a fost de 1,86 ori mai mare decât creşterea

[1] Date de la MIChP, martie 1990.

[2] Date de la Comisia Națională pentru Statistică, Bucureşti, august 1990.

[3] Inclusiv consumul propriu tehnologic al centralelor electrice.

[4] Date din *Anuarul statistic al R.S. România*, 1988, Direcția Centrală de Statistică, Bucureşti (pentru anii 1960 şi 1965) şi MIChP, martie 1990 (pentru anul 1989).

[5] Prelucrări ale datelor furnizate de MIChP, martie 1990, coroborate cu date din *Anuarul statistic al R.S. România*, 1988, Direcția Centrală de Statistică, Bucureşti.

productivității muncii, fenomen înregistrat, de altfel, la scara întregii industrii la care coeficientul de "devans" al celor doi indicatori specificați a fost de 1,75.

Dezvoltarea extensivă a industriei chimice s-a realizat, preponderent, pe seama sporirii volumului fondurilor fixe, ritmul de creştere al acestuia depăşindu-l pe cel al numărului personalului muncitor de 1,6 ori, proces de altfel normal, în condițiile în care ar fi fost însoțită şi de creşterea corespunzătoare a productivității muncii şi eficienței utilizării fondurilor fixe.

Orientarea inadecvată, nefundamentată economic, a investițiilor spre chimia de mare tonaj, cu caracter pronunțat energo-intensiv, a condus la supradimensionarea artificială a unor subramuri ca, de exemplu, industria de rafinare a țițeiului, industria de îngrăşăminte chimice, industria de produse clorosodice etc., care deținеau, în anul 1989, o pondere de aproximativ 65% în structura producției totale a ramurii. Alte subramuri, cum ar fi prelucrarea materialelor plastice, producția de fire şi fibre artificiale şi sintetice sau industria de anvelope au fost dezvoltate fără a se asigura corelația necesară cu posibilitățile de aprovizionare cu materii prime şi fără o analiză temeinică a dimensiunii şi structurii cererii interne şi externe. Toate acestea au condus, între altele, la fenomenul de reducere constantă a eficienței utilizării fondurilor fixe puse în funcțiune în unitățile industriei chimice astfel încât, între 1970-1975 şi 1980-1985, ritmul mediu anual în care a evoluat indicatorul menționat a fost de -2,61% şi respectiv, -4,05%[1]. Deoarece în fundamentarea deciziilor din cadrul procesului investițional nu s-a ținut seama de implicațiile celor două şocuri petroliere 1973 şi 1979 asupra eficienței economice a prelucrării țițeiului importat, s-a ajuns în situația de a fi nevoie – în parte pentru acoperirea necesarului de combustibili grei şi de materii prime petrochimice – dar, mai ales, pentru menținerea în funcțiune a marilor capacități de rafinare construite – să se apeleze la aşa-zisul "processing", activitate ce s-a dovedit, în conjunctura prețurilor ridicate practicate pe tona de țiței importat şi a distanțelor mari până la sursele de aprovizionare şi piețele de desfacere, total ineficientă[2]. Deficitul înregistrat a oscilat între 16-40 $/t[3] în funcție de prețul țițeiului importat.

---

[1] "Modernizarea activității productive în ramuri ale industriei grele în vederea creşterii eficienței economice a acestei activități", *Studii de economie industrială*, nr. 75, Institutul de Economie Industrială, Bucureşti, 1988, vol. II, p. 17.

[2] "Modernizarea tehnologiilor în ramuri ale industriei grele în vederea creşterii eficienței economice a activității productive", *Studii de economie industrială*, nr. 79, Institutul de Economie Industrială, București, 1990.

[3] Hornianschi, N., "Puncte de vedere cu privire la procesul de restructurare", în *Tribuna economică*, nr. 4/1990, p. 4.

Ponderea majoritară în structura producției o dețin produsele de mare tonaj şi medie prelucrare – situație explicabilă din considerente obiective pentru prima fază de dezvoltare a industriei chimice, dar fără acoperire economică după satisfacerea cerințelor de astfel de produse ale pieței interne şi, mai ales, după cele două şocuri petroliere. Altfel spus, dacă nu este de conceput edificarea unei industrii chimice de înaltă prelucrare a materiilor prime, fără dezvoltarea corespunzătoare a industriei produselor de bază, orientarea preponderentă către această categorie de produse în vederea realizării unui export masiv nu se justifică în condițiile unor resurse materiale şi energetice precare, ce impun importuri masive, deoarece un asemenea export echivalează cu exportul indirect al acestora la prețuri scăzute.

Deşi în ultimii cinci ani şi, mai ales, în 1990 structura producției industriei chimice şi de prelucrare a țițeiului a suferit unele îmbunătățiri prin diminuarea, spre exemplu, în ansamblul producției ramurii, a ponderii prelucrării țițeiului de la 46% în 1985 la 42% în 1989 totuşi nu se constată apariția unor transformări structurale esențiale care să denote o schimbare a politicii de dezvoltare a producției ramurii în domeniul structural (anexa 1). În 1990, subramurile mici consumatoare de resurse (medicamente, coloranți, catalizatori etc.) şi-au majorat ponderea în totalul producției la 12% față de circa 7%, în anul 1985, datorită închiderii temporare a unor mari capacități de fabricație pentru produsele anorganice şi organice de bază, ca urmare a deficitului de gaz metan, ceea ce a condus implicit la diminuarea producției acestei categorii de produse şi, în consecință, la scăderea ponderii lor în ansamblul producției.

Structura producției şi existența în exploatare a unor instalații vechi sunt principalii factori care acționează în sensul menținerii la un nivel ridicat a cheltuielilor materiale în costul producției (aproximativ 80% în țara noastră față de 60%[1] în unele țări cu o industrie chimică dezvoltată) şi a valorificării încă mici la export a materiilor prime şi energiei consumate. Reține, în mod deosebit, atenția faptul că, în timp ce 58,4% din exportul total de produse chimice al României îl reprezintă produsele cu preț mediu unitar sub 500 $/t, în țările dezvoltate vest-europene aceeaşi categorie de produse are ponderi mult mai reduse, între 5,5% şi 16,3%[2].

Ramura are un puternic caracter energointensiv, în sensul că participă cu aproximativ 20% la realizarea producției globale industriale şi consumă circa 1/3 din energia aferentă industriei. Ea necesită un volum

[1] *Informations Chimie*, nr. 262/1988, p. 26.
[2] Date de la Institutul de Economie Mondială, iunie 1990.

apreciabil de fonduri fixe (circa 17% din volumul de fonduri fixe al industriei[1], antrenează importuri substanțiale de țiței (circa 10-15 mil. t anual), rocă fosfatică etc. şi comportă deplasarea unor volume mari de materii prime şi produse finale.

Pe ansamblul ramurii, rezultatele obținute în ultimii 45 de ani de industria chimică şi petrochimică, deşi notabile, în special, prin prisma eforturilor făcute de cei ce muncesc în aceste domenii, nu pot fi considerate – în contextul exigențelor economiei mondiale – ca fiind compatibile cu standardele de funcționare ale unei industrii competitive într-o economie de piață.

În favoarea procesului de restructurare pledează, pe lângă aspectele menționate mai sus, şi o serie de argumente rezultate din analiza principalelor elemente relevante pentru locul şi rolul acestei industrii în complexul economic național, dintre care, considerăm ca esențiale în aprecierea corectă a posibilităților reale şi a coordonatelor majore ale viitoarelor restructurări pe cele prezentate în continuare:

- În primul rând, este cunoscut faptul că industria chimică şi petrochimică din țara noastră consumă pe unitatea valorică de producție realizată de 2-4 ori mai multă energie (media pe ramură fiind de circa 70 mii Kw/1 mil. lei PM), comparativ cu nivelurile înregistrate la acelaşi indicator în țările vest-europene cu o industrie chimică dezvoltată[2]. Concomitent, analiza valorilor aferente indicatorului menționat pentru principalele subramuri chimice (anexa 2) relevă un aspect demn de reținut şi anume: subramurile cu consumurile cele mai ridicate pe unitatea de producție valorică sau altfel spus, cele care realizează cele mai scăzute grade de valorificare a energiei consumate, dețin ponderea majoritară atât în structura producției cât şi în consumul total de energie al ramurii. Rezultă, în consecință, că, cele două cauze majore care contribuie la existența şi perpetuarea unei asemenea situații (inacceptabilă în cazul unei economii performante) sunt: consumurile specifice (tehnologice) superioare celor uzuale pe plan mondial şi mai ales, structura deficitară atât la nivelul producției cât şi la cel al tehnologiilor. Acestea sunt deci cele două elemente de bază asupra cărora dacă fiecare agent economic ar acționa coordonat şi constant, în direcția unei permanente perfecționări (pe baza unei strategii proprii de dezvoltare)

[1] Date de la MIChP – Direcția Tehnică, Direcția Plan-Dezvoltare, aprilie-mai 1990.

[2] Vezi *Studii de economie industrială*, nr. 75/1989, Institutul de Economie Industrială, Bucureşti, 1989.

s-ar putea obține eficientizarea activității productive atât la nivelul fiecărei unități economice cât şi pe ansamblul ramurii.

- De remarcat că analiza similară a cotelor de beneficiu şi rentabilități înregistrate la nivelul principalelor subramuri considerate (anexa 3) evidențiază faptul că tocmai acele subramuri ce se caracterizează prin niveluri mai ridicate comparativ cu media pe ramură, la indicatorul menționat (spre exemplu, industria produselor de sinteză medie şi fină, sau cea a cauciucului sintetic şi produselor macromoleculare) dețin ponderi relativ căzute în structura producției (vezi anexa 1).
- În ceea ce priveşte gradul de utilizare a capacităților de producție, studiul acestui indicator pentru un număr de 148 de produse chimice şi petrochimice aparținând tuturor subramurilor luate în considerare relevă dependența acestuia nu atât de categoria produsului realizat, cât mai ales, de factorii ce țin de: posibilitatea de acoperire a necesarului de materii prime şi energie pentru realizarea producției la capacitatea proiectată ca şi de fiabilitatea utilajelor din dotare, vechimea acestora (care uneori depăşeşte 25-30 de ani, cum este cazul instalațiilor de fabricare a uleiurilor) sau de condițiile de asigurare cu piesele de schimb necesare. În consecință, în funcție de factorii menționați se constată variații ale gradului de utilizare a capacităților de producție existente cuprinse între 6% şi 99%, indiferent de subramura în care poate fi inclus produsul analizat[1].
- La o concluzie utilă pentru procesul de restructurare în perspectivă a ramurii chimice se ajunge şi studiind ponderea cheltuielilor de C+D în volumul producției industriale, atât la nivelul ramurii, cât şi al principalelor subramuri componente (anexa 3). Se constată, din analiza datelor disponibile că nivelurile realizate (spre exemplu, sub 2% în medie pe ramură, față de 4-14% în țările dezvoltate[2]), la acest indicator se situează cu mult sub cerințele pe care le incumbă desfăşurarea unei activități eficiente în cadrul unei ramuri purtătoare de progres tehnic, supusă în ultimii ani, pe plan mondial, unei modernizări şi înnoiri din ce în ce mai rapide. Cu atât mai mult, este evidentă ineficiența fondurilor alocate cercetării în ramurile de vârf ale

[1] Pentru detalii se poate consulta baza documentară aflată în posesia sectorului "Strategii şi politici industriale" din ICRISI, care pune la dispoziție analiza detaliată a gradului de utilizare a capacităților de producție pentru cele 148 de produse considerate ca reprezentative pentru structura producției chimice.

[2] *European Review Supplement*, decembrie 1989.

chimiei, ceea ce explică în bună parte rezultatele cu totul nesatisfăcătoare obținute în aceste sectoare. Se poate concluziona deci, că fără o modificare profundă a politicii în domeniul cercetării şi dezvoltării tehnologice nu poate fi vorba de transformări estimate în ceea ce priveşte structura producției.

De menționat că deşi, informațiile cifrice disponibile sunt sensibil distorsionate ca urmare a funcționării artificiale a mecanismului economic ca şi datorită modalităților de raportare statistică utilizate totuşi, ele pot constitui puncte de reper în conturarea coordonatelor procesului de restructurare a industriei chimice având în vedere că distorsiunile menționate s-au manifestat aproximativ în acelaşi fel la nivelul tuturor subramurilor componente.

În ceea ce priveşte gradul de satisfacere a cerințelor populației şi a necesarului pieței interne situația se prezintă diferit dacă avem în vedere aspectele cantitative, calitative şi sortimentale. Căci, dacă din punct de vedere cantitativ şi calitativ, circa 80% dintre produse satisfac în proporție de 70-90% necesitățile pieței interne, din punct de vedere sortimental acest lucru nu este posibil. De fapt, această situație este normală, fiind întâlnită în majoritatea țărilor posedând o industrie chimică dezvoltată, mai ales dacă ținem seama că, în 1989, nomenclatorul produselor chimice şi petrochimice fabricate în România totaliza, aproximativ 38% dintre principalele sortimente comercializate curent pe plan mondial (numărul sortimentelor de produse chimice s-a majorat de la 7156 în anul 1965 la peste 26000 în 1990). Ponderea produselor destinate consumatorilor finali reprezintă circa 20-25% din valoarea producției industriei chimice (fiind inferioară mediei de 30-35% caracteristică țărilor dezvoltate) în timp ce, ponderea celor folosite direct sau indirect în alte ramuri industriale şi sectoare de activitate se ridică la 60-80%, ceea ce denotă necesitatea amplificării producției subramurilor ce furnizează produse destinate direct consumului populației ca, de exemplu, detergenții şi săpunurile, medicamentele şi produsele farmaceutice etc. De altfel, analiza comparativă a dinamicii dezvoltării producției principalelor subramuri din industria chimică şi petrochimică relevă, pentru perioada 1985-1989, creşteri nesemnificative (aproximativ 8,5-8,8%) ale producției de bunuri chimice de consum spre deosebire de cele înregistrate, în acelaşi interval (circa 100-160%) de subramurile chimice ce furnizează produse destinate altor sectoare de activitate (anexa 4).

Referitor la rolul de principal exportator ce i-a fost atribuit industriei chimice în orientarea fostei conduceri a țării, se impune sublinierea că, deşi

funcția de export este specifică acestei ramuri în toate țările în care se atinge un anumit nivel de dezvoltare, în România ea a fost deficitar concepută, fiind dirijată prin însăşi structura producției către exportul de produse de mare tonaj, de medie şi joasă prelucrare, ceea ce implică efectuarea unui export indirect de materiale şi resurse energetice în condiții dezavantajoase din punct de vedere al eficienței economice valutare. De menționat că majoritatea produselor chimice nu au pus probleme de desfacere inclusiv la export, piața având în general capacitate de absorbție.

Considerăm oportun să subliniem că, în contextul unui nou mecanism economic liberalizat de constrângerile sistemului ultracentralizat şi excesiv planificat, tendința obiectivă a producătorilor de a realiza un export cât mai avantajos, în sensul utilizării unui volum minim de resurse materiale şi energetice pe unitatea de produs exportat, pentru obținerea unei valori adăugate maxime ar putea să constituie unul dintre elementele de impulsionare determinante pentru procesul de reorientare şi restructurare a industriei chimice şi petrochimice naționale. De asemenea, în contextul economiei de piață, este probabil că însăşi obiectivul strategic al dezvoltării industriei chimice şi petrochimice să sufere modificări esențiale în comparație cu perioada anterioară. Succint, principala schimbare previzibilă s-ar concretiza în aceea că, deşi, probabil, şi în continuare industria chimică va evolua astfel încât să răspundă prioritar cerințelor pieței interne, va exista însă o preocupare susținută către orientarea producției ramurii numai spre acele domenii şi subramuri în care activitatea desfăşurată să se finalizeze în produse rentabile, în primul rând, pentru producătorul direct.

În consecință, se poate anticipa un proces de autoreglare a activității productive în industria chimică şi petrochimică din țara noastră pe principiile selectivității în sensul adaptării structurii producției ramurii, cerințelor actuale şi, mai ales a celor de perspectivă ale economiei naționale şi exigențelor sporite ale pieței mondiale, numai în condițiile apariției unor transformări profunde ale mecanismului economic care să permită rentabilizarea producției obținute[1]. Apreciem, că deşi ar fi de dorit, ca procesul de reorientare şi restructurare a producției industriei chimice, având drept scop primordial eficientizarea activității productive din unitățile de profil să se desfăşoare cât mai rapid şi în mod spontan, în realitate, din considerente obiective, ne aşteptăm să dureze, cel puțin până la sfârşitul perioadei de

[1] Waterson, Michael, *Economic theory of the industry*, Cambridge, University Press, 1984.

tranziție către economia de piață (3-5 ani). Garanția realizării acestui deziderat constă, ținând seama de rezultatele cercetărilor efectuate[1] nu numai pe parcursul anului 1990 – într-o cât mai deplină liberalizare a vieții economie (prin trecerea, metaforic vorbind, de la un mecanism economic "artificial", ce a adus multe economii naționale în pragul falimentului, iar în cazul României şi la pauperizarea accentuată a populației, la un mecanism "natural", autoreglabil), statul intervenind, prin intermediul pârghiilor economice, financiare, legislative etc. de care dispune numai cu rol de regulator, pentru a preîntâmpina şi, mai ales, a atenua anumite fenomene negative ce ar putea apărea, în special, la nivelul ocupării forței de muncă.

[1] Vezi *Studii de economie industrială*, numerele: 37/1983, 48/1984, 60/1986, 64/1986, 68/1986, 75/1988, 85/1989, Institutul de Economie Industrială, Bucureşti.

CAPITOLUL II. STAREA ACTUALĂ A FUNCȚIONĂRII APARATULUI PRODUCTIV AL RAMURII ÎN RAPORT CU CERINȚELE UNEI ACTIVITĂȚI ECONOMICE EFICIENTE

Pentru a ne putea face o imagine cât mai clară şi apropiată de realitate asupra amplorii modificărilor necesare la nivelul aparatului productiv specific industriei chimice cât şi asupra profunzimii schimbărilor structurale de natură să propulseze activitatea economică a acestuia, pe alte coordonate de calitate şi eficiență, deci de competitivitate, apreciem ca necesară o succintă diagnoză a situației actuale a principalilor factori determinanți pentru rezultatele obținute (dar şi obtenabile, în viitorul apropiat, în lipsa unor transformări calitative radicale), ținând seama şi de tendințele manifestate, după 1985, în evoluția acestora. În acest sens, studiul tehnologiilor de fabricație specifice industriei chimice şi petrochimice efectuat, prin prisma unui ansamblu de indicatori tehnico-economici generali şi particulari[1] ca şi a situației de ansamblu a activității economico-productive desfăşurate la nivelul industriei chimice şi petrochimice româneşti, relevă aspectele semnificative prezentate în continuare:

- Dotarea tehnică este, în general, la nivelul mediu, mondial, persistând însă şi anumite fonduri fixe cu o vechime de circa 25-30 de ani. Menținerea în funcțiune a instalațiilor vechi în fabricarea ureei, amoniacului, produselor clorosodice, uleiuri lubrifiante şi industriale etc. – influențează negativ indicatorii de calitate şi eficiență ai producției (în unele fabricații consumurile specifice energetice sunt cu 25-50% mai mari decât realizările de vârf pe plan mondial). Există, totuşi, unele instalații ca, de exemplu, cele producătoare de poliolefine, unele cauciucuri, oxid de exilena, acrilonitril, butadienă comparabile din punctul de vedere al nivelului tehnic cu unele dintre cele mai performante instalații ce funcționează în lume.

În ceea ce priveşte evoluția valorii medii a fondurilor fixe din activitatea totală, aferentă principalelor subramuri chimice şi petrochimice

[1] Sistemul de indicatori este prezentat detaliat în lucrarea "Modernizarea tehnologiilor în ramuri ale industriei grele în vederea creşterii eficienței economice a activităților productive", *Studii de economie industrială*, nr. 79, Institutul de Economie Industrială, Bucureşti, 1990.

se observă o dinamică realist echilibrată, cele mai importante creşteri – de circa 20%, în intervalul 1985-1988 – fiind totuşi înregistrate în subramurile de prelucrare a ţiţeiului şi în industria cauciucului sintetic şi produselor macromoleculare de bază unde gradul de uzură depăşeşte 50% (anexa 5).

- Tehnologiile care constituie unul dintre factorii determinanţi ai competitivităţii produselor chimice, întrucât prin nivelul lor şi varianta aleasă (pentru acelaşi produs fiind posibile, frecvent, mai multe alternative tehnologice) influenţează atât nivelul parametrilor tehnici ai calităţii, cât, mai ales, al celor economici, nu au fost practic modernizate în ultimii ani. Alegerea nepotrivită a tehnologiei, uzura morală a acesteia sau uzura fizică a subsistemului tehnic au repercusiuni directe asupra competitivităţii produselor. Spre exemplu, procesul utilizat în ţara noastră pentru producerea acidului monocloracetic, obţinut prin cooperare cu RD Germană, porneşte de la acetilenă şi utilizează 7,5 tcc/t produs, faţă de procedeul concurent al firmei Monsanto (ce ar fi necesitat disponibilităţi valutare pentru importul licenţei) care porneşte de la etilenă şi consumă aproximativ 2,8 tcc/t de produs[1]. Consumul suplimentar de circa 4,7 tcc/t realizat pentru obţinerea aceluiaşi produs în ţara noastră, conduce la majorarea sensibilă a costului de producţie a acidului monocloracetic românesc, ceea ce contribuie la diminuarea competitivităţii acestuia în raport cu produsele similare străine, grevând, în acelaşi timp, competitivitatea produselor din aval la a căror obţinere acidul monocloracetic este utilizat (medicamente, pesticide, coloranţi etc.).
- Nivelul tehnologic al instalaţiilor ca factor determinant al competitivităţii produselor intervine, preponderent, în faza de concepţie a acestora (cercetare ştiinţifică şi inginerie tehnologică) şi, numai în măsura în care disciplina tehnologică sau calitatea materiilor prime, materialelor, auxiliarilor vectorilor energetici etc., nu sunt respectate (ca de exemplu în cazul etilenei, benzinei, cauciucului poliizoprenic, anvelopelor, uleiurilor, detergenţilor etc.), afectează calitatea produsului în faza de producţie.
- Cu toate îmbunătăţirile şi perfecţionările aduse tehnologiilor se constată, în multe domenii, că performanţele obţinute sunt, în prezent, depăşite de realizările reprezentative de pe plan mondial. Astfel, dacă nivelul tehnologic al instalaţiilor de fabricaţie, ilustrat, în principal, de

[1] Date de la Institutul de Inginerie Tehnologică şi Proiectare pentru Industria Chimică (studiu de ofertă).

consumurile specifice de materii prime, materiale, energie etc., este apropiat de cel mondial pentru unele produse de mediu şi mic tonaj ca, de exemplu, formaldehida, epiclorhidrina, anhidrida ftalică, în alte cazuri, nivelul tehnologic al instalațiilor româneşti este inferior acestuia ca, de exemplu, pentru soda caustică, electrolitică, soda calcinată, amoniac (anexele 6-8) şi pentru alte produse energointensive, cum sunt acidul azotic şi ureea, la care se înregistrează depăşiri de 20-50% ale consumurilor specifice de energie, comparativ cu cele înregistrate în alte țări industrializate (anexa 9). Decalajele înregistrate se datorează, nu arareori, duratei foarte mari dintre momentul achiziționării licenței şi intrarea în producție a instalației de fabricație care a fost pentru unele produse (polietilena, polipropilena, intermediari poliuretanici etc.) de 8-10 ani.

- Majoritatea tehnologiilor din industria chimică au un pronunțat caracter poluant, în România deversările de substanțe poluante în cele trei medii (apă, aer, sol) ajungând, de exemplu, în 1987, la circa 10 mil. t (anexa 10). Deşi au existat unele preocupări pentru modernizarea tehnologiilor în scopul reducerii gradului de poluare chimică, rezultatele obținute se situează sub realizările unora dintre țările dezvoltate, în care ponderea investițiilor destinate reducerii noxelor eliminate din procesele de fabricație a ajuns până la 10-12% din totalul efortului de modernizare față de sub 1% în România[1].
- Există un decalaj în timp între momentele intrării în fabricație a unor noi generații de produse în țara noastră față de țările dezvoltate, în special, în fabricația de pesticide, fire şi fibre sintetice şi polimeri. Pe piața mondială se comercializează pesticide din generația a III-a, fire şi fibre din generația a II-a şi a III-a, polimeri cu proprietăți speciale etc., produse care nu sunt încă asimilate de industria noastră chimică. La această situație, se adaugă lipsa de competitivitate a unei bune părți dintre produsele chimice româneşti ca rezultat, în principal, fie al utilizării unor tehnologii şi tehnici deficitare, fie datorită realizării unor produse cu consumuri materiale şi energetice superioare celor realizate în mod frecvent în lume.
- Crearea unor capacități de producție foarte mari, neracordate la posibilitățile reale de acoperire cu resurse proprii (în special, materiale şi energetice) şi care, pentru o serie de produse de mare tonaj,

[1] *Reducerea impactului proceselor de fabricație din ramurile chimie şi petrochimie asupra mediului înconjurător*, Institutul de Economie Industrială, Bucureşti, 1989.

energointensive (ex: sodă caustică şi sodă calcinată, combustibili petrolieri, materiale plastice de uz general etc.), depăşesc necesarul intern al economiei naţionale a determinat, alături de planificarea excesivă a producţiei, o organizare a proceselor de fabricaţie tipică sistemelor rigide, statice, greu adaptabile la schimbările apărute pe plan mondial.

- Potenţialul de C+D, deşi important (circa 20.000 de persoane) este necorespunzător orientat, în special, către asimilarea de produse şi tehnologii în detrimentul cercetării fundamentale şi elaborării de produse şi tehnologii originale şi dispune de dotare incompletă şi documentare precară, nefiind în situaţia de a rezolva integral cu forţe proprii gama largă de probleme pe care restructurarea industriei chimice şi petrochimice pe baza rentabilităţii şi eficienţei le ridică.
- Forţa de muncă din ramura analizată se caracterizează, pentru domeniile tradiţionale ale chimiei şi petrochimiei, printr-o experienţă şi un nivel de competenţă ridicat ce îi conferă disponibilităţi de export (asistenţă tehnică etc.), fiind însă încă insuficient pregătită pentru domeniile noi (bioinginerie, radiochimie etc.). Din punct de vedere numeric, după 1985, se constată o tendinţă de diminuare a personalului angajat (anexa 11), tendinţă ce, cu siguranţă, a contribuit parţial la creşterea cu circa 20% a gradului de înzestrare a muncii în acelaşi interval (anexa 12).
- Eficienţa economică a funcţionării aparatului productiv a înregistrat, în special, în ultimii cinci ani o deteriorare sensibilă, fapt evidenţiat de analiza nivelurilor realizate la principalii indicatori de rezultate în acest interval, în majoritatea subramurilor industriei chimice şi petrochimice[1]. Astfel, în ceea ce priveşte evoluţia beneficiilor şi pierderilor se contată, în intervalul considerat, o diminuare drastică a primelor (în special în industria chimică anorganică de bază – cu 50%, cât şi în cea de prelucrare a petrolului – 30%) şi o majorare sensibilă a nivelurilor celui de-al doilea indicator ca, de exemplu, în cazul subramurilor producătoare de îngrăşăminte chimice (de circa 12 ori) şi produse chimice organice de bază – de circa 3,5 ori (anexa 13). Corespunzător acestei situaţii şi rata rentabilităţii a înregistrat o evoluţie similară (anexa 14). Creşterile nivelurilor valorice înregistrate

[1] Deşi bazate pe datele furnizate de instituţii specializate consideraţiile făcute sunt, în special, de ordin calitativ, existând anumite rezerve faţă de informaţiile statistice utilizate.

la indicatorii analizați, în unele subramuri ca, de exemplu, în industria cosmeticelor – 85% majorare de beneficiu în 1988 față de 1985 –, se datorează, în bună parte, majorării prețurilor de vânzare, neavând corespondent în reducerea cheltuielilor de producție. De remarcat că, potrivit datelor statistice disponibile, reduceri substanțiale ale consumului de energie electrică la 1.000 lei producție marfă s-au obținut tocmai în acele subramuri care au înregistrat pierderi sensibile mai mari în intervalul analizat, ceea ce pune o dată în plus sub semnul întrebării pertinența datelor avute la dispoziție (anexa 15). O tendință similară, de diminuare marcată, se observă şi în ceea ce priveşte evoluția eficienței brute (anexa 16) şi a celei nete (anexa 17) înregistrată la nivelul fondurilor fixe din dotarea unităților productive. De altfel, analizele economice efectuate în colaborare cu un larg colectiv de specialişti din cadrul MIChP, în prima parte a acestui an, la nivelul principalelor instalații chimice şi petrochimice relevă faptul că 153 dintre acestea sunt, în actualele condiții de funcționare şi în conjunctura prețurilor practicate în prezent, nerentabile.

Elocvente, în acest sens, sunt câteva cifre rezultate din analiza bilanțurilor financiar contabile pe anul 1988, 1989 şi primul semestru al acestui an. Astfel, la nivelul anului 1988 pierderile înregistrate în industria chimică şi petrochimică s-au cifrat la aproximativ 1532332 mii lei, provenind, în primul rând, din activitatea desfăşurată în industria îngrăşămintelor chimice şi antidăunătorilor (89%) şi în industria produselor chimice organice de bază (11%). De asemenea, realizările obținute în primul semestru al acestui an sunt sensibil mai scăzute comparativ cu aceeaşi perioadă a anului 1989, nivelurile de producție realizate la principalele produse chimice fiind de 81,5% la cantitatea de țiței prelucrat, 75,2% la benzine, 79,8% la motorină, 83,4% la păcură, 75% la etilenă, 67,3 la propilenă, 65,4% la îngrăşăminte (prin oprirea unui număr important de capacități de fabricație), 82% la fibre melană etc.

Datele prezentate – definitorii pentru starea actuală de funcționare a aparatului productiv din ramura analizată –, ca şi cele referitoare la structura producției, coroborate cu un volum însemnat de informații de ordin calitativ şi cantitativ ce se regăsesc în studiile anterioare elaborate în cadrul IEI, conduc la concluzia că, criza generală a sistemului economic aplicat în ultimii 45 de ani în România, se manifestă la nivelul industrie chimice şi de prelucrare a țițeiului, în mod particular, în special, printr-o criză de natură structurală (atât în ceea ce priveşte producția, cât şi în domeniul pregătirii şi utilizării forței de muncă etc.) şi tehnologică.

CAPITOLUL III. EVOLUȚIA ŞI TENDINȚELE ÎNREGISTRATE PE PLAN MONDIAL ÎN DEZVOLTAREA INDUSTRIEI CHIMICE

Caracterizată printr-o dinamică extrem de accelerată a producției (ritmul mediu anual de creştere a producției marfă a industriei chimice mondiale a fost în deceniile VI şi VII de circa două ori mai mare decât cel înregistrat pe ansamblul industriei), industria chimică a contribuit într-o măsură însemnată la dezvoltarea economiei mondiale, reuşind să satisfacă în cea mai mare parte cererile crescânde de materii prime (în special de înlocuitori ai lemnului, metalelor, sticlei, fibrelor textile naturale etc.), dar şi de noi materiale ale celorlalte ramuri ale economiei. Această dezvoltare a permis industriei chimice, ca ramură purtătoare de progres tehnic, să ocupe un loc important în totalul industriei, ponderea sa în producția industrială a țărilor capitaliste dezvoltate crescând de la circa 11,5% în anii '60 la circa 14-15% în 1987[1], în condițiile în care țițeiul şi gazele naturale au înlocuit cărbunele ca principală bază de materii prime.

Începând cu deceniul al VIII-lea, industria chimică mondială a atins un stadiu de maturitate, caracterizat prin ritmuri medii anuale de creştere a producției ceva mai lente, care au devansat totuşi pe cele înregistrate pe totalul industriei sau pe ansamblul industriei prelucrătoare, fenomen caracteristic pentru toate țările lumii.

Relaxarea dinamicii dezvoltării industriei chimice în majoritatea țărilor a fost determinată, între altele, şi de reducerea încă de la sfârşitul deceniul trecut a ritmului de creştere a consumului de produse chimice, care, începând cu 1975, a fost mai mic decât creşterea reală a PNB (în perioada 1973-1983 creşterea consumului a fost în medie de numai 1,8% pe an, față de creşterea reală a PNB, de 2% pe an).

De asemenea, industria chimică s-a confruntat în ultimul deceniu, mai mult decât alte ramuri industriale, cu greutăți deosebite, în primul rând, datorită faptului că resursele energetice pentru această ramură atât materii prime de bază în unele sectoare (petrochimie, electrochimice etc.), cât şi vectori energetici indispensabili desfăşurării proceselor de producție. Creşterea prețurilor energiei şi în consecință diminuarea sau reducerea

[1] *Chemical and Engineering News*, 25 aprilie 1988.

completă în unele cazuri a competitivității produselor chimice de bază, coroborată cu reducerea cererii ca urmare a crizei economice mondiale precum şi intensificarea concurenței țărilor producătoare de petrol recent industrializate au determinat mutații de ordin calitativ şi cantitativ în activitatea industriei chimice din majoritatea țărilor dezvoltate. Ca urmare a intervenției factorilor menționați, la care s-a adăugat contribuția deloc neglijabilă a accelerării ritmului de introducere a progresului tehnic atât în cadrul ramurii cât şi la nivelul majorității domeniilor care utilizează produse chimice, în toate țările industrializate este în curs de desfăşurare un amplu proces de restructurare a industriei chimice în toate compartimentele (producție, investiții, CS-DT) în scopul adaptării structurii acesteia la noile condiții economice interne şi internaționale, proces dublat de o acțiune susținută de înnoire a bazei tehnico-materiale în vederea eficientizării activității productive.

În consecință, începând cu anul 1983, se constată o înviorare a activității în industria chimică din majoritatea țărilor lumii atât ca urmare a măsurilor destinate asanării şi stabilizării situației economice cât şi datorită unor noi orientări în producția şi schimburile internaționale cu produse chimice, orientări menite să conducă la creşterea productivității acestora în concordanță cu exigențele sporite manifestate pe piața internațională. Ținând seama de elementele prezentate, este evident faptul că noile coordonate economice preconizate, deci în condițiile unei economii deschise, industria chimică din țara noastră nu ar putea deveni competitivă fără a se alinia procesului de restructurare.

Activitatea economică desfăşurată în anul 1988 în domeniul industriei chimice în principalele opt țări industrializate caracterizată de datele financiare menționate în tabelul 1, evidențiază importanța deosebită acordată de marile firme producătoare de produse chimice activității de cercetare-dezvoltare, în scopul consolidării poziției lor pe piața internațională. Se observă că, din punctul de vedere al rentabilității realizate, pe primele locuri se situează întreprinderile din Elveția (6,8%) şi Anglia (6,3%) a căror producție este orientată preponderent spre obținerea produselor chimice cu grad ridicat de prelucrare, iar pe ultimele locuri cele din Franța (2,4%) şi din Japonia (2%) care cu toate eforturile făcute nu au reuşit să contracareze efectele ponderii ridicate pe care o dețin în structura producției produsele petroliere, produsele chimice de mare tonaj, produsele metalurgiei neferoase etc.

În activitatea de pregătire a viitorului, reprezentată prin efortul cumulat de C-D şi investiții se situează, aşa cum era de aşteptat având în vedere

rezultatele obținute, industria chimică din Elveția, urmată de cea din SUA cu 15,5% şi respectiv 14,3% din cifra de afaceri alocată investițiilor şi activității de C-D.

Pentru viitorii ani se anticipează că creşterea producției chimice din Orientul Mijlociu se va face simțită nu numai pe pieţele interioare ale țărilor capitaliste, dar şi pe pieţele de export tradiționale ale acestora. În consecință, industria chimică a țărilor industrializate se va orienta către o creştere intensivă, urmărindu-se, în special, obținerea unor rezultate calitative, şi numai în unele domenii restrânse o creştere cantitativă.

Având în vedere că una dintre caracteristicile din ultimii ani ale industriei chimice din aproape toate țările este deteriorarea rezultatelor economice obținute şi în primul rând reducerea substanțială a competitivității industriilor naționale pe piața internațională, principalul obiectiv al politicilor de modernizare a ramurii constă în ameliorarea eficienței producției şi asigurarea competitivității pe termen lung a produselor indigene pe piața mondială. În scopul atingerii acestui obiectiv, în industria chimică mondială se conturează o serie de orientări cu caracter general dintre care menționăm:

- Amplificarea eforturilor în direcția înnoirii tehnice şi tehnologice a instalațiilor existente, iar în unele cazuri, înlocuirea completă a acestora cu instalații moderne, bazate pe tehnologii în principal noi, care permit reducerea substanțială a costurilor de producție (procedee biotehnologice, tehnologii bazate pe microunde etc.). În acest sens, investițiile de capital în industria chimică se preconizează că vor creşte în viitor, în medie cu circa 8-10% pe an vor fi orientate preponderent către reconstrucția uzinelor vechi şi dezvoltarea fabricilor de noi produse chimice cu grad ridicat de prelucrare, mai ales produse chimice cu destinație specială: pentru industria electrotehnică, electronică şi microelectronică, pentru tehnica aerospațială şi energetica nucleară etc. De asemenea, în unele țări, ca de exemplu R.F. Germania se acordă o importanță particulară măsurilor de protecție a mediului ambiant. În acest scop, între anii 1974 şi 1987 în industria chimică vest-germană au fost consacrate peste 20 mld. DM punerii în funcțiune şi exploatării instalațiilor destinate epurării deşeurilor chimice, iar în anul 1987 circa 700 mil. DM, adică 10% din totalul investițiilor ramurii au fost destinate aceluiaşi scop.
- Continuarea raționalizărilor începute în ultimii ani în industria chimică a majorității țărilor dezvoltate, înțelegând prin aceasta închiderile de instalații preconizate în sectorul petrochimic şi acțiunile destinate

ameliorării eficienței producției în toate compartimentele pentru instalațiile existente. Spre exemplu, conform aprecierii Asociației firmelor chimice franceze în viitorii ani, întrucât se întrevede o reducere cu circa 2%/an a producției întreprinderilor chimice producătoare de produse chimice de bază, se anticipează şi necesitatea închiderii unui număr important de uzine învechite din ramură.

- Reorganizarea şi regruparea instalațiilor după profilul lor în scopul creării de facilități în producție şi desfacere, precum şi pentru întărirea sectoarelor de CS-DT. Spre exemplu, în tabelul 2 sunt prezentate reducerile de capacități de producție şi formele de cooperare preconizate în industria chimică japoneză în vederea îmbunătățirii structurii şi creşterii competitivității producției.
- Restructurarea producției ramurii în sensul creşterii substanțiale a ponderii produselor de prelucrare avansată de chimie fină, a produselor "de specialitate" destinate utilizării în ramurile de vârf şi adâncirea specializării pe anumite categorii de produse pe baza utilizării intensive a factorilor specifici favorizați, capabili să asigure creşterea competitivității produselor selectate pe piața internațională.

Pentru aceste grupe de produse ca de exemplu, produsele pure şi ultrapure pentru industria electronică, produse biotehnologice etc., se alocă importante fonduri de cercetare şi sunt intens promovate pe piață. Astfel, în vederea dezvoltării biotehnologiilor, guvernul francez intenționează să aloce, până în anul 1990, suma de 1 mld. FF, mai ales în domeniul produselor farmaceutice şi medicamentelor. Se estimează că ponderea industriei franceze în cadrul producției de produse biotehnologice a țărilor capitaliste va ajunge până la sfârşitul deceniului la circa 10%. De asemenea, fondurile destinate de industria chimică vest-germană activităților de CS-DT în anul 1984 (circa 7 mld. DM), depăşesc cu puțin pe cele destinate investițiilor în acelaşi an.

- Revitalizarea unor industrii tradiționale aflate în declin şi menținerea producției acestora la un nivel corespunzător satisfacerii cerințelor interne (parțial sau total) în scopul asigurării securității aprovizionării şi conservării know-how-ului tehnologic. Edificator în acest sens este faptul că, în vederea revitalizării sectorului de produse chimice anorganice şi în primul rând a industriei produselor clorosodice, cheltuielile de CS-DT alocate de întreprinderile americane din cadrul subramurii au crescut în 1987 cu 10% şi în 1988 cu 5% față de anul precedent.

Pe plan mondial, după incertitudinile privind restructurarea industriei chimice, manifestate în majoritatea țărilor dezvoltate în deceniul al VIII-lea, se anticipează, pentru perioada anilor 1990-2000, un proces de restructurare rapidă, de mari proporții, în vederea adaptării la noile condiții concrete create în lume după cele două şocuri petroliere (resimțite foarte puternic la nivelul acestor ramuri industriale pentru care țițeiul este atât sursă de energie cât şi materie primă) şi creşterii competitivității produselor chimice atât pe pieţele interne cât şi pe cele externe. Potrivit aprecierilor conținute în publicațiile de specialitate, acest proces va conduce la majorarea ponderii țărilor în curs de dezvoltare în ansamblul producției chimice mondiale, de la 10% în anul 1974, la 14% în 1987 şi la 19% în 2000. În acelaşi interval, se estimează menținerea la un nivel aproximativ constant de 25% a ponderii țărilor din America de Nord. Pentru țările aflate până nu demult în categoria celor denumite "socialiste" se estimează diminuarea ponderii menționate la 16% în anul 2000.

Pentru perioada 1991-1995, studiile de specialitate anticipează un ritm mediu anual de creştere de 3,5% pentru industria chimică mondială şi de 2,5% pentru cea din țările vest-europene. În etapa de după 1995, se aşteaptă ca procesul de relocalizare a industriei chimice mondiale să se desfăşoare mai nuanțat şi nu ca o simplă polarizare nord-sud a filierelor cu grad înalt şi, respectiv, mai scăzut de prelucrare.

De fapt, potrivit opiniilor publicațiilor de specialitate[1] întreaga industrie mondială se află în faza unor transformări drastice. Aceste transformări, unele de natură tehnologică, iar altele în domeniul organizatoric, au fost considerate pentru țările dezvoltate ca inerente epocii postindustriale, iar pentru țările în curs de dezvoltare ca modalitate de utilizare a principiilor avantajului comparativ în scopul asigurării unor ritmuri cât de cât satisfăcătoare pentru creşterea economică şi stopării procesului de pauperizare[2].

În domeniul tehnologiilor chimice ca urmare a influenței tot mai accentuate a progresului ştiințifico-tehnic se înregistrează un proces accelerat de modernizare direcționat, în principal, către:

a. modernizarea tehnologiilor "clasice", în special, a celor energointensive destinate obținerii produselor de mare tonaj (amoniac, îngrăşăminte chimice, sodă calcinată, sodă caustică, combustibili,

[1] Industry and Development, *op. cit.*, p. 69-70.

[2] Hollis Chenery, *Structural change and development policy*, A World Bank Research Publication, Oxford University Press, 1989.

materiale plastice, cauciuc etc.), în scopul reducerii cu 10-40% a consumurilor energetice realizate şi apropierii, în acest fel, de nivelul instalațiilor celor mai performante existente în lume.

Intensificarea acestui proces în ultimii ani a condus la diminuarea duratei de viață a unei tehnologii chimice de la 10-12 ani (în perioada 1960-1970), la circa 6-8 ani în prezent.

a. modernizarea structurii tehnologice a ramurii, activitate care, la nivelul anilor 2000-2010 se apreciază că va căpăta o pondere însemnată prin introducerea tehnologiilor neconvenționale, în principal noi, (ca de exemplu, biotehnologiile, tehnologiile bazate pe laseri, microunde etc.) în scopul obținerii fie a unor produse cunoscute în condiții de eficiență economică net superioară comparativ cu filiera clasică, fie a unor produse noi solicitate de diversele domenii utilizatoare.

Prin aceste măsuri, se are în vedere creşterea ponderii tehnologiilor avansate, caracterizate prin consumuri materiale şi energetice reduse în ansamblul tehnologiilor utilizate în ramură.

CAPITOLUL IV. PRIORITĂȚI ÎN PROCESUL DE RESTRUCTURARE A INDUSTRIEI CHIMICE ŞI PETROCHIMICE DIN ROMÂNIA

Pornind de la premisa că procesul de reorientare şi restructurare a industriei chimice româneşti constituie numai o verigă în complicatul lanț al transformărilor, în primul rând, de natură calitativă care, probabil, nu vor întârzia să apară la nivelul complexului economic național, apreciem că nu ar fi lipsită de interes abordarea câtorva aspecte cu caracter mai general în contextul cărora elementele determinante pentru procesul considerat, rezultate şi din interrelațiile ramurii chimice cu alte domenii economice, ar apărea cu mai multă claritate.

Este cunoscut faptul că fenomenul creşterii economice[1] apare indisolubil legat în special, în epoca modernă, de un complex de modificări structurale care au loc nu numai la nivelul relațiilor intersectoriale[2], ci şi în sânul diferitelor sectoare economice.

Manifestându-se de o manieră specifică, de la o țară la alta[3] schimbările structurale au, în general, ca numitor comun intensitatea pronunțată a desfăşurării procesului la nivelul ansamblului industriei şi al unora dintre ramurile sale componente, cu influențe notabile asupra altor domenii de activitate economică[4]. Ştiut fiind, că structura, prin definiție, exprimă într-un concept unic modalitatea de organizare a unui ansamblu (fie acesta un organism vegetal sau animal, corpul uman, o întreprindere sau, de ce nu, economia națională sau mondială), şi concomitent, relațiile existente între diferitele elemente constituente ale acestuia[5] este evident faptul că schimbările structurale sunt, într-un anume sens, în raport cu alte modificări de natură economică, relativ lente şi dificile, ele afectând profund

---

[1] Clark, C., *The Conditions of Economic Progress*, Macmillan, London, 1940.

[2] Fisher, A.G.B., "Production, primary, secondary and tertiary", *Economic Journal*, Macmillan London, 1939, vol. 15, p. 24-38.

[3] Hoffman, W.G., *The Growth of industrial Economies*, Manchester University Press, Manchester, 1958.

[4] *L'industrie dans le monde depuis 1960: progrès et perspectives*, Nations Unies, New York, 1988.

[5] Albertini, J.M., *Les rouages de l'économie nationale*, Les Editions ouvrières, Paris, 1988, p. 298-304.

starea de referinţă a sistemului. În consecinţă, modificările structurale sunt, prin însăşi natural lor, fundamentale pentru ansamblul considerat. De altfel, dacă macrostructura, raportul dintre sectoarele economiei naţionale, oferă o imagine cantitativă asupra participării acestora la realizarea creşterii economice, mezostructura (raportul dintre diferitele ramuri şi subramuri ale aceluiaşi sector) este cea care dispune de capacitatea de a dinamiza creşterea economică. Tocmai de aceea apreciem că ansamblul modificărilor structurale ce determină ameliorarea performanţelor economice ar urma să constituie, în condiţiile ţării noastre, una dintre componentele-cheie ale strategiei de creştere economică.

Definiţii ale conceptului de structură economică[1] mai mult sau mai puţin detaliate cât şi componentele esenţiale ale acesteia fac obiectul a numeroase lucrări apărute atât în literatura de specialitate autohtonă[2] cât şi în cea străină[3], motiv pentru care, apreciem că nu este cazul să insistăm asupra acestor aspecte. De asemenea, nu ne vom opri asupra sistemului complex de indicatori statici îndeobşte cunoscut, care permite caracterizarea structurii economice pe diferite paliere, existând posibilitatea cantonării analizei fie la nivelul întreprinderii, fie la cel al subramurilor şi ramurilor industriale sau, spre exemplu, la nivelul economiei naţionale şi la cel al economiei mondiale[4]. Mult mai interesante ni se par, din punctul de vedere al cerinţelor trecerii ţării noastre la economia de piaţă, aspectele referitoare la necesitatea aprofundării elementelor ce determină

[1] "Structura economiei naţionale este matricea sistemului economic a unei ţări sau a lumii manifestată în diferenţierea calitativă şi proporţionalitatea cantitativă a proceselor sociale de producţie, exprimată într-o anume organizare a muncii sociale; într-o anume etapă istorică dată" (conform Vela, Andrei, *Dinamica structurii economice în ţările în curs de dezvoltare*, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1981, p. 13-16). Considerăm că definiţia reprodusă mai sus are, probabil, în vedere, structura economică în general şi cea a economiei naţionale, în particular, căci chiar dacă sistemul economic al tuturor ţărilor ar fi similar (deci, prin generalizare ar putea deveni "al lumii") matricea sistemului economic al fiecărei ţări va prezenta în mod cert, întotdeauna, particularităţile specifice fiecărei economii naţionale.

[2] Vela, Andrei, *op. cit.*

[3] Marx, K., *Bazele criticii economiei politice*, vol. I, Editura Politică, Bucureşti, 1072, p. 17-18; Piaget, Jean, *Structuralismul*, Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1973, p. 7; Chenery, Hollis, *Structural change and development policy*, A World Bank Research Publication, Oxford University Press, 1989.

[4] Vela, Andrei, *op. cit.*, p. 14-16; *L'industrie dans une monde en mutation*, Nation Unies, Ne w York, 1983, p. 67-107.

caracteristicile şi ritmul schimbărilor structurale[1]. Evident, dintre principalele elemente ale structurii economiei ne propunem să încercăm o succintă privire atât retrospectivă cât şi anticipativă asupra unor aspecte referitoare la mobilitatea structurală a ramurilor industriale, utilizând pentru exemplificare anumite fenomene şi tendinţe înregistrate, în special, în industria chimică şi de prelucrare a petrolului. Apreciem ca util acest demers având în vedere că cerinţele de reorientare şi restructurare a industriei noastre naţionale în perspectiva trecerii la economia de piaţă sunt în directă interdependenţă (şi, ca urmare, apare necesitatea obiectivă a corelării deciziilor luate în acest sens) cu posibilităţile concrete de care dispune în prezent economia românească. În procesul de restructurare a industriei chimice nu pot fi trecute cu vederea numeroasele conexiuni directe şi inverse dintre aceasta şi alte sectoare economice, fiind absolut necesară pentru creşterea vitezei de înnoire a structurilor, găsirea celor mai bune căi şi mijloace de a facilita şi intensifica deci, de a optimiza aceste legături. Un exemplu foarte cunoscut în acest sens este relaţia de interdependenţă dintre industria de rafinare şi cea petrochimică care este atât de strânsă încât orice modificare în structura producţiei celei dintâi are efecte imediate asupra performanţelor celei de-a doua.

În virtutea acestor deziderate probabil că ar fi de dorit să se pornească de la premisa realistă potrivit căreia România nu se află în niciuna din situaţiile privilegiate ce ar putea contribui la o reorientare şi restructurare rapidă, cu forţe proprii, în toate domeniile. Ne referim la faptul că, în prezent, România nu poate fi încadrată nici în categoria ţărilor ce beneficiază de resurse naturale bogate şi ieftine (ceea ce i-ar permite ca, în scurt timp, să poată deveni posesoarea unor importante resurse financiare, tehnologice etc.) şi nici în cea a ţărilor deţinând un avans tehnologic substanţial, în special în domeniile de vârf ca, de exemplu, Japonia, ceea ce i-ar facilita o retehnologizare rapidă bazată în mare parte pe eforturi ştiinţifico-tehnice proprii. Elocvente pentru prima afirmaţie, sunt declinul permanent şi sensibil al cantităţilor de petrol şi gaze naturale extrase din zăcămintele indigene (concomitent cu creşterea costurilor de exploatare pe măsura înrăutăţirii condiţiilor de zăcământ), calitatea medie sau submedie a celei mai mari părţi a combustibililor solizi utilizaţi în termocentrale (şi pentru care cheltuielile de

[1] Kuznets, S., "Quantitative aspects of the economic growth of nations", *Economic Development and Cultural Change*, vol. 5, 1957, supplement; Iancu, Aurel şi colectiv, *Structura economiei şi sistemul industrial – Modernizare şi adaptare*, Editura Politică, Bucureşti, 1986.

exploatare sunt în cel mai bun caz aproape egale cu prețul de livrare), ca şi situația zăcămintelor de bauxită, sulf, minereuri neferoase etc. majoritatea sărace în substanțe utile. În ceea ce priveşte cea de-a doua afirmație, este cunoscut faptul că tehnologiile originale (spre deosebire de cele asimilate) au în cele mai multe ramuri, o pondere nesemnificativă în structura tehnologică, acesta fiind rezultatul unei politici de stimulare a creativității şi, implicit, a activității de invenții şi inovații dezastruoase. În plus, este de remarcat lipsa oricărei preocupări efective de a valorifica cele mai multe dintre invențiile şi inovațiile brevetate de-a lungul anilor. Acesta este, probabil, unul dintre numeroasele efecte ale neacceptării coeficientului de risc specific oricărei activități cu grad foarte ridicat de noutate şi complexitate.

Pentru a obține o imagine mai concludentă asupra situației unora dintre principalele elemente componente ale structurii industriale din țara noastră sunt prezentate în continuare câteva cifre, credem, edificatoare (în completarea celor referitoare la industria chimică şi petrochimică prezentate în capitolul II).

La sfârşitul anului 1989, industria românească era dotată cu fonduri fixe în valoare de inventar de aproape 1600 mld lei, cu un grad de uzură de 38,8%. În industria chimică, a cărei menire de purtătoare de progres tehnic este unanim recunoscută, fondurile fixe prezintă grade de uzură superioare mediei pe total industrie: industria produselor petrochimice de bază 54,5%, cea a produselor chimice organice 54,9%, industria coloranților 52,1%, industria medicamentelor şi produselor farmaceutice 54,5%.

Față de această situație nu tocmai încurajatoare se pune întrebarea: are economia națională actualmente sau în viitorul apropiat disponibilități financiare (inclusiv valutare), materiale, umane etc. pentru a reînnoi, în timp util, fondurile fixe în toate aceste ramuri? Şi, mai ales, presupunând că ar putea-o face (ceea ce este puțin probabil în condițiile reducerii treptate a veniturilor bugetului de stat până la o limită maximum acceptabilă de circa 25% din PNB), eficiența economică a utilizării lor ar justifica în toate cazurile efortul de înnoire preconizat?

Fără a fi simplu, răspunsul la aceste întrebări ar putea fi anticipat ținând seama de experiența noastră anterioară negativă (care a demonstrat că disiparea eforturilor de toate categoriile dar, în primul rând investiționale, pe o plajă foarte largă de obiective a dus la prelungirea, până la limita ineficienței, a duratei de finalizare a obiectivelor de investiții – cca 7-10 ani, spre exemplu, în industria chimică) ca şi de cea a altor țări care, aflate în situații similare, au fost, la rândul lor, nevoite să rezolve pe

diverse căi probleme din categoria celor semnalate[1]. Prin prisma acestor elemente considerăm că răspunsul realist (chiar cu amendamentul lipsei cifrelor certe), ar urma să fie negativ mai ales, dacă ne propunem ca investiţiile destinate retehnologizării, chiar etapizate, să se realizeze în următorii 4-5 ani, iar durata de finalizare a fiecăreia în parte să nu depăşească 2 ani. Adăugând la cerinţele menţionate pe cea referitoare la o durată maximă de recuperare a efortului investiţional destinat modernizării fluxurilor tehnologice de 1,5-2 ani[2] (interval considerat optim şi pe plan mondial în acţiunile de "retrowamping" sau "retrofiting"), ajungem la concluzia că un element determinant în accelerarea procesului de reorientare şi restructurare a ramurilor industriei naţionale concomitent cu retehnologizarea proceselor de producţie îl constituie pătrunderea masivă, sub diverse forme şi în condiţii avantajoase, a capitalului străin.

De altfel, această soluţie a fost adoptată de majoritatea ţărilor aflate după al doilea război mondial în pragul procesului de redresare economică, cele mai elocvente exemple în acest sens fiind, după opinia multor specialişti, R.F. Germania şi Japonia care au obţinut, într-un interval de timp relativ scurt, în condiţiile pătrunderii masive a capitalului străin în industrie, rezultate economice deosebite. Mai mult, în 1985, Japonia devine cel mai mare creditor al lumii, investind aproape 130 bilioane $ în afara graniţelor ţării. Recordul său de 82 bilioane $ excedent în 1986 este concludent pentru eficienţa acestor investiţii[3].

Faptul că investiţiile de capital străin au contribuit, alături de alţi factori specifici fiecărei ţări în parte, la redresarea rapidă a economiilor naţionale ale ţărilor ce au beneficiat de aceste afluxuri de capital şi, aceasta, ca urmare, în primul rând, a schimbărilor structurale intervenite la nivelul industriei în ansamblu şi la cel al principalelor ramuri promotoare de progres tehnic (între care şi industria chimică) în particular, este relevat de inversarea ponderii diverşilor investitori în decursul istoriei moderne a economiei mondiale[4].

---

[1] Lewis, John P., "Development Promotion: A time for Regroupig", Bradford, Colin Jr., "East Asian Models: Myths and Lessons", *Development Strategies Reconsidered, Transaction Books*, New Brunswich (USA) and Oxford (UK), p. 5-31; 115-122.

[2] Hornianschi, Nicoleta, "Influenţe ale proceselor de modernizare asupra evoluţiei principalilor indicatori economici", *Revista economică*, nr. 1/1988, p. 19.

[3] *Industry and Development*, Nations Unies, New York, 1988, p. 56.

[4] În 1840, Marea Britanie producea 1/2 din producţia industrială a lumii. După 1880 participarea ei s-a redus la 28% ca urmare a industrializării rapide a SUA la care a contribuit într-o măsură importantă capitalul britanic. Rolul de principal investitor în străinătate a trecut astfel de la Marea Britanie la SUA (după Al Doilea Război Mondial, pentru a reveni în prezent Japoniei).

Pe fondul intensificării investițiilor de capital în străinătate, ponderea capitalului străin în industria chimică americană a sporit de la 17% în anul 1983 la 23% în anul 1986 şi se prognozează că va atinge 30-35% în anul 2000. De asemenea, capitalul străin controlează cca 1/3 din industria chimică italiană.

Pentru evidențierea priorităților ce apar în procesul de reorientare şi restructurare a industriei chimice româneşti s-au avut în vedere o serie de premise dintre care, mai importante, se consideră următoarele:

- Industria chimică şi petrochimică dispune, în prezent (august 1990) potrivit estimărilor ministerului de resort, de circa 1.180 instalații principale dintre care: 327 funcționează la capacitatea proiectată, 260 se apropie de 90% din aceasta, 178 lucrează cu 80% din capacitatea de proiect, 211 utilizează între 50 şi 80%, 90 de instalații funcționează cu mai puțin de jumătate din potențialul productiv, iar alte 34 nu produc deloc. Cauzele acestei situații rezidă, în principal, în neasigurarea materiilor prime, materialelor şi energiei necesare, ca şi lipsa pieselor de schimb şi a unor utilaje-cheie ce nu au putut fi asimilate şi produse în țară de către unitățile industriei construcțiilor de maşini şi care, datorită politicii autarhice practicate în trecut nu au putut fi procurate nici din import (deşi exportul ramurii reprezintă circa 25% din totalul exportului românesc de produse industriale);
- Capacitățile de producție existente şi în curs de realizare sau modernizare sunt capabile să satisfacă majoritatea cerințelor economiei naționale la orizontul anului 1995 şi, în bună parte, şi la orizontul anului 2000, cu excepția fabricațiilor încă nedezvoltate (produse ale biotehnologiilor, catalizatori, reactivi, metale rare şi ultrapure);
- Existența unor importante resurse de materii prime şi combustibili (biomasă, fitomasă, cărbuni, subproduse şi deşeuri de fabricație – gudroane de cocserie, reziduuri din metalurgia neferoasă, zguri de oțelărie) favorizează dezvoltarea cu precădere a industriilor care se bazează pe aceste resurse, scăzând ponderea celor bazate pe materii prime deficitare (țiței, gaz metan);
- Consumurile energetice ridicate ale produselor de mare tonaj (clorosodice, aluminiu, îngrăşăminte chimice etc.) atât în procesul de fabricație, cât şi pentru transporturile destinate aprovizionării şi desfacerii, impun limitarea la strictul necesar a producției acestora;
- Experiența acumulată şi realizările din fabricațiile de coloranți, lacuri şi vopsele, articole tehnice din cauciuc şi prelucrate din mase plastice,

reliefează oportunitatea orientării cu precădere a potențialului de dezvoltare către aceste domenii şi amplificarea cooperărilor internaționale în activitățile de CS-DT-IPT şi de producție;

- Rentabilitatea mai mare şi eficiența valutară mai ridicată a produselor de mediu şi mic tonaj (de exemplu: rentabilitatea este la site moleculare de 58,3%, la explozivi minieri de 16,8%, la coloranți şi pigmenți organici de 35,9%, comparativ cu 9,3% la aluminiu şi aliaje din aluminiu, 8,1% la îngrăşăminte chimice şi 3,2% la sodă caustică) evidențiază oportunitatea dezvoltării cu prioritate a acestor grupe de produse.

Pornind de la aceste premise şi ținând seama de situația concretă, ştiințifico-tehnică şi economică a diferitelor subramuri şi fabricații din industria chimică şi petrochimică, apreciem că pot fi evidențiate câteva măsuri comune, aplicabile celor mai multe dintre ele şi care ar putea constitui puncte de plecare în procesul de reorientare şi restructurare a industriei chimice, fiind prioritare în perioada de tranziție. Astfel, spre exemplu, apreciem că, la nivelul agenților economici autohtoni, deci a societăților comerciale ce urmează a fi create în industria chimică şi petrochimică, ar putea fi luate în considerare, ca elemente de primă urgență, acțiunile prezentate în continuare:

- Efectuarea unor analize obiective, multicriteriale, bazate pe adevărul faptelor, a situației din fiecare subramură în parte, din fiecare întreprindere, secție şi instalație în vederea evaluării corecte a eficienței economico-sociale şi a exportabilității rezultatelor activității lor. În industria chimică şi petrochimică se pune cu acuitate problema reevaluării disponibilităților de export astfel încât să se elimine practica de a se exporta produse intermediare (ca de exemplu, acrilonitril, diverse tipuri de materiale plastice, de fire şi fibre chimice etc.) ce pot fi prelucrate, la produse finale cu desfacere asigurată pe piețele externe (la prețuri net superioare produselor intermediare din care provin) şi pentru a căror obținere există în țară capacități de producție ce depăşesc necesarul intern. Plecând de la această cerință, se impune corelarea sarcinilor de export ale diferitelor sectoare de activitate, acordându-se prioritate exportului produselor rezultate din fazele de prelucrare avansată a materiilor prime (caracterizate printr-o valoare unitară şi eficientă ridicată – medicamente, cosmetice, produse prelucrate din materiale plastice speciale, produse prelucrate din cauciuc etc.);

- Reaprecierea rolului reclamei comerciale în interiorul şi, mai ales, în exteriorul ţării ca forţă motrice a promovării produselor chimice şi petrochimice româneşti, pentru popularizarea calităţii lor şi stimularea activităţii întreprinderilor în direcţia sporirii performanţelor produselor realizate. Este cu deosebire cazul cosmeticelor, medicamentelor originale, detergenţilor, dar şi a altor produse chimice, de bună calitate, ce ar putea fi promovate pe piaţa mondială;
- Promovarea consecventă a liberei iniţiative a întreprinderilor în stabilirea şi înnoirea nomenclatorului şi gamei produselor fabricate în concordanţă cu posibilităţile proprii şi cerinţele realizării unei producţii eficiente având desfacerea asigurată atât pe piaţa internă cât şi pe cea externă;
- Înnoirea tehnologică a acelor fabricaţii de produse chimice şi petrochimice capabile să-şi asigure autogestiunea valutară, inclusiv pe baza importului de tehnologie, utilaje şi/sau echipamente în condiţiile în care celelalte domenii industriale sau de CS-DT din ţară nu le pot asigura performanţe similare cu cele ale produselor şi serviciilor comercializate pe plan mondial;
- Intensificarea cooperării internaţionale, în cercetare, producţie şi comercializare pentru realizarea şi valorificarea unor produse de înaltă complexitate pe baza unor eforturi financiare, investiţionale, umane etc. conjugate astfel încât ordinul de mărime al acestora să nu depăşească posibilităţile economiei româneşti;
- Alegerea şi oferirea la export a acelor produse competitive atât din punct de vedere calitativ cât şi economic, utilizând pentru aprecierea nivelului de competitivitate preţul extern obţinut de produsele româneşti şi de cele similare străine pe aceleaşi pieţe, în condiţii comparabile de ofertare;
- Valorificarea subproduselor rezultate din procesele de fabricaţie pe baza adoptării celei mai eficiente filiere de prelucrare (în interiorul aceleiaşi ramuri industriale sau şi în alte ramuri şi domenii de activitate);
- Reevaluarea competenţelor în activitatea productivă a întreprinderilor astfel încât în punctele-cheie ale producţiei să fie utilizaţi cei mai buni specialişti, iar sectoarele economice să desfăşoare o muncă creativă bazată pe stimularea iniţiativei personale pentru rezolvarea diverselor greutăţi şi neajunsuri cu care se confruntă întreprinderea. Realizarea acestui climat economic normal de desfăşurare a producţiei mi se

pare absolut necesar pentru a putea evalua corect eficiența sau ineficiența proceselor de producție de la nivelul unei instalații, secții, uzine etc. Asigurarea continuității proceselor de producție la parametri funcționali optimi ar conduce cu siguranță la obținerea produselor cel puțin de calitatea proiectată, realizându-se deci conformanța față de documentațiile tehnice şi, ar permite, concomitent, sesizarea punctelor nevralgice ale proceselor de producție unde ar trebui să se intervină pentru atingerea obiectivelor eficientizării activității productive.

Alinierea costurilor şi a consumurilor, a performanțelor tehnice şi calitative, a nivelului productivității şi eficienței la rezultatele obținute curent pe plan mondial, constituie pentru industria chimică românească o prioritate de prim ordin, având în vedere că dinamica proceselor şi fenomenelor care se desfăşoară în chimia mondială conduce la intensificarea fără precedent a competiției internaționale a valorilor.

Deşi considerăm că intervenția statului în desfăşurarea proceselor economice nu este recomandabilă decât într-o măsură restrânsă, pe termen relativ scurt şi numai atunci când apare necesitatea de a regla anumite fenomene ce tind să aducă prejudicii grave echilibrului economiei naționale, nu putem face abstracție de faptul că, cel puțin în perioada de tranziție, noile regii autonome şi societăți comerciale ce urmează a se înființa în industria chimică nu pot, practic, funcționa deocamdată independent întrucât statul încă deține principalele pârghii economice. Spre exemplu, mulți producători din domeniul producției chimice şi petrochimice folosesc materii prime din import. În această situație, până îşi vor consolida un fond valutar propriu (şi aceasta este posibil numai în ipoteza în care produsele obținute îşi găsesc desfacere la export), care să se afle la dispoziția lor, trebuie să conlucreze cu cei ce dețin balanța pe țară, fiind deci, cel puțin din punctul de vedere al necesităților de import, la dispoziția statului.

La fel, resursele investiționale insuficiente în raport cu cerințele de modernizare a fabricațiilor vor obliga întreprinderile să apeleze la credite a căror acordare, cel puțin în această primă etapă, se află sub controlul direct al statului.

Din motivele arătate, la care se adaugă efectele restrictive generate de un cadru legislativ imperfect, aflat în plin proces de restructurare, se poate opina că, cel puțin, în perioada de tranziție, intervenția statului în activitatea agenților economici din industria chimică nu va fi nesemnificativă.

De altfel, ținând seama de problemele deosebit de dificile cu care se confruntă întreprinderile chimice şi petrochimice, pare oportun ca statul, prin pârghiile economico-financiare de care dispune, să intervină în această

primă perioadă pentru a le ajuta să se redreseze. Pentru ca ajutorul acordat să fie însă cât mai eficient şi să-şi găsească reflectarea pe termen mediu şi lung în rezultatele economice obținute atât la nivelul fiecărei întreprinderi în parte cât şi la cel al ansamblului economiei naționale, apreciem că ar putea fi luate în considerare o serie de acțiuni prioritare menite, pe de o parte, să reducă la minimum necesar eforturile de redresare, asumate de către stat, prin orientarea acestora către obținerea sau retehnologizarea anumitor categorii de produse, iar pe de altă parte, să conducă la utilizarea economică şi rațională a resurselor disponibile. Aceste acțiuni ar urma să intre nu numai în sfera de competență a instituțiilor guvernamentale, cât şi în domeniul de preocupări al unor organisme de profil, neguvernamentale, cu rol consultativ. Între aceste acțiuni, considerăm ca fiind deosebit de importante următoarele:

- Elaborarea unei strategii de dezvoltare selectivă a producției industriale chimice şi petrochimice (la nivelul ramurii, subramurilor şi grupelor de produse) în scopul obținerii de efecte economice maxime în condițiile minimizării volumului de resurse alocate. Este evident, că în lipsa acestei strategii care nu trebuie să conducă la măsuri cu caracter normativ, restrictiv sau obligatoriu, ci să dea numai anumite puncte de reper şi elemente de orientare cu caracter opțional agenților economici independenți, ar exista posibilitatea unei anumite risipe de resurse care, credem, nu ar fi de dorit având în vedere starea actuală a economiei româneşti, mai ales, dacă ar putea fi cel puțin parțial eliminată. De altfel, problema dezvoltării selective se află de mai mult timp în atenția specialiştilor din domeniul economic care subliniază că "tocmai transformările structurale mai accelerate din perioada de tranziție sunt acelea care ridică probleme deosebite în fața politicii structurale, determină diversificarea formelor de intervenție a statului în economie, deteriorează raportul dintre plan şi gestiunea întreprinderii şi fac necesară selectarea grupelor de produse şi a produselor care trebuie să se dezvolte şi să stea la baza proceselor de alocare"[1].

Pentru necesitatea elaborării unei asemenea strategii pledează, atât rezultatele cercetărilor efectuate în ultimii ani şi publicate în revistele de specialitate[2], cât şi experiența mondială care demonstrează că în țările

[1] Croitoru, Lucian, "Criteriul selectivității în modernizarea structurilor economice", în *Tribuna economică*, nr. 9/2 martie 1990, p. 24-25.

[2] Hornianschi, Nicoleta, "Structuri competitive", în *Revista economică*, nr. 4/1989, p. 8.

industrializate (vezi capitolul III) creşterea gradului de prelucrare şi valorificare a materiilor prime se realizează atât prin aplicarea unor noi tehnologii, mai performante, cât şi prin deplasarea accentului pe specialităţi şi chimie fină – deci, produse de mic tonaj cu valoare adăugată ridicată.

Adoptarea unei astfel de soluţii este posibilă şi în industria chimică românească, dacă în strategiile de firmă pe care fiecare societate comercială ar urma să le elaboreze s-ar avea în vedere o diversificare sortimentală, îndeosebi în domeniul polimerilor, elastomerilor, fibrelor sintetice, produselor petrochimice de bază etc. care se poate realiza pe aceleaşi instalaţii sau aducându-le mici modificări. Se estimează că, în urma implementării măsurilor ce derivă din adoptarea unei astfel de strategii, este posibil, în unele domenii, un spor valoric de producţie marfă de 20-30% şi o creştere cel puţin similară a volumului valoric al exportului concomitent cu o lansare fără precedent a cercetării uzuale.

Conştienţi că poate apărea întrebarea: “ce rost mai are o asemenea strategie în condiţiile liberalizării economice ce se preconizează?”; dorim să menţionăm cel puţin trei eventuale domenii de utilizare:

a) ca punct de reper cu valoare opţională în elaborarea strategiilor de firmă, la nivel de societate comercială;
b) ca bază de fundamentare a unora dintre măsurile economico-financiare intervenţioniste care ar urma să fie incluse în politica guvernamentală;
c) al treilea şi cel mai important element care face necesară şi utilă elaborarea şi adoptarea unei asemenea strategii de referă, după părerea noastră, la selectarea domeniilor care necesită să fie prioritar retehnologizate. În acest fel, resursele investiţionale limitate şi insuficiente în raport cu cerinţele de modernizare a fabricaţiilor ar putea fi alocate exact în domeniile în care efectele economice obtenabile pe termen mediu şi lung ar putea fi maxime.

În ceea ce priveşte organismele ce ar putea contribui la elaborarea strategiei, credem că aceasta ar putea fi în primul rând rolul colaborării dintre Institutul Naţional de Cercetări Economice şi departamentul de resort, sprijinite de o serie întreagă de alte instituţii de profil guvernamentale şi neguvernamentale.

- Deblocarea importurilor şi acordarea de facilităţi în obţinerea creditelor în valută necesare procurării materiilor prime, materialelor şi, în special, a acelor produse ce fac în orice ţară obiectul importurilor de completare (care pentru chimia românească înseamnă aditivi,

stabilizatori, produse farmaceutice, cauciuc natural etc.) necesare realizării unor produse prin al căror export se recuperează integral cheltuielile valutare efectuate sau/şi care contribuie la eliminarea unor eforturi valutare cu mult mai importante pe care alte ramuri ale economiei naţionale ar fi obligate să le facă pentru importul unor produse finite pentru care există condiţii de obţinere în ţară. Opţiunile în acest domeniu, pentru moment, sunt controlate de stat – care emite autorizaţii de import – fapt justificat deocamdată de precaritatea resurselor valutare, dar şi de tendinţa semnalată în ultimele luni la producătorii din industria chimică de a apela cu mult prea multă uşurinţă la importuri ce puteau fi evitate. Pe viitor însă apreciem că oportunitatea efectuării importurilor şi angajării şi garantării creditelor – în situaţia în care întreprinderile îşi vor crea un fond valutar propriu – ar fi recomandabil să intre exclusiv în sfera de competenţă decizională a agenţilor economici autonomi, punct de vedere susţinut de reputaţi specialişti în domeniul managementului[1].

- Valorificarea a numeroase know-how-uri disponibile prin crearea unor societăţi comerciale cu capital de stat (prin participarea departamentului) şi particular sau numai privat care să poată fi competitive prin ofertă şi prezentare (liste exhaustive cu instalaţiile oferite şi garantarea performanţelor acestora, prospecte bine puse la punct şi relevante) în raport cu firmele similare din străinătate. În acest mod, ar putea fi valorificate know-how-uri aflate la un nivel de performanţă similar celor mai bune realizări obţinute pe plan mondial disponibile pentru fabricaţiile de anilină, alcool purfuritic, izopropil benzen etc. În acelaşi timp, această activitate ar putea ocupa o parte din personalul disponibil în industria chimică, ar deschide calea unei cooperări eficiente cu societăţile comerciale sau/şi institutele de proiectare şi ar da de lucru industriilor colaboratoare.
- Adoptarea de către guvern a unei politici coerente şi ferme, în două domenii de interes vital pentru societate şi în care întreprinderile din profilul industriei chimice şi petrochimice sunt profund implicate: este vorba de protecţia mediului ambiant şi recuperarea energiilor reziduale. De la o primă vedere aceste probleme ar putea intra integral în sfera de competenţă a întreprinderilor, la o analiză mai

[1] Russu, Corneliu, "Puncte de vedere privind descentralizarea economiei şi autonomia unităţilor" şi "Mutaţii manageriale sub impactul trecerii la economia de piaţă", în *Tribuna economică*, nr. 27/6 iulie 1990, p. 16.

atentă atât a stării de fapt cât şi a perspectivelor se observă că acest lucru nu ar fi tocmai recomandabil.

Astfel, în privința protecției mediului se disting următoarele alternative:

a) recurgerea la măsuri fiscale şi penalizări foarte drastice cu scopul reducerii poluării industriale, ceea ce în situația actuală ar conduce fie la închiderea majorității întreprinderilor chimice de bază, fie la aducerea lor în stare de faliment, ca urmare a cheltuielilor şi investițiilor masive pe care măsurile destinate alinierii concentrațiilor poluanților la valorile prevăzute în normele internaționale le-ar genera;
b) acordarea pe o perioadă strict determinată a unor subvenții de la buget pentru rezolvarea cazurilor limită urmând ca întreprinderile beneficiare să le returneze cel puțin parțial, după redresarea situației lor economico-financiară, fără însă a li se percepe dobânda uzuală în cazul creditelor pentru dezvoltare. Concomitent apare oportună implementarea treptată a unor penalizări eficiente pentru descurajarea cazurilor de încălcare a normelor de protecție a mediului în vigoare şi practicarea unor prețuri stimulative pentru factorii de mediu utilizați (apă şi suprafețe de teren).

În acelaşi timp, ar fi recomandabilă crearea unui organism guvernamental, cum de altfel există în aproape toate țările industrializate, cu rolul de a autoriza numai acele investiții care au prevăzute componentele necesare asigurării protecției mediului ambiant la parametrii specificați în legislația în vigoare.

Este evident că, atât din motive economice, cât şi sociale, ultima variantă ar fi acceptabilă în ipoteza în care bugetul țării poate suporta acest efort, având în vedere că întreprinderile chimice aflate în situații foarte dificile, unele aproape fără ieşire pentru care unica soluție este dezafectarea instalațiilor poluante şi remutarea la fabricarea unor întregi categorii de produse, ca de exemplu, fibrele şi firele celulozice (este cunoscut cazul Combinatului de la Dej sau al celui de la Suceava).

- Restructurarea pe cu totul alte principii a cercetării ştiințifice atât a celei fundamentale, cât şi a celei aplicative, este o altă prioritate ce nu poate fi neglijată dacă se doreşte restructurarea de fond a producției industriei chimice. Evident, o asemenea măsură după sfera ei de aplicare intră atât în competența organismelor guvernamentale cât şi a celor neguvernamentale, pentru viitor fiind previzibilă crearea unor institute de cercetare private şi amplificarea interesului întreprinderilor

față de cercetarea uzuală. Spre deosebire de situația actuală pentru cercetarea chimică ar fi mult mai eficientă, ținând seama şi de experiența internațională, specializarea pe verticală, în special a cercetării tehnologice prin crearea unor institute de inginerie cu maximum 400-600 specialişti de profil dintr-un anumit domeniu al cercetării chimice.

Ținând seama de toate elementele prezentate pe parcursul lucrării, putem concluziona că principalele criterii ce ar putea fi luate în considerare de fiecare agent economic independent în conturarea propriei strategii de dezvoltare şi care, în acest fel ar urma să se integreze armonios în strategia de ansamblu a evoluției industriei chimice în următoarele decenii, sunt următoarele:

- eficiența economică cu care sunt valorificate resursele utilizate, selectându-se în primul rând acele produse la care valoarea producției obținută, la 1000 lei cheltuieli materiale şi totale este maximă în raport cu alte produse ce ar putea fi fabricate în unitate, ceea ce ar conduce la obținerea unei rentabilități ridicate;
- existența unor piețe potențiale de desfacere pentru produsele ce urmează a fi realizate, piețe a căror lărgire se întrevede în viitor;
- nivelul de competitivitate a produselor selectate în raport cu cel al partenerilor tradiționali cu care întreprinderea urmează a se confrunta pe piețele sau segmentele de piață avute în vedere;
- capacitățile de producție existente şi cheltuielile necesitate de modernizarea sau reprofilarea acestora ca şi posibilitățile de compensare a volumului valoric al producției în eventualitatea în care din rațiuni economice se impune diminuarea sau chiar închiderea unora dintre ele;
- posibilitatea accesului pe termen lung la sursele de materii prime necesare realizării produsului şi amploarea acestora. Un rol esențial în acest sens revine amplasării geoeconomice şi geopolitice a resurselor disponibile ca şi posibilitatea schimbării furnizorilor;
- tradițiile existente în țară în direcția cercetării şi obținerii produselor selectate, ca şi posibilitățile de eliminare în timp economic util a eventualelor decalaje tehnologice sau/şi calitative în raport cu prezentele şi mai ales, prezumtivele produse concurente;
- valorificarea celor mai noi cercetări originale, în măsura în care acestea sunt competitive sau chiar superioare celor mai performante realizări cunoscute pe plan mondial.

Toate aceste preocupări, menite să ridice substanțial nivelul calitativ al activității economico-productive din industria chimică, ar putea contribui, într-o măsură importantă, la modernizarea structurii ramurii, asigurându-se baza tehnico-materială şi organizatorică necesară realizării în viitor a unei dezvoltări selective, concretizată în principal, în reducerea semnificativă a ponderii grupelor de produse energointensive sau bazate pe materii prime din import (de la aproximativ 60% în prezent, la circa 40% în anul 2000) şi în promovarea subramurilor şi grupelor de produse care răspund cel mai bine criteriilor consumului minim de resurse şi eficienței economice maxime şi care sunt sau pot deveni competitive la export.

Acest deziderat este cu atât mai actual cu cât deschiderea economiei româneşti către lume, în dorința unei integrări cât mai eficiente în diviziunea internațională a muncii, permite competiția nu numai între agenți economici individuali, ci şi între industriile naționale privite din punctul de vedere al performanțelor obținute în condițiile unor structuri funcționale şi de producție specifice fiecărei țări în parte.

Anexa 1

Evoluția structurii producției marfă pe principalele subramuri ale industriei chimice şi petrochimice în perioada 1985-1989

- % -

Nr. crt.	Ramuri, subramuri	1985	1986	1987	1988	1989
1.	Ind. de prelucrare a țițeiului	46,2	46,6	50,3	50,5	42
2.	Ind. produselor chimice anorganice de bază	9,9	10,2	9,6	9,9	11,6
3.	Ind. îngrăşămintelor chimice şi antidăunători	8,3	8,5	7,8	7,7	7,8
4.	Ind. produselor chimice organice de bază	0,4	0,4	0,3	0,3	0,8
5.	Ind. firelor şi fibrelor chimice	7,6	7,3	6,9	6,9	6,8
6.	Ind. cauciucului sintetic şi a produselor macromoleculare de bază	1,4	1,4	1,4	1,3	3,4
7.	Ind. prelucrării cauciucului şi a materialelor plastice	14,8	14,0	13,1	12,4	14,8
8.	Ind. coloranților, pigmenților, lacuri şi vopsele	3,9	3,8	3,4	3,4	3,9
9.	Ind. medicamentelor şi produselor farmaceutice	3,5	3,7	3,5	3,6	3,7
10.	Ind. săpunurilor, detergenți, cosmetice	3,1	3,1	3,0	3,0	3,2
11.	Ind. altor produse chimice	0,9	1,0	0,7	1,0	2,0

Sursa: Prelucrări după date obținute de la Comisia Națională pentru Statistică, august-septembrie 1990.

Anexa 2

Ponderea consumului energetic al diferitelor subramuri şi grupe de produse din industria chimică în consumul energetic al ramurii şi gradul de valorificare al energiei consumate

Produse şi grupe de produse (subramuri)	Ponderea consumului de energie al subramurii în consumul de energie al ramurii - %		Consumul de energie al subramurii pe unitatea de producţie marfă a acesteia - Kwh/1 mil. lei PM		Gradul de valorificare a energiei electrice a subramurii - lei PM/1 mil. Kwh	
	1985	1988	1985	1988	1985	1988
1. Produse anorganice de bază (inclusiv clorosodice)	36,3	35,2	21,52	14,93	4,64	6,69
2. Produse organice de bază (inclusiv rafinarea şi petrochimia)	19,1	18,4	40,43	30,37	24,73	32,92
3. Metale neferoase (inclusiv metale preţioase şi rare)	23,1	18,3	172,18	129,90	5,80	8,27
4. Produse macromoleculare (cauciuc, materiale plastice, fire şi fibre sintetice)	4,3	3,8	78,46	62,36	12,74	16,03
5. Produse prelucrate din cauciuc şi din materiale plastice	3,3	3,2	31,91	23,73	31,33	42,13
6. Celuloză şi hârtie	4,4	4,2	117,84	95,16	8,48	10,50
7. Produse de sinteză medie şi fină (detergenţi, lacuri, coloranţi, pigmenţi, medicamente etc.)	2,5	2,8	23,70	20,67	42,18	48,37
MEDIA PE RAMURĂ	-	-	84,28	67,02	11,86	14,91

Sursa: Prelucrări după datele privind situaţia principalilor indicatori economici ai producţiei centralelor industriale din MIChP, iunie 1990.

Anexa 3

Nivelurile principalilor indicatori de caracterizare a activității economico-productive şi de CS-DT în principalele subramuri ale industriei chimice

Produse sau grupe de produse	Productivitatea muncii calculată pe baza producției	Beneficii (mil. lei)	Rentabilitate (%)	Eficiența fondurilor fixe: producția marfă industrială la 1.000 lei fonduri fixe din activitatea de bază la valoarea normată (lei)	Ponderea C+D în volumul producției industriale a ramurii (%)
	1989	1989	1989	1989	1989
1. Produse anorganice de bază (inclusiv clorosodice)	516,6	705,45	6,9	899,2	0,5
2. Produse organice de bază (inclusiv rafinarea şi petrochimia)	1.843,9	3.181,3	8,7	2.579,2	1,2
3. Metale neferoase	1.507,9	1.911,4	8,0	3.226	0,4
4. Produse macromoleculare (cauciuc, materiale plastice, fire şi fibre sintetice)	345,4	1.099,4	12,1	835	1,8
5. Produse prelucrate din cauciuc şi din materiale plastice	419,5	2.196,3	22,7	1.361,1	1,6
6. Celuloză şi hârtie	375,8	758,9	11,8	1.124	0,6
7. Produse de sinteză medie şi fină (detergenți, lacuri, coloranți, pigmenți, medicamente)	659,2	2.452,5	31,8	2.754,0	2
MEDIA PE RAMURĂ	752,6	10.700	12,1	1.614,2	1,5

Sursa: Prelucrări după principalii indicatori sintetici, în anul 1989, MIChP – iunie 1990.

Anexa 4

Evoluția producției marfă pe principalele subramuri ale industriei chimice şi petrochimice în perioada 1985-1989

- mil. lei -

Nr. crt.	Ramuri, subramuri	1985	1986	1987	1988	1989	Dinamica (%) 89/85
1.	Ind. de prelucrare a țițeiului	883.123,7	95.681,2	103.351,8	108.187,6	83.305,6	94,33
2.	Ind. produselor chimice anorganice de bază	19.052,6	20.909,6	19.754,2	21.280,2	23.033,4	120,89
3.	Ind. îngrăşămintelor chimice şi antidăunători	15.863,3	17.425,5	16.016,5	16.589,8	15.502,2	97,72
4.	Ind. produselor chimice organice de bază	744,5	820,2	549,4	700,0	1.550,3	208,21
5.	Ind. firelor şi fibrelor chimice	14.474,3	15.083,8	14.185,8	14.768,1	13.540,7	93,55
6.	Ind. cauciucului sintetic şi a produselor macromoleculare de bază	2.623,3	2.862,5	2.774,0	2.820,9	6.839,0	260,69
7.	Ind. prelucrării cauciucului şi a materialelor plastice	28.382,1	28.708,6	26.822,3	26.604,7	29.341,1	103,38
8.	Ind. coloranților, pigmenți, lacuri şi vopsele	7.368,7	7.818,8	6.976,9	7.283,7	7.822,4	106,15
9.	Ind. medicamentelor şi produselor farmaceutice	6.807,0	7.604,8	7.180,6	7.671,1	7.385,5	108,50
10.	Ind. săpunurilor, detergenți, cosmetice	5.921,7	6.412,1	6.195,0	6.372,5	6.446,8	108,87
11.	Ind. altor produse chimice	1.694,5	2.009,2	1.594,7	1.856,2	3.629,9	214,22

Sursa: Prelucrări după date obținute de la Comisia Națională pentru Statistică, august-septembrie 1990.

Anexa 5

Evoluția valorii medii a fondurilor fixe din activitatea totală, pe principalele subramuri din industria chimică şi petrochimică, în perioada 1985-1988

- mil. lei -

Nr. crt.	Ramuri subramuri	1985	1986	1987	1988	Dinamica (%) 88/85
1.	Ind. de prelucrare a țițeiului	55.236,8	58.363,5	61.752,9	66.762,46	120,87
2.	Ind. produselor chimice anorganice de bază	30.243,1	31.623,3	32.827,2	34.522,05	114,15
3.	Ind. îngrăşămintelor chimice şi antidăunători	35.788,1	38.277,4	38.923,7	39.342,50	109,93
4.	Ind. produselor chimice organice de bază	1.133,3	1.165,7	1.171,1	1.322,33	116,68
5.	Ind. firelor şi fibrelor chimice	29.272,1	30.085,6	31.993,1	33.284,94	113,71
6.	Ind. cauciucului sintetic şi a produselor macromoleculare de bază	3.489,0	3.688,5	3.931,7	4.191,99	120,15
7.	Ind. prelucrării cauciucului şi a materialelor plastice	26.510,4	27.094,4	28.776,3	29.110,88	109,81
8.	Ind. coloranților, pigmenților, lacuri şi vopsele	4.353,4	4.435,6	4.494,1	4.909,18	112,77
9.	Ind. medicamentelor şi produselor farmaceutice	6.097,2	6.285,6	6.735,8	7.401,82	121,40
10.	Ind. săpunurilor, detergenți, cosmetice	3.375,1	3.550,1	37.59,05	3.829,39	113,46
11.	Ind. altor produse chimice	2.750,9	2.795,8	3.035,3	3.238,21	117,71

Sursa: Prelucrări după date obținute de la Comisia Națională pentru Statistică, august-septembrie 1990.

Anexa 6

Consumul mediu de energie electrică pe tona de sodă caustică (100% NaOH) electrolitică în România şi în unele ţări membre ale CAER

- Kw h/t -

	1987
România	3.415[x]
Cehoslovacia	3.500
R.D. Germană	3.157
Ungaria	3.460
URSS	3.282

[x] anul 1989.

Sursa: Pentru România, date de la MICh, 1988; pentru celelalte ţări – "Narodnoe hozeaistvo stran cilenov sovieta economicescoi vzaimopomosci v 1988 godu", *Statisticeskii sbornic*, Moskva, 1988, p. 187.

Anexa 7

Consumurile specifice de materii prime şi de energie pentru fabricarea sodei calcinate, în România şi în Anglia

	U/M	**România**		**Anglia (firma ICI)**
		1986	**1990**	
Calcar	t/t	1,480	1,298	1,460
Cocs	t/t	0,125	0,096	0,121
Sare	t/t	1,600	1,455	1,524
Combustibil (gaz de sondă)	tcc/t	0,324	0,319	0,124
Energie electrică	Kwh/t	98,900	97,000	45,000

Sursa: Pentru România date de la MIChP; pentru Anglia, oferte ale firmei producătoare.

Anexa 8

Consumul cumulat de energie la fabricarea amoniacului în România şi în alte ţări membre ale CAER

- tcc/t amoniac -

	Anul		
	1967	1987	1990
România (conform normativului)			
- procedeul Kellog	1,602	1,544	1,414
- procedeul Sybetra	1,730	1,653	1,392
- procedeul Uhde	1,652	1,652	1,629
- procedeul Salzgitter	1,983	1,943	1,631
- procedeul GIAP	2,632	2,403	1,910
Bulgaria	1,241	-	-
Cehoslovacia	1,452	-	-
R.D. Germană	1,303	-	-
Polonia	1,314	-	-
Ungaria	1,237	-	-

Sursa: Pentru România, date de la MIChP; pentru celelalte ţări – "Narodnoe Hozeaistvo stran cilen", *SEV*, Moskva, 1988, p. 186.

Anexa 9

Performanțele tehnologice comparative ale instalațiilor de obținere a ureei, în funcțiune, în România şi SUA (anul 1987)

Denumirea indicatorului	UM	România		SUA
		Procedeul convențional	STAMICARBON stripping	Procedeul UTI
I. CONSUMURI SPECIFICE				
- amoniac	t	0,58	0,58	0,57
- bioxid de carbon	t	0,77	0,77	0,74
- abur	t	1,70	1,22	0,45
- apă de răcire	m^3	175,00	105,00	25,00
- energie electrică	kw/h	165,00	130,00	112,00
II. ALȚI INDICATORI				
- Gradul de conversie al CO_2 la rece	%	57,0	57,0	75,0
- Concentrația soluției de uree la ieşirea din secția de sinteză	%	50,30	44,90	86,00-88,00
- Presiunea de regim la sinteză	atm	200,00	144,00	210,00
- Compoziția apelor reziduale la ieşirea din instalațiile de hidroliză:				
• amoniac	ppm	100,00	100,00	20,00
• uree	ppm	300,00	300,00	-

Sursa: Date din fondul documentar al IITPIC, septembrie 1989.

Anexa 10

Cantitățile totale de substanțe poluante deversate în mediu, în anul 1987 de către unitățile MIChP

Substanțe deversate	Cantitatea	
	t/an	%
I. În apele de suprafață		
Total MIChP, din care:	2.511.388	100,0
- cloruri	1.510.695	60,1
- sodiu	296.832	11,8
- sulfați	60.235	2,4
- fosfor	2.151	0,08
- zinc	1.826	0,07
- produse petroliere	1.174	0,05
- cupru	421	0,02
- plumb	679	0,03
II. În atmosferă		
Total MIChP, din care:	991.085,3	100,0
- bioxid de carbon	806.498	81,4
- bioxid de sulf	103.161	10,4
- pulberi sedimentabile	27.640	2,8
- bioxid de azot	13.198	1,3
- acid clorhidric	1.091	0,1
- hidrogen sulfurat	2.030	0,2
- oxid de carbon	19.792	2,0
III. Pe sol		
Total MIChP, din care:	7.021.997	100,0
- șlamuri chimice	1.272.576	18,1
- fosfogips	1.035.000	14,7
- nămoluri (stații epurare)	299.978	4,2
- zgură	247.644	3,5
- cenușă	711.977	10,1

Sursa: Notă privind cantitățile totale de substanțe nocive deversate în mediu în anul 1988 de către unitățile MIChP, DTIC, iunie, 1989.

Anexa 11

Evoluția efectivului personalului muncitor din principalele subramuri ale industriei chimice şi petrochimice în perioada 1985-1988

- mii lei -

Nr. crt.	Ramuri, subramuri	1985	1986	1987	1988	Dinamica (%) 88/85
1.	Ind. de prelucrare a țițeiului	45.772	46.078	46.099	47.919	104,69
2.	Ind. produselor chimice anorganice de bază	36.206	35.375	35.551	34.977	96,61
3.	Ind. îngrăşămintelor chimice şi antidăunători	28.169	27.488	27.418	26.999	95,85
4.	Ind. produselor chimice organice de bază	2.049	2.032	2.014	2.027	98,93
5.	Ind. firelor şi fibrelor chimice	42.082	43.109	42.353	42.523	101,05
6.	Ind. cauciucului sintetic şi a produselor macromoleculare de bază	4.923	4.844	4.923	5.108	103,76
7.	Ind. prelucrării cauciucului şi a materialelor plastice	70.725	69.530	68.114	64.067	90,59
8.	Ind. coloranților, pigmenților, lacuri şi vopsele	10.074	9.689	9.335	9.846	97,74
9.	Ind. medicamentelor şi produselor farmaceutice	11.605	11.621	11.255	11.799	101,67
10.	Ind. săpunurilor, detergenți, cosmetice	8.539	8.318	8.271	8.200	96,03
11.	Ind. altor produse chimice	3.002	2.982	2.928	2.920	97,27

Sursa: Prelucrări după date obținute de la Comisia Națională pentru Statistică, august-septembrie 1990.

Anexa 12

Evoluția gradului de înzestrare a muncii în perioada 1985-1988, în principalele subramuri ale industriei chimice

- mii lei/angajat -

Nr. crt.	Ramuri, subramuri	1985	1986	1987	1988	Dinamica (%) 88/85
1.	Ind. de prelucrare a țițeiului	1.207	1.267	1.340	1.393	115
2.	Ind. produselor chimice anorganice de bază	835	894	923	978	118
3.	Ind. îngrăşămintelor chimice şi antidăunători	1.270	1.393	1.420	1.457	115
4.	Ind. produselor chimice organice de bază	553	574	585	652	118
5.	Ind. firelor şi fibrelor chimice	696	698	755	783	113
6.	Ind. cauciucului sintetic şi a produselor macromoleculare de bază	709	761	799	821	116
7.	Ind. prelucrării cauciucului şi a materialelor plastice	375	390	422	454	121
8.	Ind. coloranților, pigmenților, lacuri şi vopsele	432	458	481	499	116
9.	Ind. medicamentelor şi produselor farmaceutice	525	541	598	627	119
10.	Ind. săpunurilor, detergenți, cosmetice	395	427	454	467	118
11.	Ind. altor produse chimice	916	938	1.037	1.109	121

Sursa: Prelucrări după date obținute de la Comisia Națională pentru Statistică, august-septembrie 1990.

Anexa 13

Evoluția beneficiilor (+) sau pierderilor (-) nete din activitatea totală, pe principalele subramuri din industria chimică și petrochimică, în perioada 1985-1988

- mii lei -

Nr. crt.	Ramuri, subramuri	1985	1986	1987	1988	Dinamica (%) 88/85
1.	Ind. de prelucrare a țițeiului	3.222.034	4.052.015	2.179.065	951.575	29,53
2.	Ind. produselor chimice anorganice de bază	945.640	1.058.439	479.041	478.952	50,65
3.	Ind. îngrășămintelor chimice și antidăunători	-112.735	-953.077	-1.725.774	-1.367.133	-1.212,69
4.	Ind. produselor chimice organice de bază	-46.520	-62.102	-210.345	-165.199	-355,12
5.	Inf. firelor și fibrelor chimice	-597.682	675.954	518.857	119.376	80,03
6.	Ind. cauciucului sintetic și a produselor macromoleculare de bază	186.700	306.415	188.521	232.834	124,71
7.	Ind. prelucrării cauciucului și a materialelor plastice	1.265.595	1.588.567	1.785.464	2.016.807	159,36
8.	Ind. coloranților, pigmenților, lacuri și vopsele	478.724	765.735	696.855	488.716	102,09
9.	Ind. medicamentelor și produselor farmaceutice	392.706	741.920	580.282	528.192	134,50
10.	Ind. săpunurilor, detergenți, cosmetice	403.767	475.136	606.593	746.905	184,98
11.	Ind. altor produse chimice	6.605	70.518	-127.547	71.907	1.088,67

Sursa: Prelucrări după date obținute de la Comisia Națională pentru Statistică, august-septembrie 1990.

Anexa 14

Evoluția ratei rentabilității în activitatea totală în perioada 1985-1988, pe principalele subramuri ale industriei chimice şi petrochimice

- % -

Nr. crt.	Ramuri, subramuri	1985	1986	1987	1988
1.	Ind. de prelucrare a țițeiului	5,6	6,7	3,4	1,5
2.	Ind. produselor chimice anorganice de bază	5,4	5,6	2,5	2,4
3.	Ind. îngrăşămintelor chimice şi antidăunători	-0,7	-5,4	-9,9	-7,8
4.	Ind. produselor chimice organice de bază	-6,3	-7,6	-27,2	-21,3
5.	Ind. firelor şi fibrelor chimice	-4,1	5,1	3,9	0,9
6.	Ind. cauciucului sintetic şi a produselor macromoleculare de bază	8,6	13,1	8,2	9,7
7.	Ind. prelucrării cauciucului şi a materialelor plastice	5,5	6,7	8,0	8,9
8.	Ind. coloranților, pigmenților, lacuri şi vopsele	8,5	12,3	12,1	8,2
9.	Ind. medicamentelor şi produselor farmaceutice	8,0	14,5	10,8	8,9
10.	Ind. săpunurilor, detergenți, cosmetice	5,1	10,3	13,1	15,7
11.	Ind. altor produse chimice	0,4	3,6	-7,3	4,1

Sursa: Prelucrări după date obținute de la Comisia Națională pentru Statistică, august-septembrie 1990.

Anexa 15

Evoluția consumului specific de energie electrică în perioada 1985-1988, pe principalele subramuri ale industriei chimice şi petrochimice

- MWh/1.000 lei PM -

Nr. crt.	Ramuri, subramuri	1985	1986	1987	1988	Dinamica (%) 88/85
1.	Ind. de prelucrare a țițeiului	43,6	42,9	40,3	53,4	122,48
2.	Ind. produselor chimice anorganice de bază	183,3	179,0	178,6	155,6	84,89
3.	Ind. îngrăşămintelor chimice şi antidăunători	220,2	215,3	226,8	236,4	107,36
4.	Ind. produselor chimice organice de bază	59,3	60,5	83,6	30,9	52,11
5.	Ind. firelor şi fibrelor chimice	98,1	105,3	110,4	119,7	122,02
6.	Ind. cauciucului sintetic şi a produselor macromoleculare de bază	61,3	59,8	60,2	24,5	39,97
7.	Ind. prelucrării cauciucului şi a materialelor plastice	29,2	28,9	29,9	26,4	90,41
8.	Ind. coloranților, pigmenților, lacuri şi vopsele	16,9	16,9	17,6	15,5	91,72
9.	Ind. medicamentelor şi produselor farmaceutice	57,9	55,6	49,1	53,0	91,54
10.	Ind. săpunurilor, detergenți, cosmetice	15,4	14,2	14,8	14,1	91,56
11.	Ind. altor produse chimice	59,3	55,3	66,9	32	53,96

Sursa: Prelucrări după date obținute de la Comisia Națională pentru Statistică, august-septembrie 1990.

Anexa 16

Evoluția eficienței brute a fondurilor fixe pe principalele subramuri ale industriei chimice şi petrochimice în perioada 1985-1988

- lei PM/1.000 lei FF[x] -

Nr. crt.	Ramuri, subramuri	1985	1986	1987	1988	Dinamica (%) 88/85
1.	Ind. de prelucrare a țițeiului	1.598,8	1.639,4	1.673,6	1.620,48	101,35
2.	Ind. produselor chimice anorganice de bază	629,98	661,2	601,76	616,42	97,84
3.	Ind. îngrăşămintelor chimice şi antidăunători	443,3	455,2	411,5	421,7	95,13
4.	Ind. produselor chimice organice de bază	657,0	703,7	469,1	529,1	80,53
5.	Ind. firelor şi fibrelor chimice	494,5	501,4	443,4	443,7	89,73
6.	Ind. cauciucului sintetic şi a produselor macromoleculare de bază	751,9	776,1	705,6	672,9	89,49
7.	Ind. prelucrării cauciucului şi a materialelor plastice	1.070,6	1.059,6	937,1	913,9	85,36
8.	Ind. coloranților, pigmenților, lacuri şi vopsele	1.692,6	1.762,7	1.552,5	1.483,7	87,66
9.	Ind. medicamentelor şi produselor farmaceutice	1.116,4	1.209,9	1.066,0	1.036,4	92,83
10.	Ind. săpunurilor, detergenți, cosmetice	1.754,5	1.806,2	1.648,0	1.664,1	94,85
11.	Ind. altor produse chimice	616,0	718,6	625,4	573,2	93,07

[x] FF – fonduri fixe.

Sursa: Prelucrări după date obținute de la Comisia Națională pentru Statistică, august-septembrie 1990.

Anexa 17

Evoluția eficienței nete a fondurilor fixe în perioada 1985-1988 pe principalele subramuri ale industriei chimice şi petrochimice

- beneficiu/1.000 lei fonduri fixe -

Nr. crt.	Ramuri subramuri	1985	1986	1987	1988	Dinamica (%) 88/85
1.	Ind. de prelucrare a țițeiului	58,3	69,4	35,3	14,3	24,53
2.	Ind. produselor chimice anorganice de bază	313,0	335,0	146,0	139,0	44,41
3.	Ind. îngrăşămintelor chimice şi antidăunători	-32	-24,9	-44,3	-34,7	-103,44
4.	Ind. produselor chimice organice de bază	-41	-53,3	-179,6	-124,9	-304,63
5.	Ind. firelor şi fibrelor chimice	-20,4	22,5	16,2	3,6	-
6.	Ind. cauciucului sintetic şi a produselor macromoleculare de bază	53,5	83,1	47,9	55,5	103,70
7.	Ind. prelucrării cauciucului şi a materialelor plastice	47,7	58,6	62,0	69,3	145,20
8.	Ind. coloranților, pigmenților, lacuri şi vopsele	110,0	172,6	155,1	99,6	90,55
9.	Ind. medicamentelor şi produselor farmaceutice	64,5	118,0	86,15	71,4	110,70
10.	Ind. săpunurilor, detergenți, cosmetice	119,6	133,8	161,4	195,0	163,04
11.	Ind. altor produse chimice	2,4	25,2	-42,0	22,2	925,00

Sursa: Prelucrări după date obținute de la Comisia Națională pentru Statistică, august-septembrie 1990.

INSTITUTUL NAȚIONAL
DE
CERCETĂRI ECONOMICE

PROBLEME ECONOMICE
NR. 26/1991

CENTRUL DE INFORMARE
ŞI DOCUMENTARE ECONOMICĂ
BUCUREŞTI

SUMAR

PUNCTE DE VEDERE

INSTITUTUL DE CERCETARE A CALITĂȚII VIEȚII

PROBLEMA LOCUINȚELOR ÎN URSS

I. DIAGNOZA 201

A. Parametri de cantitate 202

B. Aspecte de calitate 205

C. Administrarea şi repartiția actuală a locuințelor – între acceptare şi dezavuare 207

II. REFORMĂ 211

A. Cadrul oficial 212

B. Principalele prevederi 213

C. Presiunea cererii neacoperite 214

D. Resursele – restricții şi căi de suplimentare 216

III. ÎNTRE RELAȚII DE PIAȚĂ ŞI PROTECȚIE SOCIALĂ 220

A. Locuințe – bun social sau obiect al relațiilor de piață? 220

B. Protecția socială în sfera locativă 221

INSTITUTUL DE CERCETARE A CALITĂȚII VIEȚII

PROBLEMA LOCUINȚELOR ÎN URSS

Emilian POPESCU

De mai mulți ani, în Uniunea Sovietică, specialişti şi factori de decizie în egală măsură au sesizat că sfera locativă constituie una dintre cele mai mari probleme cu care se confruntă societatea. Un cercetător cu autoritate în materie, prof. S. Nikolaev, consideră[1] că în rezolvarea problemei locuințelor din orice țară există în mod obiectiv trei etape mari:

1) Asigurarea pentru fiecare familie a unei locuințe sau case separate (se consideră că în URSS această etapă corespunde unei norme medii de 18-19 mp suprafață totală pentru o persoană).
2) Asigurarea unei locuințe sănătoase pentru populație, când forma de satisfacere a nevoilor locative nu va mai influența mortalitatea infantilă, natalitatea, mortalitatea persoanelor în vârstă, ca şi morbiditatea (media de suprafață fiind în acest stadiu de 19,5-20 mp pentru o persoană).
3) Etapa când problema locuințelor încetează de a mai fi o problemă de prim-plan a creşterii bunăstării (corespunzând unei suprafețe totale de 28 mp pentru un locuitor).

Propunându-se în mod oficial ca obiectiv definitoriu pentru anul 2000 formula “o familie = o locuință”, este clar că problema locuințelor se află în URSS abia în primul stadiu sau, altfel spus, rezolvarea ei este în întregime de domeniul viitorului.

I. DIAGNOZA

Rădăcinile actualei crize a locuințelor au o vechime ce trebuie măsurată în decenii, conferind acesteia un statut nu de conjunctură, ci de permanență. Ea întruneşte, cu egală acuitate, dificultăți de ordin cantitativ şi lacune pe planul calității, legate de anomalii ale sistemului politic.

---

[1] Dialog V. Rakitskii-D. Hodjaev, “Novîe podhodî k reşeniiu jilişcinei problemî: vzgliad iz Gosplana” (Dialogul V. Rakitskii-D. Hodjaev, “Noi abordări în soluționarea problemelor locuințelor: opinie din perspectiva Planului de stat”), *Voprosî Economiki*, nr. 8, 1990.

A. Parametri de cantitate

Datele statistice publicate[1] atestă faptul că în ultimii cca 40 de ani a crescut atât suprafața totală a fondului urban, cât şi media pe un locuitor.

Tabelul 1

Dinamica fondului urban de locuințe ale populației şi a dotării locative în perioada 1950-1988

	Fond locativ urban (milioane mp suprafață locativă totală)	Numărul populației urbane (mii persoane)	Dotarea medie (mp suprafață locativă totală pe un locuitor din mediul urban)
1950	513	73.005	7,0
1955	640	88.171	7,3
1960	958	107.883	8,9
1965	1.238	123.720	10,0
1970	1.542	138.789	11,1
1975	1.875	155.147	12,1
1980	2.203	168.919	13,0
1985	2.561	182.930	14,0
1988	2.804	188.791	14,9

Aşadar, la nivelul anului 1988 media suprafeței locative se situa la cca 15 mp suprafață locativă totală (din care peste 10 mp suprafață locuibilă) – inferioară valorii corespunzătoare primeia din etapele amintite.

Media respectivă maschează, ca orice medie, multiple diferențieri:

a) O diferențiere teritorială: media aferentă republicilor unionale Uzbekă şi Tadjikă se situează la nivelul de 61% comparativ cu Estonia; mari oraşe, ca Moscova, Leningrad ş.a., au de pe acum o medie ce se ridică la valoarea preconizată pentru anul 2000; între diferite zone, structura pe diferite zone, structura pe tipuri de suprafață locativă prezintă o serioasă variație: locuințe de tip barăci, gheretă, vagon au o largă răspândire în zone nordice şi cu specific extractiv etc.
b) O diferențiere pe grupe demografice, care defavorizează, de pildă, familiile tinere (cu soție sub 30 ani) ce primesc casă foarte târziu, în timp ce familiile vârstnice nu sunt stimulate să renunțe la excedentul de suprafață ce le rămâne după plecarea copiilor.

[1] Perevedențev, V., "Kvartirnîi vepres i perestroika (Problema locuințelor şi perstroika"), *Voprosî Ekonomiki*, nr. 6, 1990.

c) O adevărată polarizare – condiționată de categoria sociorofesională a distribuirii locuințelor: abundență la un pol, concomitent cu sărăcia locativă la altul, favorizată de actualul sistem de cvasigratuitate din sectorul de stat.
d) O diferențiere pe forme de proprietate asupra locuinței – marcată de discriminarea acelora cu proprietate personală (reprezentând 39,4% din totalul locativ de la finele anului 1988) sau ale membrilor cooperativelor specializate în construcții de locuințe (cu pondere nesemnificativă, de câteva procente), în raport cu locuințele de stat (sub aspectul posibilităților practice de construire şi al suportării cheltuielilor de construcție şi, apoi, de întreținere: statul suportă integral cheltuielile capitale şi 3/4 din cele de întreținere a fondului locativ din sectorul său, în timp ce locatarii celorlalte categorii suportă ei toate cheltuielile).
e) Un tratament discriminatoriu între oraş şi sat în oferta de locuințe de stat, ponderea locuințelor de stat fiind în mediu rural de numai 30% din totalul fondului locativ (față de 78% în mediul urban). În consecință, media de suprafață locativă totală, superioară în mediu rural (peste 17 mp pe o persoană) comparativ cu cel urban (15 mp), se datorează în principal eforturilor proprii ale cetățeanului – obligat la inițiativă, deşi tentația casei de stat este şi pentru el la fel de puternică.

Ilustrative pentru cele afirmative sunt datele[1] unui amplu sondaj statistic reprezentativ (organizat în 1989 de Comisia Unională de Stat pentru Statistică, pe un eşantion de 310 mii de familii).

Tabelul 2

Structura familiilor de muncitori şi funcționari în funcție de mărimea suprafeței locative, în perioada 1975-1989

- în procente -

	1975	**1984**	**1989**
Total familii în locuințe din fondul locativ social de stat din mediul urban (inclusiv al cooperativelor de construcții), din care cu o suprafață locativă medie pe un membru de familie (mp) de:	100	100	100
până la 0,5	16,2	12,2	11,2
5,1-7,0	22,4	19,6	18,2

[1] "Statisticeskaja informația. Pe materialam jilişcinei statistiki" (Informație statistică. După materialele statisticii spatiului locativ), *Voprosî Ekonomiki*, nr. 8, 1991.

	1975	1984	1989
7,1-9,0	24,0	21,9	20,7
9,1-11,0	18,7	21,0	22,2
11,1-13,0	6,9	8,1	8,5
13,1-15,0	5,4	8,0	8,6
15,1-17,0	2,9	3,7	4,1
17,1-20,0	2,1	3,0	3,5
20,1 şi peste	1,4	2,5	3,0

Tabelul 3

Structura familiilor de muncitori, funcționari, țărani şi pensionari în funcție de mărimea suprafeței locative, în anul 1989

- în procente -

	Total populație	din care:				
		muncitori şi funcționari cu domiciliul în mediul:		colhoznici	pensionari proveniți dintre:	
		urban	rural		muncitori şi funcționari	colhoznici
Total familii, din care, cu o suprafață locativă pe o persoană (mp) de:	100	100	100	100	100	100
până la 5,0	8,2	11,0	9,7	6,7	0,8	0,8
5,1- 7,0	13,2	7,4	15,7	11,9	1,8	1,4
7,1-9,0	16,2	19,9	19,3	14,7	7,6	3,8
9,1-11,0	16,4	20,7	15,8	14,3	7,6	4,9
11,1-13,0	9,5	9,1	11,0	12,2	8,8	6,6
13,1-15,0	9,8	8,8	8,7	10,2	13,7	8,1
15,1-17,0	6,3	4,4	4,8	6,6	12,7	7,6
17,1-20,0	8,2	4,2	6,3	8,8	19,8	15,5
20,1 şi peste	12,2	4,5	8,7	15,1	27,2	51,3

Față de diferențierile prezentate, este normal ca chiar un reprezentant al Comisiei Unionale de Stat pentru Planificare să accepte faptul că a apela la norme de dotare cu suprafață locativă are sens numai ca medie orientativă.

Câteva elemente în plus confirmă ideea neglijării şi în perspectivă a mediului rural de către stat. În anul 1988 se înregistrau 109 case (locuințe) la 100 de familii rurale şi 85 de locuințe la 100 de familii urbane; aşadar,

obiectivul central al politicii locative, "familia şi casa", priveşte de fapt oraşul, şi nu satul.

Şansele sătenilor de a primi gratis locuinţă de stat sunt de 4 ori mai mici decât la oraş, iar cele de acces la o cooperativă pentru construcţii de locuinţe – de 3 ori mai mici. Şi aceasta într-o perioadă când costul unui metru pătrat suprafaţă construită la sat a crescut de la 84,7 ruble în intervalul 1966-1970 la 250,9 ruble între anii 1981-1985, cu dificultăţi suplimentare în localităţile îndepărtate de drumurile principale.

În sfârşit, în 1989, solicitările de credit au fost satisfăcute la sate în proporţie de numai 26%, şi atunci pentru construcţii propriu-zise, şi nu pentru amenajări, reparaţii sau îmbunătăţiri.

Neajunsurile constatate în mediul rural ar obliga la o serie de măsuri de sprijin diferenţiate chiar pe categorii demografice:

- pentru tineri – credite pe termen lung pentru construcţii şi amenajări;
- pentru vârstnici – înlesniri la aprovizionarea cu materiale de construcţii, prin livrare directă;
- pentru bolnavi şi persoane solitare – case speciale cu serviciu complet.

B. Aspecte de calitate

Faptul că două persoane beneficiază de o suprafaţă locativă sau locuibilă egală nu este, singur, de natură a pune semnul egalităţii între condiţiile lor de locuit. Există caracteristici de calitate intrinsecă a locuinţelor, firesc a fi avute în vedere şi, implicit, susceptibile de a agrava criza locativă, aşa cum de fapt se şi întâmplă în URSS.

În plus, la configurarea unor condiţii mai mult sau mai puţin plăcute ocupanţilor contribuie şi felul relaţiilor dintre aceştia sau, mai specific, caracterul locuirii separat sau "la comun".

a) Referitor la calitatea locuinţelor din URSS, este semnificativă proporţia redusă a echipării lor cu dotările standard de confort:[1] peste 55% din fondul locativ al ţării este lipsit de canalizare, încălzire centrală, alimentare cu apă potabilă, apă caldă şi gaze; acolo unde există, reţelele comunale sunt în proporţie de 50% în stare de avarie.

Fie din cauza respectivelor reţele, fie din alte cauze, locuinţele din clădiri vechi necesită, de regulă, reparaţii capitale (în particular, se

[1] Kosareva, N.; Pcelinţev, O.; Renkin, G., "Na puti k jilişcinei reforme: analizîi prognoz" (Pe drumul către reforma spaţiului locativ, analiză şi prognoză), *Voprosî Ekonomiki*, nr. 8, 1990.

apreciază că foarte multe din locuințele cu parter şi patru etaje din prima generație de construcții trebuie demolate).

Datele corespunzătoare pentru mediul rural[1] atesta cvasiabsența dotărilor comunale: doar 17% din locuințele rurale dispun de alimentare cu apă de conductă, doar 13% - de canalizare şi doar 3% - de încălzire centrală.

b) Recensământul din anul 1989 a pus în evidență existența a 73,1 milioane de familii şi a 16,4 milioane depersoane singure (însumând, aşadar, 89,5 milioane aşa-zise celule familiale). Din prima categorie, beneficiază de locuință separată 90,7%, iar din cea de-a doua numai 71,7%, deci persoanele singure în familie sunt actualmente în mult mai mare măsură constrânse la o formă comună de locuire. Chiar dacă, după criteriul suprafeței locative medii pe un locatar, persoanele singure stau mai bine decât familiile propriu-zise (doar 14,3% din ele având sub 9 mp, față de 36,7% la acestea din urmă), imposibilitatea locuirii separate nu reprezintă prin aceasta pentru ele mai puțin un handicap.

La nivelul total de celule familiale, datele rezultate se prezintă după cum urmează:

Tabelul 4

Caracterizarea condițiilor de locuit ale populației pe baza recensământului din anul 1989

	milioane	**%**
Total celule familiale la recensământ	89,5	-
• Au specificat caracterul locuirii, din care în:	87,5	100
1. Spațiu de locuit separat, din care:	76,4	87,3
- apartament separat	44,0	50,3
- casă individuală	29,4	33,5
- parte de casă individuală	3,0	3,5
2. Spațiu ce necesită separare familială, din care:	11,07	12,7
- în locuință comună	4,80	5,7
- în cămin	4,98	5,7
- în alte spații ori cu chirie	1,29	1,5
• Au specificat tipul spațiului locativ, având pe o persoană o suprafață locativă medie de:	86,2	100
- sub 5 mp	4,95	5,7

[1] "Statisticeskaia informația" (Informația statistică), *Ekonomiceskaj Gazeta*, nr. 11, 1989.

	milioane	%
- 5-9 mp	23,32	27,0
- 9-14 mp	31,77	36,9
- 15 mp şi mai mult	26,18	30,4

Este de reținut, în acest cadru, şi situația acelor membri ai unei celule familiale ce nu locuiesc la un moment dat împreună cu restul familiei: 75-80% din cazuri sunt persoanele aflate în serviciul militar, detaşate în alte zone pentru interes de serviciu, studenți şi elevi aflați la studii în alte localități (pentru ei sunt rezervate cazarme, cămine, locuințe de serviciu); se adaugă (20-25%) cei care, din motive personale sau altă natură, nu doresc să stea cu familia unde au fost recenzați şi încă nu şi-au constituit o familie nouă. Evident, cu un fond limitat de locuințe, ocupat parțial şi de aceşti "rătăcitori" de voie sau de nevoie, şansele de separare locativă se diminuează.

c) Amplificarea posibilităților de a ocupa de la bun început o locuință separată a fost şi va fi legată de modificarea structurală a modalităților de finanțare a construcțiilor de locuințe. La o comparație a datelor efective ale perioadei 1981-1985 cu prevederile aferente intervalului 1996-2000, iese în evidență tendința de creştere (de la cca 25 la cca 50%) a ponderii apartamentelor date în exploatare ce comportă atragerea de mijloace băneşti de la populație (din care de la cca 15 la cca 30% a construcțiilor de locuințe exclusiv pe cont propriu); la o pondere similară ca ordin de mărime (25-30%) sunt prevăzute să ajungă şi locuințele construite pe seama mijloacelor din fondurile de dezvoltare socială ale întreprinderilor şi organizațiilor (practic absente din acest circuit înainte de 1985: procentajele sunt calculate față de suprafața locativă totală construită, de 552,2 milioane mp în primul interval şi 1.100-1.200 milioane mp în ultimul).

Absența şi insuficiența acestor categorii de mijloace băneşti sau dificultățile suplimentării lor pe calea creditelor cu destinație locativă, ca şi abținerea de la o investiție de acest tip blochează rezolvarea problemelor.

C. Administrarea şi repartiția actuală a locuințelor – între acceptare şi dezavuare

Referitor la actuala politică locativă din sectorul de stat, unii analişti văd punctul slab, în principal, în administrarea defectuoasă, iar o parte din populație îl vede în modul de repartiție a locuințelor. Şi unii, şi alții conchid că aşa nu e bine, că aşa nu se mai poate.

Fără a schimba unghiul favorit de abordare – economiştii, pe cel economic, iar populaţia, pe cel social – alţi reprezentanţi ai acestora consideră că tot aşa e mai bine, că totuşi se poate.

a) Reproşul cel mai general făcut de economişti modulului în care statul gospodăreşte fondul de locuinţe se referă la prevalenţa considerentelor sociale în faţa celor economice; concret, statul cheltuie mult cu locuinţele şi recuperează puţin de la populaţia care le ocupă, nemaifiind în măsură să facă ulterior necesarele cheltuieli pentru menţinerea în bune condiţii a fondului locativ (reparaţii curente şi capitale, reconstrucţii, renovări).

Şi totuşi, apreciază B. Kolotilkin[1], actualul sistem de administrare nu este predestinat falimentului economic, căci, faţă de cum se crede îndeobşte, statul nici nu încasează aşa de puţin, nici nu cheltuie aşa de mult, iar locatarul nu e nici el prea scutit de cheltuială. Este adevărat că, în virtutea formaţiunii social-economice, abundă considerentele sociale în structurarea obligaţiilor ce revin chiriaşului. Dar în prezent se exagerează cu unele înlesniri nejustificate, o retrospectivă atentă atestând faptul că în reglementările locative din ultimii 70 de ani (1962, 1937, 1959 ş.a., mai puţin cea din 1928) a existat clar consemnat obiectivul de a trata locuinţa ca pe o marfă şi domeniul locativ ca pe unul apt de autogestiune, autofinanţare.

De altfel, o urmărire exactă şi completă a veniturilor şi cheltuielilor directe şi indirecte ale gospodăriei locative ar evidenţia chiar la ora actuală, consideră autorul, rezervele nevalorificate de autogestiune. În privinţa cheltuielilor, sunt posibile economii serioase atât în stadiul de construire a locuinţelor, cât şi pe durata exploatării curente, ce antrenează utilizarea anumitor bunuri şi materiale, respectiv apelarea la servicii comunale specifice sau de altă natură[2].

În privinţa încasărilor percepute de stat sau a cheltuielilor populaţiei ocazionate de plata locuinţei, opinia – de largă răspândire – ce solicită ca acestea să crească trebuie nuanţată, iar pe alocuri chiar contrazisă. Astfel, statul beneficiază de un supliment de fonduri pe baza tarifelor diferenţiate pentru electricitate (4 copeici/kwh la populaţie, 2 copeici la industrie). Cota

---

[1] Kolotilkin, B., "Kvartirnaia plata: hozrasciet i seţialnaia spavedlivost" (Chiria: gestiune economică şi echitate socială), *Voprosî Ekonomiki*,nr. 8, 1990.

[2] Cu titlul de exemplificare, structura cheltuielilor pe 1 mp suprafaţă locuibilă într-o locuinţă cu tot confortul este următoarea: 19% chirie, 33% servicii comunale (încălzire, apă caldă şi apă rece, canalizare, gaze), 18% energie electrică pentru iluminat şi consum casnic, 12% procurare, instalare şi folosire telefon, 2% punct radio şi antenă colectivă, 16% reparaţii curente ale locuinţei.

de amortizare percepută de la întreprinderi şi organizaţii din beneficiul pentru fondul locativ departamental (pentru renovare şi reparaţii capitale) se apreciază că îi prisoseşte şi e suportată prin preţul cu amănuntul tot de consumatorii finali ai produselor şi serviciilor respective. Alte surse de încasări pentru stat, legate mai direct de populaţie, ar putea fi: urmărirea mai operativă a restanţierilor la plată; renunţarea la variatele privilegii (sub formă de taxe diminuate) acordate unui număr excesiv de categorii de locatari (militari, pensionari cu titlu personal, familiile copiilor acestora ş.a.); reducerea proporţiei de apartamente de stat neocupate şi alte spaţii neînchiriate etc. Autorul combate însă ideea de a mări chiria şi întreţinerea, fiindcă e doar o aparenţă impresia că locatarul cheltuie puţin: cu ajustări şi recalculări argumentate, se dovedeşte că pentru locuinţe de stat cetăţeanul alocă în medie 15-20% din cheltuielile de consum, adică de câteva ori mai mult decât comensurează statistica oficială. Rămâne, în schimb, de actualitate necesitatea de diferenţiere a chiriilor în funcţie de calitatea locuinţei, aspect în care în URSS persistă o surprinzătoare uniformitate, care cu ani în urmă nu exista: se ţinea cont de absenţa dotărilor standard, de distanţa faţă de centru, de poziţia la demisol-subsol-mansardă-mezanin, de tipul comandat sau decomandat al camerelor, dacă încăperea era întunecoasă ori semiîntunecoasă sau umedă, dacă avea culoar de trecere mai îngust de 2,5 m sau se afla mai sus de etajul 4 într-un bloc fără lift. Este clar că nereflectarea unor asemenea diferenţieri în cuantumul chiriei lasă loc arbitrariului şi inechităţii în faza de repartiţie a locuinţelor.

b) Sistemul de repartiţie a locuinţelor îşi manifestă cu stridenţă anomaliile în condiţiile unor interminabile liste de aşteptare – expresie (parţială) a unei uriaşe cereri nesatisfăcute. "Judecătorul" lui cel mai autoritar este însăşi populaţia, iar "pulsul" opiniei acesteia s-a desprins concludent dintr-un amplu sondaj statistic[1]. Răspunsurile la două întrebări paralele (cu variantele preformulate, ca şi în rest) au relevat o contrapunere clară între categoriile de populaţie apreciate că "ar trebui să beneficieze de priorităţi şi avantaje" şi categoriile ce "au efectiv" aceste avantaje (sub forma poziţionării pe listele de aşteptare

[1] Sondaj al VTIOM (Centrul Unional de Investigare a Opiniei Publice) efectuat în octombrie 1989 pe un eşantion de 1516 persoane (din 8 republici unionale, inclusiv 8 regiuni mari ale RSFSR), reprezentativ pentru populaţia urbană şi rurală adultă, după principalele criterii demografice şi socioprofesionale. Prezentarea rezultatelor s-a făcut în Hahulina, L.; Tapilina, V., "Repartizarea spaţiului locativ şi echitatea socială: punctul de vedere al populaţiei", *Probleme economice*, nr. 8, 1990.

şi a mărimii şi calităţii locuinţei acordate). Pe de o parte, s-au detaşat în opţiunile subiecţilor familiile cu mulţi copii, persoanele corespunzând grupării IOVR, vârstnicii şi familiile tinere. Pe de altă parte, a rezultat că trăiesc în cele mai bune condiţii de locuit conducătorii de partid, de stat şi din economie, familiile bogate, lucrătorii apartamentului de partid şi de stat, personalităţile din ştiinţă şi artă.

Dintre aspectele considerate a afecta aplicarea unor principii corecte în repartiţia locuinţelor, cele mai frecvent incriminate sunt tocmai privilegiile şefilor în ordonarea (sau chiar ocolirea) listei şi în echiparea locuinţei; apoi posibilitatea de a obţine casă prin mită sau relaţii personale; lipsa posibilităţii de a alege ("iei ce şi se dă"); inegalitatea şanselor între muncitori şi specialişti, lucrători din producţie şi din conducere, localnici şi nelocalnici, între diferite întreprinderi şi departamente; atitudinea nediferenţiată faţă de lucrătorii buni şi răi; subestimarea nevoii urgente de locuinţe; egalitatea chiriei la condiţii locative calitativ diferite.

Solicitată să se pronunţe asupra unor puncte de vedere alternative, de natură a identifica ce principii sunt apreciate ca echitabile, populaţia a considerat (şi sunt semnificative şi procentajele) că:

- locuinţa trebuie dată tuturor, după aceleaşi norme – 46%;
- locuinţa trebuie dată după norme unitare, dar cei care au în faţa societăţii merite deosebite trebuie să beneficieze de avantaje – 16%;
- condiţiile de locuit trebuie să depindă de posibilităţile materiale ale familiei, dar statul trebuie să-i ajute pe cei săraci – 24%;
- condiţiile de locuit trebuie să depindă numai de posibilităţile materiale şi preferinţele familiei – 6% (8% au fost nonrăspunsuri).

Structurarea anterior prezentată mai dovedeşte că, optând pentru repartizarea egalitară şi gratuită a locuinţei de către stat, oamenii sunt încă dominaţi de o reprezentare egalitaristă asupra echităţii: doar aproape 1/3 din ei leagă echitatea de ceea ce echivalează cu extinderea relaţiilor pe piaţă în sfera locativă. Analiza de detaliu a relevat faptul că orientarea spre tipul egalitarist normat (amendat cu necesitatea controlului şi transparenţei) ori spre cel condiţionat de piaţă o determină statusul social, nivelul de venituri al familiei şi condiţiile locative ale respondenţilor (spre posibile relaţii de piaţă înclină – din motive diferite – persoane a căror stare materială bună le-ar permite să se descurce şi pe cont propriu sau săracii care contează pe faptul că vor fi ajutaţi de stat). O a treia orientare posibilă are la bază oportunitatea îmbinării între acordarea gratuită şi întreţinerea cu plată a locuinţei; ea ar rebalansa – prin tarife diferenţiate – inegalitatea actuală de confort.

Cu modul de gândire şi motivaţiile specifice conturate, ce denotă că opinia publică se află de abia la începutul procesului de constituire a unor concepţii noi asupra politicii de repartiţie locativă, actualul sistem de repartiţie, supus caracterizării directe sub aspectul echităţii, este apreciat mai mult nefavorabil: în general inechitabil (42%) sau absolut inechitabil (16%), respectiv, în general echitabil (25%) sau absolut echitabil (2%; 15% au fost nonrăspunsuri). Blamul este cu atât mai serios cu cât vine din partea unor oameni deprinşi cu sistemul şi predispuşi – până la proba contrarie – a rămâne în tiparele lui de gândire. Dincolo însă de consideraţiile psihologice despre cât de corect, de modern sau de complex gândesc indivizii, contează ce anume gândesc şi vor. Iar relaţia dintre grupele de populaţie adepte ale reprezentărilor vechi şi ale celor noi despre repartizarea echitabilă a locuinţelor creează acel climat social ce va permite sau, dimpotrivă, va împiedica înfăptuirea unei alte politici locative.

Se cuvine menţionat că de frustrările sistemului de repartiţie sunt afectaţi nu doar cei cuprinşi sau vizaţi pe listele de aşteptare pentru locuinţe din fondul de stat (având suprafaţă locuibilă pe o persoană sub norma de 7 mp), ci şi – sau poate chiar mai ales – cei ce rămân în afara listelor. O parte sunt familii cu locuinţe particulare sau construite de cooperativele specializate care, comparativ cu locatarii fondului de stat, plătesc numai pentru exploatarea curentă de 6-8 ori mai mult. Astfel spus, în pofida afirmaţiilor propagandistice despre facilitatea generală a obligaţiilor locative din URSS, cca 40% din populaţia ţării îşi plăteşte locuinţa la valoarea integrală, însă fără a beneficia astfel de acea libertate de opţiune pe care i-ar putea-o garanta piaţa.

II. REFORMĂ

Relevarea variatelor neajunsuri ale condiţiilor de locuit şi, prin acestea, ale politicii locative din URSS – inclusiv în documente oficiale şi de către personalităţi autorizate, ar putea fi interpretată drept o asumare implicită a tot atâtor direcţii de acţiune. Decalajul faţă de starea normală este însă prea mare spre a pretinde că totul se poate rezolva până în anul 2000. Posibilitatea de creare a premiselor şi de suplimentare a resurselor nu poate ţine pasul cu masiva cerere nesatisfăcută – raport de care trebuie să ţină seama orice prognoză serioasă. Dacă dezamorsarea crizei locuinţelor va fi nu una spectaculoasă, ci una pas cu pas, elementul de noutate al mecanismului economico-social din această sferă ţine de perspectiva promovării unor relaţii de piaţă şi de împletirea lor specifică cu formele de protecţie specială.

A. Cadrul oficial

În măsura în care transformările preconizate de oficialități în domeniul locuințelor sunt privite drept componentă a procesului de tranziție spre o economie de piață reglată (proces denumit generic – în țările est-europene - "reformă"), se poate vorbi de reforma locuințelor.

Partidul de guvernământ a făcut referire la problematica în cauză la Congresul al XXVII-lea. Mai recent, la ședința din 3 februarie 1990 a comisiei CC al PCUS pentru probleme de politică social-economică s-a adoptat proiectul privind "Principalele direcții ale politicii locative în actualele condiții"[1]. Aceleiaşi probleme i-a consacrat un spațiu distinct programul guvernamental prezentat în mai 1990 de premierul de atunci, Rîjkov[2], ca şi hotărârile celui de-al II-lea Congres al reprezentanților populari din URSS.

În mai 1990, după o procedură specifică, s-a dat decretul prezidențial "Cu privire la noile abordări în rezolvarea problemei locuințelor în țară şi măsuri de realizare practică a acestora"[3]. Conform decretului, Consiliului de Miniştri al URSS şi celor ale republicilor unionale le revine elaborarea unui "sistem special de măsuri de rezolvare a problemei locuințelor în URSS" şi sarcina de a înainta Sovietului Suprem al URSS propuneri de revedere a legislației locative şi a altor acte normative ce privesc relațiile din sfera locuirii. Rezultă posibilitatea de aplicare diferențiată a orientărilor decretului de la o republică unională la alta, prin tarife, norme şi regulamente proprii, care **să pornească** doar de la prevederile acestui decret, în funcție de specificul condițiilor locative, demografice, economice şi de mod de viață. Ar mai fi de reținut, în acest cadru (inclusiv pentru problematica locativă), disponibilitatea autorităților de a examina şi, evident, valorifica idei ale unor materiale sau programe alternative în raport cu cele oficiale. Într-un asemenea scop s-a dispus printr-o Hotărâre din 21 iunie 1990 a Consiliului

---

[1] "Ob osnovnîh napravleniiah jilişcinci politiki v nastoiaşcih usloviiah" (Despre pricipalele orientări ale politicii spațiului locativ în condiții actuale), publicat în rezumat în revista *Izvestiia TK-KPSS*, nr. 3, 1990.

[2] Rîjkov, N., "Ob ekonomiceskom polojenii stranî i konțepții perehoda k reguliruemoi rînocinoi ekonomike. Doklad ma tret'ei sesii Verhovnogo Soveta SSSR" (Despre situația economică a țării şi concepția trecerii la o economie de piață dirijată. Raport la a treia sesiune a Comitetului Central al URSS), *Pravda*, nr. 145 (26228).

[3] Ukay prezidenta SSSR ot 19 maia 1990 g. "O novîh podhodah k reseniiu jilişcinci problemî v strane i marah po ih prakticeskoi realizații" (Decretul preşedintelui URSS din 19 mai 1990 "Cu privire la abordări privind rezolvarea problemei edilitare în țară şi despre măsurile privind realizarea lor practică"), *Pravda*, 20.05.1990.

de Miniştri al URSS crearea unei comisii de examinare şi evaluare a variantelor alternative de tranziție la economia de piață[1].

B. Principalele prevederi

Decretul președintelui URSS apreciază că nu se mai poate rezolva problema locuințelor cu metodele vechi şi că sunt necesare abordări noi.

Patru factori/laturi/componente vor marca mutația din planul politicii locative.

1. creşterea mai pronunțată a volumului total al construcțiilor de locuințe, în cincinalul al 13-lea.
2. trecerea treptată de la repartizarea locuinței construite din investiții capitale centralizate de stat, la asigurarea construirii ei de către colective de muncă şi cetățeni particulari. Drept urmare, va creşte ponderea locuințelor proprietate particulară şi va avea loc, pe această bază, formarea unei piețe a locuințelor, concomitent cu menținerea asigurării de către stat a locuinței pentru cei cu stare materială precară şi protecție socială deficitară.
3. legat de rolul crescând al construcțiilor pe cont propriu – necesitatea unei reorientări radicale a bazei de producție pentru edificarea de locuințe.
4. modificarea tarifelor locative în blocurile din fondul de stat şi obştesc. Decretul reiterează sarcina-cheie pentru anul 2000: locuință separată pentru orice familie, concretizând (şi restrângând) "problema locativă" la lichidarea locuirii la comun, a supraaglomerării, a recurgerii la fondul locativ aflat în stare de avarie sau uzură cvasitotală. Prin prisma acestor repere, se recunoaşte că nu poate fi vorba de o rezolvare absolută a problemei locative, de o satisfacere a tuturor nevoilor (care, de altfel, îşi au dinamica lor).

Referitor la locuința oferită de stat, aceasta se va încadra în norma minimă garantată de spațiu locuibil pe o persoană. Peste această limită, fiecare îşi cumpără casă ori îşi ia una cu chirie, în funcție de gusturi şi posibilități.

Sarcina cantitativă se reflectă în obiectivul construirii anuale a câte unui metru pătrat pentru fiecare locuitor, avansându-se cote ale dărilor în funcțiune până în anul 2000 de 2 miliarde mp suprafață locuibilă şi 30 milioane apartamente noi, sau (prin includerea unor necesare suplimentare) de 2,6 miliarde mp, respectiv 40 milioane apartamente noi. Dincolo de

[1] "Itognîe materialî rabotî komisii po oțenke al'ternativnîh variantov perehoda k rînocinoi ekonomike" (Materiale privind rezultatele lucrărilor comisiei de apreciere a variantelor posibile de trecere la economia de piață), *Voprosî Ekonomiki*, nr. 10, 1990.

obsesia strict cantitativă a locuinței separate, rămâne în picioare necesitatea de îmbunătățire a condițiilor de locuit pentru acea parte a populației care are deja apartamente şi case separate, dar care sunt în general (adică în proporție de 85%, conform datelor Goskomstat) proaste şi cu lacune de echipare comunală.

C. Presiunea cererii neacoperite

Aceasta ține de prognozarea viitoarei configurații a condițiilor locative, de punerea în evidență a numeroaselor canale de cerere potențial nesatisfăcută sau, în orice caz, de necesar suplimentar.

Dintre cele 97,5 milioane de celule familiale (corespunzând populației prognozate la finele secolului), trebuie "abonate" la descongestionare nu numai cele cu 7 mp sau mai puțin suprafață locuibilă pe o persoană, ci şi acelea având între 7 şi 9 mp, îndeosebi în cazuri de familii "dificile". Amintita rezervă de spațiu pentru persoane temporar separate de familia lor trebuie să se mențină.

Încheierea mutării persoanelor domiciliate în zona Cernobâl, ca şi a cazării militarilor reveniți din Afganistan, iar în perspectivă din țările Europei Centrale şi Răsăritene este un alt imperativ.

Există apoi familii în care, independent de suprafața peste normă, coexistă două-trei generații, care pot dori să se separe: este cazul a 35% din familiile rurale şi a 45% din familiile de la oraş. Investigații sociologice au demonstrat, în fine, că fiecare al doilea copil major necăsătorit doreşte să se separe de părinți. Toate aceste solicitări şi, în mod sigur, şi altele amplifică numărul de apartamente (case) necesar a fi construite.

Mai există cazuri de familii care (fie prin schimb, fie prin închiriere ori vânzare urmată de cumpărare) doresc să schimbe – temporar sau definitiv – tipul de locuință. În varianta schimbării temporare apare cererea pentru a doua locuință, în fapt căsuța de vacanță de la țară a omului de la oraş. Actualmente 6 milioane de familii urbane au căsuță la țară (sunt şi cazuri când aceasta este unica locuință – soluție evident provizorie şi fără perspectivă).

Investigațiile au dovedit că, de regulă, e vorba de o "încropeală" grăbită şi lipsită de cel mai elementar confort, că deplasarea la țară se face pentru plăcerea "ieşirii", şi nu a locuirii. Este de reținut că reglementările de până acum interziceau depăşirea unui anumit plafon de confort în aceste spații pseudolocative, în timp ce, pentru perspectivă, se are în vedere un prag minim de condiții obligatorii (sub care să nu se poată coborî).

Sondaje speciale au înregistrat şi preferința pentru locuința de tip casă familială individuală cu lot de pământ (39% în Tallin, 25% în Kalinin,

spre a exemplifica doar un oraş, căci la țară o asemenea preferință manifestă, practic, întreaga populație). Prognozele pe termen lung privilegiază acest tip, considerat cu şanse de a lua locul locuinței de tip apartament (în condiții de computerizare, casa va deveni şi loc de muncă, ceea ce apartamentul cu greu permite).

Ca expresii ale unei cereri mai sofisticate, se mai evocă pentru "anexele din grădină" şi variantele han sau pension, inclusiv de uz familial – situații în care, e drept, nu-i vorba de o nevoie presantă, ci de una de recreare şi de un disponibil de bani ce poate fi absorbit.

Atunci când cererea manifestă în sfera locativă este şi solvabilă, satisfacerea ei realizează concomitent şi absorbția unor mari sume de bani disponibili, adică slăbirea presiunii inflaționiste.

Privită şi sub acest aspect, cererea nesatisfăcută de locuințe a fost evaluată în URSS la 70-75 miliarde ruble, din care:

- 7 miliarde – corespunzând celor aflați încă pe listele de aşteptare ale cooperativelor de construcții;
- 12 miliarde – ale celor doritori să fie cuprinşi pe aceste liste;
- peste 25 miliarde – cei susceptibili de a proceda la construirea de locuințe pe cont propriu şi pe care diferite motive (nu banii) îi reține;
- 3,5 miliarde – cerere pentru reparații şi echiparea cu dotări comunale standard a caselor proprii;
- 25 miliarde ruble – ale celor care, conform unor observări sistematice, sunt gata să plătească îmbunătățirea condițiilor locative din blocurile de stat unde trăiesc.

Diversitatea formelor de cerere nesatisfăcută prilejuieşte constatarea că, teoretic, se poate proceda la construirea de locuințe fie pentru că este strictă nevoie, fie pentru că oamenii au bani. Pornind de la aceste două ipoteze de lucru şi în corelație cu capacitatea (fizică) de construcții, au apărut – ca rod al cercetării de specialitate[1] – două variante de evoluție a complexului de construcții în decursul reformei locative:

- Varianta I: se menține contextul economic şi tipul de repartizare a locuințelor, prin care numărul de camere trebuie să fie mai mic cu 1 decât cel de persoane (exceptând solitarii); drept rezultat, suprafața medie a unei locuințe ar scădea de la 59,4 mp în 1988 la 52,2 mp în 1995 şi apoi 45,0 mp în 2000 (crescând ponderea persoanelor singure).
- Varianta II: complexul de construcții se restructurează, condițiile de locuit se diferențiază (şi dincolo de norma de suprafață) – cu riscul

[1] Kosareva, L., *op. cit.*

neasigurării unei locuințe oricărei celule familiale: finanțarea este mixtă – individuală şi prin credit de stat; drept rezultat, suprafața medie a unei locuințe ar spori până la 74,0 mp în anul 2000.

Analiza cererii solvabile nesatisfăcute şi a efectelor eventualei sale satisfaceri operează şi o primă deschidere în domeniul resurselor necesare în rezolvarea problemei locative.

D. Resursele – restricții şi căi de suplimentare

Când se discută despre resurse, în orice domeniu se au în vedere posibilitățile concrete de satisfacere a necesităților, a cererii la un moment dat sau până la un anumit orizont de timp. Se face referire la volumul de produse finite disponibile sau la dimensiunea capacităților de producție cumulate, respectiv a factorilor material şi uman ai procesului economic, sau, în sfârşit, la echivalentul valoric al celor menționate.

În cazul locuințelor, poate fi vorba deci fie de numărul de apartamente sau de case disponibile, fie de tehnologia şi materialele de construcție, împreună cu forța de muncă specializată necesare spre a le construi, fie de sumele de bani aferente deschiderii şi finalizării investițiilor respective, ca ofertă viitoare.

a) A invoca un disponibil de locuințe într-o perioadă de criză a spațiilor locative poate părea o contradicție logică, dar coexistența lor este posibilă. S-au semnalat un număr deloc neglijabil de locuințe neocupate, prin trenarea unor finisări indispensabile sau prin reținerea viitorilor locatari de a le prelua (nu le convine calitatea sau amplasarea locuinței şi se tem că “vor rămâne cu ea pe cap”).

Când totul este ocupat, se poate apela la soluția schimbului de locuințe – proces extrem de anevoios în prezent în URSS, în sensul în care ocupanții unei case devenite neîncăpătoare sau necorespunzătoare cu greu mai pot obține ceva mai bun, iar locatarii unui spațiu excedentar nu sunt prin nimic stimulați oficial să renunțe la el. Decretul prezidențial amintit recomandă a stimula schimbarea locuințelor mari pe cele mai mici, contra unei compensații bănești pentru diferența de suprafață, fapt ce se va reflecta în viitoarea legislație locativă. Totodată, decretul prevede pentru prima dată posibilitatea de a schimba case proprietate personală cu altele proprietate de stat, practică interzisă până acum, deşi amatori erau extrem de mulți: pe de o parte, lucrători angajați în întreprinderi din centrul oraşelor, dar locuind în afara lor; pe de altă parte, pensionari cu locuință în centru şi dorind o casă la țară.

Oferta poate spori şi prin faptul că membrii cooperativelor specializate în construcții de locuințe, care au achitat sumele cuvenite, începând de la 1

iulie 1990 au devenit proprietarii locuințelor lor şi, în această calitate, de acum le pot vinde, dona sau lăsa moştenire.

Cât priveşte volumul dărilor în folosință de locuințe noi – ca sursă principală de satisfacere a solicitărilor prealabile – este de reținut faptul că în ultimii ani sporul anual al numărului acestora depăşeşte de 2,5 ori pe acela al numărului de celule familiale. Faptul denotă ritmul susținut al activității în domeniu, ritm pe care programele de viitor îl accelerează în continuare.

Tabelul 5

Dinamica apartamentelor date în folosință în perioada 1981-2000

	1981-1985 (efectiv)	**1986-1990 (date preliminate)**	**1991-1995 1996-2000 (prevederi decret prezidențial)**	
Număr apartamente (mil.)	10	11,2	13,9-14,7	16-17,7
Suprafața locativă totală: - milioane mp	552,2	640-650	900-950	1.100-1.200
- % față de cincinalul anterior	105	117	143	124

S-a remarcat faptul că un ritm asemănător celui din intervalul de cinci ani recent încheiat (1986-1990) nu s-a mai realizat în URSS din perioada 1956-1960, ani când începea construcția de locuințe pe scară industrială, nefiind însă sistată definitiv aceea individuală. Sub acest aspect se poate deci conchide că, cel puțin după anul 1985 (anul de stat al perestroikăi), nu se poate vorbi de o neglijare a construcțiilor de locuințe; actuala stare de criză este, în principal, efectul "acumulărilor" anterioare.

b) Numărul foarte mare de locuințe prevăzute a fi date în folosință în următorii zece ani reclamă o suplimentare şi o restructurare a bazei tehnico-materiale. Este de pe acum insuficientă aprovizionarea industriei materialelor de construcții cu produse chimice, ceramică, combustibil ş.a., ceea ce comportă cel puțin o redistribuire a resurselor de această natură existente în țară. În cadrul aceleiaşi industrii se apreciază că până în anul 1995 ar trebui pe alocuri dublată capacitatea de producție la linoleum, conducte, căzi şi alte categorii de echipamente şi armături sanitare.

În sfârşit, referitor la tehnologia utilizată, baza tehnico-materială a construcțiilor de locuințe va trebui să se adapteze mutației structurale ce se conturează pe tipuri de spații locative (în favoarea casei familiale proprietate personală): concret, să se treacă, în parte, de la fabrici de case bazate pe

panouri mari, la dezvoltarea unităților mici şi mijlocii, mobile şi adaptabile, specializate în producția de materiale de construcție şi accesorii pentru casele individuale.

În privința forței de muncă specializate în construcții, rezolvarea necesităților din sfera locativă este şi ea o problemă de redistribuire şi suplimentare. Reorientarea înseamnă mutarea unei părți a specialiştilor de la construcțiile cu destinație productivă sau militară pe şantierele construcțiilor de locuințe, fapt prevăzut în unele programe locale de dezvoltare (oraşul Moscova şi-a propus să renunțe, practic, o vreme la construcțiile cu altă destinație decât cea locativă)[1]. Suplimentarea reclamă atragerea de noi brațe de muncă în meseriile necesare ramurii, pregătirea lor corespunzătoare şi o retribuire stimulatorie. Ca forme organizatorice inedite în acest cadru, rețin atenția amintitele cooperative specializate, ca şi practica recrutării în muncă a viitorilor locatari în cadrul complexelor locative pentru tineret[2] şi a contribuției în muncă a viitorilor beneficiari de locuințe din fondurile întreprinderilor şi organizațiilor.

c) Resursele financiare necesare sferei locative, insuficiente şi ele, ca şi cele umane, materiale şi tehnice, pot spori pe câteva căi. Privită întâi ca o problemă de autoadministrare a gospodăriei locative, s-a menționat deja perspectiva schimbării întregului sistem de taxare a locatarilor, caracterizat în prezent prin contrapunerea inechitabilă a diferitelor forme de proprietate asupra locuinței. La nivelul sectorului de stat, va trebui să se pună în aplicare măsurile prevăzute încă în urmă cu şase ani (la Congresul al II-lea al PCUS), la care s-a renunțat tacit, referitoare la diferențierile de chirie în funcție de mărimea şi calitatea locuinței (în toate celelalte foste țări socialiste europene existau fie 3, fie 4 categorii de locuințe, în funcție de care chiria fixată putea ajunge la diferențieri de până la 1:2). Există opinii conform cărora ar trebui mărit tariful pentru excedentul de suprafață şi, de asemenea, că ar trebui aplicat pentru întreaga suprafață locativă şi nu doar pentru cea locuibilă (a camerelor propriu-zise).

Au fost consemnate (la pct. II C) sumele care ar fi posibile de atras de la populație pentru satisfacerea propriilor solicitări şi, concomitent, pentru degrevarea parțială a statului de obligațiile de natură locativă. Atât hotărârile Congresului al II-lea al reprezentanților populari din URSS, cât şi decretul

---

[1] *Zaşcitit' slabîh i sil'nîh. Deputatskii kruglîi stol (A-i sprijini atât pe cei slabi, cât şi pe cei puternici. Masă rotundă a deputaților)*, "EKO", nr. 9(195), 1990.

[2] Ulanovskaia, V. – *Soțial'no-orientirovannîi harakter trinadțatoi piatiletki (Caracterul social-orientativ al celui de al treisprezecele cincinal)*, "Voprosî Ekonomiki", nr. 7, 1989.

prezidențial în materie accentuează cerința de încurajare a contribuției individuale din partea populației. Oficialitățile recunosc faptul că atât experiența proprie, cât şi cea externă (capitalistă şi socialistă) au demonstrat că este imposibil a îmbunătăți măcar cât de cât condițiile de locuit fără a atrage în acest efort şi populația şi întreprinderile.

Punerea în practică a implicării populației în construirea de locuințe din mediul urban (căci la țară o face vrând-nevrând) a obligat şi la cunoaşterea punctului său de vedere[1]. Mai mult de jumătate din populație (53%) este de acord că, "pentru rezolvarea problemei locative, mijloacele statului şi resursele băneşti ale cetățenilor trebuie antrenate în egală măsură"; încă 15% a considerat că problema locuințelor trebuie rezolvată exclusiv pe seama mijloacelor băneşti ale populației. Şi doar o persoană din trei apreciază că trebuie rezolvată exclusiv pe seama mijloacelor statului. Dacă disponibilitatea de principiu este verificată, ce anume reține populația să se implice efectiv? În proporție de 2/3 este invocat drept obstacol principal veniturile scăzute şi absența economiilor necesare (de reținut aici însă îndeosebi faptul că, pentru o persoană din trei, banii nu par să constituie un impediment în această direcție); o persoană din trei reclamă (al doilea obstacol) insuficiența şi scumpetea materialelor de construcție, ceea ce, indirect, trimit tot la limitarea mijloacelor băneşti; una din cinci invocă dificultatea înscrierii la cooperativele pentru construcții de locuințe, iar una din zece (deci destul de puțin) menționează drept motiv principal "obiceiul de a aştepta primirea locuinței de la stat" (o pasivitate întreținută şi de înțelegerea greşită[2] a sloganului politic "familia şi locuința" lansat de stat pentru anul 2000).

Drept modalitate preferată de îmbunătățire a condițiilor proprii de locuit a fost indicată mai frecvent (40%) contribuția cu muncă proprie ("ca să capăt locuință aş lucra în construcții" sau "m-aş înscrie în complexul de tineret pentru construcții de locuințe"); doar 25% au înclinat spre a-şi investi

[1] În acest scop s-a desfăşurat sondajul VTIOM din aprilie 1989, pe un eşantion unional de 3000 de persoane cu domiciliul în 42 de oraşe din 12 republici sovietice. Rezultatele lui sunt prezentate în Hahulina, L. – *op. cit.*

[2] Greşită pentru că, explică Hodjaev, D. în *op. cit.*, statul va da locuință doar celor considerați ca lipsiți de protecția socială şi altor câtorva categorii; vor avea toți locuință doar dacă vot fi antrenați şi banii de la colectivele din întreprinderi şi organizații, asociații şi colhozuri, ca şi de la cetățeni particulari. În plus, sistemul de înlesnire şi subvenții pentru locuințe fiind mai consistent decât pentru orice alt domeniu creator de bunuri şi servicii, este de-a dreptul o greşeală pentru individ să investească întâi în altceva decât în locuință.

banii pentru a-şi îmbunătăți condițiile de locuit (“aş cumpăra casă/apartament”, “m-aş înscrie la cooperativa de construit locuințe”).

Investirea de bani pentru casă presupune (abstracție făcând de eventuale economii prealabile) un anumit nivel de venituri curente în familie (de la toți membrii ei). Ce nivel lunar consideră populația drept suficient în acest scop? Între 500-1.000 ruble – apreciază 1/3 din subiecți, ba chiar peste 1.000 ruble – sunt de părere şi mai mulți (37%).

Concluzia implicită este că fără credite mari şi pe termen lung problema locativă nu poate fi rezolvată la scară de masă. Specialiştii consideră că Banca Socială pentru Locuințe (“Jilsoțbank”), adaptată, ar putea îndeplini funcția de mobilizare şi redistribuire a respectivelor resurse de credit. Se recomandă ca asigurarea de credite – devenită problema centrală a pieței locuințelor – să se facă printr-un sistem de împrumut şi de dobânzi diferențiate pe categorii de solicitanți: persoane aflate pe listele de aşteptare pentru locuință (12% din cei care au primit casă în 1989 au aşteptat 10 ani, iar cei care s-au înscris atunci vor aştepta 8 ani), familii tinere, sărace ş.a.

Dacă simplificăm examinarea resurselor la raportul stat-populație, acordarea de credite de la stat nu înseamnă că acesta îşi sporeşte mijloacele, ci doar că dă populației un impuls de a-şi aloca pentru locuință şi resursele proprii, prezente sau viitoare; în ele rezidă suplimentarea.

III. ÎNTRE RELAȚII DE PIAȚĂ ŞI PROTECȚIE SOCIALĂ

A. Locuințe – bun social sau obiect al relațiilor de piață?

Materialele consacrate problemei locuințelor constată la unison o alunecare în timp de la principiile de bază adoptate în URSS. Acestea s-au conturat în anii puterii sovietice, în condițiile unui nivel de trai extrem de scăzut, ale unei crize acute de locuințe şi ale imposibilității economice a populației de a rezolva o asemenea problemă cu mijloace proprii. Fondul locativ de stat (naționalizat sau nou construit) a fost încadrat în rândul bunurilor sociale oferite oamenilor muncii în mod gratuit sau în condiții lesnicioase, pentru a se crea “la pornire” o egalitate de condiții în dotarea cu locuințe şi în utilizarea acestora. Ca şi în alte domenii, principiul facilității şi al egalizării ofertei de locuințe de stat a primit totodată şi lustrul politico-ideologic, “începând a fi prezentat ca unul din avantajele sau una din cuceririle socialismului”[1].

Când tratamentul egalitarist s-a dovedit peste posibilitățile practice ale sistemului, drept bază în acordarea locuințelor din fondul de stat şi

[1] Hahulina, L. – *op. cit.*

cooperatist s-a adoptat prin legislația de la începutul anilor '80 principiul necesității (în sensul de a avea nevoie stringentă), ce urma să consfințească echitatea socială într-un mod de repartizare ce tindea spre egalizarea "din mers" a posibilităților de îmbunătățire a condițiilor de locuit.

În prezent, dificultățile şi contradicțiile majore ale politicii locative au fost identificate destul de clar, percepute şi de populație şi interpretate ca manifestări ale inechității sociale. Aşadar, drept latură negativă în menținerea vechii politici locative apare exact ceea ce se dorea a fi punctul ei forte, echitatea transformată în contrariul ei.

Înțelegerea acestei glisări face ca politica locativă să-şi propună în mod oficial pentru viitor deplasarea centrului de greutate de pe repartizare înspre crearea condițiilor pentru un flux mai liber de capital şi de forță de muncă în construcția de locuințe. Principalul factor activ trebuie să fie utilizatorul locuinței, care să colaboreze nemijlocit cu producătorul, pe baza cererii sale solvabile. Cu alte cuvinte, conținutul principal al reformei locative trebuie să fie – şi îşi propune a fi – dezvoltarea relațiilor de piață în condiții de garanții sociale. Numai restrângând gratuitatea, oferind tuturor familiilor dreptul de a cumpăra şi a construi, se poate imprima locatarului atitudinea de stăpân față de locuință; ca atare, se poate depăşi pasivitatea socială din prezent, canalizând năzuința oamenilor spre condiții locative mai bune, corelând-o cu posibilitățile ei reale de satisfacere. Astfel, se apreciază[1] că "piața apare drept cel mai flexibil instrument ce deschide posibilitatea de îmbunătățire a habitatului, concomitent pentru toate grupele de populație, stimulând nu numai sporirea construcțiilor, ci şi îmbunătățirea utilizării fondului deja existent".

Construcțiile cooperatiste şi individuale de locuințe îşi vor extinde ponderea şi rolul, ajungând să constituie nucleul pieței libere a locuințelor, într-o primă instanță accesibil categoriilor de populație celor mai înstărite.

În ceea ce priveşte sectorul de stat, se consideră[2] drept țintă faptul că "în perspectivă tot fondul locativ va trebui să treacă în proprietate particulară", de unde o libertate mai mare de mişcare a locatarului şi, implicit, o lărgire a limitelor pieței.

B. Protecția socială în sfera locativă

Baza teoretică a noii politici locative trebuie să devină, în opinia aceloraşi autori[3], recunoaşterea "dublei naturi a locuinței ca bun în acelaşi

[1] Kosareva, N. – *op. cit.*
[2] Rakitskii, V. – *op. cit.*
[3] Kosareva, N. – *op. cit.*

timp social şi economic". Pe de o parte, locuința satisface (în limitele normei sociale minim garantate pe o persoană – de 7 mp suprafață locuibilă şi 11 mp suprafață locativă totală) nevoia specific socială de "acoperiş deasupra capului". Pe de altă parte – dincolo de această normă – ea apare în calitate de marfă obişnuită şi trebuie să se supună legilor cererii şi ofertei. Prima parte trebuie acordată tuturor cetățenilor în mod gratuit, ca minim social garantat de condiții locative. Partea a doua – ce e peste normă – să facă obiectul vânzării, adică să se repartizeze exclusiv cu plată, în conformitate cu preferințele şi posibilitățile economice ale populației (desigur, nu se va interpreta ideea ad-litteram, în sensul că o familie de două persoane, de exemplu, aflată într-o locuință de 40 mp suprafață totală, va avea proprietate privată asupra a 18 mp şi va plăti concomitent chiria şi restul pentru norma de 22 mp).

Sub aspect economic, rostul normei ca plafon şi limitarea pe această cale a gratuității locuinței este de a evita generalizarea pasivității față de soarta construcției şi de propriile condiții de trai.

Sociologic vorbind însă, încercarea de a o scoate la capăt fără niciun fel de garanții sociale – privind norma ca prag minim – ar constitui o greşeală. Locuința este o marfă scumpă, ce poate servi în condiții normale 100-150 de ani, adică un interval ce depăşeşte cu mult orizontul de timp al oricărei piețe, oricât de evoluate. Trecerea ei la sistemul de plată generalizată ar lovi puternic în familiile tinere, pensionari, familii numeroase, categoriile cu venituri mici şi, în general, în grupurile sociale defavorizate.

Principiul minimului social garantat îți poate găsi aplicarea atât în formă materială, cât şi în formă valorică.

Forma naturală – deci locuința în sine – este preferabilă în cazul invalizilor, bolnavilor, al pensionarilor solitari, ce urmează a primi (imediat) ce li se cuvine conform normei de spațiu de o persoană.

Forma valorică, adică un echivalent în bani al amintitei norme (după unele calcule, de ordinul a 1,5-2 mii ruble) o impun îndeosebi perspectivele de aşteptare prelungită a primirii de locuință şi obligația de a nu permite înrăutățirea situației celor aflați pe liste pe perioada reformei (mărimea ajutorului financiar de stat va fi corelată cu durata stabilită pentru aşteptare). Cu suma astfel dobândită şi cu ce mai are cetățeanul, obiectivul procurării casei va fi mai lesne de atins, fie că e vorba de un spațiu nou, fie de unul deja existent şi pus în vânzare (extinzând astfel aplicarea principiului garantării şi asupra fondului locativ existent, nu doar în cazul celui nou).

Cu observația că un set de condiții obligatorii privind calitatea locuinței (ce nu se pretează la comensurare) se cuvine să completeze garanția în

formă bănească, ansamblul sumelor respectiv şi al spațiilor oferite în acest context spre vânzare creează un nou tronson relațiilor de piață. Garanția socială şi principiile pieței libere îşi vor dovedi astfel, contrar unor aparențe, deplina compatibilitate.

La modul cel mai general, pe terenul garanțiilor sociale – ca forme şi dimensiuni necesare – se confruntă două tipuri de abordări:

a) Unul se limitează la apărarea intereselor acelor grupe de populație care trăiesc mai greu decât celelalte.

b) Al doilea prevede apărarea intereselor tuturor celor ce muncesc şi ale celor pe care-i întreține, nepermițând ca dificultățile actualei perioade să cadă pe umerii celor care muncesc bine şi sunt plătiți bine. Adică, susțin aceştia din urmă, nu trebuie făcute liste cu îndatoriri ale guvernului pe seama poporului muncitor, căci orice măsură de acest fel începe prin apelul la contribuabili.

Este în această înfruntare un “clou” al tranziției spre economia de piață, fie ea şi “reglată”, aşa cum se uzitează în formulările oficiale.

INSTITUTUL NAȚIONAL
DE
CERCETĂRI ECONOMICE

PROBLEME ECONOMICE
NR. 27-28/1991

CENTRUL DE INFORMARE
ŞI DOCUMENTARE ECONOMICĂ
BUCUREŞTI

INSTITUTUL DE ECONOMIE MONDIALĂ

STUDIU REFERITOR LA DEZVOLTAREA STATISTICILOR PRIVIND PROTECȚIA MEDIULUI ÎNCONJURĂTOR ŞI A AŞEZĂRILOR UMANE

Colectiv de elaborare:
Ştefan NICOLAE
Florica TODIRAŞCU

Bucureşti
1991

SUMAR

Introducere 231

A. Caracteristici ale statisticilor mediului 235

B. Cadrul pentru dezvoltarea statisticilor mediului – CDSM 235

A. Activități sociale şi economice, evenimente naturale 237

B. Incidența asupra mediului de activități 238

C. Reacții ale incidențelor asupra mediului 238

C. Obiectivele şi structura Raportului privind dezvoltarea CDSM 238

I. Statistici asupra aşezărilor omeneşti 241

A. Noțiunea de aşezări umane 241

B. Preocupări privind aşezările umane 241

C. Probleme generale de metodologie 243

II. Statistici privind aşezările umane: concepte şi metode 246

A. Activități sociale şi economice, evenimente naturale 246

A.1. Creşterea şi evoluția aşezărilor umane 246

A.2. Alte activități 246

A.3. Evenimentele naturale 253

B. Incidențe ale activităților/evenimentelor asupra mediului 253

B.1. Statutul construcțiilor şi al infrastructurilor 254

B.2. Starea resurselor necesare vieții 258

B.3. Sănătatea şi bunăstarea populației în aşezările umane 261

C. Reacții la incidențele asupra mediului ambiant 266

C.1. Politici şi programe privind aşezările omeneşti 266

C.2. Supravegherea nivelului poluării şi lupta împotriva poluării 268

C.3. Prevenirea catastrofelor naturale şi reducerea riscurilor 272

D. Inventare, stocuri şi condiții de referință 272

D.1. Stocurile de clădiri şi infrastructuri 272

D.2. Inventare privind mediul înconjurător 274

Către cititori,

Lucrarea de față se înscrie în cadrul Programului de cercetare al Institutului de Economie Mondială privind "protecția mediului înconjurător şi ridicarea calității mediului". Această lucrare, cu un caracter pur tehnic, are ca sursă principală sinteza elaborată de un grup de experți din cadrul Națiunilor Unite (Biroul de Statistică al Departamentului privind problemele economice şi sociale internaționale), intitulată *Concepts et méthodes des statistiques de l'environnement – statistiques des établissements humains*.

Studiul de față se constituie ca un *semnal*, bine intenționat, îndreptat către organele responsabile din țara noastră, asupra faptului că şi *România* va trebui într-un viitor foarte apropiat să-şi dezvolte cadrul statistic național, atât în ceea ce priveşte mediul natural, cât şi cel artificial al aşezărilor umane. Acest lucru are ca scop o mai bună cunoaştere a surselor de poluare a mediului ambiant şi prin urmare o mai bună înțelegere şi o eficiență sporită în lupta împotriva fenomenului de poluare din țara noastră.

Având un caracter mai mult tehnic, studiul de față pune în atenția specialiştilor necesitatea alinierii României la Sistemul Internațional de Statistică privind mediul înconjurător, acțiune cu implicații potențial benefice în lupta împotriva poluării, precum şi pentru îmbunătățirea calității mediului.

Cunoscând mai bine şi aprecierile experților din întreaga lume, vom înțelege, poate, necesitatea dezvoltării unui cadru statistic al mediului înconjurător, cadru care va trebui să se impună ca un instrument indispensabil în acțiunea de ridicare a calității mediului înconjurător.

Autorii

INTRODUCERE

Conform aprecierilor unui important număr de specialişti români şi occidentali, în perioada 1985-1990, în România, procesul de poluare a mediului înconjurător aproape că s-a triplat în comparație cu precedenta perioadă de cinci ani, în timp ce producția industrială s-a situat cu mult sub un astfel de ritm de dezvoltare.

Cauzele care au determinat gradul înalt de poluare a mediului înconjurător din țara noastră se pot regăsi lesne în politica dusă în perioada analizată de guvernanții țării, care au ignorat aproape în întregime problematica legată de conservarea şi protejarea mediului ambiant.

Dintre principalele aspecte privind modul în care s-a acționat până în 1990 (cu toate că nici în anul 1990 nu s-au făcut aproape nici cele mai elementare demarări în această privință) în ceea ce privește ignorarea problematicii ecologice se pot aminti următoarele:

- prioritatea acordată activităților productive (devenită şi aceasta în ultimii ani ineficientă, în detrimentul urmăririi şi reducerii fenomenelor de poluare a mediului ambiant);
- caracterul facultativ al respectării legislației privind protecția mediului înconjurător şi aşa destul de superficială;
- coerciținea – ca forță de combatere a fenomenelor de poluare prin intermediul legilor existente – a avut un caracter spontan, facultativ, discriminatoriu (de la caz la caz, de la grup social la grup social, de la o poziție socială la alta), ineficace. Aceasta s-a manifestat, în special, prin aplicarea de amenzi sau destituire de persoane din conducerea unor unități productive, instituții sau ministere, şi nu pe bază de taxe constante sau continuu ascendente, în raport cu gradul de poluare a mediului înconjurător;
- reducerea continuă, până la suprimarea volumului investițional destinat activităților menite să evite, să reducă sau să combată, pur şi simplu, fenomenele de poluare a mediului înconjurător;
- lipsa unui personal adecvat de specialişti (sau ignorarea specialiştilor) şi chiar împiedicarea acestora să-şi desfăşoare activitățile legate de combaterea fenomenelor de poluare a mediului, care să urmărească în mod riguros fenomenele de poluare şi care să elaboreze soluții eficiente privind controlul, reducerea şi diminuarea poluării mediului ambiant;

- cantitatea foarte redusă (şi în foarte multe cazuri lipsa totală) de utilaje, aparatură de detectare şi măsurare a gradului de poluare, precum şi de reactivi specifici utilizaţi în acest domeniu de activitate;
- politica ignorantă sau intenţionat ignorantă promovată de guvernanţii acelor timpuri, politică care urmărea cu orice preţ obţinerea unor "beneficii" cât mai mari, producţii "record" şi "depăşiri spectaculoase peste plan", cu orice preţ, ignorând total faptul că din aceste "mari succese" în dezvoltarea economică, fără precedent pe plan mondial, ar fi trebuit să se aloce cheltuieli substanţiale impuse de protecţia mediului înconjurător. Un mare număr de unităţi productive însumau un număr respectabil de ani de funcţionare continuă, "beneficiind" de un înalt grad de uzură morală şi mai ales fizică. Ignoranţa generală faţă de problemele deosebit de acute privind poluarea mediului înconjurător a fost menţinută şi cultivată în mod diabolic prin deţinerea cu strictеţe a monopolului asupra mijloacelor de informare în masă (presa, radioul şi televiziunea) de către guvernanţii "comunişti", la care s-a adăugat o izolare aproape totală faţă de restul lumii.

Denaturarea intenţionată a realităţilor legate de efectele deosebit de grave şi violente aduse de fenomenele de poluare din ţara noastră a condus la compromiterea pe termen mediu şi lung a multor zone din România, în ceea ce priveşte dezvoltarea normală a florei şi faunei şi mai ales a unei părţi importante a populaţiei.

Faţă de această situaţie, deosebit de critică pentru România, s-ar impune următoarele:

- elaborarea şi intrarea în vigoare, cât mai repede posibil, a unei legislaţii naţionale foarte severe, corespunzătoare stării de lucruri actuale privind protecţia mediului înconjurător;
- pregătirea în ţară şi în străinătate a unui personal calificat în domeniul protecţiei mediului înconjurător;
- încurajarea, cu prioritate, a inventatorilor ce îşi aduc o contribuţie importantă la acţiunea de protejare, detectare şi reducere a poluării mediului înconjurător;
- finanţarea urgentă a unui sistem informaţional pe plan naţional care să poată intra în funcţiune într-un timp cât mai scurt şi care să aibă ca obiectiv al activităţii urmărirea, depistarea, supravegherea, combaterea şi reducerea fenomenului de poluare a mediului înconjurător din România;
- crearea pe întreg teritoriul ţării a unei infrastructuri modulare, eficiente, care să supravegheze în permanenţă aplicarea cu rigurozitate şi eficienţă a măsurilor pentru protecţia mediului înconjurător;

- condiționarea desfășurării activității tuturor întreprinderilor (de stat şi particulare) de respectarea normelor privind protecția mediului înconjurător;
- încurajarea producției de energie pe cale chimică şi biochimică, prin procedee nepoluante.

Un rol deosebit de important va trebui să-l aibă alinierea țării noastre la statisticile internaționale privind protecția mediului înconjurător. Astfel, pentru evidențierea, supravegherea şi combaterea fenomenelor de poluare de pe teritoriul țării noastre, România va trebui să participe din ce în ce mai activ în cadrul organizațiilor internaționale ce au ca obiectiv de activitate protejarea mediului înconjurător.

În prezent, pe plan internațional, se încearcă să se elaboreze, pe baza statisticilor naționale, o statistică internațională privind mediul înconjurător. Astfel, sub îndrumarea şi conducerea Comisiei de Statistică a Organizației Națiunilor Unite şi cu sprijinul financiar din cadrul Programului Națiunilor Unite pentru Mediul Înconjurător (PNUM), Biroul de Statistică al Secretariatului Națiunilor Unite a inițiat un program pentru dezvoltarea statisticilor privind mediul înconjurător.

Prima fază (1978-1987) a fost consacrată evaluării necesarului de date şi studierii practicilor utilizate în materie de statistici pe țări şi organizații internaționale. Rezultatele acestor anchete au fost prezentate în cadrul a două publicații, şi anume:

- *Survey of Environment Statistics: Frameworks Approaches and Statistical Publication*;
- *Répertoire des statistiques de l'environnement*.

Analizele efectuate în cadrul acestor lucrări au relevat necesitatea existenței unui cadru simplu, susceptibil să faciliteze organizarea şi elaborarea de statistici în domeniul complex al mediului înconjurător.

A doua fază a programului, care este în prezent în curs de elaborare, este consacrată punerii la punct a unui cadru pentru dezvoltarea de statistici privind mediul înconjurător, calitatea acestuia şi vizează elaborarea de direcții metodologice privind stabilirea de statistici ale mediului înconjurător la nivel național. Acest cadru este utilizat, în special, pentru a determina eficacitatea (puterea de expresie şi eficiența de utilizare) a statisticilor privind mediul, precum şi diversitatea subiectelor pe care le acoperă.

Obiectivul principal al seriei de rapoarte tehnice îl constituie propunerea de concepte, de definiții şi de clasificări pentru variabilele statistice care exprimă problemele prioritare care se pun în cea mai mare parte a țărilor,

probleme ce trebuie să le aibă în vedere serviciile naționale de statistică în cadrul unui program național de statistică privind mediul înconjurător.

S-a practicat o largă consultare a colecțiilor naționale şi internaționale de statistici privind mediul, pentru a se ajunge la identificarea conceptelor, definițiilor, clasificărilor şi surselor de date aplicabile în general în funcție de modul în care variabilele astfel identificate reflectă nevoile cele mai stringente ale planificărilor şi responsabilitățile necesitate de către domeniul protecției mediului ambiant.

Aşa cum au fost ele descrise în raportul ONU, complexul de variabile va putea fi încă mult detaliat față de fazele inițiale ale unui program de statistici privind mediul. Obiectivul vizat este de a furniza birourilor naționale de statistică baza unei prime selecții de serii statistice pertinente şi de a facilita alegerea definițiilor, clasificărilor şi surselor de date apropiate. Din acest punct de vedere, raportul poate fi considerat ca o parte complementară la CDSM inițial.

Se propune, la nivel regional, în cooperare cu comisiile regionale ale ONU, precum şi ale altor organizații internaționale interesate, aplicarea unor tehnologii expuse în prezentul Raport şi în adendum-ul acestuia.

Experiența acumulată cu această ocazie va conduce la noi modificări şi ajustări ale unor concepții privind evidențierea variabilelor statistice privind mediul. Aceste activități vor deveni utile pentru dezvoltarea şi armonizarea operațiunilor de culegere a datelor privind mediul (la nivel național şi internațional).

Mai multe exemplare ale primei versiuni a raportului au fost comunicate organismelor specializate ale Națiunilor Unite, altor organizații internaționale şi câtorva experți în materie, cu scopul de a primi aprecierile acestora asupra prezentării raportului, asupra conținutului său tehnic şi al utilizării sale. Toate observațiile care au inspirat această primă tentativă de prezentare a unui tablou curent al conceptelor şi metodelor într-un domeniu nou şi cu evoluție rapidă a statisticilor utilizate nu numai că vor fi binevenite, dar îşi vor aduce o contribuție deosebită la ameliorarea şi optimizarea metodologiilor deja existente.

Statisticile mediului cuprind elemente privind atât mediul natural, cât şi cel artificial (sau aşezările umane), unde sunt incluse o mare diversitate de activități umane, numeroase evenimente naturale şi incidența acestora asupra mediului. Statisticile mediului nu cuprind numai date ecologice şi date de control, ci şi date referitoare la cauze generatoare de evenimente care au un anumit grad de incidență asupra mediului, precum şi asupra activităților desfăşurate de oameni într-un anumit perimetru sau regiune.

La cea de-a XXIII-a sesiune a sa, Comisia de Statistică a ONU a solicitat Biroului de Statistică să pregătească un manual tehnic pentru compilarea unor date statistice absolut prioritare în domeniul aşezărilor umane şi al resurselor naturale. În acelaşi timp, deoarece statisticile mediului sunt încă într-un stadiu experimental, s-a preferat ca conceptele şi metodele care s-au transmis printr-o serie de rapoarte să se prezinte sub forma unui anuar.

A. Caracteristici ale statisticilor mediului

1. Statisticile mediului includ numeroase discipline, sursele acestora fiind deci foarte dispersate, iar pentru compilarea lor sunt folosite metode diferite. Acestea urmează să ofere o sinteză de date provenind din diferite domenii şi sunt destinate să faciliteze formularea şi evaluarea coordonatelor de ordin politic, socioeconomic şi ecologic ale mediului ambiant. Conținutul statisticilor mediului cuprind elementele mediului natural (aerul, climatul, apa, solul), precum şi biosfera, în care sunt cuprinse şi aşezările umane. În acest context, statisticile mediului definesc disponibilitățile în resurse naturale şi natura lor, activitățile umane şi elementele naturale care afectează mediul, interdependența dintre activitățile umane şi evenimentele naturale, precum şi reacțiile sociale legate de această interdependență.

2. Statisticile mediului sunt compilate, stocate şi difuzate prin ministere, servicii centrale de statistică, institute de cercetare, autorități locale şi organizații internaționale. Metodele de centralizare a datelor respective includ recensămintele, utilizarea registrelor administrative şi a rețelelor de detecție. În general, procesele de strângere şi compilare a datelor diferă în mod considerabil, în funcție de tehnicile de anchetă utilizate în statisticile sociale şi economice. De exemplu, datele care descriu resursele naturale şi calitatea mediului sunt bazate pe nişte parametri fizici, adesea în funcție de parametrii spațiali. Aceste tipuri de date (informații primare) sunt, în general, dispersate între numeroase organizații, ministere şi institute de cercetare şi este extrem de dificil să se obțină o compatibilitate şi o precizie a acestora. Aceste instituții sunt principalele utilizatoare ale statisticilor privind mediul.

B. Cadrul pentru dezvoltarea statisticilor mediului – CDSM

3. Caracterul interdisciplinar al statisticilor mediului şi diversitatea producătorilor şi utilizatorilor reclamă o analiză comparativă a datelor disponibile şi o coordonare a operațiunilor de colectare a datelor, de tratare,

prelucrare şi difuzare a acestora. Punerea la punct şi organizarea sistematică a unui domeniu complex de statistici este o problemă care deseori este atacată de aplicarea de sisteme sau de direcţii metodologice mai puţin riguroase. La nivel naţional şi internaţional se fac eforturi pentru elaborarea unui sistem sau a unui cadru de dezvoltare a statisticilor mediului (CDSM), precum şi a unui program planificat de statistici, pentru prezentarea de date disponibile într-o publicaţie statistică coerentă. Biroul de Statistică al Secretariatului ONU a studiat aceste tendinţe pentru a se putea desprinde caracteristicile comune care pot fi incluse într-un cadru internaţional cu aplicabilitate largă.

4. Pe baza rezultatelor acestor anchete, Biroul de Statistică a pus la punct un cadru pentru dezvoltarea statisticilor mediului (CDSM). Acest cadru are ca obiectiv principal facilitarea dezvoltării, coordonării şi organizării statisticilor mediului şi în mod particular se va ocupa de:

a. studierea problemelor şi preocupărilor legate de mediu şi determinarea aspectelor cuantificabile;
b. identificarea variabilelor pentru descrierea statistică a aspectelor cuantificabile ale mediului;
c. evaluarea necesităţilor, surselor şi disponibilităţilor în materie de date;
d. stabilirea structurii de bază a datelor, a sistemelor de informaţie şi a aplicaţiilor statistice.

Tabelul 1

Prezentarea Cadrului de Dezvoltare a Statisticilor Mediului

	Categoriile de informaţii			
ELEMENTE ALE MEDIULUI	**Activităţi sociale şi economice, evenimente naturale**	**Incidenţe ale activităţilor/ evenimentelor asupra naturii**	**Reacţiile incidenţelor asupra mediului**	**Inventarieri/ stocări şi condiţii de referinţă**
- Flora - Fauna - Atmosfera - Apa • dulce • de mare - Pământul/solul • solul • subsolul - Aşezările umane				

5. După cum se arată în tabelul 1, CDSM asociază elementele mediului pe categorii de informații. Elementele mediului definesc conținutul elementelor statistice ale mediului. Datele statistice ale mediului natural se referă, astfel, atât la caracteristicile aerului, apei şi pământului, cât şi la cele ale biosferei (flora şi fauna la care sunt adăugate aşezările umane) care sunt prezente.

Datele statistice ale mediului artificial fac obiectul prezentului raport şi, în mod esențial, tratează aşezările umane, care cuprind elementele materiale, pentru a se cunoaşte construcțiile, infrastructurile şi serviciile.

6. Categoriile de informații prezentate în CDSM pornesc de la ideea că problemele mediului rezultă din activitățile umane şi elementele naturale. Activitățile umane şi elementele naturale au incidențe asupra mediului care, la rândul lor, întrețin reacții la nivel individual şi social pentru a le evita sau pentru a le atenua. Acest lanț de acțiune a incidenței şi de reacțiune invită la o analiză aprofundată a relației "cauză-efect". Această relație nu este totuşi precizată în cadrul CDSM, care, fiind concepută printr-un scop de organizare mai degrabă, decât de explicare, este concentrată pe identificarea, descrierea şi prezentarea variabilelor, care în alte situații pot fi utilizate pentru a facilita şi verifica veridicitatea relațiilor cauză-efect.

7. Conținutul CDSM constă în "subiecte statistice", cuprinzând aspecte ale unor probleme de ordin general legate de mediu, care, din punctul de vedere teoretic, pot să se preteze la descrierea şi analizarea lor statistică. Definirea subiectelor statistice în fiecare categorie de informații constituie un pas important către identificarea variabilelor apropiate de fiecare subiect. Subiectele statistice sunt examinate la un nivel destul de ridicat pe tot parcursul acestui raport.

Scurta recapitulare, redată mai jos, a categoriilor de informații sub care intră subiectele statistice în seriile statistice ale cadrului au făcut să apară particularitățile definitorii atât ale categoriilor de informații, cât şi ale subiectelor lor statistice respective.

a) Activități sociale şi economice, evenimente naturale

8. Activitățile umane şi evenimentele naturale sunt cuprinse în această categorie şi le includ pe acelea care pot să aibă o incidență directă asupra elementelor mediului. Activitățile umane constau, în principal, în producția şi consumul de bunuri şi servicii. Ele pot, de asemenea, să includă activități vizând scopuri neeconomice. La originea incidenței lor asupra mediului se află utilizarea sau excesul direct al resurselor naturale

sau deşeurile şi emisiunile care rezultă din procesele de producţie şi de consum. Evenimentele şi catastrofele naturale sunt incluse în aceeaşi categorie de informaţii, deoarece activităţile umane au o anumită contribuţie în catastrofele naturale, iar evenimentele naturale pot avea repercusiuni asupra tuturor evenimentelor mediului.

b) Incidenţa asupra mediului de activităţi

9. Subiectele statistice cuprinse în această categorie de informaţii reprezintă incidenţele activităţilor socioeconomice şi evenimentelor naturale. Reacţiile acestor evenimente asupra mediului (a se vedea paragraful nr. 10 de mai jos) au în mod egal efecte asupra mediului şi deci de remarcat asupra bunăstării omului, incidenţele asupra mediului putând cuprinde epuizarea sau descoperirea de noi resurse naturale, modificări în concentrarea poluării mediilor ambiante şi deteriorarea sau ameliorarea condiţiilor de viaţă în aşezările umane.

c) Reacţii ale incidenţelor asupra mediului

10. Indivizii, grupurile sociale, organizaţiile neguvernamentale şi autorităţile publice reacţionează în moduri diferite faţă de incidenţele asupra mediului. Reacţiile lor sunt destinate să prevină incidenţele dăunătoare, să lupte împotriva lor. Politicile şi programele adoptate, precum şi proiectele destinate a fi puse în practică cuprind controlul poluanţilor şi lupta împotriva substanţelor poluante, punerea la punct şi aplicarea tehnicilor ecologice (igienei ecologice), modificări ale normelor de consum, amenajarea şi utilizarea raţională a resurselor naturale, prevenirea catastrofelor naturale şi atenuarea riscurilor care sunt legate de amenajarea aşezărilor umane.

11. Subiectele statistice ale acestei categorii constituie un punct de referinţă şi ilustrează relaţiile care există faţă de alte domenii în vederea unei analize statistice a raporturilor lor. Ele cuprind stocurile de resurse naturale, capitalul fix al aşezărilor umane. Acestea se referă, de asemenea, la inventarierea mediului, precum şi a condiţiilor ecologice, demografice, meteorologice sau geografice.

C. Obiectivele şi structura Raportului privind dezvoltarea CDSM

12. Obiectivul principal al raportului privind Cadrul Dezvoltării Statisticii Mediului este de a propune concepte, definiţii şi clasificări pentru variabilele statistice care descriu aspectele legate de mediu, precum şi pe cele legate de fenomenele socioeconomice care aparţin aşezărilor umane. Ale-

gerea variabilelor este coroborată în funcție de factorii interesați responsabili ai planificării generale din domeniul mediului ambiant. Aceste statistici pot să furnizeze directorilor tehnici şi celor administrativi date de bază pentru completarea informațiilor obținute în cadrul cercetărilor specializate. În măsura posibilităților, s-au reținut variabilele care pot servi ca date de bază pentru elaborarea de indicatori şi indici ai mediului înconjurător. Alte criterii specifice utilizate pentru găsirea variabilelor statistice sunt:

a. pertinența variabilei în raport cu problemele mediului şi subiectelor statistice ale CDSM;
b. disponibilitatea de date şi facilități de obținere a acestor date;
c. gradul de sensibilitate la schimbările mediului şi condițiilor în aşezările umane;
d. posibilități de comparare pe plan internațional.

13. Lista variabilelor nu este exhaustivă şi nu este singura care poate servi la evaluarea problemelor mediului. Se poate ca situația şi prioritățile proprii fiecărei țări să solicite găsirea şi formularea altor subiecte statistice cu variabile care se raportează. În majoritatea cazurilor, raportul va furniza cel puțin un punct de plecare pentru o primă selecție de serii statistice apropiate şi va facilita găsirea clasificărilor şi a resurselor de date pertinente. Structura suplă a CDSM, pe care prezentul raport se bazează, permite o selectare sau o reorganizare a subiectelor şi variabilelor statistice corespunzătoare care se pretează evaluărilor globale şi studiilor în condițiile mediului din câteva țări.

14. Raportul nu furnizează recomandări asupra modului de elaborare a unui program de statistică. Sunt prezentate câteva indicații asupra tipurilor de surse de date şi câteva exemple de prezentare a datelor (a se vedea paragraful nr. 17 de mai jos). Colectarea, prelucrarea, stocarea şi regăsirea în baza de date, precum şi modalitățile de difuzare şi publicare a acestora sunt, de asemenea, abordate şi prezentate în contextul raportului. Diferențele marcante privind aspectele administrative ale politicilor mediului înconjurător fac ca aceste probleme să fie abordate de la caz la caz (a se vedea în acest sens paragraful de mai jos).

15. Prezentul raport descrie statisticile mediului artificial privind elementele aşezărilor omeneşti prezente în Cadrul Dezvoltării Statisticii Mediului. Un alt raport tehnic, care este în prezent în curs de pregătire, va fi consacrat mediului natural, pentru a se cunoaşte fauna, flora, atmosfera, apa şi solul. Planul general al celor două volume reia categoriile de informații ale CDSM descrise mai sus. În continuare sunt prezentate datele ce sunt conținute în volumul consacrat statisticilor mediului natural:

A. Activități sociale şi economice, evenimente naturale

1. Utilizarea resurselor şi activități conexe;
2. Emisiuni şi respingeri;
3. Evenimente naturale.

B. Incidențe asupra mediului de activități

1. Epuizarea sau creşterea resurselor;
2. Concentrări ale mediilor poluante şi ale deşeurilor;
3. Incidențe biologice şi ecologice;
4. Incidențe asupra sănătății şi bunăstării populației.

C. Reacțiile incidențelor asupra mediului

1. Gestiunea resurselor;
2. Controlul asupra poluării şi lupta împotriva poluării;
3. Prevenirea catastrofelor naturale şi atenuarea riscurilor care sunt legate de acestea.

D. Inventare, stocuri şi condiții de referință

1. Inventarul resurselor naturale;
2. Inventarul mediului;
3. Condiții de referință.

16. Aplicarea CDSM în prezentul raport permite utilizarea unui sistem de cod alfa-numeric unde literele mari revin categoriilor mediului, cifrele subiectelor statistice, iar literele mici variabilelor statistice. Astfel, A.2.1.d. se referă la variabila (d), "Deşeuri solide", a subiectului statistic 2.1. "Emisiunea şi respingerea deşeurilor", care face parte din rubrica A.2., "Alte activități", a categoriei A, "Activități sociale şi economice, evenimente naturale".

17. Pentru fiecare subiect statistic, raportul furnizează:

a. o descriere a subiectului şi a problemelor corespunzătoare în domeniul mediului şi aşezărilor umane;
b. o listă de variabile statistice şi clasificarea lor cu indicarea relațiilor care conduc la alegerea unei variabile speciale, însoțită de explicații privind conceptele, definițiile şi clasificările;
c. o indicație a sursei probabile de date şi a metodelor de colectare. În unele cazuri, se indică deopotrivă tabele care pot avea o utilitate specială, alte moduri de prezentare a datelor, sub forma hărților sau graficelor, cu posibilități de transformare a datelor de bază în indicatori sau indici.

18. Textul Raportului conduce la o anexă care dă lista tuturor variabilelor statistice sub formă de tabele şi urmează sistemul cadrului alfanumeric descris mai sus. Pentru fiecare variabilă, unitățile de măsură,

definițiile şi explicațiile, clasificările şi sursele posibile de date sunt deopotrivă prezentate. Aceste anexe se vor dovedi întotdeauna utile pentru aplicații în cadrul programelor naționale de statistică. Textul acestuia vizează furnizarea de date complementare asupra variabilelor statistice pentru analiza şi utilizarea statisticilor mediului.

I. Statistici asupra aşezărilor omeneşti

A. Noțiunea de aşezări umane

19. Aşezările umane constituie un element major al Planului de acțiune pentru mediu. Acesta conține recomandări detaliate privind amenajarea aşezărilor umane, având în vedere asigurarea calității mediului. Conferința Națiunilor Unite privind aşezările umane (HABITAT) a evidențiat numeroase asemenea recomandări, cărora le-a dat o primă descriere generală, mergând pe linia definirii noțiunii de aşezări umane.

Rețeaua aşezărilor umane se compune din elemente materiale şi servicii care constituie pentru acestea substratul material. **Elementele materiale cuprind** construcțiile (suprastructura de formă) de dimensiuni şi forme diferite, pe care omul le-a construit cu materiale variate pentru garantarea securității sale, pentru protejarea vieții personale, pentru protejarea sa împotriva acțiunii nefavorabile a elementelor naturale, precum şi pentru afirmarea individualității sale în cadrul unei comunități şi, de asemenea, infrastructurile şi echipamentele (rețele complexe) destinate să asigure circulația între clădiri a persoanelor, a mărfurilor, energiei şi informației. **Serviciile** înglobează tot ceea ce este în legătură cu educația, sănătatea, cultura, asigurările şi protecția socială, ocupațiile şi alimentația populației aşezărilor umane.

20. În descrierile privind aşezările umane s-a pus accentul asupra interacțiunii dintre activitățile umane, economice şi socioculturale în cadrul mediului fizic particular.

B. Preocupări privind aşezările umane

21. Ameliorarea calității vieții, în cadrul aşezărilor umane, a fost considerată ca un obiectiv prioritar, de cea mai mare importanță, al tuturor politicilor promovate în toate aşezările omeneşti. Existența şi calitatea elementelor materiale şi ale serviciilor descrise determină în ce măsură acest obiectiv este atins. Preocupări mai importante privind aşezările

omeneşti au fost definite, de asemenea, de Conferința privind aşezământul de locuit. Aceste preocupări au fost tratate într-un studiu internațional al "perspectivelor în materie de mediu până în anul 2000 şi mai departe". În majoritatea studiilor privind aşezările umane, problemele cele mai abordate au fost:

a. creşterea rapidă a populației;
b. insuficiența construcțiilor şi a serviciilor de bază, mai ales în aşezările "periferice";
c. suprapopularea şi declinul urban;
d. degradarea mediului datorită evacuării deşeurilor, precum şi a altor forme de poluare;
e. absența serviciilor şi a infrastructurii conexe în aşezările rurale şi urbane, în special în domeniul distribuției apei şi al asanării;
f. deteriorarea patrimoniului cultural;
g. efectele nocive asupra sănătății şi deteriorarea condițiilor de viață.

22. Toate aceste probleme se referă la aspectele sociale, economice şi sunt legate de mediul înconjurător al aşezărilor omeneşti. De fapt, întreaga sistematizare a aşezărilor umane implică o transformare a mediului natural în mediu artificial, cu problemele ecologice care decurg din acest fenomen. După părerea experților din Comisia Mondială pentru Mediu şi Dezvoltare, rapiditatea urbanizării este unul dintre aspectele cele mai dificile ale dezvoltării aşezărilor umane, deoarece acesta afectează atât mediul artificial, cât şi pe cel natural.

23. Fiind dată multitudinea factorilor care trebuie să contribuie la o descriere detaliată şi distinctă a fiecărei probleme în vederea luării unei decizii corecte, s-a optat pentru descrierea acestora în cadrul larg al CDSM. Fiecare subiect statistic şi variabilele alese pentru a-l reprezenta sunt examinate în text şi enumerate cu adnotări în anexă.

24. După cum s-a amintit în introducere, "Cadrul pentru dezvoltarea statisticilor mediului" transpune preocupările de ordin general privind mediul în subiecte statistice mai operaționale. Astfel, CDSM subliniază aspectele mediilor aşezămintelor umane, fără a pierde din vedere relațiile lor cu alte probleme socioeconomice şi culturale. În acelaşi timp, CDSM pune accentul pe incidențele asupra mediului. Factorii care nu influențează în mod direct aspectele mediului aşezărilor umane, dar care sunt legaşi de activități care exercită o astfel de influență sunt (sau par să fie) enumerate la rubrica "condiții de referință". Acestea se referă la stratificarea socioeconomică şi la compoziția etnică a locuitorilor aşezărilor umane, precum şi la fenomenul industrializării şi al condițiilor climatice globale.

C. Probleme generale de metodologie

25. Prezenta secțiune tratează probleme generale de metodologie. Distincția între aşezările umane urbane şi aşezările umane rurale este o problemă care nu a fost încă rezolvată într-un mod satisfăcător, mai ales când se ajunge la comparații pe plan internațional. La fel, construcțiile se pretează mai greu la o definire şi clasificare generică, datorită caracteristicilor extrem de diversificate ale "cocioabelor" şi ale "construcțiilor cu totul ieşite din comun" şi relațiilor complexe cu activitățile unui sector restructurat. Intrările datelor şi colectarea acestora plecând de la surse extrem de diverse constituie una dintre problemele statisticilor mediului; în cadrul aşezărilor umane, această problemă este vizibilă în special când se are în vedere evaluarea statutului de aşezări "marginale" şi când se stabileşte un loc între datele de control şi statisticile socioeconomice clasice.

26. Repartiția geografică a datelor este esențială în activitatea de cercetare şi analizare a mediului. Efectele asupra mediului se produc în interior şi prin intermediul elementelor şi proceselor ecosistemelor. Sistemele urbane au fost considerate ca nişte ecosisteme sau ca "apropieri ecologice integrate de planificarea aşezărilor umane". În mod evident, administratorii aşezărilor particulare au nevoie de serii de date complete pentru fiecare dintre aşezările care îi interesează. Totodată, după cum s-a putut observa şi în introducere, statisticile asupra mediului care s-au produs privesc, în principal, planificatorii şi conducerile executive ale statelor naționale.

27. O problemă de ordin metodologic care se pune în evaluarea aşezărilor umane este descrierea statistică a caracteristicilor rurale şi urbane ale aşezărilor. Nu există o clasificare convenită pe plan internațional care să poată fi utilizată pentru definirea unei aşezări ca "rurală" sau ca "urbană", deoarece caracteristicile care permit diferențierea acestor medii variază de la o țară la alta.

28. Prezentul raport al ONU privind CDSM îşi propune să trateze datele privind mărimea oraşelor sau a altor aşezări, urmărind o clasificare mai aprofundată, în funcție de importanța acestora, precum şi a gradului de poluare. Clasificarea aşezărilor umane după cifra populației poate să aducă unele completări utile în ceea ce priveşte distincția care s-ar putea face între aşezările urbane şi cele rurale. În acest sens trebuie amintit faptul că definițiile naționale ale zonelor urbane sau rurale sunt adesea determinate de importanța demografică a localităților respective.

29. O altă clasificare posibilă pe regiuni subnaționale sau zone administrative nu este indicată, dar poate fi aplicată pentru a înlocui sau a completa statisticile mediului privind aşezările umane.

30. Evaluarea unităților de locuit frecvent descrise ca nişte “cocioabe” sau ca nişte “colonii” constituie o problemă intersectorială care nu este tratată într-un mod adecvat de statisticile propuse. Expresia “cocioabe” desemnează locuințele vechi, care s-au deteriorat, deoarece sunt întreținute necorespunzător şi deseori sunt suprapopulate. Coloniile sunt zone în care unitățile de locuit au fost construite pe nişte terenuri ocupate în mod ilegal. Acestea se întâlnesc, de obicei, în zonele suburbane, la periferia marilor oraşe. În recensămintele privind locuințele, aceste unități de locuit sunt denumite “unități de locuit marginale”. Acestea, la rândul lor, se împart în trei categorii, şi anume:

a. unități de locuit improvizate;
b. unități de locuit situate în construcții improprii pentru un astfel de scop;
c. alte localuri care nu sunt destinate a fi locuite de oameni.

Referitor la aceste trei categorii de unități de locuit, în prezentul Raport, acestea sunt denumite “habitat marginal”.

31. Una dintre problemele care privesc evaluarea habitatului marginal ale cărui elemente variază este aceea de a dispune de date comparabile. La aceste diferențieri se adaugă încă multe altele care nu pot fi determinate prin simple date fizice.

32. O altă problemă de ordin general este aceea referitoare la frecvența colectării şi prezentării de date. În principiu, statisticile sunt prezentate la finalele fiecărui an. Datele asupra mediului sunt culese la intervale foarte diferite, mergând de la câteva decenii, pentru unele recensăminte importante, la un ritm lunar, cotidian sau orar sau chiar la un control continuu. O activitate importantă constă în tratarea acestor date în vederea prezentării lor anuale. Aceasta nu exclude, în acest interval de timp, prezentarea de date lunare sau cotidiene ale căror fluctuații sezoniere sunt de un cert interes. În astfel de cazuri, frecvența prezentării este un mod expres indicat. În alte cazuri, este imposibil să se prezinte date anuale care nu sunt disponibile datorită periodicității recensămintelor sau anchetelor.

33. Una dintre trăsăturile distincte ale statisticilor referitoare la aşezările umane este marea diversitate a surselor de infirmații: recensăminte, anchete, arhive ale administrațiilor municipalităților etc. S-a recurs, de asemenea, pe scară largă, la date statistice de bază, general recunoscute de către birourile de statistică în cursul recensămintelor sau anchetelor asupra populației şi locuinței, în cadrul studiilor asupra ramurilor economice (construcții, transporturi). Alte date au provenit din studii exacte

asupra calității vieții, habitatului marginal sau sănătății publice. Aceste studii pot fi efectuate atât de către birourile de statistică, cât şi de către institute de cercetare specializate.

34. Alte activități legate de colectarea de informații depăşesc, în general, cadrul activității serviciilor centrale de statistică. Se poate cita în acest sens controlul poluării mediului înconjurător, precum şi al aşezărilor umane. Datele de control solicită, în general, o tratare mai elaborată înainte de a apărea într-o lucrare statistică sau de a fi difuzate sub alte forme. Acestea sunt datele exacte, care în cazurile aşezărilor umane nu reflectă incidențele asupra cartierului, oraşului sau asupra locuitorilor acestor zone. Se pare că nu există încă un model şi nicio procedură cu caracter general care să poată să fie larg recomandată pentru a transforma datele exacte în informații caracteristice regiunii respective.

Tabelul 2

Numărul de entități Δ necesare locuirii unei populații de 1 milion de indivizi

K Număr de gospodării per unitate	Dimensiunea medie a gospodăriilor (h s)							
	2,5	3,0	3,5	4,0	4,5	5,0	5,5	6,0
1,0	400.000	333.333	285.714	250.000	222.222	200.100	181.818	166.667
1,25	320.000	266.666	228.571	200.000	177.778	160.000	145.454	133.334
1,50	266.668	222.220	190.476	166.667	148.148	133.332	121.212	111.111
1,75	228.560	180.476	163.257	142.850	126.984	114.286	103.896	95.239
2,00	200.000	166.667	132.857	125.000	111.111	100.000	90.909	83.334
2,25	177.778	148.148	126.983	111.111	98.765	88.888	80.808	74.074
2,50	160.000	133.333	114.286	100.000	88.889	80.000	72.727	66.667
2,75	141.454	121.212	103.896	90.909	80.807	72.272	66.114	60.606
3,00	133.332	111.111	95.237	83.333	74.074	66.666	60.606	55.555
3,25	123.077	102.563	87.912	76.923	68.376	61.538	55.944	51.282
3,50	114.286	99.237	81.632	71.428	63.482	57.143	51.948	47.618
3,75	106.667	88.889	76.190	66.667	59.259	53.333	48.484	44.445
4,00	100.000	83.333	71.429	62.500	55.556	50.000	45.455	41.667
4,25	94.116	78.431	67.277	58.834	52.288	47.059	42.781	39.216
4,50	88.888	74.074	63.492	55.555	49.383	44.444	40.404	37.037
4,75	84.210	70.173	60.149	52.632	46.784	42.105	38.276	35.088
5,00	80.000	66.667	57.133	50.000	44.444	40.000	36.364	33.333

Sursa: *Anchetă privind situația locuințelor în lume în 1974* (Națiunile Unite, 1975).

II. Statistici privind aşezările umane: concepte şi metode

A. Activităţi sociale şi economice, evenimente naturale

35. Activităţile socioeconomice care au incidenţe asupra elementelor mediului, legate de aşezările umane, sunt împărţite în două categorii:

A.1. Creşterea şi evoluţia aşezărilor umane

şi

A.2. Alte activităţi

Prima categorie priveşte direct construirea sau utilizarea habitatului (aşezări omeneşti). Cea de-a doua categorie include emisiunile şi îndepărtarea deşeurilor care se produc cu ocazia unei activităţi socioeconomice. Acestea sunt considerate ca fiind la originea unei serii de activităţi poluante.

Activităţile cu grad înalt de periclitate la locurile de muncă figurează în special la rubrica “alte activităţi”, dar nu sunt prezentate în mod detaliat în prezentul raport.

36. Evenimentele naturale cum sunt cutremurele de pământ, alunecările de teren, uraganele sau inundaţiile fac obiectul unei categorii distincte faţă de activităţile socioeconomice şi cele asimilate acestora. Aceste evenimente constituie o expresie a forţelor naturale şi nu depind de comportamentul oamenilor. Cu toate acestea, anumite activităţi ale omului pot contribui la producerea unor catastrofe naturale. Aşa cum sunt indicate în secţiunea B, incidenţele catastrofelor naturale asupra aşezărilor umane sunt exprimate în termeni de pierderi şi distrugeri materiale şi de pierderi de vieţi omeneşti (morţi şi/sau răniţi).

A.1. Creşterea şi evoluţia aşezărilor umane

A.1.1. Creşterea şi deplasarea populaţiei

37. Variaţiile cifrei privind populaţia unei regiuni sunt determinate, în mod esenţial, de două fenomene demografice, şi anume: creşterea populaţiei şi migrarea acesteia. Acestea au o influenţă deosebită asupra infrastructurii şi serviciilor. Chiar dacă migrarea poate fi considerată ca un facor de creştere demografică, ea este deseori prezentată sub forma unei

variabile distincte, având în vedere incidențele sale naturale şi imprevizibile asupra gradului de variație a populației aşezărilor urbane şi rurale. În consecință, provocând o urbanizare rapidă şi anarhică, migrația face presiuni asupra centrelor urbane. Analize recente ale procesului de urbanizare au insistat asupra aportului celor care migrează către centrele urbane, în activitățile sectorului restructurat şi al dezvoltării economice.

38. Variabilele alese pentru caracterizarea creşterii şi deplasării populației figurează în tabelul de mai jos. Variabila (a), procentul mediu de creştere a populației, este un indicator demografic tip, calculat, în general, ca procent mediu anual exponențial al creşterii populației. Procentul de migrare netă, variabila (b), măsoară diferența dintre imigrarea brută şi emigrarea brută la 1.000 locuitori (populație medie). Aceste variabile trebuie să fie calculate pe marile oraşe şi aşezări umane în funcție de cifra populației, în scopul evaluării tendințelor de urbanizare şi de reperare a aşezărilor care cunosc o mişcare rapidă a populației.

Variabile (unitate de măsură)	Clasificări
a. Procentul mediu de creştere a populației (%)	
b. Procentul de migrare netă la 1.000 locuitori	

A.1.2. Construcția de locuințe, infrastructura şi echipamentele

39. Activitățile de construcție reprezintă unul dintre principalele criterii de distincție între mediul "artificial" şi mediul "natural". Incidențele lor asupra mediului natural sunt prezentate în raportul asupra statisticilor mediului natural. În ceea ce priveşte aşezările umane, activitățile de construcție au incidențe asupra utilizării terenurilor, densitatea habitatului, cantitatea şi calitatea locuințelor, serviciilor şi infrastructurilor. Construcția poate avea, de asemenea, ca obiect remedierea deteriorării condițiilor de viață, cum indică secțiunea C.1., de unde dificultatea, uneori, de distincție netă a incidențelor asupra mediului, reacțiile incidențelor asupra mediului. Construcția, de asemenea, joacă un rol important în formarea capitalului fix într-o țară, fapt pus în evidență de un indicator al situației economice de referință. Noile construcții luate separat de alte activități de construcții alterează compoziția parcului de locuințe şi de infrastructură.

40. Variabilele statistice se clasifică în funcție de trei mari tipuri de construcții: construcții pentru locuit, construcții cu alte utilizări decât acelea de locuințe şi lucrări de geniu civil.

Varibile (unitate de măsură)	Clasificări
a. Unitatea de locuit (număr)	Tipul unității de locuit Tipul activității de construcție Tipul investitorului
b. Localuri de locuit colective, altele decât unitățile de locuință	Categoria localurilor de locuit colective Tipul de activitate de construcție
c. Construcții de locuințe și construcții destinate altor scopuri (număr)	Tipul de construcție
d. Diminuarea parcului de locuințe (număr)	Categoria localurilor de locuit Diminuarea parcului
e. Lucrări civile de geniu (numărul lucrărilor, kilometri de drumuri, străzi, șosele și alte unități de măsură)	

41. Pentru construcții, variabila de bază este localul destinat locuirii, care poate fi socotit ca o unitate de locuit (variabila (a)) sau ca un local colectiv (variabila (b)). Unitățile de locuit marginale constituie un aspect special al aşezărilor umane și sunt plasate într-o categorie separată. În prezent sunt disponibile date privitoare la construirea acestor unități de locuit. În literatura de specialitate există în prezent lucrarea *Principii și recomandări privind recensămintele populației și ale locuințelor*, lucrare care vine în ajutorul activității de clasificare a unităților de locuit. Trebuie menționat faptul că actualele statistici se limitează, în general, la construcția autorizată de locuințe, neținând cont de unitățile de locuit ale sectorului "paralel" (așa cum sunt numite unitățile construite fără autorizație).

42. Numărul total al unităților de locuit terminate în cursul unei perioade date cuprinde nu numai locuințele noi, dar și locuințele devenite vacante ca urmare a renovărilor, extinderilor sau transformărilor unităților existente anterior.

43. În țările în curs de dezvoltare, sectorul "paralel" ocupă un loc important în construcții. El face obiectul unei categorii aparte de clasificare "după tipul de investitor". Structura sectorului "paralel" diferă mult în funcție de țară și de nivelul de cultură și civilizație. Sectorul "paralel" se poate caracteriza prin următoarele trăsături:

- facilitatea de acces;
- importanța resurselor autohtone;
- caracterul familial al întreprinderilor;
- operațiuni la scară mică;
- utilizarea de tehnici cu intensitate mare și a mâinii de lucru adaptate;
- achiziționarea de know-how în afara cadrului instituțional;
- caracter nereglementat și necompetitiv.

44. Localurile de locuit colective (hotelurile, motelurile) sunt destinate locuirii lor de către grupuri mai numeroase de persoane sau de mai multe familii. Aceste localuri sunt, în general, dotate cu instalații: bucătării, corpuri sanitare, săli de baie, sufragerii, care sunt utilizate în comun de către ocupanții lor. Activitatea de construcții a clădirilor (variabila (c)) ține seama, în mod esențial, de localurile destinate altor scopuri decât acelea pentru locuințele propriu-zise, cum ar fi construcții industriale, construcții comerciale, şcoli, policlinici, dispensare. Pentru a cunoaşte variația netă a parcului de locuințe, pe parcursul unei perioade date, trebuie luată în considerare diminuarea acestui parc prin transformarea, demolarea, deteriorarea anumitor locuințe la un moment dat, activități care figurează ca obiect al statisticii construcției de clădiri, infrastructuri sau alte funcționalități.

45. Conform practicii internaționale, construcția infrastructurii este prezentată în termeni de "lucrări civile de geniu" (variabila (e)). Clasificarea după tipul de infrastructură face distincția principalelor funcțiuni ale infrastructurii – transport, energie, comunicații şi aprovizionare cu apă.

46. Datele privind construirea de locuințe provin, în majoritatea cazurilor, din registrele municipale care conțin evidența autorizațiilor de construcții. De asemenea, aceste date sunt furnizate şi de anchetele efectuate în legătură cu construcțiile de locuințe, precum şi pe baza estimărilor indirecte, calculate în urma recensămintelor. Un rol deosebit îl au datele obținute din aspectele specializate. În general, anchetele şi raporturile specializate privind locuințele tratează aspecte ale locuinței şi permit ca între două recensăminte să se estimeze numărul de case noi construite. Sunt necesare, de asemenea, anchete specializate pentru evaluarea activității sectorului "paralel", al cărui volum şi calitate diferă foarte mult de cea a sectorului "oficial".

47. În prezent nu există niciun fel de ramură recunoscută pe plan internațional privind colectarea de date referitoare la construcțiile civile de geniu. Acest lucru este determinat de faptul că trebuie să se apeleze la o mulțime de surse pentru a obține date asupra diferitelor tipuri de infrastructură.

A.1.3. Serviciile publice (energie şi aprovizionare cu apă)

48. Elementele materiale care constituie mediul aşezărilor umane şi rețelele complexe destinate să asigure circulația persoanelor şi a bunurilor în cadrul unui habitat nu pot funcționa fără existența unor servicii publice privind aprovizionarea cu apă şi energie. Într-o mare măsură, prezența (sau

absența) acestor servicii publice determină calitatea habitatului analizat. Elementul din dotarea locuințelor destinat primirii acestor servicii figurează la categoria “inventar”.

49. Datele înscrise în tabelul de mai jos se referă la aprovizionarea cu energie şi apă. Aceste activități presupun două categorii de incidențe: prima se referă la punerea la dispoziție a acestor servicii, iar a doua se referă la gradul de poluare în urma distribuirii acestor servicii. Serviciile privind aprovizionarea cu apă şi energie pot să ajute, de asemenea, la determinarea consumului unor anumite materiale şi a celui de energie.

Variabile (unitate de măsură)	**Clasificări**
a. Aprovizionarea cu energie	Va fi prezentată în raportul privind statisticile mediului natural
b. Aprovizionarea cu apă	Idem

A.1.4. Transporturi

50. Mijloacele de transport constituie un factor important în dezvoltarea oraşelor în măsura în care acestea sunt constituite ca un element indispensabil al procesului de muncă şi al concentrației de servicii. Aceste mijloace joacă un rol important în întreaga dezvoltare a zonelor urbane şi rurale. Amenajarea rețelelor de transport are importante incidențe asupra habitatului, acestea aducând modificări aşezărilor umane. De asemenea, acestea modifică condițiile de acces ale infrastructurilor şi ale serviciilor şi emit probleme legate de poluare şi de accidentele de circulație.

51. Variabilele înscrise în tabelul de mai jos privesc circulația (variabilele a, b şi c) şi transportul de călători şi mărfuri (variabilele d şi e). Ele sunt legate de statisticile de transport cu scopul de a contura o imagine asupra incidențelor legate de utilizarea unui mod sau a altuia de transport.

Variabile (unitatea de măsură)	**Clasificări**
a. Vehicule rutiere potențiale (număr)	Tipul de vehicul rutier
b. Sosiri şi plecări de nave în şi din porturi (număr/tonaj)	Oraşe porturi
c. Traficul aerian (numărul de zboruri)	Marile oraşe (numele aeroporturilor)
d. Transportul de călători (număr de călători/kilometri)	Nod de transport. Oraşe mari
e. Transportul de mărfuri (tone, tonă/kilometru)	Modul de transport

52. Aceste date sunt extrase din anchetele anuale asupra transportului şi din registrele de înregistrare a vehiculelor, înregistrarea călătorilor, a mărfurilor transportate, date colectate şi păstrate de autoritățile responsabile cu circulația şi transportul de călători şi de mărfuri.

A.1.5. Utilizarea solului în aşezările umane

53. Statisticile de utilizare a solului în aşezările umane furnizează informaţii asupra principalelor categorii ale activităţilor umane curente în diferite regiuni. Ele indică repartizarea geografică a activităţilor. Aceste statistici nu permit totuşi cuantificarea şi nu indică intensitatea activităţilor umane. Datele privind utilizarea globală a solului (în special terenurile din afara perimetrului aşezărilor umane) sunt prezentate cu titlu informativ în raportul cu privire la statisticile asupra mediului natural, unde se pot găsi în detaliu amănunte cu statistica de utilizare a solului.

54. Principala variabilă (a), indicată în tabelul de mai jos, este suprafaţa solului, pe tipuri de utilizare. Sunt luate în considerare terenurile ocupate cu construcţii rezidenţiale, industriale, comerciale, utilizate pentru căi de transport sau folosite pentru petrecerea timpului liber. Pentru a face să se revadă importanţa acestor variabile s-a indicat, în mod separat, habitatul marginal (variabila b). Nu există totuşi nicio definiţie general acceptată de "habitatul marginal" şi nici criterii care să permită deosebirea clară de alte zone rezidenţiale.

Variabile (unitatea de măsură)	Clasificări
a. Suprafaţa aşezărilor (km)	Tipul de utilizare a terenurilor construite şi folosirea legată de habitat
b. Zonele de habitat marginal	Oraşe mari

55. Statisticile de utilizare a solului sunt obţinute, într-o mare măsură, din hărţi de zonă şi din registrele cadastre care indică suprafeţele utilizate pentru o activitate sau alta.

A.2. Alte activităţi

56. Controlul emisiunilor şi al concentrărilor ambiante a devenit o preocupare la nivel internaţional; acesta este în mod esenţial asigurat indirect prin sistemul mondial de supraveghere continuă a mediului prin "Programul Naţiunilor Unite pentru Mediu" (PNUM). Unul dintre obiectivele serviciilor naţionale de statistică este şi introducerea progresivă a datelor privind acest subiect în culegerile statistice ale mediului.

A.2.1. Emisiunea şi înlăturarea deşeurilor

57. Aşezările umane sunt supuse la tot felul de emanaţii poluante, extrem de diversificate. Prin definiţie, poluarea atmosferică are efecte nefaste asupra calităţii aerului.

În cadrul zgomotului, distincția între emisiune şi concentrații ambiante este totuşi mai puțin importantă, având în vedere gama limitată a zgomotelor. Poluarea acustică este, de altfel, studiată în cadrul incidențelor asupra mediului. În schimb, poluarea apelor poate avea origini şi incidențe atât în interiorul, cât şi în exteriorul aşezărilor umane. Majoritatea agenților de poluare care sunt transportați către stațiile de pompare a apei situate în afara aşezărilor omeneşti sunt studiați, în detaliu, în "Raportul asupra statisticilor mediului natural".

58. În ceea ce priveşte emisiunile de agenți de poluare atmosferică (variabila a), nu există întotdeauna norme internaționale acceptate în vederea definițiilor şi metodelor de colectare a datelor. Lista succintă a agenților de poluare clasificați a fost propusă prin proiectele de recomandare ale Comisiei Economice pentru Europa. Clasificarea emisiunilor poluante în zona aşezărilor umane şi/sau în regiuni anumite permite localizarea mult mai exactă a surselor de poluare.

Variabile (unitatea de măsură)	Clasificări
a. Emisiunile agenților de poluare atmosferică (tone)	Tip de agent de poluare
b. Emisiuni de zgomot	Tip de activitate
c. Îndepărtări ale apelor reziduale şi ale deşeurilor lichide	
d. Colectarea deşeurilor solide (metri cubi, tone etc.)	Tipul de deşeu solid

59. Statisticile producției de deşeuri solide (variabila d) consemnează deşeurile care sunt altele decât cele tratate în uzinele de tratament al apelor reziduale sau deversate direct în mediul ambiant. Slamurile (noroaiele) pot fi clasate fie ca ape uzate, fie ca deşeuri solide, deoarece ele sunt adesea constituite din acumulări umede de deşeuri solide provenite din tratamentul apelor reziduale şi al noroaielor. Clasificarea deşeurilor se poate efectua după proprietățile fizice şi chimice ale materialelor din care provin şi după domeniul de activitate care le produce. Datorită dificultății de a obține date asupra deşeurilor necolectate, producția de deşeuri se apreciază, în realitate, după cantitatea deşeurilor solide stocate, aşa cum sunt indicate în tabel.

60. Problema deşeurilor periculoase constituie un factor deosebit de important în gestionarea deşeurilor şi în formularea politicilor legate de mediul ambiant. Prin deşeuri periculoase se înțeleg acele deşeuri a căror natură toxică/infecțioasă constituie un pericol real sau potențial pentru sănătatea organismelor vii. Nu există până în prezent definiții ale deşeurilor periculoase sau liste cu aceste deşeuri care să fie în general acceptate. În toate țările aceste deşeuri tind să fie clasificate după reglementările naționale.

61. Datele privind emisiunile agenților de poluare atmosferică sunt legate de studiile efectuate asupra agenților de poluare, de datele furnizate de serviciile de control al emisiunilor, stabilite estimativ (sau cu exactitate) în cadrul proceselor de producție, precum şi în cadrul proceselor de consum. Pentru a putea utiliza o metodă directă de calcul al emisiunilor este foarte important să se cunoască metodele de colectare şi de prelucrare a datelor culese. La modul general, datele privind deşeurile solide sunt legate de anchetele speciale asupra anumitor surse, precum şi de statisticile întocmite de unele servicii publice şi private care au rolul de înlăturare a deşeurilor.

A.2.2 Activități periculoase (nocive) la locul de muncă

62. În acest domeniu subzistă dificultăți deosebit de mari, de ordin conceptual, privitor la identificarea şi definirea parametrilor similari pentru o serie întreagă de situații asemănătoare, din diferite domenii de activitate.

A.3. Evenimentele naturale

63. Evenimentele naturale devin catastrofe în momentul în care pot cauza pierderi de vieți omenești, pot provoca accidentări grave sau deteriorări de bunuri materiale sau pot duce la deteriorări totale sau parțiale ale mediului înconjurător.

64. Datele privind evenimentele naturale sunt extrase pentru relevarea metodologiilor, a sistemului de informare asupra mutațiilor periculoase ale climei, asupra mişcărilor seismice, asupra surpărilor şi alunecărilor de teren.

65. Reprezentările grafice ale evenimentelor naturale informează asupra vulnerabilității unor zone urbane sau rurale.

B. Incidențe ale activităților/evenimentelor asupra mediului

Incidențele asupra mediului constituie reacțiile mediului la activitățile socioeconomice desfăşurate în cadrul unei aşezări umane. Se disting trei categorii de incidențe. Prima categorie este intitulată “Statutul construcțiilor, infrastructurilor, echipamentelor şi serviciilor” şi grupează subiecte statistice având un raport direct cu incidențele asupra cantității, calității şi repartizării aşezărilor umane. A doua categorie, numită “Statutul resurselor necesare vieții”, reuneşte concentrările ambiante ale deşeurilor şi materialelor poluante din punct de vedere al incidenței lor asupra aşezărilor umane şi factorii generali de ordin biologic, ecologic şi microclimatic care influențează

asupra aşezărilor omeneşti. A treia categorie, “Sănătatea şi bunăstarea populației”, tratează repercusiunile asupra condițiilor de viață ale incidențelor asupra habitatului.

B.1. Statutul construcțiilor şi al infrastructurilor

66. Această categorie reuneşte trei componente esențiale ale aşezărilor umane: construcțiile; infrastructurile şi echipamentele; serviciile. Aspectul cantitativ al necesarului de construcții este redat la rubrica locuință (B.1.1.), în timp ce aspectele calitative a aşezărilor umane sunt examinate în condiții de acces la infrastructuri, echipamente şi servicii (B.1.2.). Construcțiile, infrastructurile şi echipamentele care există la un moment dat sunt considerate ca un element de stoc (B.1.1.2.). Fenomenele de repartizare şi dispersie a habitatului sunt prezentate la rubrica B.1.3., drept consecințe generale ale creşterii populației, mişcărilor de migrare şi activităților de construcții conexe.

B.1.1. Locuințe

67. Unitatea de locuit este micromediul unde este satisfăcut esențialul de necesități şi aspirații ale omului. Acest lucru explică importanța deosebită pe care o are unitatea de locuit în procesul de evaluare şi planificare a aşezărilor omeneşti.

68. Trebuie evidențiat faptul că pe ansamblul țărilor avansate din punct de vedere economic necesarul cantitativ de locuințe este asigurat. Nu se întâmplă însă acelaşi lucru în țările în curs de dezvoltare, unde necesitățile pentru locuințe nu sunt nici pe departe acoperite, nici în mediul urban şi nici în cel rural. Oferta de locuințe sau acoperirea cererii de locuințe se poate evalua în funcție de tipul de locuințe, de numărul de locatari ocupanți ai locuinței în condițiile unui anumit cuantum al populației, la un moment dat, din cadrul unei aşezări umane. Bineînțeles că se are în vedere evidența deficitului de locuințe rezultat din diferența dintre cererea şi oferta curentă din cadrul aşezărilor umane respective. Parcul de locuințe efectiv ocupate corespunde variabilei D.1.1., care este descrisă mai jos. Trebuie amintit faptul că de câte ori a fost necesar a se evidenția necesarul de locuințe s-a apelat la “Principiile şi recomandările privind recensămintele populației şi ale locuințelor”, care au valoare de norme internaționale, pentru a stabili definițiile şi clasamentele privind locuințele şi repartizarea acestora pe categorii de populație şi pe cele două medii: urban şi rural.

69. Variabila (a) ține seama de repartizarea locuințelor între diferite tipuri de localuri destinate locuinței, figurând în clasificarea unităților de locuit şi localurile de locuință colective utilizate mai sus (vezi A.1.2. a, b.). Această clasificare pune în evidență unitățile de locuințe marginale. Variabila (b) reprezintă numărul de persoane care intră în categoria celor fără locuință, potrivit clasificării localurilor pentru locuit.

Teoretic, această variabilă este egală cu diferența dintre populația totală şi numărul ocupanților parcului de locuințe. De fapt, numărul celor fără locuință este mult mai repede determinat prin intermediul anchetelor reale, efectuate la nivelul unui aşezământ uman sau al unei părți dintr-o aşezare umană. Gradul de ocupare (variabila c) care reprezintă numărul de ocupanți pe unitatea de locuit este un indicator important şi pentru determinarea condițiilor de viață ale populației. În acest sens, supraaglomerarea populației este revelatoare pentru o intensitate mai mare sau mai mică a degradării condițiilor de viață. Este considerat suprapopulat un local cu o populație ce depăşeşte normele internaționale de populare. Aceasta însă în prezent variază foarte mult de la o țară la alta sau de la o regiune a unei țări la alta, în funcție de tradiții, grad de civilizație etc.

Variabile (unitatea de măsură)	Clasificări
a. Ocupanți ai locuințelor (numărul)	Tipul localului destinat locuinței
b. Locuitori fără locuințe	
c. Gradul de ocupare a locuinței (%)	Tipul de localuri destinate locuinței

70. După cum s-a mai amintit, penuria de locuințe se poate constata făcând comparație între oferta şi cererea de locuințe. Ca problemă nerezolvată din punct de vedere statistic rămâne totuşi faptul că deficitul de locuințe, exprimat cantitativ, nu poate exprima totuşi diferențiat nivelul infrastructurilor, al echipamentelor şi al serviciilor. Astfel, în acest sens, se propune utilizarea unui indicator mai cuprinzător care să reprezinte diferența între parcul de locuințe şi necesarul de locuințe standardizat. Acest indicator poartă denumirea de A şi reprezintă numărul de unități necesare "pentru a desfăşura un menaj conform anumitor norme stabilite pe zone şi țări".

71. Spre exemplificare, în tabelul 2 se arată numărul de unități delta necesare unei populații de 1 milion de persoane. Acest număr este luat în considerare în funcție de dimensiunea familiei, precum şi de numărul de familii care ocupă o singură delta (de la 1 la 5).

72. Ca regulă generală, datele referitoare la populația şi la parcul de locuințe provin din rezultatele recensămintelor populației şi ale locuințelor.

La aceste surse de informații se adaugă anchetele reale privitoare la locuințe și anchetele asupra familiilor, cuprinzând standardul presupus de trai al acestora.

B.1.2. Accesul la infrastructură, echipamente și servicii

73. Clădirile adăugate elementelor de infrastructură și deservite de către diverse echipamente formează așezăminte de diferite grade de importanță, și anume: unități de locuit, clădiri, sate, orașe sau metropole. Alte elemente de infrastructură leagă aceste așezăminte și formează rețelele de transport și de comunicații de anvergură regională, națională și internațională. Astfel, accesul la echipamente și servicii constituie un factor de o importanță deosebită. Acesta constituie un indicator de bază și este strâns legat de stocul de infrastructură și cel de echipamente.

74. Variabila (a) – așezări conectate la rețeaua electrică – constituie un indicator global destul de grosier, de un anumit nivel de dezvoltare. Celelalte variabile, prezentate mai jos (b-g), dau indicații suplimentare privind accesul gospodăriilor la anumite elemente de infrastructură și servicii.

Variabile (unitatea de măsură)	Clasificare
a. Așezări alimentate cu energie electrică (număr)	
b. Menaje alimentate cu apă curentă (număr)	Distanța dintre locuință și sursa de apă Calitatea apei
c. Menaje deservite de un sistem de asanare (număr)	Tip de sistem de asanare
d. Menaje conectate la rețeaua de electricitate	Face obiectul studiului privind statistica mediului natural
e. Menaje deservite de un serviciu de salubritate	
f. Distanța medie dintre locuință și serviciul de transporturi în comun cel mai apropiat (metri)	
g. Durata medie a traseului dintre mijlocul de transport-locuință-locul de muncă	

Statisticile privind accesul de echipamentele culturale, educaționale și medicale sau la piețele de aprovizionare a populației sunt, de asemenea, foarte utile pentru a evalua, după criterii mai largi, calitatea așezărilor umane.

75. Datele de la B.1.2. sunt extrase, în cea mai mare parte a lor, din recensămintele populației și ale habitatului, din anchetele asupra menajelor. Arhivele municipale și cele ale organizațiilor care eliberează permise sunt, în același timp, surse de informare privind serviciile colective.

Tabelul 3

Cadrul pentru dezvoltarea statisticilor mediului – aşezărilor umane

Activităţi sociale şi economice, evenimente naturale (A)	Incidenţele activităţilor/evenimentelor asupra mediului (B)	Reacţiile incidenţelor asupra mediului (C)	Inventare, stocuri şi condiţii de referinţă (D)
1. Creşterea şi evoluţia aşezămintelor umane 1.1. Creşterea şi mişcarea populaţiei 1.2. Construcţii de locuinţe, infrastructuri şi echipamente 1.3. Servicii publice (alimentări cu apă şi energie) 1.4. Transporturi 1.5. Utilizarea terenului în aşezămintele umane	***1. Statutul construcţiilor, infrastructurilor, echipamentelor şi serviciilor*** 1.1. Locuinţe 1.2. Accesul infrastructurilor, echipamentelor şi serviciilor 1.3. Sprijinirea şi dispersia aşezămintelor umane	***1. Politici şi programe privind aşezămintele umane***	***1. Stocuri de construcţii şi infrastructuri*** 1.1. Totalul locuinţelor 1.2. Alte construcţii decât acelea destinate locuinţelor şi alte infrastructuri
2. Alte activităţi 2.1. Producerea şi distrugerea deşeurilor 2.2. Activităţi cu grad de periculozitate la locurile de muncă (nesoluţionate)	***2. Statutul resurselor necesare vieţii*** 2.1. Concentrările ambiante de poluanţi şi deşeuri 2.2. Incidenţe biologice şi ecologice 2.3. Microclimate	***2. Supravegherea poluării şi lupta împotriva poluării*** 2.1. Norme ale mediului 2.2. Supravegherea 2.3. Prelucrarea, evacuarea şi reciclarea deşeurilor 2.4. Cheltuieli legate de lupta împotriva poluării	***2. Inventare privind mediul*** 2.1. Emisii 2.2. Industrii şi locuri de muncă periculoase 2.3. Aşezăminte umane vulnerabile catastrofelor naturale
3. Evenimente naturale	***3. Sănătatea şi bunăstarea populaţiei din aşezămintele umane*** 3.1. Expunerea poluărilor şi incidenţe asupra sănătăţii 3.2. Deteriorări şi accidente legate de convieţuire 3.3. Perceperea calităţii vieţii în aşezămintele umane	***3. Prevenirea catastrofelor naturale şi reducerea riscurilor faţă de acestea***	***3. Condiţii de referinţă*** 3.1. Utilizarea solului 3.2. Condiţii demografice şi sociale 3.3. Situaţia economică 3.4. Condiţii meteorologice şi climatice

B.1.3. Întinderea şi dispersia aşezărilor omeneşti

76. Evoluția rapidă a configurației geografice a aşezărilor umane se datorează procesului de urbanizare. Întinderea oraşelor (extinderea lor ulterioară) este însoțită de dispersarea habitatului rural. Dizolvarea mediului rural de către oraşe şi dispersarea fermelor şi a aşezărilor rurale au incidențe deosebit de grave asupra mediului, legate tocmai de natura ecosistemului afectat. Schimbările de distribuire a pământului, care sunt asociate evoluției structurii aşezărilor omeneşti, sunt măsurate cu ajutorul statisticilor privind utilizarea solului. Acestea figurează în cadrul secțiunii "categoria de condiții de referință" (D.3.1.).

77. Variabilele din tabelul de mai jos ilustrează structura aşezărilor omeneşti dintr-o țară, din punct de vedere al concentrării populației în oraşul cel mai mare (variabila a), al repartiției aşezărilor omeneşti (variabila b) şi al suprafeței construite (variabila c). Rolul unui oraş dominant (variabila a) poate varia în funcție de climat, mediu şi împărțirea administrativă a țării respective. Distanța medie față de oraşele dominante trebuie avută în vedere atunci când se evaluează rețeaua de transport existentă. În acelaşi timp, evoluția suprafeței construite este adesea un indiciu al riscurilor legate de resursele naturale vitale – apă şi vegetație.

Variabile (unitatea de măsură)	Clasificări
a. Rata de dominare (procente)	
b. Distanța medie între aşezările omeneşti şi oraşul dominant cel mai apropiat (km)	
c. Variația suprafeței construite (kilometri pătrați)	

78. În prezent există mai multe surse de informare posibile, reprezentate de variabilele: rezultatele recensămintelor populației şi ale habitatului; hărți sau arhive ale instituțiilor cartografice, arhive municipale şi fotografii aeriene pentru suprafețele constante.

B.2. Starea resurselor necesare vieții

79. Habitatul a considerat alarmantă, din punctul de vedere al aşezărilor omeneşti, degradarea progresivă a resurselor necesare vieții, şi anume: aerul, apa şi pământul. De acest fenomen se ocupă trei subiecte statistice: concentrările ambiante de poluanți şi deşeuri; incidențele biologice şi ecologice asupra aşezărilor omeneşti; microclimatele. Variabilele propuse în prezentul studiu privesc numai incidențele biologice şi ecologice asupra aşezărilor omeneşti.

B.2.1. Concentrările ambiante ale poluanților şi deşeurilor

80. Calitatea mediului în cadrul aşezărilor omeneşti este legată de concentrările ambiante ale deşeurilor, fiind invers proporțională cu volumul acestora. Emisiunile de deşeuri se află la originea concentrărilor ambiante ale poluanților. Acestea afectează sistemul ecologic şi aduce modificări şi mutații serioase microclimatelor stabilite inițial în cadrul aşezărilor omeneşti.

81. Emisiunea de deşeuri afectează atât aşezările omeneşti, cât şi mediul natural ce înconjoară aceste aşezări. Astfel, urmărirea, stoparea şi înlăturarea emisiunilor de astfel de deşeuri este analizată atât la nivelul aşezărilor umane, cât şi la nivelul mediului natural înconjurător.

82. Pentru a controla lanțul poluant şi lupta împotriva poluării ar trebui, după părerea experților ONU, să se folosească aceleaşi concepte, definiții şi clasificări ale poluanților. Acest lucru însă este deosebit de dificil din cauza folosirii mai multor metode şi sisteme de măsură. De asemenea, dificultățile apar şi datorită poziției diferite pe care le ocupă stațiile de supraveghere a fenomenului de poluare.

83. Ca regulă generală, rețelele de supraveghere nu sunt puse la punct în mod corespunzător şi nici nu sunt girate de birourile de statistică, ci de alte organe.

84. Cea mai mare parte a culegerilor de date statistice privind mediul prezintă şi date de supraveghere, scopul fiind uşurarea cercetării legăturilor cu diferitele informații socioeconomice pentru această zonă de impact. Din păcate, actualele tehnici statistice folosite în prezent pentru a stabili estimări cât de cât realiste referitoare la amplasarea poluării atmosferice în zona de locuit sau în regiunile vecine nu sunt încă perfecționate pentru ca să se poată recomanda generalizarea folosirii lor. Calitatea aerului ambiant, în aşezările umane, depinde în mod direct de distribuirea surselor de emisie, de intensitatea acestora, de nivelul față de sol, precum şi de o serie de factori meteorologici. Poluarea atmosferică diferă în mod sensibil după zona, oraşul, țara ce se ia spre analiză, după gradul de dezvoltare economică a acestora.

85. Tabelul următor conține două categorii de variabile: concentrările ambiante ale poluanților determinanți (variabilele a, c, e) şi numărul de stații de supraveghere care furnizează date privind concentrațiile în anumite clase, inclusiv clasa “deschisă” concentrațiilor care depăşesc normele naționale (variabilele b şi d). Poluații reținuți sunt extraşi din clasificarea pe tip de poluant, care ea însăşi este un subprodus al unei clasificări anterioare a CEE. Aceştia sunt: bioxidul (dioxidul) de sulf; bioxidul de azot; ozonul; hidrocarburile; monoxidul de carbon; plumbul; materiile sub formă de particule în suspensie.

Variabile (unitatea de măsură)	Clasificări
a. Concentrări ambiante de poluanți (microorganisme/m^3)	Tip de poluant Locul stațiilor de supraveghere
b. Stații de supraveghere a aerului	Clase de concentrări ambiante pe tip de poluant Locul stațiilor de supraveghere
c. Concentrări de ploi acide	Această variabilă este tratată în statisticile mediului natural
d. Stații de supraveghere a zgomotului	Clase de niveluri sonore Locul stațiilor de supraveghere
e. Concentrări ambiante de poluanți ai apelor	Variabilă tratată în statisticile mediului natural

86. Pentru a evalua variațiile zilnice sau sezoniere, trebuie calculate concentrațiile ambiante pe oră, zi sau lună. Pentru a evalua tendințele pe termen lung se folosesc serii statistice continue, acoperind cel puțin trei ani. Când se stabileşte periodicitatea cu care datele vor fi culese şi înregistrate, trebuie avut în vedere faptul că este corect să se țină seama de principalele obiective ale activităților de supraveghere. Un sistem de alertă rapidă, de exemplu, necesită o observare continuă. Pentru a stabili indicatorii anuali, vor trebui culese date în fiecare anotimp, numărul de observații depinzând de gradul de precizie dorit. Dacă indicatorul este lunar, este bine să se ia cel puțin 8 eşantioane în 24 de ore. Privitor la variabila (a), este recomandat să fie folosită media pe o perioadă de 24 ore pentru a calcula media aritmetică anuală. Unitățile de măsură statistice curent folosite pentru a "condensa" masa considerabilă de date culese cu ajutorul tehnicilor moderne de supraveghere şi de tratare sunt: media aritmetică şi distribuirea de date cumulate (exprimate în sutimi).

87. Pentru a evalua concentrările ambiante se determină excesul de poluare a aerului, comparând datele obținute cu normele stabilite. Variabila (b) acoperă stațiile de supraveghere a aerului unde concentrările semnalate în diverse zone respectă sau depăşesc normele naționale; ele sunt clasate în funcție de tipul de zonă (industrială, rezidențială sau comercială) şi de tipul de poluant. În acelaşi timp, variabila (d) furnizează numărul stațiilor de supraveghere a zgomotului, care semnalează poluarea fonică având o intensitate egală sau superioară normelor admise. Nivelurile sonore sunt exprimate în decibeli. Dat fiind inconvenientul cauzat de către zgomot (acesta depinde în mare măsură de modul în care fiecare individ apreciază diferitele surse sonore), se propune utilizarea, între altele, a indicatorilor de zgomot în scopul percepерii nivelului sonor al zonei de locuit (B.3.3.d.). Normele de mediu în materie de poluare atmosferică sunt studiate mai jos prin variabilele referitoare la lupta împotriva poluării (vezi C.2.1.b.).

88. Datele privind concentrările ambiante şi nivelurile sonore sunt furnizate de către reţelele de supraveghere a zgomotului. Metodele de observare şi de înregistrare pot fi diferite de la o staţie la alta, ceea ce complică comparaţiile între staţii. În acest sens se poate menţiona faptul că "Organizaţia Mondială a Sănătăţii" (OMS), "Organizaţia Meteorologică Mondială" (OMM) şi "Organizaţia Internaţională de Standardizare" (ISO) sunt pe punctul de a pune de acord metode standardizate în ceea ce priveşte măsurarea concentraţiilor de poluanţi atmosferici. Aplicarea acestora va permite o mai bună estimare a incidenţelor locale şi stabilirea mijloacelor semnificative pentru ansamblul unei părţi a aşezărilor omeneşti.

89. Metodele de prezentare a datelor de supraveghere a aerului sunt, de asemenea, variabile: tabele, grafice sau histograme pentru media zilnică a concentraţiilor ambiante, hărţi cu indicarea zonelor izopoluate, diagrame "stea" privind poluarea atmosferică, indici ai poluării atmosferice. Indexul standard privind poluarea (PSI) utilizat în SUA este un exemplu pentru acestea din urmă. El este calculat zilnic în cea mai mare parte a zonelor metropolitane, plecând de la gradul de concentrare a cinci principali poluanţi atmosferici, scopul fiind acela de a desprinde şi semnala rapid riscurile pentru sănătate. Exemple în acest sens se pot da din Olanda (unde pe baza staţiilor de supraveghere există o hartă a curbelor de concentrare egală a bioxidului de sulf din atmosferă), din Ungaria (unde pe baza activităţii de supraveghere se întocmeşte o hartă a indicilor calităţii aerului în aşezările omeneşti) şi din Japonia (unde normele de poluare atmosferică se pare că sunt respectate cu strictеţe datorită numărului destul de mare al staţiilor de supraveghere a poluării atmosferice).

B.2.2. Incidenţe biologice şi ecologice

90. Evaluarea incidenţelor ecologice în aşezările umane este încă în stadiul de cercetare şi mai puţin în cel de colectare regulată a datelor.

B.2.3. Microclimatele

91. Incidenţele microclimatice prezintă un interes particular pentru evaluarea incidenţelor ecologice, subiect care nu este tratat în prezentul studiu, în mod detaliat. Totuşi sunt prezentate condiţiile de referinţă (D.3.4.).

B.3. Sănătatea şi bunăstarea populaţiei în aşezările umane

92. Subiectele statistice tratate la rubrica "Sănătatea şi bunăstarea populaţiei" se referă la efectele pe care elementele artificiale (B.L) şi

naturale (B.2.) le au asupra sănătății şi bunăstării indivizilor din cadrul unei aşezări omeneşti. Aceste subiecte acoperă anumite aspecte ale expunerii la îmbolnăviri şi chiar ale bolilor (B.3.1.), ale vătămărilor şi accidentelor legate de habitat (B.3.2.) şi ale unor indicatori privind perceperea calității vieții în aşezările umane.

B.3.1. Expunerea populației la poluanți şi urmările acesteia asupra sănătății

93. Acest subiect statistic permite stabilirea de legături între statisticile poluării (B.2.1.) şi condițiile grele de viață (sau marginale) (B.1.1.2.), cu urmările nocive pe care le au asupra sănătății populației. Aceste relații iau forma unei secvențe care cuprinde expunerea anumitor grupe la concentrări ambiante de poluanți. Datele privind expunerea la poluanți pot fi obținute cu ajutorul dispozitivelor de supraveghere a poluării atmosferice. Aceste date permit măsurarea expunerii indivizilor sau grupelor de indivizi la fenomenul poluării. Informațiile parvin de cele mai multe ori din studii de cercetare concrete, decât dintr-o culegere sistematică de date. Trebuie avut în vedere faptul că urmările condițiilor de viață improprie, precum şi cele ale poluării sunt prezentate indirect, prin intermediul frecvenței bolilor considerate ca datorându-se (cel puțin în parte) gradului de confort şi de poluare din cadrul aşezărilor omeneşti.

94. Variabilele din tabelul de mai jos nu descriu decât anumite aspecte ale expunerii la poluanți şi maladiile care rezultă sau pot rezulta din această expunere, criteriul lor fiind doar disponibilitatea datelor. Obiectivul, de data aceasta, nu este acela de a stabili legăturile de la cauză la efect.

95. Variabila (a) se referă la proporția de populație afectată de către zgomot. După ce se constată pentru zona urbană un nivel sonor mai mare decât normele naționale (vezi B.2.1.d.), se poate evalua populația care, în aceste zone, trebuie să suporte niveluri foarte ridicate ale zgomotului. Variabila (b) redă frecvența bolilor legate de condițiile de locuit, adică maladiile transmisibile şi cele infecțioase. Această frecvență este greu de estimat, de aceea s-ar putea folosi în locul ei rata de mortalitate (pe cauză a decesului). Aşa cum s-a văzut deja, bolile legate de mediul de muncă (variabila c) nu sunt prezentate în cadrul acestui studiu tehnic, iar cele legate de folosirea apei (variabila d) apar în studiul privind tehnicile statistice ale mediului natural.

Variabile (unitatea de măsură)	Clasificări
a. Populația expusă la un nivel sonor excesiv (număr, procentaj)	Zonele urbane selectate
b. Boli asociate condițiilor de locuit (numărul de cazuri la 100.000 locuitori)	Tipul de maladie
c. Boli legate de condițiile de muncă	A se vedea A.2.2.
d. Boli transmisibile prin apă și alte boli legate de folosirea surselor de apă infestată	Sunt prezentate în statisticile mediului natural

96. Datele ce fac obiectul variabilei (a) provin, în principal, de la statistici de supraveghere a zgomotului, care comunică nivelurile sonore înregistrate în zonele alese, precum și din anchetele demografice, care indică numărul populației din zonele unde zgomotul este excesiv. Sursele de date privind bolile legate de mediu provin din lucrările de cercetare ale epidemiologilor, precum și din rapoartele anuale pertinente ale ministerelor sănătății și muncii și ale altor organe competente.

B.3.2. Pagube și accidente legate de habitat

97. Noțiunea de pagube legate de habitat vizează pagubele rezultate în urma catastrofelor naturale (A.3.) asupra locuințelor și infrastructurilor. Accidentele (răniri sau decese) legate de mediu se diferențiază după cauză: catastrofă naturală, accident de circulație sau activități industriale.

98. Variabila (a) se referă la locuințele și infrastructurile economice avariate sau distruse de catastrofele naturale. Clasificarea după cauză este aceeaşi ca cea pe tip de eveniment natural. În afară de estimarea pagubelor materiale (exprimate în număr de localuri de locuit, de clădiri și de lucrări, de infrastructuri de-a lungul drumurilor, al marilor artere de circulație și de-a lungul căilor ferate), variabila (a) permite și estimarea costurilor pagubelor:

Variabile (unitatea de măsură)	Clasificări
a. Locuințe și infrastructuri avariate sau distruse de catastrofele naturale (număr, km, unități monetare)	Cauza pagubelor Tipul de locuință sau de infrastructură
b. Morți sau răniți în catastrofele naturale (număr, procentaj)	Cauza rănirilor sau a deceselor
c. Morți și răniți în accidente de circulație (număr)	
d. Morți și răniți în accidente de origine industrială (număr)	Agentul cauză a accidentului Tipul de industrie

99. Rănile și decesele datorate mediului în aşezările umane fac obiectul a trei variabile, corespunzătoare cauzelor lor: catastrofe naturale (b),

accidente de circulație (c) şi accidente de origine industrială (d). Rănile şi decesele datorate catastrofelor naturale (b) prezintă gravitatea evenimentului natural care le-a produs şi măsura în care el afectează aşezările umane dens populate, pe de o parte, şi măsurile preventive luate pentru a reduce urmările catastrofelor asupra clădirilor, infrastructurii şi sănătății populației, pe de altă parte. Clasificarea rănilor şi deceselor provenite din catastrofe naturale este aceeaşi cu cea descrisă în cadrul variabilei (a) pentru cauza pagubelor. Clasificarea după agent a accidentelor, mortale sau nu, de origine industrială este conform recomandărilor clasificării internaționale a bolilor stabilite de Organizația Mondială a Sănătății.

100. Sursele datelor pentru variabilele statistice privitoare la pagubele şi accidentele legate de aşezările omeneşti sunt foarte diverse. În acest sens trebuie menționate registrele ținute, în caz de catastrofă, pentru ajutoarele de urgență, precum şi cererile ulterioare de despăgubiri. La cestea se pot adăuga, de asemenea, studiile speciale privind evenimentele meteorologice sau geologice generatoare de catastrofe. Organismele de transport păstrează, de asemenea, bilanțurile privind securitatea transportului (pe oraş sau regiune) şi alcătuiesc, plecând de la raporturile poliției şi de la alte surse administrative, statistici privind numărul total de morți şi de răniți la fiecare accident de circulație. Rapoartele privind accidentele de origine industrială sunt stabilite plecând de la anchetele asupra securității în întreprinderi, de la anchetele anuale privind forța de muncă, precum şi de la registrele companiilor de asigurări. Ministerele muncii folosesc aceste surse pentru a alcătui şi publica datele privitoare la frecvența şi gravitatea accidentelor de origine industrială, pe fiecare ramură de activitate.

B.3.3. Perceperea calității vieții în aşezările umane

101. Situația obiectivă a aşezărilor umane, aşa cum este descrisă de către subiecții anchetei statistice de mai jos, determină într-o măsură largă perceperea subiectivă a calității vieții, a cărei ameliorare este o condiție prealabilă esențială pentru satisfacerea în întregime a nevoilor fundamentale, cum sunt: ocuparea forței de muncă, locuințelor, serviciile de sănătate, educația şi timpul liber. În raportul privind habitatul, calitatea vieții este evaluată plecând de la opiniile şi declarațiile locuitorilor. Evaluarea subiectivă a mediului înconjurător fizic imediat al clădirii şi al cartierului constituie probabil cea mai bună apreciere asupra aspectului calității vieții sau al bunăstării.

102. Variabilele ilustrează perceperea calității condițiilor de locuit (variabila a) a mediului ambiant apropiat (variabila b) şi a serviciilor disponibile

în cartier (variabila c), ca şi evaluarea nivelului poluării sonore din apropierea locuinței (variabila d). Acestea sunt variabile calitative, respectiv variabile care măsoară anumite aspecte ale calității vieții, în funcție de o scară de evaluare, prin cote (de la foarte bun la foarte rău) sau conform unui răspuns dihotomic (prin "da" sau "nu"). Clasificările propuse pentru aceste variabile se bazează pe datele extrase din cadrul statisticilor naționale privind mediul înconjurător. Ele nu sunt rezultatul niciunei recomandări sau directive internaționale şi pot fi modificate în funcție de dezvoltarea viitoare a statisticilor privind mediul înconjurător şi a formulării unor chestionare de anchetă privind perceperea calității vieții în aşezările omeneşti.

103. Rezultatele anchetelor pot fi evaluate cu ajutorul anchetelor de punctaj privind calitatea vieții sau al anchetelor de sondaj privind starea de sănătate, forța de muncă, mediul înconjurător sau transporturi. Răspunsurile la chestionare sunt în general transpuse în procentaje de persoane având o situație sau alta sau având o opinie sau alta. Tabelul de mai jos reprezintă datele unei anchete asupra perceperii nivelului de poluare sonoră într-o zonă de locuit. Acestea pot face parte dintr-o culegere statistică.

Variabile (unitatea de măsură)	Clasificări
a. Perceperea calității unității de locuit (număr, procent)	Cota Categoria de vârstă anchetată
b. Perceperea situației cartierului	Cota Tipul mediului înconjurător Categoria de vârstă anchetată
c. Perceperea calității serviciilor disponibile în cartier (număr, procentaj)	Cota Tip de servicii Categoria de vârstă anchetată
d. Perceperea nivelului poluării sonore în zona de locuit (număr, procentaj)	Categoria nivelului de poluare sonoră Principala sursă de zgomot

Perceperea de către locuitori a nivelului de poluare sonoră a locuințelor (Ungaria)

	Calm	Normal	Zgomotos	Foarte zgomotos	Total
Budapesta	34	37	23	6	100
Oraşe	37	43	17	3	100
Sate	53	38	8	1	100
Total pe țară	44	39	14	3	100

Sursa: Biroul Central de Statistică al Ungariei, *Statistici ale mediului ambiant, 1975-1980*, Budapesta, 1981.

C. Reacţii la incidenţele asupra mediului ambiant

104. Această categorie de informaţii ale Cadrului Dezvoltării Statistice a Mediului are drept scop cunoaşterea de către organizaţiile neguvernamentale şi guvernamentale a incidenţelor ecologice ale activităţilor umane, precum şi a evenimentelor naturale în ceea ce priveşte zonele populate. Aceste reacţii presupun elaborarea şi aplicarea politicilor şi programelor în materie de aşezări omeneşti, supravegherea poluării şi lupta împotriva acestui fenomen în zonele populate, precum şi elaborarea programelor de prevenire şi de ajutorare a populaţiei în caz de catastrofe.

105. Variabilele în acest caz nu se pretează la acelaşi tip de prezentare statistică precum cele privitoare la activităţi sau incidenţe. Motivul este în parte dat de caracterul mai degrabă calitativ decât cantitativ al politicilor practicate în acest domeniu. Normele şi reglementările apar adesea în culegerile de date statistice referitoare la mediul ambiant. Ele apar ca instrumente de control şi de evaluare a incidenţelor poluării asupra aşezărilor omeneşti.

C.1. Politici şi programe privind aşezările omeneşti

106. Planificarea aşezărilor omeneşti şi politicile care le vizează constituie elemente esenţiale ale politicii de dezvoltare naţională şi regională, aşa cum o atestă ratele ridicate ale formării capitalului în sectorul construcţiilor şi infrastructurii. Datele referitoare la acestea ajută la formarea unei planificări a politicilor integrate, precum şi la evaluarea lor. În acelaşi timp, aşa după cum s-a văzut mai sus (vezi A.1.2.), nu este uşor de stabilit o distincţie netă între politicile şi programele care constituie reacţii la o deteriorare a condiţiilor de viaţă şi a altor activităţi, pentru că cea mai mare parte a activităţilor omeneşti pot fi considerate ca o reacţie la o situaţie socială, economică sau de mediu înconjurător. Variabilele prezentate aici constituie deci un ansamblu relativ eterogen, şi nu o categorie de reacţii la fel de distincte cum sunt, de exemplu, supravegherea poluării şi lupta împotriva acesteia.

107. Cheltuielile aferente amenajării zonelor de habitat uman, respectiv fondurile alocate şi cheltuielile pentru ameliorarea situaţiei în această privinţă (variabila a) fac trimitere în acelaşi timp la credite alocate şi la cheltuieli efective cu titluri de investiţii şi de cheltuieli curente. Teoretic, nu trebuie incluse aici decât fondurile alocate ca reacţie la incidenţele privind mediul înconjurător (crearea de spaţii verzi în interiorul oraşelor). Nu se poate face distincţie între programele socioeconomice şi cele care privesc mediul înconjurător, îndeosebi când este vorba de programe integrate,

conținând obiecte sociale, economice şi de mediu înconjurător. De aceea clasificarea pe tipuri de programe nu comportă decât trei categorii, respectiv locuință, amenajarea pământului şi infrastructurile, şi nu face o distincție între politicile şi programele care privesc mediul aşezărilor umane şi altele.

Variabile (unitatea de măsură)	Clasificări
a. Cheltuieli aferente amenajării aşezărilor umane (unitatea monetară)	Tip de program Originea cheltuielilor Tip de cheltuieli
b. Programe de dezvoltare comunitară (număr)	Tip de participare
c. Locuințe construite de către locuitori (număr de unități)	Tehnica construcției
d. Urmările infracțiunilor legate de codul şi reglementările construcțiilor (număr de infracțiuni)	Tip de infracțiuni
e. Habitat supus unui plan de ocupare a solurilor (km^2)	Tip de reglementare (zonaj)
f. Locuri istorice apărate (număr)	Tip de loc istoric

108. Locuințele construite de către cel ce le foloseşte şi programele comunitare (variabilele b şi c) constituie importanți indicatori privind reacțiile în fața dificultăților din domeniul locuințelor, în special în zonele de habitat "marginal" şi în cadrul activităților sectorului "nestructurat". Numărul unităților de locuit construite în cadrul unor astfel de programe este evaluat prin tehnica construcției. Programele de dezvoltare comunitară sunt diferite prin tipul lor şi prin gradul de participare a comunităților.

109. Controlul construcției clădirilor şi promulgarea codurilor construcției (variabila d) constituie o reacție care apare din necesitatea de a se conforma normelor în vigoare. Măsura în care se asigură respectarea codurilor şi reglementărilor este definită de numărul urmăririlor pentru infracțiuni la aceste texte, clasate pe tip de infracțiune. Politicile financiare şi zonajul constituie importante mijloace de rezolvare a conflictelor între folosirea concurențială a solurilor, cu scopuri industriale, de mediu sau de petrecere a timpului liber. Variabila (a) serveşte la determinarea suprafeței sau utilizarea solurilor şi este supusă unor reglementări naționale. Numărul locurilor istorice apărate (variabila f) constituie un indicator privind protecția patrimoniului cultural. Statutul locului istoric depinde de criteriile naționale: nu există încă nicio clasificare cu aplicație generală în acest domeniu.

110. Cheltuielile de echipament provin din cele la nivel național, dar evaluarea lor nu corespunde preocupărilor în ceea ce priveşte mediul înconjurător. Prevederile bugetare extrase din planurile de dezvoltare adoptate de către guverne sunt axate mai mult pe programe, dar ele nu exclud, în

general, activitățile legate de sectorul privat. Arhivele municipale rămân cea mai importantă sursă în ceea ce priveşte utilizarea solurilor, reglementările în ceea ce priveşte clădirile sau recensământul locurilor istorice.

C.2. Supravegherea nivelului poluării şi lupta împotriva poluării

111. Supravegherea nivelului poluării şi lupta împotriva poluării constituie o reacție directă față de acest fenomen şi este menită să conducă la evacuarea deşeurilor din aşezările omeneşti. Ca şi în cazul emisiilor (A.2.1.) şi al concentrărilor ambiante (B.2.1.), accentul este pus şi aici pe reacțiile la poluarea atmosferică şi la producția de deşeuri solide. Aceste reacții se manifestă prin stabilirea normelor (C.2.1.), crearea rețelelor de supraveghere (C.2.2.) şi prin tratarea şi reciclarea deşeurilor solide (C.2.3.).

C.2.1. Norme, reglementări şi infracțiuni

112. Normele şi reglementările privind emisiile şi nivelurile de concentrare ale poluanților sunt concepute pentru stațiile de control şi organismele de supraveghere cu scopul de a determina dacă organizațiile sau persoanele particulare comit, în cadrul acțiunilor lor socioeconomice, infracțiuni față de nivelurile stabilite de emisii poluante, ca şi pentru a determina dacă substanțele poluante au atins nivelul de concentrare periculos. Aceste norme pot genera legi sau hotărâri internaționale, naționale sau municipale, care fixează niveluri acceptabile de emisii sau concentrații şi sunt adesea enumerate şi descrise în cadrul "Inventarelor mediului înconjurător" (D.2.1.).

113. Clasificarea pe tipuri de poluant stabilită pentru variabila A.2.1. (emisii poluante atmosferice) este utilizată, de asemenea, pentru norme de emisie a poluanților atmosferici (variabila a). La fel, normele privitoare la concentrarea poluanților atmosferici (variabila b) trimit la clasificarea pe tip de poluant utilizat pentru variabila B.2.1.a. (concentrare ambiantă de poluanți atmosferici). Variabila (d) (norme de tratare şi eliminare a deşeurilor solide) este clasificată pe tip de deşeu solid, ca şi variabila A.2.1. (deşeuri solide adunate). Astfel, se pot lega direct emisiile şi concentrațiile cu normele de mediu.

Variabile (unitatea de măsură)	Clasificări
a. Norme de emisii poluante atmosferice (nr. de părți/unitate măsurată)	Tip de activitate Tip de poluant
b. Norme de concentrare a poluanților atmosferici (microgame/m^3)	Tip de poluant
c. Norme de poluare a apei	Tratate în statistica mediului natural
d. Norme de tratare şi de eliminare a deşeurilor solide	Tip de deşeu solid

114. Sursele statistice privitoare la aceste norme sunt diferite şi fac trimiteri la textele legislative şi la rapoartele organismelor care le reglementează.

Norme de emisie pentru automobilele noi

- grame/milă -

Anul	Hidrocarburi	Oxid de carbon	Oxid de azot
1957-1967	8,7	87,0	4,0
1970	4,1	34,0	...
1975	1,5	15,0	3,1
1980	0,4	7,0	1,0
1981-1985	0,4	3,4	1,0

Sursa: *Supporting Data for Environmental Trends*, US Geological Survey, Rapport public 83-534, p. 60.

C.2.2. Supravegherea

115. Supravegherea calităţii aerului constituie o formă importantă de reacţie la determinarea calităţii aerului în zonele urbane industrializate. Staţiile de supraveghere servesc la determinarea calitativă a aerului, care trebuie să corespundă normelor sanitare, la avertizarea publicului asupra riscului sanitar şi la luarea măsurilor dorite privind reglementările în ceea ce priveşte protecţia mediului înconjurător.

116. Statisticile privitoare la amplasarea staţiilor de supraveghere (variabila a) ajută la interpretarea şi evaluarea datelor rezultate în urma activităţii de supraveghere. În prezent, unele ţări elaborează norme generice privind amplasarea staţiilor de supraveghere. Criteriile folosite în prezent pentru determinarea amplasării staţiilor de măsurători sunt luate în funcţie de necesitatea de a controla anumite zone industriale sau anumite obiective poluante.

Variabile (unitatea de măsură)	Clasificări
a. Staţii de supraveghere (număr)	Tip de poluant supravegheat Locul staţiilor de supraveghere
b. Zile de alertă sanitară (număr)	Tip de alertă sanitară
c. Urmăriri pentru infracţiuni şi măsuri colective (număr)	Domeniu de infracţiune Tip de măsură

117. În afară de faptul că serveşte drept indicator sanitar în aşezările umane, numărul de zile de alertă sanitară (variabila b) permite să se

determine în ce măsură rețelele de supraveghere informează despre securitatea mediului în ceea ce privește poluarea. Alertele sanitare sunt clasate pe tip de alertă, privind aerul, apa dulce şi alte medii. Variabila (c) privește numărul de infracțiuni comise şi de măsuri corective luate, pe tip de măsură. Această variabilă permite măsurarea reacțiilor imediate de luptă împotriva poluării şi activităților poluante.

118. Sursele statistice privind supravegherea poluării şi lupta împotriva poluării sunt arhivele administrative ale organismelor care sunt însărcinate cu supravegherea respectării normelor din acest domeniu.

Numărul de oraşe şi de staţii de supraveghere a calităţii aerului, pe tip de poluant supravegheat în Japonia

Tip de poluant	1969	1970	1971	1972	1974	1975
Bioxid de sulf						
Număr de oraşe	93	144	206	285	453	503
Număr de staţii	251	390	599	791	1.257	1.359
Oxid de azot						
Număr de oraşe	12	13	44	112	303	385
Număr de staţii	17	20	68	176	581	727

Sursa: Guvernul Japoniei, Biroul de planificare şi coordonare, Agenția pentru mediu, *Environmental Statistics Abstract*, 1979, p. 151.

C.2.3. Tratarea, evacuarea şi reciclarea deşeurilor

119. Tratarea, evacuarea şi reciclarea deşeurilor solide constituie trei mari reacții la deversarea şi acumularea de materiale solide la suprafață, în sol şi în ape. Deşeurile solide sunt materiale al căror proprietar nu mai are nevoie de ele şi de care încearcă să scape cât mai ieftin. Reacțiile pe planul mediului ambiant vizează să asigure evacuarea acestor deşeuri fără a se aduce prejudicii mediului ambiant. Descrierea locului deşeurilor în economie prin metoda balanțelor de materii a fost considerată ca un mijloc ideal de control statistic în acest domeniu. În acest sens “Biroul de Statistică al ONU” a propus un proiect de directive privind statisticile balanțelor materii-energie. Această metodă a fost considerată prea ambițioasă, cea mai mare parte a țărilor neavând capacitatea statistică necesară pentru a face operativ un astfel de sistem.

120. Variabila (a) (tratament al apelor uzate) va face obiectul statisticilor mediului natural, unde aceasta va fi prezentată în modul cel mai detaliat. Variabila (b) (reutilizarea şi reciclarea deşeurilor solide) este clasificată pe tip de materiale, conform proiectului de clasificare a deşeurilor solide stabilit de către "Comisia Economică pentru Europa". Clasificarea variabilei (c) (tratament şi evacuare a deşeurilor solide) împarte deşeurile în periculoase şi nepericuloase.

Variabile (unitatea de măsură)	Clasificări
a. Tratamentul apelor uzate	Analizat în statistica mediului natural
b. Reutilizarea şi reciclarea deşeurilor solide (tone)	Tip de deşeu reciclat
c. Tratarea şi evacuarea deşeurilor solide	Tip de tratament şi de evacuare

121. Datele privind tratarea, reutilizarea şi reciclarea deşeurilor provin din mai multe surse. Pentru procesul de reutilizare şi reciclare, datele sunt extrase din statistici privitoare la tranzacţiile comerciale, din anchetele speciale privind deşeurile sau din anchete industriale şi din arhivele serviciilor însărcinate cu gestiunea deşeurilor. Fiind vorba de tratarea şi evacuarea deşeurilor solide, datele sunt extrase din arhive ale serviciilor municipale de colectare şi tratare şi din anchetele trimestriale sau anuale privind deşeurile industriale. Deversarea ilegală a deşeurilor este, în general, lăsată deoparte din cauza problemelor pe care le pune tratamentul.

C.2.4. Cheltuieli aferente luptei împotriva poluării

122. Cheltuielile destinate luptei împotriva poluării permit evaluarea măsurii în care administraţia publică (executivele), precum şi principalii producători de deşeuri se asociază în lupta împotriva poluării, gradul de conlucrare între aceşti factori în vederea tratării deşeurilor rezultate. În acelaşi timp trebuie subliniat faptul că distincţia nu este întotdeauna uşor de făcut între cheltuielile destinate creşterii producţiei sau productivităţii muncii şi cele consacrate luptei împotriva poluării mediului, mai ales în cadrul introducerii de programe noi, de tehnici noi de producţie etc.

123. Cheltuielile necesitate de lupta împotriva poluării (variabila a) sunt clasate pe diferite tipuri de cheltuieli, pe tipuri de poluare şi pe diferite surse de poluare (particulare sau de stat).

Variabile (unitatea de măsură)	Clasificări
a. Cheltuieli consacrate luptei împotriva poluării (unitate monetară)	Tip de cheltuieli Domeniu de cheltuieli

124. Sursele statistice privitoare la nivelul cheltuielilor consacrate luptei împotriva poluării sunt: contabilitatea națională (din acest domeniu), rapoartele financiare, planurile de dezvoltare, precum şi recensămintele şi anchetele industriale.

C.3. Prevenirea catastrofelor naturale şi reducerea riscurilor

125. Efectul catastrofelor naturale asupra aşezămintelor umane depinde, în mare măsură, de politicile adoptate pentru a face față diverselor împrejurări, precum şi de programele de prevenire şi de reducere a riscurilor.

126. Variabila (a) reprezintă o estimare a nivelului cheltuielilor efectuate de diferitele guverne naționale sau de alte organizații neguvernamentale în scopul prevenirii şi reducerii riscurilor în cazul unei catastrofe naturale. Pentru a facilita comparațiile privind frecvența şi incidențele catastrofelor, clasificarea cheltuielilor pe tip de risc este aceeaşi ca cea practicată în cazul evenimentelor naturale, prezentată la A.3.a. şi B.3.2.a..

Variabile (unitatea de măsură)	Clasificări
a. Cheltuieli pentru prevenirea şi reducerea riscurilor (unitate monetară)	Tip de risc Originea cheltuielilor

127. Datele sunt extrase din statele bugetare ale planurilor de dezvoltare naționale şi regionale.

D. Inventare, stocuri şi condiții de referință

128. Subiectele şi variabilele prezentate aici scot în evidență faptul că dezvoltarea statisticii mediului este mult mai mult decât un bilanț al aspectelor ecologice ale unei oarecare aşezări omeneşti. Pentru aşezările umane, această categorie de informații cuprinde stocurile de clădiri şi infrastructuri (D.1.); inventarele privind mediul (D.2.) şi variabile socioeconomice şi demografice de referință (D.3.).

D.1. Stocurile de clădiri şi infrastructuri

129. Măsurate la un moment dat, stocurile de clădiri şi infrastructuri oferă o informație de referință, permițând o evaluare cantitativă şi calitativă a habitatului şi a echipării acestuia la un moment dat. Astfel, examinarea la un moment dat a structurii şi a numărului de locuințe şi de echipamente permite obținerea unei idei destul de clare privind situația de ansamblu a aşezărilor umane ale unei țări.

D.1.1. Parcul de locuințe

130. Parcul de locuințe cuprinde ansamblul localurilor de habitat, adică localurile distincte şi independente destinate a fi locuite. Aceste localuri pot să fie construite, transformate sau amenajate pentru a fi locuite sau pentru a servi la locuit, cu toate că nu au fost destinate inițial acestui scop. Parcul de locuințe se clasifică după principiile şi recomandările convenite pe plan internațional, conform recensământului privind locuința. Cu scopuri comparative, clasificarea este propusă pentru a cuantifica producția sectorului de locuințe (A.1.2.) care contribuie în mod direct la extinderea parcului de locuințe. Ea este aplicată şi variabilelor care măsoară numărul de locuințe disponibile şi responsabilităților şi serviciilor existente (B.1.1.2.), iar unitățile de măsură sunt, în general, numărul de persoane sau de familii ce vor fi adăpostite, ce sunt adăpostite sau deservite de echipamente şi servicii.

131. În "Principii şi recomandări privind recensămintele populației şi ale habitatului" (publicație ONU) se va putea găsi o listă completă a variabilelor, a unităților de măsură, precum şi a definițiilor privind parcul de locuințe. Variabilele de mai jos au fost reținute datorită legăturii lor strânse cu preocupările legate de mediu în domeniul aşezărilor omeneşti.

Variabile (unitatea de măsură)	Clasificări
a. Localuri pentru locuit (număr)	Categorie de localuri de locuit Modalitate de folosire
b. Unități de locuit dotate cu instalații de uz	Categoria de unități de locuit
c. Unități de locuit având sistem de aducțiune a apei (număr)	Categorie de unități de locuit Tip de sistem de aducțiune a apei Calitatea apei distribuite
d. Unități de locuit echipate (număr)	Categorie de unități de locuit Tip de echipament

132. Principala sursă de informații privind variabilele expuse mai sus este recensământul de locuințe, care a fost definit ca "ansamblul operațiunilor care constau în culegerea, exploatarea, evaluarea, analiza şi publicarea în orice mod a datelor statistice, care se referă la toate localurile folosite, la un moment dat, pentru locuit şi la ocupanții acestora, într-o țară sau o parte bine delimitată a unei țări".

D.1.2. Clădiri destinate altor folosințe decât locuitului şi alte infrastructuri

133. Măsurarea stocurilor de infrastructură completează evaluarea parcului de locuințe şi permite să se stabilească un inventar complet al tere-

nurilor construite. În această categorie intră clădirile destinate altor folosințe decât locuitului (clădiri de folosință industrială, comercială, educațională, sanitară sau altele) şi de geniu civil (transport, energie, comunicații).

Variabile (unitatea de măsură)	Clasificări
a. Clădiri destinate altor scopuri decât locuitului (număr)	Tip de clădire
b. Lucrări de geniu civil	Tip de lucrări

134. În acest caz, principalele surse de informații sunt recensămintele, anchetele din sectorul construcțiilor şi lucrărilor publice, registrele de construcții şi fişierele municipale.

D.2. Inventare privind mediul înconjurător

135. Inventarele privind mediul înconjurător, aşa cum sunt prezentate aici, fac recensământul principalilor factori responsabili de deteriorarea calității mediului artificial şi care constituie o amenințare pentru acesta. Inventarele de emisii (D.2.1.) sunt liste de substanțe, cu indicarea originii lor, susceptibile de a polua aşezările umane şi care trebuie supravegheate şi controlate (C.2.). Riscurile legate de mediul de muncă (D.2.2.) țin de poluarea localurilor sau de alte riscuri profesionale. Inventarul zonelor geografice potențial periculoase (D.2.3.) reprezintă un interes deosebit pentru urbanismul şi administrația urbană; acest inventar va figura în detaliu în cadrul statisticilor referitoare la mediul natural.

D.2.1. Emisiile

136. Inventarele de emisii contabilizează şi enumeră poluanții şi deşeurile, după sursă, în vederea întocmirii programelor de supraveghere şi control al procesului de poluare. Acolo unde sistemele de supraveghere au fost deja instalate, aceste inventare sunt folosite pentru a observa periodic obiectul, câmpul de aplicare şi normele acestui sistem, având în vedere evoluția tehnicilor şi cunoaşterea incidențelor asupra mediului.

137. Cele trei tipuri de inventare prezentate se referă la: a) poluanți atmosferici; b) poluarea apelor; c) poluarea cu deşeuri solide. Inventarele poluării apelor vor fi examinate în cadrul statistic al mediului natural. Inventarele privind poluarea atmosferică precum şi inventarele privind poluarea prin deşeuri solide ar putea fi stabilite plecând de la listele internaționale de poluanți şi deşeuri, ca cele care figurează în proiectele de clasificare ale Comisiei Economice pentru Europa. Aceste clasificări au fost

puse bine la punct pentru a se putea stabili un gen de statistici internaționale privind mediul înconjurător. Ele ar trebui să fie utile şi operative prin publicarea lor la timp.

Variabile (unitatea de măsură)	Clasificări
a. Poluanți atmosferici (lista)	Tip de activitate
b. Poluanți ai apelor (lista)	Apar în statistica mediului natural
c. Deşeuri solide (lista)	Sursa de deşeuri solide

138. În cooperare cu Organizația Mondială a Sănătății, Organizația Mondială a Muncii şi Organizația Internațională de Standardizare, Comisia Economică pentru Europa a propus un proiect de clasificare tip a poluanților atmosferici, care va servi drept cadru pentru statisticile privind calitatea aerului. Este vorba despre un cadru de referință şi de o listă recapitulativă care împreună vor facilita stabilirea de statistici referitoare la calitatea aerului; această clasificare cuprinde poluanți atmosferici, precum şi alte caracteristici ale atmosferei utilizate de statisticile privind mediul artificial şi natural în țările avansate din punct de vedere economic.

INSTITUTUL NAȚIONAL
DE
CERCETĂRI ECONOMICE

PROBLEME ECONOMICE
NR. 29/1991

CENTRUL DE INFORMARE
ŞI DOCUMENTARE ECONOMICĂ
BUCUREŞTI

SUMAR

ASPECTE ALE REFORMEI DIN MAI MULTE ȚĂRI ALE EUROPEI DE EST

CENTRUL DE INFORMARE ŞI DOCUMENTARE ECONOMICĂ

Europa de Est

- Colapsul economic al Răsăritului 281
- Europa Centrală: piețe noi – speranțe noi..... 282
- Sisteme ajutătoare în perioada inflației 284

Cehoslovacia

- Primii paşi ai reformei..... 287
- Planul reformei economice în Republica Federativă Cehă şi Slovacă 296
- Elemente de frânare a inflației..... 298
- Limitări în intervențiile asupra reglementării prețurilor 299
- Sistemul de licențe pentru export-import..... 300

Polonia

- Polonia se îndreaptă către fundamentalism?..... 303
- Date statistice despre reforma economică..... 304
- Întreprinderi privatizate..... 305

URSS..... 306

- Înaintea uraganului social? 306
- Există spațiu pentru manevră?..... 308
- Posibilitatea firmelor din Vest de a vinde în URSS 310
- Clubul băncilor la Moscova 311

Sinteză documentară realizată
de Luminița DOGARU şi Romanița GÂDINCEANU

EUROPA DE EST

COLAPSUL ECONOMIC AL RĂSĂRITULUI

Europa Răsăriteană trăieşte momentele sale economice cele mai grele. Nu demult, regiune de monolit cu planificare centralizată, care a acumulat timp de decenii contradicţii economice, dorind în tot acest timp să convingă lumea de avantajele şi succesele sale – mai rar de situaţia economică reală – această zonă s-a confruntat cu rezultatele şi eşecurile conducerii administrative a economiei.

Ţările est-europene nu mai constituie un bloc comercial în genul CAER – această organizaţie a încetat să mai existe; au avut loc alegeri pluripartite în Ungaria, Polonia, Cehoslovacia, Bulgaria şi România, iar în Uniunea Sovietică se înregistrează tulburări sociale, ele reprezentând cauza noilor procese economice şi sociale din regiune. Piaţa şi legităţile ei, până acum inabordate de realitatea economică est-europeană, sunt fixate drept condiţie fără de care aparatul economic supraîncărcat şi depăşit demult din Europa Răsăriteană nu poate face niciun pas înainte.

Economia de piaţă şi pluralismul cer timp în faza de început. Ca o necesitate a dezvoltării în continuare trebuie să intervină sprijinirea noilor procese economice europene.

Închisă în graniţele ei, economia est-europeană a dus în mod inevitabil şi duce toate ţările care-i aparţin la o profundă criză economică; scad ritmul de creştere economică, cel al producţiei industriale, creşte serios rata şomajului, a inflaţiei, se înrăutăţesc relaţiile comerciale cu străinătatea, cresc datoriile externe.

Regiunea est-europeană în ansamblu se află deci într-o profundă recesiune; în ultimii ani s-a înregistrat o scădere a producţiei materiale nete cu peste 10%, iar în acest an procentul va fi de 14%; producţia industrială a scăzut în primul trimestru al acestui an în întreaga regiune, în medie cu 13%. Cea mai mare scădere a producţiei industriale se remarcă în Bulgaria – 26%, urmată de Iugoslavia cu 19%, România – 17%, Uniunea Sovietică – 5,4%. Cehoslovacia şi Ungaria au avut în primul trimestru al acestui an o producţie industrială mai mică cu circa 13% (anul trecut se înregistrase numai o scădere de 4-5%).

Şomajul se agravează, fiind un fenomen nestăvilit în toate ţările est-europene. În Polonia, de exemplu, există 1.500.000 de persoane fără lucru,

în fosta RDG – 842.000, iar în Uniunea Sovietică la sfârşitul anului 1990 rămăseseră fără un loc de muncă 2.000.000 de persoane. Rata inflației în intervalul ianuarie-mai 1991, față de aceeaşi perioadă a anului trecut, a fost în Cehoslovacia de 59,5%, în Ungaria de 38%, în Polonia de 78%, în Uniunea Sovietică de 83%.

Deficitul bugetar este în toate țările est-europene în creştere, povara datoriei externe fiind deosebit de mare în Polonia şi în Ungaria. Acest fenomen se datorează în primul rând marelui deficit din schimburile comerciale cu țările dezvoltate din Occident. Datoria globală a țărilor est-europene se cifra la sfârşitul anului 1989 la circa 80 miliarde dolari, din care aproape 55 de miliarde reveneau Uniunii Sovietice. Se estimează că anul trecut datoria acestor țări a crescut cu 8-10 miliarde dolari.

Nu trebuie să se uite că şi evenimentele petrecute anul trecut – în primul rând întreruperea colaborării în cadrul CAER, extinderea comerțului cu țările din zona valutei liber convertibile şi înrăutățirea balanței plăților curente – au influențat în mod serios schimbarea configurației economice a țărilor est-europene. Să notăm, astfel, că exportul Ungariei în URSS, în primul trimestru al anului trecut, a reprezentat numai 4% din exportul ei global, în timp ce în perioada în care CAER ara încă puternic, numai cu un an înainte, livrările pe această relație reprezentau 25%.

Este mai mult decât evident că actuala situație economică din Europa Răsăriteană este nefavorabilă şi nici perspectivele nu sunt sigure. Pentru procesul reformei orientate spre economia de piață va fi nevoie probabil – după estimările specialiştilor de renume mondial – de peste un deceniu.

EUROPA CENTRALĂ: PIEȚE NOI – SPERANȚE NOI

UNGARIA – CEHOSLOVACIA – POLONIA

Multe dintre întreprinderile din Europa îşi amintesc de IKARUS – denumire mit a unuia dintre cei mai mari producători şi cu o desfacere independentă de exportul în URSS. Piața de desfacere în URSS a dispărut în haos – la fel ca şi aviatorul din poveste, amenințat de căderea într-o mare de datorii. Dar imboldul pentru tendința de extindere în Ungaria şi într-o anumită măsură în Cehoslovacia şi Polonia poate determina trezirea întreprinderii la o nouă viață.

Aşa vede situația actuală ziarul internațional *Herald Tribune*, care comentează într-un context mai larg ultimele ştiri despre activitatea întreprinderii IKARUS. Această întreprindere, care a evitat falimentul,

descoperind piețe noi pentru produsele sale, a anunțat că a semnat un contract în valoare de 290 mil. dolari pentru 3000 de autobuze ce vor fi livrate în Iran. Cu toate că prin aceasta nu se asigură o supraviețuire pe termen mai îndelungat, se depun eforturi susținute pentru a găsi acestei instituții de stat parteneri externi.

Dorința de a supraviețui a început să se manifeste în mai multe țări ale Europei Centrale. Unele dintre firmele care cu un an în urmă se aflau în situația de a nu-şi vinde produsele acum recunosc faptul că există cumpărători, dar trebuie să fie căutați cu multă insistență. Pentru aceasta este însă nevoie de aplicarea unei ample politici de marketing, deprindere considerată inutilă în sistemul de piață impus de blocul sovietic.

Un element-cheie atât pentru Ungaria, cât şi pentru Cehoslovacia şi Polonia este faptul că toate aceste țări s-au orientat puternic către țările Europei de Vest, ceea ce le-a ajutat să depăşească căderea amenințătoare a comerțului cu Uniunea Sovietică, care reprezenta cea mai mare piață de desfacere. Conform specialiştilor din Vest, economiile din Europa Centrală pot evita căderea bruscă prin descoperirea unor piețe noi, ceea ce reprezintă speranțe mari pentru viitor.

Problemele economiei ungare sunt deosebit de mari, dar în Ungaria se depun eforturi pentru a le depăşi una câte una. Reducerea venitului național brut în anul 1990 cu 4 până la 5% s-ar putea diminua, iar în anul 1992 s-ar putea înregistra o creştere moderată. Datorită creşterii exportului în valută forte cu 17%, Ungaria a înregistrat anul trecut, la balanța de plăți, un surplus de 130 mil. dolari, în locul deficitului prognozat. Dar, aşa cum a afirmat ministrul de finanțe Kupa, forintul nu va deveni convertibil înainte de anul 1992.

Şi Polonia a înregistrat anul trecut un surplus în jur de 670 mil. dolari. Venitul național brut în Polonia s-a redus cu 13%, dar pentru acest an, 1991, se prognozează o creştere de 2 până la 3%. Spre deosebire însă de Polonia, care doreşte să i se ierte datoriile externe, Ungaria a plătit o sumă de 21 mld. dolari în contul datoriilor sale externe. Datorită acestei atitudini, Ungaria a putut realiza noi împrumuturi bancare şi a obținut de la întreprinderile externe investiții al căror volum depăşeşte 1 mld. dolari, sumă cu mult mai mare decât cele obținute de alte țări din Europa Centrală.

SISTEME AJUTĂTOARE ÎN PERIOADA INFLAȚIEI

VALORIFICARE SAU INDEXARE

Banii sunt numitorul comun al tuturor activităților economice. Permit delimitarea tranzacțiilor comerciale şi de achiziții, servesc pentru echilibrarea valorilor şi depunerii pentru o utilizare viitoare, dar în primul rând imprimă un cadru legal solid pentru eforturile economice care se depun.

În situațiile economice grele care însoțesc inflația, fenomen care prin diferite metode devalorizează mijloacele de plată, banii îşi pierd influența lor principală de stabilizatori. Pentru menținerea ordinii în relațiile băneşti comerciale de lucru şi sociale este necesar să se aibă în vedere introducerea unui sistem ajutător solid pentru exprimarea unitară a valorilor reale.

Perspective nesigure

Pentru că inflația şi alți factori relevanți nu sunt previzibili, "planificarea" lor este o bază lipsită de soliditate şi pentru bugetele detaliate, şi pentru strategia economică. Astfel, de exemplu, întreprinderile care astăzi încheie contracte aparent avantajoase pe termen lung riscă, în cazul slăbirii monedei naționale, ca valoarea cheltuielilor de producție să fie mai mare decât valoarea viitoarelor plăți. Într-un alt domeniu, de exemplu, proprietarii spațiilor în care nu sunt locuințe nu vor avea posibilitatea să plătească chiriile majorate de câteva ori, pentru că deocamdată nu există un mecanism care să le garanteze că pentru mai mulți ani valoarea reală a chiriilor se va menține la valoarea chiriilor de azi.

Se oferă două modalități

În toate țările unde forța de cumpărare a monedei naționale scade variabil, contractele pe termen lung de toate felurile pot fi stabilizate numai prin două modalități. Viitoarele plăți vor fi exprimate cifric într-una din valutele străine puternice, iar în perioada de efectuare a plăților acestea se calculează pe baza mediei cursului oficial, pe echivalentul de moment în mijloacele băneşti interne inflaționiste (ar trebui să dispună de dolari, mărci sau ECU). Mai practic şi din punct de vedere al economiei naționale un mod preferat rămâne însă modificarea viitoarelor plăți, aşa-numita indexare.

Indexări sunt mai multe, dar este suficientă numai o singură indexare

Indexul este un număr relativ, cu ajutorul căruia se compară indicatorii limitați în anumite intervale (lunare, trimestriale şi anuale). Primele indexări

practice au apărut în secolul trecut. Inițial este vorba despre indexări ale cheltuielilor de trai, care au fost folosite pentru stabilirea unui aşa-numit minim de trai, dându-se pondere cererilor sindicale privind salarizarea. Aceste indexări redau prețurile principale la produsele alimentare de bază şi chirii, iar mai târziu se înlocuiesc cu indexări mai ample ale prețurilor cu amănuntul şi ale serviciilor.

În țările estice s-a moştenit un sistem detaliat de colectare şi de interpretare a datelor statistice care sunt preluate în multe indexări. Dar niciuna dintre aceste indexări nu reprezintă acea unică indexare care ar fi putut să devină o bază a sistemului oficial de indexare a plăților pe termen lung. Numărul poziții lor este prea mare, familia "medie" nu este definită optim, sistemul vechi de calculare a datelor nu se poate aplica în perioada unor prețuri variabile de la o etapă la alta, dar mai ales compoziția cheltuielilor şi a veniturilor, în perioada "de strângere a curelei", este alta decât a fost în trecut.

Calcule rapide

"La ce fel de coş cu bunuri de consum personal, de bază, va fi raportată noua indexare" reprezintă subiectul discuției dintre specialişti şi opinia publică. De obicei țărilor sărace le sunt suficiente pentru calcul numai 50 de poziții, iar țările bogate au nevoie de sute de poziții (astăzi este greu de stăpânit un număr de poziții care depăşesc mia). Pentru ca totuşi compoziția să corespundă perioadei care urmează, coeficientul de apreciere ar trebui să se deplaseze de la pozițiile de lux la necesitățile de bază. Este important ca rezultatele aprecierii să fie imediat puse la dispoziția celor interesați, cel mai bine chiar la începutul lunii următoare. În țările unde inflația a atins cote mai mari, această indexare principală se asigură obiectiv de către Comitetul de Statistică şi se dă publicității prin mijloace de comunicare în masă, contracte pe termen lung, care de obicei conțin un paragraf în funcție de care, automat, cresc plățile în intervale lunare, trimestriale şi anuale, cu o creştere exprimată procentual prin această indexare. Cele două aspecte contractuale, fără eventualitatea unor discuții parțiale, cu rezultat nesigur, sunt întotdeauna valabile, putându-se obține o parte variabilă a banilor, care au însă aceeaşi putere de cumpărare.

Compensarea în funcția de legislație

Indexarea automată are introdusă în mecanismul său o perioadă de interval precisă, unitară, între regulamentele de plăți şi stabilirea mărimii lor. Prin aceasta se deosebeşte de aşa-numita *valorificare*, unde

frecvența și mărimea modificărilor sunt determinate la anumite intervale de timp prin decizia guvernului sau sunt rezultatul unor discuții antagonice. Valorificarea, la fel ca și indexarea, încearcă să compenseze efectele inflației. Pentru că este mai curând o expresie a bunăvoinței în limitele posibilității, și nu o indexare, deci o constantă stabilită în conformitate cu unele legi precise, ea nu este cea mai bună pentru stabilizarea relațiilor bănești în perioada inflației.

În multe țări, sistemul indexării automate a dat rezultate bune, mai ales în stabilirea mărimii chiriilor pe termen lung, la contractele de livrare regulate, în activitatea bancară, de asigurare, după modificarea zonelor financiare, de sănătate, învățământ și altele. Diferite venituri cu caracter social (chiar și pensiile și pensiile de întreținere), în unele cazuri, se majorează trimestrial cu acest index de bază. Nu ar fi însă logic să se folosească aceeași relație pentru creșterea automată a salariilor, așa cum ar dori unele sindicate. Salariile au o dinamică proprie, care depinde de starea economiei, care la rândul ei depinde de încălcarea echilibrului între venituri și productivitate și eforturile pentru menținerea forței de cumpărare a salariilor; prin indexare s-ar ajunge numai la o altă cotă de inflație. Patronii și angajații pot însă folosi aici o indexare de bază pentru stabilizarea acordului, conform căreia salariile se modifică automat, dar numai proporțional. Astfel, de exemplu, dacă se înțeleg asupra unei indexări de 60%, în cazul majorării prețului la bunurile de consum cu 10%, salariile se majorează automat, dar numai cu 6%.

Indexarea – un serviciu public

Indexarea fundamentală a cheltuielilor pentru trai este foarte aproape de coeficientul de indexare. Determinarea și publicarea acestei indexări, bineînțeles, nu se face cu anticipație, ci numai se măsoară printr-o metodă originală, cu o întârziere minimă. Acest indicator practic și clar, care de obicei este urmărit de categorii ample ale populației, în perioadele mai grele, exprimă numeric, unitar, o evoluție economică negativă. De aceea se acordă prioritate unei selecții elastice din diferite date statistice și se susține valorizarea, care, spre deosebire de indexare, se poate manipula, ceea ce însă înseamnă o întârziere și o minimalizare a creșterii plăților.

Dacă nu vrem să trăim “de la mână până la gură” este nevoie să ne sprijinim pe un sistem bănesc solid, care în perioadele imprevizibile de inflație, în contractele pe termen lung, să se poată corecta prin folosirea unei indexări definitive, clare, oficiale.

CEHOSLOVACIA

PRIMII PAŞI AI REFORMEI ÎN REPUBLICA FEDERATIVĂ CEHĂ ŞI SLOVACĂ

Au trecut primele luni ale anului 1991 şi deci primele luni de când economia a început să funcţioneze în cadrul noului sistem. Cu toate că acest sistem nu are încă toate mecanismele create, principalii paşi ai reformei economice au fost făcuţi. Funcţia de alocare în economie trece treptat asupra pieţei şi a subiecţilor economici, aşa cum se petrece şi în alte state avansate.

Nimeni nu se aştepta să fie uşor şi guvernul federal nu a ascuns nimănui acest lucru. Sensul reformei economice nu este o acţiune îndreptată împotriva oamenilor simpli şi distrugerea bazei economice. Dimpotrivă, ea reprezintă singurul mod de a întrerupe declinul ce datează de timp îndelungat şi a fost bine mascat, spre prăpastia descompunerii economice, a rămânerii în urmă şi a sărăciei, şi calea de a reînnoi capacitatea economiei de a crea valori noi, deşi după o îndelungată experienţă totalitară, o mare parte din opinia publică, în mod intuitiv, a înţeles sensul adevărat al reformei.

Dacă însă prezentul înregistrează o reducere a nivelului de trai şi a siguranţei sociale, acesta trebuie considerat un fenomen trecător, dar necesar; trebuie rezolvate datoriile din trecut în condiţiile actuale deosebit de grele şi nu trebuie să fie grevate generaţiile viitoare cu ipoteca unor alte datorii. Este necesar să se acopere ipotecile anterioare, datorită faptului că guvernele trecute, pentru a menţine o linişte politică, au distribuit în toate părţile, dar şi populaţiei, mai mult decât era posibil, ceea ce a dus la crearea unei economii foarte vulnerabile, lipsită de capacitatea concurenţei, neadaptabilă, cu epuizarea peste limitele normalului a resurselor naturale şi economice.

Nimeni nu se putea aştepta ca situaţia în primele luni ale perioadei de trecere, după schimbări radicale, deci în perioada de finalizare a mecanismelor noului sistem şi de formare a deprinderilor pentru regulile noi ale jocului să fie uşoară şi să fie programat totul exact, ca un sistem de calculator sau asemeni unui anacronic plan de directive centralizat.

Guvernul a presupus şi a atras atenţia asupra faptului că procesul de aplicare a reformei economice, în esenţa sa, va fi un proces puternic

conflictual, pentru că se va confrunta cu interese ferme, deprinderi şi stereotipuri, iluzii spulberate şi va crea nesiguranţă şi fenomene nefireşti. În măsura în care nu s-ar fi procedat aşa, nu ar fi fost vorba despre niciun fel de reformă radicală şi alunecarea către faliment nu ar mai fi putut fi oprită. Guvernul federal a avut în vedere aceste aspecte însoţitoare, dar rămâne însă de clarificat problema în ce măsură guvernul va fi capabil să pregătească societatea, întreprinderile şi instituţiile pentru a se confrunta cu ele.

Nu constituie deci o surpriză atmosfera din ultimele săptămâni, când societatea se manifestă prin îndoieli şi nervozitate în ceea ce priveşte evoluţia economică şi când s-ar părea că s-a pierdut încrederea în corectitudinea şi în perspectiva reformei. Până acum nu au existat fenomene ca reducerea producţiei, creşterea rapidă a nivelului de preţuri, pierderea locului de muncă. Apariţia unor probleme de existenţă pentru întreprinderi şi probleme financiare pentru serviciile publice fac ca adunările legislative, partenerii sociali şi alte componente ale opiniei publice să pună unele întrebări fundamentale guvernului. Această situaţie nouă în economie, precum şi nerecunoaşterea unor dependenţe obligatorii, neînţelegerea sensului modificărilor care au loc şi menţinerea unor iluzii duc la apariţia unor îndoieli asupra politicii economice a guvernului federal şi chiar asupra ideii de reformă economică. Se multiplică nu numai cerinţele pentru o mai bună informare, dar există şi glasuri critice de refuz, sfaturi bine intenţionate şi scenarii alternative. În mod intens prin cerinţele lor se manifestă întreprinderile rău conduse şi care nu au perspective, obişnuite cu cadourile ce le reveneau mai înainte de la organele centrale. Concomitent cu aceasta şi în esenţă din aceleaşi cauze se intensifică valul de cereri din toate părţile, pretenţii mai deschise sau mai deghizate la resursele sociale, care au fost însoţite de un flux asemănător de programe concrete pentru crearea acestor resurse. Scena politică începe să se activeze atât cu promisiuni vagi, cât şi cu promisiuni concrete, cu angajamente concrete ale diferiţilor politicieni, din păcate însă din nou fără lămuriri clare privind felul în care vor fi îndeplinite practic aceste promisiuni.

Guvernul federal iese în întâmpinarea iniţiativei Adunării Federale, precum şi a iniţiativei partenerilor sociali de a găsi o modalitate optimă ca reciproc să se clarifice problemele fundamentale ale politicii economice.

A sosit timpul de a risipi iluziile privitoare la posibilităţile reale actuale ale economiei cehoslovace de a interpreta corect modificările şi rezultatele acestora, de a aprecia corectitudinea politicii economice realizate, cadrul în care s-a mişcat până acum şi de a-i aprecia tendinţele viitoare. În acelaşi

timp a sosit momentul de a demasca promisiunile nerealizabile, neconcrete sau alternativele neconsistente, precum şi caracterul iluzoriu al celor mai vehemente pretenții asupra resurselor societății. Trebuie să se ajungă la o apreciere corectă a unor mituri care s-au creat şi care se referă, de exemplu, la relațiile cu Fondul Monetar Internațional sau la cele cu CAER. În acelaşi timp trebuie să se stabilească o repartizare reală a răspunderilor tuturor organelor din statul nostru şi ale societății noastre în evoluția viitoare.

CARACTERISTICA SITUAȚIEI ACTUALE ÎN ECONOMIA RFCS

Factorii principali care influențează situația actuală

În anul 1991, economia cehoslovacă, mai mult decât oricând înainte, a fost influențată de modificările din lume, mai ales de cele din țările învecinate. Introducerea reformei economice în Polonia, accelerarea unificării Germaniei, conflictul din Golful Persic şi în primul rând situația din ce îi ce mai grea din URSS au însemnat, pe de o parte, pierderea unor importante piețe de desfacere, pe de altă parte, restrângerea accesului la principalele surse de materii prime.

Astfel, de exemplu, în loc de 16,6 mil. tone petrol, URSS a livrat numai 13,3 mil. tone, din care 1,3 mil. tone pe valută. La metalele neferoase s-a înregistrat o reducere de 10 până la 40% din cantitatea necesară. Destrămarea pieței CAER-ului a însemnat şi întreruperea mai multor relații de colaborare şi cooperare cu parteneri din străinătate. Acest fapt a limitat foarte mult posibilitatea de a produce şi de a exporta a industriei cehoslovace, mai ales a industriei chimice şi a construcțiilor de maşini. Rezultatele reducerii livrărilor de petrol şi reducerea extracției de cărbune se concretizează printr-o diminuare a producției în valoare de 14 mld. coroane. Din perspectiva dezvoltării economiei cehoslovace, o pierdere şi mai gravă este pierderea piețelor de desfacere. Guvernul federal a înțeles necesitatea întreprinderilor de a li se acorda un anumit timp pentru adaptarea programelor de producție la cerințele unor alte piețe şi de aceea în 1990 a mai permis realizarea unei livrări în URSS pe credit. Inițial volumul acestor livrări în URSS depăşeau 15 mld. coroane, în parte şi ca urmare a reducerii posibilităților de import ale URSS. Utilizarea mijloacelor financiare angajate în URSS se face greu şi de aceea guvernul federal nu poate continua pe linia creditării unor alte livrări în URSS. La pierderea piețelor de desfacere din Germania şi Polonia

întreprinderile nu au reacționat rapid prin restrângerea producției şi, de asemenea, nu s-a făcut echilibrarea schimburilor prin reducerea importului din aceste țări. În mai multe zone ale lumii a avut loc o înrăutățire a conjuncturii economice, prin creşterea ratei dobânzii, ceea ce a îngreunat substanțial promovarea exportului cehoslovac pe piețele mondiale.

Guvernul federal nu se dezminte de partea sa de răspundere pentru formarea şi introducerea reformei economice sau pentru starea şi evoluția economiei cehoslovace. Asumându-şi răspunderea, el intervine în condițiile în care problemele se dovedesc mai complexe decât s-a prevăzut, atât din motive interne, dar şi din cauze care țin de conjunctura internațională. Dar se recunoaşte că unele situații mai complicate au apărut ca urmare a măsurilor întreprinse de acesta.

Împreuna cu guvernele republicilor, guvernul federal a pregătit şi a pornit la realizarea reformei economice în situația în care, treptat, din ce în ce mai mult i s-a redus puterea mai ales față de procesele economice. Competențele au fost trecute treptat asupra republicilor şi s-au modificat; permanent are loc o reorganizare. Aceasta influențează posibilitatea de acțiune a guvernului federal şi a guvernelor republicilor, complică şi imprimă un ritm lent procesului de decizie. În acelaşi timp, aspectele politice ale reformei impun implementarea unui consens de fiecare zi şi finalizarea reală a unei strategii, a tacticii şi a influențării subiecților economici sub aspectul comportării lor pe piețele pe care apar. Discuțiile despre organizarea statului, despre competențe, modificarea ordinii de aprobare a legilor, tergiversările în discutarea lor, întârzierea punerii lor în funcțiune, lipsa de consolidare a structurilor de conducere, lupta din ce în ce mai amplă pentru a ocupa poziții politice în folosul personal şi pentru avantaje de grup în economie, tendința accentuată de a mări tensiunea în stat, dramatizarea unor fenomene, provocarea unor şocuri şi a unor stări de nervozitate în orice împrejurare, toate acestea nu contribuie la formarea unui mediu politic şi economic creator, fără care nu se poate lucra la niciun nivel de conducere.

Problemele menționate sunt cu atât mai importante, pentru că se petrec în procesul implementării reformei economice, moment ce reprezintă în istoria Cehoslovaciei un important moment de cotitură.

Rezultatele anului 1990

a) Volumul venitului național în anul 1990 s-a redus cu 31,1%, venitul național brut a crescut cu 2,2%. Producția industrială brută a scăzut

cu 3,7%, volumul lucrărilor de construcție a scăzut cu 6,6%, producția agricolă cu 3,4%.

b) Nivelul mediu al prețurilor de consum în anul 1990, comparativ cu anul 1989, a crescut cu 10%, iar prețurile la produsele alimentare au fost compensate prin introducerea indexării lunare. În anul 1990 salariul real s-a redus cu 5,6%. Ca urmare a compensațiilor primite şi a altor venituri băneşti ale populației, reducerea a fost de numai 1,1%.
c) Numărul şomerilor în anul 1990 a crescut rapid şi până la 31.XII.1990 era de 77.000 de persoane (39,4 mii în Cehia şi 37,6 mii în Slovacia).
d) Excedentul importului față de export, în prețuri comparate, a atins în anul 1990 36,2 mld. coroane şi s-a manifestat în reducerea poziției devize-coroane cehoslovace (cu 1,6 mld. dolari). S-a ajuns la o devalorizare a coroanei, fapt favorabil exportului (a însemnat o creşte-re a beneficiului în activitatea de comerț exterior cu 36%).

Concomitent cu politica financiară a fost orientată şi politica monetară a băncii centrale. Majorarea creditelor bancare s-a făcut în cadrul zonei politicii restrictive. În consecință, majorarea creditelor întreprinderilor a fost de numai 2,4 mld. coroane.

Rezultatele obținute în anul 1990 par a fi favorabile comparativ cu alte țări care trec spre economia de piață. În comparație cu Polonia şi Ungaria, Cehoslovacia a înregistrat cea mai mică scădere a venitului național creat şi a producției industriale, are cel mai redus nivel de şomaj şi cea mai mică scădere a salariilor reale. Cele două țări cu care se face comparația au înregistrat un surplus față de import, însă datoriile externe pe locuitor se mențin în continuare la o cotă înaltă.

Evoluția în primele luni ale anului 1991

Lunile care au trecut de la aplicarea reformei sunt, pe de o parte, o perioadă prea scurtă pentru a determina conturarea unor concluzii, pe de altă parte, au apărut primele rezultate privind evoluția componentelor fundamentale ale economiei naționale şi a transformării pieței.

O trăsătură pozitivă este că se ajunge la un echilibru între cerere şi ofertă. În timp ce în perioada trecută exista preponderența cronică a cererii față de ofertă, în acest an încep să se manifeste situații cu caracter invers.

În conformitate cu acțiunea prognozată a factorilor de creştere şi cu scăderea cererii la începutul anului s-a ajuns la o scădere a formării produsului. În industrie în ianuarie 1991, în comparație cu aceeaşi perioadă din 1990, indicatorul producție marfă a scăzut cu 4,3%.

O altă manifestare în primele luni ale anului aste creşterea preţurilor. După primul şoc din ianuarie la produsele alimentare şi în februarie la produsele industriale, evoluţia s-a stabilizat şi la unele mărfuri s-a ajuns la o reducere relativă a preţurilor. În faza de reducere a preţurilor se află şi produsele alimentare; la produsele industriale procesul este în faza de început. În comparaţie cu decembrie 1990, în ianuarie a avut loc o creştere cu 25,8% a preţurilor. Aceasta înseamnă că majorarea preţurilor reprezintă numai 7,0% faţă de nivelul de preţuri din ianuarie.

De la începutul anului se înregistrează o creştere a numărului de şomeri. La sfârşitul lui februarie s-au înregistrat 162 mii de solicitanţi pentru locuri de muncă, ceea ce reprezintă 2% din populaţia totală aptă pentru muncă. Numărul locurilor libere la sfârşitul lunii februarie era de 45,4 mii.

La jumătatea lunii aprilie, soldul balanţei de plăţi a fost similar celui din anul precedent. Însă în anul trecut nu au fost plătite importurile de petrol în valută.

Mai mult decât în anul 1990 s-au manifestat rezultatele destrămării pieţei CAER. Ca urmare a acestui fapt s-a ajuns la reducerea exportului total a curei valoare a reprezentat, conform aprecierilor, circa 80% din exportul pe anul trecut. Fenomenul este evident mai ales pe relaţia cu URSS, unde până la 15 februarie nu s-a reuşit plasarea niciunui produs. Pierderea însemnată a pieţei CAER nu a fost înlocuită prin găsirea unor alte pieţe de desfacere pentru mărfuri în alte teritorii.

În legătură cu creşterea preţurilor şi cu limitarea dură a bugetului, de la începutul anului a scăzut cererea pe piaţa internă. Acest fenomen se manifestă mai ales pe piaţa bunurilor de consum. Desfacerea cu amănuntul în volum fizic s-a redus în ianuarie şi februarie faţă de aceeaşi perioadă a anului trecut cu 33,3%. Această scădere este determinată de faptul că în noua situaţie populaţia s-a comportat mai reţinut, se ajunge treptat la o modificare a comportării băneşti. Se manifestă din ce în ce mai mult preferinţa de a investi mijloacele în hârtii de valoare, acţiuni achiziţionate în cursul procesului de privatizare, obligaţiuni şi alte hârtii de valoare, cupoane de investiţii şi altele.

Blocarea desfacerii şi adaptarea lentă a întreprinderilor la condiţiile menţionate constituie principala cauză a incapacităţii de a face plăţi, care la sfârşitul lui februarie a.c. a culminat cu suma de 78 mld. coroane. Existenţa incapacităţii de a plăti, într-o anumită măsură, trebuie să fie considerată ca un fenomen natural al transformării economice şi ca un semnal care indică faptul că reforma a început să acţioneze. Pe de altă parte, incapacitatea

întreprinderilor de a face plăți restrânge activitatea lor. Guvernul urmăreşte îndeaproape această tendință pentru a lua măsurile necesare.

Prin înființarea Băncii de Consolidare, care acordă credite în sumă de 12 mld. coroane, ceea ce reprezintă 30% din creditele totale, se încearcă a se rezolva în parte problema situației financiare a întreprinderilor. Pentru aceste credite întreprinderile vor plăti dobânzi mai mici decât dobânzile practicate în mod curent, iar perioada de restituire este mai lungă decât pentru creditele obişnuite.

Evoluția economică pe o perioadă de două luni şi jumătate se reflectă şi în bugetele publice. Acestea, de la începutul anului, sunt supuse unei presiuni puternice pentru efectuarea unor cheltuieli suplimentare. Cea mai mare presiune se concentrează asupra bugetului federal; ca urmare a decalării termenului de creştere a prețurilor la cărbune, gaz metan şi agent termic, bugetul de stat a alocat până la 15 aprilie a.c. suma de 5,6 mld. coroane pentru subvenționarea acestor prețuri. Acest fapt complică foarte mult atât tendințele generale în domeniul politicii financiare, cât şi realizarea unul surplus bugetar. Soldul celor trei bugete (federal, ceh şi slovac) ar trebui ca la sfârşitul primului trimestru, comparativ cu situația de la 31.XII.1990, să marcheze o îmbunătățire cu 11 mld. coroane. Evoluția de până acum demonstrează că acest rezultat se poate obține numai cu prețul unor măsuri de regularizare de excepție, parte din ele fiind deja realizate.

Concomitent cu realizarea prețurilor la începutul anului, un pas dintre cei mai importanți ai strategiei reformei a fost trecerea la convertibilitatea internă a coroanei. Rezultatele de până acum sunt pozitive, ceea ce demonstrează că nivelul de plecare al cursului a fost stabilit corect. Rezervele de devize se mențin la nivel acceptabil, creşterea datoriilor are loc în limitele prevăzute, ceea ce față de evoluția viitoare reprezintă un rezultat promițător.

La 1 ianuarie 1991 a fost inițiată aşa-numita “mica privatizare”. Pe întreg teritoriul Cehoslovaciei, până în prezent, au fost lichidate, în mare, 6.000 de unități funcționale. Venitul global rezultat din aceste vânzări reprezintă peste 300 mil. coroane. Numărul licitațiilor creşte în fiecare săptămână.

Pentru viitorul apropiat, pe teritoriul celor două republici se are în vedere privatizarea a încă câtorva mii de unități funcționale, al căror preț se situează la cca 2 mld. coroane. Pe baza evoluției de până acum se apreciază că încasările reale brute vor fi de câteva ori mai mari decât cele de până acum.

O atenție deosebită se acordă atragerii capitalului străin în economia cehoslovacă. De aceea guvernul federal face eforturi mari pentru codificarea legilor privind atragerea capitalului străin. Este vorba mai ales de

întreprinderile cu participare de capital străin. Prin decizia sa din 21.III.1991, guvernul a hotărât să liberalizeze apariția acestor întreprinderi, în măsura în care participantul este un subiect particular.

Accelerarea creşterii numărului de întreprinderi cu participare străină se poate ilustra prin faptul că la 13.XII.1989 în Cehoslovacia existau 55 de întreprinderi cu capital străin. Un an mai târziu numărul lor ajunsese la 1.200. La trei luni de la începutul anului 1991, numărul acestor întreprinderi era de 2.500. Pentru economie cele mai importante sunt întreprinderile cu capital străin, al căror capital de bază depăşeşte 100 mil. coroane.

În această perioadă, pe lângă fenomenele negative ale tranziției de care a ținut seamă politica economică, încep să se manifeste şi elemente pozitive, şi anume:

- introducerea şi funcționarea cu succes a covertibilității interne a coroanei;
- reducerea decalajului dintre cerere şi ofertă;
- creşterea rolului consumatorului;
- extinderea gamei de servicii furnizate pentru cetățeni;
- modificarea parțială a comportamentului întreprinderilor atât în direcția reacționarii la cererea de piață, cât şi a adaptării la cheltuielile şi prețurile concurențiale;
- creşte rolul băncii, inclusiv al criteriilor de piață pentru alocarea de resurse.

ACTIVITATEA GUVERNULUI FEDERAL

Strategia de reformă a guvernului pentru etapa următoare

Guvernul federal nu vede niciun motiv pentru a modifica strategia reformei. Axa programului guvernamental în domeniul economiei se bazează pe:

- privatizarea rapidă şi amplă a economiei cehoslovace pe baza combinării metodelor de privatizare, standardizate şi nestandardizate;
- continuă liberalizarea prețurilor, simultan cu reglarea creşterii prețurilor în cadrul produselor de strictă necesitate;
- deschiderea rapidă a economiei cehoslovace către lume atât cu ajutorul nivelului de convertibilitate a coroanei cehoslovace, cât şi prin reducerea restricțiilor inutile, în vederea realizării unui schimb liber de mărfuri la graniță.

Guvernul trebuie să aibă o politică flexibilă, care să-i permită să modifice rapid:

- nivelul de reglare a prețurilor şi a sferei produselor cuprinse;

- mărirea taxelor de import şi a cercului de importatori;
- includerea anumitor produse în patru categorii fundamentale de impozit pe circulație în raport de situația pieței şi față de situația bugetului de stat;
- asigurarea unor dotări, a ajutorului financiar şi a garanțiilor de stat pentru credite bancare şi altele.

Având în vedere situația de până acum, nu este posibil să se modifice nimic din caracterul restrictiv al politicii monetare şi financiare. Succesul acestei politici restrictive depinde de politica de salarizare şi a veniturilor pentru că un ritm de creştere prea rapid, neproporțional, al salariilor şi al celorlalte venituri ar determina următoarele aspecte:

- politica restrictivă nu ar fi posibilă şi expansiunea rapidă a cantității de bani ar duce la accelerarea inflației;
- nu s-ar mai respecta politica restrictivă şi rezultatul ar fi o creştere rapidă a ratei şomajului.

Pentru a depăşi criza gravă a pieţelor de desfacere, guvernului îi revine obligația de a contribui prin politica sa la crearea unui spațiu pentru afirmarea produselor cehoslovace şi a efortului național în lume.

Este necesar să se caute o ieşire din această situație, concomitent cu consolidarea unui mediu nou economic, în primul rând prin politica economică care trebuie să sprijine eforturile de adaptare a întreprinderilor. Aceste eforturi sunt direcționale în sensul asigurării unui ajutor real marilor întreprinderi, de marcă recunoscută pe plan mondial, care să constituie nucleul economiei cehoslovace şi, pe de altă parte, este necesar să aducă la un nivel corespunzător de eficiență întreprinderile mici şi mijlocii, care cooperează cu firme mari.

Guvernul va pune un accent deosebit pe formarea unui cadru legislativ pentru reforma economică şi pentru clarificarea relației cu Fondul Monetar Internațional.

Principalele domenii ale politicii economice sunt: politica financiară, politica de prețuri şi antimonopolistă, politica impozitelor, metoda privatizării, politica monetară şi bancară, politica ecologică, politica structurală, comerț exterior.

Concluzii

Guvernul a încercat să prezinte o situație realistă privind starea economiei şi a politicii sale economice. Cu toate evenimentele negative şi riscul posibil, guvernul federal este convins că situația poate fi stăpânită cu succes şi în această perioadă de trecere. În orizontul primilor doi ani se

poate aştepta o îmbunătăţire a randamentului economic, o reînnoire a nivelului de trai şi includerea treptată a republicii în orientările de dezvoltare a zonei mondiale cu o economie avansată.

Prima condiţie este de a menţine această direcţie, de a continua reforma economică, în paşii sistemului stabilit şi prin măsurile macroeconomice.

O a doua condiţie este elasticitatea politicii economice.

Este necesar să se aibă permanent în vedere că trecerea la o societate democratică înseamnă modificarea fundamentală a rolului organelor principale ale statului şi a organismelor reprezentative ale puterii. Cu cât conţinutul real aduce o nouă identitate acestor organisme, cu atât creşte cota de participare la răspunderea socială. În cele din urmă este vorba despre o răspundere comună politică şi morală şi implicarea lor în acest punct al istoriei contemporane a Cehoslovaciei este deosebit de mare.

PLANUL REFORMEI ECONOMICE ÎN REPUBLICA FEDERATIVĂ CEHĂ ŞI SLOVACĂ

Cum poate fi transformată într-o economie prosperă economia cehoslovacă actuală care se află în impas? Acestea sunt punctele fundamentale ale proiectului reformei economice aprobate în septembrie 1990 de către Adunarea Federală a Cehoslovaciei. Tot complexul de măsuri al căror fundament consistă în liberalizarea preţurilor, importuri şi convertibilitatea internă a monedei cehoslovace este orientat spre trecerea de la gestiunea planificată central la un mecanism de piaţă.

Fiind vorba de schimbări radicale fundamentale, realizarea reformei economice cehoslovace este evident legată de riscuri mari, ca şi de pericolul creşterii inflaţiei şi şomajului. Experienţa a demonstrat că schimbările de lungă durată pot cauza o scădere totală a productivităţii. Pericolul constă, de asemenea, în creşterea neîncrederii externe. După unii autori ai reformei, ca şi după părerea specialiştilor străini, realizarea parţială a reformei reprezintă un risc la fel de mare. Nonşalanţa suscită neîncredere în ţările puternic dezvoltate, dar economia cehoslovacă are astăzi nevoie de investiţii externe puternice pentru creşterea eficienţei sale. Dacă în următorii 10 ani Cehoslovacia vrea să atingă nivelul de dezvoltare al Austriei, de exemplu, ea trebuie să facă apel la investiţii de capital străin, având în vedere lipsa de capital intern.

Crearea concurenţei este la fel de importantă ca şi transformarea proprietăţii de stat în proprietate privată. Legea restituirii proprietăţii private, prima lege adoptată de Adunarea Federală a Cehoslovaciei, după adop-

tarea proiectului general de reformă economică, permite restituirea proprietăților naționalizate în 1948.

O altă lege care din punct de vedere juridic permite realizarea măsurilor de reformă este cea care se referă la mica privatizare, în virtutea căreia comerțul şi serviciile vor fi privatizate.

În cadrul acestui plan de privatizare, bunurile vor fi vândute întreprinzătorilor.

Mica privatizare va încuraja, de asemenea, crearea unui sector privat, iar in cursul următorilor ani va fi aproape în întregime încheiată în Cehoslovacia. Legea a intrat în vigoare la 1.XII.1990.

Simultan cu aplicarea legii pentru întreprinderile mici şi mijlocii se va proceda la dezetatizarea marilor întreprinderi. Se prevede că societățile anonime vor reprezenta forma juridică cea mai curentă a întreprinderilor privatizate.

Stabilirea direcțiilor acestor societăți anonime reprezintă un element-cheie în privatizarea acestora. Dacă întreprinderea este oferită investitorilor străini vânzările se vor efectua pe baza de proiecte individuale controlate direct de către guvern şi organele sale reprezentative. Cehii şi slovacii vor putea participa la marea privatizare, în special prin cumpărări de acțiuni pe bază de cupoane de investiții.

Pentru ca economia cehoslovacă să se poate integra plenar pe piața internațională este necesară o reajustare a sistemului de prețuri. Liberalizarea prețurilor care a debutat la 1 ianuarie 1991 trebuie să elimine sistemul administrativ de determinare a prețurilor de către stat, iar acesta să fie înlocuit printr-un sistem de fixare a prețurilor pe baza cererii şi ofertei efective. Trăsăturile caracteristice fundamentale ale liberalizării prețurilor constau în liberalizarea unei părți însemnate a prețurilor de achiziție interconectate direct prețurilor cu amănuntul şi introducerii convertibilității interne a coroanei cehoslovace, în raport cu moneda liber convertibilă.

Noua lege asupra valutei adoptată de Adunarea Federală a Cehoslovaciei la 28 noiembrie 1990 permite accesul liber la devize tuturor întreprinzătorilor.

Se prevede că prin realizarea acestor demersuri economia cehoslovacă se va deschide lumii exterioare. Liberalizarea prețurilor va fi alăturată liberalizării importurilor. Numai după aceea se va proceda la o deplină liberalizare a prețurilor.

Anumite măsuri ale reformei au fost deja devansate de planul guvernului. De exemplu, devalorizarea monedei cehoslovace de la 17 la 24

coroane pentru 1 dolar a fost realizată cu mai mult de 2 luni de la data apariției. A fost stabilit astfel un curs de schimb mult mai real.

Astăzi este evident că fără ajutorul capitalului străin eforturile reformatorilor se vor prelungi timp îndelungat. Dar afluxul dorit de capital străin nu va fi posibil decât după soluționarea problemelor legate de aprecierea situației exacte a reglementarilor contabile, includerea capitalului străin în întreprinderile mixte, delimitarea drepturilor lor şi alte probleme parțiale.

Trebuie realizată, de asemenea, o politică financiară şi monetară restrictivă. Aceasta va împiedica creşterea inflației şi în acelaşi timp nu va permite conservarea întreprinderilor care nu sunt rentabile.

Protagoniştii reformei economice cehoslovace pledează pentru avansarea cât mai repede posibil spre o economie eficace. Ei pleacă de la convingerea că reformă lentă nu există, iar cea care propune lucruri asemănătoare nu este în fond o reformă reală.

ELEMENTE DE FRÂNARE A INFLAȚIEI

Reforma economică în Cehoslovacia, de la început, a fost însoțită de prognoze sumbre şi amenințătoare, de posibilitatea unor colapsuri rapide. Argumentele teoretice sunt convingătoare, însă viața este alta.

Cel mai mare câştig al primelor patru luni ale acestui an este ritmul inflației. După saltul din ianuarie al prețurilor, o majorare de 26%, în lunile care au urmat s-a înregistrat o atenuare sensibilă şi o stabilizare a nivelului prețurilor. Însă succesul remarcabil înregistrat de la începutul anului 1991 a fost cursul fix al coroanei față de cursul variabil al valutei vest. A fost ales acel nivel care stimulează exportul şi în acelaşi timp determină o economie accesibilă la export.

Guvernul şi banca centrală reacționează la aceste tendințe, dar decisivi sunt următorii paşi: banca centrală să reducă la maxim variația dobânzilor la credite față de taxa de discount de 2%. Prin aceasta, tactic, se stabileşte un nivel superior de acceptare a taxei. De la 1 iunie 1991 este de 22% (față de 24% până acum). Pentru că aceste credite se dau pentru viitor, această măsură este un semnal că banca centrală nici în viitor nu va ține seama de creşterea inflației. Conform părerii unor specialişti, inflația ar trebui să rămână la un număr cu o singură cifră. Băncile comerciale au acceptat acest semnal şi au anunțat o reducere a ratei dobânzii.

Sunt pregătiți bani pentru proiecte de succes care pot contribui la reînviorarea globală. Creditele mai ieftine reduc cheltuielile, permit reducerea prețurilor şi acționează împotriva inflației.

Către acelaşi scop se îndreaptă şi paşii ministerului de finanțe, prin reducerea taxelor de import de la 20% până la 15%. Mărfurile care sunt supuse acestui regim vor fi mai ieftine şi vor constitui o frână în calea inflației. Aceeaşi situație este determinată şi de reducerea impozitului pe circulație. Se ridică o serie de obiecții care susțin că numai foarte greu, în perioada inflației şi de stabilizare a cursului îşi vor găsi locul şomerii şi întreprinderile care se află în pragul falimentului. În cazul acestor fenomene, rezultatele şi dependențele menționate sună mult prea academic, creditele par a fi scumpe şi devizele inaccesibile.

Atunci când se vorbeşte despre inflație, rezultanta ei cea mai îngrijorătoare nu este numai spirala prețurilor în continuă creştere, a salariilor şi a cursului, o piață descompusă şi investiții nerentabile. Cea mai gravă urmare pentru întreaga economie în perioada de inflație este pierderea orientării. Întreprinderile, întreprinzătorii nu au capacitatea de a calcula perioada de inflație, nu pot face investiții pe termen lung, deoarece acestea sunt nesigure. Se orientează deci numai către termene scurte. Conform ritmului inflației, proiectele sunt pe săptămâni, zile şi poate chiar ore. Prosperitatea economică însă are nevoie de dezvoltarea investițiilor, planuri pe termen lung şi deci calcule serioase de prețuri, cheltuieli şi beneficii.

În sistemul financiar, cea mai importantă problemă este lupta împotriva inflației şi pentru stabilitate. În acest sens sunt menționate ca rezultate cu adevărat valoroase şi semnalele emise. Perioada care urmează va fi mai grea decât cea care a trecut. Inflația este sub controlul politicii monetare, dar pentru aceasta s-a făcut încă prea puțin.

LIMITĂRI ÎN INTERVENȚIILE ASUPRA REGLEMENTĂRII PREȚURILOR

Evoluția nivelului de prețuri pe piața bunurilor de consum după 1 ianuarie 1991 nu a manifestat deviații prea mari față de ceea ce se prevedea ca urmare a aplicării liberalizării prețurilor. După majorarea bruscă a prețurilor la începutul anului, majorare manifestată cu predilecție pe piața produselor alimentare, în următoarele luni s-a înregistrat o reducere substanțială a dinamicii creşterii economice şi în unele cazuri o reducere a prețurilor. O influență decisivă asupra acestei evoluții a avut-o şi reglarea prețurilor la o serie de grupe de mărfuri, la care se prevedea cea mai mare cotă de inflație.

Rezultatele înregistrate în primele patru luni ale anului au permis să se treacă la prima corecție a sistemului de reglare a prețurilor la mărfuri şi servicii. Acolo unde prețurile s-au stabilit la o poziție echilibrată, există

posibilitatea de a limita rolul de reglare al statului şi în acest caz reglarea se face de către condiţiile existente pe piaţă. În acest scop, ministerul federal al finanţelor şi ministerele de finanţe republicane au elaborat un act normativ prin care sfera de reglementare a preţurilor se reduce astfel:

În primul rând se desfiinţează *preţurile maximale* la cartofii din recolta anului 1990, la carnea de porc, la lapte şi la ouă în actul de vânzare către consumatorul final. La aceste produse alimentare (în afară de cartofi şi ouă) se menţine în continuare o modalitate mai liberă de reglare a preţurilor, în general o direcţionare a preţurilor, care constă în limitarea preţurilor maxime admise pe baza cheltuielilor economice justificative şi a beneficiului mediu. Este vorba despre un amestec de poziţii, unde s-a stabilit un echilibru al pieţei şi nu se aşteaptă o altă majorare evidentă a preţurilor. La unele produse, de exemplu, la ouă, un rol pozitiv îl are şi creşterea sezonieră a ofertei.

Nu este supusă reglementării mărimii maxime a rabaturilor comerciale vânzarea articolelor igienice şi pentru spălat şi a apelor naturale (limite maxime se mai menţin numai la vată şi la apă minerală). Reglarea a contribuit la delimitarea mai concretă a nivelului preţurilor obişnuite ale rabatului comercial pe care le vor controla şi organele de control specializate, atunci când comerciantul îşi foloseşte poziţia sa prin practicarea unor preţuri foarte mari.

Deblocarea reglării de până acum a preţurilor prin forma *recomandărilor generale* se referă mai ales la o serie de produse chimice (sare neprelucrată, produse ale chimiei organice şi anorganice, produse chimice) şi piele tăbăcită. Din preţurile cu *recomandări temporare* aplicate la întreprinderile monopol, în scopul de a frâna în timp primele semne ale inflaţiei, sunt menţionate o serie de produse chimice, caolină, materiale de construcţie şi sticlă, ambalaje, produse alimentare, optică şi ape minerale.

Aplicarea măsurilor pentru limitarea reglării preţurilor este rezultatul stabilizării pieţei cehoslovace şi a nivelului de preţuri, ca urmare a manifestării influenţelor pieţei. Se presupune însă că toţi partenerii vor fi corecţi în relaţiile de piaţă. Dacă în viitor va avea loc totuşi o majorare exagerată nejustificată a preţurilor, ministerul de finanţe nu va ezita să ia măsurile necesare pentru reglementarea situaţiei.

SISTEMUL DE LICENŢE PENTRU EXPORT-IMPORT

Ca urmare a transformării relaţiei de plăţi cu ţările din zona rublei, Iugoslavia şi China, începând de la 1 ianuarie 1991, la valută liber convertibilă, sistemul de licenţe se aplică în toate ţările.

Sistemul de licență are la bază faptul că în condițiile trecerii la economia de piață a apărut necesitatea de a introduce un sistem care limitează exportul de mărfuri în favoarea ocrotirii pieței interne. Astfel exportul trebuie să fie reglat în scopul de a respecta angajamentele Cehoslovaciei, care rezultă din acordurile bilaterale încheiate cu țările Comunității Europene, cu Norvegia, SUA şi Canada, pe baza cărora exporturile de oțel, produse textile şi carne de vită din RFCS sunt limitate cantitativ.

Respectarea contractelor

Pentru ocrotirea economiei Cehoslovaciei este necesară orientarea materiilor prime de bază, mai ales a materialului laminat, a conductelor de oțel, a minereurilor feroase şi neferoase, toate sortimentele de combustibil solid, energie electrică, materie lemnoasă, în primul rând cherestea de conifere, unele medicamente şi materii prime pentru ele, produse agricole şi mărfuri alimentare în funcție de evoluția pieței interne pentru asigurarea necesităților ministerelor de comerț şi turism din cele două republici. Lista pozițiilor de licență a fost publicată în B.O. nr. 266/1990. În conformitate cu reglementarea nr. 310/90 B.O. elaborată de către Ministerul Federal de Finanțe, s-a stabilit o taxă de 2000 coroane pentru fiecare licență acordată.

Trebuie menționat faptul că sistemul de licență se aplică practic pentru toate țările europene cu economie de piață şi pentru a introduce acest sistem în Cehoslovacia s-au folosit experiențele acumulate în aceste țări, care au oferit o serie de informații în cadrul consultărilor care au avut loc. În acelaşi timp trebuie subliniat că sistemul de licențe din țările unde funcționează economia de piață este orientat în primul rând în limitarea importului în scopul ocrotirii producătorilor interni, în timp ce în RFCS, în perioada de tranziție, sistemul este orientat în direcția limitării exportului în scopul de a asigura cerințele interne, având în vedere faptul că în perspectivă – în funcție de dezvoltarea economiei naționale – exportul ar trebui să fie treptat liberalizat şi să se mărească numărul de poziții al căror import va fi reglementat.

Nomenclatorul de poziții

Sub aspectul realizării practice, în RFCS a fost introdus un sistem de licențe bazat pe principiul conform căruia nomenclatorul de poziții şi codurile de export sunt într-o competiție deplină. Au fost înființate comisii pentru licențe, constituite din reprezentanți ai organelor respective, care decid asupra selecției subiecților de export, pentru care se dau licențe.

Metodologia sistemului de licențe pentru anul 1991 a fost influențată în primul rând de doi factori. Unul dintre aceşti factori a fost liberalizarea prețurilor la majoritatea pozițiilor de mărfuri, măsură care a intrat în vigoare la 1 ianuarie 1991. Un alt factor l-au constituit rezultatele discuțiilor cu reprezentanții Fondului Monetar Internațional, care au avut loc în decembrie 1990. Ca urmare a acestor discuții a fost redus numărul de poziții la export pe licență, ceea ce a reprezentat una din condițiile pe care le-a pus Fondul Monetar Internațional în acordarea unor împrumuturi pentru Cehoslovacia.

Protecția agriculturii

Legea nr. 8 cuprinde patru anexe. La anexa 1 sunt menționate pozițiile de mărfuri cu licență în importul cehoslovac, iar enumerarea lor față de anul 1990 nu s-a modificat. Se presupune că în decursul acestui an numărul acestor poziții va creşte în contextul politicii de ocrotire a producătorilor din Cehoslovacia, mai ales a celor din agricultură. În anexa 2 sunt menționate pozițiile mărfurilor de export, la care nu se prevede nicio diferență față de lista mărfurilor din 1990, spre deosebire de pozițiile menționate în anexa 4, care au valabilitate până la 30 aprilie 1991. În anexa 3 sunt menționate pozițiile produselor de export cu autolimitare, pentru care cantitățile exportate din Cehoslovacia sunt limitate numai pentru câteva țări beneficiare, sub aspectul protecției pieței lor interne. Este vorba în primul rând despre statele care aparțin Comunității Economice Europene şi SUA, Canada, Norvegia. În principal sunt acorduri interstatale cu aceste țări pentru produsele laminate din Cehoslovacia, conducte de oțel şi unele produse metalurgice, produse textile şi carne de ovine. Carne de ovine se exportă numai de către două combinate de prelucrare a cărnii, care au primit licență de export şi în niciun caz nu se exportă animale vii.

La sfârşitul lunii aprilie 1991, la Praga a avut loc o întâlnire cu reprezentanții Fondului Monetar Internațional. La cererea părții cehoslovace s-a ajuns la acordul conform căruia pozițiile celuloză albă, medicamente şi unele materii prime farmaceutice (sulfamidin, ftalazol, efedrina HCL, xantinol nicotinat şi dextran) care au fost menționate în anexa 4 se vor supune regimului de licență până la sfârşitul anului 1991.

Modificările convenite cu Fondul Monetar Internațional şi menționate prin extinderea licențelor de import trebuie să fie reglementate prin lege.

POLONIA

POLONIA SE ÎNDREAPTĂ CĂTRE FUNDAMENTALISM?

Observatorii atenți care se întorc din Polonia își exprimă uimirea față de noua ideologie a vieții în această țară. Treptat funcția ideologiei comuniste începe să fie înlocuită de o nouă ideologie: fundamentalismul catolic.

Argumentele vizibile ale acestui fenomen sunt concretizate prin hotărârea recentă de a se preda religia în şcoli, precum şi prin dezbaterea amplă şi dură în jurul propunerii legii referitoare la întreruperea sarcinii.

Aceia care au posibilitatea de a cerceta mai îndeaproape situația din Polonia sunt însă convinşi că aspectele vizibile ale evoluției menționate reprezintă numai o mică parte a întoarcerii Poloniei către un stat ideologic. Înfrângerea ideologiei comuniste a creat un vid cu care polonezii, la fel ca şi celelalte popoare, nu sunt obişnuiți. Şi astfel, acest vid se umple cu o altă ideologie, concurențială, care în Polonia, sub influența condițiilor istorice, îmbracă, fără îndoială, forma fundamentalismului catolic.

Această ideologie are multe trăsături comune cu ideologia care a stăpânit înainte țara. Amândouă ideologiile se bazează pe un ansamblu de dogme şi judecăți emise ca un adevăr suprem şi final. Amândouă se prezintă ca un promotor al binelui şi bunăstării umane, amândouă subliniază că viața este, de fapt, o datorie. Niciuna dintre ele nu acceptă critica şi amândouă cer ca individul să fie inoculat cu precepte ideologice din cea mai fragedă copilărie. Amândouă ideologiile pătrund în toate domeniile vieții şi astfel reduc posibilitatea de opțiune.

Presa poloneză a început să se ocupe de acest fenomen şi astfel poate fi citat săptămânalul *Polityka* care scria: "Poziția actuală a fundamentalismului catolic s-ar putea compara cu poziția comunismului în primii ani de după război. Este o ideologie victorioasă, dar nu este dominantă. Are un teren puternic în organele politice ale statului, dar are şi opoziție. Deocamdată nu a atras de partea sa intelectualitatea şi tineretul. Până acum sunt prea putini propagandişti voluntari. Îşi aşteaptă "Congresul de unificare", care să cimenteze rândurile reprezentanților şi ale simpatizanților, ceea ce le-ar permite să domine toate domeniile vieții."

Este un adevăr faptul că revoluția culturală semioficială, susținătoare a acestei ideologii, se pune în mişcare. Mişcarea "Apărătorii vieții" din Varşovia pune la stâlpul infamiei pe cei care acordă spațiu în presă sau la televiziune susținătorilor legii care să permită avorturile; pe ici, pe colo apar

un fel de “gardişti roşii” care vopsesc cu culoarea roşie uşile cabinetelor de ginecologie; au îngreunat procedura divorțurilor, prin transferul lor de la tribunalele voievodale (regionale). În spitalul de copii cel mai modern din Polonia au desființat secția “Fecundare artificială”, iar medicilor li s-a interzis să “mai contribuie” la provocarea avorturilor.

A vorbi despre o analogie perfectă între ceea ce a fost şi ceea ce este ar fi incorect. Împotriva celor care refuză această ideologie nu se fac procese, dar li se impune codexul “adevărurilor” contemporane, care vor fi incluse şi în legile penale. Ziarul *Polityka* susține că “... nu va fi reintrodusă cenzura preventivă. Dar va fi mult mai puternică autocenzura acelora care scriu şi a acelora care dirijează, atitudine dictată de conformism.

Viața publică – constată ziarul – se va desfăşura între sărăcia de fiecare zi şi manifestări minunate şi costisitoare. Lumea înțelege cu indulgență că polonezii sunt ciudați, dar nu le place să se mute dintr-un loc în altul” – scrie în continuare comentatorul ziarului *Polityka*. Ideologia a fost învinsă, trăiască ideologia.

DATE STATISTICE DESPRE REFORMA ECONOMICĂ

“Au pierdut toți, dar nu la fel”, concluzionează ziarul polonez *Gazeta Wyborcza*, analizând o serie de date statistice referitoare la incidența reformei economice asupra bugetelor de familie în anul care a trecut.

Anul trecut veniturile medii au fost cu un sfert mai mici decât în anul precedent, iar în trimestrul patru coeficientul de reducere a fost de numai 11%. Salariile reale din aşa-numita sferă nematerială la sfârşitul anului s-au majorat cu 1%. Cel mai mult au avut de suferit salariații din agricultura de stat: valoarea reală a salariului a fost mai mică cu 30% față de celelalte salarii din economie.

Veniturile pe o persoană în familiile celor care lucrează în sectorul de stat, în cel de al patrulea trimestru al anului 1990, au fost cu o cincime mai mici decât în anul trecut, în familiile de agricultori cu 30% şi în familiile pensionarilor cu numai 5%. Veniturile agricultorilor au fost de-a lungul întregului an cu câteva procente mai mari decât în cazul familiilor de lucrători sau de pensionari.

S-a înregistrat o reducere a zonei de sărăcie. În trimestrul doi, sub limita sărăciei trăiau 44% din familiile care îşi desfăşurau activitatea în sectorul de stat, iar la sfârşitul anului numai 30% din familiile care fac parte din această categorie se aflau sub limita sărăciei. În familiile de pensionari procentul s-a redus de la 5% la 31%.

Anul trecut, 1990, consumul pe persoană s-a redus cu 16-29% față de anul 1989, dar în timpul anului s-au constatat o serie de creşteri. Indicatorul nivelului de trai este exprimat şi de ponderea cheltuielilor pentru mâncare în bugetele de familie. La sfârşitul anului, în funcție de tipul de familie, aceasta a fost de 46–55%. Este valabilă afirmația că cu cât veniturile sunt mai mici, cu atât cheltuielile pentru mâncare sunt mai mari. În cele mai sărace familii (venitul pe locuitor – 40 dolari lunar) pentru mâncare se cheltuia circa 60% din suma totală a veniturilor. Anul trecut polonezii au făcut economii la confecții, încălțăminte şi vacanțe, au mâncat mai puține paste făinoase, smântână şi brânzeturi, dar în acelaşi timp au consumat mai multe mezeluri, carne, legume şi cartofi.

Gazeta Wyborcza comentează faptul că din ce în ce mai mult în societatea poloneză se accentuează diferențierea unor grupe sociale. Numai 30% dintre polonezi îşi pot permite să cumpere de pe piața internă produse occidentale.

Datele statistice sugerează ideea din ce în ce mai răspândită că va fi din ce în ce mai greu. Chiar dacă unii dintre cei care au "beneficiat" de ajutorul de şomaj şi-au găsit de lucru, nu s-a înregistrat imediat şi o îmbunătățire a situației lor materiale. Cu toate acestea, reforma economică nu trebuie privită ca o mare nenorocire, îşi încheie comentariul deloc optimist comentatorul gazetei *Wyborcza*.

ÎNTREPRINDERI PRIVATIZATE

Ministrul polonez pentru problemele privatizării, Janusz Lewandowski, a declarat că intenționează să pregătească 34 de programe în sectorul privatizării, care va include 143 de întreprinderi în prima etapă, apoi ulterior alte 263 de fabrici.

Această nouă concepție de privatizare urmăreşte realizarea unei analize a sectorului economic la care să se adauge propuneri concrete de privatizare şi restructurare pentru întregul sector, ținând seama totodată de rata de participare a capitalului străin la întregul proces de privatizare.

Analiza menționată trebuie să prezinte nu numai situația sectorului, dar şi perspectivele sale de dezvoltare, locul pe care trebuie să îl ocupe fiecare fabrică în acest proces. În cadrul analizei vor fi incluse întreprinderile care trebuie privatizate şi modalitățile concrete de realizare a acestui plan, fabricile care vor rămâne pentru un anumit timp întreprinderi de stat, ca şi cele care urmează să fie închise.

Un expert al Organizației Internaționale a Muncii îşi expune părerea referitoare la situația existentă în URSS şi în țările Europei de Est.

URSS

ÎNAINTEA URAGANULUI SOCIAL?

Situația economică în Uniunea Sovietică care se înrăutățește an de an este catastrofală şi va fi şi mai rău, înainte de a fi mai bine. “Dar în acest moment există o problemă cardinală şi aceasta este lipsa motivației muncii şi înstrăinarea completă de activitatea productivă”, susține Guy Standing, de la Organizația Internațională a Muncii. Obiectul constatărilor sale rezultă dintr-o publicație nouă a organizației respective, referitoare la flexibilitatea şi mobilitatea forței de muncă în URSS.

În anul 1990 venitul național sovietic a scăzut cu 7%, deficitul comercial s-a triplat, inflația a crescut cu peste 30% şi manifestă o ascendență în spirală. Conform celor afirmate de Guy Standing, specialist în probleme referitoare la piața muncii, în URSS există la această oră circa trei milioane şomeri. Dar foarte curând numărul şomerilor va fi de 15-20 milioane. La o populație de 80 milioane, un sfert din cetățenii sovietici câştigă mai puțin de 80 de ruble pe lună, ceea ce le asigură un nivel de trai foarte redus, apropiat de limita sărăciei.

“Pentru a ajunge cât mai curând la o stagnare a situației şi la o creştere economică, trebuie să se accelereze privatizarea marilor întreprinderi de stat”, afirmă Guy Standing. Aşa se va modifica şi sistemul de salarizare în Uniunea Sovietică şi în celelalte țări din Europa de Est, unde zeci de ani s-a urmărit politica unor salarii mici.

“Deficiența acestei metode constă în faptul că sprijină o utilizare incorectă a forței de muncă şi nu le trezeşte oamenilor interesul de a munci mai mult şi mai bine”, spune Guy Standing. “Salariile ar trebui să crească foarte repede, dar fiecare majorare trebuie să se bazeze pe o mai mare productivitate a muncii, pentru a frâna inflația”.

Pe de altă parte, întreprinderile vor trebui să reducă cheltuielile sociale, culturale şi cele aferente timpului liber. “Am vizitat o întreprindere sovietică imensă pentru producția de autocamioane, unde lucrează sute de mii de oameni” continuă relatarea sa Guy Standing. “Directorul mi-a spus că anul trecut au importat bunuri de consum pentru muncitori în valoare de 3 milioane ruble. În plus, întreprinderea a alocat alte milioane pentru sănătate, instruire, baze de odihnă şi altele. Toate acestea ar trebui să se schimbe. Pentru că atât timp cât marile întreprinderi de stat se vor amesteca în

aprovizionarea cu mărfuri şi servicii nu va fi posibilă apariția unor piețe adevărate."

"Problema sărăciei în Uniunea Sovietică este enormă", a subliniat Guy Standing. "Când se ajunge la închiderea şi restructurarea întreprinderilor de stat, ceea ce este inevitabil şi necesar, are loc o criză socială dramatică. Noua lege a muncii, care a intrat în vigoare de la începutul acestui an, desigur, va oferi un ajutor în caz de şomaj, numai că există o problemă în faptul că condițiile pentru obținerea ajutorului sunt astfel concepute încât exclud foarte mulți oameni. O rețea de asistență socială sută la sută nu există nici în țările vestice bogate. Dar peste tot în est este incomparabil mai insuficientă şi incompletă. În mod hotărât nu va asigura o protecție suficientă împotriva nemulțumirii generale şi a sentimentului de «fără ieşire» din ce în ce mai accentuat. În această situație se poate obține succes numai cu condiția ca societatea să asigure oamenilor o centură de siguranță, sub forma unui venit minim garantat, nu un salariu, ci un venit, la care vor avea toți pretenție, toți cei care vor rămâne fără locuri de muncă în perioada de tranziție. Mărimea venitului ar trebui să asigure un minimum de existență, însă să nu influențeze negativ motivația oamenilor de a căuta un loc de muncă productivă."

La întrebarea de unde să se procure fondurile necesare, Guy Standing susține că atât în Uniunea Sovietică, cât şi în celelalte țări est-europene, nu există decât o singură sursă – privatizarea. La vânzarea proprietății, o parte a beneficiului va putea fi alocată în folosul celor care vor plăti în contul transformărilor sociale, pentru a obține o securitate a existenței. Oamenii vor căpăta încredere unul în celălalt, vor avea o mai mare disponibilitate în a-şi schimba locul de muncă, în a căuta posibilități noi de afirmare şi în a accepta riscul.

"Şi dacă nu se creează un astfel de mecanism, în Uniunea Sovietică sau în celelalte țări răsăritene, țări care sunt amenințate de şomaj şi sărăcie, se ajunge la o depăşire a pragului de toleranță. Pericolul politic care amenință societatea constă în alunecarea către demagogia socială şi populism. Oamenii îşi vor petrece timpul pe străzi şi în greve. La alegeri îşi vor da voturile politicienilor de dreapta sau de stânga, celor care le promit o situație de ieşire rapidă şi uşoară. Statul se va destabiliza, iar reformele vor fi aruncate peste bord".

Față de această situație, unirea privatizării cu o distribuție corectă a greutății poverii modificărilor economice îi scoate pe oameni din apatie şi le oferă o viziune realistă asupra unui viitor democrat", susține Guy Standing.

EXISTĂ SPAȚIU PENTRU MANEVRĂ?

"La sfârşitul lui 1990, Uniunea Sovietică s-a alăturat țărilor care au nevoie de ajutor internațional", astfel comenta un observator economic faptul că un stat care ocupă o şesime din uscat este înzestrat cu toate resursele naturale posibile şi populat de 300 milioane de cetățeni s-a trezit în pragul falimentului internațional".

Anul 1990 a fost cel de al doilea an de comerț exterior falimentar pentru URSS. Încă din 1988, torente uriaşe de petrol, gaze, lemn, aur, minereuri şi metale care curgeau din URSS în întreaga lume au permis nu numai să se compenseze achizițiile de mărfuri necesare țării, dar şi să se creeze un mic surplus anual.

În 1989, pentru prima dată în ultimele decenii, importul a depăşit exportul cu 5,4 miliarde dolari. În 1990, soldul negativ al comerțului exterior a crescut de 3 ori. Aceasta înseamnă că țara a vândut mai puține mărfuri decât a cumpărat, 9,6 miliarde ruble, sau 15 miliarde dolari la cursul oficial (1 dolar = 0,6 ruble). S-a redus cu 6,5% şi schimbul de mărfuri în comerțul exterior.

Cauza principală, pur externă, a reducerii volumului exportului a constituit-o scăderea prețurilor la petrol şi la alte tipuri de materii prime. Ponderea acestor mărfuri în exportul sovietic depăşeşte 40%, totuşi, după scăderea prețurilor la petrol pe piețele mondiale, în 1966, această structură a comerțului a devenit vulnerabilă. Drept urmare, numai în decurs de cinci ani, pierderile URSS de pe urma înrăutățirii condițiilor exportului reprezentau aproape 50 miliarde ruble (90 miliarde dolari), iar în 1990 – 11,2 miliarde ruble (aproape 18 miliarde dolari).

La reducerea prețurilor la materii prime s-a adăugat reducerea alarmantă a extracției de petrol din ultimii ani. Volumul acestei extracții a scăzut de la 640 milioane tone în 1988 la 570 milioane t în 1990. În anul 1991 reducerea va fi şi mai serioasă. Încă din 1990 nu au fost realizate planurile de livrări de petrol la export, iar în acest an chiar la planurile de stat vânzările de petrol sovietic vor trebuie reduse de două ori – de la 120 la 70 milioane tone.

Printre puținele categorii de produse al căror export a continuat să crească anul trecut se află mărfurile de consum de folosință îndelungată. Totuşi, după aprecierile specialiştilor Institutului de Cercetări Ştiințifice asupra Conjuncturii, eficiența exportului de petrol sovietic este de 7 ori mai ridicată decât a celui de automobile, de 11 ori față de exportul de ceasuri electronice, de 17 ori față de cel de aparate foto. Indicatori asemănători,

deşi în măsură mai mică, sunt caracteristici şi pentru livrările multor altor tipuri de materii prime sovietice.

Întrucât petrolul sovietic este vândut la preţuri, mondiale, este clar că mărfurile sovietice de folosinţă îndelungată se vând peste hotare la preţuri dumping. Se urmăreşte astfel un singur scop: obţinerea de valută pe orice cale.

Începând din primăvara anului trecut, Uniunea Sovietică suferă de o lipsă cronică de valută liber convertibilă pentru plata importurilor sale şi achitarea datoriei externe.

În prezent, economia sovietică nu poate exista fără a importa o cantitate enormă de mărfuri. În primul rând este vorba despre obiecte de uz curent, de produse alimentare. Ponderea importului în consumul lor variază de la 9,5 la 10%. Tot din import provine 40% din materia primă şi materialele pentru industria uşoară, printre care lână, coloranţi, lacuri.

O mare parte din acest import nu este ceva strict necesar şi firesc. Importul URSS de fructe, cereale, carne şi ulei, de lână este rezultatul direct al activităţii distrugătoare îndelungate din economia sovietică, deoarece sunt produse pe care Uniunea Sovietică le poate asigura singură.

Pentru acoperirea deficitului comerţului exterior, în 1990 a fost nevoie să se găsească aproape 15 miliarde dolari. În plus Uniunea Sovietică trebuie să mai achite şi dobânzile la datorii – 6,2 miliarde ruble (aproape 10 miliarde dolari). Astfel, deficitul total al balanţei de plăţi a ţării în 1990 urma să fie de 25 miliarde dolari.

Exista doar o singură ieşire – să se împrumute bani, să se ia credite. Şi s-au luat destule.

Iată cum arată dinamica creşterii datoriei externe sovietice în ultimii ani. Conform unor surse străine, în 1985 ea reprezenta aproximativ 5 miliarde dolari, URSS avea un sold pozitiv şi aproape 10-15 miliarde dolari în băncile occidentale ca rezervă valutară a ţării. Deja la sfârşitul anului 1989 volumul datoriei externe a URSS, după datele băncilor austriece, se ridica la 52,4 miliarde dolari. Spre sfârşitul anului 1990, conform directorului general al Băncii Austriece de Control, H. Haschek, datoria URSS faţă de Occident a crescut la 68,8 miliarde dolari. Şi numai după această comunicare primită la sfârşitul lui 1990 URSS a primit o serie de credite suplimentare, aşa încât această sumă a crescut şi mai mult.

Un fapt semnificativ: 75-80% din împrumuturile primite de URSS în 1990 au fost orientate nu spre achiziţionarea de mărfuri sau spre servicii, ci spre achitarea datoriei deja existente. În acelaşi timp, au fost mult epuizate

depunerile valutare ale URSS în băncile occidentale. În spatele acestei practici se conturează profilul "variantei latino-americane" a creşterii progresive a datoriei orientate spre achitarea creditelor luate anterior.

Trebuie menționat faptul că în 1991 ratele datoriei vor creşte până la 9 miliarde ruble (15 miliarde dolari). Deficitul balanței comerciale va creşte deci în mod evident.

Din păcate, nu există date oficiale privind circulația rezervelor de aur ale țării. Calculele unor experți autorizați de la banca elvețiană atestă că în 1986 s-a înregistrat o reducere absolută a rezervelor de stat de aur ale URSS: vânzările peste hotare şi nevoile interne au depăşit în perioada 1986-1990 volumul extracției cu aproximativ 280 tone.

În aceste condiții este puțin probabilă şi acordarea de credite comerciale din străinătate. Problema constă în faptul că incapacitatea de plată a URSS, care încă din 1988 ocupa ferm locul 21 în privința solvabilității în rândul celor 112 țări debitoare din lume, nu mai reprezintă un secret pentru nimeni. Şi de aceea, astăzi, URSS a ajuns de la locul 21 la locul 34. De exemplu, băncile germane şi japoneze – creditori vechi şi cei mai mari – refuză acum să acorde URSS împrumuturi dacă ele nu sunt garantate de guvernul Germaniei sau Japoniei.

Rămâne obținerea creditelor la nivel de stat. Dar de ce statele occidentale ar susține cu bani economia sovietică, economie care, cu toate greutățile sale financiare, a reuşit să găsească în 1990 9,7 miliarde ruble (14,5 miliarde dolari) pentru a ajuta alte state?

Compararea tuturor acestor cifre demonstrează că Uniunea Sovietică s-a apropiat complet de pragul după care devine falit internațional. Aici este vorba despre faptul că rezerve uriaşe cândva – printre care cele economice externe, pe care s-a sprijinit perestroika – se topesc. Spațiul de manevră în cazul unei înfăptuiri hotărâte a reformei economice se reduce continuu. Se pare că nicăieri nu mai există resurse pentru un reviriment, dacă cineva mai nutreşte speranța într-o asemenea evoluție a evenimentelor.

POSIBILITATEA FIRMELOR DIN VEST DE A VINDE ÎN URSS

Întreprinderile mixte cu participare de capital străin, în conformitate cu legislația juridică, au posibilitatea de a vinde consumatorilor pe piața sovietică mărfuri în valută liber convertibilă. Acest avantaj este folosit intensiv în ultima perioadă de către firmele vestice. În acest context, se organizează aşa-numitele "showrooms", pavilioane permanente de expunere cu vânzare a exponatelor, pe bază de comandă.

De la începutul acestui an, firma mixtă INVIPO (creată încă din anul 1989 de către organizații sovietice împreună cu firma vest-germană Industrieberatung Wilkening GmbH) s-a orientat către această formă de vânzare, în colaborare cu societatea Quelle, care se numără printre cele mai mari societăți de comerț prin corespondență. Pe lângă mărfurile expuse, celor interesați le sunt puse la dispoziție și cataloagele firmei Quelle. Clienții au posibilitatea de a alege din cele 45 mii de poziții de mărfuri, în primul rând produse germane. Livrarea mărfurilor se face cel mult până într-o lună de la primirea comenzii.

Prețurile mărfurilor sunt relativ mai reduse față de media europeană. În cazul achiziționării unor cantități mai mari, firma asigură reduceri substanțiale.

Începând din luna aprilie a acestui an, moscoviții au posibilitatea să aleagă nu numai mărfuri vest-germane, dar și mărfuri prezentate de către alte 160 de firme americane și din alte țări. O altă societate mixtă "Vsja Moscova/All Moscow" a deschis un alt "showroom", tot la Moscova.

În afară vânzării de mărfuri pe bază de comandă, această întreprindere se ocupă și cu închirierea panourilor de reclamă. Taxele pentru afișul comercial de mari proporții oscilează de la 3 la 5 mii dolari, iar pentru o reclamă în catalogul "Vsja Moscova/All Moscow" se plătește până la 30 mii DM.

Intenția firmelor vestice care organizează vânzarea de tipul "showroom" în URSS este de a extinde acest sistem și în afara Moscovei. Se așteaptă ca printre cumpărători să fie în primul rând lucrătorii celor circa 20.000 de întreprinderi sovietice, care primesc o parte din salarii în valută și a căror putere de cumpărare pentru astfel de bunuri de consum este apreciată, pentru anul 1991, la suma de 5–7 mld. dolari SUA. Organizatorii acestei forme noi de vânzare au în vedere și atragerea celor din colhozuri și sovhozuri, care obțin devize din vânzarea cerealelor realizate peste sarcinile de plan.

CLUBUL BĂNCILOR LA MOSCOVA

La Moscova, la începutul acestui an, a fost creat Clubul Băncilor Străine din URSS (The Foreign Banks Club of the URSS). La ședința de înființare au participat reprezentanții a 25 din cele 73 de bănci străine acreditate pe lângă Banca de Stat a URSS. Președintele clubului a fost ales șeful reprezentanței Länderbank din Austria, Mickael Franz. Conform afirmațiilor sale, ideea apariției clubului a apărut în momentul aprobării legii "Despre bănci și activitatea bancară în URSS" care permite băncilor străine să participe activ la infrastructura pieței locale.

Scopul principal al clubului este de a asigura schimbul de informații între bănci. Membri ai clubului pot deveni băncile din străinătate care sunt acreditate pe lângă Banca de Stat din URSS şi băncile mixte cu mai mult de 50% participare de capital străin.

M. Franz susține că noul club are drept scop ajutorarea băncilor externe în vederea inițierii în activitatea bancară pe piața sovietică şi influențarea activității bancare sovietice, referitoare la relațiile cu băncile străine din URSS. Membrii fondatori presupun că numărul membrilor clubului va creşte, mai ales prin participarea băncilor mixte sovietice şi cu capital străin. Reprezentanții băncilor străine speră că încă mult timp vor reuși să facă decontările în ruble, fenomen care să impulsioneze crearea băncilor mixte cu participare de capital străin.

Chiar dacă clubul nu-şi propune să atingă scopuri politice, aceasta nu înseamnă că nu va exercita o puternică influență politică – mai ales în domeniul datoriilor externe ale URSS. Se ştie că asocieri asemănătoare ale bancherilor există în toate marile centre bancare ale lumii – la Londra şi la New York – şi exercită o importantă influență politică, chiar dacă nu participă la viața politică.

INSTITUTUL NAȚIONAL
DE
CERCETĂRI ECONOMICE

PROBLEME ECONOMICE
NR. 30-31-32/1991

CENTRUL DE INFORMARE
ŞI DOCUMENTARE ECONOMICĂ
BUCUREŞTI

ACADEMIA ROMÂNĂ
INSTITUTUL NAȚIONAL DE CERCETĂRI ECONOMICE
INSTITUTUL DE ECONOMIE NAȚIONALĂ

INDUSTRIA DIN ROMÂNIA INTERBELICĂ

București
1991

SUMAR

CUVÂNT ÎNAINTE 319

PARTEA I. INDUSTRIA EXTRACTIVĂ DIN ROMÂNIA, ÎNTRE ANII 1921 ŞI 1939 320

1. Regimul de exploatare şi de valorificare a zăcămintelor miniere, în perioada interbelică 321
2. Structura industriei extractive în perioada interbelică 329
3. Dinamica producției industriale extractive în perioada interbelicăx 331
4. Factorii de creştere a producției industriei extractive, în România interbelică 352

PARTEA A II-A. INDUSTRIA PRELUCRĂTOARE ÎN ROMÂNIA INTERBELICĂ 379

CAPITOLUL I. PRODUCȚIA INDUSTRIALĂ 379

1. Dinamici 379
2. Structuri 390

CAPITOLUL II. FACTORII DE CREŞTERE 403

1. Forța de muncă 403
2. Productivitatea muncii 408

CAPITOLUL III. CÂTEVA SEMNIFICAȚII 419

NOTE BIBLIOGRAFICE 430

CUVÂNT ÎNAINTE

În studiile care urmează prezentăm rezultatele muncii desfăşurate de colectiv la tema *Industria în România interbelică*. În centrul atenției au stat problemele legate în special de analiza nivelului, dinamicii şi structurii producției industriei, ca şi a factorilor ei de creştere.

Studiile le-am grupat în două părți. Într-o primă parte am inclus cercetările efectuate asupra industriei extractive, iar în cea de a doua parte pe cele referitoare la industria mecanizată ("mare") prelucrătoare.

O atare grupare credem că oglindeşte nu numai un criteriu "tehnologic", ci mai ales intenția autorilor de a adânci analiza şi, respectiv, dorința lor de a înfățişa cât mai la obiect ce a însemnat industria mecanizată – în diversele ei sectoare – din România interbelică.

Informația documentară primară folosită provine din surse oficiale şi semioficiale: anuare statistice, buletine, precum şi publicații de specialitate, inclusiv documente de arhivă.

Sursele disponibile au fost utilizate critic, iar în prelucrarea datelor brute extrase colectivul s-a ghidat, ori de câte ori a fost cazul, după metodologia actuală dominantă în cercetările de profil.

Pe parcursul muncii colectivul a primit sprijinul a numeroşi colegi şi specialişti, al conducerii institutului şi a membrilor consiliului ştiințific, cărora le adresăm şi pe această cale întreaga noastră gratitudine.

dr. Gheorghe DOBRE

PARTEA I

INDUSTRIA EXTRACTIVĂ DIN ROMÂNIA, ÎNTRE ANII 1921 ŞI 1939

A. PLATON

Încheierea procesului de făurire a statului național unitar român a marcat pe plan economic întregirea şi consolidarea pieței interne, sudarea complexului economiei naționale la scara întregii țări, prin concentrarea întregului patrimoniu, a resurselor economice şi spirituale ale poporului, făcând ca țara noastră să păşească într-o etapă distinctă a progresului material şi suprastructural.[1]

De noile premise favorabile unei dezvoltări mai intense a forțelor productive, accelerării progresului economic şi cultural al țării a beneficiat şi industria extractivă prin reunirea în cadrul economiei naționale a unor resurse dispersate până în acel moment. S-a creat, în acest mod, posibilitatea de punere în valoare de către România a importantelor bogății ale subsolului (cărbuni, gaz metan, minereuri metalifere, sare, cariere de piatră) care până la 1 decembrie 1918 fuseseră exploatate şi serviseră intereselor Austro-Ungariei.

Deşi de-a lungul întregii perioade interbelice țara noastră a continuat să rămână o țară slab dezvoltată din punct de vedere industrial, industria din România a cunoscut un avânt şi o diversificare notabile. În context, industria extractivă a jucat un rol remarcabil prin aportul însemnat la producția industrială, de energie primară şi de minereuri şi materii prime, precum şi – în cazul petrolului – la export. Astfel, ponderea industriei extractive în volumul producției globale a industriei mari din România interbelică a oscilat între 12,2% (în 1938) şi 21,1% (în 1926).[2] În ceea ce privește greutatea specifică a produselor petroliere în totalul exporturilor românești, după ce în intervalul cuprins între 1921 şi 1927 a oscilat între 11,9% şi 24,7%, începând cu 1928, ea crește rapid, atingând plafonul maxim în 1933, anume 54,5%.[3] Deşi următorii cinci ani (1934-1936) au marcat scăderi ale ponderii derivatelor petroliere în volumul exporturilor – aceasta pendulând între 40,25% şi 51,9% –, produsele din țiței şi-au

menținut primatul în rândul mărfurilor cu care România participa la schimbul internațional de valori materiale.[4]

În astfel de condiții, zăcămintele de petrol au constituit unul dintre factorii principali care au determinat, începând cu finele lui 1938, presiunile politice şi militare exercitate tot mai puternic de Germania hitleristă asupra României, presiuni care, coroborate cu izolarea pe plan internațional a țării noastre, s-au soldat cu subordonarea ei economică de către cel de-al treilea Reich. Rolul deosebit al petrolului este pus în evidență şi de ponderea derivatelor din țiței în volumul exporturilor româneşti între anii 1940 şi 1944, care a fost de 62,5% în 1940, de 77,9% în 1941, 60% în 1942, 66,1% în 1943 şi 64,1% în 1944.[5]

1. Regimul de exploatare şi de valorificare a zăcămintelor miniere, în perioada interbelică

Politica de stat în domeniul punerii în valoare a bogățiilor subsolului, în răstimpul dintre cele două războaie mondiale, a fost jalonată de cele trei acte normativ-juridice adoptate, anume de legea minelor din 1924, de cea din 1929 şi, respectiv, din 1937.

Principiile generale care au stat la baza Legii minelor de la 4 iulie 1924[6], elaborată în vremea guvernării Partidului Național Liberal, au fost următoarele:

I. bogățiile subsolului aparțin integral statului[7], cu excepția drepturilor miniere "dobândite înainte de promulgarea Constituției din 28 martie 1923", recunoscute şi validate ca atare;
II. dreptul de valorificare a zăcămintelor miniere era exercitat de stat, fie direct, fie transmițându-l particularilor;
III. instituirea concesiunilor se realiza numai în regiuni declarate în prealabil proprietate minieră concesionabilă, pe baza prospecțiunilor, urmate de lucrări de exploatare, prin care s-a dovedit neîndoios existența unui zăcământ exploatabil;
IV. zăcămintele de petrol şi gaze aflate în vecinătatea imediată a regiunilor în exploatare şi în care continuitatea zăcământului poate fi considerată ca suficient dovedită vor putea fi declarate proprietate minieră concesionabilă, fără a se mai face lucrări de explorare;
V. acordarea concesiunii îmbracă următoarele forme:
   a) concesiune pe bază de redevență;
   b) concesiune sub forma unei asociații între stat şi întreprinderea concesionară;

c) concesiune sub forma unei combinații a sistemelor mai sus menționate;

VI. încurajarea participării capitalului autohton la exploatarea bogățiilor subsolului, în consens cu politica "prin noi înşine" preconizată de partidul liberal. De aici rezulta dreptul statului de a-şi alege întreprinderile exploratoare şi exploatatoare în funcție de capacitatea tehnică şi financiară necesară punerii în valoare a resurselor subsolului, dar acordând preferință "societăților anonime miniere române", respectiv societăților în care cetățenii români dețineau majoritatea capitalului social (cel puțin 60%), precum şi preponderența în organele de conducere (președenția consiliului de administrație, două treimi din numărul membrilor consiliului de administrație, ai comitetului de direcție şi ai cenzorilor). Societățile aparținând capitalului străin puteau beneficia de avantajele societăților miniere cu capital exclusiv sau majoritar românesc – anume obținerea de noi concesiuni – dacă în primii 10 ani de la aplicarea legii minelor se transformau potrivit normelor pomenite şi cu condiția ca, de la început, majoritatea membrilor consiliului de administrație, comitetului de direcție, ca şi președintele să fie cetățeni români. În caz de neconformare din vina societății respective, concesiunea urma a fi retrasă;

VII. explorările se efectuau pe baza unui permis exclusiv, acordat în limitele câte unui perimetru rezervat, perimetru stabilit în funcție de natura fiecărui zăcământ minier. Acelaşi principiu se aplica şi în ceea ce priveşte suprafața perimetrelor de exploatare;

VIII. pentru o mai bună punere în valoare a zăcămintelor, se preconiza obligativitatea comasării proprietăților miniere de mică întindere, precum şi formarea de "ținuturi miniere", în scopul concentrării operațiunilor de preparare mecanică, de tratament metalurgic sau industrial al produselor subsolului;

IX. suprafețele miniere şi accesoriile lor definite în lege - considerate proprietate imobiliară – nu puteau fi nici împărțite, nici vândute în loturi, nici reunite în mâinile unei singure întreprinderi, nici forma obiectul unei tranzacții de orice fel, fără autorizarea statului. La expirare sau în caz de retragere a concesiunii, suprafața minieră reintra în patrimoniul statului, liberă de orice sarcină, statul substituind toate drepturile acordate concesionarului;

X. rezervarea pe seama statului a mijloacelor pentru transportul produselor miniere afară din perimetrul concesionat, la centrele de prelucrare, de consum sau la punctele de export;

XI. în scopul de a se împiedica formarea unor capacități de rafinaj disproporționate în raport cu extracția de țiței, înființarea de noi rafinării sau extinderea celor existente erau subordonate unei autorizări a Ministerului Industriei şi Comerțului;

XII. în privința desfacerii produselor petroliere, exportul acestora rămânea liber, iar prețurile de pe piața internă nu puteau depăşi "prețurile mondiale".

Venirea la conducerea țării a Partidului Național Țărănesc a avut drept consecință schimbări importante în politica minieră, concretizate în adoptarea Legii pentru modificarea Legii minelor din 4 iulie 1924, promulgată la 27 martie 1929[8].

Noul partid de guvernământ pornea de la concluzia – formulată şi în expunerea de motive prezentată Camerei Deputaților – potrivit căreia "regimul minier de la 1924 n-a produs rezultatele aşteptate şi nu poate fi considerat drept concretizarea unei politici miniere de stat, menite să contribuie la dezvoltarea economiei naționale şi la ocrotirea intereselor statului"[9]. Se aprecia că obiectivele urmărite de legiuitorul din 1924 nu numai că n-au fost atinse, dar că pe parcurs s-au produse abuzuri, de cele mai multe ori în dauna statului şi în favoarea numai a câtorva interesați; mai ales în ceea ce priveşte distribuirea drepturilor de explorare şi exploatare, sub masca unor "interese naționale şi generale", sortite în primul rând să încurajeze formarea şi dezvoltarea capitalului autohton în întreprinderile miniere, au fost favorizate unele interese de partid.

Adept al politicii "porților deschise", PNȚ pornea de la premisa că România, pentru a-şi pune în valoare bogățiile, trebuia să apeleze la finanțele internaționale şi, ca urmare, prin instaurarea unui regim de "tratament egal" pentru capitalul românesc şi cel străin, să stimuleze, pe cât posibil, investițiile venite de peste hotare. "Pentru punerea în valoare a zăcămintelor miniere – se specifica în expunerea de motive mai sus amintită – politica minieră de stat trebuie să supună la un tratament egal capitalurile străine şi cele naționale. Acest regim normal este impus de condițiile elementare determinate de interdependența economică dintre popoare. Relațiile economice internaționale impun libertatea circulațiunii capitalurilor, care nu este altceva decât un corolar firesc al libertății circulațiunii mărfurilor"[10].

De aici rezulta o primă modificare a legii din 1924, în sensul că se permitea instituirea concesiunilor asupra societăților de orice fel, române şi străine, care îndeplineau cerințele legii, respectiv dispuneau de capacitate

tehnică şi financiară corespunzătoare. Desigur, în condiţiile acţiunii legilor economice obiective care guvernează mecanismul economiei capitaliste, tratamentul egal nu putea favoriza decât penetraţia şi consolidarea "partenerului" mai puternic, respectiv a capitalului străin. Singura restricţie impusă acestuia consta în obligativitatea ca 3/4 din personalul tehnic, comercial şi administrativ, ca şi din numărul muncitorilor să fie cetăţeni români.

Urmărindu-se înlăturarea "arbitrarului" şi a "suspiciunii" în privinţa distribuirii concesiunilor, s-a introdus, ca regulă generală, acordarea lor pe bază de licitaţie publică.

Pentru a se limita însă posibilitatea acaparării integrale a rezervei statului de ţinuturi petrolifere, legea din 1929 specifica (în art. 184) că, "pentru fiecare trei perimetre concesionate pe bază de licitaţie publică, să se concesioneze câte un perimetru fără licitaţie, în condiţiile generale ale legii, societăţilor care au capacitate tehnică şi financiară, însă sunt lipsite de rezerve îndestulătoare", respectiv întreprinderilor româneşti.

Alte modificări aveau în vedere stimularea prospecţiunilor, dobândirea de către acestea a unui caracter real şi nu fictiv, în scopul îmbogăţirii patrimoniului statului cu noi rezerve situate în regiuni necunoscute ca atare. Astfel, în cazul zăcămintelor de ţiţei, la acordarea drepturilor de exploatare se făcea o distincţie precisă între regiunile explorabile în care se puteau acorda permise exclusive şi regiunile probabile, situate în vecinătatea exploatărilor şi care deveneau regiuni cunoscute şi concesionabile, deci se constituiau în întregime drept rezervă a statului. Permisele exclusive de explorare erau de două feluri: a) pe perimetre rezervate care constituiau un drept pentru cei ce le obţineau şi b) pe perimetre obligatorii, constituind o îndatorire pentru întreprinderile concesionare care au obţinut de la stat, pe bază de licitaţie publică sau bună învoială, concesiuni petrolifere în suprafaţă de peste 40 ha. Perimetrele de explorare obligatorie constituiau o inovaţie a legiuitorului din 1929, menită să impulsioneze prospectarea regiunilor necunoscute îndepărtate – în care de obicei nu se solicitau explorări – în scopul de a se "introduce în patrimoniul statului noi rezerve petrolifere, pe cât posibil de durată, cu ajutorul cărora statul să-şi reglementeze politica sa economică în raport cu interesele generale ale ţării". Concomitent, suprafaţa perimetrelor de explorare a fost mărită de la 100-400 ha la 400-1.000 ha, pentru a da exploratorului putinţa să-şi aleagă punctele cele mai favorabile pentru a explora mai multe cute anticlinale" şi pentru a permite, în acelaşi timp, ca "statul să recupereze ca rezervă o suprafaţă mai mare decât ar putea avea la perimetrele mai mici". La

declararea proprietății miniere concesionabile – în urma lucrărilor de prospecțiune – regiunea era împărțită în două: perimetrul cuvenit exploratorului şi rezerva statului. Dacă suprafața declarată proprietate minieră concesionabilă nu era mai mare de 200 ha, ˝ se acorda de drept exploratorului, iar cealaltă jumătate se constituia în rezerva statului. În cazul în care suprafața depășea 200 ha, exploratorul primea pentru fiecare 100 ha în plus numai 25% din perimetru, restul intrând în rezerva statului.

În acelaşi sens, suprafața minimă a perimetrelor de explorare a resurselor carbonifere era majorată de la 100 la 200 ha, iar pentru trei puncte prospectate cu rezultat favorabil, exploratorul avea dreptul să obțină concesiunea pe o suprafață de 200 ha. Restul, în cazul unui perimetru mai mare de 200 ha, forma rezerva concesiunii.

Dacă în sectorul combustibililor minerali, al zăcămintelor de sare, al izvoarelor minerale şi al gazelor naturale (altele decât hidrocarburile gazoase) întreprinderile exploratoare erau alese de către Ministerul Industriei şi Comerțului, în funcție de posibilitățile tehnice şi financiare, în cazul celorlalte tipuri de zăcăminte (minereuri metalifere şi nemetalifere, cariere) permisul exclusiv de explorare era acordat în baza unui drept de prioritate, anume primului solicitant înscris în registrul special al autorității miniere, iar proprietatea minieră concesionabilă ce rezulta din lucrările de explorare efectuate revenea de drept şi integral exploratorului.

Revenirea Partidului Național Liberal la guvernare, la care s-a adăugat faptul că în decursul anilor de aplicare a "noului aşezământ minier creat de Constituția din martie 1923, prin naționalizarea subsolului minier al statului şi legiferat prin Legea minelor din 1924, cu modificările ei din 1929, s-au constatat o serie de imperfecțiuni de mare importanță economică şi juridică"[11], a determinat adoptarea unei noi legi a minelor, la 24 martie 1937, prin care erau schimbate o serie de prevederi cuprinse în actul normativ-juridic elaborat în 1929.

O primă modificare constă în suprimarea privilegiului primului înscris în evidența autorității miniere, în ceea ce privește exploatarea minereurilor metalifere, nemetalifere, a carierelor. Aceasta întrucât "s-au născut speculațiuni şi acaparări de terenuri obținute prin simple cereri depuse de oricine, urmărindu-se numai comercializarea privilegiului de prim înscris, fără a se face cercetări sau începe lucrări de explorare"[12]. Ca urmare, explorarea tuturor zăcămintelor subsolului urma a se realiza sub un regim unic, care avea la bază capacitatea tehnică şi financiară a solicitatorului, ținându-se seama, totodată, de "interesul național", respectiv de încurajare a capitalului românesc.

Apreciindu-se drept necesară realizarea explorării ținuturilor petrolifere potrivit unui plan rațional şi economic, eşalonat în timp, acestea erau împărțite în patru categorii:

a) explorări de categoria I, în care se includeau terenurile din jurul exploatărilor existente, la o distanță minimă de 2 km şi maximă de 20 km, unde accidentele tectonice bănuite petrolifere pot fi constatate prin observațiuni geologice de suprafață. Aceste explorări se efectuau sub forma autorizării de sonde izolate;
b) explorări de categoria a II-a, care cuprindeau terenurile situate între 2 şi 20 km, în vecinătatea exploatărilor în funcțiune şi unde accidentele tectonice nu puteau fi stabilite prin observațiuni geologice la suprafață, precum şi suprafețele pentru care s-au acordat drepturi de explorare până în momentul publicării legii din 24 martie 1937;
c) explorări de categoria a III-a, respectiv terenurile din regiuni necunoscute şi în care nu existau exploatări petrolifere;
d) explorări obligatorii în regiuni necunoscute, constituind obligații ce derivau din obținerea de concesiuni.

Perimetrele supuse explorării erau în suprafață de 400-1.000 ha pentru cele de categoria a II-a, de maximum 500 ha pentru cele de categoria a III-a şi de cel mult 400 ha, în cazul celor obligatorii.

La acordarea perimetrelor de explorare se avea în vedere ca societățile să dispună de capacitate tehnică şi financiară, capitalul să fie nominativ majoritar autohton, iar consiliul de administrație alcătuit integral din cetățeni români. Se observă revenirea la principiul înlesnirii participării într-o măsură sporită a capitalului românesc la valorificarea zăcămintelor de țiței, principiu regăsit şi în legea din 1924.

Distribuirea perimetrelor de exploatare din rezerva statului se realiza tot “prin licitație publică şi bună învoială”, dar cu următoarele corective față de Legea minelor din 1929:

a) din rezerva cuvenită statului în urma lucrărilor de explorare (sonde izolate) şi jumătate din rezerva provenită din explorarea ținuturilor de categoria a II-a şi a III-a se atribuiau prin bună învoială societăților cu capital normativ, deținut în majoritate de cetățeni români şi al căror consiliu de administrație era format în întregime din cetățeni români;
b) restul perimetrelor din rezerva statului se acorda prin licitație publică, la care aveau dreptul de participare toate societățile dotate cu capacitate tehnică şi financiară.

Un alt aspect al valorificării subsolului care a făcut obiectul unor modificări a fost acela al comasării perimetrelor de suprafață mică. Se pornea de la considerentul că, pe de o parte, necesitatea unei exploatări raționale a zăcămintelor miniere, în special a celor de țiței, reclama o suprafață de teren mare pentru întreprinderea unor atare puneri în valoare a resurselor. Pe de altă parte, Constituția din 1923, recunoscând "drepturile câştigate", respectivele drepturi dobândite trebuiau respectate şi în cazul suprafețelor mai mici. Pentru a armoniza aceste două feluri de interese, legea din 1924 a stabilit o procedură specială de reunire a parcelelor de suprafață mică. Dar "comasarea în vechea lege (din 1924 şi cea din 1929) s-a dovedit inaplicabilă din cauza unor proceduri greoaie şi în special din cauza citării proprietarilor suprafețelor care nemaiavând interes la comasarea pentru terenurile lor concesionate, ba, dimpotrivă, având uneori interese contradictorii punerii în exploatare a terenurilor concesionate de ei, împiedicau realizarea comasării"[13].

Se impunea deci o "simplificare şi o adecvare a comasării necesităților reale" prin:

a) îndepărtarea de la procedura comasării a proprietarilor concedenți cărora li se recunoştea redevența contractuală din cantitatea extrasă, calculată proporțional cu suprafața încorporată în perimetrul de comasare;
b) stabilirea directă a comasării prin decizie ministerială, în cazul acordului tuturor părților, în aceste condiții, fiind inutilă procedura prin instanțe judecătoreşti, comasarea devenind de drept contractuală prin recunoaşterea legii, cu ratificarea şi controlul Ministerului Industriei şi Comerțului;
c) stabilirea comasării prin instanțe de judecată (comisiunea minieră) cu procedură sumară ori de câte ori există divergențe între viitorii componenți ai unui perimetru comasat[14].

În sfârşit, o ultimă intervenție a legiuitorului, în perioada interbelică, se produce în septembrie 1939, când, pentru a încuraja exploatarea până la ultima limită a zăcămintelor petrolifere cunoscute, se decide ca puțurile şi sondele care au servit la exploatarea petrolului şi au rămas în proprietatea statului, situate pe concesiuni abandonate de concesionar sau al căror termen de concesionare a expirat, puteau fi atribuite spre valorificare persoanelor fizice, nu numai societăților, fie prin licitație restrânsă, fie prin licitație publică[15]. Totodată, pentru a se evita abandonul şi a se încuraja exploatarea terenurilor "lipsite de rentabilitate" – în condițiile scăderii

extracției de țiței, a producerii fenomenului de secătuire a regiunilor petrolifere cunoscute, precum şi a rezultatelor nesemnificative în ceea ce privește explorarea şi punerea în valoare de noi suprafețe –, au fost reduse redevențele pentru atare zone.

Din succintul tablou prezentat, rezultă că în perioada dintre cele două războaie mondiale politica de stat în domeniul industriei extractive – concretizată în reglementările existente în legislația minieră adoptată – a urmărit, în esență, următoarele obiective: exploatarea rațională a zăcămintelor, încurajarea explorărilor pentru descoperirea şi punerea în valoare de noi resurse ale subsolului, asigurarea de venituri la bugetul statului, formarea de cadre specializate autohtone, ca şi încurajarea investițiilor de capital românesc în acest sector de activitate economică (este vorba de legea din 1924 şi de cea din 1937). Mijloacele preconizate pentru atingerea țelurilor au diferit – aşa cum reiese şi din cele arătate – de la o etapă la alta şi în funcție de partidul de guvernământ.

Dar, din păcate pentru economia națională, deşi producția industriei extractive a înregistrat creşteri notabile, modul în care s-a realizat exploatarea (avem în vedere în primul rând țițeiul care constituia produsul de bază) a fost neeconomic. Referindu-se la felul în care s-au valorificat factorii energetici, ampla lucrare *Enciclopedia României* constata că "s-au risipit, fără niciun folos: rezervele petrolifere, cele de gaze naturale şi cele forestiere, iar alte izvoare de energie au fost lăsate neexploatate sau insuficient valorificate"[16].

La rândul ei, preocuparea societăților în sensul explorării şi atragerii în circuitul economic de noi zăcăminte a fost foarte slabă, mai ales în extracția de țiței. "Nu numai că marile societăți nu au solicitat astfel de explorări, dar, când prin achiziționarea la licitație a concesiunilor de exploatare s-au obligat să execute explorări în regiuni necunoscute indicate de Institutul Geologic, nu şi-au ținut angajamentele luate"[17]. Mai întreg forajul a fost executat în regiuni petrolifere cunoscute şi foarte bogate, lucrările de explorare fiind "aproape inexistente, iar producția datorită acestor lucrări fiind neglijabilă"[18].

În privința creşterii ponderii capitalului românesc în ramurile extractive, deşi ea s-a produs, capitalul străin a continuat să fie permanent preponderent, iar puterea sa economică nu a fost slăbită, ci, din contră, ea s-a întărit. Dovadă în această direcție este faptul că, în totalul producției miniere, ca şi în cel al desfacerilor pe piața internă şi externă, societățile străine au deținut o parte deosebit de ridicată şi în continuă augmentare[19].

În plus, prin recunoaşterea "drepturilor câştigate", au fost validate concesiunile obținute de capitalul străin în perioada de până în martie 1923, iar "tratamentul egal" aplicat în intervalul 1929-1937 nu putea fi de natură să favorizeze capitalul autohton, mult mai slab decât cel venit de peste graniță.

La cele arătate s-a mai adăugat eludarea sistematică de către societățile străine a multora dintre prevederile actelor normativ-juridice în vigoare.

Una dintre puținele realizări cu adevărat pozitive a fost formarea în țară a unor cadre de specialitate bine pregătite, mai ales în ramura petrolului şi a cărbunilor, prin care s-a creat şi consolidat o prețioasă experiență românească.

Cauza fundamentală a discrepanței dintre țelurile declarate şi rezultatele obținute în politica minieră rezida din locul deținut în România în ansamblul diviziunii internaționale a muncii, de țară slab dezvoltată, care întrunea condițiile clasice pentru plasarea "surplusului de capital" apărut în țările capitaliste dezvoltate. Referindu-se la consecințele valorificării bogățiilor prin intermediul plasamentelor de capital străin, lucrarea *Enciclopedia României* aprecia cu deplină îndreptățire: "concesionarea exploatării bogățiilor naturale ale unei țări străinilor echivalează aproape cu o expropriere a naționalilor de avuțiile țării lor. Exploatarea în aceste condiții se caracterizează, în general, prin risipă, prin lipsă de grijă pentru rezerve şi de prevedere pentru viitor. Este aşa-numita exploatare colonială. Foarte adeseori, după terminarea exploatărilor făcute de străini, locuitorii țării şi statul nu se aleg de pe urma avuției naționale decât cu aceeaşi sărăcie ca şi mai înainte"[20]. A fost şi cazul industriei extractive din România interbelică, mai ales că statul român nu a încercat să atenueze aceste consecințe prin exercitarea unui control sau supravegherea riguroasă a activității desfăşurate de societățile aparținând capitalului străin.

2. Structura industriei extractive în perioada interbelică

La momentul 1921 – conform datelor prezentate în tabelul 1 – structura industriei extractive din România era următoarea: 46,9% țiței, 42,7% cărbuni, 1,5% gaze naturale, 2,6% minereuri metalifere, 0,2% minereuri nemetalifere, 5,2% sare şi 0,9% producția carierelor de piatră. Peste 18 ani, în 1939, ea se prezenta astfel: țiței 69,3%, cărbuni 11,4%, gaze naturale 6,5%, minereuri metalifere 7%, minereuri nemetalifere sub 0,1%, sare 4,5% şi producția carierelor 1,3%.

În principal, 1939 marchează, comparativ cu anul de bază, o creştere puternică a ponderii extracției de țiței (cu 22,4 puncte procentuale) şi o diminuare la fel de spectaculoasă a greutății specifice revenind cărbunelui

(cu 31,3 puncte procentuale). La celelalte produse sau grupe de produse înregistrăm majorări - mai importante în cazul gazelor naturale (cu 5 puncte procentuale) şi al minereurilor metalifere (cu 4,4 puncte procentuale) şi mai puțin concludente în cel al carierelor de piatră (cu 0,9 puncte procentuale); în cazul extracției de sare consemnăm o scădere uşoară (cu 0,7 puncte procentuale), în vreme ce minereurile nemetalifere îşi reduc şi mai mult ponderea – şi aşa nesemnificativă –, ajungând să reprezinte sub 0,1% din totalul anului.

Modificările însemnate care au avut loc în cadrul industriei extractive din România interbelică sunt relevate şi de coeficientul schimbărilor structurale, estimat la 14,76 pentru perioada 1921-1939, la 9,30 pentru intervalul 1921-1928, la 3,44 pentru anii crizei economice mondiale şi la 6,90 pentru ultimii şase ani investigați[21].

Tabelul 1

Structura producției miniere a României, între anii 1921-1939[x]

Anul	Total, mii lei	% din total						
		Țiței	Cărbuni	Gaze nat.	Min. met.	Min. nemet.	Sare	Cariere de piatră
1921	2.176.225	46,9	42,7	1,5	2,6	0,2	5,2	0,9
1922	3.332.884	56,3	33,4	1,5	2,0	0,2	5,1	1,5
1923	6.118.620	61,4	29,2	1,8	2,8	0,1	3,6	1,1
1924	7.635.436	60,0	30,0	2,3	2,5	0,1	3,5	1,6
1925	8.875.918	64,8	25,8	2,1	2,2	0,1	3,1	1,9
1926	11.797.516	62,7	25,1	1,9	1,9	0,1	6,6	1,7
1927	10238173	59,6	26,7	2,4	2,1	0,1	6,9	2,2
1928	11.739.270	62,6	23,9	2,9	1,9	xx	6,5	2,2
1929	11.725.605	63,5	21,8	4,1	2,1	xx	6,1	2,4
1930	10.148.265	64,6	17,6	5,5	3,1	xx	6,5	2,7
1931	5.513.565	50,2	24,8	7,3	5,2	xx	9,7	2,8
1932	5.521.580	53,0	22,5	6,2	3,8	xx	11,7	2,8
1933	5.507.274	58,1	17,9	5,6	5,3	xx	11,2	1,9
1934	5.519.948	52,0	18,7	8,7	6,9	xx	11,2	2,5
1935	7.799.340	58,5	15,5	6,6	8,3	xx	8,6	2,5
1936	8.171.393	62,4	15,3	5,1	7,9	xx	7,3	2,0
1937	12.267.749	65,9	11,5	9,4	6,5	xx	4,9	1,8
1938	9.598.703	57,6	15,4	10,0	8,1	xx	5,9	3,0
1939	13.653.287	69,3	11,4	6,5	7,0	xx	4,5	1,3

[x] Calculat pe baza datelor din *Statistica industriei extractive 1939*, Bucureşti, Institutul Central de Statistică, 1942, p. 3-12, 21, 47, 54, 74-75.

[xx] Sub 0,1%.

Datele din tabelul 1 pun în evidență poziția predominantă deținută de exploatarea țițeiului în ansamblul industriei miniere din țara noastră, între cele două războaie mondiale.

Într-adevăr, în absolut toți anii considerați, țițeiul a deținut, de departe, primatul. Dacă facem abstracție de anul de bază (1921) când a deținut o pondere de "numai" 46,9%, participarea țițeiului la producția minieră a fost de peste 50% într-un număr de opt ani şi de peste 60% într-un număr de 10 ani, atingând nivelul cel mai înalt în 1939, cu 69,3%. Pe locul doi s-au situat – în mod permanent – cărbunii, cu o greutate specifică mare în anul de început al perioadei (42,7% din total). Pe parcurs însă, s-a manifestat o tendință puternică de reducere a ponderii lor, care în anul 1939 atinge punctul cel mai coborât (11,4% din total). Celelalte produse sau grupe de produse au avut greutăți specifice mult mai mici, care au oscilat între următoarele limite: gazele naturale între 1,5% (în 1921 şi 1922) şi 10% (în 1938), minereurile metalifere între 1,9% (în 1926 şi 1928) şi 8,3% (în 1935), minereurile nemetalifere între sub 0,1% şi 0,2%, sarea între 3,1% (în 1925) şi 11,7% (în 1932) şi carierele de piatră între 0,9% (în 1921) şi 3% (în 1938)[22].

3. Dinamica producției industriale extractive în perioada interbelică[x]

Ritmul mediu anual de creştere a industriei extractive din România – în cadrul subperioadelor dintre cele două războaie mondiale – a fost extrem de inegal şi cu o tendință de scădere deosebit de pronunțată. Astfel, dacă între anii 1922 şi 1928 ritmul mediu anual de creştere a fost remarcabil (13,6%), în timpul crizei economice mondiale el a scăzut la 5,5% - un ritm notabil totuşi pentru o perioadă de criză, mai ales în condițiile în care producția din alte ramuri economice s-a diminuat considerabil – pentru ca în intervalul 1934-1939 ritmul mediu anual de creştere să fie deosebit de mic, anume 0,7%[23]. Drept rezultat, ritmul mediu anual de creştere al industriei extractive pe întreaga perioadă supusă investigației (1922-1939) a fost de 6,9%.

Pe ansamblul său, producția industriei extractive a sporit constant până în 1936, an în care se realizează nivelul cel mai înalt, respectiv

[x] În calcul s-a inclus: extracția de țiței, cărbuni, minereuri metalifere şi nemetalifere, producția carierelor de piatră, precum şi gazul natural consumat şi valoarea sării vândute, întrucât pentru producția ultimelor două produse izvoarele documentare nu ne oferă date.

10.935.657 mii lei valuta anului 1938, ceea ce reprezintă o creştere de aproape 3 ori a valorii înregistrate în anul 1921 (vezi datele din tabelul 2). În ultimii trei ani (1937, 1938 şi 1939) notăm – față de nivelul atins în 1936 – reduceri cu 10,4%, 12,2% şi, respectiv, 15,4%, astfel încât producția anului 1939 reprezenta o creştere de numai 2,3 ori în raport cu anul de bază al perioadei (1921).

În legătură cu dinamica industriei extractive din România interbelică, consemnăm creşterea produsă în răstimpul crizei economice mondiale, când indicii s-au situat la următoarele niveluri: 1929=108,2, 1930=117,2, 1931=125,1, 1932=131,4, 1933=130,6 (1928=100)[24].

Acest curs a fost determinat în foarte bună măsură de evoluția înregistrată de cele două produse de bază ale industriei extractive româneşti – petrolul şi cărbunii – respectiv de creşterea puternică a producției de țiței, paralel cu trendul la fel de sensibil de diminuare a importanței extracției de cărbuni. Dacă până în 1936 sporul spectaculos al producției de țiței a compensat din plin reducerile sau oscilațiile care au avut loc în producția din celelalte ramuri ale industriei extractive, scăderea pregnantă – după anul pomenit – a extracției de petrol a cauzat un efect similar la nivelul ansamblului industriei miniere.

Tabelul 2

Producția industriei extractive a României, În anii 1921-1939[x]

- mii lei 1938 -

Anul	Valoarea producției	Indici	
		De bază	În lanț
1921	2.782.824	100,0	-
1922	3.325.210	119,5	119,5
1923	3.794.945	136,4	114,1
1924	4.273.589	153,6	112,6
1925	4.845.144	174,1	114,6
1926	5.763.827	207,1	119,0
1927	6.264.201	225,1	108,7
1928	6.802.333	244,4	108,6
1929	7.358.835	264,4	108,2
1930	7.974.421	286,6	108,4
1931	8.512.638	305,9	106,7

Anul	Valoarea producției	Indici	
		De bază	În lanț
1932	8.938.077	321,2	105,0
1933	8.886.082	319,3	99,4
1934	10.314.801	370,7	116,1
1935	10.413.908	374,2	101,0
1936	10.935.657	393,0	105,0
1937	9.799.071	352,1	89,6
1938	9.588.703	344,9	102,1
1939	9.256.163	332,6	96,4

[x] Calculat pe baza datelor din *Statistica industriei extractive 1939*, Bucureşti, Editura Institutului Central de Statistică, 1942, p. 3-12, 21, 47, 54, 74-75; *Anuarul statistic al României*, 1939 şi 1940, Bucureşti, M.O., Imprimeria Națională, 1940, p. 456-461, 472-475.

3.1. Dinamica producției de țiței

De-a lungul întregii perioade interbelice, petrolul – unul dintre produsele de bază ale României din acel timp – a deținut un loc şi a jucat un rol dintre cele mai importante nu numai în cadrul industriei extractive, ci şi al economiei naționale, țara noastră fiind cunoscută drept unul dintre principalii producători şi în special exportatori de derivate petroliere, urmare a dezvoltării remarcabile pe care a cunoscut-o această ramură.

Este semnificativ pentru creşterea înregistrată de extracția de petrol între cele două războaie mondiale şi, prin urmare, a importanței sale sporite, faptul că, între anii 1857 şi 1939, din subsolul românesc s-a scos o cantitate totală de 120.282.235 t țiței, din care 1.716.086 t (sau 1,4%) în intervalul 1847-1900, 21.513.192 t (reprezentând 17,9% din total) în primele două decenii ale secolului nostru şi 97.052.957 t (respectiv 80,7%) în perioada 1921-1939[25]. Deci, în decursul a 19 ani interbelici (1921-1939) s-a extras o cantitate de țiței de 3,2 ori mai mare decât în cei 64 ani precedenți.

Pe subperioade, cele 97.052.957 t de țiței au fost extrase după cum urmează: 20% în anii 1921-1928, 33% în timpul crizei economice mondiale din 1929-1933 şi 47% în cei din urmă şase ani (1934-1939) ai perioadei avute în vedere.

La fel, dacă nu chiar mai grăitor, este ritmul mediu anual de creştere pe care extracția de țiței a înregistrat-o în anii 1929-1939, anume 9,75%. Pe

subperioade, acest ritm a fost deosebit de înalt (20,5%) între 1922 şi 1928, a scăzut în perioada crizei economice mondiale din 1929-1933 la 11,5%, pentru a deveni negativ (-2,8%) în anii 1934-1939, datorită reducerilor simțitoare ale producției în 1937 şi mai ales în 1938 şi 1939.

În comparație cu ritmul mediu anual de creştere al industriei extractive, ritmul extracției de petrol a fost mai mare cu 41,3% pe ansamblul perioadei 1922-1939, cu 50,7% în intervalul 1922-1928 şi dublu în răstimpul crizei economice mondiale. În schimb, în anii 1934-1939, când ritmul mediu anual de creştere a extracției de petrol devine negativ (-2,8%), ritmul de creştere al industriei extractive rămâne pozitiv, este adevărat, la un nivel foarte scăzut (0,7%).

Din punctul de vedere al evoluției producției, extracția de țiței a cunoscut o curbă continuu ascendentă – cu excepția anului 1935, când indicele s-a situat la un nivel de 98,9 față de 1934 – până în 1936, an în care se realizează recordul perioadei (vezi tabelul 3). Producția anului 1936 (8.703.497 t) depăşea de aproape 6,5 ori pe cea din 1921 şi de peste 3,5 ori pe cea din 1912, când s-a realizat punctul cel mai înalt al anilor de până la primul război mondial. Extracția din 1912 a fost atinsă în 1924, indicii anilor 1921-1924 fiind de 61,5, 72,3, 73,7 şi, respectiv, 98, comparativ cu producția anului 1912.

Nivelul culminant atins în 1936 a fost urmat de un recul accelerat, indicii anilor 1937, 1938 şi 1939 înregistrând valori de 82, 76 şi, respectiv, 72 față de 1936, ceea ce echivala cu scăderi – în ordine – de 18%, 24% şi 28%.

Panta rapid descendentă pe care a alunecat extracția țițeiului în România, în anii imediat următori lui 1936, a fost – aşa cum conchide unul dintre cunoscuții economişti, V.N. Madgearu – "rezultatul modului în care s-a admis a se exploata această însemnată avuție a subsolului nostru, lăsându-se drum liber să se epuizeze terenurile petrolifere cunoscute, înainte să se fi descoperit prin prospecțiuni şi explorări terenuri noi"[26].

În legătură cu evoluția amintită, reține atenția creşterea înregistrată în timpul crizei economice mondiale – raportate la anul 1928 sporurile au fost de 13% în 1929, de 35% în 1930, de 58% în 1931 şi de 72% în 1933 – România fiind, împreună cu Iranul, singurele țări care au marcat majorări de producție în menționata perioadă. Aceasta în vreme ce pe plan mondial producția a fost, în 1931 şi 1932, cu 5% şi, respectiv, 9% mai mică decât în 1930, iar în 1933 s-a menținut la plafonul atins în 1930[27].

Tabelul 3

Producția industriei extractive a României, în anii 1921-1939[x]

Anul	Cantitate tone	Valoare mii lei 1938	Indici	
			de bază	în lanț
1921	1.168.414	979.131	100	-
1922	1.372.905	1.150.494	117,5	117,5
1923	1.512.302	1.267.309	129,4	110,2
1924	1.860.471	1.559.075	159,2	123,0
1925	2.316.979	1.941.628	198,3	124,5
1926	3.244.415	2.718.820	277,7	140,0
1927	3.669.354	3.074.919	314,0	113,1
1928	4.282.377	3.588.632	366,5	116,4
1929	4.836.974	4.053.384	414,0	113,0
1930	5.792.311	4.853.957	495,7	119,8
1931	6.756.054	5.661.573	578,2	116,6
1932	7.348.321	6.157.893	628,9	108,8
1933	7.376.604	6.181.594	631,3	100,4
1934	8.466.205	7.094.680	724,6	114,8
1935	8.376.017	7.019.102	716,9	98,9
1936	8.703.497	7.293.530	744,9	103,9
1937	7.149.641	5.991.399	611,9	81,9
1938	6.594.252	5.524.662	564,4	92,2
1939	6.225.864	5.217.274	532,8	94,4

[x] Calculat pe baza datelor din *Statistica industriei extractive 1939*, Bucureşti, Editura Institutului Central de Statistică, 1942, p. 3, 22.

Creşterile pomenite s-au datorat în exclusivitate tentativei, de altfel încununată de succes, a capitalului străin, care deținea poziții deosebit de puternice în industria petroliferă din România, de a compensa printr-un spor masiv de producție – în fapt printr-o exploatare neeconomică a zăcămintelor – consecințele prăbuşirii prețurilor pe piața mondială, efect al marii crize.

Referitor la problematica nivelului şi dinamicii extracției de țiței, dorim ca, în cele de față, să mai menționăm doar câteva aspecte tratate pe larg într-o lucrare anterioară[28]:

a) Derivatele obținute din prelucrarea țițeiului au fost destinate în principal exportului, peste 68% din totalul producției interbelice fiind valorificat pe piața externă.

b) Consumul intern de produse petroliere a înregistrat un ritm de creştere lent, situat cu mult sub cel al producției şi îndeosebi al exportului.
c) În pofida rentabilității deosebite înregistrate de întreprinderile din ramură, contribuția industriei petrolului la creşterea economiei naționale a fost redusă, întrucât capitalul străin, care domina autoritar acest sector de activitate economică, nu a reinvestit decât într-o măsură mică profiturile, marea majoritate a acestora fiind transferate peste hotare.
d) Singurul beneficiu pentru România a constat în redevențele cuvenite statului pentru concesiunile de terenuri petrolifere şi în impozitele către fisc – impozite şi aşa diminuate în urma cunoscutei practici de camuflare a profiturilor şi de evaziune fiscală – ceea ce a însemnat foarte puțin. Analizând contribuția industriei de petrol la dezvoltarea economică a României interbelice, unul dintre autorii perioadei ajungea la următoarea concluzie la care subscriem fără rezerve: "fără îndoială că de pe urma exploatării intense a petrolului nostru am profitat şi noi. Am profitat însă într-o măsură aşa de redusă, încât acest profit nici pe departe nu se poate compara cu acela tras de capitalurile şi personalul străin, nici cu acela la care am fi avut dreptul de pe urma sacrificiilor făcute de gospodăria națională"[29]. Şi mai departe, respectivul autor susținea cu deplină îndreptățire că "disproporția aceasta nu a fost ceva incidental, ceva specific țării şi împrejurărilor de la noi. Fenomenul este curent în toate țările înapoiate economiceşte, în care capitalul străin este lăsat liber să joace rolul pe care l-a avut la noi".

Referindu-se la aceleaşi circumstanțe, I. Teodorescu, directorul general al Institutului Central de Statistică, scria următoarele: "acest capital (străin – n.n.) a fost între timp rambursat (este vorba de investiția inițială – n.n.) grație rentabilității lui, altul nou n-a mai fost adus şi, odată consolidat în țară, el a rămas neschimbat în atitudinea lui. Nu s-a asimilat, a rămas tot străin, continuând să fie un capital de exploatare care trimite peste graniță produsul obținut, fără ca în schimb economia națională să profite de această exploatare decât într-o mică măsură, sub formă de redevențe cuvenite statului pentru concesiunile de terenuri primite şi cu impozitele către fisc".

3.2. Dinamica producției de cărbuni

Alături de alte izvoare de energie, România dispunea – în raport cu necesitățile interne ale perioadei interbelice – de importante zăcăminte de

cărbuni. "România – aprecia unul dintre cunoscuții energeticieni ai vremii – este una dintre puținele țări din lume care posedă toate felurile de generatori de energie, în astfel de proporțiuni încât, utilizate în mod rațional, ar face-o complet independentă de străinătate"[30].

Potrivit estimărilor efectuate de "Comisia pentru studiul electrificării țării și coordonării exploatării combustibilului" care a activat între anii 1923 și 1926 pe lângă Institutul Geologic al României, rezervele sigure și probabile de cărbuni ale țării însumau 2.241.500.000 t[31].

După estimările altor specialiști – L. Mrazec și O. Protescu – rezervele sigure și probabile de cărbuni erau și mai mari, ele ridicându-se la 2.792.000.000 t[32] și, respectiv, la 2.984.403.390 t[33]. Desigur, autorii acestor cuantificări le considerau ca având un grad relativ de aproximare, rezervele posibile fiind apreciate ca superioare celor sigure sau probabile.

Luându-se în considerare producția și consumurile realizate de România între cele două războaie mondiale, se aprecia că rezervele cunoscute puteau asigura cerințele pe o perioadă îndelungată și că "în viitor cărbunele este sortit să reprezinte cea mai mare rezervă de energie a țării"[34].

Din punct de vedere al sortimentelor de cărbuni, România poseda în special cărbune brun de bună calitate și lignit, huila găsindu-se în cantități mai mici, iar antracitul rar.

În pofida rezervelor existente cunoscute, cărbunii au jucat – în comparație cu alte resurse energetice și în primul rând cu produsele petroliere – un rol mult mai modest în economia României, mai ales după anul 1927. Aceasta s-a datorat cel puțin următoarelor cauze:

a) Pe lângă cărbuni, România dispunea de bogate resurse de combustibili de altă natură – petrol, gaze naturale, lemn.
b) În perioada interbelică, în special după 1927, cărbunele a avut de suportat – în sfera producției materiale – din ce în ce mai mult concurența petrolului și a derivatelor sale, a căror însemnătate pe plan național și internațional a fost în continuă creștere.
c) Deși forțele de producție, economia națională, în speță industria și transporturile au cunoscut creșteri notabile, ramurile industriei grele, mari consumatoare de cărbuni – siderurgia și metalurgia îndeosebi – au continuat să rămână insuficient dezvoltate.
d) În sfera neproductivă – și în primul rând la consumul casnic pentru încălzit – se utiliza pe scară largă materialul lemnos existent din abundență în țară și, în mai mică măsură, gazul metan, iar după 1933, într-un cuantum sporit păcura, fapt ce nu era de natură să stimuleze producția de cărbuni.

e) În sfârşit, numărul redus de centrale electrice, în general, al celor bazate pe cărbuni, în special, a constituit un alt element care nu putea contribui la creşterea cererii de cărbuni pe piaţa internă.

În astfel de condiţii, nivelul şi dinamica producţiei de cărbuni a fost legată, în esenţă, de consumul realizat în transporturi, respectiv de transporturile feroviare.

Producţia de cărbuni a ţării a însumat, în anii 1921-1939, 44.752.126 t, din care 21.451.783 t (47,9% din total) s-au extras în intervalul 1921-1928, 10.494.706 t (23,5% din total) în anii 1929-1933 şi 12.805.637 t (28,6%) în răstimpul 1934-1939[35].

Evoluţia extracţiei de cărbuni s-a plasat, în România interbelică, pe o linie sinuoasă, după cum reiese şi din datele pe care le prezentăm în tabelul 4.

Tabelul 4

Producţia industriei extractive a României, în anii 1921-1939[x]

Anul	Cantitate tone	Valoare mii lei 1938	Indici	
			De bază	În lanţ
1921	1.804.687	1.111.687	100	-
1922	2.116.221	1.303.592	117,3	117,3
1923	2.521.393	1.553.178	139,7	119,1
1924	2.776.371	1.710.244	153,8	110,1
1925	2.928.850	1.804.172	162,3	105,5
1926	3.053.553	1.880.989	169,2	104,3
1927	3.223.468	1.985.656	178,6	105,6
1928	3.027.240	1.864.780	167,7	93,9
1929	3.046.027	1.876.353	168,8	100,9
1930	2.369.882	1.459.847	131,3	77,8
1931	1.918.391	1.181.729	106,3	80,9
1932	1.651.941	1.017.596	91,5	86,1
1933	1.508.465	929.214	83,6	91,3
1934	1.852.194	1.140.951	102,6	122,8
1935	1.945.053	1.198.153	107,8	105,0
1936	1.964.394	1.210.067	108,8	101,0
1937	2.183.508	1.345.041	121,0	111,6
1938	2.395.538	1.475.525	132,7	109,7
1939	2.462.950	1.518.409	136,6	102,9

[x] Calculat pe baza datelor din *Statistica industriei extractive 1939*, Bucureşti, Editura Institutului Central de Statistică, 1942, p. 4.

Refacerea şi punerea în funcțiune a potențialului economic – care avusese de suferit de pe urma importantelor distrugeri şi a dezorganizării producției, consecințe ale războiului şi ale jafului ocupanților germani – şi ulterior dezvoltarea mai intensă a forțelor de producție, avântul economiei, a industriei şi transporturilor în primul rând, au determinat şi o creştere a cererii de cărbuni pe piața internă, mai ales că, datorită consecințelor primei conflagrații mondiale, producția de petrol va atinge nivelul cel mai înalt al perioadei antebelice (1912) abia în 1924 şi că, chiar în aceste condiții, 32-37% din producția de produse petroliere era exportată.

Drept urmare, extracția de cărbune creşte constant până în anul 1927, când cele 3.223.468 t reprezentând o creştere de 78,6% față de 1921, se constituie în recordul producției obținute în România interbelică (vezi tabelul 4).

Creşterea producției de cărbuni a fost stimulată – în anii de până în criza economică mondială – şi de un complex de măsuri venite din partea statului. Principalele măsuri luate pe linie de stat – vizând intensificarea extracției – se refereau la majorarea succesivă a prețurilor de achiziție a cărbunelui – care în 1926 ating nivelul cel mai înalt, anume 971 lei tona –, acordarea – între anii 1923 şi 1926 – de prime pentru sporurile de producție, apărarea producției interne prin instituirea de taxe vamale protecționiste – mai întâi o taxă de 400 lei pe fiecare tonă de cărbune importat, taxă majorată în noul tarif vamal din 1929 la 750 lei per tonă de cărbune importat –, încurajarea transporturilor de cărbune pe căile ferate în vederea asigurării comenzilor întreprinzătorilor privați ş.a.[36] Pomenitele măsuri veneau, fără îndoială, în întâmpinarea asigurării unor cerințe reale ale pieței interne, dar, în acelaşi timp, nu erau străine de interesele unor grupări financiare strâns legate de exploatările carbonifere – Banca Românească" şi Banca Centrală a Țării Româneşti, de pildă –, interese reprezentate şi susținute de Partidul Național Liberal aflat la guvernare.

Anii 1928 şi 1929 au marcat o diminuare a producției față de 1927 cu 6% şi, respectiv, 5,5%, prevestind parcă prăbuşirea produsă în anii 1930-1933.

Sub impactul crizei economice mondiale, a concurenței derivatelor din țiței, ca şi a politicii duse de stat în materie de combustibili – "categorie defavorabilă cărbunilor"[37] –, asistăm la o reducere drastică a extracției de cărbuni. În raport cu 1929, extracția de cărbuni s-a redus cu 22% în 1930, cu 37% în 1931, cu 46% în 1932 şi cu peste 50% în 1933, iar față de 1927 – anul producției record – indicii au atins niveluri de 73,5 în 1930, 51,2 în 1932 şi 46,8 în 1933[38].

Creşterea economică din anii de după ieşirea din criză a adus cu sine – în comparație cu 1933 – şi o sporire a producției de cărbuni, după cum urmează: cu 23% în 1934, cu 29% în 1935, cu 30% în 1936, cu 45% în 1937, cu 59% în 1938 şi cu 63% în 1939[39]. Cu toate acestea, nivelul anului de vârf (1927) nu a mai fost atins, producția din 1939 fiind cu peste 23% mai mică decât cea din 1927, situându-se deci la o distanță destul de mare. Este semnificativ, de altfel, că producția anului 1939 se situa sub cea obținută în 1923 şi era doar cu 16% mai mare decât realizările din 1922. O asemenea evoluție a făcut ca, pe de o parte, industria carboniferă să se numere printre puținele ramuri industriale care nu au atins nivelurile din perioada dinaintea crizei economice mondiale, iar pe de altă parte, ca ponderea producției de cărbuni în valoarea producției miniere româneşti să scadă de la 42,7% în 1921 la 11,4% în 1939 (vezi tabelul 1).

Ritmul mediu anual de creştere a producției de cărbuni în perioada 1922-1939 a fost extrem de modest (1,75%), ritmurile relativ ridicate din anii 1922-1928 (7,7%) şi 1934-1939 (8,5%) fiind anulate în bună măsură de scăderea catastrofală produsă în răstimpul crizei economice mondiale.

Locul mai puțin important ocupat de cărbuni în cadrul economiei românești interbelice este pus în evidență şi de confruntarea creşterii realizate în anul de vârf cu producțiile cele mai înalte obținute de extracția de țiței şi de gazele naturale. Dacă luăm ca bază anul 1921, producția record de cărbune a fost doar cu 78,6% mai mare, în vreme ce extracția record de țiței a fost de 6,5 ori mai mare, iar în cazul gazelor naturale (consumul) de peste 2 ori.

Deşi producția a avut drept destinatar aproape în exclusivitate piața internă – exportul fiind neînsemnat[x] –, consumul de cărbuni în România interbelică a fost extrem de scăzut, caracteristic unei țări slab dezvoltate, cu o economie înapoiată, predominant agrară. Aserțiunea este susținută de datele privind evoluția consumului pe locuitor, de cele privind consumul pe locuitor din țara noastră în raport cu cel realizat în alte țări, ca şi de structura consumului[40]. În legătură cu acest din urmă aspect, consemnăm că în 1938, din întreaga producție de cărbuni, transporturile au consumat 75%, industria 18%, din care numai 3% pentru cocs, centralele termice 4%, iar pentru consumul casnic s-a folosit 3%[41].

O altă fațetă pusă în evidență de istoriografia economică românească este şi aceea a utilizării neraționale a cărbunilor. "Centralele electrice,

[x] Cota de export a avut o valoare de sub 1%.

focarele industriale şi chiar locomotivele căilor ferate consumau, pe lângă combustibili lichizi şi gazoşi, cărbuni aproape numai de calitate superioară. Consumul sorturilor inferioare în focarele locomotivelor, de pildă, nu numai că era redus, dar s-a restrâns în mod continuu, fiind tot mai mult consumate sorturile superioare. În anul 1928, căile ferate consumau 781 mii tone lignit, pentru ca în anul 1938 acest consum să nu fie decât de 128 mii tone"[42]. Concluzia care se degajă este că "funcția de bază a industriei cărbunelui, până la terminarea celui de-al doilea război mondial, a fost aceea de a alimenta cu combustibil transporturile feroviare, navigația pe Dunăre şi cea maritimă; într-o mică măsură cărbunii erau utilizați pentru producerea cocsului necesar siderurgiei"[43].

3.3. Evoluția consumului de gaze naturale[x]

Analiza informațiilor referitoare la evoluția consumului de gaze naturale în perioada interbelică ne permite să apreciem că producția acestora a înregistrat cele mai impresionante creşteri dintre toate ramurile industriei extractive. În această ordine de idei este relevant ritmul mediu anual de creştere al consumului de gaze naturale care a fost de 13,3% pe parcursul anilor 1922-1939; pe subperioade, el a atins niveluri de 19,1% între anii 1922-1928, de 19,6% în răstimpul crizei economice mondiale, pentru a scădea – la fel de spectaculos – la doar 2,1% în intervalul 1934-1939[44]. Aceste ritmuri de creştere au fost mai mari decât valorile consemnate pe ansamblul industriei extractive, după cum urmează: cu 93% în perioada 1922-1939, cu peste 40% între anii 1922 şi 1928, de peste 2,5 ori în intervalul crizei economice mondiale şi de două ori în ultimii şase ani considerați (1934-1939).

Pornit – în 1921 – de la un nivel de 180482416 $m^{3,}$ consumul de gaze naturale a crescut rapid şi statornic, ajungând ca în 1936, an de vârf pentru perioada de până la cel de-al doilea război mondial, el să fie de 10,8 ori mai mare (vezi tabelul 5). Au urmat însă trei ani de scăderi consecutive, indicii realizați atingând valori de 94 în 1937, de 87 în 1938 şi de 80 în 1938 (1936=100). Cu toate acestea, consumul anului 1939 depăşea de peste 8,4 ori pe cel din 1921.

---

[x] Calculat pe baza datelor din *Statistica industriei extractive 1939*, Bucureşti, Editura Institutului Central de Statistică, 1942, p. 3-4.

Tabelul 5

Consumul de gaze naturale în România, în anii 1921-1939[x]

Anul	Cantitate m^3	Valoare mii lei 1938	Indici	
			De bază	În lanț
1921	180.482.416	92.036	100	-
1922	250.093.998	127.548	138,6	138,6
1923	287.113.622	146.428	159,1	114,8
1924	362.318.989	184.783	200,1	126,2
1925	369.819.723	188.608	204,9	102,1
1926	376.754.066	192.145	208,7	101,9
1927	439.037.943	223.909	243,3	116,5
1928	613.025.563	312.642	339,7	139,6
1929	806.598.904	411.365	446,9	131,6
1930	1.206.123.742	615.123	668,3	149,5
1931	1.383.071.961	705.367	766,3	114,7
1932	1.456.036.131	742.578	806,7	105,3
1933	1.499.911.147	764.955	831,1	103,0
1934	1.813.999.690	925.140	1.005,1	120,9
1935	1.812.079.737	924.161	1.004,0	99,9
1936	2.130.448.647	1.086.529	1.180,4	117,6
1937	2.007.141.445	1.023.642	1.112,1	94,2
1938	1.860.184.068	957.662	1.030,7	92,7
1939	1.702.100.141	868.071	943,1	91,5

Factorul decisiv care a determinat această puternică augumentare a consumului de gaze naturale a fost creşterea masivă a producției gazelor de sondă (mai ales după 1927), creştere legată, la rândul ei, de sporirea extracției de țiței. Într-adevăr, consumul gazelor de sondă a sporit ceva mai lent în primii ani ai perioadei (1922-1927), pentru a marca, apoi, o creştere cu totul deosebită, atingând punctul cel mai înalt în 1936, când cei 1.925.727.475 m^3 depăşeau de peste 20 de ori nivelul anului 1921 (90.419.750 m^3)[45]. Reducerea extracției de țiței s-a repercutat direct şi asupra consumului de gaze de sondă, care s-a diminuat – în raport cu anul 1936 – cu 8,6% în 1937, cu 19% în 1938 şi cu aproape 30% în 1939.

Cu evoluția pe care am schițat-o, consumul gazelor de sondă a înregistrat următoarele ritmuri medii anuale de creştere: 16,5% pe

ansamblul perioadei 1922-1939, 21% în anii 1922-1928, 31,5% în anii 1929-1933 şi 0,1% în anii 1934-1939[46].

În ceea ce priveşte gazul metan, acesta a înregistrat sporuri mult inferioare gazelor de sondă. Astfel, ritmul mediu anual de creştere a fost de 7,8% în intervalul de timp 1922-1939, de 17,1% în anii 1922-1928, a devenit negativ la o valoare ridicată (-10,3%) în timpul crizei economice mondiale, pentru a redeveni pozitiv la un nivel înalt (14,2%) în cei din urmă şase ani ai perioadei la care ne referim[47]. Anul record (1939) a consemnat un spor de 2,9 ori faţă de anul de bază (1921).

Ritmul mult mai rapid de creştere a producţiei gazelor de sondă în raport cu cel al producţiei de gaz metan a făcut ca în cadrul consumului total de gaze naturale – consemnat între anii 1921 şi 1939 – gazelor de sondă să le revină o pondere de 80,4%, iar gazului metan una de 19,6%[48].

Importanţa economică în creştere a gazelor de sondă este pusă în evidenţă şi de structura consumului de gaze naturale pe subperioade ale anilor investigaţi. Dacă în intervalul 1921-1928 gazelor de sondă le revenea o pondere de 43,1%, iar gazului metan una de 56,9%, între anii 1929 şi 1933 greutăţile specifice erau de 85,4% şi, respectiv, 14,6%, iar pentru anii 1934-1939 de 87,1% şi, respectiv, 12,9%[49].

În pofida saltului remarcabil înregistrat, a ritmurilor deosebite consemnate, resursele de gaze naturale au fost valorificate incomplet, cu mult sub posibilităţi. Pe bună dreptate, într-una din lucrările de anvergură elaborată în epocă se formula următoarea aserţiune: "gazele naturale au început să fie puse în valoare în ţara noastră numai relativ târziu şi nici astăzi chiar (în 1938 – n.n.) nu se trage încă maximum de profit de pe urma lor, deoarece o bună parte din cele provenite din sondele petrolifere se pierd fără folos"[50].

Valorificarea nesatisfăcătoare a gazelor de sondă, respectiv a celei mai mari părţi a gazelor naturale, a rezultat, pe de o parte, din neutilizarea cantităţilor de gaze arse la coş sau suflate în aer şi, pe de altă parte, din extragerea incompletă a gazolinei din gazele "bogate". Datele de care dispunem învederează că, de pildă, între anii 1930-1938, din producţia totală de gaze de sondă au fost utilizate numai 64%, restul de 36% pierzându-se[51]. Echivalentul celor 745.752 mii m^3 de gaze arse la coş sau suflate în aer se ridica la circa 7,5 milioane t ţiţei[52], cantitate ce depăşea cu aproape 14% extracţia de ţiţei a României din anul 1938 şi valora aproximativ 6,3 miliarde lei, în preţuri ale anului 1938.

Referitor la gazolina pierdută prin extragerea sa incompletă din gazele "bogate", potrivit estimărilor efectuate de ing. A. Drăgulănescu,

paguba se ridica numai pe parcursul a trei ani (1933-1935) la 17,5 mii vagoane, reprezentând "la valoarea actuală de export (anul 1935 – n.n.) respectabila sumă de circa 450.000.000 lei"[53].

Spre deosebire de gazele de sondă, gazul metan s-a bucurat de o valorificare ceva mai bună, în sensul absenței pierderilor, pentru că el a fost utilizat în cea mai mare parte drept combustibil şi în mai mică măsură ca materie primă. Exploatat prin intermediul "Societății Naționale de Gaz Metan" (societate la care statul poseda peste 78% din capitalul social), gazul metan era consumat, în 1937, în felul următor: 33,8% ca materie primă în industria chimică (pentru producerea negrului de fum, produs exportat în proporție de două treimi, restul fiind desfăcut pe piața internă), 22,4% în industria materialelor de construcții, 18,7% în industria sticlei, 6,8% în industria metalurgică, 1,2% în industria minieră, 10% în industrii diverse şi 7,1% în consumul menajer[54]. În cadrul consumului industrial (mai puțin cel din industria chimică), circa 40-50% era utilizat pentru generarea forței motrice, iar 50-60% drept combustibil la diverse procedee de topire, ardere etc.[55]

3.4. Producția de minereuri metalifere

Cu ponderi destul de mici în producția minieră a țării, valoarea extracției de minereuri metalifere a totalizat – în perioada cuprinsă între anii 1921 şi 1939 – 7.954.407 mii lei valuta anului 1938, repartizată pe subperioade astfel: 25% în anii 1921-1928, 24% în anii 1929-1933 şi 51% în anii 1934-1939.

În cadrul producției de minereuri metalifere din anii interbelici, ponderea covârşitoare a fost deținută de exploatarea minereurilor de aur, argint şi plumb[x]. Alte minereuri au avut ponderi şi, din acest punct de vedere, o importanță economică mult mai mică în cazul minereurilor de fier şi al piritei, foarte mică în cazul minereurilor de feromangan, cupru, bauxită şi mercur sau lipsite de semnificație în cazul molibdenului, bismutului şi al minereurilor de ferocrom, exploatate cu totul fortuit (vezi tabelul 6). De altfel,

[x] Materialul documentar nu permite disocierea, pentru toți anii luați în studiu, a valorii minereurilor de plumb de cele auro-argentifere. În acest sens, într-unul din studiile pe problemă se arată: "caracteristica generală a minereurilor din România era aceea că ele se găseau în combinații variate de minereuri complexe, iar prelucrarea lor ducea la obținerea unei game mari de metale" (V. Axenciuc, *Producția metalelor neferoase. Industria României între cele două războaie mondiale*, în: "Viața economică", 1968, nr. 33, aug. 16, p. 10).

de-a lungul anilor cercetați, minereurile de aur, argint şi plumb au deținut – în producția curentă de minereuri metalifere – ponderi cuprinse între 29,1% limită minimă şi 96,8% limită maximă, minereurile de fier între 2,1% şi 48,7%, pirită între 0,1% şi 16,1%, minereurile de feromangan între 0,1% şi 7,9%, cuprul între sub 0,1% şi 1,5%, bauxită între sub 0,1% şi 0,7%, mercurul între sub 0,1% şi 0,9% (vezi tabelul 6).

Privită în ansamblul ei, extracția de minereuri metalifere a înregistrat un spor continuu, cu excepția anilor 1925, 1931 şi 1932 care au marcat – în raport cu anii imediat anteriori – diminuări, în ordine, de 9,1%, 0,7% şi 0,8% (vezi tabelul 7). Valoarea cea mai înaltă s-a realizat în 1939, an în care producția a depăşit de peste 3,5 ori nivelul anului 1921.

Tabelul 6

Structura producției de minereuri metalifere în România, între anii 1921-1939[x]

Anul	Total	% din total									
	mii lei	Aur, Ag, Pb	Cu	Mo	Fier	Fe-Mn	Fe-Cr	Pirită	Bauxită	Hg	Bi
1921	55.356	32,0	1,4	xx	46,7	1,8	xx	16,1	xx	xx	xx
1922	77.986	29,1	1,0	xx	38,2	2,7	xxx	15,4	0,6	xx	xx
1923	174.931	62,8	0,1	xx	25,6	3,1	xxx	7,6	0,7	0,1	xx
1924	186.773	47,1	0,3	xx	39,2	2,7	xx	10,2	xx	0,5	xx
1925	197.317	54,1	0,6	xx	33,6	2,4	xx	8,4	xx	0,9	xx
1926	228.763	55,7	0,5	xx	28,7	2,4	xx	12,4	xxx	0,2	xx
1927	215.459	60,7	0,6	xx	25,2	1,4	xx	11,8	0,1	0,2	xx
1928	220.851	60,9	0,4	xx	19,5	5,8	xx	7,4	xxx	xx	xx
1929	249.118	65,9	0,8	xx	18,8	7,9	xx	6,6	xxx	xx	xx
1930	317.725	76,1	0,1	xx	14,6	5,6	xx	3,6	xxx	xx	xx
1931	287.458	83,2	xxx	xx	10,3	2,3	xx	4,2	xxx	xxx	xx
1932	205.101	96,6	xxx	xx	2,1	0,5	xx	0,8	xxx	xxx	xx
1933	290.388	96,8	0,4	xx	2,2	0,1	xxx	0,5	xxx	xxx	xx
1934	408.468	93,4	0,1	xxx	5,9	0,5	xx	0,1	xxx	xxx	xx
1935	645.321	94,7	0,1	xxx	3,8	0,4	xx	0,8	0,2	xxx	xx
1936	643.389	93,7	xxx	xxx	4,4	0,8	xx	0,9	0,2	xxx	xx
1937	801.482	91,0	0,1	xxx	7,0	1,0	xx	0,8	0,1	xxx	xx
1938	774.042	92,6	0,2	xxx	5,1	0,9	xx	0,9	0,3	xxx	xx
1939	956.746	91,5	1,5	0,1	4,6	1,3	xx	0,7	0,2	xx	0,1

[x] Calculat pe baza datelor din *Statistica industriei extractive 1939*, p. 6-8.

[xx] Nu s-a extras.

[xxx] Sub 0,1%.

Tabelul 7

Producția minereurilor metalifere în România, în anii 1921-1939[x]

Anul	Valoarea producției mii lei 1938	Indici	
		De bază	În lanț
1921	186.209	100	-
1922	217.128	116,6	116,6
1923	233.554	125,4	107,6
1924	254.740	136,8	109,1
1925	231.637	124,4	90,9
1926	265.431	142,5	114,6
1927	274.529	147,4	103,4
1928	319.599	171,6	116,4
1929	340.694	183,0	106,6
1930	385.334	206,9	113,1
1931	382.595	205,5	99,3
1932	379.483	203,8	99,2
1933	434.529	233,4	114,5
1934	472.613	253,8	108,8
1935	556.274	298,7	117,7
1936	685.156	367,9	123,2
1937	715.797	384,4	104,5
1938	774.042	415,7	108,1
1939	845.063	453,8	109,2

[x] Calculat pe baza datelor din *Statistica industriei extractive 1939*, București, Editura Institutului Central de Statistică, 1942, p. 6-8.

Unei atare evoluții i-au corespuns ritmuri medii anuale de creştere de 8,75% pentru anii 1922-1939, de 8,0% pentru perioada 1922-1928, de 6,3% pentru intervalul crizei economice mondiale şi de 11,7% pentru anii 1934-1939[56]. În comparație cu ritmurile de creştere înregistrate pe ansamblul industriei extractive, ritmurile realizate în cadrul producției de minereuri metalifere au fost mai mari cu 27% în perioada 1922-1939, cu 15% în anii crizei economice mondiale şi de peste 15 ori între 1934 şi 1939, fiind în schimb mai mici cu 41% în intervalul 1922-1928.

În anii de până la criza economică mondială, în cadrul producției de minereuri metalifere se constată o creştere destul de puternică şi constantă a extracției de minereuri auro-argentifere, precum şi o tendință de sporire,

cu oscilații destul de mari, la celelalte minereuri (plumb, cupru, fier, feromangan, pirită, bauxită, mercur). Criza economică mondială a provocat scăderi drastice ale producției tuturor minereurilor metalifere cu excepția celor prețioase. De pildă, în raport cu anul 1928, în 1932 producția de cupru era mai mică cu 91,5%, de minereu de fier cu 90,4%, de feromangan cu 83,8%, de pirită cu 77,4% etc.[57] Urcarea pronunțată a extracției de minereuri auro-argentifere, atât în anii dinaintea crizei economice mondiale, cât și în timpul acesteia, se explică, așa cum menționa și publicistica economică a epocii, "prin faptul că aurul este cerut și are o piață de desfacere sigură la Banca Națională"[58]. Era vorba, desigur, de asigurarea bazei de acoperire a circulației monetare, în care scop Institutul de Emisiune achiziționa producția de aur a țării. Potrivit unor estimări, în perioada interbelică, "BNR a primit de la minele din țară cantitatea de 57642 kg de aur, reprezentând 43% din stocul total, iar valoarea se ridică astăzi (1940 – n.n.) la lei 13.257.600.000"[59].

După ieșirea din criză, producția tuturor minereurilor metalifere crește, atingând cote maxime, "solicitate de cerințele tot mai mari ale consumului intern de metal și mai ales de creșterea capacităților de producție"[60]. La imprimarea unei asemenea tendințe un factor important "l-a constituit creșterea greutăților la importul metalelor, materii prime și a fabricatelor, introducerea regimului contingentărilor, a restricțiilor devizelor etc."[61] Aceste circumstanțe au stimulat creșterea producției interne, solicitată nu munai de conjunctura, în general favorabilă, dar și "de dezvoltarea industriei metalurgice, electrotehnice, energetice, chimice consumatoare de asemenea metale"[62].

În pofida unor greutăți întâmpinate la import și a sporurilor înregistrate de producția unora dintre metalele neferoase, aceasta din urmă nu a reușit – cu excepția plumbului – să acopere necesarul pieței interne în anii de după criză, ceea ce a dus la creșterea valorii respectivului grup de produse – în totalul importului țării – de la 2,7% în 1928 la 5,4% în 1937, cea mai mare parte (circa l') revenind cuprului[63].

3.5. Producția de minereuri nemetalifere

Exploatarea minereurilor nemetalifere (asfaltul, chihlimbarul, ozocherita și talcul[x]) a avut un rol și a deținut un loc lipsit aproape de orice importanță pentru valoarea producției miniere a României interbelice. Semnifica-

[x] Modul de grupare a produselor, în cadrul surselor documentare cercetate a făcut ca producția de talc să fie inclusă minereurilor nemetalifere numai în anii 1932-1939, pentru perioada 1921-1931 ea fiind încorporată producției carierelor.

tiv, în această direcție, este faptul că în doar doi dintre anii perioadei cercetate greutatea specifică a minereurilor nemetalifere în producția industriei extractive a atins 0,2%, în rest ea cifrându-se la 0,1% (între 1923 şi 1927) sau chiar sub 0,1%, între 1928 şi 1939 (vezi tabelul 1).

Datorită motivului menționat nu vom stărui asupra acestui grup de produse ale industriei extractive. Ne limităm la a arăta doar că valoarea minereurilor nemetalifere extrase a însumat, în perioada interbelică, 59.221 mii lei 1938, că ritmul mediu anual de creştere – în intervalul de timp cuprins între 1922 şi 1939 – a fost de 6,6%, că tendința de creştere a producției s-a realizat cu fluctuații extrem de mari, că în răstimpul anilor 1929-1932 ea a suferit scăderi de mare intensitate şi că producția cea mai mare a fost obținută în 1939, nivelul atins fiind de 2,8 ori mai mare decât în anul de bază, 1921 (vezi tabelul 8).

3.6. Producția de sare

În epocă, România a fost cunoscută ca una dintre cele mai bogate țări europene în zăcăminte de sare. Potrivit unor estimări din perioadă, rezervele de sare ale țării se cifrau la circa 14,5 miliarde tone[64] şi erau apreciate drept cvasiinepuizabile, întrucât puteau asigura cerințele consumului intern – la nivelul din acel timp – pentru mai multe sute de mii de ani[65].

Tabelul 8

Producția de minereuri nemetalifere în România, în anii 1921-1939[x]

Anul	Valoarea producției mii lei, 1938	Indici	
		De bază	În lanț
1921	1.949	100	-
1922	1.796	92,1	92,1
1923	3.374	173,1	187,7
1924	3.899	200,1	115,6
1925	2.912	149,4	74,7
1926	4.123	211,5	141,6
1927	5.036	258,4	122,1
1928	1.378	70,7	27,4
1929	102	5,2	7,4
1930	547	28,1	536,3
1931	532	27,3	97,3

Anul	Valoarea producției mii lei, 1938	Indici	
		De bază	În lanț
1932	373	19,1	70,1
1933	2.523	129,5	676,4
1934	4.464	229,0	176,9
1935	4.490	230,3	100,6
1936	5.782	296,7	128,8
1937	4.615	236,8	79,8
1938	5.135	263,5	111,2
1939	6.191	317,7	120,6

[x] Calculat pe baza datelor din *Statistica industriei extractive, 1939*, p. 9.

Spre deosebire de toate celelalte produse ale industriei extractive, exploatarea sării, în România interbelică, avea o notă specifică, anume aceea că punerea ei în valoare constituia un monopol al statului, fapt realizat prin intermediul "Regiei Monopolurilor Statului", până în februarie 1929, şi al "Casei Autonome a Monopolurilor", după data menționată. Sarea s-a numărat, deci, printre produsele care aveau menirea să furnizeze venituri pentru bugetul statului. În această ordine de idei, "încasările brute ale CAM din monopolul sării se ridică la o sumă de cca 550 milioane/an, cu un beneficiu net aproximativ de 300 milioane/an"[66]. Venitul brut rezultat din exploatarea sării echivala cu 8,5% din venitul CAM şi cu circa 2% din veniturile bugetului general al statului[67].

Nivelul producției de sare a țării, între 1921 şi 1939, s-a ridicat la un total de 951784 mii lei 1938. Din totalul producției de sare, 42% a revenit anilor 1921-1928, 25% anilor 1929-1933 şi 33% anilor 1934-1939[68].

Extracția de sare a avut, pe ansamblul perioadei 1922-1939, un ritm mediu anual de creştere destul de scăzut, respectiv 2,7%, fiind, în acest sens, cu 60,9% mai mic decât ritmul înregistrat per total industrie extractivă. Pe subperioade, producția de sare a marcat un ritm mediu anual de creştere de 5,7% între 1922 şi 1928, a devenit negativ (-4,1%) în perioada crizei economice mondiale, pentru a urca la 5,1% în anii 1934-1939[69].

În condițiile unor asemenea ritmuri, producția de sare a înregistrat o creştere destul de lentă şi cu fluctuații suficient de mari. Astfel, producția anului record (1939) a fost doar cu 60,8% mai mare decât cea obținută în anul de bază (1921), iar în şapte ani (1924, 1927,1929-1931, 1933 şi 1936) din cei 19 avuți în vedere s-au consemnat reduceri în raport cu anii imediat anteriori (vezi tabelul 9).

După cum se apreciază şi într-o serie de lucrări ale timpului, resursele de sare au fost valorificate doar într-o mică măsură. Pe de o parte, slaba dezvoltare a economiei, a industriei în primul rând, a făcut ca piața internă să se dovedească extrem de îngustă pentru a asigura o valorificare corespunzătoare a potențialului existent de zăcăminte de sare. Este grăitor în această ordine de idei că într-unul din anii de sfârşit ai perioadei (1936), consumul neproductiv, respectiv sarea pentru alimentație, reprezenta 55% din totalul consumului, în vreme ce consumul industrial de sare se cifra la doar 40% din total, iar agriculturii şi creşterii vitelor le revenea o pondere de 5%[70]. Pe de altă parte, cuantumul redus al exportului a contribuit, la rândul său, la valorificarea cu mult sub posibilități a rezervelor de sare.

Tabelul 9

Producția de sare în România, în anii 1921-1939[x]

Anul	Cantitate m^3	Valoare mii lei, 1938	Indici	
			De bază	În lanț
1921	232.818	377.631	100	-
1922	285.212	462.614	122,5	122,5
1923	308.173	499.857	132,4	108,1
1924	304.098	493.247	130,6	98,7
1925	330.804	536.564	142,1	108,8
1926	344.062	558.069	147,8	104,0
1927	328.031	532.066	140,9	95,3
1928	342.779	555.987	147,2	104,5
1929n	321.500	521.473	138,1	93,8
1930	306.932	497.844	131,8	95,5
1931	254.808	413.299	109,4	83,0
1932	288.070	467.250	123,7	113,1
1933	278.006	450.926	119,4	96,1
1934	308.723	500.749	132,6	111,0
1935	310.463	503.571	133,4	100,6
1936	285.139	462.495	122,5	91,8
1937	310.959	504.375	133,6	109,1
1938	351.758	570.682	151,2	113,1
1939	374.258	607.085	160,8	106,4

[x] Calculat pe baza datelor din *Statistica industriei extractive, 1939*, p. 10-11.

Din producția obținută se exporta maximum 23%, anume în țările vecine – Iugoslavia, Bulgaria şi Ungaria –, pătrunderea sării din România pe pieţele externe mari consumatoare fiind împiedicată de costul ridicat al transportului. "Astfel fiind situația, sarea românească nu poate rezista pe piața internațională, la prețurile scăzute cu care se oferă sarea marină, de către numeroasele sărării situate în jurul Mediteranei, Mării Roşii etc. şi care prin aşezarea lor se găsesc în drumul marilor linii de navigație şi la o distanță mult mai scurtă de țările importatoare"[71]. Pentru o punere în valoare adecvată a imenselor disponibilități existente se impunea, aşa cum consemna şi literatura economică a vremii, o judicioasă şi rațională exploatare a zăcămintelor în vederea obținerii unui preț de cost cât mai redus, dezvoltarea ramurilor industriale care utilizau sarea ca materie primă şi câştigarea de noi debuşee externe[72]. Aceasta cu atât mai mult cu cât existau saline care chiar cu dotarea existentă "lucrează azi (1937 – n.n.) sub limita capacității lor de producție, putându-şi uşor dubla şi în unele cazuri tripla această producție"[73].

3.7. Producția carierelor

În cadrul producției industriale miniere din România interbelică, carierele de piatră s-au situat pe locul şase după petrol, cărbuni, gaze naturale, sare, minereuri metalifere (vezi datele din tabelul 1).

Cu o bază de pornire scăzută, producția carierelor – legată de activitățile de construcție a clădirilor şi a drumurilor – a cunoscut, pe parcursul perioadei analizate, creşteri ce merită notate, confirmate atât de ritmul mediu anual de creştere (10,1% pentru anii 1922-1939), cât şi de valoarea producției, care, în 1938 (290995 mii lei în 1938), a înregistrat o creştere de peste 7,5 ori în raport cu 1921 (vezi tabelul 10).

Din datele prezentate în tabelul 10 rezultă că ritmul de creştere a fost deosebit de spectaculos în primii şapte ani ai perioadei – anume 24,5% - şi ridicat în anii 1934-1939 (8,0%). În schimb, în perioada crizei economice mondiale, producția carierelor s-a diminuat în raport cu anul 1928 cu 2,4% în 1929, a crescut consecutiv în 1930, 1931 şi 1932 cu 1,5%, 5,2% şi, respectiv, 8,5%, pentru ca în 1933 să scadă, față de acelaşi an 1928, cu 23,2%.

Producția totală a carierelor – în anii 1921-1939 - a însumat 2922085 mii lei 1938, repartizată, pe subperioade, astfel: 29,6% în perioada 1921-1928, 26,7% în intervalul 1929-1933 şi 43,7% în răstimpul 1934-1939.

Tabelul 10

Producția carierelor în România, în anii 1921-1939[x]

Anul	Valoarea producției mii lei, 1938	Indici	
		De bază	În lanț
1921	34.181	100	-
1922	62.038	181,5	181,5
1923	91.245	266,9	147,1
1924	67.601	197,8	74,1
1925	139.623	408,5	206,5
1926	144.250	422,0	103,3
1927	168.086	491,8	116,5
1928	159.315	466,1	94,8
1929	155.463	454,8	97,6
1930	161.769	473,3	104,1
1931	167.544	490,2	103,6
1932	172.904	505,8	103,2
1933	122.341	357,9	70,8
1934	176.204	515,5	144,0
1935	208.158	609,0	118,0
1936	192.097	562,0	92,3
1937	214.201	626,7	111,5
1938	290.995	851,3	135,9
1939	194.070	567,8	66,7

[x] Calculat pe baza datelor din *Statistica industriei extractive, 1939*, p. 10.

4. Factorii de creştere a producției industriei extractive, în România interbelică

4.1. Forța de muncă

4.1.1. Dinamica salariaților din industria extractivă

Până în anul 1930 ponderea salariaților din industria extractivă în totalul numărului de salariați din industria "mare" din România a oscilat între 27,1% limită minimă (în 1930) şi 30,5% limită maximă (în 1926). Din 1931

menționata pondere scade vizibil atingând 24,8% în 1931, 23,7% în 1932, 20% în 1933, 20,3% în 1934, 19,9% în 1935, 18,5% în 1936, 18,3% în 1937 şi 19,4% în 1938[74)].

În concordanță cu datele din tabelul 11, forța de muncă angajată în industria extractivă[x] – numărând, în 1921, 62.989 salariați – a crescut constant în fiecare an până în 1926, când se consemnează numărul cel mai mare de salariați din acest sector al economiei naționale, anume 92.489, cifră cu aproape 47% mai mare decât în anul de bază (1921). Unei atare creşteri îi corespunde un ritm mediu anual de 8,0%.

Următorii doi ani (1927 şi 1928) – ca rezultat al progreselor realizate în tehnica extracției, în cea a țițeiului în primul rând – au marcat, față de 1926, scăderi de peste 6% şi, respectiv, 15,5%, conducând la un nivel al salariaților (în 1928) comparabil cu cel din 1923.

Anii crizei economice mondiale, care au adus numeroase concedieri şi în acest sector de activitate economică, au făcut ca numărul salariaților să scadă masiv. Dacă luăm ca bază de calcul anul 1929, înregistrăm următorii indici: 80,7 pentru 1930, 62,7 pentru 1931, 61,5 pentru 1932 şi 57,9 pentru 1933. O asemenea evoluție a făcut ca, în 1933, forța de muncă angajată în industria extractivă (46.253) să se afle la un nivel de 50% în raport cu 1926, anul cu cel mai mare număr de salariați, şi de 73,4% comparativ cu anul de bază al perioadei avute în vedere (1921).

Odată depăşită criza, numărul salariaților a început să crească an de an, până în 1938 (de la 46.253 în 1933 la 69.734), într-un ritm mediu anual de 8,5%, pentru ca în 1939 să înregistrăm o nouă scădere (cu 6,5% față de 1938), numărul de 65.215 angajați fiind cu 3,4% mai mare decât în primul an al perioadei (1921).

Dinamica salariaților din extracția de țiței şi gaze de sondă, pe de o parte, şi cea a forței de muncă ocupate în extracția de cărbuni, minereuri şi cariere, pe de alta[x], a urmat, cu unele particularități, trendul înregistrat pe ansamblul industriei extractive (vezi anexele 1 şi 2).

---

[x] În calcule nu a fost inclus personalul salinelor, datorită lipsei aproape totale de informații. Într-o singură sursă documentară se consemnează că, la 1 ianuarie 1937, personalul salinelor – mai puțin cel de la sărăria Tuzla – număra un total de 1.677 salariați, din care 80 formau personalul tehnic, 153 personalul administrativ şi 1.462 erau lucrători (vezi *Enciclopedia României*, vol. III, p. 771).

[x] Sursele documentare nu permit realizarea de serii complete, într-o altă disociere, întrucât pentru anii 1921-1931 prezintă datele referitoare la forța de muncă din industria extractivă utilizând gruparea: a) personal din industria petrolului şi b) personal

Astfel, în ambele cazuri numărul angajaților a crescut între 1922 şi 1926, dar ritmul mediu anual a fost de 14,4% în extracția de țiței şi gaze de sondă şi de 6,4% în extracția de cărbuni, minereuri şi cariere. În consecință, în 1926, an de vârf în ce privește numărul personalului, acesta era mai mare decât în 1921 cu peste 71% în sectorul petrolier şi doar cu 36,4% în exploatarea cărbunilor, minereurilor şi carierelor.

Din 1927 numărul angajaților se reduce anual, într-un ritm accelerat – până în 1931 în ramura petrolului şi gazelor de sondă (atingând un indice de 44,7 în raport cu 1926) şi până în 1933 în exploatările de cărbuni, minereuri şi cariere (indicele fiind de 50,6 față de 1926) –, în anii amintiți consemnându-se nivelul cel mai scăzut de angajați în respectivele sectoare de extracție.

După atingerea punctului celui mai coborât al curbei, numărul salariaților începe să crească din nou: în cazul extracției de petrol şi gaze de sondă cu un ritm mediu anual mai mic, anume 4,1% (între 1932 şi 1937) şi în cazul extracției de cărbuni, minereuri şi cariere cu un ritm mediu anual mult mai mare, respectiv de 11,25% (între 1933 şi 1938).

Au urmat apoi scăderi, față de nivelul anului 1937, cifrate la 6,6% în 1938 şi la 7,2% în 1939 (în exploatările de petrol) şi de 8,5% în 1939 față de 1938, în exploatările de cărbuni, minereuri şi cariere.

În cel din urmă an al intervalului (1939), numărul angajaților din extracția de țiței era cu 9,4% mai mic decât în 1921, pe când în exploatarea cărbunilor, minereurilor şi carierelor acest număr era cu 7,8% mai mare decât în anul de început al perioadei considerate.

Tabelul 11

Dinamica salariaților din industria extractivă între anii 1921-1939[x]

Anul	Total	Indici	
		De bază	În lanț
1921	62.989	100,0	-
1922	69.529	110,4	110,4
1923	78.481	124,6	112,6
1924	83.684	132,9	106,6

ocupat în extracția de cărbuni, minereuri şi cariere, iar pentru intervalul 1932-1939 gruparea: a) personal din industria petrolului; b) personal din extracția de cărbuni şi c) personal din extracția minereurilor şi exploatarea carierelor.

Anul	Total	Indici	
		De bază	În lanț
1925	88.903	141,1	106,2
1926	92.498	146,8	104,0
1927	86.770	137,7	93,8
1928	78.153	124,1	90,1
1929	79.915	126,9	102,3
1930	64.627	102,6	80,9
1931	50.095	79,5	77,5
1932	47.160	74,9	94,1
1933	46.253	73,4	98,1
1934	53.181	84,4	115,0
1935	57.280	90,9	107,7
1936	59.101	93,8	103,2
1937	62.487	99,2	105,7
1938	69.734	110,7	111,6
1939	65.215	103,5	93,5

[x] Calculat pe baza datelor din *Statistica industriei extractive, 1937*, p. 22-23; *Statistica industriei extractive, 1939*, p. 16-17; *Anuarul statistic al României, 1939 şi 1940*, p. 476-477.

4.1.2. Structura forței de muncă ocupate în industria extractivă

Coeficientul de schimbări structurale al forței de muncă din industria extractivă românească s-a situat – pe ansamblul perioadei cuprinse între 1921 şi 1939 – la un nivel de 3,35. Pe subperioade el a avut o valoare de 2,06 între anii 1921 şi 1928, de 6,83 în anii crizei economice mondiale şi de 4,20 în intervalul 1934-1938[75].

Așa cum se vede și din datele existente în tabelul 12, în primul an al perioadei considerate (1921) structura forței de muncă se prezenta astfel: 0,9% ingineri, 3,9% personal administrativ-funcționăresc, 6,4% maiştri, 45,8% muncitori calificați şi muncitori specialişti, 39,1% muncitori necalificați și salahori, 3,9% personal de serviciu. În 1939 structura era următoarea: 1,2% ingineri, 5,1% personal administrativ-funcționăresc, 4,9% maiştri, 50,8% muncitori calificați, 33,0% muncitori necalificați și 5,0% personal de serviciu. Se pot constata deci următoarele modificări: creşterea ponderii inginerilor cu 0,3 puncte procentuale, a personalului administrativ-

funcționăresc cu 1,2 puncte procentuale, a muncitorilor calificați cu 5 puncte procentuale şi a personalului de serviciu cu 1,1 puncte procentuale, concomitent cu scăderea greutății specifice a maiştrilor (cu 1,5 puncte procentuale) şi a muncitorilor necalificați (cu 1,6 puncte procentuale).

În ceea ce priveşte fluctuațiile intervenite pe parcurs, de-a lungul perioadei 1921-1939, ponderea inginerilor a oscilat între 0,8% (în 1925) şi 1,4% (în 1936), a personalului administrativ-funcționăresc între 3,9% (în 1921) şi 6,0% (în 1931), a maiştrilor între 4,8% (în 1938) şi 7,3 (în 1929 şi 1930), a muncitorilor calificați şi specialişti între 44,4% (în 1926) şi 61,9% (în 1933), a muncitorilor necalificați între 21,2% (în 1933) şi 39,6% (în 1926), iar a personalului de serviciu între 3,7% (în 1934) şi 5,6% (în 1932).

Analiza datelor cu privire la structura forței de muncă din industria extractivă pune în evidență caracterul pozitiv al modificărilor produse ca urmare a progresului tehnic înregistrat în ramură, explicând, în acelaşi timp, şi influența exercitată de aceste schimbări asupra dinamicii productivității muncii. În acest sens – pe lângă creşterea ponderii inginerilor şi a muncitorilor calificați, însoțită de reducerea ponderii muncitorilor necalificați, amintită deja – mai menționăm şi câțiva indicatori. Astfel – în anul 1939 față de 1921 – numărul inginerilor care reveneau la 1.000 de muncitori a crescut de la 10 la 14, iar cel al maiştrilor de la 132 la 170[76]. În schimb numărul de muncitori necalificați revenind la 1.000 de lucrători calificați s-a redus de la 852 la 650, respectiv cu aproape 24%. De asemenea, dacă în 1921, în totalul de 53.474 de muncitori, 54% erau calificați şi 46% necalificați, în 1939, la un număr de 54.691 de muncitori ponderea celor calificați a crescut la 60,6%, iar a celor necalificați s-a diminuat la 39,4% [77].

Tabelul 12

Structura salariaților din industria extractivă, între anii 1921-1939[x]

Anul	Total	% din total					
		Ingineri	Personal administrativ-funcționăresc	Maiştri	Muncitori calificați şi muncitori specialişti	Muncitori necalificați salahori, ucenici	Personal de servi-ciu, alții
1921	62.989	0,9	3,9	6,4	45,8	39,1	3,9
1922	69.529	0,9	4,4	6,4	45,4	37,5	5,4
1923	78.481	0,7	4,5	6,4	44,8	38,0	5,6
1924	83.684	0,8	4,5	6,6	47,0	36,7	4,4

Anul	Total	% din total					
		Ingineri	Personal administrativ-funcționăresc	Maiștri	Muncitori calificați și muncitori specialiști	Muncitori necalificați salahori, ucenici	Personal de servi-ciu, alții
1925	88.903	0,8	4,8	6,4	45,8	37,8	4,4
1926	92.498	0,9	4,6	6,0	44,4	39,6	4,5
1927	86.770	0,9	4,9	6,9	46,0	36,9	4,4
1928	78.153	1,0	5,1	5,6	48,6	35,2	4,5
1929	79.915	1,0	4,8	7,3	49,7	32,5	4,7
1930	64.627	1,2	5,8	7,3	54,8	26,5	4,4
1931	50.096	1,3	6,0	6,2	56,8	25,9	3,8
1932	47.160	1,5	5,9	5,9	57,9	24,9	3,9
1933	46.253	1,5	5,5	6,0	61,9	21,2	3,9
1934	53.181	1,3	5,2	5,6	58,2	26,0	3,7
1935	57.280	1,3	5,5	5,6	57,9	25,4	4,3
1936	59.101	1,4	4,7	5,7	52,0	31,9	4,3
1937	62.487	1,3	4,8	5,3	52,0	32,2	4,4
1938	69.734	1,3	4,5	4,8	49,9	35,6	3,9
1939	65.215	1,2	5,1	4,9	50,8	33,0	5,0

[x] Calculat pe baza datelor din *Statistica industriei extractive, 1937*, p. 22-23, *Statistica industriei extractive, 1939*, p. 16-18.

4.1.3. Forța de muncă și creșterea producției industriei extractive

Este bine știut faptul că producția industrială poate crește de la o perioadă la alta pe seama a doi factori: augumentarea numărului de salariați ocupați și sporirea productivității muncii pe salariat.

Potrivit datelor prezentate în tabelul 13[78], influența factorului număr de salariați, față de factorul productivitatea muncii a fost, între anii 1922 și 1925, precumpănitoare în creșterea producției pe ansamblul industriei extractive, ponderea sporurilor de producție obținute pe seama creșterii numărului de salariați fiind de 54,6% în 1922, de 66,5% în 1923, de 57,7% în 1924 și de 52% în 1925. Din 1926, sporurile de producție datorate creșterii numărului forței de muncă sunt din ce în ce mai mici (40% în 1926, 27,3% în 1927, 15,1% în 1928, 14,6% în 1929 și 1,2% în 1930), ajungând ca între anii 1931 și 1937 ele să fie egale cu zero. În fine, în ultimii doi ani ai perioadei analizate (1938 și 1939), o parte foarte mică din sporul de producție, anume 3,9% și respectiv 1,4%, s-a realizat pe seama creșterii numărului de salariați.

Acțiunea factorului forță de muncă asupra creşterii producției în extracția de țiței, pe de o parte, şi în exploatările carbonifere, de minereuri şi de cariere, pe de alta, a fost destul de diferită (vezi datele din tabelul 13). Astfel, în cazul extracției de petrol, producția a crescut în anii 1922 şi 1923 exclusiv pe seama augmentării numărului de salariați, pentru ca apoi ponderea sporurilor de producție datorate creşterii numărului de salariați să scadă extrem de rapid, iar între 1931 şi 1939 aceasta să fie egală cu zero. În cazul extracției de cărbuni, minereuri şi cariere, sporurile de producție obținute pe seama augmentării numărului de salariați au fost în creştere între 1922 şi 1926 (de la 23,2% la 50,6%), în scădere între anii 1927-1929, egale cu zero între 1930 şi 1937 şi echivalente cu 19,6% şi 8,5% în 1938 şi, respectiv, 1939.

Pe ansamblul industriei extractive, sporurile totale realizate între 1922 şi 1939, față de 1921[79], s-au datorat în proporție de 7,3% creşterii numărului de salariați[x]; în extracția de petrol şi de gaze de sondă, greutatea specifică a fost mai mică (6,4%), în timp ce în exploatarea cărbunilor, minereurilor şi carierelor ea a fost mult mai mare, anume 19,4%.

4.2. Productivitatea muncii în industria extractivă

4.2.1. Dinamica productivității muncii

Productivitatea muncii din industria extractivă – calculată în mii lei 1938 – a înregistrat, pe ansamblul perioadei 1922-1939, un ritm mediu anual de creştere de 7,2%. În anii 1922-1928, acest ritm a fost de 11,1%, iar în anii crizei economice mondiale, nu mai puțin de 16,3%, pentru ca în intervalul 1934-1939 el să devină negativ: - 5,2%.[80]

Dacă în ceea ce priveşte producția nivelul cel mai înalt a fost realizat în 1936, productivitatea cea mai înaltă a fost atinsă în 1934, anume 184.540 lei 1938 pe salariat (vezi tabelul 14). Cifra menționată era de peste 3,8 ori mai mare decât cei 38.184 lei 1938 pe un salariat, cât reprezenta randamentul pe angajat în 1921.

Relativ la dinamica productivității muncii, ea cunoaşte, în raport cu 1921, o creştere anuală continuă până în 1934, an în care, aşa cum menționam, a fost atins apogeul perioadei interbelice.

Din calcule a fost eliminată producția de sare, întrucât lipsesc informațiile referitoare la personalul salinelor.

---

[x] În calcule nu a fost luată producția de sare, datorită lipsei de date privind personalul salinelor.

Tabelul 13

Ponderea sporurilor de producție obținute pe seama creşterii numărului de salariați, în industria extractivă, între anii 1922 şi 1939 (an de bază 1921)[x]

- % -

Anul	Total industrie extractivă	Extracția de țiței, gaze de sondă	Extracția de cărbuni, minereuri şi cariere
1922	54,6	100,0	23,2
1923	66,5	100,0	44,4
1924	57,5	85,0	43,1
1925	52,0	64,8	47,4
1926	40,0	38,5	50,6
1927	27,3	27,8	33,8
1928	15,1	18,4	17,5
1929	14,6	18,3	16,9
1930	1,2	3,1	0
1931	0	0	0
1932	0	0	0
1933	0	0	0
1934	0	0	0
1935	0	0	0
1936	0	0	0
1937	0	0	0
1938	3,9	0	19,6
1939	1,4	0	8,5

[x] Calculat pe baza datelor din *Statistica industriei extractive, 1937*, p. 22-23; *Statistica industriei extractive, 1939*, p. 3-12, 6-10, 16-17; 21-22, 47, 54, 74-75; *Anuarul statistic al României, 1939 şi 1940*, p. 456-461, 472-477.

Datorită absenței datelor privind personalul salinelor, producția globală a industriei extractive, avută în vedere la calculul productivității, a fost diminuată corespunzător cu valoarea producției de sare.

Cei cinci ani care au urmat au consemnat, cu unele mici fluctuații, scăderi marcante ale productivității muncii, indicele realizat în 1939 – comparativ cu 1934 – fiind de 71,9.[81] Ca urmare, în 1939, productivitatea muncii pe un salariat era doar de aproape 2,5 ori mai mare decât în 1921 şi cu peste 28% mai mică decât cea din anul de vârf (1934).

Tabelul 14

Productivitatea medie anuală în industria extractivă, între anii 1921 şi 1939[x]

Anul	Total	Indici	
		De bază	În lanț
1921	38.184	100	-
1922	41.171	107,8	107,8
1923	41.985	109,5	102,0
1924	45.174	118,3	107,6
1925	48.463	126,9	107,3
1926	56.279	147,4	116,1
1927	66.068	173,0	117,4
1928	79.924	209,3	121,0
1929	75.557	224,1	107,0
1930	115.688	303,0	135,2
1931	161.679	423,4	139,7
1932	179.618	470,4	111,1
1933	182.369	477,6	101,5
1934	184.540	483,3	101,2
1935	173.015	453,1	93,7
1936	177.207	464,1	102,4
1937	148.746	389,6	84,9
1938	129.463	339,1	87,0
1939	132.624	347,3	102,4

[x] Calculat pe baza datelor din *Statistica industriei extractive, 1937*, p. 22-23; *Statistica industriei extractive, 1939*, p. 3-12, 16, 17, 21, 47, 54, 74-75; *Anuarul statistic al României, 1939 şi 1940*, p. 456-461, 472-477.

Dinamica productivității muncii la nivelul industriei extractive a fost rezultatul modului (diferit) în care a evoluat acest factor în extracția de petrol şi gaze de sondă, de o parte, şi în exploatările de cărbuni, minereuri şi cariere, de cealaltă (vezi datele din anexele 3 şi 4).

În primul caz, ritmul de creştere înregistrat în anii 1922-1939 a fost mult mai mare (10,8%) decât în al doilea (3,25%). Pe subperioade, în sectorul țițeiului şi gazelor ritmul de creştere a fost impresionant între anii 1922 şi 1928 (13,75%) şi mai ales între 1929 şi 1933 (26,5%), devenind

negativ (-3,8%) în ultimii şase ani interbelici (1934-1939). Cauza care a stat la baza evoluției negative a productivității muncii din anii 1935-1939 a fost aceeaşi care a dus şi la scăderea extracției – secătuirea rezervelor cunoscute, însoțită de dezinteresul manifestat pentru atragerea în circuitul economic a unor noi câmpuri petrolifere.

Referitor la extracția de cărbuni, minereuri şi exploatarea carierelor, ritmul de creştere, deşi şi-a păstrat, pe subperioade, permanent valori pozitive, a fost sensibil mai mic în intervalul 1922-1928 (6,5%) şi extrem de modest în anii 1929-1933 (0,8%) şi 1934-1939 (1,7%).[82]

Creşterea producțivității muncii s-a datorat preponderent progresului tehnic – realizat în principal de extracția țițeiului – respectiv înlocuirii în anii 1923-1925 a sistemului canadian şi a celui hidraulic percutant cu sistemul de foraj Rotary, fapt ce permitea şi un foraj la peste 2.500 metri, față de numai câteva sute de metri, precum şi "prin raționalizare, reducere cu tubaje şi aparate perfecționate".[83] De altfel, Institutul Românesc de Conjunctură aprecia cu deplin temei, în 1934, că "această ramură a industriei petrolifere din România (extracția – n.n.) rivalizează cu cea americană în ce priveşte randamentul şi progresul tehnic",[84] iar comisiunea pentru petrol, una din cele şase comisii înființate în 1937 pe lângă BNR, cu scopul de a studia posibilitățile de plată şi de aprovizionare a industriei naționale cu diverse materii prime, considera, la rândul ei, că "exploatarea prin sonde se face cu cele mai perfecte mijloace tehnice. Se poate spune că sub acest raport industria noastră de petrol este foarte aproape de nivelul industriei americane".[85]

Rezultatele economice ale introducerii perfecționărilor tehnice, ale metodelor de raționalizare s-au arătat rapid, costul metrului forat scăzând spectaculos de la 17.800 lei în 1926 la 2.300 lei în 1936, iar costul unui vagon de țiței extras reducându-se la fel de impresionant de la 13.100 lei (în 1926) la 1.080 lei în 1936 (vezi datele din tabelul 15).

Tabelul 15

Evoluția costurilor în extracția de țițeix

- lei -

Anul	Costul unui metru forat	Costul unui vagon de țiței extras
1926	17.800	13.100
1927	15.400	12.300
1928	13.400	5.800

Anul	Costul unui metru forat	Costul unui vagon de țiței extras
1929	10.400	5.850
1930	7.700	4.250
1931	7.000	2.000
1932	4.900	1.320
1933	4.600	1.300
1934	3.800	1.270
1935	3.100	1.060
1936	2.300	1.080

[x] După: A. Drăgulănescu, *Industria de petrol sub influența crizei*, în "Aspectele crizei româneşti în cadrul crizei mondiale", Bucureşti, Tipo. I. E. Torouțiu, 1937, p. 260.

În legătură cu progresele tehnice pe care le-a cunoscut industria extractivă românească de petrol, considerăm demne de semnalat şi contribuțiile originale ale tehnicii din țara noastră, unele dintre ele constituind – la vremea respectivă – priorități pe plan mondial. Este vorba în principal de un nou sistem de tubare şi cimentare a sondelor, sistem ce a permis realizarea unui "extrem de important progres, şi anume în aşa măsură încât dacă în 1926 tubăm 380 kg de burlane de oțel/metru, astăzi (1936 – n.n.) tubăm numai 60-40 şi chiar 30 kg/metru".[86] Introducerea respectivului sistem a permis economisirea unor "sume imense", dacă se ține cont de faptul că un kg de burlan costa 18-20 lei şi se importa contra devize forte. Şi, un alt aspect de reținut, sistemul special de tubare şi cimentare realizat şi folosit în România a fost adoptat abia ulterior şi doar parțial de către tehnica de foraj nord-americană.

Noul sistem la care ne-am referit nu a reprezentat o realizare singulară în domeniu, industria extractivă de țiței din România utilizând şi "alte metode tot atât de folositoare datorită aceleiaşi tehnice naționale".[87]

Ritmurile spectaculoase de creştere realizate în anii 1922-1928 şi, mai ales, în 1929-1933 s-au datorat, fără îndoială, progreselor incontestabile în ceea ce priveşte tehnica extragerii țițeiului, dar ele au fost, concomitent, şi rezultatul exploatării neeconomice, prădalnice a zăcămintelor celor mai bogate cunoscute în epocă. Dovadă în acest sens – pe lângă faptul, arătat deja, că în momentul în care s-a produs secătuirea zăcămintelor petrolifere ştiute, ritmurile de creştere, atât ale producției, cât şi ale productivității, au devenit negative – stau şi numeroasele aprecieri făcute în publicistica economică a timpului. Dintre acestea ne limităm a consemna doar una: "politica economică de până acum (1935 – n.n.) a petrolului n-a avut în

vedere decât un spor continuu de producție, fără nicio considerațiune pentru nevoile viitoare ale economiei naționale. Ceea ce este mai trist este faptul că sporul de producție nu s-a făcut în condițiuni economice… Rezultatul acestei politici a fost o epuizare a terenurilor petrolifere cunoscute…"[88]

În sectorul extracției de cărbuni, minereuri şi exploatarea carierelor, progresul tehnic a fost mai puțin pregnant și cu destule disparități, atât între întreprinderile din aceeaşi ramură, cât şi între diverse subramuri"… Modernizarea minelor de cărbuni din România – se afirma într-o cunoscută lucrare, elaborată în anii de sfârşit ai perioadei interbelice – s-a făcut în aşa fel încât astăzi minele româneşti, mai ales cele din Valea Jiului, sunt printre cele mai frumoase şi mai bine utilate din Europa".[89] Este adevărat, în industria carboniferă au existat realizări – unele notabile – în ceea ce priveşte modernizarea utilajelor, echipamentului, a preparării cărbunilor ș.a., dar principalele beneficiare au fost marile societăți – SAR "Petroşani" în primul rând –, exploatările mai mici continuînd să lucreze, în cea mai mare parte, cu vechile mijloace tehnice.[90] Această situație este valabilă şi pentru extracția minereurilor şi exploatarea carierelor[91], cu precizarea că în aceste sectoare s-a realizat, în general, un progres tehnic mai mic decât în industria carboniferă. Drept urmare şi ritmurile de creştere înregistrate de productivitatea muncii – în exploatările carbonifere, de minereuri şi cariere – au fost mult mai mici şi deosebit de modeste în intervalele 1929-1933 şi 1934-1939. Le reamintim: 3,25% pentru perioada 1922-1939; 6,5% în 1922-1929, 0,8% în 1929-1933 şi 1,7% în 1934-1939.

4.2.2. Productivitatea muncii şi creşterea producției industriei extractive

Având în vedere evoluția pe care am trecut-o în revistă, productivitatea muncii s-a dovedit a fi principalul factor de creştere a producției industriei extractive în anii 1922-1939 (vezi datele din tabelul 16).

În primii ani (1922-1925) – ani de refacere şi de punere în funcțiune a potențialului economic care avusese foarte mult de suferit de pe urma primului război mondial, ca şi de început al introducerii de perfecționări tehnice, raționalizări ș.a. –, ponderea sporurilor de producție obținute pe seama creşterii producțivității muncii în industria extractivă a oscilat între 33,5% (în 1923) şi 48% (în 1925). Din 1926, concomitent cu reducerea numărului de salariați ocupați în industria extractivă, aportul productivității muncii la creşterea producției devine din ce în ce mai mare: 59,8% în 1926, 72,7% în 1927, 84,9% în 1928, 85,4% în 1929 şi 98,8% în 1930. Între 1931

şi 1937, producţia din industria extractivă a crescut, faţă de nivelul anului 1921, exclusiv pe seama sporurilor realizate de productivitatea muncii, iar în anii 1938 şi 1939, contribuţia productivităţii la majorarea producţiei a fost de 96,1% şi, respectiv, 98,6% (vezi datele din tabelul 16).[92]

În extracţia de ţiţei şi gaze de sondă, până în anul 1926, aportul productivităţii muncii la creşterea producţiei a fost deosebit de scăzut: egal cu zero în 1922 şi 1923, 15% în 1924 şi 35,2% în 1925. Introducerea noului sistem de foraj (Rotary), raţionalizarea, reducerea tubajelor ş.a. au făcut ca sporurile de producţie pe seama creşterii productivităţii să fie din ce în ce mai mari: 61,5% în 1926, 72,2% în 1927, 81,6% în 1928, 81,7% în 1929, 96,9% în 1930 şi 100% între 1931-1939.

Spre deosebire de ţiţei şi gaze naturale – sector în care sporurile de producţie realizate pe seama creşterii productivităţii au fost într-o puternică şi continuă augmentare –, în extracţia de cărbuni, minereuri şi exploatarea carierelor acestea au fost sinuoase: în scădere între 1922 şi 1926 (de la 76,8% la 49,4%), în creştere la 83,1% în 1929 şi 100% între 1930-1937, din nou în scădere în 1938 (80,4%) şi iarăşi în urcare în 1939 (91,5%).

Sporurile totale de producţie realizate între anii 1922 şi 1939, faţă de 1921, se datoresc creşterii productivităţii muncii în proporţie de 92,7% pe ansamblul industriei extractive, de 93,6% în extracţia de ţiţei şi gaze de sondă şi de "numai" 80,6% în exploatările carbonifere, de minereuri şi cariere[93] – unde şi progresul tehnic a fost mai puţin evident decât în extracţia de ţiţei şi cu suficiente disparităţi.

4.3. Capitalul

4.3.1. Capitalul social

Bogăţiile subsolului românesc, de "aur negru" în special, şi perspectiva obţinerii de profituri ridicate au atras de la bun început importante capitaluri. În 1921, volumul capitalului social din industria extractivă se cifra la 9.261 milioane lei (vezi tabelul 17), ceea ce reprezenta 78,4% din capitalul acţionar plasat în societăţile anonime industriale şi 57,4% din cel existent la nivelul societăţilor anonime din întreaga economie.

Avântul însemnat şi procesul de diversificare a industriei româneşti – produse în anii interbelici – au făcut ca – spre sfârşitul perioadei, mai exact în 1938 – capitalul social din industria extractivă, cu un volum sporit la 18194 milioane lei, să deţină ponderi în sensibilă diminuare, anume de

39,6% în capitalul social al societăților anonime industriale şi de 29,5% în cel al societăților anonime pe ansamblul economiei naționale.[94]

În cadrul industriei extractive, cea mai mare parte a capitalului a fost orientată spre industria petrolului. Astfel, în 1921, 95% din capitalul social al acestei grupe de industrii revenea societăților petroliere şi doar 5% societăților care exploatau resursele de cărbuni, minereuri şi cariere (vezi datele din tabelul 17). Deşi greutatea specifică a societăților petroliere în capitalul social din industria extractivă a manifestat o tendință de scădere, concomitent cu sporirea ponderii capitalului acționar din celelalte ramuri extractive, preponderența acestora (a societăților petroliere) a fost permanentă de-a lungul întregii perioade, fapt atestat şi de situația existentă în 1938: 77,1% din capitalul social era deținut de societățile anonime petroliere şi 22,9% de restul societăților cu profil extractiv.[95]

Intrată în diviziunea internațională a muncii cu un nivel scăzut de dezvoltare economică, economia românească a constituit un teren fertil de penetrație pentru capitalul străin, industria extractivă – şi cu deosebire industria petrolului – bucurându-se de întreaga atenție din partea acestuia. În consecință, capitalul străin şi-a creat poziții foarte puternice (89,4% din capitalul social plasat în industria extractivă în 1921 şi 70,8% în 1938 îi aparțineau), dominând cu autoritate activitatea economică din această grupă de industrii (vezi datele din tabelul 18).

Din calcule a fost eliminată producția de sare, întrucât lipsesc informațiile referitoare la personalul salinelor.

Tabelul 16

Ponderea sporurilor de producție obținute pe seama creşterii productivității muncii, în industria extractivă, între anii 1922 şi 1939 (an de bază 1921)[x]

- % -

Anul	Total industrie extractivă	Extracția de țiței şi gaze naturale	Extracția de cărbuni, minereuri şi cariere
1922	45,4	0	76,8
1923	33,5	0	55,6
1924	42,5	15,0	56,9
1925	48,0	35,2	52,6
1926	59,8	61,5	49,4

Anul	Total industrie extractivă	Extracția de țiței și gaze naturale	Extracția de cărbuni, minereuri și cariere
1927	72,7	72,2	66,2
1928	84,9	81,6	82,5
1929	85,4	81,7	83,1
1930	98,8	96,9	100,0
1931	100,0	100,0	100,0
1932	100,0	100,0	100,0
1933	100,0	100,0	100,0
1934	100,0	100,0	100,0
1935	100,0	100,0	100,0
1936	100,0	100,0	100,0
1937	100,0	100,0	100,0
1938	96,1	100,0	80,4
1939	96,6	100,0	91,5

[x] Calculat pe baza datelor din *Statistica industriei extractive, 1937*, p. 22-23; *Statistica industriei extractive, 1939*, p. 3-12, 6-10, 16-17; 21-22, 47, 54, 74-75; *Anuarul statistic al României, 1939 și 1940*, p. 456-461, 472-477.

Tabelul 17

Volumul capitalului social plasat în S.A. din industria extractivă, în anii 1921, 1927, 1934 și 1938[x]

- mil. lei -

Specificație	1921	1927	1934	1938
Total S.A. din economie	16.131	42.400	49.898	61.740
Total industrie	11.812	30.740	35.136	45.921
Ind. extractivă	9.261	16.318	15.259	18.194
Ind. petrolieră	8.797	12.581	12.444	14.027
Ind. extractivă (fără petrol)	464	3.737	2.815	4.167

[x] Alcătuit pe baza datelor din lucrarea: C. Bogdan și A. Platon, *Capitalul străin în societățile anonime din România, în perioada interbelică*, București, Editura Academiei R.S.R., 1981, anexele 1 și 4.

Este de subliniat că tendința manifestată, de diminuare a ponderii capitalului străin în industria extractivă – de la 89,4% în 1921 la 70,8% în

1938 – şi de sporire proporţională a greutăţii specifice a capitalului autohton – de la 10,6% în 1921 la 29,2% în 1938 – nu a fost însoţită de modificări corespunzătoare în privinţa rolului jucat şi a însemnătăţii avute de respectivele investiţii străine, poziţiile şi interesele acestora nefiind cu nimic ştirbite.[96]

Tabelul 18

Ponderea capitalului străin plasat în acţiuni ale S.A. din industria extractivă în anii 1921, 1927, 1934 şi 1938[x]

- în procente -

Specificaţie	1921		1927		1934		1938	
	român	străin	român	străin	român	străin	român	străin
Ind. extractivă	10,6	89,4	22,3	77,7	26,5	73,5	29,2	70,8
Ind. petrolieră	8,8	91,2	23,0	77,0	24,7	75,3	26,2	73,8
Ind. extractivă (fără petrol)	45,0	55,0	20,0	80,0	34,7	65,3	39,6	60,4

[x] Alcătuit pe baza datelor din lucrarea citată la tabelul 17, anexele 4 şi 5.

4.3.2. Activele societăţilor anonime din industria extractivă

În bilanţurile contabile ale întreprinderilor private, fondurilor fixe le corespund conturile de imobilizări şi concesiuni (maşini şi instalaţii tehnice, clădiri şi edificii industriale, terenuri, drepturi regaliene ş.a.), fondurilor circulante activul realizabil (conturile de valori realizabile, în speţă materii prime, materiale, fabricate, semifabricate, debitori), fondurilor de circulaţie activul disponibil (conturile de disponibilităţi, anume efecte şi participaţii, respectiv numerar şi creanţe), iar mijloacelor circulante activul realizabil plus disponibilităţile.

Potrivit datelor prezentate în tabelul 19 – care oferă evaluări orientative, ţinând cont că în calcule au fost incluse doar întreprinderile care şi-au dat publicităţii bilanţurile contabile –, activele brute ale societăţilor anonime din industria extractivă au sporit de la 7.290 milioane lei valuta anului 1938 (în 1922) la 55.438 milioane lei valuta anului 1938 (în 1939), respectiv de 6,6 ori.[97] Unei atare creşteri îi corespunde un ritm mediu anual de 12,7%, ritm care, pe subperioade, a înregistrat însă inegalităţi pregnante. Astfel, între 1923 şi 1928 el a fost cu totul remarcabil (32,5%), urmare îndeosebi a investiţiilor realizate în extracţia de ţiţei, a devenit negativ (-1,75%) în anii crizei economice mondiale, pentru a înregistra apoi un spor mediu anual de 7,4% în intervalul 1934-1938.[98] Valoric, activele brute din sectorul extractiv

au crescut de 4,7 ori în 1929 față de 1922, s-au redus cu 13,4% în 1933 (1929=100) şi s-au majorat cu 53% în 1939 comparativ cu 1933.

Între 1922 şi 1939, în cadrul activelor brute ale societăților anonime din industria extractivă, sporurile cele mai importante le-au marcat fondurile fixe care în 1939 erau de 14,5 ori mai mari decât în 1922. Dar, aşa cum rezultă şi din datele cuprinse în tabelul 19, menționata creştere a avut un caracter sinuos, astfel: până în 1931, imobilizările au crescut constant şi foarte puternic, anume de peste 10 ori în raport cu 1922, după care a urmat un trend de diminuare până în 1935, nivelul atins în acest din urmă an fiind cu aproape 18% mai mic decât în 1931, pentru ca în anii 1936-1939 să înregistrăm din nou creşteri, materializate printr-o augmentare a fondurilor fixe cu 71% în 1939 comparativ cu 1935.

Firește, mijloacele circulante au crescut mult mai puțin, ele fiind doar de 2,2 ori mai mari în 1939 față de 1922.

La fel ca şi în cazul fondurilor fixe, dinamica mijloacelor circulante s-a înscris pe o linie şerpuitoare, pusă în evidență atât de datele din tabelul 19, cât şi de ritmurile medii anuale de creştere realizate: 22,25% în intervalul 1923-1928, -5% în timpul crizei economice mondiale din 1929-1933 şi 3,6% între 1934 şi 1939.

Având evoluția schițată, societățile din grupa industriei extractive au deținut, în totalul societăților anonime industriale, ponderi cuprinse între 27,2% (în 1935) şi 44,4% (în 1926) în cazul activelor brute, între 29,3% (în 1935) şi 51,5% (în 1928 şi 1929) în cel al fondurilor fixe şi între 20% (în 1938) şi 39,9% (în 1926) în cel al mijloacelor circulante.[99]

Tabelul 19

Active brute ale societăților anonime din industria extractivă, între anii 1922 şi 1939

- mil. lei, 1938 -

Anul	Categoria de active								Total active brute	
	Imobilizări		Realizabil		Disponibil		Mijloace circulante			
	Va-loare	Indici de bază	Va-loare	Indici de bază	Va-loare	Indici de bază	Va-loare	Indici de bază	Va-loare	Indici de bază
1922	2.607	100	4.039	100	644	100	4.683	100	7.290	100
1923	3.904	149,7	7.479	185,2	556	86,3	8.035	171,6	11.939	163,8
1924	6.924	265,6	8.274	204,8	663	102,9	8.937	190,8	15.861	217,6
1925	12.136	465,5	11.243	278,4	1.283	199,2	12.526	267,5	24.662	338,3
1926	16.905	648,4	14.396	356,4	1.281	198,9	15.677	334,8	32.582	446,2

Anul	Categoria de active								Total active brute	
	Imobilizări		Realizabil		Disponibil		Mijloace circulante			
	Va-loare	Indici de bază	Va-loare	Indici de bază	Va-loare	Indici de bază	Va-loare	Indici de bază	Va-loare	Indici de bază
1927	20.926	802,9	14.850	367,7	975	151,4	15.825	337,9	36.751	504,1
1928	23.821	913,7	14.550	360,2	1.103	171,3	15.653	334,2	39.474	541,5
1929	27.282	1.046,5	13.640	337,7	780	121,1	14.420	307,9	41.702	572,0
1930	28.516	1.093,8	11.502	284,8	1.385	215,1	12.887	275,2	41.403	367,9
1931	28.748	1.102,7	10.272	254,3	1.192	185,1	11.464	244,8	40.212	551,6
1932	23.939	918,2	11.352	281,0	1.576	244,7	12.928	276,0	36.867	505,7
1933	23.984	920,0	10.878	269,3	1.264	196,3	12.142	259,3	36.126	495,5
1934	24.413	936,4	11.984	296,7	1.808	280,7	13.792	294,5	38.205	524,1
1935	23.632	906,5	13.563	335,8	1.076	167,1	14.639	312,6	38.271	525,0
1936	33.118	1.270,3	10.300	255,0	995	154,5	11.255	240,3	44.373	608,7
1937	38.300	1.469,1	12.751	315,7	1.330	206,5	14.081	300,7	52.381	718,5
1938	39.533	1.516,4	12.312	304,8	952	147,8	13.264	283,2	52.797	724,2
1939	40.416	1.550,3	13.918	344,6	1.104	171,4	15.022	320,8	55.438	760,5

Tabelul 20

Structura activelor brute ale S.A. din industria extractivă, între anii 1922 şi 1939[x]

- % -

Anul	Categoria de active				Total active brute
	Imobilizări	Realizabil	Disponibil	Mijloace circulante	
1922	35,8	55,4	8,8	64,2	100
1923	33,0	61,9	5,1	67,0	100
1924	43,1	52,4	4,5	56,9	100
1925	48,2	46,5	5,3	51,8	100
1926	51,1	44,9	4,0	48,9	100
1927	56,9	40,5	2,6	43,1	100
1928	60,7	36,6	2,7	39,3	100
1929	64,8	33,2	2,0	35,2	100
1930	67,7	29,1	3,2	32,3	100
1931	69,8	27,3	2,9	30,2	100
1932	64,4	31,7	3,9	35,6	100
1933	65,6	31,1	3,3	34,4	100

Anul	Categoria de active				Total active brute
	Imobilizări	Realizabil	Disponibil	Mijloace circulante	
1934	63,7	32,0	4,3	36,3	100
1935	61,9	35,4	2,7	38,6	100
1936	73,4	24,5	2,1	26,6	100
1937	72,1	25,4	2,5	27,9	100
1938	74,0	24,3	1,7	26,0	100
1939	71,8	26,3	1,9	28,2	100

[x] Calculat pe baza datelor din anexa 5.

Datele referitoare la activele societăților anonime din industria extractivă pun în evidență modificările produse nu numai în ceea ce privește nivelul acestora, ci și schimbările care au avut loc în structura lor (vezi tabelul 20).

Se poate lesne observa creşterea – în 1939 față de 1922 – a ponderii fondurilor fixe cu 36,1 puncte procentuale, concomitent cu diminuarea ponderii fondurilor circulante cu 29,1 puncte procentuale, a fondurilor de circulație cu 6,9 puncte procentuale și a ponderii mijloacelor circulante cu 36,0 puncte procentuale.

4.4. Forța motrice în industria extractivă

Sursele documentare din epocă oferă date privitoare la forța motrice din industria extractivă doar pentru anii de sfârşit ai perioadei interbelice, mai precis pentru intervalul cuprins între 1936 și 1939. Deşi nu permit urmărirea dinamicii pe o perioadă mai îndelungată de timp, datele de care dispunem permit unele aprecieri referitoare la înzestrarea tehnică a industriei extractive în anii respectivi.

Astfel, în 1939, industria extractivă dispunea de un total de 358.209 H.P. (vezi tabelul 21), ceea ce reprezenta, față de 1936, o majorare de 12,8%. Între anii menționați, creşterea a fost de 18,3% în industria petrolului, de 46,8% în industria gazului natural, de 4,8% în industria cărbunelui și de 9,5% în industria minereurilor.[100]

În totalul forței motrice din industria extractivă, între anii 1936 și 1939, industriei petrolului i-au revenit ponderi cuprinse între 54,9% și 57,9%, industriei cărbunelui între 33,3% și 37,3%, industriei minereurilor între 7,1% și 8,3%, iar industriei gazului natural între 0,5% și 0,7%.[101]

Tabelul 21

Forța motrice în industria extractivă, între anii 1936 şi 1939[x]

- H.P. -

Specificație	1936	1937	1938	1939
Industria petrolului	174.283	198.782	196.806	206.182
Industria gazelor naturale	1.703	1.981	2.423	2.530
Industria cărbunelui	118.345	116.509	113.683	124.067
Industria minereurilor	23.233	26.071	28.133	25.430
Total	317.564	343.343	341.045	358.209

[x] Sursa: *Anuarul statistic al României, 1939 şi 1940*, p. 468 şi 469; *Statistica industriei extractive, 1939*, p. 42, 50, 58, 67.

Mult mai semnificative sunt însă datele referitoare la forța motrice pe un muncitor. Aşa cum se vede şi din tabelul 22, între anii 1936 şi 1939, industria extractivă era net superior dotată, din acest punct de vedere, față de industria prelucrătoare. Dacă în industria prelucrătoare forța motrice pe un muncitor era de 2,5 H.P. în 1936 şi de 2,9 H.P. în 1937-1939, în industria extractivă aceasta a fost de 6,4 H.P. în 1936, de 6,5 H.P. în 1937 şi 1939 şi de 5,7 H.P. în 1938, adică mai mare cu 156% în 1936, cu 124% în 1937 şi 1939 şi cu 96% în 1937.

În legătură cu nivelul forței motrice pe un muncitor, între ramurile care formează grupa industriei extractive, constatăm discrepanțe deosebit de mari (vezi datele din tabelul 23). De departe, cea mai dotată din punct de vedere tehnic s-a dovedit a fi industria petrolului, cu o forță motrice pe un muncitor în creştere de la 13,5 H.P. în 1936 la 16,4 H.P. în 1939.

Tabelul 22

Forța motrice pe un muncitor, în industrie între anii 1936 şi 1939[x]

- H.P. -

Grupa de industrie	1936	1937	1938	1939
Extractivă	6,4	6,5	5,7	6,5
Prelucrătoare	2,5	2,9	2,9	2,9

[x] Sursa: *Anuarul statistic al României, 1939 şi 1940*, p. 468-469, 478-479; *Statistica industriei extractive, 1939*, p. 16-17, 42, 50, 58, 67; Constantinescu, Mitiță, *Politica economică aplicată*, vol. 3, Bucureşti, 1943, p. 361.

Tabelul 23

Forța motrice pe un muncitor în industria extractivă, între anii 1936 şi 1939

- H.P.-

Specificație	1936	1937	1938	1939
Industria extractivă:	6,4	6,5	5,7	6,5
- industria petrolului	13,5	14,7	15,9	16,4
- industria gazelor naturale	12,8	9,7	5,2	5,9
- industria cărbunelui	7,7	7,4	6,3	6,8
- industria minereurilor	1,1	1,1	1,0	1,0

Sursa: Tabelul 21 şi *Statistica industriei extractive, 1937*, p. 22-23, *Statistica industriei extractive, 1939*, p. 16-17.

În acest din urmă an, forța motrice pe un muncitor, în industria petrolului, era de peste 1,5 ori mai mare decât cea existentă la nivelul industriei extractive şi de peste 4,8 ori în raport cu industria prelucrătoare.[102]

La rândul ei, industria cărbunelui dispunea de o forță motrice pe un muncitor superioară celei din industria prelucrătoare cu 208% în 1936, cu 155% în 1937, cu 117% în 1938 şi cu 134% în 1939.[103]

În schimb, în industria minereurilor, gradul de mecanizare era mult mai mic, unui muncitor revenindu-i 1,1 H.P. în 1936 şi 1937 şi 1 H.P. în 1938-1939. Cu alte cuvinte, în intervalul 1936-1939, forța motrice pe un muncitor care lucra în extracția minereurilor s-a situat la o cotă care a oscilat între 15,4% şi 17,5% în raport cu dotarea la nivelul întregii industrii extractive şi între 34,5% şi 44% față de cea existentă în industria prelucrătoare.[104]

4.5. Prețul implicit al producției industriei extractive

În industria extrctivă romînească din perioada interbelică, potrivit datelor din tabelul 24, prețul implicit a crescut an de an până în 1928, când el avea o valoare de peste 1,2 ori mai mare decât în 1921.

În perioada crizei economice mondiale, asistăm la o prăbuşire a prețurilor, indicele situându-se – în 1934, anul cu cel mai coborât nivel – la o cotă de 33,3 (în raport cu 1928) şi de 73,4 (față de 1921). Creşterile care au urmat anului 1934 au fost însă mai lente decât cele din perioada 1922-1928, precum şi cu unele oscilații, astfel că în 1939 prețul implicit realiza un indice de numai 85,5 în raport cu cota atinsă în anul de vârf (1928), fiind însă cu 88,6% mai mare decât nivelul anului de bază (1921).

Tabelul 24

Dinamica prețului implicit, în industria extractivă, între anii 1921-1939[x]

Anul	Valoarea producției		Valoarea producției		Preț implicit	
	mii lei 1938	Indici de bază	mii lei curenți	Indici de bază	lei	Indici de bază
1921	2.784.824	100	2.176.025	100	782	100
1922	3.225.210	119,5	3.332.884	153,1	1.002	128,2
1923	3.794.945	136,4	6.118.620	281,2	1.612	206,2
1924	4.273.589	153,6	7.635.437	350,9	1.787	228,5
1925	4.845.144	174,1	8.875.918	407,9	1.832	234,3
1926	5.763.827	207,1	11.797.516	542,1	2.047	261,7
1927	6.264.201	225,1	10.238.173	470,5	1.634	209,0
1928	6.802.333	244,4	11.739.270	539,4	1.726	220,7
1929	7.358.835	264,4	11.725.605	538,8	1.593	203,8
1930	7.974.421	286,6	10.148.265	466,3	1.273	162,7
1931	8.512.638	305,9	5.513.565	253,4	648	82,8
1932	8.938.077	321,2	5.521.580	253,7	618	79,0
1933	8.886.082	319,3	5.507.274	253,0	620	79,3
1934	10.314.801	370,7	5.918.949	272,0	574	78,4
1935	10.413.908	374,2	7.799.340	358,4	749	95,8
1936	10.935.657	393,0	8.171.393	375,5	747	95,6
1937	9.799.071	352,1	12.267.749	563,7	1.252	160,1
1938	9.598.703	344,9	9.598.703	441,0	1.000	127,9
1939	9.256.163	332,6	13.653.287	627,4	1.475	188,6

[x] Alcătuit pe baza datelor din *Statistica industriei extractive, 1939*, p. 3-12, 21, 47, 54, 74-75; *Anuarul statistic al României, 1939 și 1940*, p. 456-461, 472-475.

În condițiile în care producția industriei extractive și prețul implicit au avut evoluția prezentată în tabelul 24, ritmul mediu anual de creștere al valorii producției (în prețuri curente)[x] s-a datorat augmentării prețurilor în proporție de 35% pe ansamblul perioadei 1922-1939, de 47% în intervalul 1922-1928 și de 95,7% între anii 1934 și 1939. Și invers: ponderile deținute de sporirea cantităților de produse în ritmul de creștere au fost de 65% între anii 1922 și 1939, de 53% în 1922-1928 și de numai 4,3% în ultimii șase ani ai perioadei (1934-1939). În răstimpul crizei economice mondiale, se vede clar că prăbușirea prețurilor a fost compensată prin creșterea producției, mai precis a extracției de țiței și gaze de sondă, a minereurilor de aur, întrucât în alte sectoare ale extracției (cărbuni, minereuri, cu excepția aurului) se constată și o reducere drastică a producției, concomitent cu cea a prețurilor.

[x] Ritmul mediu anual de creștere a producției industriei extractive – în prețuri curente – a fost de 10,7% în anii 1922-1939, de 27,1% în 1922-1928 și de 16,3% în 1934-1939.

Anexa 1

Dinamica salariaților din extracția de țiței şi gaze de sondă, între anii 1921 şi 1939[x]

Anul	Total	Indici	
		De bază	În lanț
1921	18.889	100	-
1922	23.510	124,5	124,5
1923	26.350	139,5	112,1
1924	29.564	146,5	112,2
1925	31.574	167,2	106,8
1926	32.323	171,1	102,4
1927	30.375	160,8	94,0
1928	28.208	149,3	92,9
1929	30.017	158,9	106,4
1930	21.399	113,3	71,3
1931	14.466	76,6	67,7
1932	14.537	77,0	100,5
1933	15.777	83,5	108,5
1934	15.856	83,9	100,5
1935	16.655	88,2	105,0
1936	17.443	92,3	104,7
1937	18.430	97,6	105,7
1938	17.206	91,1	93,4
1939	17.107	90,6	99,4

[x] Calculat pe baza datelor din *Statistica industriei extractive, 1939*, p. 16.

Anexa 2

Dinamica salariaților din extracția de cărbuni, minereuri şi cariere, între anii 1921 şi 1939[x]

Anul	Total	Indici	
		De bază	În lanț
1921	44.100	100	-
1922	46.019	104,3	104,3
1923	52.131	118,2	113,3
1924	54.120	122,7	103,8
1925	57.329	130,0	105,9
1926	60.175	136,4	105,0
1927	56.385	127,8	93,7
1928	49.945	113,2	88,6
1929	49.898	113,1	99,1
1930	43.228	98,0	86,6
1931	35.729	80,8	83,4
1932	32.623	74,0	91,6
1933	30.476	69,1	93,4
1934	37.325	84,6	122,5
1935	40.625	92,1	104,4
1936	41.565	94,0	102,1
1937	43.767	99,2	105,5
1938	51.946	117,8	118,7
1939	47.539	107,8	91,5

[x] Calculat pe baza datelor din *Statistica industriei extractive, 1937*, p. 22-23; *Statistica industriei extractive, 1939*, p. 16-17.

Anexa 3

Productivitatea medie anuală în extracția de țiței şi gaze de sondă, între anii 1921 şi 1939[x]

Anul	Lei 1938/salariat	Indici	
		De bază	În lanț
1921	54.229	100	-
1922	50.958	94,0	94,0
1923	50.013	92,2	98,1
1924	57.686	106,4	115,3
1925	66.078	121,8	114,5
1926	90.230	166,4	136,5
1927	107.379	198,0	119,0
1928	133.618	246,4	124,4
1929	144.159	265,8	107,9
1930	250.144	461,3	173,5
1931	433.632	799,6	173,3
1932	468.762	864,4	108,1
1933	434.354	801,0	92,6
1934	499.242	920,6	114,9
1935	470.282	867,2	94,2
1936	473.335	872,8	100,6
1937	372.853	687,5	78,8
1938	366.404	675,6	98,3
1939	344.537	635,3	94,0

[x] Calculat pe baza datelor din *Statistica industriei extractive, 1939*, p. 3-4, 16, 22.

Anexa 4

Productivitatea medie anuală în extracția de cărbuni, minereuri şi cariere, între anii 1921 şi 1939[x]

Anul	Lei 1938/salariat	Indici	
		De bază	În lanț
1921	30.250	100,0	-
1922	34.432	113,8	113,8
1923	36.088	119,3	104,8
1924	37.629	124,4	104,3
1925	37.997	125,6	101,0
1926	38.135	126,1	100,4
1927	43.155	142,7	113,2
1928	46.953	155,2	108,8
1929	47.549	157,2	101,3
1930	46.439	153,5	97,7
1931	48.623	160,7	104,7
1932	48.136	159,1	99,0
1933	48.845	161,5	101,5
1934	48.070	158,9	98,4
1935	48.420	160,1	100,7
1936	50.478	166,9	104,2
1937	52.086	172,2	103,2
1938	49.006	162,0	95,1
1939	53.929	178,3	110,0

[x] Calculat pe baza datelor din *Statistica industriei extractive, 1939*, p. 4, 6-8, 9, 10, 16-17.

Anexa 5

Activele brute ale societăților anonime din industria extractivă, între anii 1922 şi 1939[x]

- milioane lei -

Anul	Categoria de active								Total active brute	
	Imobilizări		Realizabil		Disponibil		Mijloace circulante			
	Total SA industrie	SA ind. extractivă	Total SA industrie	SA ind. extractivă	Total SA industrie	SA ind. extractivă	Total SA industrie	SA ind. extractivă	Total SA industrie	SA ind. extractivă
1922	6.652	2.831	12.929	4.386	955	699	13.884	5.085	20.536	7.916
1923	10.768	4.027	20.644	7.557	815	618	21.459	8.175	32.227	12.202
1924	15.902	6.811	24.859	8.290	1.008	717	25.867	9.007	41.769	15.818
1925	23.149	11.127	30.712	10.749	1.625	1.230	32.337	11.779	55.486	23.106
1926	31.169	15.523	35.339	13.656	1.930	1.228	37.269	14.884	68.338	30.407
1927	38.578	19.827	40.279	14.142	1.600	900	41.879	15.042	80.457	34.869
1928	44.550	22.926	43.466	13.821	1.809	1.037	45.275	14.858	89.826	37.784
1929	49.775	25.630	45.352	13.110	1.602	785	46.954	13.895	96.729	39.525
1930	53.085	26.594	42.158	11.439	2.185	1.258	44.343	12.697	97.729	39.525
1931	55.195	26.775	38.011	10.478	2.026	1.107	40.037	11.585	95.232	38.360
1932	51.283	23.018	35.882	11.322	2.649	1.407	38.531	12.729	89.814	35.747
1933	52.868	23.053	33.804	10.952	2.393	1.163	36.197	12.115	89.065	35.168
1934	53.363	23.371	36.268	11.771	3.306	1.566	39.574	13.337	92.937	36.708
1935	77.766	22.751	52.530	13.024	3.977	985	56.607	14.009	134.273	36.760
1936	91.640	30.790	44.405	10.259	3.977	882	48.382	11.141	140.022	41.931
1937	107.952	35.588	56.196	12.529	5.211	1.299	61.407	13.758	169.359	49.346
1938	113.368	36.821	59.389	12.090	5.425	851	64.814	12.941	178.182	49.762
1939	115.710	37.781	66.341	13.836	6.276	1.016	72.617	14.852	188.328	52.633

[x] Calculat pe baza datelor şi numai pentru societățile cuprinse în sursele documentare menționate la nota bibliografică 97.

PARTEA A II-A

INDUSTRIA PRELUCRĂTOARE ÎN ROMÂNIA INTERBELICĂ

dr. Gheorghe DOBRE

CAPITOLUL I. PRODUCȚIA INDUSTRIALĂ

1. Dinamici

Deşi nu dispunem de cele necesare pentru investigarea exhaustivă a temei, datele disponibile ne oferă o imagine elocventă cel puțin pentru o primă orientare asupra evoluției parcurse, a nivelului atins şi a structurii producției industriei prelucrătoare în perioada interbelică.[1] Şi aceasta atât în privința unei cunoaşteri mai adecvate a realităților istorice, cât mai ales desprinderii unor tendințe de durată în care s-au înscris eforturile poporului nostru pe tărâm industrial în perioada premergătoare ultimului război mondial.

Să privim mai întâi datele de care dispunem, în legătură cu evoluția producției industriei care formează obiectul cercetării de față.

Datele din tabelul 1 ne oferă o imagine introductivă concludentă în această privință.[2]

Tabelul 1

Dinamica producției industriei prelucrătoare în România interbelică (1921 = 100)

- calculat în prețuri curente -

Anii	Indice, 1921 = 100	Indice în lanț	Anii	Indice, 1921 = 100	Indice în lanț
1922	191,1	191,1	1931	283,1	68,5
1923	293,6	153,6	1932	277,3	97,9
1924	382,0	130,1	1933	298,3	107,6
1925	366,0	95,8	1934	357,2	119,7
1926	446,1	121,9	1935	403,8	113,0
1927	504,1	113,0	1936	438,3	108,5
1928	520,5	103,2	1937	551,3	125,8
1929	479,3	92,1	1938	590,9	107,2
1930	312,9	86,1	1939	653,0	110,5

Reiese, înainte de toate, că producția industriei analizate a crescut, în aproape două decenii, de 6,5 ori, într-un ritm mediu anual de 10,9%. O atare creştere însă a avut loc extrem de inegal. Să observăm, bunăoară, că în 1922-1928 producția respectivă se mărise de 5,2 ori într-un ritm mediu anual de 26,6%, în timp ce în 1929-1939 ea se amplificase doar de 1,2 ori, într-un ritm mediu anual de numai 2,1%. Apoi de reținut faptul că până în 1928, cu o singură excepție (anul 1925), creşterea a fost, an de an, continuu ascendentă şi relativ accelerată, pe când în anii următori ea a fost sinuoasă, cu reculuri spectaculoase şi cu reveniri extrem de lente. Spre pildă, în 1929-1932, producția de care ne ocupăm scade la 53,3%, într-un ritm mediu anual de -14,6%, iar în 1933-1939 ea saltă la 235,5%, într-un ritm mediu anual de 13%. Dar de semnalat că nivelul anului 1928 este depăşit abia în 1937. Şi să mai reținem faptul că până în 1928 variația anuală cea mai scăzută se înscrie într-o valoare de numai 4,2%, iar cea mai ridicată de o mărime extrem de mare, adică de 91,1%, în timp ce între 1929-1939 variația anuală cea mai scăzută era de 31,5% (anul 1931), iar cea mai ridicată de 25,8% (anul 1937). Este şi explicația faptului că valoarea coeficientului de variație anuală a producției industriale analizate în 1921-1939 se ridica la 22,88%, cu precizarea că în 1921-1929 mărimea coeficientului respectiv era de 23,53%, iar în 1929-1939 de cca 15% (14,99%), dar în 1929-1933 ajungea la 14,44% şi în 1934-1935 cobora la 5,78%.

De relevat, totodată, că în această evoluție elementele constitutive ale producției (globale) menționate s-au înscris pe curbe diferite.[3]

Tabelul 2

Dinamica cheltuielilor materiale şi a valorii adăugate brute în industria "mare" producătoare din România, în 1921-1939 (1921 = 100)

- calculat în prețuri curente -

Anii	Cheltuieli materiale	Valoarea adăugată brută	Anii	Cheltuieli materiale	Valoarea adăugată brută
1922	221,2	150,4	1931	263,4	309,6
1923	290,0	298,3	1932	269,7	287,5
1924	395,7	363,4	1933	290,2	309,3
1925	430,1	279,5	1934	337,7	383,5
1926	490,0	383,4	1935	367,1	453,2
1927	544,9	449,0	1936	433,3	445,1
1928	531,4	505,8	1937	564,9	532,9
1929	480,1	478,1	1938	592,9	588,1
1930	402,1	427,4	1939	554,5	786,0

Observăm, astfel, că cheltuielile materiale în 1922-1939 au crescut de 5,5 ori, ceea ce înseamnă un ritm mediu anual de 9,98%.

Creşterea este însă extrem de inegală. Până în 1927, ea ajunge, față de 1921, la aproape 545%, într-un ritm mediu anual de 32,65%. În 1928-1931, valoarea lor scade la 48,3%, într-un ritm mediu de -16,6%, pentru ca în 1932-1939 să urce la 210,5%, cu un ritm mediu de 9,75%. Atare fluctuații au dus la aceea că în 1928-1939 creşterea lor să fie de numai 1,7%, într-un ritm mediu anual de 1,4%.

În schimb, valoarea adăugată brută, pe întreaga perioadă analizată, s-a mărit de 7,9 ori, într-un ritm mediu anual de 12,1%. Şi în acest caz creşterea este inegală, însă disparitățile se înscriu în valori diferite. În 1922-1928, ea s-a amplificat doar de 5 ori, într-un ritm mediu de 26,05%. În 1929-1932 coboară la 56,7%, într-un ritm mediu anual de -13,2%, iar în 1933-1939 urcă la 273,3%, cu un ritm mediu de 15,4%. În 1929-1939, valoarea adăugată brută creşte cu 55,4%, într-un ritm mediu de 4,09%.

Din cele relatate reiese că, în primii ani postbelici, când asupra evoluției producției globale industriale îşi punea puternic amprenta procesul de refacere, creşterea cea mai mare şi cea mai accelerată au înregistrat-o cheltuielile materiale, în timp ce în anii următori, când asupra evoluției producției respective s-au exercitat influența crizei economice mondiale şi creşterea instabilă postcriză, creşteri mai mici şi ritmuri mai lente, au fost înregistrate de valoarea adăugată, de unde diferită avea să fie şi traiectoria evoluției cheltuielilor materiale şi a valorii adăugate brute, în cadrul evoluției producției (globale) industriei aici analizate.

Tabelul 3

Coeficientul de devansare a creşterii producției industriei "mari" prelucrătoare de către creşterea cheltuielilor materiale (C.M.) şi a valorii adăugate brute (V.a.br.)[4]

Anii	C.M.	V.a.br.	Anii	C.M.	V.a.br.	Anii	C.M.	V.a.br.
1921	1,00	1,00	1928	1,021	0,971	1935	0,909	1,122
1922	1,157	0,787	1929	1,001	0,997	1936	0,988	1,015
1923	0,987	1,016	1930	0,973	1,035	1937	1,024	0,966
1924	1,035	0,951	1931	0,930	1,093	1938	1,003	0,995
1925	1,175	0,763	1932	0,972	1,036	1939	0,849	1,203
1926	1,098	0,859	1933	0,972	1,036			
1927	1,060	0,890	1934	0,945	1,073			

Datele evidențiază astfel că, în 1922-1929, cu excepția anului 1923, creşterea cheltuielilor materiale a devansat-o pe cea a producției (globale) potrivit unui coeficient supraunitar, care a oscilat între 1,175 (anul 1925) şi 1,001 (anul 1929): în perioada 1930-1936 valoarea respectivului coeficient este subunitară, oscilând între 0,988 (în anul 1936) şi 0,930 (anul 1931); în ultimii trei ani ai perioadei cercetate coeficientul de devansare considerat se înscrie pe o curbă descrescândă, de la 1,024 în 1937 la 0,849 în 1939.

Cât privește valoarea adăugată brută, creşterea ei se înscrie într-un coeficient a cărui valoare în 1922-1929 este, cu excepția anului 1923, subunitară şi care a variat între 0,787 (anul 1922) şi 0,997 (anul 1929); în 1930-1936 ea ajunge la o mărime supraunitară, cu oscilații între 1,015 (anul 1936) şi 1,122 (anul 1936), pentru ca, în ultimii trei ani menționați, mai întâi să scadă la 0,966 (anul 1937) apoi să crească la 1,203 (anul 1939).

În asemenea condiții, evoluția producției cercetate va avea loc în cadrul unei structuri care la sfârşitul perioadei va fi sensibil schimbată comparativ cu cea de la începutul perioadei.[5]

Tabelul 4

Structura valorii producției globale a industriei "mari" prelucrătoare din România, în 1921-1939

- în % -

calculat în prețuri curente

Anii	C.M.	V.a.br.	± (2-3)	Anii	C.M.	V. a. br.	± (2-3)
1921	57,5	42,5	15,0	1931	53,5	46,5	7,0
1922	66,5	33,5	33,0	1932	55,9	44,1	11,8
1923	56,8	43,2	13,6	1933	55,9	44,1	11,8
1924	59,5	40,5	19,0	1934	54,3	45,7	8,6
1925	67,5	32,5	35,0	1935	52,3	47,7	4,6
1926	63,3	36,7	26,6	1936	56,8	43,2	13,6
1927	62,1	37,9	24,2	1937	58,9	41,1	17,8
1928	58,6	41,4	17,2	1938	57,6	42,4	15,2
1929	57,6	42,4	15,2	1939	48,8	51,2	-2,4
1930	56,0	44,0	12,0				

Datele învederează fără dubii că în anii interbelici producția globală a industriei investigate a evoluat într-o structură în care cheltuielile materiale dețineau de regulă ponderea majoritară, iar valoarea adăugată brută, o pondere minoritară. În intervalul 1921-1939, ponderea medie anuală era de

57,9% şi, respectiv, de 42,1%, în primul caz fiind vorba de ponderea cheltuielilor materiale, în cel de-al doilea de valoarea adăugată brută în producția globală. O atare pondere majoritară se înregistrează şi pe fragmente de timp intermediare, însă tendința generală constă în scăderea ponderii cheltuielilor materiale şi în creşterea ponderii valorii adăugate brute. În 1921-1928, ponderea medie anuală a cheltuielilor materiale era de 61,5%, iar a valorii adăugate brute de 38,5%; în 1929-1933 aceleaşi ponderi se înscriu, una într-o valoare coborâtă de 55,8% şi alta ridicată la 44,2%, pentru ca în 1934-1939 mărimile lor să ajungă la 54,8% şi respectiv 45,2%. Mai atrage atenția, de asemenea, faptul că disparitatea cea mai mare dintre cele două ponderi, adică 35 puncte, se constată în 1925, cu alte cuvinte, la sfârşitul procesului de refacere, iar cea mai mică, de –2,4 puncte în 1939, la sfârşitul anilor de avânt industrial şi când ponderea valorii adăugate brute chiar depăşeşte ponderea cheltuielilor materiale.

Dacă vom urmări evoluția producției industriale exprimată nu în valori curente, ci în valori constante[6], aceasta am putea-o aproxima astfel:

Tabelul 5

Dinamica producției fizice a industriei "mari" prelucrătoare, 1921-1939

Anii	Indice, 1921 = 100	Indice în lanț	Anii	Indice, 1921 = 100	Indice în lanț
1921	100,0	-	1931	297,9	106,1
1922	155,1	155,1	1932	237,1	79,6
1923	155,1	100,0	1933	288,5	121,6
1924	188,5	121,5	1934	355,5	123,2
1925	195,3	103,6	1935	350,0	98,4
1926	219,7	112,5	1936	370,7	105,9
1927	251,7	114,5	1937	387,5	104,5
1928	279,2	110,9	1938	376,9	97,3
1929	290,0	103,9	1939	383,7	101,8
1930	280,7	96,8			

Din capul locului se impune atenției faptul că, potrivit acestor date, în 1922-1939, producția fizică a industriei "mari" prelucrătoare din România a crescut de 3,8 ori, într-un ritm mediu anual de 7,75%. Sporul este însă şi sub acest raport cu totul inegal. Până în 1929, producția considerată s-a mărit de 2,9 ori, într-un ritm mediu anual de 14,2%. În anii următori, 1930-1939, ea a crescut numai cu 32,3%, într-un ritm mediu anual de 2,83%. În

prima etapă procesul este continuu ascendent şi relativ accelerat, corespunzând şi anilor de refacere postbelică. În etapa ulterioară, creşterea este instabilă, însoţită de reculuri şi are loc cu o intensitate de aproape 5 ori mai scăzută decât în anii anteriori, ea corespunzând anilor de influenţă a crizei economice mondiale şi de oscilaţii ale procesului de depresiune şi avânt. Să menţionăm, spre pildă, că în 1930-1932 producţia scade cu 18,25%, într-un ritm mediu anual de -6,5%, iar în 1933-1939 se măreşte cu 61,8%, într-un ritm mediu de 7,12%. După cum reiese şi din datele din tabel, nici scăderea şi nici creşterea din cele două segmente de timp menţionate nu sunt însă liniare. Variaţiile anuale sunt totuşi simţitoare. În 1930-1933, coeficientul de variaţie se înscrie într-o mărime de 15,06%, dar în 1934-1939 într-una de numai 8,18%, adică într-o valoare mai mică cu 45,7%. O astfel de disparitate explică de altfel şi valoarea relativ ridicată, de 14%, a coeficientului citat şi calculat pe întreaga perioadă analizată.

Dar producţia globală industrială la care ne referim a oscilat totodată într-un regim de preţuri şi el în continuă schimbare.

Să urmărim deci, atât cât ne permit calculele[7], şi evoluţia preţurilor producţiei acestei industrii.

Din cele menţionate în tabel, reiese mai întâi faptul că în 1922-1939 preţurile cercetate s-au mărit cu 70,2%, într-un ritm mediu anual de creştere de 3%. Ca şi în celelalte cazuri arătate, şi evoluţia acestor preţuri a înregistrat pe parcurs inegalităţi simţitoare.

Până în 1926, se poate constata o creştere de peste 2 ori, într-un ritm mediu anual de 15,2%, pentru ca în 1927-1939 să se înregistreze o scădere de preţuri cu peste 16%, într-un ritm mediu anual de -1,35%. Dar dacă în 1922-1926, cu excepţia anului 1925, creşterea respectivă a fost continuu ascendentă, în 1927-1939 ea a fost descendentă, marcată fiind, totodată, de sinuozităţi însemnate. În 1926-1931, preţurile aici urmărite au scăzut cu 53,2%, dar în 1931-1939 ele au crescut cu peste 79%, în primul caz ritmul mediu anual înscriindu-se într-o valoare de -14,09%, iar al doilea de +7,56%. De reţinut, în acelaşi timp, că nivelul anului 1926 nu a mai fost atins în niciun alt an din întreaga perioadă interbelică.

La acestea să mai adăugăm că evoluţia preţurilor de care ne ocupăm s-a desfăşurat cu oscilaţii relativ mari. În 1922-1939, coeficientul de variaţie era de 17,8%.

În intervalul dintre 1921 şi 1926, valoarea lui se ridica la 17,7%, iar în intervalul cuprins între 1927 şi 1939, cobora la 15,3%. Însă între 1927 şi 1931 coeficientul amintit era de 13,4% pentru ca în 1932-1939 valoarea lui să scadă la 10,15%. Prin urmare, în primii ani postbelici preţurile nu numai

că au crescut vertiginos, dar au evoluat şi cu o variație anuală relativ mare; ulterior aceasta s-a mai atenuat, însă în perioada crizei economice mondiale, când scăderea prețurilor aici considerate a fost simțitoare, variația anuală s-a menținut la un nivel ridicat, în orice caz, la un nivel superior variației corespunzătoare din anii postcriză.

Tabelul 6

Dinamica producției fizice a industriei "mari" prelucrătoare, între 1921 şi 1939 (1921 = 100)

Anii	Indice, 1921 = 100	Indice, în lanț	Anii	Indice, 1921 = 100	Indice în lanț
1921	100,0	-	1931	95,0	64,6
1922	123,2	123,2	1932	116,9	123,1
1923	189,3	153,6	1933	103,4	88,4
1924	202,6	107,0	1934	100,5	97,2
1925	187,4	92,5	1935	115,4	114,8
1926	203,0	108,3	1936	118,2	102,4
1927	200,3	98,6	1937	142,3	120,4
1928	186,4	93,1	1938	156,8	110,2
1929	165,3	88,7	1939	170,2	108,5
1930	147,1	89,0			

Evoluțiile prezentate, privite nu separat, ci împreună[8], ne oferă informații relevante pentru a putea face câteva constatări preliminare, după părerea noastră, suficient de pertinente, la actualul stadiu al cercetării.

În primul rând, ceea ce atrage atenția este faptul că producția globală a industriei cercetate, evaluată în prețuri curente, cu o singură excepție (anul 1931), a devansat constant, an de an, atât creşterea producției fizice, cât şi a prețurilor. Datele următoare o confirmă concludent.[9]

Tabelul 7

Coeficientul de devansare a creşterii producției fizice şi a prețurilor de către producția globală

Anii	Producția fizică	Prețurile	Anii	Producția fizică	Prețuri
1922	1,232	1,555	1931	0,950	2,980
1923	1,892	1,550	1932	1,169	2,372
1924	2,026	1,885	1933	1,033	2,884
1925	1,874	1,953	1934	1,004	3,554
1926	2,030	2,197	1935	1,153	3,499

Anii	Producția fizică	Prețurile	Anii	Producția fizică	Prețuri
1927	2,002	2,516	1936	1,182	3,705
1928	1,864	2,792	1937	1,422	3,874
1929	1,652	2,899	1938	1,567	3,768
1930	1,470	2,806	1939	1,701	3,836

Coeficientul de devansare a producției fizice de către producția globală, cu excepția deja menționată, s-a înscris astfel într-o valoare minimă de 1,004 (anul 1934) şi una maximă de 2,030 (anul 1926), iar a prețurilor într-o valoare minimă de 1,550 (anul 1923) şi maximă de 3,874 (anul 1937).

Această devansare s-a reflectat şi într-o intensitate superioară de creştere a producției globale față de creşterea producției fizice şi a prețurilor. Pe întreaga perioadă cercetată (1921-1939), ritmul mediu anual de creştere a producției globale (evaluată în prețuri curente) depăşea valoarea aceluiaşi ritm al producției fizice cu 38,7%, iar a prețurilor cu 258,3%, ceea ce înseamnă, altfel spus, că la asigurarea ritmului mediu anual de creştere a producției globale citate, producția fizică contribuie cu 72%, iar prețurile cu 28%. Referindu-ne la această contribuție, să menționăm că, pe segmente mai limitate de timp, ea a fost cu totul inegală. În 1922-1928, la ritmul de creştere al producției globale, spre pildă, ritmul producției fizice participase cu 63%, pe când cel al prețurilor cu 37%, adică față de mărimile corespunzătoare ale întregii perioade, în primul caz, cota de participare scade, iar în cel de al doilea caz urcă. În 1929-1939, participarea producției fizice este de +137,5%, iar a prețurilor de -37,5%, adică creşterea producției globale a fost asigurată exclusiv de creşterea producției fizice care prin ritmul ei accelerat a compensat scăderea ritmului prețurilor.

De altminteri, de notat că prin evoluția ei, în general, la cote superioare evoluției prețurilor, producția fizică a compensat ritmul mediu de scădere sau de creştere mai lentă al prețurilor şi pe fragmente de timp mai limitate. Bunăoară, în 1929-1932, producția globală, evaluată în prețuri curente, înregistrează un ritm mediu anual de scădere de -14,6%. La aceasta, producția fizică participă doar cu 26,7%, pe când prețurile cu 73,3%. Sau şi mai elocvent: în 1931, producția globală citată scade față de nivelul anului 1930 cu 31,5%, prețurile se micşorează cu 35,4%, iar producția fizică creşte cu 6,1%, pentru ca, în 1933-1939, la ritmul mediu anual de creştere a producției globale, producția fizică să participe cu 56,4%, iar prețurile cu 43,6%.

Pe de altă parte, variația anuală a producției globale, evaluată în prețuri curente, s-a datorat mai mult oscilațiilor prețurilor decât producției fizice. În 1921-1939, raportul dintre coeficientul de variație al producției glo-

bale (evaluate în preţuri curente) era de 77,7% şi, respectiv, 61,2%. Pe segmente relevante de timp, un asemenea raport se menţine constant, uneori înscriindu-se în valori chiar mai mari. De pildă, în 1921-1928, raportul citat, în cazul producţiei fizice, era de 61,4%, pe când în cazul preţurilor ajungea la 76,7%, iar în 1929-1939 se ridica la 72,9% şi, respectiv, la 109,1%.

În anii crizei economice mondiale, în special în 1929-1932, când are loc marea prăbuşire de preţuri, raportul menţionat, în privinţa producţiei fizice era de 84,2%, pe când în privinţa preţurilor, de 176,4%.

Dintre evoluţiile înfăţişate mai sus, neîndoielnic că un interes aparte prezintă cea a producţiei fizice. Chiar dacă ritmul mediu anual de creştere a acestei producţii era mai mic decât ritmul producţiei globale (evaluate în preţuri curente), producţia fizică a industriei "mari" prelucrătoare din România interbelică s-a înscris într-un ritm dintre cele mai accelerate în Europa de atunci.[10]

O atare situaţie este confirmată şi de informaţia existentă referitoare la producţia cercetată pe o perioadă şi mai mare de timp.[11]

Tabelul 8

Ritmul mediu anual de creştere a producţiei industriei prelucrătoare din unele ţări europene, în 1921-1938

Ţara	Ritmul în %	România = 100	Ţara	Ritmul în %	România = 100
Anglia	1,82	19,2	Danemarca	2,58	27,3
Germania	5,29	55,9	Norvegia	2,85	30,1
Franţa	2,74	29,0	Finlanda	7,09	75,0
Italia	4,06	42,9	Austria	5,55	56,7
Belgia	2,33	24,6	Cehoslovacia	4,17	44,1
Olanda	2,47	26,1	Ungaria	6,26	66,2
Suedia	4,95	52,3	Polonia	6,29	66,5
			România	9,45	100
			Europa	3,39	35,8

Tabelul 9

Ritmul mediu anual de creştere a producţiei industriei prelucrătoare în unele ţări europene, în 1913-1938

Ţara	Ritmul în %	România = 100	Ţara	Ritmul în %	România = 100
Anglia	1,1	47,8	Finlanda	4,5	195,6
Germania	1,6	69,5	Austria	1,0	43,5

Țara	Ritmul în %	România = 100	Țara	Ritmul în %	România = 100
Franța	0,5	21,7	Cehoslovacia	1,5	65,2
Italia	2,7	117,4	Ungaria	1,4	60,8
Belgia	0,1	4,3	Polonia	0,2	8,7
Olanda	2,9	126,1	România	2,3	100
Suedia	3,4	147,8	Europa	1,4	60,8
Danemarca	2,9	126,1			
Norvegia	2,1	91,3			

De bună seamă că la aceasta contribuiseră noile condiții istorice create prin unirea de la 1918. Dar şi împrejurarea că România, la sfârşitul primului an de război mondial, se număra printre țările europene cu nivelul cel mai scăzut al producției industriei ei prelucrătoare. Tabelul următor (nr. 10) o atestă indubitabil.[12]

Tabelul 10

Producția industriei prelucrătoare în unele țări europene, în 1913-1920

1913 = 100

Țara	Indice, 1913 = 100	Ritm mediu, 1914-1920	Țara	Indice, 1913 = 100	Ritm mediu, 1914-1920
Anglia	96,1	- 0,6	Norvegia	101,8	0,25
Germania	59,0	- 7,3	Finlanda	87,5	-1,9
Franța	70,4	- 4,9	Austria	48,0	-10,0
Italia	95,3	-0,7	Cehoslovacia	69,8	-0,5
Belgia	67,4	-5,5	Ungaria	48,0	-10,0
Olanda	101,3	3,96	Polonia	35,1	-13,9
Suedia	97,3	-0,4	România	35,0	-13,9
Danemarca	127,8	3,56	Europa	77,3	-3,6

Aşa se face că în România procesul de refacere, respectiv de creştere a producției la nivelul anterbelic (1913) s-a prelungit până aproape de anul 1926, deşi ritmul mediu anual a fost deosebit de accelerat, şi anume de 19,84%. După 1926, până în preajma celui de al doilea război mondial, valoarea ritmului menționat scade la 4,60%, dar, şi aşa mai mic decât în anii anteriori, continuă să se înscrie printre ritmurile accelerate ale creşterii producției industriei prelucrătoare în principalele țări europene.[13]

Tabelul 11

Dinamica şi ritmul mediu anual de creştere a producţiei industriei prelucrătoare în unele ţări europene, în 1926-1938

1926 = 100

Ţara	Indice, 1926 = 100	Ritm mediu, 1927-1928	Ţara	Indice, 1926 = 100	Ritm mediu, 1927-1928
Anglia	157,6	3,86	Norvegia	162,3	4,11
Germania	164,3	4,22	Finlanda	182,3	5,13
Franţa	88,3	-1,02	Austria	133,7	2,44
Italia	119,8	1,5	Cehoslovacia	111,5	0,9
Belgia	86,9	-1,17	Ungaria	171,8	4,6
Olanda	138,4	2,7	Polonia	178,6	4,95
Suedia	188,0	5,4	România	171,5	4,60
Danemarca	159,8	3,98	Europa	135,6	2,57

Dar oricât de accelerat a fost ritmul menţionat, acesta nu a putut schimba substanţial poziţia periferică pe care România o ocupa în producţia industriei prelucrătoare din Europa de atunci. O imagine expresivă ne oferă şi datele din următorul tabel.[14]

Tabelul 12

Valoarea pe locuitor a producţiei industriei prelucrătoare în principalele ţări europene în 1913 şi 1936-1938

- calculat în preţuri 1925/1929 şi sub formă de procente faţă de media a 15 ţări în 1936/1938 -

Ţara	1913	1936-1938	± puncte	Ţara	1913	1936-1938	± puncte
Anglia	148	182	+34	Austria	55	65	+10
Germania	114	141	+27	Cehoslovacia	50	67	+17
Franţa	81	97	+16	Ungaria	35	43	+8
Italia	35	56	+21	Polonia	24	20	- 4
Belgia	131	140	+9	România	10	16	+ 6
Olanda	76	111	+33	Total 15 ţări	80	100	+ 20
Suedia	90	179	+89				
Danemarca	80	131	+51				
Norvegia	69	96	+27				
Finlanda	48	115	+67				

Reiese astfel că, la distanță de un sfert de secol, România, sub raportul aici analizat, a continuat să se afle pe ultimul loc între 15 țări europene.

Între 1913 şi 1936-1938, sporul de puncte procentuale a fost doar de 6 unități, cu excepția Poloniei, fiind în felul acesta cel mai mic înregistrat de cele 15 țări europene menționate. Şi aceasta în condițiile în care celelalte țări (minus Polonia), în aceeaşi perioadă de timp, au înregistrat sporuri care au variat între 9 şi 89 puncte procentuale. Sporul de puncte procentuale înregistrat de România între cele două momente a fost atât de mic încât nu a putut asigura depăşirea nici a nivelului corespunzător polonez, care în 1936/1938 era cu 4 puncte inferior anului 1913.

În aceste condiții, decalajele față de principalele țări europene, în loc să se micşoreze, s-au mărit. În 1913, diferența dintre România şi țara cu cel mai mare procentaj (Anglia) era de 138 puncte; în 1936/1938 o astfel de diferență s-a augmentat la 166 puncte.

2. Structuri

Dar în cadrul căror structuri au avut loc evoluțiile înfățişate mai sus?

O primă imagine de ansamblu ne-o oferă datele înscrise în tabelul care urmează.[15]

Tabelul 13

Structura producției industriei "mari" prelucrătoare pe grupele "A" şi "B" în România interbelică

- % -

calculat după valoarea adăugată brută în prețuri curente

Anii	Gr. A	Gr. B	B-A	Anii	Gr. A	Gr. B	B-A
1926	49,5	50,5	1	1933	41,2	58,8	17,6
1927	47,8	52,2	4,4	1934	43,6	56,4	12,8
1928	47,5	52,5	5,0	1935	46,5	53,5	7,0
1929	47,2	53,8	6,6	1936	44,8	45,2	10,4
1930	37,6	62,4	24,8	1937	48,3	51,7	3,4
1931	48,1	51,9	3,8	1938	43,9	56,1	12,2
1932	42,6	57,4	14,8				

În lumina acestor date, se poate constata, mai întâi, că în toți anii menționați în tabel producția gr. B a deținut o pondere superioară ponderii producției gr. A, disparitatea dintre ele oscilând între 1 punct (1926) şi 24,8 (1930) puncte procentuale.

În 1926-1938, ponderile medii anuale ale celor două grupe de producție industrială s-au înscris în valori de 54,8% (gr. B) şi 45,2% (gr. A), diferența dintre ele fiind astfel de 9,6 puncte. Apoi, ca tendință generală, de menționat că, în primii ani de după refacere, adică în 1926-1928, ponderile medii anuale ale grupelor citate ating valori de 51,7% şi respectiv să coboare la 43,3%, iar între 1934-1938, ponderea gr. B să coboare la 54,6% şi cea a gr. A să urce la 45,4%, diferențele dintre ele în cele trei segmente de timp arătate fiind de 3,4, 13,4 şi 9,2 puncte procentuale.

Se poate spune astfel că producția industriei prelucrătoare din România în anii interbelici a fost preponderent o producție de bunuri de consum.

O asemenea preponderență producția gr. B şi-a menținut-o pe parcursul întregii perioade analizate, printr-o creştere mai mare decât producția gr. A.

Tabelul 14

Dinamica producției gr. "A" şi "B" în România, în 1926-1938 (1926 = 100)

- calculat pe baza valorii adăugate brute în prețuri curente[16] -

Anii	Gr. A	Gr. B	Coeficient de devansare	Anii	Gr. A	Gr. B	Coeficient de devansare
1926	100	100	1,000	1933	67,2	93,9	1,397
1927	113,1	121,1	1,070	1934	88,1	111,7	1,267
1928	126,7	137,0	1,081	1935	111,2	125,4	1,127
1929	119,1	130,1	1,092	1936	105,0	127,0	1,209
1930	84,8	137,6	1,622	1937	135,5	142,4	1,050
1931	78,5	83,0	1,057	1938	136,2	170,3	1,250
1932	64,6	85,2	1,318				

După cum lesne se poate constata, în 1927-1938, producția gr. B a crescut cu 70,3%, pe când cea a gr. A doar cu 36,2%. În toți anii menționați în tabel, prima a devansat-o pe cea de a doua potrivit unui coeficient ce a oscilat între 1,050 (în 1937) şi 1,622 (în 1930). Producția gr. B a evoluat cu un ritm mediu anual de creştere de 4,53%, în timp ce producția gr. A de 2,60%, prima înregistrând astfel o intensitate mai mare cu peste 74% decât a doua. Chiar şi în anii de recul economic, respectiv în timpul crizei economice mondiale, scăderea producției gr. A a fost mai mare decât a producției gr. B. De pildă, în 1927-1932, producția gr. A scade cu 35,4%, pe când în 1927-1931, producția gr. B se micşorează doar cu 17%, în primul caz ritmul fiind de -7,03%, iar în cel de al doilea de -3,66%.

Cele constatate, potrivit calculelor efectuate pe baza valorii adăugate brute, se verifică aidoma şi pe baza producției globale, ambele evaluate în prețuri curente.[17]

Tabelul 15

Dinamica producției globale a grupei "A" şi "B" din România, în 1926-1938 (1926 = 100)

- calculat în prețuri curente -

Anii	Gr. A	Gr. B	Coeficientul de devansare "A" față de "B"	Anii	Gr. A	Gr. B	Coeficientul de devansare "A" față de "B"
1926	100,0	100,0	1,000	1934	73,2	85,9	1,173
1927	108,3	117,3	1,083	1935	88,5	92,7	1,047
1928	109,9	122,7	1,116	1936	93,4	102,6	1,098
1929	106,6	108,7	1,019	1937	126,5	122,0	0,964
1930	86,3	98,0	1,135	1938	128,6	136,2	1,059
1931	64,3	63,2	0,982				
1932	57,1	66,5	1,164				
1933	57,3	74,6	1,297				

Astfel, în 1927-1936, producția gr. B a crescut cu 36,2%, iar a gr. A cu 28,6%. În acest timp, cu excepția anilor 1931 şi 1937, creşterea producției gr. B a devansat-o pe cea a gr. A, coeficientul corespunzător variind între 1,019 (anul 1929) şi 1,297 (anul 1933). În 1927-1933, ritmul mediu anual de creştere a producției gr. B a fost de 2,60%, iar a gr. A de 2,11%, cu alte cuvinte, mai mare cu 23,2%. În timpul crizei economice mondiale, producția gr. A a scăzut cu 46,5% (în 1932 față de 1929), iar producția gr. B cu 41,9% (în 1931 față de 1929).

Relevăm însă că dinamicile celor două grupe de producții industriale, calculate în prețuri constante se înscriu pe curbe diferite, respectiv inverse curbelor trasate de evaluările în prețuri curente. O probează elocvent cifrele de mai jos, singurele de care dispunem în acest sens.[18]

Tabelul 16

Dinamica producției globale a producției gr. "A" şi "B" în România, în 1926-1938 (1926 = 100)

- calculat în prețuri medii, 1927-1931 -

Anii	Gr. A	Gr. B	Coeficientul de devansare "B" față de "A"	Anii	Gr. A	Gr. B	Coeficientul de devansare "B" față de "A"
1926	100,0	100,0	1,000	1934	163,9	151,1	1,084
1927	113,3	106,9	1,059	1935	167,6	140,8	1,190

Anii	Gr. A	Gr. B	Coeficientul de devansare "B" față de "A"	Anii	Gr. A	Gr. B	Coeficientul de devansare "B" față de "A"
1928	122,3	115,6	1,058	1936	179,4	149,9	1,196
1929	134,9	104,1	1,295	1937	178,3	155,1	1,149
1930	130,0	114,7	1,133	1938	177,3	146,5	1,210
1931	130,3	97,7	1,233				
1932	136,1	93,6	1,454				
1933	140,4	128,8	1,090				

Rezultă astfel că producția gr."A" în 1927-1938 a crescut cu 77,3%, în timp ce producția gr. B s-a mărit doar cu 46,5%. Această creştere mai rapidă a producției gr. A decât a producției gr. B a făcut ca an de an prima să o devanseze pe cea de a doua, coeficientul corespunzător de devansare oscilând între 1,058 (anul 1928) şi 1,454 (anul 1932).

De asemenea, intensitatea de creştere a producției gr. A este net superioară producției gr. B. Bunăoară, ritmul mediu anual de creştere se înscrie într-o valoare de 4,80%, față de 3,23%, adică mai mult cu 51%. Apoi, de observat că producția gr. A, cu excepția anilor 1930 şi 1931, a fost an de an în continuă ascensiune, pe când producția gr. B a înregistrat nu numai variații anuale oscilante, dar şi reculuri importante. Spre pildă, în 1931 şi 1932, producția industrială a acestei grupe a scăzut sub nivelul anului 1926 cu 2,3% şi, respectiv, cu 6,4%.

În schimb prețurile producției celor două grupe se înscriu pe curbe similare producției globale calculate în prețuri curente. Datele următoare reieşite din calcule[19] constituie, credem, repere orientative concludente.

Tabelul 17

Indicii prețurilor producției industriale din gr. A şi gr. B în România, în 1926-1938

1926 = 100

Anii	Gr. A	Gr. B	Coeficientul de devansare "A" față de "B"	Anii	Gr. A	Gr. B	Coeficientul de devansare "A" față de "B"
1926	100,0	100,0	1,000	1934	44,6	56,8	1,273
1927	95,6	109,7	1,147	1935	52,8	65,8	1,246
1928	89,9	106,1	1,180	1936	52,1	68,4	1,312
1929	79,0	104,4	1,321	1937	70,9	78,6	1,108
1930	66,4	85,4	1,286	1938	72,5	92,6	1,277
1931	49,3	64,7	1,312				
1932	41,9	71,0	1,694				
1933	40,9	57,9	1,415				

Între 1926 şi 1938, preţurile producţiei ambelor grupe de industrii au scăzut, dar în mod inegal, cele mai mari scăderi fiind înregistrate de producţia gr. A. Astfel, în 1927-1938, preţurile producţiei gr. A s-au redus cu 27,5%, iar cele ale gr. B cu numai 7,4%. O confirmă şi coeficientul de devansare al scăderii preţurilor producţiei gr. A de către cele ale gr. B care a variat între 1,108 (anul 1937) şi 1,694 (anul 1932). Diferită a fost şi intensitatea de scădere. În 1927-1938, preţurile producţiei gr. A au scăzut într-un ritm mediu de -2,65%, pe când ale gr. B de -0,64%. Până şi prăbuşirea de preţuri din timpul crizei economice mondiale au avut loc în mod inegal. În 1930-1933, preţurile gr. A au scăzut cu peste 59%, într-un ritm mediu anual de -15,18%, iar cele ale gr. B s-au micşorat cu 43,2%, într-un ritm mediu de -11,47%.

Pentru a înţelege atare evoluţii, să privim mai îndeaproape structura fiecărei grupe de industrii menţionate.

În legătură cu structura producţiei gr. A, să prezentăm mai întâi următoarele date calculate.[20]

Tabelul 18

Structura producţiei industriei "mari" prelucrătoare din gr. A

- în % -

calculat după valoarea adăugată brută în preţuri curente

Anii	Chimia				Metalurgia		Materiale de construcţie			
	Total		Rafinării petrol				Total		Lemn	
	x	xx	x	xx	x	xx	x	xx	x	xx
1926	19,1	38,5	16,7	33,7	14,8	29,9	15,6	31,6	10,7	21,5
1927	16,9	35,4	14,6	30,5	17,8	37,2	13,1	27,4	8,1	16,9
1928	18,7	39,4	13,4	28,2	15,8	33,2	13,0	27,4	8,3	17,4
1929	16,4	34,6	11,7	24,7	16,3	34,5	14,5	30,9	9,6	20,2
1930	10,7	28,3	5,4	14,4	16,0	42,6	10,9	29,1	6,3	16,8
1931	20,3	42,3	16,0	33,2	17,5	36,4	10,3	21,3	5,9	12,3
1932	17,9	41,9	11,8	27,6	15,4	36,1	9,3	21,9	4,8	11,2
1933	16,3	39,4	15,4	37,3	15,9	38,7	9,0	21,9	4,5	11,0
1934	18,0	41,2	12,3	28,1	16,7	38,4	8,9	20,4	4,5	10,2
1935	18,6	40,0	12,1	26,1	19,3	41,5	8,6	18,3	4,4	9,4
1936	13,6	30,5	6,3	14,1	21,3	47,7	9,9	21,8	5,1	11,4
1937	20,5	42,5	11,0	22,8	17,1	35,4	10,7	22,1	5,6	11,5

Anii	Chimia				Metalurgia		Materiale de construcție			
	Total		Rafinării petrol				Total		Lemn	
1938	17,3	39,3	9,4	21,3	16,0	36,5	10,6	24,2	4,9	11,2
1926-1938	17,3	37,9	12,0	26,3	16,9	37,6	11,1	24,5	6,4	13,9

[x] În total industria prelucrătoare.

[xx] În total grupa "A".

Dacă privim această structură în perspectiva întregii perioade consemnate în tabel (1926-1938), constatăm că ponderea cea mai mare, în medie, a deținut-o industria chimică, urmată de industria metalurgică și apoi de industria materialelor de construcții.

Pe parcursul perioadei analizate situația a fost însă diferită. Datele din tabelul anterior grupate pe segmente reprezentative de timp fac dovada probatorie în acest sens.[21]

Tabelul 19

Greutatea specifică a industriei chimice, a metalurgiei și a materialelor de construcții în producția industrială a gr. "A" în România, în 1926-1938

- în % -

calculat după valoarea adăugată brută în prețuri curente

Perioada	Chimică		Metalurgică		Materiale de construcții	
	x	xx	x	xx	x	xx
1926-1928	37,8	18,2	33,4	16,1	28,8	13,9
1929-1933	37,3	16,3	37,7	16,2	25,0	10,8
1934-1938	38,7	17,6	39,9	18,1	21,4	9,7

[x] În total grupă.

[xx] În total industrie prelucrătoare.

Rezultă astfel că producția industriei chimice, după ponderea deținută în producția gr. A, s-a situat pe locul I doar între anii 1926-1928, căci în celelalte fragmente de timp, ea a cedat locul producției metalurgice; iar după ponderea deținută în totalul producției industriei prelucrătoare locul

fruntaş a fost deținut până în anii postcriză, după care pe locul I se situează producția industriei metalurgice. În toate fragmentele de timp menționate în tabel, producția industriei materialelor de construcție a deținut ultimul loc. De observat totodată că, în timp ce producția industriei metalurgice deține o pondere în urcare şi cea a materialelor de construcție în scădere, producția industriei chimice deține o pondere a cărei valoare oscilează.

Dar înseşi evoluțiile producției acestor ramuri industriale au fost în timp inegale, cu sinuozități specifice.[22]

Tabelul 20

Dinamica producției ramurilor industriei prelucrătoare gr. "A" din România, în 1926-1938 (1926=100)

- calculat după valoarea adăugată brută în prețuri curente -

Anii	Chimie	Meta-lurgie	Materiale de construcții	Total	Anii	Chimie	Meta-lurgie	Materiale de construcții	Total
1927	103,9	140,8	98,1	113,1	1933	68,8	87,1	46,5	67
1928	129,6	246,9	110,1	126,7	1934	94,1	113,2	57,0	88
1929	107,1	137,5	116,5	119,1	1935	115,3	154,3	65,4	111
1930	62,3	120,9	78,1	84,8	1936	83,0	167,7	72,6	105
1931	86,2	95,6	52,9	78,5	1937	149,3	160,7	94,9	135
1932	70,3	78,2	44,9	64,6	1938	138,9	166,4	104,4	136,2

În timp ce în 1927-1938 producția industriei chimice sporeşte cu 38,9%, producția industriei metalurgice se măreşte cu 66,4%, iar a materialelor de construcții cu abia 4,4%, pe când în aceeaşi perioadă producția industriei prelucrătoare din gr."A" creşte cu 36,2%. Ritmul mediu anual, în aceeaşi ordine, a fost de 2,77%, 4,33%, 0,36% şi 2,60%.

Atrage atenția, de asemenea, oscilația deosebit de mare a creşterii producției ramurii citate.

În industria chimică, producția cea mai mare a fost realizată în 1937 şi cea mai mică în 1930; în industria metalurgică cota maximă a fost înregistrată în 1928, iar cea mai scăzută în 1932; în industria materialelor de construcții, nivelul cel mai ridicat a fost atins în 1929 şi cel mai coborât în 1932.

Revenind însă la tabelele anterioare, să observăm că producția industriei chimice şi a materialelor de construcții deținea o pondere categoric superioară producției industriei metalurgice atât în totalul producției grupei A, cât şi pe ansamblul industriei prelucrătoare. Producția celor două ramuri

citate reprezintă, spre pildă, peste 60% din totalul grupei A şi 1/3 din totalul grupei întregii industrii prelucrătoare (proporţii calculate pe baza valorii adăugate brute). În aceste condiţii, evoluţia şi variaţia producţiei gr. A vor fi puternic influenţate de producţia respectivelor ramuri industriale.

Pe de altă parte, dacă privim structura celor două ramuri industriale citate (chimia şi materialele de construcţii), putem observa că în fiecare dintre ele ponderea hotărâtoare o deţine o singură grupă de produse: în prima – produsele petroliere şi în cea de a doua – produsele lemnului.[23]

Tabelul 21

Greutatea specifică a produselor petroliere şi a celor lemnoase în producţia industriei chimice şi a materialelor de construcţii în România, în 1926-1938

- % -

calculat în preţuri curente

Anii	Produse petroliere		Produse lemnoase		Anii	Produse petroliere		Produse lemnoase	
	x	xx	x	xx		x	xx	x	xx
1926	84,8	87,5	77,5	68,2	1933	64,9	94,6	57,7	50,3
1927	81,8	86,1	71,2	61,8	1934	70,8	68,3	45,8	50,0
1928	74,1	74,5	72,1	63,4	1935	69,2	65,3	59,3	46,0
1929	75,3	71,3	72,6	65,4	1936	62,2	46,3	60,4	52,0
1930	70,5	50,8	69,3	57,6	1937	66,7	53,7	62,1	52,0
1931	77,3	78,4	65,7	57,6	1938	63,6	54,3	57,2	46,3
1932	76,9	65,9	59,1	51,0	1926-1938	72,2	68,8	63,8	55,5

[x] În producţia globală.

[xx] În valoarea adăugată brută.

Datele prezentate pun astfel în lumină faptul că, în 1926-1938, produsele petroliere în producţia globală şi în valoarea adăugată brută a ramurii (industriei chimice) deţin o pondere medie anuală de 72,2% şi, respectiv, de 68,8%, cotele maxime fiind atinse în 1926 (84,3%) şi, respectiv, în 1933 (94,6%), iar cele minime în 1936 (62,2% şi 46,3%). Între aceiaşi ani, produsele industriei lemnului în producţia globală şi în valoarea adăugată brută a ramurii (industria materialelor de construcţii) se înscriu într-o pondere medie anuală de 63,8% şi, respectiv, 55,5%, valoarea maximă fiind înregistrată în 1926 (77,5%) şi, respectiv, în 1930 (68,2%) şi cea minimă în 1934 (45,8%) şi respectiv în 1935 (46%).

Dar ambele grupe de produse constituiau articole importante ale comerțului nostru exterior în acel timp.

Potrivit datelor[24] din tabelul 22, în 1926-1938, ponderea medie anuală a celor două grupe de produse în totalul exportului românesc era de 48,3%.

Tabelul 22

Greutatea specifică a produselor petroliere şi a produselor lemnoase în exportul total românesc, în 1926-1938

- % -

calculat în prețuri curente

Anii	%	Anii	%
1926	39,5	1933	61,1
1927	31,1	1934	62,0
1928	46,9	1935	59,2
1929	47,7	1936	47,9
1930	46,5	1937	48,0
1931	39,8	1938	52,2
1932	49,3		

Valoarea cea mai ridicată a acestei ponderi se înregistrează în anul 1934 (62%) şi cea mai scăzută în anul 1927 (31,1%). Mai important de subliniat este însă faptul că pe segmente relevante de timp ponderea menționată se înscrie pe o curbă în creştere.

În 1926-1928, valoarea era de 39,2%, în 1929-1933 urca la 48,9%, iar în 1934-1938 ajunge la 53,9%. Şi aceasta pentru că o cantitate tot mai însemnată din producția internă a fost realizată la export.[25]

Tabelul 23

Greutatea specifică a produselor petroliere şi a produselor lemnoase în producția internă românească, în 1926-1938

- % -

calculat în prețuri curente

Anii	Produse petroliere	Produse lemnoase	Anii	Produse petroliere	Produse lemnoase
1929	75,2	70,6	1934	86,6	60,9
1930	81,8	71,6	1935	86,3	53,2

Anii	Produse petroliere	Produse lemnoase	Anii	Produse petroliere	Produse lemnoase
1931	84,5	82,3	1936	85,8	58,6
1932	85,5	65,8	1937	83,1	61,1
1933	85,5	55,6	1938	78,4	45,1

Se poate afirma, fără dubii, că producția industriei chimice și a materialelor de construcții din România interbelică era în fond o producție de export. O atestă concludent faptul că în 1929-1938 ponderea medie anuală a exportului produselor petroliere în producția internă era de 83,2%, iar a produselor lemnoase de 62,5%.

În epocă, exportul acestor produse s-a desfăşurat însă sub semnul a două principale tendințe: pe de o parte, tendința de reducere a prețurilor și, pe de alta, în compensație, tendința de a recupera această reducere prin creșterea vertiginoasă a cantităților exportate. Exemplul produselor petroliere este cât se poate de edificator.[26]

Tabelul 24

Dinamica prețurilor (P) şi cantităților (Q) de produse petroliere exportate de România, în 1926-1938

1926 = 100

Anii	Q	P	Anii	Q	P	Anii	Q	P
1927	127,3	61,9	1931	316,2	22,3	1935	426,6	21,2
1928	150,8	56,2	1932	331,1	22,8	1936	446,6	21,1
1929	182,1	55,2	1933	372,7	22,0	1937	373,8	35,3
1930	247,1	44,4	1934	418,9	17,9	1938	291,8	30,1

Reiese limpede că, în 1927-1938, cantitățile de produse petroliere exportate se măriseră cu 191,8%, într-un ritm mediu anual de +9,5%. Reține atenția faptul că, în 1935, cantitățile exportate atinseseră un indice de 426,6%, iar prețurile în 1936 un indice de 21,1%, adică în primul caz ritmul mediu se înscrie într-o valoare de 17,49%, iar în cel de al doilea de -15,88%. Atare tendințe şi-au pus hotărâtor amprenta şi asupra condițiilor producției produselor respective, de unde şi evoluțiile semnalate deja ale producției gr. A.

În ceea ce privește structura producției gr. B, aceasta, într-o expresie cât mai sintetică, poate fi înfățișată astfel[27]:

Tabelul 25

Structura producției industriei prelucrătoare din gr. B în România, în 1926-1938

- în % -

calculat după valoarea adăugată brută în prețuri curente

Anii	Bunuri de folosință curentă	Bunuri de folosință îndelungată	Anii	Bunuri de folosință curentă	Bunuri de folosință îndelungată
1926	90,9	9,1	1933	90,1	9,9
1927	92,2	7,8	1934	94,5	5,5
1928	93,1	6,9	1935	94,7	5,3
1929	92,6	7,4	1936	93,8	6,2
1930	95,4	4,6	1937	93,9	6,1
1931	94,6	5,4	1938	94,5	5,5
1932	95,4	4,6	1926-1938	93,5	6,5

În lumina acestor date, singura concluzie care se impune de la sine este că producția gr. B în perioada de timp analizată a fost în fond o industrie a bunurilor de consum curent (produse alimentare, textile şi pielărie). Ponderea medie anuală de peste 90% deținută de aceste bunuri în totalul gr. B este o mărturie de necontestat.

Cele două categorii de bunuri ale gr. B au avut de altfel şi evoluții care au învederat şi impus o structură ca cea menționată.[28]

Tabelul 26

Dinamica producției bunurilor de consum curent şi de consum îndelungat în România, în 1926-1938 (1926 = 100)

- calculat după valoarea adăugată brută în prețuri curente -

Anii	Bunuri curente	Bunuri de uz îndelungat	Coeficient de devansare	Anii	Bunuri curente	Bunuri de uz îndelungat	Coeficient de devansare
1927	122,9	103,4	1,888	1933	93,1	101,5	0,917
1928	140,3	104,4	1,347	1934	116,2	67,5	1,721
1929	132,6	105,9	1,252	1935	130,6	73,3	1,781
1930	144,5	68,8	2,100	1936	131,0	87,0	1,505
1931	86,4	49,1	1,759	1937	147,1	95,9	1,533
1932	89,3	43,0	2,076	1938	177,0	103,1	1,716

Producția de bunuri de uz curent a crescut în 1927-1938 cu 77%, într-un ritm mediu de 4,87%, iar producția de bunuri de uz îndelungat a sporit doar cu 3,1%, într-un ritm mediu anual de numai 0,25%.

Prima categorie de bunuri a înregistrat o creştere sinuoasă a producției lor. De pildă, în anii 1931-1933, ea s-a situat sub nivelul anului 1926 cu 13,6% (1931), 10,7% (1932) şi, respectiv, cu 6,9% (1933). Şi producția bunurilor de uz îndelungat a cunoscut sinuozități, chiar mai numeroase şi mai grave.

În şase ani din seria celor 13 ani citați, ea s-a situat sub cota atinsă în 1926, şi anume în 1931, 1932, 1934, 1935, 1936 şi 1937. Şi dacă în 1928 ea atinsese nivelul cel mai ridicat, în 1932 înregistrează nivelul cel mai scăzut. Cu excepția anului 1933, în toți anii menționați în tabel creşterea producției bunurilor de uz curent a devansat creşterea producției de bunuri de uz îndelungat, coeficientul de devansare variind între 1,252 (anul 1929) şi 2,076 (anul 1932).

Cum menționam la începutul acestui studiu, producția gr. B a înregistrat o creştere cu o intensitate mai lentă, iar prețurile, chiar în scădere, s-au menținut la un nivel superior producției gr. A.

În legătură cu aceasta, se impun atenției două aspecte. Primul se referă la structura producției de bunuri de uz curent[29] (vezi tabelul 27). Reiese din datele consemnate că în cadrul acestei producții ponderea principală o deține industria alimentară, urmată de cea textilă. Această prioritate a industriei alimentare s-a menținut pe întreg parcursul perioadei cercetate, deşi s-a înscris pe o curbă cu tendință descendentă, în special după 1930. Acelaşi lucru înregistrează şi industria pielăriei. În schimb, industria textilă se înscrie într-o pondere în ascensiune, fără însă ca în vreun an specificat în tabel să fi ajuns să depăşească ponderea industriei alimentare.

Cel de-al doilea aspect, legat de primul, priveşte dinamica acestor ramuri industriale[30] (vezi tabelul 28).

Se desprinde astfel constatarea că sporul cel mai mare, de 120,4%, l-a înregistrat în 1927-1938 industria textilă, care a realizat şi ritmul cel mai accelerat, de 6,8%. Industria alimentară a crescut cu 54,7%, într-un ritm de 3,70%. De menționat că, spre deosebire de industria textilă, industria alimentară a regresat față de nivelul anului 1926, în anii 1931, 1932 şi 1933 înregistrând scăderi de 27,9%, 26,7% şi 12,1%. Industria pielăriei în 1938 depăşeşte nivelul anului 1926 cu 26,8%, cu un ritm mediu anual de 1,99%. Însă în ceilalți ani anteriori, cu excepția anilor 1928 şi 1929, producția ei se situează sub nivelul anului de bază – 1926.

Tabelul 27

Structura producției industriei prelucrătoare de bunuri de uz curent în România, în 1926-1938

- în % -

calculat după valoarea adăugată brută în prețuri curente

Anii	Alimentară		Textilă		Pielărie		Altele	
	x	xx	x	xx	x	xx	x	xx
1926	22,5	44,6	12,4	24,6	4,4	8,7	7,3	14,4
1927	22,2	42,5	15,2	29,1	3,3	6,3	7,5	14,4
1928	24,3	46,3	13,1	24,9	3,8	7,2	7,6	14,5
1929	21,7	40,3	14,5	26,9	4,0	7,4	8,5	15,8
1930	31,4	50,3	13,7	21,9	3,6	5,8	10,6	17,0
1931	20,1	38,7	16,5	31,8	3,5	6,7	9,0	17,3
1932	22,0	38,7	18,5	32,2	3,3	5,7	10,9	19,0
1933	24,6	41,8	17,9	30,4	2,8	4,8	10,2	17,3
1934	23,7	42,0	16,1	28,5	3,9	6,9	9,6	17,0
1935	35,7	48,0	14,8	27,7	1,8	3,4	8,4	15,3
1936	20,9	37,9	19,4	35,1	2,8	5,1	8,6	15,0
1937	20,0	38,7	17,3	33,5	2,3	4,4	8,9	17,2
1938	22,7	40,5	17,8	31,7	3,6	6,4	8,8	15,7
1926-1938	23,2	42,3	15,9	29,1	3,3	6,1	8,9	16,2

[x] În total industrie prelucrătoare.

[xx] În total gr. B.

Tabelul 28

Dinamica principalelor ramuri ale industriei prelucrătoare producătoare de bunuri de uz curent în România, în 1926-1938 (1926 = 100)

- calculat după valoarea adăugată brută în prețuri curente -

Anii	Alimentară	Textilă	Pielărie	Anii	Alimentară	Textilă	Pielărie
1927	115,3	142,9	87,6	1933	87,9	116,3	50,7
1928	142,4	138,8	115,4	1934	105,6	129,7	88,7
1929	120,5	145,8	113,3	1935	134,9	140,8	49,4
1930	155,2	122,6	92,1	1936	107,9	181,0	75,1
1931	72,1	107,3	64,4	1937	123,1	193,7	73,9
1932	73,3	111,4	55,8	1938	154,7	220,4	126,8

CAPITOLUL II. FACTORII DE CREŞTERE

În concluziile capitolului anterior formulam ideea – desprinsă din analiza datelor disponibile – că evoluția industriei prelucrătoare din România interbelică a înregistrat o dinamică superioară celei din majoritatea țărilor europene, inclusiv din țările industrializate de atunci, dar că intensitatea acestei dinamici a fost insuficient de accelerată, dacă nu pentru a lichida, măcar pentru a diminua cât de cât substanțial rămânerea în urmă a țării în acest vital domeniu modern de activitate economică, România continuând astfel, chiar în 1938 – an considerat de vârf în evoluția presocialistă a țării noastre –, să se situeze printre statele europene cu o slabă dezvoltare industrială.

În cercetarea de față ne propunem să urmărim traiectoria parcursă de evoluția factorilor "clasici", adică a forței de muncă şi a productivității muncii, şi de contribuția lor la creşterea producției industriei menționate în România din acea perioadă de timp, precum şi reliefarea semnificațiilor acestei creşteri în dezvoltarea interbelică a economiei țării noastre.

1. Forța de muncă

Întreaga informație documentară şi analitică de care dispunem învederează, fără echivoc, faptul că în perioada la care ne referim personalul ocupat în industria analizată numericeşte s-a înscris într-o tendință generală ascensională, marcată pe parcurs de stagnări şi chiar reculuri însemnate.[31]

Bunăoară, între 1921 şi 1939, numărul total al personalului ocupat s-a dublat: de la 148.519 de persoane în 1921 acesta s-a mărit la 296.796 în 1939, în 18 ani sporul fiind de 148.277 de oameni. Dar, în 1921-1925, numărul salariaților creşte cu 47,4%, pentru ca în 1925-1932 acesta să scadă cu 69,6% şi în 1932-1939 să sporească din nou cu 94,9%.

În mod corespunzător, şi ritmurile înregistrate s-au înscris în valori inegale. Dacă pe întreaga perioadă analizată ritmul mediu anual de creştere a fost de 3,92%, în 1922-1925 valoarea lui a crescut la 10,18%, în 1928-1932 a scăzut la -5,05%, iar în 1933-1939 s-a ridicat la 10%.

Atât dinamica, cât şi ritmul acestei evoluții au urmat astfel drumul sinuos al unei dezvoltări ascendente, dar brăzdate de variații alternat-oscilatorii şi care în linii mari a parcurs-o în proporții şi intensități diferite, după cum arătăm în studiul anterior, şi producția industrială cercetată. În primii ani postbelici, evoluția personalului ocupat este puternic impulsionată

de procesul refacerii; ulterior, până prin 1929/1930, nivelul ocupării, deşi este într-o uşoară descreştere, se menține la cote ridicate, superioare nivelului mediu atins în anii precedenți; în anii crizei economice mondiale, personalul ocupat se micşorează vertiginos; anii postcriză se scurg sub semnul unei cereri crescânde de forță de muncă industrială, ceea ce a şi dus la un spor substanțial în planul ocupării ei.

Tabelul 29

Dinamica personalului mediu anual ocupat în industria "mare" prelucrătoare din România, 1921-1939

	1921	1922	1923	1924	1925	1926	1927	1928	1929	1930	1931	1932	1933	1934	1935	1936	1937	1938	1939
1921	100	104,8	119,8	140,2	147,4	144,8	144,8	141,6	137,3	125,7	109,9	102,5	113,4	132,3	147,8	165,5	181,7	191,2	199,8
1922		100	114,3	133,8	140,6	138,2	138,2	135,1	131,0	119,9	104,9	97,8	108,2	126,3	141,0	158,2	173,4	182,5	190,7
1923			100	117,0	123,0	120,8	120,8	118,2	114,6	104,9	91,8	85,6	94,7	110,4	123,4	138,1	151,7	159,6	166,8
1924				100	105,1	103,3	103,2	101,0	97,9	89,7	78,4	73,1	80,9	94,4	105,4	118,3	129,6	136,4	142,5
1925					100	98,3	98,2	96,1	93,2	85,3	74,6	96,6	77,0	89,8	100,3	112,3	123,3	129,8	135,6
1926						100	99,9	97,8	94,8	86,8	75,9	70,8	78,3	91,4	102,1	114,3	125,5	132,1	138,0
1927							100	97,8	94,9	86,9	76,0	70,8	78,4	91,4	102,1	114,4	125,6	132,2	138,1
1928								100	96,9	88,8	77,6	72,4	80,1	93,4	104,4	116,9	128,4	135,0	141,1
1929									100	91,6	80,1	74,7	82,6	96,4	107,7	120,6	132,4	139,3	145,6
1930										100	87,4	81,5	90,2	105,3	117,6	131,7	144,6	152,1	159,0
1931											100	93,3	103,2	120,4	134,5	150,6	165,3	174,0	181,8
1932												100	110,6	129,1	144,2	161,5	177,3	186,5	194,9
1933													100	116,6	130,3	145,9	160,2	168,6	176,2
1934														100	117,7	125,1	137,4	144,5	151,0
1935															100	112,0	123,0	129,4	135,2
1936																100	109,8	115,5	120,7
1937																	100	105,2	109,9
1938																		100	104,5
1939																			

Sursa : Calculat după datele anexei 1.

O evoluție aproape identică putem constata şi în privința ocupării *muncitorilor* în industria analizată. Explicabil dacă ținem seama că ponderea lor în ansamblul personalului ocupat atingea valori de peste 80% în toate ramurile industriei respective. Tabelul 30 o confirmă concludent [32].

Dar fie că avem în vedere numărul total al salariaților, fie pe cel al muncitorilor, evoluțiile semnalate sintetizau evoluțiile diferite parcurse de persoanele ocupate în diferite ramuri ale industriei cercetate. Tabelul 31 ne oferă o imagine revelatoare pentru orice judecată de valoare în această privință[33].

Tabelul 30

Ponderea muncitorilor în totalul personalului ocupat în industria prelucrătoare mecanizată în România interbelică[x]

- în % -

Ramurile	Perioadele			
	1921/1924	1925/1929	1930/1934	1935/1939
Alimentară	85,0	85,9	82,5	84,1
Textilă	92,2	91,7	90,4	91,4
Pielărie	87,7	87,7	86,7	85,0
Hârtie	86,3	89,0	83,6	85,8
Metalurgie şi electrotehnică	90,8	89,4	88,7	89,7
Chimie	86,8	85,5	82,7	82,6
Lemn	92,7	92,1	91,3	90,5
Materiale de construcţii	93,5	92,6	90,5	91,1

[x] Medii anuale.

Tabelul 31

Dinamica salariaţilor ocupaţi în industria prelucrătoare mecanizată din România, în 1921-1939[x]

- 1921-100 -

Anii	Alimentară	Textilă	Pielărie	Hârtie	Metalurgie	Chimie, rafinării	Lemn	Materiale de construcţii
1922	94,3	123,4	120,9	103,5	98,2	115,8	112,6	93,7
1923	98,1	194,4	142,8	116,0	101,6	138,4	131,4	102,6
1924	116,9	289,4	144,8	135,9	112,1	152,0	143,6	132,9
1925	114,7	309,3	153,1	149,8	113,9	163,1	154,3	145,1
1926	118,1	286,9	154,3	150,3	115,6	174,9	145,3	140,3
1927	134,0	324,1	154,2	148,4	115,3	193,1	120,2	141,0
1928	125,5	356,4	153,3	157,7	108,9	214,7	106,4	137,0
1929	107,3	351,1	136,1	160,5	108,5	222,9	106,7	130,8
1930	97,6	340,0	119,2	147,4	98,4	210,8	92,6	121,8
1931	90,8	332,1	101,5	136,3	76,4	206,3	72,4	103,9
1932	82,2	347,8	98,2	134,3	68,0	184,2	63,3	93,7
1933	94,0	411,9	117,0	138,1	77,7	176,9	66,1	100,2
1934	111,5	471,9	141,8	158,0	93,3	214,3	75,5	111,2
1935	117,4	503,4	156,0	181,0	110,4	245,0	88,5	122,8
1936	123,7	556,9	165,4	198,3	135,6	253,6	100,0	142,3

Anii	Alimentară	Textilă	Pielărie	Hârtie	Metalurgie	Chimie, rafinării	Lemn	Materiale de construcții
1937	130,2	634,8	182,1	213,1	144,6	282,1	110,3	158,5
1938	140,3	594,3	201,3	222,8	140,1	320,0	114,7	159,2
1939	159,0	691,6	217,8	225,7	159,3	342,4	110,6	154,5

[x] Calculat după *Anuarul statistic al României 1939/1940*, p. 480-493.

Datele cuprinse în acest tabel ne arată, mai întâi, că, față de 1921, în 1939, în toate ramurile industriale menționate personalul ocupat numericeşte s-a mărit. Cel mai mult s-a mărit personalul ocupat în industria textilă, care între datele specificate înregistrează un spor de peste 6,9 ori; cel mai puțin s-a mărit personalul ocupat în industria lemnului, unde se constată o creştere cu numai 10,6%. Între aceste două ramuri industriale se înscriu creşterile înregistrate în industria chimiei (rafinării de țiței) de 3,4 ori, în industria hârtiei de peste 2,2 ori, în industria metalurgică şi alimentară de aproape 1,6 ori şi în industria materialelor de construcții de peste 1,5 ori.

Aceleaşi date din tabel ne mai învederează că între 1921 şi 1939 nivelul cel mai scăzut de ocupare a personalului salariat din industria studiată se constată: în industria alimentară în 1932, în industria textilă în 1922, în industria pielăriei în 1932, în industria metalurgică şi în industria lemnului în 1932 şi în cea a materialelor de construcții în 1932. Cu alte cuvinte spus scăderea mai mare se semnalează, cum era de aşteptat în anii crizei economice mondiale.

După cum datele din tabel ne atrag atenția asupra faptului că atât înainte, cât şi după momentele specificate, personalul ocupat în industria la care ne referim aici s-a înscris pe o curbă fluctuant-oscilantă.

În sfârşit, din datele prezentate mai reiese că nivelul ocupării forței de muncă în anii postcriză a fost superior nivelului înregistrat înainte de criză.

Evoluțiile semnalate reflectau în fond structurile pe ramuri ale personalului ocupat şi schimbările intervenite în cadrul acestor structuri. O imagine sintetică asupra lor ne oferă datele din tabelul 32.

Ele ne dezvăluie că în sânul procesului ocupațional din industria cercetată pot fi detectate cel puțin trei tendințe. O primă tendință *ascensională* este concretizată de personalul ocupat în industria textilă şi chimică (inclusiv rafinăriile). În industria textilă, bunăoară, ponderea personalului citat în totalul salariaților industriei studiate a urcat de la 10,3% în 1921/1924 la 24,3% în 1935/1939, amplificându-se astfel cu 14 puncte procentuale, valoare nemaicunoscută de nicio altă ramură industrială specificată în tabel.

În industria chimică (inclusiv în rafinăriile de petrol), ponderea respectivă, între aceleaşi date, urcă de la 6,4% la 9,6%, adică cu 3,2 puncte.

Tabelul 32

Structura pe ramuri a personalului ocupat în industria "mare" prelucrătoare în România interbelică

- în % -

Ramurile	Perioadele			
	1921/1924	1925/1929	1930/1934	1935/1939
Alimentară	15,6	14,7	14,3	13,3
Textilă	10,3	16,0	22,9	24,3
Pielărie	4,6	4,4	4,2	4,4
Hârtie	4,4	4,9	5,5	5,4
Metalurgie şi electrotehnică	22,7	19,9	17,9	19,7
Chimie	6,4	8,0	10,0	9,6
Lemn	27,0	22,6	16,3	15,2
Materiale de constr.	9,0	9,5	8,9	8,1

[x] Medii anuale.

Sursa: Întocmit conform datelor din anexa III.

O a doua tendință, opusă, respectiv *descendentă*, este pregnant materializată îndeosebi de personalul ocupat în industria lemnului şi în industria alimentară: în industria lemnului ponderea personalului menționat de la 27% în 1921/1924 se micşorează la 15,2% în 1935/1939, diminuându-se astfel cu 11,8 puncte, iar în industria alimentară coboară de la 15,6% la 13,3%, adică cu 2,3 puncte.

Cea de-a treia tendință – *stagnantă* – este reprezentată de evoluția personalului ocupat în celelalte ramuri industriale unde greutatea lui specifică în totalul personalului ocupat în întreaga industrie prelucrătoare se menține la nivelul unor valori mai mult sau mai puțin constante. Este cazul, de pildă, cu personalul ocupat în industria hârtiei, a pielăriei, a materialelor de construcție.

De observat că mişcarea personalului ocupat în industria analizată a vizat acele ramuri tradiționale legate de industria uşoară şi alimentară şi de industriile de export şi mai puțin de acelea capabile să disemineze progresul

tehnic şi tehnologic la nivelul epocii şi care, prin efectul lor propagat, să ducă la schimbări structurale substanțiale. Este grăitor, spre pildă, că personalul ocupat în industria construcțiilor de maşini şi motoare deținea în 1938 o pondere de numai 3,4% în totalul personalului industriei metalurgice şi 1,8% în cel ocupat în întreaga industrie producătoare mecanizată. De precizat, totodată, că asemenea valori erau mai scăzute decât în 1925, când, în primul caz, era de 5,3%, iar în cel de al doilea de 2%, ceea ce evidenția un proces regresiv în domeniul ocupării forței de muncă.

Pentru a avea o imagine de ansamblu asupra mişcării personalului ocupat de ramurile industriei prelucrătoare mecanizate este de ajuns să menționăm că, pentru perioada 1921/1924-1935/1939, coeficientul de schimbări structurale al personalului amintit era doar de 6,7, mărime, evident, modestă. Mai mult decât atât, un calcul similar al aceluiaşi coeficient efectuat pentru fragmente de timp mai limitate ne atrage atenția că, şi aşa modeste cum au fost schimbările structurale vizate, au avut loc îndeosebi la jumătatea deceniului al patrulea. Bunăoară, între 1921/1924 şi 1930/1934, coeficientul menționat se înscria într-o valoare de 6,24, pe când în 1930/1934-1935/1939 într-una de numai 1,06. Să notăm însă că, fie şi modice, modificările structurale din anii 1930/1934 nu s-au datorat unor procese obiective anterioare, intrinseci dezvoltării noastre industriale de atunci, ci unor măsuri de excepție întreprinse pe linie de stat pentru atenuarea efectelor dezastruoase pe care criza economică mondială le-a avut asupra economiei noastre naționale, între care măsuri de amintit: contingentarea importurilor, restricții în domeniul schimbului valutar şi al transferurilor de beneficii etc.

2. Productivitatea muncii

Rezultatele unui calcul indicativ[34] învederează – după cum lesne se poate constata din cifrele tabelului 33 – că în perioada cercetată productivitatea muncii în industria prelucrătoare mecanizată din România a înregistrat o creştere aproape similară cu cea constatată în cazul forței de muncă, dar că pe parcurs creşterea respectivă a fost mult mai inegală şi sinuoasă. Potrivit calculelor, în 1921-1939 productivitatea muncii studiate s-a mărit cu 96,7%, adică în aproape două decenii s-a dublat. Dar, pe când între 1921 şi 1931 se constată o augmentare de peste 300%, între 1931 şi 1939 observăm, dimpotrivă, o scădere cu aproape 35%. Variații importante întâlnim însă şi în cadrul segmentelor de timp specificate. În 1921-1923, indicele productivității muncii urcă la 133,8%, după care, doi ani consecutivi,

coboară mai întâi la 97,3% şi apoi la 79,2%, pentru ca ulterior, până în 1931, să crească până la 292,2% (1925-100%). După 1931, valoarea lui scade la 80,9 în 1932, pentru ca în 1933 față de anul precedent să crească cu 10%, cu 20,3% în 1934, dar începând cu 1934, an de an să scadă vertiginos: în 1939 indicele respectiv era mai mic cu aproape 33% față de nivelul anului 1934, situându-se astfel la o cotă cu puțin deasupra aceleia realizate cu peste un deceniu în urmă, adică în 1928.

Tabelul 33

Dinamica productivității muncii în industria "mare" prelucrătoare din România, 1921-1939

- calculat după valoarea adăugată brută exprimată în prețuri constante -

	1921	1922	1923	1924	1925	1926	1927	1928	1929	1930	1931	1932	1933	1934	1935	1936	1937	1938	1939
1921	100	118,4	133,8	130,1	103,1	133,1	157,6	194,8	214,2	235,0	301,3	243,8	268,3	293,3	270,1	231,3	215,0	199,5	196,7
1922		100	113,0	109,9	87,1	112,4	133,1	164,5	180,9	198,5	254,5	205,9	226,6	247,7	228,1	195,4	181,6	168,5	166,1
1923			100	97,3	77,1	99,5	117,8	145,6	160,1	175,7	225,2	182,2	200,5	219,2	201,8	172,9	160,7	149,1	147,0
1924				100	79,2	102,3	121,1	149,6	164,5	180,6	231,4	187,3	206,1	225,3	207,4	177,7	165,2	153,2	151,1
1925					100	129,2	152,9	188,9	207,7	228,0	292,2	236,4	260,2	284,5	261,9	224,4	208,6	193,4	190,8
1926						100	118,3	146,2	160,7	176,5	226,2	183,0	201,4	220,2	202,7	173,7	161,5	149,7	147,7
1927							100	123,6	135,8	149,2	191,2	154,7	170,2	186,1	171,3	146,8	136,5	126,5	124,8
1928								100	109,9	120,7	154,7	125,2	137,7	150,5	138,6	118,8	110,4	102,3	101,0
1929									100	109,8	140,8	113,9	125,3	137,0	126,1	108,1	100,5	193,1	91,9
1930										100	128	103,7	114,1	124,8	114,8	98,5	91,5	84,8	83,7
1931											100	80,9	89,0	97,3	89,5	76,8	71,4	66,1	65,3
1932												100	110,0	120,3	110,6	94,9	88,3	82,1	80,7
1933													100	109,4	100,5	86,3	80,3	74,6	73,4
1934														100	91,4	78,9	73,4	68,2	67,1
1935															100	85,9	79,9	74,2	73,0
1936																100	93,0	86,4	85,0
1937																	100	92,9	91,4
1938																		100	98,4
1939																			

Sursa: Calculat potrivit lămuririlor din nota 35.

Deosebit de inegală a fost şi intensitatea creşterii productivității muncii cercetate. Este suficient să menționăm că în 1922-1931 ritmul mediu anual de creştere calculat prin media geometrică era de 11,66%, iar prin media parabolică de 9,7% şi că, în 1932-1939, valoarea acestuia, calculată prin aceleaşi medii, era de -5,19% şi, respectiv, de -5,5%. Pe întreaga perioadă interbelică (1922-1939), ritmul mediu anual de creştere a productivității muncii vii în industria "mare" producătoare din România era de 3,83% (prin

media geometrică) şi, respectiv, de 7% (prin media parabolică). Dincolo de fluctuațiile semnalate, reiese astfel că productivitatea muncii studiate a crescut în anii refacerii şi în anii imediat următori şi că a scăzut în perioada crizei economice mondiale şi a avântului relativ de după criză.

Pe ramuri industriale, evoluția productivității muncii este însă extrem de sinuoasă. Spre ilustrare redăm în tabelul 34 rezultatele unor calcule orientative efectuate pe un fragment de 13 ani şi pe o seamă de produse reprezentative ale fiecărei ramuri industriale specificate.[35]

Datele din tabel evidențiază, ca şi în cazul evoluției forței de muncă, interfața a trei tendințe.

O primă tendință este ilustrată de evoluția ascendentă a productivității muncii în industrii ca: chimia (rafinăriile de țiței)[36], materialele de construcție[37] şi hârtia[38], unde creşterile au fost şi ca nivel, şi ca intensitatea însemnate. De pildă, în 1927-1938, productivitatea muncii în industria chimică a crescut cu 115,8%, într-un ritm mediu anual de 9,1%, în industria materialelor de construcții sporul a fost de aproape 1,6 ori, realizat într-un ritm de 4%, iar în industria hârtiei acelaşi indicator s-a mărit cu 30,3%, înregistrând astfel un ritm de 2,5%.

O a doua tendință este relevată de evoluția descendentă a productivității muncii într-o seamă de ramuri industriale. În industria pielăriei[39], de exemplu, în 1938 față de 1926, productivitatea muncii a scăzut cu 40,2%, într-un ritm mediu anual de -6,6%; în industria lemnului[40] ea s-a micşorat cu 36,7%, într-un ritm de -4,8% şi în industria textilă[41] s-a diminuat cu 24,1% într-un ritm mediu de -2,4%.

Tabelul 34

Dinamica productivității muncii vii în unele ramuri ale industriei prelucrătoare mecanizate în România 1926-1935

1926 = 100

Anii	Alimentară	Textilă	Pielărie	Hârtie	Metalurgie	Chimie	Lemn	Materiale de construcții
1926	100	100	100	100	100	100	100	100
1927	73,4	84,1	99,2	99,1	114,7	100,7	97,3	100,1
1928	112,0	88,8	90,8	103,9	119,5	104,8	97,5	108,9
1929	129,2	82,1	108,9	102,3	112,9	150,1	86,2	123,6
1930	140,7	97,4	81,7	125,5	120,2	145,2	97,2	130,7
1931	84,9	82,1	112,3	129,0	91,0	141,9	92,5	123,1

Anii	Alimentară	Textilă	Pielărie	Hârtie	Metalurgie	Chimie	Lemn	Materiale de construcții
1932	81,6	93,9	107,7	107,7	91,5	249,0	72,6	136,0
1933	84,3	95,1	108,4	113,4	112,3	218,3	79,7	136,9
1934	85,4	98,3	86,3	127,8	103,3	240,0	98,0	147,5
1935	80,7	79,5	81,3	120,9	102,7	234,3	78,1	138,4
1936	72,8	84,2	75,1	125,8	98,2	239,7	73,7	126,1
1937	61,7	85,3	67,6	131,0	100,9	174,0	71,2	137,9
1938	89,9	75,9	59,8	130,3	105,9	215,8	63,3	156,2

Într-o a treia tendință se înscrie evoluția productivității muncii din celelalte ramuri industriale, unde nivelurile atinse (pozitive sau negative) sunt *neînsemnate*. Este, spre exemplu, cazul productivității muncii în industria metalurgică[42], unde se constantă o creştere cu 5,9% într-un ritm mediu de 0,9% şi în industria alimentară[43], unde se înregistrează o scădere cu 10,1%, într-un ritm mediu anual de -0,4%. De observat, totodată, că pe parcursul segmentului de timp menționat variațiile au fost extrem de inegale. Bunăoară, în industria alimentară, nivelul cel mai ridicat al productivității muncii se constată în anul 1930 (140,7%) şi cel mai scăzut în 1937 (61,7%); în industria textilă, în mod corespunzător, în 1934 (98,3%) şi în 1938 (75,9%); în industria pielăriei în 1929 (108,9%) şi în 1938 (59,8%); în industria hârtiei în 1937 (131%) şi în 1927 (99,1%); în industria metalurgică în 1930 (120,2%) şi în 1931 (91%); în industria chimică (rafinării de țiței) în 1932 (249%) şi în 1926 (100%); în industria lemnului în 1926 (100%) şi în 1938 (63,3%); în industria materialelor de construcții în 1938 (156,2%) şi în 1926 (100%).

Contribuția factorilor de creştere a producției industriale

Dacă se observă datele referitoare la forța de muncă şi la productivitatea muncii, se poate lesne constata, înainte de toate, că traiectoriile parcurse de evoluția celor doi factori au fost extrem de diferite.

Atenția ne este reținută, în primul rând, de faptul că, în decursul celor 18 ani specificați, productivitatea muncii s-a situat timp de 14 ani pe o curbă superioară şi numai timp de 4 ani pe una inferioară curbei pe care s-a înscris evoluția personalului ocupat. Din aceşti 4 ani, 3 ani aparțin perioadei refacerii şi dezvoltării de dinainte de criza economică mondială, şi anume în 1924, 1925 şi 1926, şi doar 1 an perioadei postcriză, respectiv în 1939.

În al doilea rând, datele ne mai atrag atenția asupra faptului că în unii ani curbele celor doi indicatori analizați, când urcă, când coboară paralel. Bunăoară, urcă în anii 1921-1923 şi 1932-1935 şi coboară în anii 1931-1932.

Cel mai frecvent însă se constată o traiectorie divergentă între evoluțiile productivității muncii şi al forței de muncă, mai exact spus, în timp ce prima urcă, cea de a două coboară şi invers. Spre pildă, curba productivității muncii urcă şi, respectiv, cea a forței de muncă coboară în anii 1927-1931, iar în anii 1924-1925, dimpotrivă, curba productivității muncii coboară, iar a forței de muncă urcă.

Dar datele invocate ne mai captează interesul şi prin traiectoriile urmate de cei doi factori menționați față de curba producției. Impresia generală este că cel mai aproape de curba producției s-a situat curba productivității muncii, ceea ce înseamnă că în unii ani acest lucru să nu-l putem constata şi în privința curbei pe care s-a înscris evoluția forței de muncă, ca, de pildă, în 1923-1924 şi 1932-1935.

De aici reiese prima constatare, şi anume că la creşterea producției industriei analizate contribuția celor doi factori a fost cu totul inegală, productivitatea muncii având în această creştere, cel puțin pe o perioadă mai mare de timp, o preponderență evidentă față de forța de muncă.

Calculele întreprinse concretizează cifric această contribuție cu nuanțările ce se impun.

Astfel, pe întreaga perioadă cercetată, asupra creşterii producției, factorul cu contribuția cea mai mare a fost productivitatea muncii, care s-a înscris într-o valoare de 65,9%, pe când forța de muncă doar cu 34,1%. Pe fragmente mai limitate de timp, situația este însă schimbată. Dacă, spre pildă, în 1921-1931 contribuția productivității muncii se ridica la 95,7% şi a forței de muncă în mod corespunzător numai la 4,3%, în 1931-1939 productivitatea muncii se înscrie cu un aport negativ de -26%, pe când forța de muncă, în compensare, cu unul pozitiv, de +126.

Astfel de inegalități şi variații se întâlnesc însă şi în cadrul segmentelor de timp menționate. Situațiile din prima parte a intervalului perioadei studiate sunt cât se poate de elocvente. În 1921-1923, la creşterea producției cu 60,3%, productivitatea muncii contribuise în proporție de 67,2% şi forța de muncă de 32,8%. În 1923-1926, producția a crescut cu 20,3%, la aceasta contribuția productivității muncii fiind de 103%, iar a forței de muncă de -3%. Dar în 1926-1931 producția a crescut cu 71,7%, la care contribuția productivității a fost de 133,6%, pe când a forței de muncă de -33,6%.

Datele reieşite din calcule învederează astfel că în perioada refacerii şi a consolidării complexului economic național, edificat sub impactul actului unirii de la 1918, productivitatea muncii are o contribuție în creştere la creşterea producției industriale, însoțind în acelaşi timp printr-o intensitate mai mare sporul de personal ocupat. Aceleaşi date ne arată, de asemenea,

că în anii crizei economice mondiale aportul productivității muncii la creşterea producției scade ca urmare a prăbuşirii vertiginoase a producției înseşi, pe fondul diminuării personalului ocupat. Iar reducerea în continuare a contribuției respective are loc în virtutea faptului că după criză personalul ocupat numericeşte se măreşte cu o intensitate relativ accelerată.

Dar inegalități şi variații simțitoare se constată şi între contribuțiile celor doi factori la creşterea producției ramurilor industriei cercetate. Privite din această perspectivă, rezultatele unor calcule întreprinse pe perioada 1926-1939 sunt grăitoare.

Dacă privim datele pe întreaga perioadă consemnată în tabelul 35 (1926-1938), observăm că aportul celor doi factori se înscrie în valori pozitive în industria *metalurgică* şi în valori negative în industriile *alimentară* şi *lemnului*. Între aceleaşi date, contribuția productivității muncii înregistrează mărimi pozitive, iar a forței de muncă negative, în industriile *hârtiei*, *chimiei* şi *materialelor de construcții*, iar contribuții negative ale productivității muncii şi pozitive ale forței de muncă în industria *textilă* şi *pielăriei.*

Tabelul 35

Contribuția productivității muncii (W) şi a forței de muncă (L) la creşterea producției (Q) principalelor ramuri ale industriei prelucrătoare din România, în 1926-1939

Ramurile	Q	Contribuția		Ramurile	Q	Contribuția	
		W	L			W	L
1. Alimentară				**5. Metalurgică**			
1926-1938	-13,3	-73,0	-27,0	1926-1938	154,8	+15,7	+84,3
1926-1932	-58,9	-15,8	-84,2	1926-1932	68,5	-29,3	-70,7
1932-1938	229,2	-56,2	+156,2				
2. Textilă				**6. Chimică**			
1926-1938	229,2	-56,2	+156,2	1926-1938	200,6	+106,9	-6,9
1926-1931	106,1	-278	+378	1926-1929	150,3	+99,8	+0,2
1931-1938	216,0	-15,2	+115,2	1929-1938	133,5	+121,2	-21,2
3. Pielărie				**7. Lemn**			
1926-1938	-14,3	-402,8	+302	1926-1938	-42,2	-79,6	-20,4
1926-1930	-38,1	-36,5	-64	1926-1932	-63,6	-21,5	-78,5
1930-1938	138,4	+132	-32	1932-1938	158,8	+140,1	-40,1
4. Hârtie				**8. Materiale de construcții**			
1926-1938	201,3	+46,2	-53,8	1926-1938	147,7	+111,3	-11,3
1926-1932	102,8	+260	-160	1926-1931	-19,2	+179,2	-79,2
1932-1938	195,8	+64,5	+35,5	1931-1938	162,8	+46,6	+53,4

Datele referitoare la anii 1926-1931 (sau momentul când criza economică mondială împinge şi producția românească să atingă nivelul cel mai scăzut) evidențiază că numai în industria *chimică* se întâlneşte cazul când ambii factori au o contribuție pozitivă, dar în patru ramuri industriale au o contribuție negativă, frenatorie, şi anume în industriile: alimentară, pielărie, metalurgie şi lemn.

Productivitatea muncii contribuie pozitiv şi forța de muncă negativ în industria *hârtiei* şi a *materialelor de construcții*, pe când situația inversă se înregistrează în industria *textilă*.

În anii de ieşire din criză şi de avânt, cei doi factori au un aport pozitiv în industriile: *alimentară, hârtie*, *metalurgie şi materiale de construcție*. În aceiaşi ani, productivitatea contribuie pozitiv, iar forța de muncă negativ în industria *pielăriei, chimiei şi lemnului*, iar în industria textilă, dimpotrivă, contribuția pozitivă e de partea forței de muncă şi cea negativă de partea productivității muncii.

Dar indiferent de semnul sub care se înscrie contribuția celor doi factori la sporul producției industriale, creşterea productivității muncii a devansat constant, an de an, creşterea salariilor personalului ocupat.

Datele din tabelul 36 ne relevă că indicele de devansare a salariilor de către productivitatea muncii în industria studiată este an de an supraunitar, oscilând între o mărime minimă de 1,137 (în 1928) şi o mărime maximă de 2,189 (în 1934). Şi aceasta, pe de o parte, prin menținerea salariilor la un nivel de creştere scăzut şi în scădere, iar pe de altă parte, prin asigurarea unei cote ridicate de creştere şi de intensitate a productivității muncii. Este concludent că, față de 1927, în 1939 (salariile reale) s-au micşorat cu 6,2%, într-un ritm mediu anual de -0,54%, în timp ce productivitatea muncii s-a mărit cu 24,8%, într-un ritm mediu anual de 1,86%.

Tabelul 36

Devansarea salariilor de către productivitatea muncii în industria prelucrătoare din România, 1927-1939

Anii	1927 = 100		W/S	Anii	1927 = 100		W/S
	Salariu real (S)	W xx			Salariu real (S)	W	
1927	100,0	100,0	100,0	1935	82,8	171,4	2,070
1928	108,7	123,6	1,137	1936	82,4	146,8	1,781
1929	112,0	135,9	1,213	1937	84,0	136,4	1,623

Anii	1927 = 100		W/S	Anii	1927 = 100		W/S
	Salariu real (S)	W [xx]			Salariu real (S)	W	
1930	110,0	149,1	1,354	1938	86,4	126,6	1,465
1931	97,2	191,2	1,967	1939	93,8	124,8	1,330
1932	85,1	154,7	1,818				
1933	88,0	170,2	1,934				
1934	85,0	186,1	2,189				

[x] S - salariul real.[44]

[xx] W - productivitatea muncii.

Urmărind tendințele în cadrul cărora au evoluat aceşti indicatori, să notăm, mai întâi, micşorarea progresivă a ponderii salariilor în totalul valorii adăugate brute din industria investigată[45]. Bunăoară, în 1927, salariile deținеau în valoarea menționată o pondere de 32,5%, iar în 1939 cobora la 28,7%, reducerea fiind de 3,8 puncte procentuale. Reversul acestui proces ne impune constatarea că, dimpotrivă, plusvaloarea şi suma amortizării s-au înscris într-o pondere în urcare de la 67,5% în 1927 la 71,3%. De unde şi concluzia firească că o atare tendință concretiza presiunea crescândă a exploatării masei de salariați, în primul rând a muncitorilor, de către clasa dominantă a epocii, proprietară şi beneficiară a principalelor mijloace de producție. Pentru a avea o imagine concretă asupra acestei presiuni este suficient să menționăm că raportul între plusvaloare, inclusiv suma amortizărilor, şi masa salariilor era în 1927 de 2,077, iar în 1939 de 2,486.

Dar la cele menționate mai sus s-a făcut simțită şi o altă tendință cantonată în procesul sinuos şi contradictoriu al înzestrării tehnice a muncii. În detectarea acestei tendințe să apelăm, mai întâi, la o informație documentară uneori citată, dar insuficient analizată, şi anume despre importul de aparate, motoare şi maşini.[46]

Ceea ce ne atrage atenția la datele[47] din tabelul 37, este, înainte de toate, sporul de peste 4,4 ori al importului menționat în timp de aproape două decenii şi ritmul mediu relativ accelerat, de 8,7%, în care a avut loc acest import. O atare apreciere nu poate însă să treacă cu vederea că respectiva creştere reflectă nivelul extrem de scăzut în anul de bază al achiziționării din străinătate de produse ca cele vizate aici. Ținând seama de aceste fapte, sporul a fost în fond destul de modest: în 1938 importul citat era, spre pildă, superior anului 1921 cu numai 16,2%, ritmul mediu anual de creştere fiind doar de 0,88%. Dar mai important considerăm a releva că

aproape 64% (63,7%) din totalul importului de aparate, motoare şi maşini realizat în 1919-1938 a fost efectuat în prima jumătate a perioadei interbelice, şi anume între 1918 şi 1929, şi doar 36% în cea de a doua parte, din care aproape 24% (23,8%) priveşte importul dintre anii 1934 şi 1938. Reiese astfel că, în fapt, echiparea industriei prelucrătoare mecanizate din România interbelică cu tehnică occidentală a avut loc în anii refacerii şi ai dezvoltării antecriză. În anii crizei, importul citat scade vertiginos comparativ cu nivelul anului 1928, în 1932 importul de aparate, maşini şi motoare se reduce la 23,1%, într-un ritm mediu anual de -30,6%.

Tabelul 37

Importul de aparate, maşini şi motoare în România între 1919 şi 1938

Anii	Tone	% din	Indici		Anii	Tone	% din	Indici	
		total	1919=100	1928=100			total	1919=100	1928=100
1919	9.360	1,5	100	17,1	1929	51.491	8,0	550,1	94,1
1920	13.549	2,1	144,7	24,7	1930	34.949	5,5	373,4	63,8
1921	36.115	5,6	385,8	66,0	1931	17.474	2,7	186,7	31,9
1922	58.062	9,0	620,3	106,1	1932	12.688	2,0	135,6	23,1
1923	35.540	5,5	379,7	64,9	1933	14.498	2,3	154,9	26,5
1924	29.505	4,6	315,2	53,9	1934	21.766	3,4	232,5	39,8
1925	32.426	5,1	346,4	59,2	1935	21.594	3,4	230,7	39,5
1926	40.940	6,4	437,4	74,8	1936	26.337	4,1	281,4	48,1
1927	46.467	7,3	496,4	84,9	1937	40.585	6,3	433,6	74,1
1928	54.736	8,6	584,8	100	1938	41.966	6,6	448,4	76,7
					Total	640.048			

În aceste condiţii, importul din anii respectivi puţin probabil că putea fie şi întreţine parcul de aparate, maşini şi motoare, ca să nu mai vorbim de imposibilitatea completării utilajului industrial din România de atunci. În anii postcriză, importul analizat se măreşte considerabil: în 1933-1938 el creşte de peste 3,3 ori, într-un ritm mediu anual de 22,05%, fără însă ca prin aceasta să se ajungă la nivelul de dinainte de criză, ceea ce ne şi îndreptăţeşte să credem că acest import abia dacă era în stare ca, pe lângă satisfacerea necesităţilor de întreţinere a utilajului vechi, să asigure, în proporţii cât de cât normale, înlocuirea maşinilor şi motoarelor uzate cu altele noi.

O informaţie mai apropiată de indicatorii analizaţi aici priveşte înzestrarea personalului ocupat cu forţă motrice[48].

Datele din tabelul 38 pun în lumină, mai întâi, că forța motrice medie anuală instalată pe întreaga perioadă cercetată a crescut de peste 2,2 ori, iar personalul mediu anual ocupat s-a mărit cu 99,8%, deci forța motrice s-a amplificat mai mult decât personalul ocupat, ceea ce avea să aibă drept consecință o forță motrice pe un personal ocupat în 1939 superioară cu 11,6% față de 1921. Sub raportul intensității, aceasta înseamnă că, în timp ce forța motrice evoluase cu un ritm mediu anual de 4,5%, personalul ocupat a crescut într-un ritm de 3,9% şi înzestrarea tehnică cu un ritm mediu de 0,6%. Dar, în 1921-1930, forța motrice se măreşte cu 45,1%, într-un ritm mediu anual de 4,2%, personalul ocupat numericeşte creşte cu 25,7%, într-un ritm mediu de 2,6%, iar înzestrarea tehnică cu 15,4%, într-un ritm mediu de 1,6%, pe când în 1932/1939 nivelul de creştere sporeşte cu 61,5%, într-un ritm mediu de 6,2%, personalul ocupat se măreşte cu 81,8% şi înzestrarea tehnică scade cu peste 11%, într-un ritm mediu de -1,5%.

Tabelul 38

Înzestrarea personalului ocupat cu forță motrice în industria prelucrătoare mecanizată din România, în 1921-1939

Anii	1921=100				Anii	1921=100			
	KW	L	KW/L	W/(KW/L)		KW	L	KW/L	W/(KW/L)
1921	100	100	100	100	1931	138,0	109,9	125,6	2,399
1922	104,5	104,8	99,7	1,187	1932	148,4	102,5	144,8	1,684
1923	110,3	119,8	92,1	1,453	1933	153,0	113,4	134,9	1,989
1924	112,8	140,2	80,5	1,616	1934	159,0	132,3	120,5	2,434
1925	113,4	147,4	76,9	1,340	1935	167,0	147,8	113,1	2,388
1926	116,0	144,8	80,1	1,661	1936	170,3	165,5	102,9	2,248
1927	127,5	144,7	88,1	1,789	1937	190,7	181,7	105,0	2,047
1928	137,1	141,6	96,8	2,012	1938	215,2	191,2	112,6	1,772
1929	142,1	137,3	103,5	2,070	1939	222,9	199,8	111,6	1,763
1930	145,1	125,7	115,4	2,036					

KW = cantitatea medie anuală de KW;

L = numărul mediu anual de personal ocupat;

KW/L = înzestrarea tehnică a muncii;

W/(KW/L) = coeficientul de devansare a înzestrării tehnice de către productivitatea muncii.

De observat în acelaşi timp că productivitatea muncii a devansat continuu înzestrarea tehnică, potrivit unui coeficient care a oscilat între o mărime minimă de 1,187 (în 1922) şi una maximă de 2,434 (în 1934). În

perioada cercetată, o asemenea devansare evidenția faptul că productivitatea muncii, cu toate fluctuațiile şi oscilațiile sale, a asigurat constant un nivel ridicat de exploatare eficientă a fondurilor fixe productive de care dispunea industria "mare" prelucrătoare din țara noastră.

O imagine fie şi orientativă asupra acestui nivel ne oferă sugestiv rezultatele unor calcule întreprinse[49] pe temeiul datelor din tabelul 39.

Tabelul 39

Eficiența înzestrării tehnice a muncii în industria prelucrătoare mecanizată din România, în 1927-1939

Anii	Indicele producției 1927/100	Personal ocupat real	Personal ocupat necesar creşterii prod.	Salariul real faptic - mii lei -	Salariul personalu-lui ocupat necesar - mii lei -	Diferența (6-5) - mii lei -	Sporul me-diu anual de capital investit - mii lei -
1927	100	214.922	214.922	7.267.816	7.267.816	-	-
1928	121,0	210.301	260.055	7.566.176	8.794.020	1.227.844	152.969
1929	129,0	203.868	277.249	7.027.362	9.375.452	2.348.090	485.588
1930	129,6	186.708	278.539	6.382.783	9.419.075	3.036.292	690.480
1931	145,2	163.269	312.067	6.875.941	10.552.858	3.676.917	256.252
1932	109,6	152.255	235.555	6.757.054	7.965.528	1.208.474	327.221
1933	133,5	168.469	286.921	8.299.667	9.702.521	1.402.854	850.423
1934	170,2	196.512	365.797	9.702.340	12.369.791	2.667.451	1.094.465
1935	175,1	219.521	376.328	9.820.281	12.725.908	2.905.627	1.829.850
1936	167,9	245.868	360.854	10.394.329	12.202.639	1.808.310	1.440.273
1937	171,4	269.929	368.376	10.736.487	12.457.003	1.720.516	2.987.887
1938	167,3	284.024	359.565	11.113.266	12.159.050	1.045.784	4.996.811
Total						23.048.159	12.756.931

Potrivit datelor, diferența (col. 7) dintre salariul real faptic (col. 5) şi cel probabil (col. 6) se ridică la o sumă totală de peste 23 miliarde lei. Sporul mediu anual de capital investit este egal cu suma totală de aproape 12,8 miliarde lei. Întreaga sumă economisită prin investițiile efectuate se ridică astfel la 10,3 miliarde lei. Raportul dintre diferența totală de salariu şi sporul mediu anual de capital investit se înscrie într-o mărime de 1,8 (23048159000:12756931000), ceea ce însemna, exprimată în timp, o economie egală cu 6,11 ani (11:1,8).

CAPITOLUL III. CÂTEVA SEMNIFICAȚII

Prin acțiunea factorilor menționați de creştere ai producției industriei analizate, neîndoielnic că s-a realizat o atragere mai mare în circuitul economic şi o valorificare superioară a resurselor umane şi materiale de care dispunea țara în perioada interbelică.

Vorbind de resursele umane, să menționăm că, bunăoară, în 1921, personalul ocupat în industria aici studiată deținea în populația totală a țării o pondere de 0,9%, în 1928/1929 ponderea această urcă la 1,2%, iar în 1937/1938 ajunge la 1,4%[50].

Cât despre materiile prime, acestea au înregistrat sporuri importante. În 1921-1939, volumul lor a crescut de peste 3,9 ori (392,2%), într-un ritm mediu anual de 7,9%. Cea mai mare creştere se constată în 1921-1928, când indicele respectiv s-a ridicat la 296%, ceea ce înseamnă un ritm mediu de 14,5%, şi cea mai redusă în 1928/1939, când valoarea indicelui vizat se înscrie într-o mărime de 132,5%, ritmul mediu fiind de 2,85%.[51]

De relevat, totodată, că în perioada cercetată, concomitent cu această simțitoare creştere, are loc o diminuare a ponderii importurilor şi, în mod corespunzător, o mărire a ponderii resurselor autohtone de materii prime. În 1929, greutatea specifică a materiilor prime importate era de 28,8% şi a celei indigene de 71,2%. Peste 8 ani, adică în 1937, ponderea primelor cobora la 27,1% şi a celorlalte urca la 72,9%.[52]

Străine sau indigene, aceste materii prime au fost, pe parcursul perioadei studiate valorificate la cote crescânde de eficiență. În 1921-1939, ponderea medie anuală a materiilor prime în producția globală se înscrie într-o valoare de 53,5%. În 1921-1923, ponderea lor era puțin peste această medie, respectiv de 53,8%, dar în 1925-1929 depăşeşte sensibil media citată, urcând la 56,9%, pentru ca în 1930-1934 să scadă la 50,8%, iar în 1935-1939 să urce la 52,5%, menținându-se astfel sub nivelul mediei anuale a întregii perioade.[53]

Sub atare auspicii, producția industriei prelucrătoare mecanizate din România interbelică a înregistrat sporuri nu numai relativ însemnate, dar şi un aport în creştere la asigurarea consumului total al țării de produse industriale. Dacă în 1921 greutatea specifică a producției industriei autohtone în consumul total era de 48,2%, în 1930 ea urcă la 68,7% şi în 1938 ajunge la 78,6%, în 17 ani realizându-se astfel un spor de 30,4 puncte procentuale. Să notăm însă şi aici că la acest consum total industria

studiată a avut o contribuție mai mare în prima parte decât în cea de a doua parte a intervalului cercetat. În 1921-1930, ponderea amintită urcă cu 20,5 puncte, pe când în 1930-1938 cu abia 9,9 puncte.[54]

Dar sub influența creşterii producției industriale autohtone însăşi structura importului începe să se modifice.

Tabelul 40

Structura importurilor în România, în 1921-1938

(%)

- calculat în prețuri curente -

Anii	Alimente	Materii prime şi semifabricate	Produse finite	Altele
1921-1924	9,7	4,5	85,8	-
1925-1929	7,0	8,7	84,1	0,2
1930-1933	7,0	10,9	81,0	-
1934-1938	5,2	16,1	78,4	0,3

Notă: Vezi anexa V.

Datele evidențiază fără dubiu că “alimentele” şi “produsele finite” s-au înscris într-o pondere descendentă: ponderea primelor scade între 1921-1924-1934/1938 de la 9,7% la 5,2%, iar a “produselor finite” de la 85,8% la 78,4%. “Materiile prime şi semifabricatele” dețin însă o pondere în urcare: între aceleaşi date, valoarea acestei ponderi creşte de la 4,5% la 16,1%.

Modificările survenite în ponderile acestor produse au şi determinat pe ansamblul perioadei schimbări structurale importante. Coeficientul de schimburi structurale calculat pentru 1921/1924-1934/1938 se ridică la 14,5. Acelaşi coeficient calculat pentru anii 1930/1939-1934/1938 se înscrie într-o valoare de 6,1, mărime superioară coeficienților calculați pentru segmentele de timp anterioare (1921/1924-1925/1939=5,2 şi 1925/1929-1930/1939=3,7), ceea ce ne indică faptul că cele mai mari modificări au avut loc între anii crizei şi cei ai avântului. Creşterea activităților industriale în anii interbelici este sintetic exprimată în ponderea constant în urcare a produsului net industrial în venitul național şi a personalului ocupat în populația activă a țării.

Potrivit unor calcule indicative, ponderea industriei “mari” în venitul național a urcat de la 20,1% în 1924 la 22,7% în 1928, ajungând la 25,4% în 1938, sporul între 1924 şi 1938, fiind de 5,3 puncte procentuale.[56]

Cât despre personalul ocupat, acesta s-a înscris în totalul populației active a țării într-o pondere care a urcat de la 9,3% în 1924 la 10,2% în 1928, ajungând la 18,5% în 1938, diferența dintre mărimile anilor 1921 şi 1938 fiind de 1,2 puncte.[57]

Productivitatea muncii în industria "mare" se ridica astfel cu mult peste nivelul atins pe ansamblul economiei. O probează concludent raportul dintre cele două ponderi, din care rezultă că în 1924 se înscrie într-o valoare de 2,1 (20,1/9,3), în 1928 de 2,2 (22,7/10,2) şi 2,4 (25/10,5) în 1938. Comparativ cu situația din agricultură, produsul net pe un salariat, creat în industrie, era mai mare în 1924 de 4,2 ori, în 1928 de 4,8 ori şi în 1938 de peste 5 ori.[58]

În lumina fie şi numai a acestor date, se poate spune, fără echivoc, că producția industriei "mari" din România interbelică a avut o contribuție importantă la procesul de creştere pe ansamblul economiei noastre naționale.

Cadrul național care a creat condiții pentru aceasta l-a constituit mărețul act istoric al Unirii de la 1 Decembrie 1918. Printre aceste condiții, în prim-planul vieții economice se situează investițiile realizate în sectorul industrial.

După aproximările întreprinse (vezi tabelul 39 col. 8) între 1927-1938, sporul mediu anual de capital investit (în fonduri fixe) s-a ridicat la o sumă totală de aproape 12,3 miliarde lei. Comparativ cu anul 1928, în 1938 sporul absolut de astfel de capital era de 32,7 ori mai mare. De altminteri, potrivit unor aprecieri estimative, din totalul investițiilor realizate în 1938 pe întreaga economie națională, aproape 54% au revenit industriei.

Cu toate acestea, fondurile de investiții alocate industriei "mari" în general, industriei prelucrătoare în concret nu au fost nici ca nivel, nici ca intensitate de creştere în măsură să impulsioneze şi mai puternic acțiunea factorilor de sporire a producției industriale. Capacitatea de absorbție a forței de muncă disponibile în economie de către industria studiată a fost extrem de redusă. În 1921-1939, sporul populației României a fost de 4.205.862 persoane, creşterea medie anuală fiind de 233.659 oameni.[59] Între aceleaşi date, sporul de personal ocupat în industria "mare" prelucrătoare a fost de 148.277 persoane, creşterea medie anuală fiind de 8238 salariați, de unde rezultă că industria analizată a oferit locuri de muncă în proporție de numai 3,5%, mărime, neîndoielnic, derizorie. Cât despre productivitatea muncii, după cum s-a arătat, aceasta a avut o contribuție discontinuă la creşterea producției industriale, pentru întreaga perioadă de timp, constituind mai mult un factor de substituție a forței de muncă şi mai

puțin de creştere a producției prin atragerea de noi contingente de forță de muncă şi de ridicare continuă a rodniciei muncii lor.

Ca şi alte sectoare, dar în proporții mult mai mari, în industria studiată, se constată o disparietate considerabilă între fondurile potențiale de acumulare şi volumul faptic al investițiilor realizate. Dacă însumăm, pe de o parte, plusvaloarea şi amortizările realizate între 1927 şi 1938 şi, pe de alta, totalul capitalului investit în fonduri fixe în aceeaşi perioadă de timp şi raportăm ultima sumă la prima, rezultă că în fapt s-a investit o valoare egală cu numai 3,5% din posibilitățile de acumulare existente.

Dar nu era singura dintre multiplele disparități, contraste şi inegalități pe care le întâlnim în domeniul aici investigat. Să amintim, spre pildă, faptul că coeficientul de utilizare a capacităților de producție era deosebit de scăzut şi aceasta, de regulă, tocmai în ramuri industriale ca cele mai sus pomenite. Între 1929 şi 1938, valoarea medie anuală a acestui coeficient era de 38,3% în industria lemnului (cherestelei), de 51,6% în industria lânii de 56,3 în industria bumbacului, de 46,9% în industria confecțiilor de piele, de 60,8% în tăbăcării, de 62,9% în industria hârtiei şi de 67,5% în cea a celulozei (vezi anexa VI).

Apoi de semnalat şi o altă disparitate, concretizată în fluctuațiile frecvente ale productivității muncii şi nivelul relativ stabil şi ridicat al rentabilității.

Fenomenul a fost observat încă înainte de război şi economiştii analişti ai epocii au aproximat şi ordinul de mărime al acestei rentabilități.[60]

Urmând metodologia lor – nelipsită de inadvertențe – şi calculând pentru câteva momente interbelice reprezentative[61] norma rentabilității în industria "mare" prelucrătoare, s-a constatat că, pe ansamblu, în 1927, ea era de 18,1%, în 1932 (an de criză) de 18% şi în 1938 de 21,4% (vezi anexa VII).

Un asemenea fenomen se corela strâns cu cel puțin două tendințe. O primă tendință privea menținerea salariilor la un nivel extrem de redus şi în scădere, după cum am mai arătat şi în comentariile la tabelul 41 din prezentul studiu.

Cea de a doua tendință se referă la menținerea unui nivel relativ ridicat în materie de prețuri la produsele industriale.

Datele din tabelul următor sunt edificatoare.[62]

Tabelul 41

Indicii prețurilor generale şi industriale din România, în 1929-1938

1929 = 100

Anii	Indice general	Indice industrial	Raport 3/2	Anii	Indice general	Indice industrial	Raport 3/2
1929	100	100	100,0	1934	52,4	63,4	121,0
1930	78,4	92,9	118,5	1935	60,0	75,2	125,3
1931	60,2	72,1	119,8	1936	68,1	84,7	124,4
1932	53,9	62,2	115,4	1937	78,6	94,1	119,7
1933	52,3	62,2	118,9	1938	78,3	90,7	115,8

Cifrele menționate în tabel atestă concludent că prețurile produselor industriale s-au situat, an de an, la un nivel superior indicelui de prețuri general.

La aceasta contribuiseră două împrejurări.

Prima priveşte faptul că un număr important de produse industriale făceau obiectul cartelurilor industriale, fiind astfel dirijate de capitalul internațional. Între aceste produse menționăm: fonta, oțelul, şuruburile, tabla de fier laminată, plumbul, arama, cositorul, zahărul, acidul sulfuric, carbonatul de calciu, parafina, celuloza şi cimentul.[63]

O a doua împrejurare se referă la faptul că pe teritoriul României de atunci capitalul internațional îşi avea filiale şi chiar întreprinderi proprii care impuneau propria lor politică, începând cu orientarea şi nivelul investițiilor şi cotele de producție şi de prețuri de realizare a produselor fabricate, inclusiv mişcarea profiturilor în concordanță nu cu interesele naționale ale poporului român, ci cu propriile lor interese, diferite de ale economiei noastre naționale.

Anexa I

Personalul mediu anual ocupat în industria "mare" prelucrătoare din România în 1921-1939

Anii	Numărul personalului	Anii	Numărul personalului
1921	148.519	1936	245.868
1922	155.642	1937	269.929
1923	177.928	1938	284.024
1924	208.253	1939	296.796
X 1921-1924	172.586	X 1934-1939	252.108
1925	218.845	X 1921-1928	193.679
1926	215.023	X 1929-1939	217.020
1927	214.922	X 1921-1939	207.192
1928	210.301		
X 1925-1928	214.773		
1929	203.868		
1930	186.708		
1931	163.269		
1932	152.255		
1933	168.469		
X 1929-1933	174.914		
1934	196.512		
1935	219.521		

Notă: Cu excepția anului 1923, pentru toți anii mediile anuale au fost calculate ca medii aritmetice simple între numărul de persoane ocupate la începutul şi la sfârşitul fiecărui an. Pe 1923 s-au calculat prin interpolare, în sursă nefiind specificată nicio dată.

Sursa: *Anuarul statistic al României, 1939/1940*, Bucureşti, 1940, p. 478.

Anexa II

Ponderea muncitorilor în totalul personalului ocupat în industria prelucrătoare mecanizată în România interbelică

Anul	Alimentară	Textilă	Pielărie	Hârtie	Metalurgie electrică	Chimie	Lemn	Materiale de construcții
1921	81,5	91,3	87,7	85,0	90,8	86,1	93,9	92,6
1922	83,8	91,0	87,1	84,8	91,2	86,6	92,6	93,2
1923	87,0	92,4	87,3	86,3	91,1	87,1	91,9	94,0
1924	87,8	93,9	88,7	89,2	90,3	87,2	92,5	94,2
1925	88,3	93,7	89,9	90,9	90,2	87,1	93,1	94,1
1926	89,2	92,8	89,5	91,6	90,9	87,0	93,5	94,2
1927	87,0	91,7	80,7	89,8	90,2	85,7	92,5	93,0
1928	83,2	90,5	85,6	87,0	87,9	83,9	90,6	91,2
1929	81,6	90,0	86,6	85,7	87,7	83,7	90,6	90,7
1930	81,3	89,8	87,4	84,9	87,8	83,5	93,1	90,1
1931	81,1	89,9	87,5	83,0	87,0	83,7	89,7	89,8
1932	80,7	90,4	86,7	82,2	88,4	83,2	90,4	90,5
1933	83,7	90,7	85,3	83,4	89,8	81,2	91,4	90,9
1934	85,5	91,0	86,8	84,7	90,3	81,7	91,7	91,2
1935	85,6	91,1	87,3	85,5	90,4	82,9	92,5	91,6
1936	84,6	91,3	85,6	85,8	90,4	83,3	91,1	91,4
1937	83,3	91,8	85,2	86,1	89,7	82,4	89,2	91,2
1938	83,3	91,8	83,4	86,1	89,3	82,1	90,0	91,0
1939	83,7	91,2	83,6	85,6	88,8	82,5	89,5	90,4

Sursa: Calculat şi întocmit după *Anuarul statistic al României, 1939/1940*, Bucureşti, 1940, p. 478-479.

Anexa III

Structura pe ramuri a personalului ocupat în industria prelucrătoare mecanizată în România, 1921-1939

Anul	Alimentară	Textilă	Pielărie	Hârtie	Metalurgie electrică	Chimie	Lemn	Materiale de construcții
1921	17,6	7,0	4,2	4,5	25,3	5,9	25,7	9,8
1922	15,8	8,2	4,9	4,5	23,8	6,5	27,6	8,7
1923	14,4	11,4	4,0	4,4	21,5	6,8	28,2	8,3
1924	14,6	14,5	4,4	4,3	20,2	6,4	26,3	9,3
1925	13,7	14,7	4,4	4,6	19,6	6,5	26,9	9,6
1926	14,3	13,9	4,5	4,7	20,2	7,1	25,8	9,5
1927	16,2	15,7	4,5	4,7	20,2	7,9	21,3	9,5
1928	15,6	17,6	4,6	5,0	19,5	8,9	19,3	9,5
1929	13,7	17,9	4,2	5,3	20,0	9,6	20,0	9,3
1930	13,6	19,0	4,0	5,3	19,8	9,9	18,9	9,5
1931	14,5	21,2	4,9	5,6	17,6	11,1	16,9	9,2
1932	14,1	23,8	4,0	5,9	16,8	10,6	15,9	8,9
1933	14,5	25,5	4,4	5,5	17,4	9,2	14,9	8,6
1934	14,8	25,0	4,5	5,4	17,9	9,5	14,7	8,2
1935	13,9	23,8	4,5	5,6	18,9	9,8	15,4	8,1
1936	13,1	23,6	4,3	5,4	20,7	9,0	15,5	8,4
1937	12,6	24,5	4,2	5,3	20,2	9,1	15,6	8,5
1938	12,9	25,4	4,5	5,3	18,6	9,8	15,4	8,1
1939	13,9	24,3	4,6	5,1	20,2	10,1	14,2	7,6

Sursa: Calculat şi întocmit după *Anuarul statistic al României, 1939/1940*, Bucureşti, 1940, p. 478.

Anexa IV

Greutatea specifică a materiilor prime în producția globală a industriei prelucrătoare din România, 1921-1939

- % -

calculat în valori curente

Anii	%	Anii	%
1921	52,6	1931	49,1
1922	56,9	1932	51,7
1923	51,4	1933	51,2
1924	54,5	1934	50,3
1925	64,0	1935	48,5
1926	56,7	1936	52,8
1927	56,9	1937	54,6
1928	54,2	1938	53,4
1929	52,9	1939	53,0
1930	51,6	X 1921-1939	53,5

Anexa V

Structura importurilor în România, în 1921-1938

- % -

Anii	Alimente	Materii prime; semifabricate	Produse finite	Altele
1921	9,8	3,2	87,0	-
1922	11,0	4,8	84,1	-
1923	10,3	4,3	85,3	-
1924	7,7	5,4	86,9	-
1925	8,1	6,1	85,8	-
1926	5,7	7,0	87,0	0,3
1927	6,0	10,1	83,7	0,2
1928	6,5	9,7	83,8	-
1929	8,9	10,6	80,5	-
1930	6,4	10,6	83,0	0,1
1931	7,2	9,9	82,7	-
1932	7,4	10,3	77,6	-
1933	6,9	12,6	80,5	-
1934	5,3	14,3	80,3	-
1935	6,6	14,1	79,5	-
1936	5,1	14,5	80,2	0,1
1937	4,4	17,5	77,5	0,5
1938	4,9	20,2	74,4	0,4

Anexa VI

Coeficientul de utilizare a capacităților de producție în industria mare prelucrătoare din România, 1929-1938

Anii	Ind. textilă		Pielărie		Hârtie		Lemn
	Lână	Bumbac	Tăbăcării	Confecții	Hârtie	Celuloză	(cherestea)
1929	45,9	41,5	61,2	43,3	56,9	59,0	45,8
1930	40,7	45,0	62,7	36,4	51,8	72,9	36,5
1931	33,1	41,4	68,5	46,5	48,8	54,6	35,5
1932	35,4	55,0	60,6	41,5	47,7	44,0	24,4
1933	47,7	55,4	58,4	36,0	52,6	46,2	28,4
1934	50,2	67,1	62,4	52,9	65,9	67,0	40,2
1935	37,7	58,9	58,1	50,3	69,8	72,0	38,6
1936	46,5	63,9	63,4	55,4	74,4	79,4	39,6
1937	43,8	73,3	57,2	51,0	86,7	85,6	50,3
1938	35,1	61,4	55,8	55,4	74,7	94,2	44,0
X 1929-1938	41,6	56,3	60,8	46,9	62,9	67,5	38,3

Anexa VII

Rentabilitatea în industria mare prelucrătoare din România, 1927, 1932 şi 1938

- % -

Ramurile	1927	1932	1938
Alimentară	16,1	20,2	28,6
Textilă	20,1	17,0	17,6
Pielărie	39,7	13,3	15,8
Hârtie	20,0	16,1	17,8
Metalurgie	21,0	18,4	19,2
Chimie	24,0	22,8	21,9
Lemn	11,0	8,9	13,1
Materiale de construcții	18,0	16,4	26,1

NOTE BIBLIOGRAFICE

Partea I

INDUSTRIA EXTRACTIVĂ DIN ROMÂNIA ÎNTRE ANII 1921 ŞI 1939

1. Vezi Saizu, Ioan, *Politica economică a României între 1922 şi 1928*, Bucureşti, Editura Academiei R.S.R., 1981, p. 7-12, 23 şi urm.
2. Calculat pe baza datelor din *Statistica industriei extractive, 1939*, p. 3 şi *Anuarul statistic al României, 1939 şi 1940*, p. 479.
3. Calculat pe baza datelor din *Anuarul statistic al Românei, 1939 şi 1940*, p. 575, 628-629.
4. Ibidem.
5. Calculat pe baza datelor din *Monitorul petrolului român, 1945*, XI-XII, p. 346-347.
6. Vezi Legea minelor promulgată de înaltul Decret regal nr. 2294 din 3 iulie 1924 şi publicată în *Monitorul oficial*, nr. 143, din 4 iulie 1924, Bucureşti, Institutul de Arte Grafice "Eminescu", 1925, p. 95.
7. Acest principiu îşi avea sorgintea în prevederile art. 19 din Constituția promulgată la 28 martie 1923, potrivit căruia zăcămintele minerale constituiau proprietate de stat.
8. Hârjescu, Cezar; Oghină, Grigore, Legea pentru modificarea legii minelor din 4 iulie 1924, promulgată prin Decretul regal nr. 971 din 27 martie 1929, publicată în *Monitorul oficial*, nr. 71, din 28 martie 1929. Expuneri de motive, cuvântări, dezbateri parlamentare, index alfabetic etc., Bucureşti, Atelierele Grafice Socec et Co SA, 1929, p. 236.
9. Idem, p. 170.
10. Idem, p. 170-171.
11. Ciocîlteu, Mihail, Legea minelor adnotată de …, cu jurisprudența instanțelor judecătoreşti şi însoțită de expunerea de motive, avizul Consiliului Legislativ şi raportul Comisiunii Camerii, Bucureşti, Editura Curierului Judiciar, 1937, p. 188.
12. Ibidem.
13. Idem, p. 191.
14. Ibidem.
15. Decret-lege pentru completarea articolului unic din Decretul-lege nr. 3409, publicat în *Monitorul oficial*, din 26 sept. 1939, pentru modificarea art. 21,

106, 172 şi 190 din Legea minelor din 24 martie 1937, Bucureşti, Editura Curierului Judiciar, 1940, p. 4-5.
16. *Enciclopedia României*, vol. III, p. 591.
17. Leon, Gh.N., "Petrolul românesc şi politica de stat", în *Analele economice şi statistice*, 1938, p. 7-10, iul.-oct., p. 165.
18. Filipescu, D., *Situaţia actuală a industriei române de petrol şi posibilităţile ei de dezvoltare în viitor*, Bucureşti, 1937, p. 3.
19. Vezi Bogdan, C.; Platon, A., *Capitalul străin în societăţile anonime din România în perioada interbelică*, Bucureşti, Editura Academiei R.S.R., 1981, p. 47-59.
20. *Enciclopedia României*, vol. III, p. 605.
21. Calculat pe baza datelor din *Statistica industriei extractive, 1939*, p. 3-12, 21, 47, 54, 74-75.
22. Ibidem.
23. Calculat pe baza datelor din tabelul 2.
24. Ibidem.
25. Calculat pe baza datelor din *Statistica industriei extractive, 1939*, p. 21-22.
26. Madgearu, Virgil N., *Evoluţia economiei româneşti după războiul mondial*, Bucureşti, Independenţa Economică, 1940, p. 102.
27. Conform datelor din Pizanty, M., *Privire retrospectivă asupra industriei petrolifere în perioada 1930-1939*, Bucureşti, Cartea Românească, 1940, p. 6.
28. Vezi Platon, A., "Producţia şi consumul de produse petrolifere şi de cărbuni în România interbelică", colecţia Institutului de Economie Socialistă, *Caiet de studiu*, nr. 123, Bucureşti, 1987.
29. Topliceanu, Alexandru, *Lupta pentru petrol. Trusturile străine şi politica României*, Bucureşti, 1929, p. 61.
30. Sophian, M., *Câteva consideraţiuni asupra economiei energetice în România*, 1926, p. 1.
31. Vezi Sophian, M., *Schiţa zăcămintelor de cărbuni din România cu rezervele lor în milioane de Kw*, Bucureşti, Institutul Geologic al României, 1925.
32. Mrazec, L., *Privire generală asupra chestiunii cărbunilor în România*, 1931.
33. Protescu, C., *Privire generală asupra rezervelor de cărbuni din România*, Bucureşti, M.O. şi Imprimeriile Statului, 1932, p. 32.
34. *Enciclopedia României*, vol. III, p. 685.
35. Calculat pe baza datelor din *Statistica industriei extractive, 1939*, p. 4.
36. Vezi Axenciuc, V., "Industria carboniferă. Economia românească în perioada interbelică", în *Viaţa economică*, 1968, nr. 12, mart. 22, p. 10; Bathory, L., "Aspecte privind situaţia industriei carbonifere din România între anii 1919-1929", în *Anuarul Institutului de Istorie din Cluj*, 1967, p. 290-293.

37. Vezi *Enciclopedia României*, vol. III, p. 613.
38. Calculat pe baza datelor din *Statistica industriei extractive, 1939*, p. 4.
39. Ibidem.
40. Vezi Platon, A., *Producția și consumul de produse petrolifere și de cărbuni în România interbelică…*, p. 107-110.
41. *Economia României între anii 1944-1959*, Bucureşti, Editura Academiei, 1959, p.102.
42. Ibidem.
43. Ibidem.
44. Calculat pe baza datelor din *Statistica industriei extractive, 1939*, p. 3-4.
45. Vezi *Statistica industriei extractive, 1939*, p. 3.
46. Calculat pe baza datelor din *Statistica industriei extractive, 1939*, p. 3.
47. Idem, p. 4.
48. Idem, p. 3-4.
49. Ibidem.
50. *Enciclopedia României*, vol. III, p. 599.
51. Conform datelor din Pizanty, M., *Privire retrospectivă asupra industriei petrolifere în perioada 1930-1939*, Bucureşti, Cartea Românească, 1940, p. 27, şi *Statistica industriei extractive, 1939*, p. 3.
52. Transformarea a fost făcută conform proporțiilor stabilite de ing. C. Zlatcu, citat de prof. Gh.N. Leon în studiul "Pentru o politică națională a petrolului", în *Analele economice și statistice*, 1935, nr. 10-12, oct.-dec., p. 4-5.
53. Drăgulănescu, A., "Exploatarea rațională a petrolului (Economia gazelor, conservarea presiunii, refacerea presiunii). Miliarde pierdute sau miliarde câştigate", în *Analele economice şi statistice*, 1935, nr. 10-12, oct.-dec., p. 59.
54. *Enciclopedia României*, vol. III, p. 668.
55. Idem, p. 669.
56. Calculat pe baza datelor din tabelul 7.
57. Calculat pe baza datelor din *Statistica industriei extractive, 1939*, p. 6-8.
58. *Buletin trimestrial*, Institutul Românesc de Conjunctură, 1933, nr. 1-2, p. 37.
59. Haiduc, Ilie, *Industria aurului în România*, Bucureşti, Imprimeriile "Adevărul", 1940, p. V.
60. Axenciuc, V., "Producția metalelor neferoase, Industria României între cele două războaie mondiale", în *Viața economică*, 1968, nr. 33, aug. 16, p. 10.
61. Ibidem.
62. Ibidem.
63. Ibidem.
64. Direcția generală a Arhivelor Statului, fond Ministerul Inventarului Avuției Publice, dosar nr. 10/1939-1940 (nenumerotat).
65. *Enciclopedia României*, vol. III, p. 755.

66. Idem, p. 741.
67. Mihăilescu, Nicolae St., *Importanța economică a sării, evidențiată de multiplele ei utilizări*, Bucureşti, 1937, p. 25.
68. Calculat pe baza datelor din *Statistica industriei extractive, 1939*, p. 10-11.
69. Ibidem.
70. *Enciclopedia României*, vol. III, p. 770.
71. Idem, p. 772.
72. Mihăilescu, Nicolae St., *Importanța economică a sării…*, p. 21-26.
73. Idem, p. 26.
74. Calculat pe baza datelor din *Statistica industriei extractive, 1937*, p. 22-23; *1939*, p.16-17; *Anuarul statistic al României, 1939, 1940*, p. 478-479.
75. Calculat pe baza datelor din *Statistica industriei extractive, 1937*, p. 22-23; 1939, p. 16-17.
76. Ibidem.
77. Ibidem.
78. Determinarea sporurilor de producție obținute pe seama creşterii numărului de salariați s-a făcut utilizând formula: $[(T_1-T_0)W_0]/(Q_1-Q_0)x100$, în care: Q_0 şi Q_1 reprezintă valoarea producției globale (în mii lei 1938) în anul de bază (1921) şi, respectiv, din perioada curentă; T_0 şi T_1 reprezintă numărul de salariați din perioada de bază şi, respectiv, perioada curentă; W_0 reprezintă valoarea productivității muncii în anul de bază (1921).
79. Calculat pe baza datelor din sursele menționate la tabelul 13.
80. Calculat pe baza datelor din sursele menționate la tabelul 14.
81. Ibidem.
82. Calculat pe baza datelor din anexa 4.
83. *Buletin trimestrial*, Institutul Românesc de Conjunctură, 1933, nr. 1-2, p. 26.
84. Idem, 1934, nr. 1, p. 35.
85. *Contribuții la problema materiilor prime în România*, vol. II, Bucureşti, 1939, p. 23.
86. Drăgulănescu, A., "Industria de petrol sub influența crizei", în *Aspectele crizei româneşti în cadrul crizei mondiale*, Bucureşti, Tipo. I.E. Toroutiu, 1937, p. 263.
87. Ibidem.
88. Leon, Gh.N., "Considerațiuni privitoare la politica națională a petrolului", în *Analele economice şi statistice*, 1935, nr. 10-12, oct.-dec., p. 2.
89. *Enciclopedia României*, vol. III, p. 614.
90. Pentru detalii vezi Maghiar, N.; Olteanu, St., *Din istoria mineritului în România*, Bucureşti, Editura Ştiințifică, 1970, p. 287-298.
91. Ibidem.

92. Determinarea sporurilor de producție obținute pe seama creşterii productivității muncii s-a făcut utilizând formula: *$[T_1(W_1-W_0)]/(Q_1-Q_0)x100$*, în care: Q_0 şi Q_1 reprezintă valoarea producției globale (în mii lei 1938) în anul de bază (1921) şi, respectiv, din perioada curentă; W_0 şi W_1 reprezintă productivitatea muncii din perioada de bază (1921) şi, respectiv, curentă; T_1 reprezintă numărul salariaților din perioada curentă.
93. Calculat pe baza datelor din: sursele menționate la tabelul 16.
94. Calculat pe baza datelor din tabelul 17.
95. Ibidem.
96. Pentru detalii vezi Bogdan, C.; Platon, A., *Capitalul străin în societățile anonime din România, în perioada interbelică*, Bucureşti, Editura Academiei R.S.R., 1981; Platon, A., *Producția şi consumul de țiței şi derivate şi de cărbuni, în România interbelică…*
97. Tabelul 19 a fost întocmit pe baza datelor şi numai pentru societățile anonime cuprinse în: *Buletinul statistic al României*, 1924, nr. 1, ian.-mart., p. 36-39; 1925, nr. 1, ian.-mart., p. 20-21, 36-37; 1926, nr. 1, ian.-mart., p. 134-135, 150-151, 156-159; 1928, nr. 1, ian.-mart., p. 53-55, 68-69, 74-77; 1930, nr. 1, ian.-mart., p. 88-89, 106-107, 90-91, 120-121, 1931, nr. 1, ian.-mart., p. 42-43, 58-59, 64-67; 1933, nr. 1, ian.-mart., p. 36-37, 52-53, 58-61; 1935, nr. 1,2, ian.-iun., p. 6-7, 24-25, 30-33; 1936, nr. 1-4, ian.-dec., p. 8, 37-38; *Statistica societăților anonime din România*, 1935, p. 44-45; 1937, p. 52-53; 1938, p. 52-53; 1939, p. 60-61; 1940, p. 62-63. Transformarea leilor curenți în lei constanți, respectiv valuta anului 1938, s-a făcut pe baza următorului coeficient de deflație: 1921=1,82; 1922=1,39; 1923=1,18; 1924=1,00. Leii 1929 au fost transformați în lei 1938 pe baza următorului coeficient: 1929-1933=1,28; 1934=1,35; 1935=1,26; 1936=1,18; 1937=1,08; 1938=1,00.
98. Calculat pe baza datelor din tabelul 19.
99. Calculat pe baza datelor din anexa 5.
100. Calculat pe baza datelor din tabelul 21.
101. Ibidem.
102. Calculat pe baza datelor din tabelul 22 şi 23.
103. Ibidem.
104. Ibidem.

PARTEA A II-A

INDUSTRIA PRELUCRĂTOARE ÎN ROMÂNIA INTERBELICĂ

1. Pentru a surmonta insuficiența de informații, în studiul de față am asimilat această industrie cu ceea ce *Anuarul statistic al României pe 1939 şi 1940* desemnează ca "industrie transformatoare" şi în care s-au cuprins întreprinderile care utilizează o forță motrice de peste 20 H.P. sau 10 lucrători. O astfel de industrie, în epocă, mai era denumită şi "mare" şi beneficia de protecția din partea statului printr-o seamă de avantaje fiscale, de transport etc.
2. Calculat după *Anuarul statistic al României pe 1939 şi 1940*, p. 478-479.
3. Calculat după *Anuarul statistic al României pe 1939 şi 1940*, p. 478-479.
4. Calculat după datele tabelul 2.
5. Calculat după sursa specificată la nota 3.
6. Pentru fragmente limitate de timp dispunem de două surse: a) *Buletinul trimestrial an I* (1933), nr. 3-4, p. 28-29, unde se publica un indice anual al producției industriale din România pe perioada 1924-1932; şi b) *Anuarul statistic al României pe 1939 şi 1940*, p. 499, unde se publică un alt indice al aceleiaşi industrii pe perioada 1927-1938. Pentru a cuprinde întreaga perioadă interbelică şi a avea posibilitatea comparării şi cu situația din alte țări, am apelat la lucrarea lui Ingvar Svennilson *Growth and stagnation in the european economy*, apărută în 1954 sub egida Comisiei pentru Europa a Națiunilor Unite, unde se publică indici anuali ai producției "manufacturiere" pe perioada 1913 şi 1920-1938 şi care se referă la industria din majoritatea țărilor europene, inclusiv România. Pentru anul 1939 am recalculat pe o altă bază indicele respectiv publicat în *Industria românească*, p. 111, apărută în 1940 sub auspiciile Ministerului Economiei Naționale.
7. Ceea ce menționăm în tabel constituie de fapt un indice al prețurilor implicite, calculat de noi prin raportarea indicilor valorici la indicii producției fizice.
8. Vezi informațiile cuprinse în tabelele 4, 5 şi 6.
9. Calculat pe baza datelor din tabelele 4, 5 şi 6.
10. Calculat după lucrarea citată în nota 6 a lui I. Svennilson.
11. Ibidem.
12. Ibidem.
13. Ibidem.
14. După lucrarea citată a lui I. Svennilson.
15. Calculat după informația cifrică cuprinsă în *Anuarul statistic al României pe 1939 şi 1940*, p. 478-493 şi potrivit metodologiei adoptate la Conferința asociațiilor pentru studiul conjuncturii care a avut loc în 1938 la Pontigny şi

folosită la noi, pentru întâia oară, de V.N. Madgearu, în cunoscuta sa lucrare *Evoluția economiei românești*, București, 1940, p. 159-166.

16. Calculat după sursa menționată la nota precedentă.
17. Ibidem.
18. Recalculat pe altă bază, după sursele specificate în nota 6.
19. Vezi nota 7. Pentru aceasta am folosit datele din tabelele 14 şi 15.
20. Calculat după *Anuarul statistic al României pe 1939 şi 1940*. Pentru determinarea sferei de cuprindere a fiecărei ramuri specificate în tabel vezi lucrarea citată a lui V.N. Madgearu.
21. Calculat după datele tabelului 18.
22. Calculat după sursa menționată la nota 3.
23. După datele tabelului 18.
24. Calculat după *Anuarul statistic al României pe 1939 şi 1940*, p. 630-631.
25. După calcule efectuate în lucrarea noastră *Dinamica, nivelul şi structura comerțului exterior al României în anii interbelici*, în "Caiet de studiu" nr. 124 din 1987.
26. Recalculat după indicele întocmit de N. Georgescu-Roegen şi publicat în *Enciclopedia României*, vol. IV.
27. Vezi nota 20.
28. Calculat după *Anuarul statistic al României pe 1939 şi 1940*, vezi şi nota 20.
29. Ibidem.
30. Ibidem.
31. Vezi tabelul 29 întocmit pe baza datelor din anexa I.
32. Calculat pe baza datelor din anexa II.
33. *Anuarul statistic al României pe 1939/1940*, p. 480-493. Pentru anul 1923, nefiind informații, am procedat la determinarea creşterilor respective prin interpolare. Pentru anii 1925-1926, la industria chimică, am adăugat personalul ocupat în rafinării prin apreciere.
34. Calculul s-a efectuat prin raportarea producției exprimate în valoarea adăugată brută în prețuri constante la numărul mediu anual al salariaților.
35. Producția a fost exprimată prin valoarea adăugată brută, iar forța de muncă, prin numărul mediu anual de salariați ocupați în industria cercetată. Informația primară indispensabilă calculelor a fost extrasă după: *Buletinul trimestrial* al Institutul Românesc de Conjunctură, nr. 1-2, an 1 (1933), p. 52; *Industria românească 1930-1940*, Bucureşti, 1940; *Contribuțiuni la problema materiilor prime în România*, vol. I-V, București, 1939.
36. Am reținut din această ramură industrială rafinăriile de petrol, ținând seama nu numai de ponderea însemnată deținută de întreaga ramură, dar şi în exportul interbelic românesc.
37. S-au luat în calcul cimentul împreună cu țiglele şi cărămizile.

38. Reprezentată de hârtie, mucava şi celuloză.
39. S-au luat în calcul producţiile tăbăcăriilor şi ale unităţilor care produc confecţii din piele.
40. Reprezentată de cherestea.
41. Reprezentată de lână, bumbac şi mătase.
42. Reprezentată de fontă, oţel, laminate, piese forjate, piese turnate, construcţii metalice, unelte, maşini şi motoare, vehicule.
43. Reprezentată de făină, zahăr, ulei vegetal, bere, spirt.
44. Calculat după *Anuarul statistic al României pe 1939/1940*, p. 479. Pentru calculul salariului real am folosit indicii cunoscuţi în literatură a costului vieţii. Pentru calculul indicelui productivitatea muncii am folosit datele tabelului 33.
45. Datele sunt calculate după *Anuarul statistic al României pe 1939/1940*, p. 479.
46. Virgil N. Madgearu, *Evoluţia economiei româneşti*, Bucureşti, 1940, p. 132-133.
47. Exras şi calculat după datele din *Anuarul statistic al României pe 1939 şi 1940*, Bucureşti, 1940, p. 578-581.
48. Calculat după *Anuarul statistic al României pe 1939/1940*, p. 479. Pentru anul 1923 s-a procedat la interpolări, neexistând date. Pentru 1925 şi 1926 aprecieri personale, în lipsa datelor referitoare la rafinării. În sursă, forţa motrice este dată în c.p. – noi am transformat-o în kw pe baza raportului 1 c.p. = 0,736, conform uzului curent.
49. Calculat după *Anuarul statistic al României pe 1939/1940*, p. 478-479. Col. 2 reprezintă indicele producţiei calculat după valoarea adăugată brută. Col. 4 a fost calculată înmulţind numărul personalului ocupat pe 1927 cu indicele producţiei din col. 2 Col. 6 a fost calculată înmulţind salariul mediu annual pe 1927 cu personalului indicat în col. 4. Salariile menţionate în col. 5 şi 6, ca şi diferenţa din col. 7 au fost calculate ca salarii reale, folosind indicii curenţi în literatură ai costului vieţii. Col. 8 reprezintă suma calculată folosind ca deflator preţurile implicite ale producţiei gr. A.
50. Calculat după *Anuarul statistic al României pe 1939/1940*, p. 41, şi anexa I a prezentului studiu. Cifra populaţiei totale a fost calculată de noi ca populaţie medie anuală.
51. Cifrele absolute folosite în calcule după *Anuarul statistic al României pe 1939/1940*, p. 479. Pentru determinarea volumului lor în preţuri constante am folosit ca deflator preţurile implicite ale producţiei industriei analizate, calculate de noi.
52. După Virgil N. Madgearu, *op. cit.*, p. 122/123 (tabel).
53. Calculat după *Anuarul statistic al României pe 1939/1940*, p. 479.
54. Ibidem, p. 479 şi 575.
55. Virgil N. Madgearu, *op. cit.*, p. 273.

56. Gh. Dobre, *Romanian economy structure and level 1862-1938*, Bucureşti, 1982 (xerox).
57. Ibidem.
58. Ibidem.
59. Calculat după *Anuarul statistic al României pe 1939/1940*, p. 41.
60. Mihail Manolescu, *Productivitate şi rentabilitate în economia românească*, Bucureşti, 1941, p. 26-27.
61. Am folosit datele *Anuarului statistic al României pe 1939/1940*, p. 479. În calculele noastre am avut în vedere valoarea adăugată brută.
62. Recalculat după *Buletin trimestrial*, trim. III, nr. 4/1938.
63. După Virgil N. Madgearu, *op. cit.*, anexa II, tab. 4.

INSTITUTUL NAȚIONAL
DE
CERCETĂRI ECONOMICE

PROBLEME ECONOMICE
NR. 33/1991

CENTRUL DE INFORMARE
ŞI DOCUMENTARE ECONOMICĂ
BUCUREŞTI

SUMAR

NIVELUL DEZVOLTĂRII ECONOMICO-SOCIALE
A ROMÂNIEI COMPARATIV CU ALTE ȚĂRI
(evaluare pe baza unui indicator sintetic agregat)

dr. Constantin GRIGORESCU

I. Aspecte teoretice şi metodologice 443

II. Dimensiunile indicatorului sintetic agregat. Variante. Semnificații. Decalaje. 448

III. Poziția României în ierarhia mondială şi europeană. Mărimea indicatorilor şi decalaje 459

I. Aspecte teoretice şi metodologice

Caracterizarea nivelului de dezvoltare economico-socială a României comparativ cu alte țări presupune luarea în considerare a unui ansamblu de criterii şi indicatori privind producția socială volumul şi calitatea factorilor de producție, structura economiei naționale şi eficiența economică, nivelul de trai şi calitatea vieții.

Ținând seama de posibilitățile de documentare oferite de publicațiile statistice consultate, s-au luat în analiză 20 de indicatori structurați în felul următor:

1. *Indicatori economici* - produsul național brut (dolari SUA pe loc.); productivitatea socială a muncii (dolari pe o persoană activă); consumul de energie (kg c.c. pe loc.); valoarea adăugată din industria prelucrătoare (dolari pe loc.); randamentul la cereale (kg pe ha, media pe 3 ani) randamentul la lapte (kg pe vacă); înzestrarea agriculturii cu tractoare (nr. la 1.000 ha arabil, vii şi livezi); consumul de îngrăşăminte (kg s.a. pe ha arabil, vii şi livezi); exportul (dolari pe loc.); populația neagricolă (% în populația activă).
2. *Indicatori sociali* - populația urbană (% în total populație); consumul de calorii (nr. pe loc.-zi); consumul de proteine de origine animală (gr. pe loc.-zi); medici (nr. la 10.000 loc.); paturi de spital (nr. la 10.000 loc.); elevi în învățământul secundar (% în populația de vârstă corespunzătoare), studenți (% din populația de 20-24 ani); aparate TV (nr. la 1000 loc); mortalitatea infantilă (decedați sub 1 an la 1.000 născuți vii); durata medie a vieții (ani).

În prezentul studiu, comparația se face cu 113 țări, iar datele şi analizele corespund în principal anului 1988.

Indicatorii utilizați în evaluarea nivelului de dezvoltare a României comparativ cu țările luate în analiză răspund în mare măsură obiectivului urmărit. Fiecare indicator are o semnificație proprie şi oferă elemente esențiale pentru cunoaşterea progresului economic şi social la care au ajuns țările la un moment dat.

Firește, în funcție de conținutul lor, unii indicatori reflectă anumite aspecte parțiale, particulare ale dezvoltării economice sau sociale, iar alții aspecte mai generale, de sinteză. Din ultima categorie de indicatori, ne referim, spre exemplu, la produsul național brut pe locuitor şi la durata medie a vieții.

Cerința determinării cât mai corespunzătoare atât a dezvoltării economice, cât şi a celei sociale a țărilor impune însă ca, pe baza celor 20

de indicatori, să se calculeze şi un indicator sintetic mai cuprinzător, pe care, pentru a-l deosebi de alți indicatori sintetici, îl vom denumi indicator sintetic agregat. Între altele, pentru calculul acestui indicator pledează următoarele argumente:

a) Țările se ierarhizează diferit de la un indicator la altul. Concludente în acest sens sunt datele pentru Franța şi R.F. Germania. La produsul național brut pe locuitor, Franța ocupă locul 10 şi R.F. Germania 7, iar la industria prelucrătoare locurile 8 şi 2. La indicatorii de eficiență, respectiv la productivitatea socială a muncii, randamentul la cereale şi randamentul la lapte de vacă, Franța ocupă locurile 8, 4 şi 26, iar R.F. Germania 5, 9 şi 12. La înzestrarea cu tractoare şi la consumul de îngrăşăminte chimice, Franța ocupă locurile 14 şi 15, iar R.F. Germania locurile 5 şi 9. Diferențe apar şi la exportul pe locuitori: Franța se află pe locul 13 şi R.F. Germania pe locul 9.

Constatări asemănătoare rezultă şi din datele privind indicatorii sociali. La consumul de calorii şi de proteine animale, locurile ocupate de Franța sunt: 24 şi 2, iar de R.F. Germania 11 şi 10. La medici şi la paturi de spital, Franța se află pa locurile 1 şi 5 şi R.F. Germania pe locurile 12 şi 8. În privința indicatorilor elevi şi studenți, Franța ocupă locurile 13 şi 17, iar R.F. Germania locul 14.

Situații similare celor menționate în cazul Franței şi R.F. Germania sunt comune şi pentru alte țări, atât dezvoltate, cât şi mai puțin dezvoltate.

Diferențele care apar în ierarhia țărilor, potrivit indicatorilor menționați, rezultă din faptul că economia fiecărei țări prezintă anumite particularități determinate de condițiile istorice de dezvoltare, de resursele naturale şi de muncă de care dispune şi, nu în ultimul rând, de gradul de aplicare a ştiinței şi tehnicii în producție. Condițiile geografice, mărimea țărilor şi factorii culturali contribuie la imprimarea unor trăsături distincte economiilor naționale. Ne referim cu prioritate la ponderea şi dimensiunea ramurilor producției materiale şi nemateriale şi la gradul de participare la diviziunea internațională a muncii.

b) Mărimea produsului național brut pe locuitor, ca şi alți indicatori valorici sintetici (produs intern brut sau venit național) prezintă anumite limite în evaluarea nivelului de dezvoltare economică şi socială a țărilor. Este adevărat că indicatori de genul celor menționați reflectă activitățile desfăşurate în întreaga economie şi, în consecință, au o semnificație deosebită în caracterizarea generală a progresului economic şi social al țărilor. Mărimea produsului național brut indică în primul rând condițiile de creare a valorilor în producția materială şi în servicii.

Produsul național brut pe locuitor ca atare nu dă indicații în privința modului în care acesta este repartizat și utilizat de societate, în ce proporție este folosit pentru acumularea netă, pentru consumul de stat (inclusiv cheltuieli militare) sau pentru consumul populației. Este evident că, în funcție de modul în care este utilizat, același volum al produsului național brut pe locuitor determină niveluri diferite ale indicatorilor sociali. Calculul indicatorului sintetic agregat are avantajul că ia în considerare nu numai producția, dar și utilizarea produsului național brut (a produsului intern brut sau a venitului național).

O altă limită a indicatorilor sintetici valorici în caracterizarea nivelului de dezvoltare economico-socială a țărilor provine și din împrejurarea că ei pot evolua și în funcție de anumite condiții conjuncturale. Nivelul ridicat ai produsului național brut din unele țări exportatoare de petrol, în perioada de după 1973, a fost determinat în principal de creșterea sensibilă a prețului la petrol pe piața internațională și în mai mică măsură de îmbunătățirea condițiilor de valorificare internă a acestei bogății naturale.

La cele menționate mai sus adăugăm și faptul, deloc neglijabil, că mărimea în dolari SUA a produsului național brut al țărilor este influențată de cursurile oficiale de schimb ale valutelor naționale în raport cu dolarul, care nu reflectă raporturile interne de prețuri, respectiv parităților puterii de cumpărare. Din datele de care dispunem, rezultă că în 1988, în majoritatea țărilor dezvoltate, produsul intern brut pe locuitor în dolari (deci și produsul național brut) rezultat din utilizarea cursurilor oficiale de schimb era sensibil mai mare decât cel calculat prin parităților puterii de cumpărare ale valutelor naționale în raport cu dolarul. Dat fiind că majoritatea celorlalți indicatori luați în analiză sunt evaluați în alte unități de măsură decât cele valorice, indicatorul sintetic agregat atenuează deformările la care ne-am referit.

Necesitatea calculării unui indicator sintetic-agregate rezultă nu numai din cerințele cunoașterii științifice ca atare, ale evaluării cât mai precise a nivelului economic și social la care au ajuns țările la un moment dat și din cerințele de ordin practic. Criteriul fundamental care stă la baza stabilirii cotelor-părți ale țărilor la bugetul ONU este capacitatea de plată a fiecărei țări și ca indicator de măsură a capacității de plată se utilizează venitul național pe locuitor. O dată cu sublinierea acestei valențe a venitului național, în lucrările ONU se consemnează și aprecierea potrivit căreia, în mod tradițional, el (venitul național pe locuitor, n.a.) a fost în mod egal utilizat ca indicator aproximativ al nivelului de dezvoltare a unei țări[1]. Comitetul de Contribuții

[1] *Rapport du Comité des Contributions*, Nations Unies, New York, 1976, p. 6.

ONU care are mandat să recomande baremurile de cote-părți a ajuns la concluzia că venitul național nu reflectă de regulă capacitatea de plată a țărilor. În consecință, pentru stabilirea unor baremuri cât mai echitabile este necesar ca, pe lângă venitul național, să se utilizase şi alți indicatori economici şi sociali, inclusiv un indicator global. Corespunzător acestei preocupări, în raportul său la sesiunea a 31-a Adunării generale a ONU, Comitetul de Contribuții a semnalat că, singur, venitul național exprimat în unități monetare poate să reflecte integral realitățile economice. Pornind de la aprecierea amintită, Comitetul ajunge la următoarea concluzie: În mod teoretic, un nou indicator global al dezvoltării, care ar cuprinde în acelaşi timp aspectele economice şi sociale, precum şi aspectele calitative şi structurale ale dezvoltării, ar putea să fie un indicator mai complet al nivelului general de dezvoltare a unei țări decât venitul național pe locuitor.[1] Într-un fel sau altul, această apreciere a fost reluată şi în alte rapoarte ale Comitetului.

Există şi opinii care, deşi apreciază utilitatea unui indicator sintetic agregat, consideră că determinarea acestuia implică serioase dificultăți de ordin metodologic. Asemenea obiecții se întâlnesc şi în lucrările Comitetului de Contribuții la care ne-am referit mai sus.[2]

O primă obiecție metodologică se referă la faptul că mulți dintre indicatorii de caracterizare a nivelului dezvoltării economico-sociale a țărilor sunt strâns legați între ei, depind unii de alții şi, ca atare, sunt luați în considerare de mai multe ori în calcul. Valoarea adăugată din industria prelucrătoare, de exemplu, face parte din produsul intern brut sau productivitatea socială a muncii care se calculează pe baza produsului național brut. Fără îndoială, o asemenea obiecție este pertinentă, însă productivitatea socială a muncii este determinată şi de calitatea factorilor de producție şi gradul de ocupare a forței de muncă, iar mărimea valorii adăugate din industria prelucrătoare este un element de definire a structurii economiei naționale care are un rol însemnat în aprecierea nivelului de dezvoltare economico-socială a țărilor.

O altă obiecție metodologică privind calculul indicatorului sintetic agregat se referă la modul de ponderare a indicatorilor parțiali incluşi în indicatorul sintetic agregat. Pe bună dreptate, se consideră că economiile naționale sunt foarte diferite şi că semnificația indicatorilor este influențată de tradiție şi de valorile culturale dominante, proprii fiecărei țări. Ca atare,

[1] Ibidem, p. 7.

[2] *Rapport du Comité des Contributions*, Nations Unies, New York, 1976, p. 6. 1977, 1980, 1981, 1989.

ponderile care se folosesc în calculul indicatorului sintetic agregat nu au valabilitate egală pentru toate țările. Fără să negăm şi această obiecție, considerăm totuşi că determinarea indicatorului sintetic agregat potrivit unor principii metodologice unitare îmbogățește posibilitatea de evaluare a nivelului de dezvoltare economico-socială a țărilor. Pe de o parte, avem în vedere faptul că, dincolo de tradiții şi valori culturale, diferite de la o țară la alta, bazele obiective ale societății moderne se extind în întreaga lume, inclusiv în țările mai puțin dezvoltate. Pe de altă parte, avem în vedere şi posibilitatea ca, în afara stabilirii subiective a ponderilor cu care urmează să intre fiecare indicator în calculul indicatorului sintetic agregat, să se stabilească şi ponderi obiective rezultate prin corelațiile care stabilesc între variabilele luate în considerare.

Cu toate obiecțiile metodologice menționate, literatura de specialitate oferă numeroase exemple de indicatori de tip sintetic agregat. Indicatorii respectivi se referă nu numai la nivelul general de dezvoltare economico-socială a țărilor, dar şi la aspecte mai particulare, cum ar fi, de exemplu, ierarhizarea țărilor în funcție de nivelul bunăstării populației. Un indicator de acest gen s-a elaborat recent în cadrul Programului pentru Dezvoltare al Națiunilor Unite şi măsoară dezvoltarea socială prin luarea în considerare a trei indicatori: speranța de viață la naştere, ştiința de carte şi, respectiv, produsul național brut pe locuitor ajustat prin paritatea puterii de cumpărare. Din metodologia utilizată, rezultă că fiecare dintre aceşti indicatori are importanță egală în evaluarea indicatorului agregat. Calculul se face pentru 130 de țări şi se referă la anul 1987. Potrivit datelor respective, Japonia se află pe primul loc şi Nigerul pe ultimul loc. În această ierarhie, România ocupă locul 40.[1]

Analizându-se ordonarea țărilor, pe de o parte, după mărimea produsului național brut pe locuitor şi, pe de altă parte, după mărimea indicatorului privind dezvoltarea socială, rezultă două curbe de distribuire cu totul diferite. În context se arată: "cele două curbe relevă că disparitatea dintre țări este mai mare la venit decât la dezvoltarea socială". Şi în continuare se precizează: "nu există o legătură automată între nivelul venitului pe locuitor al unei țări şi nivelul dezvoltării sale umane". De altfel, în lucrare se evidențiază existența unor țări cu un produs național brut pe locuitor înalt, dar cu dezvoltare umană modestă (Brazilia, Oman şi Arabia Saudită), precum şi țări care au un produs național brut pe locuitor modest, dar ca o dezvoltare umană înaltă (Sri Lanka, Jamaica şi Costa Rica).

[1] *Human Development Report 1990*, published for the United Development Programme, New York, Oxford, Oxford Univeristy Press, 1990.

II. Dimensiunile indicatorului sintetic agregat. Variante. Semnificații. Decalaje.

În continuare vom prezenta principalele constatări rezultate din calculul indicatorului sintetic agregat al dezvoltării economico-sociale a României şi al altor 118 țări aflate pe cele mai diferite trepte de progres economic şi social.[1] Datele au fost prelucrate la Centrul de Cercetare şi Calcul al ASE.[2]

Precizăm că indicatorul a fost determinat în trei variante, respectiv ponderea celor 20 de indicatori parțiali (mărimi normalizate) s-a făcut:

a) cu coeficienți de importanță rezultați din analiza factorială;
b) cu coeficienți de importanță egală (1,0) pentru fiecare indicator parțial;
c) cu coeficienți de importanță diferiți, respectiv 0,5 puncte pentru produsul național brut şi ca câte 0,0263 puncte pentru ceilalți indicatori.

În toate variantele de calcul, indicatorul sintetic agregat are valori între 0 şi 100; 0 reprezintă valoarea minimă corespunzătoare ultimei țări ca nivel de dezvoltare economico-socială şi 100 valoarea maximă corespunzătoare primei țări în ierarhia amintită.

Aşa cum s-a arătat, literatura de specialitate, inclusiv din sistemul ONU, oferă exemple de utilizare a metodelor amintite de calcul al indicatorilor sintetici agregați. Din cele trei metode considerăm că analiza factorială aproximează mai bine coeficienții de importanță, mărimea acestora rezultând din corelațiile care se stabilesc între indicatorii luați în analiză. Metoda elimină în mare măsură aprecierile subiective privind semnificația fiecărui indicator în evaluarea nivelului de dezvoltare economico-socială a țărilor. În consecință, prezenta cercetare se bazează, în principal, pe analiza factorială; ea a mai fost utilizată la două cercetări asemănătoare efectuate în institut în

---

[1] Datele utilizate provin în principal din publicațiile organismelor internaționale, respectiv: World Bank, World Development Programme, *Preparations for the fifth programming cycle (1992-1996)*. DP/1990/43Add 1, 4 April 1990; OECD, *National Accounts 1960-1988, Main Agregates*, vol. I; OECD, *Historical Statistics 1960-1986*, UNESCO, *Statistical Yearbook 1989*; UN, *Energy Statistics Yearbook 1987*; FAO, *Yearbook Engrais*, vol. 38, 1988; SEV, *Statiticeski Ejegodnik Stran-Cilenov*, 1989; s-a utilizat, de asemenea, *Breviarul statistic al României*, 1990, editat de Comisia Națională pentru Statistică.

[2] Asistența de spscialitate a fost asigurată de dr. Radu Stroe şi dr. Nicolae Mihăiță.

anii 1985 şi 1968 şi, ca atare, oferă posibilitatea comparării evoluției nivelului de dezvoltare economico-socială a României în raport cu alte state.

Coeficienții de importanță rezultați din analiza factorială sunt menționați în tabelul 1.

Tabelul 1

Coeficienți de importanță rezultați din analiza factorială în 1988

Nr. crt.	Indicatorul	Mărimea coeficienților
1.	Produsul național brut	0,94320
2.	Productivitatea muncii	0,92675
3.	Consumul de energie	0,76503
4.	Valoarea adăugată în industria prelucrătoare	0,93996
5.	Randamentul la cereale	0,60183
6.	Randamentul la lapte	0,82144
7.	Tractoare	0,73867
8.	Consumul de îngrăşăminte	0,93642
9.	Exportul	0,89712
10.	Populația neagricolă	0,85035
11.	Populația urbană	0,79417
12.	Consumul total de calorii	0,79716
13.	Consumul de proteine de origine animală	0,82120
14.	Medici	0,83253
15.	Paturi de spital	0,74457
16.	Elevi în învățământul secundar	0,87051
17.	Studenți	0,75681
18.	Numărul de aparate	0,86160
19.	Durata medie a vieții	0,87646
20.	Mortalitatea infantilă	0,86766

Analiza datelor conduce la concluzia că mărimea coeficienților de importanță este relativ asemănătoare:

- la 4 indicatori, respectiv produsul național brut, productivitatea socială a muncii, valoarea adăugată în industria prelucrătoare şi consumul de îngrăşăminte, coeficienții de importanță variază între 0,92675 şi 0,93642 puncte;
- la 9 indicatori, coeficienții de importanță variază între 0,82144 şi 0,89712 puncte. Între aceste limite se află indicatorii: randamentul la

lapte, exportul, populația neagricolă, consumul de proteine de origine animală, medici, elevi în învățământul secundar, aparate TV, durata medie a vieții şi mortalitatea infantilă;

- la 6 indicatori, coeficienții de importanță variază între 0,73967 şi 0,79417 puncte. În această categorie sunt cuprinşi indicatorii: consumul de energie, tractoare, populația urbană, consumul total de calorii, paturi de spital şi studenți;
- la un singur indicator, respectiv randamentul la cereale, coeficientul de importanță este relativ mai scăzut -0,60183 puncte.

În cele trei variante, ordonarea țărilor după nivelul general al dezvoltării economico-sociale este arătată în tabelul 2.

Tabelul 2

Ierarhizarea țărilor după mărimea indicatorului sintetic agregat în anul 1988

Nr. crt.	Țara	Varianta cu ponderi rezultate din analiza factorială		Varianta cu ponderi egale		Varianta cu ponderi diferite	
		Nivel	Rang	Nivel	Rang	Nivel	Rang
1	SUA	100,0	1	100,0	1	84,7	3
2	Elveția	99,0	2	98,2	2	100,0	1
3	Belgia	98,8	3	99,2	3	73,1	10
4	RFG	98,6	4	98,6	4	81,4	5
5	Japonia	96,3	5	96,4	5	85,9	2
6	Olanda	96,1	6	96,8	6	72,1	12
7	Norvegia	95,4	7	95,4	7	83,2	4
8	Suedia	94,4	8	94,2	8	80,9	6
9	Danemarca	92,5	9	92,4	9	78,6	7
10	Canada	92,3	10	92,0	10	74,8	9
11	Finlanda	90,5	11	89,9	11	77,9	8
12	Franța	90,4	12	90,7	12	72,8	11
13	Austria	87,1	13	87,3	13	70,3	13
14	RDG	81,9	14	82,9	14	46,1	22
15	Regatul Unit	80,8	15	81,4	15	64,8	15
16	Italia	80,8	16	80,8	16	62,7	14
17	Noua Zeelandă	80,2	17	80,7	17	54,7	17
18	Irlanda	76,7	18	77,7	18	48,9	19

Nr. crt.	Țara	Varianta cu ponderi rezultate din analiza factorială		Varianta cu ponderi egale		Varianta cu ponderi diferite	
		Nivel	Rang	Nivel	Rang	Nivel	Rang
19	Australia	76,0	19	75,4	20	58,4	16
20	Israel	75,7	20	75,5	19	50,4	18
21	Spania	72,1	21	71,9	21	46,9	21
22	Singapore	71,7	22	69,2	23	48,7	20
23	Cehoslovacia	68,6	23	69,8	22	37,9	23
24	URSS	67,9	24	68,5	24	36,5	26
25	Bulgaria	65,0	25	66,1	25	32,6	28
26	Ungaria	63,7	26	65,0	26	32,7	27
27	Grecia	62,7	27	63,4	27	37,0	24
28	Polonia	59,3	28	60,1	28	29,3	31
29	Argentina	58,7	29	59,4	29	30,7	30
30	Cipru	56,0	30	55,9	30	37,0	25
31	Coreea de Sud	55,1	31	56,1	31	31,2	29
32	Iugoslavia	54,7	32	55,7	32	29,2	32
33	Cuba	53,9	33	54,2	33	25,4	38
34	Uruguay	52,3	34	52,7	35	27,5	35
35	R.P.D. Coreeană	51,8	35	53,4	34	25,9	37
36	Trinidad Tobago	51,0	36	51,3	36	28,8	33
37	Portugalia	47,7	37	47,5	37	27,8	34
38	România	46,5	38	47,3	38	24,6	39
39	Venezuela	45,6	39	45,8	39	26,1	36
40	Liban	44,8	40	45,3	40	20,7	42
41	Chile	44,1	41	44,6	41	22,0	40
42	Mongolia	43,7	42	44,3	42	20,3	45
43	Iordania	40,4	43	40,1	43	20,1	47
44	Costa Rica	39,6	44	39,8	44	20,5	44
45	Panama	39,3	45	39,3	45	21,4	41
46	Mexic	38,3	46	39,6	46	20,1	46
47	Africa de Sud	35,6	47	36,0	47	20,0	48
48	Siria	35,4	48	35,3	49	18,4	52
49	Albania	35,2	49	35,7	48	16,6	55
50	Malayezia	34,8	50	34,9	50	18,6	51
51	Brazilia	34,5	51	34,6	52	19,4	49
52	Columbia	34,4	52	34,7	51	17,2	54
53	Jamaica	34,3	53	34,0	53	16,6	56
54	Irak	32,8	54	32,6	56	18,6	50

Nr. crt.	Țara	Varianta cu ponderi rezultate din analiza factorială		Varianta cu ponderi egale		Varianta cu ponderi diferite	
		Nivel	Rang	Nivel	Rang	Nivel	Rang
55	Ecuador	32,7	55	32,9	55	16,1	58
56	Egipt	32,6	56	33,7	54	15,5	60
57	Peru	31,6	57	32,0	57	16,5	57
58	Iran	31,1	58	30,9	59	20,5	43
59	R.P. Dominicană	305	59	31,4	58	14,6	62
60	Turcia	29,6	60	29,9	60	15,3	61
61	Algeria	29,5	61	29,1	62	17,4	53
62	Filipine	29,2	62	29,5	61	13,7	65
63	Tunisia	28,7	63	28,5	63	14,6	63
64	Paraguay	27,4	64	28,5	64	14,4	64
65	R.P. Chineză	26,7	65	27,3	65	12,1	67
66	Nicaragua	26,6	66	26,7	66	12,9	66
67	Sri Lanka	34,6	67	24,8	67	11,2	71
68	Congo	23,7	68	23,6	68	11,8	69
69	Salvador	23,5	69	23,5	69	11,8	68
70	Gabon	22,7	70	23,1	70	16,0	59
71	Thailanda	22,2	71	22,4	71	11,4	70
72	Maroc	22,1	72	22,1	72	10,8	72
73	Honduras	20,8	73	20,7	73	10,4	73
74	Vietnam	20,3	74	20,5	74	8,9	77
75	Bolivia	20,2	75	20,5	76	9,7	75
76	Indonezia	20,0	76	20,5	75	9,4	76
77	Guatemala	19,5	77	19,6	77	10,0	74
78	Birmania	17,2	78	17,6	78	7,8	80
79	Zimbabwe	16,7	79	16,7	80	8,3	78
80	R.P.D. Yemen	16,3	80	16,7	79	7,8	79
81	Coasta de Fildeş	14,0	81	14,0	83	7,3	82
82	Zambia	13,9	82	14,3	81	6,5	84
83	India	13,8	83	14,0	82	6,4	85
84	Pakistan	13,7	84	13,9	84	6,4	86
85	Camerun	13,2	85	13,2	85	7,6	81
86	Papua Noua Guinee	12,5	86	12,7	86	6,8	83
87	Mauritania	12,5	87	12,6	87	6,2	87
88	Liberia	12,3	88	12,4	88	6,0	88
89	Ghana	11,4	89	11,2	91	5,4	89
90	Zair	11,3	90	11,3	90	5,0	92

Nr. crt.	Țara	Varianta cu ponderi rezultate din analiza factorială		Varianta cu ponderi egale		Varianta cu ponderi diferite	
		Nivel	Rang	Nivel	Rang	Nivel	Rang
91	Madagascar	11,0	91	11,3	89	5,0	91
92	Kenya	10,7	92	10,8	92	5,1	90
93	Sudan	9,6	93	9,5	94	4,5	93
94	Nigeria	9,5	94	9,5	93	4,5	94
95	Somalia	8,9	95	9,1	95	4,0	100
96	Togo	8,8	96	8,7	97	4,3	97
97	Laos	8,6	97	9,0	96	4,0	99
98	Benin	8,3	98	8,3	98	4,0	98
99	R.A. Yemen	7,6	99	7,6	99	4,4	95
100	Haiti	7,6	100	7,6	100	3,8	101
101	Senegal	7,5	101	7,6	101	4,3	96
102	R. Centrafricană	7,1	102	7,2	102	3,6	102
103	Bangladesh	5,9	103	6,2	103	2,8	104
104	Tanzania	5,8	104	6,0	104	2,7	105
105	Uganda	4,7	105	4,8	105	2,4	106
106	Angola	4,3	106	4,3	106	3,0	103
107	Sierra Leone	3,9	107	4,1	107	2,0	107
108	Nepal	3,7	108	3,9	108	1,8	108
109	Afganistan	2,9	109	3,3	109	1,6	109
110	Malawi	2,5	110	2,8	110	1,3	110
111	Burundi	2,3	111	2,4	111	1,3	111
112	Ciad	2,1	112	2,1	112	1,0	114
113	Niger	1,8	113	1,8	113	1,2	112
114	Guineea	1,1	114	1,2	114	1,0	113
115	Etiopia	0,7	115	0,8	116	0,4	117
116	Mali	0,7	116	0,9	115	0,6	116
117	Ruanda	0,6	117	0,7	117	0,7	115
118	Burkina Faso	0,2	118	0,2	118	0,4	118
119	Mozambic	0,0	119	0,0	119	0,0	119

Compararea datelor conduce la concluzia că variantele I şi II sunt practic identice; diferențele privind ordonarea țărilor şi mărimea indicatorilor sintetici corespunzători fiecărei țări sunt cu totul nesemnificative. Din date rezultă că 79 de țări ocupă acelaşi loc atât în cazul în care indicatorul sintetic se determină prin analiza factorială, cât şi în cazul în care indicatorul

respectiv rezultă din aplicarea unor ponderi egale indicatorilor parțiali. Celelalte țări se plasează pe locuri diferite, însă foarte apropiate. În raport cu varianta I, în varianta II au înregistrat o schimbare în plus sau în minus de un singur loc 34 de țări şi de 2 locuri 6 țări. Principala explicație a acestor rezultate constă în faptul că mărimea majorității coeficienților de importanță rezultați din analiza factorială este apropiată de cifra 1, respectiv punctajul aplicat în varianta II de calcul a indicatorului sintetic.

În varianta a III-a, ordinea țărilor şi îndeosebi mărimea indicatorului sintetic diferă mult de cele corespunzătoare variantei I şi II. Sub aspectul ierarhiei țărilor, se constată că numai 32 de țări se plasează pe acelaşi loc ca în varianta I. Modificarea poziției celorlalte țări se prezintă astfel: 50 de țări se plasează în plus sau minus cu 1-2 locuri; 30 de țări cu peste 3-5 locuri.

Varianta la care ne referim are o semnificație aparte. Produsul național brut intră în calculul indicatorului sintetic agregat cu o pondere relativ mai mare decât ceilalți indicatori, respectiv cu 0,5 puncte, față de 0,0263 puncte pentru ceilalți indicatori. O astfel de pondere, deşi subiectivă, se justifică prin faptul că produsul național brut exprimă rezultatele întregii activități desfăşurate în economia națională (agricultură, silvicultură, industrie, construcții, transporturi-telecomunicații, comerț, învățământ, cultură, sănătate, finanțe-bănci, servicii comunale etc.). Într-o anumită măsură, metoda diminuează efectul luării în considerare de mai multe ori a aceleiaşi activități în evaluarea nivelului general al dezvoltării economico-sociale a țărilor.

Precizăm că metoda a fost utilizată la calcularea unui indicator agregat al dezvoltării economico-sociale a țărilor de către Comitetul de Contribuții ONU. Calculul s-a făcut pe baza a opt indicatori: venitul național pe locuitor (coeficient de pondere 50%); partea industriei prelucrătoare în produsul intern brut; proporția exporturilor de produse ale industriei prelucrătoare în total export; proporția populației neagricole, consumul de energie pe locuitor; număr de telefoane la 1.000 locuitori; proporția populației ştiutoare de carte şi speranța de viață la naştere. Indicatorul respectiv avea menirea să suplinească limitele venitului național în aprecierea capacității de plată a țărilor (şi a nivelului general de dezvoltare), criteriu esențial în stabilirea contribuției țărilor la bugetul ONU.[1]

Deşi, teoretic, metoda ca atare are anumite avantaje, aplicarea ei presupune ca produsul național brut exprimat într-o unitate de măsură unică, respectiv dolari SUA, să reflecte corect realitățile existente în țările

[1] *Rapport du Comité des Contributions*, Nations Unies, New York, 1981.

luate în comparație. Reamintim că exprimarea în dolari SUA a produsului național brut inclus în calculul indicatorului sintetic agregat s-a făcut prin cursurile oficiale de schimb ale valutelor naționale în raport cu dolarul. Dar cursul oficial de schimb nu reflectă raporturile interne de prețuri, respectiv puterea de cumpărare a valutelor și, ca atare, mărește sau diminuează mărimea produsului național brut pe locuitor (sau a produsului intern brut). În anul 1988, de exemplu, valutele din majoritatea țărilor dezvoltate erau supraevaluate în raport cu dolarul, iar cele din țările mai puțin dezvoltate erau subevaluate. Semnificative în acest sens sunt următoarele date:

Produsul intern brut pe locuitor în 1988 – dolari SUA

	La cursul de schimb	La paritatea puterii de cumpărare
SUA	19.558	19.558
Elveția	27.581	16.700
Japonia	23.190	14.288
Norvegia	21.654	16.322
Suedia	21.546	14.772
Finlanda	21.266	13.792
Danemarca	20.912	13.555
Germania	19.581	14.161
Franța	17.002	13.603
Belgia	15.180	12.623
Italia	14.430	12.985
Regatul Unit	14.413	13.428
Spania	8.722	9.343
Grecia	5.244	6.799
Portugalia	4.265	6.750
Turcia	1.303	4.353

Sursa: OCDE, *National Accounts*, vol. I, 1990, Paris, p. 130.

În condițiile în care produsul național brut determinat prin cursurile de schimb este diferit de cel rezultat din paritatea puterii de cumpărare, acordarea unei ponderi relativ mai mari indicatorului respectiv conduce la supraevaluarea nivelului general de dezvoltare a unor țări; or, varianta III tocmai această situație evidențiază.

Mărimea indicatorului sintetic agregat pentru Elveția, spre exemplu, este 100 (locul 1), iar pentru SUA de numai 84,7 (locul 3). Metoda la care

ne referim poate da rezultate bune numai în situația în care s-ar dispune de date privind produsul național brut în dolari la paritatea puterii de cumpărare. Astfel de date, la nivelul anului 1988, există numai pentru țările OECD. Ținând seama de cele menționate înainte, apreciem că varianta I de calcul al indicatorului aproximează mai bine nivelul general de dezvoltare economico-socială a țărilor.

Mai întâi, câteva constatări preliminare rezultate din analiza datelor variantei I.

Variația mare a indicatorului sintetic agregat, de la 0 la 100, indică existența unor decalaje considerabile pe plan mondial în privința dezvoltării economice şi sociale.

Repartizarea țărilor în 5 grupe relevă, ca şi în cazul altor indicatori, că cea mai mare parte a omenirii are un nivel general de dezvoltare economico-socială foarte scăzut.

Tabelul 3

Repartizarea țărilor pe grupe după mărimea indicatorului sintetic agregat în anul 1988

Grupa	Limita superioară a grupelor	Număr de țări	Populația	
			mii loc.	%
I	100,0	13	573,47	11,4
II	82,0	11	499,98	10,0
III	65,0	22	363,96	7,3
IV	37,0	38	2.992,01	59,7
V	13,5	35	581,73	11,6
Total țări		119	5.011,15	100,0

Țările din **grupa I,** cele mai dezvoltate, reprezintă 11,5% din totalul populației țărilor luate în comparație. În categoria respectivă se află principalele țări industriale din America de Nord, Europa Occidentală şi Extremul Orient. Alături de SUA, care se clasează pe primul loc, menționăm între altele Elveția, Belgia, R.F. Germania, Franța, Suedia şi Japonia.

Grupa a II-a, ca şi prima, este relativ restrânsă, ea cuprinde 11 țări şi 10% din populație. În grupa amintită se află atât țări din Europa Occidentală (Italia, Regatul Unit, Irlanda şi Spania), cât şi țări din Orientul Apropiat sau din zona Oceanului Pacific (Israel, Singapore, Noua Zeelandă şi Australia).

Remarcăm prezența în această grupă şi a R.D. Germania, a Cehoslovaciei şi URSS, la vremea respectivă țări cu planificare centralizată.

Grupa a III cuprinde 22 de țări din Europa, America Latină şi Asia. Ne referim, spre exemplu, la Grecia, Portugalia, Argentina, Uruguay, Venezuela, Chile, Cuba, Mexic, Mongolia, ca şi la țările europene cu planificare centralizată – Bulgaria, Ungaria, Polonia, Iugoslavia şi România. Țara noastră ocupă locul 38 şi îi corespunde un indicator sintetic în mărime de 46,5.

Grupa a IV este cea mai numeroasă sub aspectul numărului de țări (38) şi al populației (2.992,01 mii locuitori, respectiv 59,7%). În grupă se află țări cu populație foarte mare din America Latină şi Asia: Brazilia, R.P. Chineză, India şi Pakistan.

Grupa a V-a desemnează eşalonul țărilor cu cel mai scăzut nivel de dezvoltare economico-socială, valoarea indicatorului sintetic fiind de până la 13,5. Grupa cuprinde 35 de țări, majoritatea localizate în Africa şi Asia. Între țările respective menționăm: Somalia, Zair, Senegal, Angola, Kenya, Tanzania, Niger, Ruanda, Burundi şi, respectiv, Laos, Bangladesh şi Afganistan. Proporția populației cuprinse în grupă este de 11,6% şi împreună cu cea din grupa a IV-a ajunge la 71,3%.

O altă constatare importantă constă în faptul că țările au de regulă o altă ierarhie decât cea indicată de produsul național brut pe locuitor. Din cele 119 țări luate în analiză, numai 7 țări se află pe acelaşi loc la produsul național brut şi la indicatorul sintetic agregat. Restul țărilor se situează fie pe locuri inferioare, fie pe locuri superioare. La un număr de 14 țări se constată diferențe în plus sau în minus de 1 sau 2 locuri şi la 32 de țări diferențe de 3-5 locuri. La celelalte țări (66) diferențele sunt mult mai importante. Repartizarea acestor țări în funcție de numărul de locuri câştigate sau pierdute în ierarhia stabilită după indicatorul sintetic agregat în raport cu ierarhia rezultată din produsul național brut pe locuitor se prezintă astfel: 27 de țări au înregistrat diferențe în plus sau în minus de câte 6-10 locuri; 11 țări diferențe de câte 11-15 locuri; 12 țări câte 16-20 de locuri; 8 țări între 21 şi 25 de locuri şi 8 țări peste 25 de locuri.

În cadrul primelor 20 de țări ordonate după mărimea indicatorului sintetic agregat, constatăm următoarele schimbări mai importante în raport cu ierarhia lor la produsul național brut pe locuitor. Statele Unite ale Americii trec de pe locul 4 pe locul 1 şi Belgia de pe locul 12 pe locul 3. În schimb, Elveția, Japonia şi Norvegia, deşi cu un produs național brut pe locuitor (calculul potrivit cursurilor oficiale de schimb) sensibil mai mare decât cel din SUA, trec de pe locurile 1, 2 şi 3 pe locurile 2, 5 şi 7. Trecerea SUA pe locul 1 se datorează îndeosebi mărimii unor indicatori economici şi sociali,

superiori celor din Elveția, Japonia şi Norvegia. Avem în vedere: consumul de energie, randamentul la lapte, ponderea populației neagricole, consumul de calorii şi proteine animale, numărul de medici şl numărul de elevi şi de studenți. Iată 2 exemple semnificativă în acest sens. Randamentul la lapte de vacă: SUA – 6.444 kg anual; Norvegia – 5.645 kg; Japonia – 5.320 kg şi Elveția – 4.779 kg (record mondial Israel – 8.396 kg). Proporția studenților în populația de 20-24 ani de exemplu prezintă următoarele dimensiuni: SUA – 59, Norvegia – 32, Japonia – 29 şi Elveția – 23.

Câştigarea de către Belgia de 9 locuri în ierarhia dată de indicatorul sintetic, în principal, provine din dimensiunea mare a indicatorilor privind: randamentul la cereale (5.881 kg/ha); exportul (9.052 $/loc.); populația neagricolă (98%)[1]; populația urbană (97%), disponibilul de calorii (3.850 calorii/loc/zi) şi numărul de medici (47/10.000 loc). La fiecare din aceşti indicatori Belgia se află pe locul 2 sau 1 (calorii).

Din țările care au înregistrat modificări de peste 20 de locuri la indicatorul sintetic-agregat în raport cu produsul național brut pe locuitor au trecut pe poziții superioare: Cuba, Zair, Birmania, R.P. Chineză, Mongolia, Egipt, Vietnam şi Liban. În schimb au trecut pe locuri inferioare: Algeria, R.A. Yemen, Senegal, Camerun, Angola, Iran, Guineea şi Gabon.

Egiptul, de exemplu, ocupă potrivit produsului național brut locul 77 şi potrivit indicatorului sintetic agregat locul 56 înregistrând astfel un salt de 21 de locuri. Cu excepția numărului de medici la 10.000 locuitori la toți ceilalți indicatori Egiptul se plasează pe locuri superioare în raport cu poziția deținută la produsul național brut. Menționăm în acest sens îndeosebi: randamentul la cereale (loc 13), consumul de îngrăşăminte (loc 11), consumul de calorii (loc 21), proporția elevilor şi a studenților (locurile 41 şi 39).

Dacă ne referim la Gabon constatăm o coborâre de pe locul 32 la produsul național brut pe locul 70 la indicatorul sintetic-agregat, respectiv un minus de 38 de locuri. Deplasarea Gabonului pe poziția inferioară amintită rezultă din faptul că majoritatea absolută a indicatorilor luați în analiză înregistrează dimensiuni foarte mici. Iată câteva exemple: randamentul la cereale – 1.464 kg (loc 75); randamentul la lapte – 250 kg (loc 99); proporția populației neagricole – 30,16% (loc 96); număr de medici la 10.000 loc. – 2,90 (loc 72); elevi în învățământul secundar – 27% din populația de vârstă corespunzătoare (loc 80); studenți – 4% din populația de 20-24 ani (loc 80) şi durata medie a vieții – 52 ani (loc 93).

[1] Belgia-Luxemburg.

III. Poziția României în ierarhia mondială și europeană. Mărimea indicatorilor și decalaje

Nivelul dezvoltării României la indicatorii parțiali și la indicatorul sintetic agregat, comparativ cu celelalte țări, este prezentat în tabelul 4.

Tabelul 4

Locul României în ierarhia țărilor după nivelul dezvoltării economico-sociale în anul 1988

Indicatorul	Nivel	Rang	Gru-	Decalaje România=1,0 față de medie		
			pă	mondială	Grupa a II-a	Grupa I
1. Produsul național brut ($/loc.)	a) 2.210 b) 1.765	42 46	III III	1,55 1,94	1,65 2,06	7,84 9,82
2. Productivitatea socială a muncii ($/pers. activă)	a) 4.601 b) 3.675	47 53	III IV	1,65 2,07	3,48 4,36	8,16 10,22
3. Consumul de energie (kg/cc/loc.)	5.360[x]	14	II	0,36	0,80	1,48
4. Valoarea adăugată în industria prelucrătoare ($/loc.)	1.202	25	III	0,69	1,41	3,35
5. Randament la cereale (kg/ha)	3.044[xx]	29	II	0,84	1,25	1,56
6. Randament la lapte (kg/vacă)	1.951[x]	39	III	1,09	1,45	2,86
7. Tractoare (buc/1.000ha)	15,09[x]	39	III	1,15	2,21	7,96
8. Consum de îngrășăminte chimice (kg/ha)	115,30[x]	37	II	0,83	1,08	2,40
9. Export ($/loc.)	453[x]	38	III	1,17	2,98	7,83
10. Populația neagricolă (%)	72,4[x]	49	II	0,73	1,10	1,32
11. Populația urbană (%)	53,2[x]	51	II	0,85	1,19	1,47
12. Consum disponibil de calorii (nr./loc./zi)	2.949[x]	41	II	0,91	1,02	1,17
13. Consum de proteine (gr./loc./zi)	38,3[x]	39	III	0,63	1,37	1,80
14. Medici (nr./1000 loc.)	21	31	II	0,62	0,87	1,80
15. Paturi de spital (nr./1.000 loc.)	93	18	II	0,42	0,80	1,33
16. Elevi în învățământul secundar (% din populația de vârstă corespunzătoare)	79	27	II	0,58	0,80	1,20
17. Studenți (% din populația de 20-24 ani	11	55	III	1,27	2,27	4,27

Indicatorul	Nivel	Rang	Gru-pă	Decalaje România=1,0 față de medie		
				mondială	Grupa a II-a	Grupa I
18. Aparate TV (nr. la 1.000 loc.)	197	30	III	0,70	1,61	3,61
19. Mortalitatea infantilă (%)	27[x]	41	III	2,30	0,58	0,30
20. Durata medie a vieții (ani)	69,4[xx]	44	II	0,93	0,99	1,08
21. Indicatorul sintetic (%)	46,5	38	III	-	-	-

[x] 1989.

[xx] 1987-1989.

Notă: Cele două date privind PNB/loc. provin din lucrarea UNDP DP/1990/43 Add 1 menționată la p. 7 și, respectiv, din *Buletinul statistic al României* din 1990.

La indicatorii economici de bază, produsul național brut și productivitatea socială a muncii, România ocupă în varianta "a" locurile 42 și 47 și se plasează în grupa a III-a de țări.

În varianta "b" poziția țării noastre coboară pe locurile 46 și 55 și, respectiv, în grupa a IV-a de țări la productivitate. Mărimea indicatorilor este mai mică decât media mondială și îndeosebi decât media grupei I de țări, decalajul dintre România și țările din această grupă fiind de 1:7,8-1:9,8 la produsul național brut și, respectiv, de 1:8,2-1:10,2 la productivitatea socială a muncii. Sub media mondială sunt și indicatorii privind randamentul la lapte, înzestrarea cu tractoare și exportul pe locuitor. La acești indicatori decalajul față de media grupei I de țări este de 1:2,9; 1:8,0 și 1:7,8.

Proporția populației cuprinse în învățământul superior se plasează, de asemenea, sub media mondială. La acest indicator țara noastră ocupă locul 55 și decalajul față de media grupei I este de 1:4,27.

Ceilalți indicatori au niveluri mai mari decât media mondială. Ne referim la consumul de energie, valoarea adăugată în industria prelucrătoare, randamentul la cereale, consumul de îngrășăminte chimice și populația neagricolă. De altfel, la acești indicatori România ocupă (cu excepția populației neagricole, poziția 49) locuri superioare față de poziția deținută la produsul național brut și se plasează în grupa a II-a de țări. Subliniind acest aspect, semnalăm totodată că și la indicatorii amintiți decalajul dintre România și țările din grupa I este destul de însemnat și variază între 1:1,3 la populația neagricolă și 1:3,4 la valoarea adăugată în industria prelucrătoare.

Niveluri mai înalte decât media mondială se înregistrează și la următorii indicatori sociali: populația urbană, consumul de calorii și, respectiv, de proteine de origine animală, numărul de medici și de paturi de spital, elevi în

învățământul secundar, numărul de aparate TV şi durata medie a vieții. Dar şi la aceşti indicatori apar decalaje în raport cu țările din grupa I, între 1:1,1 la durata medie a vieții şi 1:3,6 la aparate TV.

Precizăm că şi mortalitatea infantilă are un nivel mai bun decât media mondială 27% față de 62,2%. Cu toate acestea, mortalitatea infantilă din țara noastră este sensibil mai mare, de 3,4 ori decât cea din țările cu economie dezvoltată.

Din date rezultă, aşadar, că la 4 indicatori România are o poziție inferioară celei corespunzătoare produsului național brut pe locuitor (loc 42) şi la 15 indicatori o poziție superioară. Precizăm însă că 4 indicatori sunt deasupra produsului național brut cu numai 1-2 locuri (consumul de calorii, mortalitatea infantilă, randamentul la lapte şi durata medie a vieții.

Prin combinarea indicatorilor parțiali potrivit analizei factoriale, se ajunge, aşa cum s-a arătat, la un indicator sintetic agregat în mărime de 46,5, care plasează țara noastră pe locul 38[1]).

Precizăm că în varianta în care indicatorul sintetic agregat are la bază coeficienți de importanță egali pentru indicatorii parțiali, România se află pe locul 39, iar în varianta în care produsul național brut se ponderează cu 0,5 puncte şi ceilalți indicatori cu câte 0,0263 puncte, România ocupă tot locul 39. Ca atare, în funcție de metoda de calcul, poziția României în ierarhia țărilor potrivit nivelului general al dezvoltării economico-sociale se află cu 2-3 locuri superioare în raport cu poziția dată de produsul național brut pe locuitor.

De aici rezultă că într-o comparație la scară mondială România se află în prima treime a țărilor ierarhizate după nivelul dezvoltării economico-sociale.

Localizarea comparației însă la sfera țărilor europene prezintă o imagine cu totul diferită. Din cele 119 țări luate în analiză, 25 de țări fac parte din Europa. Datele relevă că, în ierarhia acestora, România ocupă penultimul loc. Precizăm că avem în vedere indicatorul determinat potrivit analizei factoriale. În top se află 10 țări, respectiv Elveția, Belgia, R.F. Germania, Olanda, Norvegia, Suedia, Danemarca, Finlanda, Franța şi Austria, cu un indicator sintetic agregat a cărui mărime variază între 99,0 şi 87,1. Acestora le urmează 9 țări cu un indicator sintetic cuprins între 81,9 şi 63,7. În grupa respectivă întâlnim, în ordinea descrescândă a indicatorului, ca şi în

[1] Pentru PNB şi productivitatea socială a muncii s-au luat în calcul datele menționate la litera “a”.

enumerarea anterioară, următoarele țări: R.D. Germania, Regatul Unit, Italia, Irlanda, Spania, Cehoslovacia, USSS, Bulgaria şi Ungaria. Alte țări cu valoare indicatorului sintetic superior celui corespunzător României sunt: Grecia (62,7), Polonia (59,3), Iugoslavia (54,7) şi Portugalia (47,7). După România se află numai Albania, cu un indicator sintetic în mărime de 35,2.

Relevând locul periferic al României în ierarhia țărilor europene la indicatorul sintetic agregat, menționăm şi faptul că în ultimul deceniu s-a înregistrat o scădere sensibilă a nivelului indicatorului amintit şi, ca atare, şi o deteriorare a poziției țării noastre pe plan mondial şi, respectiv, european. Comparăm în acest sens rezultatele cercetării de față cu cele obținute anterior în Institutul de Economie Națională[1]. La vremea respectivă s-au luat în cercetare tot 119 țări şi indicatorul sintetic agregat s-a calculat în mod asemănător, respectiv prin analiza factorială. Datele relevă următoarele situații: la nivelul anilor 1982 şi 1984, mărimea indicatorului sintetic era de 51,8 şi, respectiv, de 54,5, pentru ca în 1988 să scadă, aşa cum s-a arătat, la 46,5. În ierarhia celor 119 țări, România a coborât de pe locul 31 în 1982 şi 29 în 1984 la locul 38 în 1988.

În sfârşit, menționăm şi faptul că în 1982, pe lângă Albania (locul 45), în urma României se afla şi Portugalia (locul 40), iar în 1984 pe locuri inferioare României se găseau Iugoslavia (locul 31), Portugalia (locul 41) şi Albania (locul 44). În 1988, numai Albania ocupa un loc inferior României, însă raportul dintre mărimea indicatorului sintetic agregat din cele două țări s-a redus de la 1,67 în 1982 şi 1,55 în 1984 la 1,32 în 1988.

Baza materială existentă în România în anul 1988, în industrie, agricultură şi în celelalte ramuri şi sectoare de activitate este, fără îndoială, mai mare decât în trecut. Aceeaşi apreciere se cuvine a fi făcută şi pentru nivelurile indicatorilor economici şi sociali luați în analiză. Dezvoltarea economiei româneşti în a doua parte a acestui secol s-a bazat însă pe un mecanism economic de comandă, administrativ-statal şi pe alocarea unei părți însem-

[1] *Contribuții la evaluarea stadiului de dezvoltare economico-socială a României* (studiu comparativ cu 118 țări), "Caiet de studiu", nr. 103, Bucureşti, 1985, şi *Evaluarea stadiului de dezvoltare economico-socială a României comparativ cu 118 țări*, "Caiet de studiu", nr. 131, Bucureşti, 1988. La efectuarea cercetării privind compararea cu alte țări a dezvoltării economico-sociale a României la nivelul anului 1988 au participat: dr. C. Grigorescu (coordonator), Şt. Mihai, dr. C. Cămăşoiu, dr. G. Georgescu, M. Rudăreanu, S. Tănăsescu, C. Zaman, A. Bărbulescu, I. Nişulescu, R. Dănescu, I. Ghizdeanu, G. Oprescu, N. Stanciu, dr. Radu Stroe şi dr. Nicolae Mihăiță. Majoritatea membrilor acestui colectiv a luat parte şi la cercetările anterioare, concretizate, aşa cum s-a arătat, în "Caietele de studiu", nr. 103 şi 109.

nate a venitului național pentru acumulare, în condițiile limitării consumului populației. Rezultatele obținute nu au fost însă pe măsura sacrificiilor la care au fost supuşi muncitorii, țăranii şi alte categorii sociale. Mai mult, în ultimul deceniu, economia a bătut pasul pe loc, iar în domeniul nivelului de trai şi calității vieții s-a înregistrat un sensibil regres, o dare înapoi.

Evoluția amintită este rezultatul faptului că mecanismul economic de comandă, bazat pe lichidarea proprietății particulare asupra mijloacelor productive şi înlocuirea acesteia cu proprietatea de stat, a desființat autonomia unităților economice în luarea deciziilor, stimulentele materiale şi interesul agenților economici în folosirea eficientă a resurselor. Pe fondul unui astfel de mecanism economic, anacronic în raport cu experiența de secole a omenirii, au apărut o serie de disfuncționalități, între altele, lipsa de proporționalitate în dezvoltarea ramurilor şi sectoarelor de activitate, cu deosebire între industria prelucrătoare şi baza de materii prime, combustibil şi energie, rămânerea în urmă a agriculturii şi a sectorului terțiar, frânarea introducerii progresului tehnic în producție şi neglijarea satisfacerii trebuințelor populației.

Deteriorarea poziției României în actualul deceniu este cea mai concludentă expresie a stării de criză în care intrase economia românească ca urmare a accentuării disfuncționalității mecanismului economic de comandă în ultimii ani ai dictaturii ceauşiste.

INSTITUTUL NAȚIONAL
DE
CERCETĂRI ECONOMICE

PROBLEME ECONOMICE
NR. 34-35/1991

CENTRUL DE INFORMARE
ŞI DOCUMENTARE ECONOMICĂ
BUCUREŞTI

SUMAR

PROPRIETATEA PRIVATĂ – BAZA ECONOMICĂ
A DEMOCRATIZĂRII SOCIETĂȚII ROMÂNEŞTI

În loc de prefață 469

Privatizarea soluție sigură de protejare a populației României în tranziția spre economia de piață 470

Capitolul 1. Cu ce începem Marea Reformă? 472

Capitolul 2. Cadrul juridic necesar realizării economiei de piață 482

Capitolul 3. Proiectul guvernamental pentru privatizare 487

Capitolul 4. Anteproiect: Legea privatizării 499

4.1. Expunere de motive 499

4.2. Legea privatizării 500

4.3. Adnotări şi comentarii la Anteproiectul privind “Legea privatizării” 512

În loc de concluzii 527

1. *E moral şi în interesul ţării ca PRIVATIZAREA să se facă pentru cetăţenii îndreptăţiţi ai ROMÂNIEI.*

2. *STATUL SĂ NU VÂNDĂ NIMIC DIN AVEREA FĂCUTĂ PRIN MUNCA POPORULUI.*

3. *Sindicaliştii, salariaţii de azi să nu rămână slugile de mâine ale statului.*

4. Legislaţia să asigure în fapt apariţia întreprinderilor mici şi mijlocii cu (co)propRietari reali proveniţi îndeosebi din rândul celor, care au muncit în România.

5. *Întreprinderile mici şi mijlocii pot asigura milioane de locuri de muncă.*

6. Capitalul străin să fie atras, în principal, de proprietarii reali particulari din România.

7. *Să nu mai avem ţărani fără pământ.*

8. Specialiştii români să poată lucra pentru **ROMÂNIA**.

9. *Cetăţenii români care au contribuit mult la sporirea averii ţării mult să ia, iar cei care nu au adus nimic sau au păgubit ţara să nu ia nimic sau să plătească.*

10. Guvernul să fie administrator, nu stăpân.

PROPRIETATEA PRIVATĂ – BAZA ECONOMICĂ A DEMOCRATIZĂRII SOCIETĂȚII ROMÂNEŞTI

În loc de prefață

Încă nu este târziu pentru evitarea unor costuri nefireşti ale privatizării în România!

Instituțiile de drept din țara noastră s-au pronunțat în legătură cu privatizarea, opțiunile acestora concretizându-se într-o lege aflată la începutul aplicării sale. Această lege, însă, este departe de a îngemăna opțiunile fundamentale prezentate de către specialişti din diverse domenii, de către unele sindicate, precum şi de către diferite partide politice din opoziție. Mai mult, trebuie menționat că, acestea din urmă nici cel puțin nu au participat la dezbaterile parlamentare privind Legea Privatizării şi/sau la votarea acesteia.

În acest context, autorii prezentului Microstudiu consideră că se justifică continuarea dezbaterilor pe această temă. În vederea găsirii unor corecții care să contribuie la diminuarea riscurilor afectării grave a potențialului economic național. Iată de ce, obiectivele Microstudiului vizează, în principal, conturarea unui cadru de desfăşurare a dezbaterilor, la care sunt invitați să participe toți cei interesați în construirea unei vieți democratice şi prospere în România.

Autorii

PRIVATIZAREA
soluție sigură de protejare a populației României în tranziția spre economia de piață

Se afirmă, pe bună dreptate, că în domeniile economicului şi socialului nu trebuie să se pună problema experimentării. Orice măsură ce urmează a se lua în aceste domenii, oricând şi oriunde, se impune cu necesitate o amplă şi profundă analiză prealabilă. Oricât de multă siguranță ar oferi, din punct de vedere teoretic, un model sau altul, aplicarea în practică trebuie făcută cu foarte multă precauție, din aproape în aproape, împletit cu evoluția firească, naturală a fenomenului la care se referă. Orice altă abordare, mai devreme sau mai târziu, este sortită eşecului.

Că ne aflăm în fața unui adevăr axiomatic, este uşor să ne convingem. Căci nimic nu este mai plauzibil, pentru noi ca oameni, decât forța probatorie a practicii. Or, în acest sens, este elocventă istoria trăită de o parte din actuala populație a globului pământesc, forțată să experimenteze un model socioeconomic imaginat de niște "minți bolnave". Generoasa idee de social-democrație a fost împinsă pe panta "socialismului ştiințific", pentru ca, în timp record, să degenereze în comunism, în societate dictatorială de tip fascist, adică fără orizont şi fără speranță. În cele din urmă, forța implacabilă a evoluției naturale a societății readuce şi aceste popoare pe traiectoria firească oricărei grupări umane.

Din nenorocire, țara noastră a fost în întregime în acest odios câmp experimental. Din fericire, în decembrie 1989, poporul român s-a alăturat primelor popoare care şi-au manifestat clar şi categoric hotărârea de a ieşi din comunism pentru a reveni la democrație. Însă, acum nu ştim cum să facem calea întoarsă. Într-un anume fel era de aşteptat să nu ştim. Căci, nu numai istoria noastră nu ne oferă niciun exemplu în acest sens, dar – ceea ce este demn de reținut – nici istoria altor popoare nu ne furnizează vreun exemplu care, cât de cât, să ne servească drept sursă de inspirație. Mai mult, observăm că şi celelalte popoare, care sunt într-o situație asemănătoare cu a noastră, se zbat în căutări de soluții care, cât mai grabnic şi mai bine, să asigure trecerea de totalitarism la democrație, de la economia planificată centralizat la economia de piață liberă. Având în vedere că, de fapt, ne aflăm în fața unei Mari Reforme, cu un grad de cuprindere fără precedent în întreaga istorie a omenirii, este de la sine înțeles că se impune participarea

directă şi nemijlocită a unui număr cât mai mare de specialişti. Fiecare participant la aceste dezbateri privitoare la prezentul şi viitorul țării, are obligația să preia tot ceea ce converge spre atingerea obiectivului propus, să adauge propriile rezultate şi, fără întârziere, să publice forma finală a opțiunilor sale, chiar dacă acestea nu vor fi în totalitate acceptate. Numai aşa se poate constitui acel material de substanță națională pe care să se sprijine nădejdea poporului nostru întru mai bine.

Unicul scop al inițiativei noastre este de a contribui, pe măsura posibilităților şi resurselor de care dispunem, la scoaterea țării din fața dezastrului care se prefigurează tot mai amenințător, de a ne implica nu numai în apărarea câtorva drepturi fragile de-abia câştigate şi deja amenințate, dar şi în acele probleme care condiționează calitatea vieții de mâine a întregului nostru popor.

Întrucât o serie de idei sunt preluate ca atare sau cu unele adaptări din opțiunile altora, rugăm pe toți cei care se vor regăsi în cele ce urmează să considere că le este recunoscută contribuția, cel puțin în ceea ce priveşte partea pe care o apreciază că le aparține din prezenta lucrare. Acum şi aici nu ne putem îngădui să facem cuvenitele nominalizări. De altfel, în această privință, cu sau fără voia cuiva, istoria va aşeza adevărul în drepturile sale.

Capitolul 1. Cu ce începem Marea Reformă?

Reforma economică, ca parte a Marii Reforme pe care ţara şi-a propus s-o înfăptuiască, trebuie începută cu evaluarea cât mai exactă a tuturor resurselor disponibile în prezent, precum şi a celor din viitorul apropiat. Pentru moment, propunem să analizăm numai resursele interne, atât pentru a simplifica analiza, cât şi datorită faptului că pe acestea trebuie să ne bazăm, înainte de toate, ea fiind hotărâtoare în raport cu ceea ce dorim să întreprindem. Însă, această analiză nu poate fi decât globală şi efectuată numai prin prisma câtorva considerente, datorită puţinătăţii datelor statistice oficiale de care dispunem. Practic, analiza se sprijină pe ceea ce furnizează ultimul *Anuar statistic* (1990). Lipsa de transparenţă a acestei lucrări, coroborată cu insuficienţa informaţiilor pe care le prezintă, precum şi inaccesul la alte surse de date reprezintă cauzele principale ce explică eventualele limite ale prezentei abordări.

Primul pas îl constituie analiza situaţiei existente, pentru a stabili ceea ce se numeşte "starea iniţială", pentru a determina "coordonatele punctului de plecare". Pe această bază devine posibilă fixarea clară dar şi operaţională – adică în cunoştinţă de cauză – a obiectivului ce trebuie realizat, precum şi a elementelor strategice şi tactice care vor fi adoptate. Procedându-se astfel se evită neplăcuta situaţie fie de a pune semnul egalităţii între dorinţă şi realitate, fie de a subevalua posibilităţile existente.

În raport cu scopul acestei lucrări, este suficient să ne concentrăm atenţia asupra categoriilor de indicatori statistici din *Anuar*, care se referă la următoarele aspecte: populaţia ocupată şi salariată, veniturile populaţiei şi structura avuţiei naţionale, având ca an de referinţă anul 1989. La 31 decembrie 1989, populaţia ocupată a României a reprezentat 10.945,7 mii persoane. Pe ramuri ale economiei naţionale, repartizarea populaţiei ocupate a fost următoarea: 38,1% în industrie, 27,9% în agricultură şi silvicultură, 7,0% în construcţii, 6,9% în transporturi şi telecomunicaţii, 5,9% în circulaţia mărfurilor, 4,9% în gospodăria comunală, de locuinţe şi alte servicii neproductive, 7,4% în învăţământ, cultură, artă, ştiinţă şi sănătate, 1,9% în administraţie şi alte ramuri.

Din totalul populaţiei ocupate, 7.997,1 mii persoane aveau calitatea de salariaţi.[1] Diferenţia de circa 3 milioane persoane, dintre populaţia

[1] În *Anuarul statistic* se precizează că, în totalul populaţiei salariate nu au fost incluse persoanele care lucrau în cadrul organizaţiilor politice şi obşteşti, cadrele militare şi cele asimilate lor.

ocupată şi cea salariată, se plasează în: agricultură (2.411 mii persoane), industrie (370 mii persoane), gospodăria comunală (74 mii persoane), iar restul în celelalte ramuri ale economiei naţionale. Ponderea populaţiei salariate faţă de totalul populaţiei ocupate (circa 73%) reflectă cu fidelitate caracterul preponderent socialist al economiei româneşti la sfârşitul anului 1989. O altă concluzie este aceea că România era o ţară de salariaţi al căror unic patron era STATUL!

Deosebit de interesante sunt datele rezultate din statistica veniturilor totale ale populaţiei. Acestea copiind totalitatea încasărilor băneşti, precum şi contravaloarea bunurilor şi serviciilor destinate satisfacerii cerinţelor de consum ale populaţiei. În anul 1989, volumul şi structura veniturilor totale ale populaţiei se prezintă astfel:

	1989	
	miliarde lei	**% faţă de total**
TOTAL VENITURI, din care:	542,0	100,0
A. Venituri din muncă, din care:	409,1	75,4
- salarii nete	302,7	55,9
- venituri din munca în agricultură	93,8	17,3
- alte venituri din muncă	12,6	2,3
B. Venituri fondurile sociale de consum, din care:	119,8	22,1
- pensii de asigurări sociale (excl. pensii suplimentare)	41,4	7,6
- pensii pentru ţărănime (excl. pensii suplimentare)	2,5	0,5
- alocaţii pentru copii (excl. CAP)	18,1	3,3
- indemnizaţii şi ajutoare pentru concedii maternitate, incapacitate temporară de muncă şi alte ajutoare	12,8	2,4
- contravaloarea serviciilor obţinute gratuit din fondurile sociale de consum	45,0	8,3

Sursa: *Anuarul statistic al României*, 1990, p. 120-121.

Au fost veniturile populaţiei României, în anul 1989, mari, mici sau suficiente? Pentru a răspunde la această întrebare, să consultăm în continuare *Anuarul statistic*. Salariul mediu net pe economie a fost de 3.063 lei, cu abateri pe ramuri cuprinse între ±15% faţă de medie. Deşi salariul nominal prezintă o creştere de 36,8% în anul 1989 faţă de anul 1980, salariul real a reprezentat numai 95,2% în anul 1989 faţă de anul 1980.

Veniturile reale ale ţărănimii s-au situat de asemenea sub nivelul anului 1980 (99%). Scăderea cea mai accentuată o prezintă pensia medie reală a pensionarilor de asigurări sociale de stat (94% în anul 1989 fată de anul 1980).

O primă concluzie poate fi formulată în sensul că, în anul 1989, veniturile reale ale tuturor categoriilor de cetățeni ai României au scăzut față de anul 1980. Această concluzie este întărită şi de datele statistice cu privire la consumul mediu anual pe locuitor la principalele produse alimentare şi nealimentare înregistrate în anul 1989 şi comparate cu anul 1980. Astfel, din 11 produse prevăzute în tabelul de la p. 129 a *Anuarului*, la 7 produse, consumurile au fost mai mici în anul 1989 decât în anul 1980. De exemplu, la carne şi produse din came, consumul a scăzut de la 62 kg la 50,2 kg; la lapte şi produse din lapte, de la 162,9 l la 135,9 l; la zahăr, de la 28,2 kg la 24,7 kg şi la produse din cereale, de la 172,7 kg la 157,3 kg. Aceste scăderi cantitative trebuie completate şi cu degradările calitative ale majorității produselor alimentare şi industriale. Scăderea consumului alimentar reiese şi din tabelul de la pagina 130 din acelaşi anuar, din care rezultă că numărul de calorii şi factori nutritivi, în medie zilnic pe un locuitor, au scăzut în anul 1989 față de anul 1980, după cum urmează: la calorii cu 9%, la proteine cu 8%, la lipide cu 15% şi la glucide cu 7%.

Dar, cel mai concludent indicator care caracterizează starea de sărăcie a poporului român îl constituie structura cheltuielilor totale de consum ale familiilor cercetate pe eşantionul bugetelor de familie (p. 131-132). Din tabelul respectiv rezultă că în totalul cheltuielilor familiilor de salariați, cheltuielile pentru consumul alimentar în anul 1989 au deținut 51,1%; în cazul familiilor de țărani, 69,9%, iar în cel al familiilor de pensionari de asigurări sociale de stat, 59,8%. Procentele sunt şi mai mari în tabelul care prezintă structura cheltuielilor totale de consum, după nivelul venitului total net lunar pe o persoană. Aşa, de pildă, la o familie de țărani cu venituri nete lunare pe o persoană de până la 650 lei, cheltuielile pentru alimente au reprezentat 76,1% din totalul cheltuielilor. Rezultă, deci, că veniturile realizate de populația României în anul 1989 au fost atât de mici încât se poate vorbi de o sărăcie generalizată.

În ceea ce priveşte avuția națională (bunurile acumulate prin muncă), situația se prezintă astfel în anul 1989:

	La valoare:			
	de inventar		**rămasă**	
	miliarde lei	**%**	**miliarde lei**	**%**
TOTAL	5.330,5	100,0	3.665,3	100,0
1. Fonduri fixe	3.526,1		2.188,9	
2. Stocuri materiale	700,7		700,7	
3. Investiții în curs de execuție	386,7		386,7	

	La valoare:			
	de inventar		rămasă	
	miliarde lei	%	miliarde lei	%
TOTAL (1+2+3)	4.613,5	86,6	3.276,3	89,4
Inventar casnic, gospodăresc şi personal al populaţiei, din care:	717,0	13,4	389,0	10,6
- Bunuri de folosinţă îndelungată cu valoare relativ mare	386,1		217,7	
- Bunuri cu durată medie de folosinţă	243,4		123,8	
- Bunuri de folosinţă îndelungată cu valoare relativ mică	87,5		47,5	

Sursa: *Anuarul statistic al României*, 1990, p. 252.

Din analiza datelor de mai sus se desprind următoarele concluzii:

a) majoritatea covârşitoare a avuţiei naţionale (86,6% la valoarea de inventar şi 89,4% la valoarea rămasă) constituia proprietate socialistă (de stat şi cooperatistă);
b) bunurile aflate în proprietatea populaţiei au o pondere redusă şi reprezintă în medie 30.905 lei pe locuitor la valoarea de inventar şi 16.800 lei pe locuitor la valoarea rămasă. După opinia noastră, înzestrarea populaţiei ţării noastre cu asemenea bunuri este precară;
c) bunurile aflate în proprietatea populaţiei au un grad mediu de uzură de 45,8% pe total. Cel mai ridicat grad de uzură îl reprezintă bunurile cu durată medie de folosinţă (aproape 50%).

Aceste concluzii trebuie completate cu datele ce rezultă din tabelul 58 de la p. 130 a *Anuarului*, şi anume înzestrarea populaţiei cu bunuri de folosinţă îndelungată la 1.000 locuitori, la 31 decembrie 1989:

	Bucăţi/1.000 locuitori
1. Aparate de radio	284,8
2. Televizoare	1913
3. Frigidere	176,4
4. Maşini de gătit cu gaze	139,8
5. Maşini de spălat rufe	147,5
6. Aspiratoare de praf	75,7
7. Autoturisme	50,3

Comparând datele de mai sus cu corespondentul lor din alte ţări, ajungem la concluzia că ţara noastră se plasează pe un loc periferic.

Prin urmare, datele de la care trebuie să pornim sunt următoarele: populația totală a României a fost de 23.151.564 locuitori la 1 iulie 1989 (conform *Anuarului statistic*, p. 51); populația activă a fost de 10.945.700 persoane, din care aproape 8 milioane aveau calitatea de salariați; veniturile totale ale populației în anul 1989 au fost de 542 miliarde lei, insuficiente după opinia noastră pentru asigurarea unei existențe decente. În ceea ce privește starea materială, rezultă că valoarea bunurilor casnice, gospodărești și personale, evidențiate în structura avuției naționale, semnifică o stare de pauperizare evidentă.

Desigur că, analiza poate fi adâncită fie și numai pe baza datelor de mai înainte. Ne oprim, însă, aici, considerând că ceea ce trebuie demonstrat, cu ajutorul lor, a fost demonstrat. Rezumând cele semnalate la sfârșitul anului 1989, se poate creiona următoarea imagine a "stării inițiale":

- Imensa majoritate a populației României o reprezintă o masă uriașă de cetățeni săraci și foarte săraci.
- Imensa majoritate a avuției naționale îmbracă haina proprietății socialiste (de stat și cooperatistă).
- Imensa majoritate a populației ocupată (activă) era reprezentată de cetățeni salariați al unicului proprietar socialist.
- Imensa majoritate a bunurilor acumulate prin muncă (fonduri fixe, stocuri de materiale și investiții în curs de execuție) se află în proprietate socialistă (de stat și cooperatistă).

Iată, așadar, foarte pe scurt care este esența imaginii "stării inițiale" de la care trebuia să pornim la 1 ianuarie 1990, pentru a reveni la o economie de piață liberă, adică la acel tip de economie în care participanții la schimbul de mărfuri își pot exprima liber voința, datorită faptului că ceea ce supun schimbului este proprietatea de drept a fiecăruia în parte. Altfel spus, acest organism economic are la bază proprietatea particulară, căreia i se mai spune și proprietatea privată.

Glacialitatea datelor statistice ne arată cât de departe eram la data 1 ianuarie 1990 de ceea ce s-a declarat că se dorește a se realiza repede și bine în țara noastră. Pe de altă parte, oricât de însemnate ar fi dimensiunile acestor cauze "obiective", ar fi totuși foarte incomplete dacă nu s-ar avea în vedere și forța extraordinară de influență a factorului "subiectiv", așa cum de altfel s-a și dovedit. Mai exact, este vorba de anumite laturi, cu surprize neplăcute ale acestui factor, din care cel puțin două trebuie menționate: 1) lipsa unei pregătiri teoretice în masă pentru privatizare și 2) lupta politică pentru dobândirea puterii cu orice preț, inclusiv cu cel al sacrificării intereselor fundamentale ale țării.

De la apariția proprietății private şi până acum câteva decenii s-a considerat că sursa de proveniență a obiectului său se află în munca exploatată, în munca neplătită şi însuşită de către proprietarul mijloacelor de producție (fostul patron). Aceasta era imaginea proprietății private cu care ne-a obişnuit propaganda comunistă. Să ne amintim că, la puțin timp de la consfințirea Revoluției din Decembrie 1989, mulți oameni au scandat cu convingere: NU MAI VREM PATRON! şi NU NE VINDEM ȚARA!, datorită neinformării, a necunoaşterii ceea ce, în zilele noastre, înseamnă patron şi capital străin.

Ținând seama de concluzia potrivit căreia populația României este formată din oameni săraci şi foarte săraci, neposesori de capital, se pune problema dacă, în aceste condiții, se pot recruta din rândul lor viitorii întreprinzători particulari! Dacă trebuie să ne raportăm ad litteram la mecanismele de funcționare a economiei de piață liberă particulară, atunci este evident că şansele acestor oameni de a deveni întreprinzători, practic, sunt inexistente. Având în vedere că, imensa majoritate a capitalului social – aflat astăzi în mâinile statului – este rezultatul muncii celor care actualmente sunt săraci şi foarte săraci, se pune în mod firesc întrebarea dacă nu este moral şi în interesul țării, ca o parte din acest capital să fie redat gratuit proprietarilor de drept? Cât de mare să fie această parte şi cum să se realizeze în practică redarea propriu-zisă sunt două probleme deosebit de importante ce trebuie rezolvate cât mai repede şi cât mai bine.

În ceea ce priveşte mărimea părții din capitalul social ce trebuie redat gratuit populației, aceasta trebuie dimensionată în funcție de obiectivul propus: construirea unei economii de piață liberă. Pentru a putea afirma că într-o țară există o astfel de economie este, deja, demonstrat că proprietatea privată trebuie să fie predominantă. Iată de ce apreciem că, din primele zile ale procesului real de trecere la economia de piață liberă, în medie pe economia națională, trebuie ca cel puțin 51% din totalul capitalului social național să se afle în proprietate privată. Acest procent va diferi de la o ramură la alta a economiei naționale, în funcție de specificul şi realitățile fiecăreia în parte.

S-au elaborat tot felul de scenarii, variante şi propuneri de rezolvare a problemei trecerii la economia de piață, însă majoritatea acestora sunt “pe alături” de proprietatea privată, fiind bazate pe premise false, realizându-se astfel sofisme (adică, judecăți corecte care au la bază premise false), în special datorită necunoaşterii teoriei economice. Sofismele provin de la neluarea ca punct de plasare a proprietății private, în toată complexitatea sa, ca unică formă firească de proprietate.

Proprietatea a apărut la început ca proprietate colectivă, deoarece nivelul de dezvoltare a factorilor de producție nu asigura condițiile ca o singură familie – şi cu atât mai puțin un singur om – să se descurce în mijlocul naturii şi să obțină un surplus de lucruri. Când factorii de producție au putut asigura apariția acestui surplus, s-a pus problema separării factorului de producție numit OM în două grupe distincte: 1) om factor de producție propriu-zis, care acționează direct şi nemijlocit în producție şi 2) om întreprinzător, care acționează asupra tuturor factorilor de producție. Apare, deci, proprietatea privată care, în evoluția sa, cunoaşte mai multe forme, manifestându-se şi ca proprietate privată a "unui om asupra altui om". Pentru a-şi impune voința, clasa dominantă, fiind mai puțin numeroasă, avea nevoie de un instrument; l-a creat şi l-a numit STAT, format din oameni special angajați (pe termen), instruiți şi plătiți, precum şi investiți cu o anume putere pentru aplicarea în practică a dorinței clasei dominante. Acestora nu li se dă nimic în proprietate, şi răspund doar de integritatea şi modul de folosire a acelor lucruri cu care au fost dotați, fără a avea şi dreptul de a le înstrăina. În consecință, se poate afirma că statul nu poate fi considerat ca proprietar de drept, iar expresiile "proprietate a statului" sau "proprietate de stat" nu au şi nici nu pot avea acoperire juridică.

În baza Dreptului roman, care este modern şi în zilele noastre datorită lui Napoleon Bonaparte, prin **proprietate se înțelege existența simultană a trei atribute, fiecare fiind condiție sine que non, şi anume: a) dreptul de folosință, b) dreptul de posesie şi c) dreptul de dispoziție**. Dacă unul dintre aceşti factori este absent, ceea ce rămâne nu este proprietate. Aşa, de exemplu, dacă dreptul de folosință şi cel de posesie lipsesc, ceea ce rămâne se numeşte "nuda proprietate". În acest context se poate spune că statului i se încredințează, spre gestionare, unele lucruri ce formează "nuda proprietate" a celui ce i-a încredințat respectivele lucruri, adică a poporului.

Neînțelegerea rostului economic, social şi politic al proprietății private, precum şi a rolului ce trebuie să revină statului atât în perioada de trecere la economia de piața cât şi după aceea, se află la originea unor "concepții ştiințifice", potrivit cărora se poate începe construirea pieței libere şi cu altceva (de exemplu, cu liberalizarea prețurilor) decât cu privatizarea simultan în toate ramurile economiei naționale. Este cel puțin regretabil că o parte dintre specialiştii în economie nu înțeleg că întregul capital social, tot de ceea ce dispune o țară, trebuie să fie proprietatea poporului din țara respectivă, sub două forme: 1) proprietatea în sens absolut (drept de folosință, de posesie şi dispoziție) şi 2) nuda proprietate (numai drept de dispoziție). Ce raport

trebuie să existe, într-o perioadă sau alta, între aceste părți este o altă chestiune, care însă nu este de natură să afecteze fondul problemei.

Cine își propune să abordeze în mod convingător problema privatizării în țara noastră, trebuie să înceapă cu începutul: existența majoritară și apoi funcționarea proprietății private.

Realizarea pasului următor cum să se realizeze privatizarea a reprezentat și reprezintă una din cele mai importante preocupări nu numai în rândul specialiștilor (și nespecialiștilor) din țările care se află în situație asemănătoare cu a țării noastre, dar și în cadrul țărilor care vor să dea o mână de ajutor în acest sens.

O dată cu începerea istoricei perioade a trecerii de la centralism la democrație s-au conturat trei curente principale privind realizarea proprietății private: l) pe calea vânzării-cumpărării; 2) pe calea redării proprietății de drept (în mod gratuit) și 3) pe calea combinării primelor două (adică, mixtă). În mod normal, primul curent găsește adepți din ce în ce mai puțini, deoarece logica nu este de partea lor. În ipoteza în care se găsește cumpărător, nu se poate găsi vânzător. Soluția că acesta poate fi statul este neavenită, deoarece, așa cum s-a demonstrat mai înainte, nefiind proprietar de drept nu poate vinde ceva ce nu-i aparține. Mai mult, ne-am afla în situația de a asista la vânzarea unui lucru chiar adevăratului său creator și posesor de drept. În schimb, cel de-al doilea curent dobândește un număr din ce în ce mai mare de susținători. În cadrul opiniilor celor ce împărtășesc ideea de realizare a proprietății private în mod gratuit se constată 3 grupe constituite după viteza de redare a proprietății celor îndreptățiți: l) lent, 2) gradual (eventual și accelerat) și 3) "instantaneu", așa numitul "tratament șoc".

Autorii prezentului microstudiu fac parte din categoria specialiștilor care subscriu la varianta numită "tratament șoc". Deosebirea principală față de celelalte opinii din această grupă constă în propunerile concrete făcute referitor la redarea proprietății celor îndreptățiți. În modul în care s-a conceput instrumentul legislativ necesar trecerii la economia de piață. Un alt element de diferențiere îl reprezintă opinia privind "ce anume" din avuția națională să se redea celor îndreptățiți: întreprinderile rentabile, cele nerentabile sau și unele și altele? Evident că nu este vorba și de întreprinderile care, prin definiție, rămân în gestiunea statului.

Considerăm că această problemă se poate rezolva astfel:

1. Se va reda gratuit celor îndreptățiți întreprinderile rentabile, în conformitate cu o metodologie care să nu dea posibilitatea apariției

nici a defavorizaților şi nici a priviligiaților (după cum se va vedea din ANTEPROIECTUL privind Legea privatizării).

2. Se va face evaluarea "utilității sociale" a celorlalte întreprinderi, luându-se în considerare şi alte criterii, în afara rentabilității, a rezultatelor economico-financiare propriu-zise. Aşa de pildă, trebuie avut în vedere dacă produsele şi/sau serviciile unei întreprinderi sunt strict necesare pieței interne, dacă are sau pot avea acces stabil pe piața externă, dacă tehnologia utilizată şi/sau activitatea managerială sunt necorespunzătoare în raport cu concurența externă, precum şi dacă întreprinderea respectivă va avea un rol important în dezvoltarea viitoare a economiei româneşti.

În condițiile în care rezultatele conduc la necesitatea menținerii întreprinderii, chiar dacă acum nu este rentabilă, aceasta va fi trecută în administrația statului până când va deveni rentabilă. Desigur că, În condițiile concrete ale țării noastre, numai statul dispune de mijloacele necesare cu care, într-un termen relativ scurt, să readucă o întreprindere nerentabilă pe linia de plutire. După ce va fi rentabilizată, respectiva întreprindere poate fi transferată celor îndreptățiți, după aceeaşi metodologie care a fost utilizată în cazul întreprinderilor rentabile.

Datorită vechii politici economice cu privire la "modernizarea structurii" economiei româneşti, în special a industriei, avem şi un număr de întreprinderi ce nu pot fi aduse, într-un orizont de timp rezonabil (de exemplu, 3-5 ani), în situația de a fi rentabile sau, în cel mai rău caz, de a nu mai fi păguboase, dacă de ele se va ocupa singur statul nostru. Pentru acest tip de întreprinderi, poporul, prin intermediul aleşilor săi în Parlament, poate să dea delegația de autoritate necesară puterii executive, astfel încât aceasta să aibă posibilitatea legală de a proceda la înstrăinare, fie pe calea concesionării fie pe cea a vânzării sau pe orice altă cale, atât persoanelor fizice şi juridice autohtone cât şi celor străine, fără niciun fel de discriminare. Sumele de bani obținute în urma unor astfel de tranzacții, într-un fel sau altul, direct sau indirect, trebuie să revină proprietarului de drept: poporului. Să ne gândim de pildă, la posibilitatea folosirii acestor bani în îmbunătățirea activității de asistență şi ocrotire socială, în dezvoltarea şi diversificarea bazei tehnico-materiale a învățământului, culturii şi cercetării ştiințifice, în dotarea şi instruirea forțelor noastre armate, în acțiuni de subvenționare a agriculturii, a unor exporturi ş.a.m.d. Or, un efect absolut previzibil a unei astfel de orientări a utilizării acestor sume de bani, fără îndoială, va fi şi acela al slăbirii presiunii statului asupra contribuabililor, putând astfel să

procedeze la reducerea impozitelor şi taxelor pe care aceştia trebuie să le plătească.

Proprietatea privată majoritară este necesară existenței şi funcționării economiei de piață liberă particulară, dar, de departe, nu este şi suficientă. Ea poate fi asemuită cu un motor foarte bun, mare şi puternic, dar fără combustibil. Iată de ce, în paralel cu instaurarea proprietății private, trebuie realizat şi un sistem financiar-bancar pe măsură, adică privatizat, care să asigure combustibilul necesar funcționării "motorului".

Cuplarea proprietății private cu sistemul financiar-bancar particular înseamnă, de fapt, reunirea a două proprietăți private, deci de acelaşi tip, dar cu obiecte diferite şi complementare. Teoria şi practica economică atestă, cu forța indubitabilă a rezultatului concret, palpabil, că împletirea acestor două "capitaluri" nu se poate asigura, pentru dezvoltarea fiecăruia în parte şi pentru amândouă la un loc, decât în condițiile existenței unui sistem legislativ corespunzător. Şi cu aceasta, ajungem astfel la una din problemele fundamentale privind construirea economiei de piață liberă în țara noastră.

Capitolul 2. Cadrul juridic necesar realizării economiei de piață

Una din cele mai importante cauze care au creat o stare de ambiguitate, constituind o frână a privatizării, a reprezentat-o chiar modul în care a fost conceput, din start, cadrul legislativ de bază cu privire la viitoarea dezvoltare social-economică a țării. Un exemplu elocvent în acest sens îl constituie Decretul-lege nr. 54/1990 privind organizarea şi desfăşurarea unor activități economice pe baza liberei inițiative, care a fost elaborat după modelul conducerii centralizate, inclusiv cu sistemul birocratic hipertrofic al acestuia, şi nu pe baza inițiativei proprii a celor ce vor să lucreze în acest mod. Însă, primul efect al acestui Decret-lege a fost dezvoltarea unui sector particular bazat pe un capital provenit nu din muncă, ci din speculă şi privilegii ale vechiului sistem. Poate că cel mai nefericit efect al aplicării acestui Decret-lege l-a constituit faptul că a condus la discreditarea ideii de privatizare. Aşa cum a fost el conceput, a dat prioritate privatizării în zona "periferică", speculativă a activității comerciale şi mult mai puțin, ca să nu spunem aproape deloc, în sfera producției bunurilor materiale şi serviciilor, când de fapt ar fi trebuit să se procedeze exact invers.

Aplicarea acestui Decret-lege, aşa după cum ştim, a condus imediat la practicarea speculei, corolar firesc al penuriei de produse. Dacă ar fi vizat în primul rând producția, atunci numărul producătorilor de bunuri şi servicii s-ar fi dublat sau triplat, ar fi crescut atât cât cerea piața şi, în consecință, cumpărătorul nu numai că ar fi plătit un preț normal pentru un produs, dar l-ar fi găsit oricând, în sortiment diversificat şi servit ireproşabil.

Speranțe întru mai bine pe linia realizării privatizării economiei naționale, într-un termen relativ scurt, au fost declanşate de conținutul Declarației-program a Guvernului din 28 iunie 1990. Insă, apariția Legii nr. 15/1990 referitoare la reorganizarea unităților economice de stat ca regii autonome şi societăți comerciale face dovada că între conținutul acestei Declarații-Program şi ceea ce se face în concret este o diferență substanțială.

Ideea fundamentală ce se degajă din primele rânduri ale textului acestei Legi constă în aceea că statul continuă să rămână proprietarul – şi nu administratorul! – unei părți din avuția națională, atât cât apreciază Guvernul. Pentru început, 100% din ceea ce a reprezentat aşa-zisa "proprietate de stat" rămâne la fel cum a fost. Acesta este deci punctul de plecare al privatizării!

În fața unui astfel de start, nu ne mai rămânea decât speranța că va fi, dealtfel aşa cum s-a precizat, numai un început. Dar, din cauza ignoranței sau relei credințe, sau din ambele cauze, nădejdea realizării predominantei proprietății private este împinsă la un orizont de timp greu de întrezărit. Pe de altă parte, ceea ce se privatizează se face îndeosebi în folosul foştilor decidenți, mai mici sau mai mari, a bișnițarilor şi speculanților, precum şi în al unor aşa-zişi investitori străini care nu urmăresc decât propria înavuțire cât mai rapidă, indiferent de ce alte consecințe pot provoca, la adresa partenerului de afaceri, pe termen scurt sau lung. Aceşti "întreprinzători" nu au aproape nimic comun cu adevărații întreprinzători care ne interesează, dar, din păcate, deocamdată manifestă rețineri serioase în a colabora cu noi. Cauza acestei stări de fapt trebuie căutată, în principal, în felul în care este conceput sistemul legislativ. Căci aici se află originea instabilității, fenomen care, la rândul său, impune oricărui întreprinzător serios să ia în calcul un coeficient de risc comercial foarte mare. De aici, expectativă, poziția de aşteptare, de temporizare a investitorilor străini de care economia noastră simte atâta nevoie.

Iată câteva aspecte din Legea nr. 15/1990 care, în mod justificat, îl pune pe cititor în situația de a nu şti ce să creadă.[1] După ce legiuitorul "se joacă" cu noțiunea de proprietar, demonstrează că, de fapt, pe un termen şi o parte din avuția națională nedefinite, adevăratul proprietar este statul, prin Executivul său.

În baza legii, pentru fiecare din agenții săi economici, acesta hotărăşte tot: numeşte conducerea, aprobă statutul de organizare şi funcționare, îi reține 95% din profit etc. Şi, cu toate acestea, i se spune agentului economic că este proprietar real. Ce fel de proprietar poate fi agentul economic în aceste condiții? Din această lege, cel mai mult reține atenția articolul 21, deoarece acesta reprezintă pivotul central al privatizării în țara noastră, dacă mai poate fi numit astfel. Conținutul acestui articol este următorul: "Societățile comerciale înființate conform prezentei legi au un acționar, respectiv deținător de părți sociale, unic până la transferul total sau parțial al acțiunilor sau părților sociale către terțe părți din sectorul public sau privat, din țară sau străinătate, în conformitate cu legislația specială". Consecințele previzibile ale traducerii în fapt a prevederilor respective pot conduce şi la "înstrăinarea" legală a unor părți importante din avuția națională, în special în perioada de "început" a existenței societăților

[1] O analiză amplă a acestei legi este făcută în capitolul trei al cărții *Căi de privatizare* de Gh. Nistorescu, Bucureşti, 1990.

comerciale, când – deşi numită "societate" – există un proprietar unic: *statul*. Calitatea de proprietar unic a statului urmează a fi diminuată prin transferul total sau parțial al acțiunilor sau părților sociale, pe care le deține, către terțe părți. În cât timp se face acest transfer total, care de fapt ar însemna perioada de "început", legea nu precizează nimic. În schimb prin "terțe părți" se înțelege:

1. *sectorul public*, în care – prin definiție – principalul proprietar (acționar) este Statul (deci urmează ca Statul să transfere Statului);
2. *sectorul privat* din țară, format din actualii posesori de capital (proprietari particulari şi deținătorii de bani);
3. *întreprinzătorii din străinătate*.

Prețurile la care se vor face aceste transferuri vor fi determinate, în baza art. 19, după o metodologie nedeterminată. Dacă, bunăoară, unul sau mai mulți particulari interni sau întreprinzători externi doresc să cumpere o fabrică, ei vor negocia, în perioada de "început", cu statul - "proprietarul" unic al acesteia, proprietar care vinde ceva care de drept nu-i aparține.

Cum statul este reprezentat de câțiva oameni, aceştia vor negocia tranzacția, în limitele profesionalismului lor, a bunei lor credințe, precum şi potrivit intereselor lor. Calea subiectivismului este deschisă! Oare subiectivismul este eliminat prin precizarea finală a articolului, în baza căruia transferul se face "...în conformitate cu *legislația specială*"? (s.n.) Pentru a nu da posibilitate să planeze asupra reprezentanților statului niciun fel de suspiciune față de onestitatea, integritatea şi dăruirea lor întru binele țării, este imperios necesar ca această "legislație specială" să fie cunoscută pe deplin de către întregul popor.

Dacă se ia în considerare şi ceea ce se stipulează în capitolul "Exploatarea resurselor țării prin concesiune, închiriere şi locație gestionară", se obține o imagine destul de clară despre cum se concepe să se efectueze privatizarea în România. În acest context, cel mai evident lucru care se conturează îl reprezintă inaccesul la calitatea de proprietar real pentru imensa majoritate a celor ce au făurit avuția națională. Teama că aceşti îndreptățiți, într-o bună zi, îşi vor revendica drepturile, poate constitui una din cauzele lipsei de credibilitate în exterior a oficialităților noastre.

Se cuvine a fi subliniat faptul că, atunci când se apelează la tezaurul legislației economice româneşti de dinaintea celui de-al doilea război mondial, se pot realiza lucruri remarcabile, precum în cazul *Legii nr. 31/1990 privind societățile comerciale*. Sursa principală de "inspirație" pentru această Lege a constituit-o *Legea comercializării*, elaborată de celebrul nostru

economist *Virgil Madgearu* şi data publicității în anul 1929 (de altfel, această lege mai este cunoscută şi sub denumirea "Legea Madgearu"). Datorită consistentei şi caracterului ei ştiințific a fost supranumită, pe bună dreptate, "Constituția economică a României". Şi este normal să fie astfel considerată, deoarece această lege a jucat rolul de lege fundamentală a întregului sistem legislativ economic elaborat şi/sau adoptat ulterior. Toate celelalte legi din domeniul economicului, direct sau indirect, s-au sprijinit pe această *constituție economică* care, la rândul ei, nu a apărut pe un teren gol sau aproape gol. La acea dată, în România, cvasimajoritară era proprietatea privată, proprietatea particulară şi, în consecință, exista economie de piață liberă. Cu toate că ceea ce deținea statul în gestiunea sa era departe de a reprezenta 20% din patrimoniul național, prin Legea Madgearu s-a găsit calea ca o bună parte din acest patrimoniu să fie integrat în economia de piață liberă pe calea concesionării. Totodată trebuie menționat că totul a fost favorizat şi de existența unei *Constituții*, a unei legi a legilor, specifică economiei de piață liberă.

Aşadar, o eventuală insuficiență a Legii nr. 31/1990 nu trebuie căutată în ea însăşi, ci în mediul juridic în care trebuie să existe, în mod special, în legea pe care ea se sprijină. Or, la ora actuală, baza Legii nr. 31/1990 o reprezintă Legea nr. 15/1990. Cum este această lege, cum asigură ea bazele economiei de piață liberă s-a văzut mai înainte; în orice caz, pe scurt, se poate spune că este departe de ceea ce trebuie. S-a făcut dovada că s-a optat, în ceea ce priveşte domeniul la care se referă această lege (întreprinderile de stat), în esență, pentru o cale lungă şi costisitoare de privatizare şi, ceea ce este la fel de neliniştitor, pentru *trecerea "legală" a unei părți însemnate din avuția națională în mâinile privilegiaților de ieri şi de azi*, în ale bişnițarilor şi speculanților cultivați de Decretul-lege 54/1990, precum şi în mâinile unor investitori străini puşi pe "căpătuială". Evident, nu avem în vedere pe acei investitori străini care doresc să coopereze cu noi în condiții de avantaj reciproc. Din păcate, tocmai această categorie de investitori, adevărații oameni de afaceri, de care avem multă nevoie, au manifestat şi încă manifestă reținere în a se angaja în colaborări cu țara noastră. Pentru a ne convinge de acest trist adevăr, nu avem decât să privim în jurul nostru, să citim marile cotidiene şi hebdomadere sau să acordăm puțină atenție radioului şi televiziunii. A devenit de-a dreptul alarmantă "densitatea" cazurilor de corupție şi abuz în rândul înalților funcționari de stat, în rândul "politicienilor", a "decidenților" de tot felul etc. În ceea ce priveşte bişnița şi specula, alături de furturi şi tâlhării, au devenit

adevărate fenomene de masă, una din marile probleme cu care se confruntă poliția. Printre tarele actualei societăți românești, la loc de frunte se situează și traficul de influență.

Legea nr. 15/1990 a generat deja câteva legi care vin să contribuie la înaintarea relativ înceată, dar foarte sigură, către dezastrul economic național, către aservirea economiei naționale unui anume tip de capital străin.

După cum s-a văzut mai înainte, este posibil să alegem și alte căi pentru atragerea capitalului străin, în așa fel încât să fie profitabil și pentru investitorul străin și pentru noi. Dar nu avem legi în acest sens! În schimb, avem o *lege a liberalizării salariilor* care, în fapt, prin sistemul de impozitare progresivă asigură cu succes "egalizarea socialistă a câștigurilor". În loc să fie elaborată o lege a impozitului pe cifra de afaceri, așa cum este normal, mai ales la început de drum în economia de piață liberă particulară, ne-a fost impusă Legea impozitului pe profit. Scopul acestei opțiuni este destul de transparent: controlul și frânarea oricărui proces de acumulare de capital în mâinile particularilor, precum și de egalizare, cât de cât a profitului absolut al acestora. Dacă legea s-ar fi referit la cifra de afaceri, atunci, în condiții egale de forță economică, diferențierea s-ar produce în funcție de munca depusă și de capacitatea managerială a investitorilor. Aceasta ar fi încă o cale de stimulare a concurenței, adică a sufletului pieței libere.

Tot în rândul greșelilor de proporții s-ar enumera și "liberalizarea prețurilor", efectuată când și cum nu trebuie, deși nu se pune în discuție necesitatea ei, sau Legea fondului funciar, care trebuie să asigure privatizarea agriculturii, dar se dovedește că o face cu jumătăți de măsură.

Deci, atât legile, actele normative care au premers Legii nr. 15/1990, cât și, mai ales, cele care i-au urmat, reprezintă un set de argumente amare, o dovadă concretă că nu s-a procedat, nu se procedează și nici nu se intenționează a se proceda pe măsura nevoilor și realităților noastre. Orice sistem național de legislație are la bază o lege fundamentală: *Constituția*. Pornind de aici se construiesc subsisteme de legi pe domenii. Fiecare domeniu are, la rândul său, o lege fundamentală de care trebuie să țină seama toate celelalte legi aferente respectivului domeniu. În cazul subsistemului legislației economice, legea de bază o reprezintă Legea nr. 15/1990.

Capitolul 3. Proiectul guvernamental pentru privatizare

Guvernul României, prin Consiliul său pentru reformă, relații şi informații publice, a publicat Proiectul de lege a privatizării, ce urmează a fi supus dezbaterii.

Să ne oprim asupra câtorva puncte principale care, însă, să ne dea posibilitatea să ne formăm o imagine cât mai exactă despre arhitectura acestui Proiect de lege a privatizării, pe cât de aşteptat pe atât de scump plătit (circa 900.000 dolari SUA).

Se impune atenției, din fraza de preambul, faptul că se are în vedere realizarea "...transferului proprietății de stat către sectorul privat, în condițiile distribuirii..", adică în mod gratuit. Evident că, nu putem decât să fim de acord cu acest început.

De asemenea, considerăm că e bine venită precizarea, potrivit căreia distribuirea gratuită să se facă "...către cetățenii români *îndreptățiți*..." (s.n.) şi nu populației României în general. Însă, de ce numai 30% din capitalul social al societăților comerciale? Această întrebare este cu atât mai justificată dacă ne amintim că, în schița elaborată de guvern, înainte de începerea campaniei electorale, pentru tranziția la economia de piață s-a prevăzut să fie privatizat 60% din capitalul național, în timp de doi ani.

Este drept că, în timpul campaniei electorale, fostul prim-ministru a redus acest procent la 50%, pentru ca să se ajungă la numai 30% din capitalul social național. În luna iulie însă guvernul îşi schimbă opțiunea şi, cu ocazia înaintării către parlament a Legii nr. 15/1990 privind organizarea societăților şi regiilor autonome, propune să se privatizeze tot 30% dar numai din capitalul social al societăților comerciale. Cu numai două abțineri, parlamentul aprobă această propunere care devine lege.

În esență, această lege a privatizării nu face nici cel puțin acordul între ultimele declarații ce au precedat elaborarea Legii nr. 15/1990, pentru că deocamdată 100% din capitalul fostelor întreprinderi de stat rămân în "proprietatea statului". Conducerea, organizarea şi funcționarea acestora se asigură în esență, de stat, 95% din profit ia statul. Tot acest "proprietar" poate vinde, concesiona, închiria, întreprinderi sau părți din acestea!

Rămâne să vedem dacă, cel puțin aceste ultime 30 de procente, când şi cum, se vor concretiza în proprietate privată! Pe de altă parte, legea "...cuprinde reglementări privind *vânzarea* de acțiuni sau active ale

societăților comerciale către persoane fizice sau juridice, române sau străine"(s.n.). Desigur, este vorba de "restul" de 70% din capitalul social al societăților comerciale. Cine să vândă acest rest? Statul? Dar, statul nu este şi nu poate fi proprietar real! El nu poate înstrăina ceva ce nu-i aparține, decât cu acordul proprietarului de drept poporul, prin reprezentantul său, parlamentul!

Să admitem că parlamentul îşi dă acordul. Cine "are voie" să cumpere, se arată clar: persoane fizice sau juridice, române sau străine. Ținând seama de realitățile din țara noastră, a cărei populație este, după cum ştim, formată în principal din oameni săraci şi foarte săraci, se pune întrebarea dacă aceşti oameni vor putea să cumpere ceva, chiar dacă au voie să cumpere. Şi cum, în fapt, ei nu vor putea cumpăra mare lucru, înseamnă că "rămâne pe seama" celorlalte categorii de persoane să facă acest lucru. Categoria persoanelor fizice române, care vor putea să "se înfrupte" din cele 70 de procente, este formată dintr-un număr relativ mic de privilegiați al regimului de ieri şi de azi. La împărțirea procentelor în cauză vor putea să participe şi persoanele juridice române. Dacă avem în vedere numai persoanele juridice române care au apărut pe baza decretelor 54 şi 96 din anul 1990 este lesne de înțeles că nu toți întreprinzătorii harnici şi cinstiți, cei care au respectat şi respectă legea, vor putea cumpăra ceva, ci numai cei care s-au "descurcat", care au avut şi au relații în cadrul puterii, care au făcut speculă şi nu comerț vor putea să cumpere din cele 70 de procente. Dar şi accesul acestora va fi drastic limitat prin faptul că "au voie" să cumpere şi persoanele fizice şi juridice străine. Acestea, deja, s-au dovedit mai "pricepute" în efectuarea de "cumpărături", adică de investiții foarte rentabile. Dacă se mai ia în considerare "forța" banilor lor față de cea a leului nostru, atunci şi în acest caz lupta, dintr-un început, este inegală. Altfel spus, devine perfect posibil ca marea majoritate din cele 70 de procente să intre în posesia străinilor, să capete în mod legal alți stăpâni de drept. Să fie aceasta, pentru țara noastră, cea mai bună cale de atragere a capitalului străin, de care, de altfel, este mare nevoie?

Numai punând cea mai mare parte a poporului român în postura de slugă se pot atrage investitorii străini? Să fie românul atât de incapabil, încât nici nu merită să se mai pună problema de a renaşte din propria sa ființă, aşa cum a mai făcut-o, ori de câte ori istoria a fost vitregă cu el? Iar, în altă ordine de idei, să fie această opțiune de privatizare rod al ignoranței celor ce şi-au apropiat-o şi/sau un "simplu" rezultat al faptului că legea a fost sugerată de străini (cărora am văzut cât a plătit guvernul nostru!), de oameni care cunosc poporul român din afară?

Iată numai câteva întrebări pe care, cu deplin temei, trebuie să şi le pună orice om de bună credinţă când ia cunoştinţă de preambulul *constituţiei economice* a sistemului legislativ economic al ţării.

În art.1 ne arată ce se garantează prin lege. Dacă trei din cele patru garanţii, în principiu, sunt binevenite, unu este de natură să ne pună din nou pe gânduri. Prin faptul că, prin lege se garantează "oferirea de acţiuni sau active ale societăţilor comerciale salariaţilor acestor societăţi", fără îndoială, se deschid larg porţile dezbinării poporului, apariţiei de stări sociale încordate.

Punând problema facilitării, a preferinţei înseamnă a împărţi pe cei vizaţi în privilegiaţi şi frustaţi. Altfel spus, se creează baza obiectivă a nemulţumirilor în masă, cu cortegiul lor de consecinţe ce nu sunt greu de prevăzut. Pe deasupra acestor fenomene previzibile, acordarea de privilegii mai înseamnă şi *încălcarea principiilor fundamentale pe care funcţionează economia de piaţă liberă particulară*, în primul rând pe cel al concurenţei loiale. În loc să se înceapă chiar cu punerea în drepturi a principiilor tipului de economie pe care declarăm că vrem să-l construim, se face apel la vechile practici ale acordării de "privilegii legale". Să ne imaginăm că o societate comercială cu capital de stat numită "A", se află în situaţie falimentară, iar o altă societate, "B", are o stare şi un viitor prospere. Desigur că, în condiţiile realităţilor din ţara noastră, salariaţii celor două societăţi nu au nicio "vină" faţă de situaţia actuală şi de perspectivă a întreprinderilor lor. Totuşi, cei de la societatea "A" nu pot cumpăra acţiuni de la societatea "B", deoarece vor fi vândute preferenţial salariaţilor de aici. Salariaţii de la societatea "A" se vor resemna, vor accepta în linişte decizia legiuitorului şi vor cumpăra acţiuni de la întreprinderea lor falimentară? Dar salariaţii din cercetare, învăţământ, sănătate, administraţie, apărare, artă, cultură ş.a.m.d. unde vor avea "privilegiul" să cumpere acţiuni?

Capitolul II al legii este consacrat înfiinţării şi organizării a cinci noi societăţi comerciale pe acţiuni, numite Fonduri ale Proprietăţii Private. "Statutul fiecărui Fond al Proprietăţii Private *se aprobă, la propunerea Agenţiei Naţionale pentru Privatizare, de către guvern*" (s.n.). Deci, este limpede că, aceste noi societăţi sunt aşezate deasupra fostelor întreprinderi de stat, devenite de curând societăţi comerciale cu capital 100% de stat şi că, prin intermediul Agenţiei Naţionale pentru Privatizare, sunt subordonate guvernului. Căci guvernul se consideră "adevăratul proprietar". Folosind limbajul de până mai ieri, s-au creat încă cinci întreprinderi de stat, botezate după cum am văzut.

De unde şi cum obţin capital aceste noi societăţi ni se spune în art. 4. Într-adevăr, 30% din capitalul social al societăţilor comerciale organizate conform Legii nr. 15/1990 care, de fapt, sunt tot "întreprinderi de stat", se va da acestor noi societăţi. Să reţinem că nu se au în vedere toate societăţile comerciale, pentru că o parte din ele vor fi privatizate altfel. Deci, să observăm că deocamdată, se va lua ceva de la stat şi se va da la... stat! Dar, numai că, ceea ce s-a luat nu se dă oricum, ci aşa cum va hotărî o comisie guvernamentală, adică "cineva" care să fie cât mai aproape de "adevăratul proprietar", chiar în sânul său.

Deţinând o parte din capitalul social al fostelor întreprinderi de stat, în mod "firesc", noile societăţi comerciale devin coproprietare (!?), au un cuvânt de spus în ceea ce priveşte activitatea ce se va desfăşura acolo, jos. Au dobândit deja calitatea de acţionari, cu drepturi şi obligaţii ce le revin potrivit legii (art. 5).

Care sunt obiectivele acestor "5 Fonduri" se arată în art. 6. Mai întâi, acestea vor emite certificate de proprietate cetăţenilor, adică vor elibera acte de natură juridică fără a mai implica şi instituţiile justiţiei! Apoi, "urmăresc maximizarea profiturilor ce revin deţinătorilor certificatelor de proprietate". Prin urmare, în loc ca această grijă să fie transferată posesorilor de certificate de proprietate, deoarece este în joc interesul lor în calitate de proprietari, este păstrată, tot cu grijă, la centru. Un alt obiectiv al acestor noi societăţi îl reprezintă faptul că "examinează modalităţile de utilizare a certificatelor de proprietate pentru obţinerea de acţiuni ale societăţilor comerciale". Aceasta înseamnă că, pentru a transforma certificatele în acţiuni, cei implicaţi "vor avea de ales", de la caz la caz, modalitatea care se recomandă (sau impune) de la centru. Din formularea ultimului obiectiv, aflăm că certificatele de proprietate au valoare de piaţă, – pot fi supuse vânzării-cumpărării! În consecinţă, pentru a le creşte preţul, la centru se decide cum să se restructureze portofoliul de acţiuni (ce se reflectă în certificate), precum şi în ceea ce priveşte noile investiţii.

O primă concluzie se impune: deţinătorii de certificate de proprietate să-şi vadă de treabă, ca şi când nimic nu s-a întâmplat, că de soarta averii lor are cine se ocupa, acolo, *la centru*!

Articolele 7-11 (inclusiv) pun în evidenţă caracterul special al celor cinci noi societăţi comerciale. Acest lucru este atestat de art. 12 care stipulează că, *după o perioadă de cinci ani de la înfiinţare*, urmează să-şi continue existenţa în exclusivitate în baza Legii nr. 31/1990, ca oricare altă societate comercială pe acţiuni. Cu alte cuvinte, un "cincinal" de la intrarea

în vigoare a proiectatei legi a privatizării, posesorii de certificate de proprietate, în noua lor calitate de "proprietari particulari", nu au nimic altceva de făcut decât să aştepte şi să execute deciziile ce se vor lua *la centru*!

După ce o parte a populației României este exclusă de la "împroprietărire", datorită unor fapte penale, potrivit art. 13, restul cetățenilor urmează să primească *în mod egal şi gratuit* certificate de proprietate, în funcție de un singur criteriu: vârsta avută la 21 decembrie 1989, mai precis dacă atunci aveau 18 ani împliniți. Este cel puțin surprinzător faptul că vârsta este reținută drept criteriu şi încă unic, de redare a dreptului de proprietate (deocamdată, că de redarea obiectului proprietății se manifestă multă prudență). Când şi unde vârsta cuiva a fost luată în considerare ca argument în stabilirea dreptului de proprietate? După câte ştim, se poate vorbi de un tutore, pe termen limitat. Nimic în plus! Cu atât mai mult în cazul nostru, vârsta ca atare nu are nimic comun cu problema privatizării. Aşa cum am simțit pe pielea noastră, unii din cei în vârstă sunt vinovați de halul în care am ajuns, în timp ce unui nou născut nu i se poate imputa nimic în acest sens. E o realitate că "acei unii", nu numai că nu au contribuit cu ceva la constituirea patrimoniului național, dar nu şi-au asigurat nici propriul consum. Mai mult, o parte din aceştia nu s-au mulțumit cu a exista pe seama celor ce munceau, ci le-au mai luat şi din avutul personal – chiar şi din cel de strictă necesitate – i-au umilit, le-au creat statut de sclavi. Dacă aşa stau lucrurile, atunci de ce s-a reținut acest criteriu? În aceste condiții, ni se pare îndreptățită nedumerirea dacă nu este vorba de ceva ce ne scapă. De pildă, această opțiune nu are în mod deliberat un caracter populist? Adică, nu cumva se urmăreşte amăgirea unei bune părți dintre cei cu drept de vot? Imensa majoritate a celorlalte variante de privatizare au în vedere alte criterii: numărul anilor de muncă, dacă au dobândit venituri licite sau nu, ultima formă de învățământ absolvită, dacă au fost sau nu deposedați abuziv de diferite obiecte ale proprietății ş.a.m.d. Luându-se în considerare astfel de criterii, evident, se poate restabili adevărul, se evită "egalitarismul" de care vrem să scăpăm. Atunci, de ce, prin lege, nu se lasă nicio speranță în acest sens?

"Agenția Națională pentru Privatizare împreună cu prefecturile județene şi Primăria Municipiului Bucureşti, cu colaborarea Ministerului de Interne", se arată în art 14, vor alcătui lista cetățenilor români care au dreptul să primească certificate de proprietate. Oare, "colaborarea" cu Ministerul de Interne se va rezuma, în principal, la sistemul de evidență

pentru populație al acestuia sau i se va solicita şi ceva liste cu nomenclaturişti şi informatori ai securității?! (evident, avem în vedere listele care mai există).

"Certificatele de proprietate neeliberate (necerute n.a.) în termen de 60 de zile de la data anunțată de Agenția Națională pentru Privatizare se înregistrează (se transferă n.a.) la Fondurile Proprietății Private cu titlu de certificate emise dar neeliberate" (art 16). Aceasta înseamnă că, de fapt, contravaloarea respectivelor certificate de proprietate va intra în proprietatea Fondurilor Proprietății Private, adică a statului. Nu li se poate găsi o altă întrebuințare, în aşa fel încât să se sprijine efortul de privatizare?

Drepturile deținătorilor de certificate de proprietate constituie obiectul celui de al 17-lea articol. Primul drept: "să primească dividende anuale care se plătesc în condițiile şi la datele stabilite de Fondurile Proprietății Private". Deci, pur şi simplu, numai să primească dividende nu şi să hotărască, în vreun fel, câte anume! De această problemă se ocupă "Fondul", aşa cum de altfel se precizează în art. 10, articol pe care în mod intenționat nu l-am evidențiat atunci când i-a venit rândul. Şi iată de ce. În acest articol se arată scopurile în care Fondul îşi poate folosi veniturile: a) distribuirea de dividende deținătorilor de certificate de proprietate; b) depuneri în conturi purtătoare de dobânzi; c) orice alte operațiuni comerciale în legatură cu obiectul lor de activitate". Câteva observații:

- dacă la centru se va hotărî ca toate veniturile să fie utilizate pentru b) şi c), deținătorii de certificate de proprietate nu vor primi dividende;
- în condițiile stipulate de lege, certificatele de proprietate par să fie un fel de "părți sociale" de pe vremea "autoconducerii", al căror uzufruct era riguros controlat şi distribuit de stat ca "participare la beneficii";
- aceleaşi certificate asigură deținătorilor nişte dividende care nu provin, în mod explicit, din rezultatele unei anume societăți, ci din rezultatele tuturor societăților comerciale subordonate Fondului, ceea ce face ca, cel puțin din acest unghi, să semene cu *obligațiunile* emise de Regiile autonome "proprietate pe veci" a statului.

Că ceea ce ni se pregăteşte drept privatizare nu se află prea departe de cele remarcate până acum ne-o atestă cel de-al doilea drept al deținătorului de certificat de proprietate: "să aleagă membrii Consiliului de administrație, să participe şi să voteze în adunările generale ordinare şi extraordinare ale Fondurilor Proprietății Private, după expirarea perioadei

prevăzută la art. 12". Adică, după 5 ani. Nu era mai simplu, mai clar, mai precis şi mai economicos să se spună: "5 ani nu au drept de vot" sau, şi mai scurt, "5 ani nu votează". Deci, să trăim 5 ani şi apoi "vom muri ş'om vedea", cum zicea regretatul Păstorel Teodoreanu. Numai că, din păcate, aici nu e loc de glumă. Se află în joc soarta țării, ziua de mâine a cetățenilor onești ai României! Ce-l aşteaptă pe obiditul de român după aceşti 5 ani, ce garanție are că, în sfârşit, va fi bine şi pentru el? Ce i se oferă prin lege, în acest sens? Într-o lege atât de importantă, chiar folosind alte cuvinte, salariații de azi nu trebuie să mai întâlnească formulări de genul "oamenii muncii au dreptul să crească beneficiul, rentabilitatea întreprinderii, să reducă costurile de producție, în special, pe seama consumului de materii prime deficitare şi energie, să crească productivitatea, să mărească viteza de rotație a fondurilor circulante ş.a.m.d. E ridicol!

Al treilea drept: "să cumpere acțiuni ale societăților comerciale (de la oricare? n.a.), într-o perioadă limitată (cine va stabili limitele? n.a.), anterior oricăror vânzări publice de acțiuni (deci înainte de licitație n.a.), cu o reducere de cel puțin 10% față de prețul ofertei publice, pentru o perioadă de 5 ani de la distribuirea certificatelor de proprietate". Parantezele introduse în textul original, credem că sunt edificatoare în ceea ce priveşte *consecvența în asigurarea dreptului de preemțiune*, a "privilegiului legal", despre care, deja, s-a amintit precum şi referitor la menținerea dirijismului de la centru. Atrage atenția un element nou: reducerea de preț a acțiunilor ce se vor vinde preferențial are numai limită minimă. În aceste condiții, cine ne opreşte să ne imaginăm că, o societate comercială sau un "Fond" nu poate reduce prețul cu 90%, pentru ca privilegiații săi să pună mâna pe un pachet substanțial de acțiuni, fără să-şi diminueze prea mult capitalul?

În sfârşit, deținătorii de certificate de proprietate au "orice alte drepturi prevăzute de lege pentru acționari". Iată că deținătorii noştri sunt şi acționari. De care însă, am văzut!

În art. 18 dăm peste un element de drept real, în adevăratul înțeles al cuvântului, al deținătorilor de certificate de proprietate, deoarece acestea "... pot fi înstrăinate către persoane fizice sau juridice române, după expirarea unei perioade de 12 luni de la data intrării în vigoare a prezentei legi". Ce se întâmplă, însă, dacă cineva, nu din vină proprie, primeşte certificatele de proprietate după 6 luni de la data intrării în vigoare a legii?

"Certificatele de proprietate pot fi folosite pentru cumpărarea de acțiuni ale societăților comerciale, cu respectarea procedurilor stabilite de Consiliul de administrație *al fiecărui Fond al Proprietății Private*" (s.n). De data aceasta, sublinierea noastră nu este făcută pentru a mai semnala că

totul se hotărăşte la centru. Credem că, de acum, cititorul este edificat în aceasta problemă. Am vrut doar să amintim că este vorba de fiecare din cele 5 “Fonduri”. Destăinuindu-ne, vă facem cunoscut că am mai citit o dată tot Proiectul legii privatizării şi nu am aflat de ce se înfiinţează 5 “Fonduri” şi nu mai multe sau mai puţine. Pe deasupra, mărturisim că nu am fost în stare nici să întrezărim prin ce se deosebeşte un “Fond” de altul. Mai întâi, ne-am zis că o fi secret comercial! Apoi, am încercat, totuşi să facem nişte supoziţii. Un “Fond” se va ocupa de societăţile comerciale din unele ramuri ale economiei naţionale, iar altul de societăţile comerciale din alte ramuri. Sau că nu ramurile economiei naţionale le vor fi repartizate; ci departamentele sau judeţele sau grupe de activităţi din fiecare societate comercială sau...

Am mai fi amânat această atenţionare, dar nu se mai poate, deoarece ne aflăm în faţa ultimului articol al capitolului privitor la “înfiinţarea şi organizarea Fondurilor Proprietăţii Private”, în care ni se mai spune doar că “Certificatele de proprietate vor putea fi negociate la bursă...”. Atât!

Capitolul III este intitulat “Înfiinţarea şi organizarea Fondului Proprietăţii de Stat”. Este vorba de o nouă instituţie publică (de stat) cu personalitate juridică, cu caracter comercial şi financiar, care va deţine “restul” de 70% din capitalul social al aceloraşi societăţi comerciale, cărora li s-au luat 30% pentru a fi date celor 5 “Fonduri ale Proprietăţii Private”.

Făcându-se a uita că şi cele 30% sunt de fapt tot ale statului, legiuitorul precizează că de-abia în baza celor 70% statul devine acţionar al respectivelor societăţi comerciale, cu drepturile şi obligaţiile ce-i revin din această calitate.

Obligaţiile şi drepturile acestui “Fond” sunt astfel formulate încât, uneori, este foarte greu de a sesiza dacă între ele există vreo diferenţă. Aşa, de pildă, “Fondul” are obligaţia să ia măsuri pentru privatizarea completă a societăţilor comerciale la care este acţionar principal, fără a se preciza şi cum să se facă acest lucru. Se lasă a se înţelege că are dreptul şi/sau obligaţia să privatizeze societăţile comerciale pe măsură ce acestea devin eficiente sau poate decide, după caz, lichidarea celor nerentabile.

Veniturile acestei noi instituţii se vor folosi, aşa cum doreşte statul, prin aşa-zisele hotărâri ale Consiliului de administraţie: le poate depune în conturi purtătoare de dobânzi; poate efectua investiţii astfel încât să-şi mărească controlul în societăţile comerciale care nu au 100% capital de stat; să acorde credite pentru cumpărarea de acţiuni la societăţile comerciale ş.a.m.d.

Pe de o parte, statul devine acționar pe calea investițiilor, iar pe de altă parte, Fondul Proprietății de Stat elaborează planuri de privatizare. Când societățile comerciale cu capital de stat vor fi integral privatizate, acest "Fond" va dispare. Oare când?

Titlul celui de-al IV-lea capitol este "Privatizări inițiate înainte de organizarea Fondurilor, din care rezultă clar că statul va purcede la privatizarea unor societăți comerciale, prin vânzarea acestora persoanelor române şi/sau străine care au bani gheață, înainte ca "cetățenii îndreptățiți" să primească certificate de proprietate. Această cruciadă împotriva celor care au făurit capitalul social național, desigur datorită importanței sale, este condusă chiar de primul ministru, ajutat de o Comisie guvernamentală. Ce trebuie să facă această Comisie ni se spune în art. 37: "a) selectarea societăților comerciale care se privatizează prin vânzarea acțiunilor, înainte de constituirea fondurilor". Mai pe înțelesul celor care au strigat "Nu ne vindem țara" şi "Nu mai vrem patroni", trebuie spus că li se oferă următorul scenariu: *toate fostele întreprinderi care sunt rentabile şi foarte rentabile, cu oamenii lor cu tot, vor fi scoase la mezat.* Vor fi vândute celor care au bani, fie ei străini sau nu. Prin consecință, "Fondurile" vor emite şi distribui certificate de proprietate salariaților, pentru 30% din capitalul social al celorlalte societăți comerciale. Iată, aşadar, *la ce se rezumă redarea gratuită către popor: ceva din capitalul social al întreprinderilor falimentare sau aproape în lichidare*. Diabolic!

Pentru o şi mai uşoară înțelegere a problemei "în favoarea cui se face privatizarea, atât cât şi cum se face?", să analizăm cu atenție schema următoare:

<table>
<tr><td colspan="3">CAPITALUL SOCIAL NAȚIONAL = 100%</td></tr>
<tr><td rowspan="3">CAPITALUL SOCIAL RĂMAS ÎN "PROPRIETATEA STATULUI" CA REGII AUTONOME

(?% – să admitem că ar fi cel mult 49%)</td><td colspan="2">CAPITALUL SOCIAL AL SOCIETĂȚILOR COMERCIALE = 100%</td></tr>
<tr><td>CAPITALUL SOCIAL RENTABIL
se vinde pe bani lichizi la români şi la străini

(?%– atât cât vrea Guvernul)</td><td>CAPITALUL SOCIAL NERENTABIL = 100%</td></tr>
<tr><td>70% la stat</td><td>30% la cetățenii îndreptățiți</td></tr>
</table>

Am admis că cel mult 49% din capitalul social național va rămâne în "proprietatea statalui", sub forma regiilor autonome. Această supoziție are la bază buna intenție a guvernului de a construi economia de piața liberă în România, ceea ce presupune că proprietatea privată să fie dominantă (peste 51%).

În ceea ce privește societățile comerciale ce urmează a fi privatizate, acestea sunt împărțite în două grupe: a) societăți comerciale rentabile, care se vor vinde, prin procedură de urgență, celor care au bani lichizi, indiferent dacă posesorii acestor bani sunt români sau străini; b) societăți comerciale nerentabile, din al căror capital 70% oprește statul și 30% va fi distribuit gratuit cetățenilor români îndreptățiți.

Dacă luăm de bună informația furnizată de cei doi "experți" la emisiunea economică TV din seara zilei de 14 iunie a.c., înseamnă că cetățenii îndreptățiți ai țării noastre vor primi câte un certificat de proprietate în valoare de 5.000 lei de la fiecare "Fond privat" (deci, în total câte 25.000 "lei – unități nerentabile"), reprezentând dreptul lor asupra capitalului social național. Pe total, "drepturile" cetățenilor români îndreptățiți vor fi de 2-3% din capitalul social național și nu 30%, așa cum încă mai cred mulți oameni. În fapt, și aceste "drepturi" sunt tot în mâna statului.

În pofida declarațiilor mai mult sau mai puțin oficiale, potrivit cărora privatizarea nu este un scop în sine, ne vedem în situația de a pune la îndoială sinceritatea celor care au făcut și încă mai fac astfel de afirmații. Și asta, cu atât mai mult cu cât aceste persoane fac parte din pătura privilegiaților de ieri și de azi. (În paranteză fie spus, nu cumva cei care au scos "la mezat" perla Bucegilor – orașul Sinaia – cu tot ce are ea mai bun, pentru numai 250 milioane lire sterline, precum și cei care s-au oferit s-o "închirieze" până în anul 2026, știau deja că va apare o lege care să permită efectuarea de "afaceri" de la dubioase până la cele mai josnice?)[1].

După ce se arată ce și cui se vinde din averea națională, în art. 40 (ultimul al capitolului IV) se precizează ce se va face cu veniturile obținute în urma acestor vânzări, fiind împărțite proporțional cu "capitalul fiecăruia" astfel: 70% vor lua calea Fondului Proprietății de Stat și 30% pe cea a Fondurilor Proprietății Private, atunci când acestea din urmă se vor organiza. Deci, și în acest caz, nimic în mână cetățeanului român îndreptățit!

Capitolele V și VI au ca obiect modul de vânzare propriu-zisă a capitalului social al societăților comerciale, inclusiv al celor care dețin cel mai bun capital, fie sub formă de acțiuni (hârtii de valoare ce exprimă

[1] Ziarul "Adevărul", 15 iunie 1991.

dreptul de proprietate), fie ca active (fabrici, hoteluri, restaurante etc.). Articolele destinate acestei probleme, practic, nu aduc nimic nou, consfințesc doar ceea ce deja am văzut (de exemplu, statuarea dreptului de preemțiune, a "privilegiului legal").

Capitolul VII al legii este destinat atribuțiilor Agenției Naționale pentru Privatizare, organul guvernamental care se va ocupa de privatizare. Este lesne de observat că acesta este un "mamut hiperbirocratizat", dăruit însă cu puteri discreționare. De fapt, reprezintă încununarea concepției după care "totul se decide la centru", după cum de altfel a fost gândită şi elaborată întreaga lege. În acest sens, este suficient să ne referim la faptul că, Agenția Națională pentru Privatizare trebuie să-şi dea acordul pentru încheierea de către societățile comerciale a contractelor de asistență de specialitate pentru privatizare sau că asigură asistență de specialitate societăților comerciale implicate în procesul de privatizare. Este evident că, practic, Agenția se află în fața unor fenomene de masă formate din zeci şi chiar sute de mii de cazuri individuale! De câți specialişti este nevoie la nivelul întregii țări, pentru ca astfel de atribuții să fie traduse în fapt?

Dat fiind condițiile din țara noastră, se pune întrebarea de unde vor fi recrutați aceşti specialişti?

Modul de sancționare al infracțiunilor ce pot fi comise în procesul privatizării (Cap. VIII) este şi el pe măsura legii. Aşa, de pildă, dacă un cetățean român înstrăinează un certificat de proprietate (în valoare de 5000 lei) înainte de termenul stabilit de lege, este pasibil să plătească o amendă între 50.000 şi 100.000 lei, iar un angajat al Agenției Naționale pentru Privatizare sau al unei societăți comerciale care divulgă informații privitoare la vânzarea de acțiuni şi/sau active, ce pot atinge valori de miliarde de lei, va plăti o amendă cuprinsă între 150.000 şi 200.000 lei. (În acest fel nu se "încurajează" divulgarea de secrete comerciale?).

În ultimul capitol al legii ("Dispoziții finale") se arată că Fondul Proprietății de Stat – deşi, oficial, explicit, încă nu există – va fi reprezentat de Consiliile Împuterniciților Statului.

În art. 65, fără să se spună cine va hotărî dacă este necesar sau nu să se constituie "societăți comerciale care să aibă drept obiect de activitate promovarea sau accelerarea proceselor de restructurare economică şi privatizare a societăților comerciale cu capital de stat", se atribuie această sarcină Fondurilor Proprietății Private şi Fondului Proprietății de Stat.

Pentru a se putea vinde străinilor cât mai repede cel mai bun capital social al țării, în art. 67 se stipulează că aceştia pot, mai întâi, să cumpere şi

după aceea să li se elibereze certificatele de investitori, potrivit art. 21 al Legii nr. 35/1991.

Aşa cum este concepută, Legea privatizării lasă impresia unei legi antinaționale şi antipopulare. Primul aspect se observă, cu uşurință, din faptul că, pentru atragerea capitalului străin, s-a ales calea vânzării directe şi imediate, fără nicio restricție, a celui mai bun capital social al țării. Caracterul antipopular este explicat prin faptul că legea nu ia în considerare lipsa de capital a cetățenilor români pe piața titlurilor de valoare.

Considerăm că Legea privatizării trebuie să pornească de la alte premise, să se aibă în vedere, în permanență, realitățile prezente ale țării atât pe plan intern cât şi în relațiile cu economia mondială. Cu necesitate, ea trebuie să asigure şanse egale majorității cetățenilor oneşti ai României, din rândul cărora concurența să selecționeze pe acei întreprinzători de care avem nevoie, fără ca prin aceasta să se limiteze colaborarea cu întreprinzătorii străini. Atragerea de capital străin, cu siguranță mai bine decât orice organ de stat, o va asigura aceşti întreprinzători români, dacă vor fi cu adevărat liberi. Mai mult, practica demonstrează că aceasta este calea pe care chiar investitorii străini doresc să se implice în economia țării noastre.

Capitolul 4. Anteproiect: Legea privatizării

4.1. Expunere de motive

Marea Reformă, pe care poporul român şi-a propus să o înfăptuiască, într-un timp cât mai scurt şi cu costuri minime, presupune abordarea simultană a trei obiective: *1) social, 2) economic, 3) legislativ*. Aceasta înseamnă că tot ceea ce se gândeşte a se întreprinde pentru atingerea obiectivelor enunțate, trebuie conceput în aşa fel încât să aibă în centrul preocupărilor OMUL, cetățean al României, firescul vieții sale.

Se supune dezbaterii publice prezentul Anteproiect privind "Legea Privatizării", cu scopul de a se crea cadrul necesar participării tuturor specialiştilor autohtoni, a cetățenilor interesați să contribuie la scoaterea țării din fața dezastrului ce se prefigurează tot mai amenințător, la asigurarea condițiilor indispensabile creşterii calității vieții în România.

În acest Anteproiect se regăsesc o serie de elemente preluate din proiectele date publicității de diferite partide politice, organizații sau de către unii specialişti, precum şi un set de idei noi. Pe de altă parte, pentru a grăbi transformarea acestui Anteproiect în proiect de lege şi, mai apoi, în *lege*, este necesar ca un număr cât mai mare de organizații sindicale, partide politice, asociații etc., precum şi cetățeni în nume propriu să-şi facă cunoscut punctul de vedere.

Fără strădaniile noastre nu vom ieşi din situația grea în care ne aflăm. Deci în primul rând, *prin noi înşine*!

Țara noastră dispune de un real şi însemnat potențial de resurse umane şi materiale. În mod hotărâtor, însă, depinde de noi, de felul în care vom munci şi ne vom organiza viața socială, economică şi politică. Iată de ce, în acest context problematic, Reforma Economică se află în centrul preocupărilor noastre. Cum vom rezolva această problemă, cum vom asigura în fapt stimularea şi motivarea muncii, aşa va fi întreaga arhitectură a viitoarei noastre societăți!

Facem un *apel* către întreaga națiune:

CETĂȚENI AI ROMÂNIEI, PARTICIPAȚI CU TOATĂ PUTEREA FIINȚEI VOASTRE LA SALVAREA ȚĂRII, FIȚI ALĂTURI DE NOI, AJUTAȚI-NE CU VORBA ŞI FAPTA VOASTRĂ!

4.2. Legea privatizării

CAP. 1. DISPOZIȚII GENERALE

Art. 1. Întreaga avuție națională este gestionată de către stat, persoane fizice şi juridice, în condițiile prezentei legi.

Art. 2. Dreptul de proprietate acordă titularului exercitarea în interesul său a următoarelor prerogative: posesiunea, folosința şi dispoziționea. Aceste prerogative pot fi limitate, pentru interese personale locale şi/sau naționale, prin prevederi stabilite de lege. În România există două forme de proprietate: 1) proprietatea privată şi 2) proprietatea publică.

Art. 3. (1) Dreptul de proprietate privată este garantat şi apărat de stat sub formele de manifestare ale acestuia:

a) proprietatea individuală, b) proprietatea de grup (coproprietatea).

(2)Proprietatea de grup (coproprietate) este permisă, garantată şi apărată de stat şi atunci când se constituie cu participarea, în condițiile prezentei legi, a unei persoane fizice şi/sau juridice străine.

Art. 4. (1) Proprietatea publică se gestionează de organele administrative sub conducerea puterii executive (Guvernul).

(2) Modalitățile de exercitare a dreptului de proprietate asupra bunurilor administrate de stat (publice), precum şi regimul juridic al bunurilor care fac obiectul exclusiv al proprietății publice, se vor stabili printr-o lege specială.

CAP. 2. SCOPUL REFORMEI ŞI MIJLOACELE NECESARE ÎNFĂPTUIRII ACESTEIA

Art. 5. (1) Scopul reformei este creşterea calității vieții în România prin:

a) creşterea standardului de viață, prin satisfacerea într-un grad ridicat a nevoilor materiale şi spirituale ale tuturor categoriilor sociale;

b) protejarea mediului înconjurător (din punct de vedere ecologic) prin: supravegherea, îndrumarea, controlul şi cercetarea activității OMULUI; limitarea acțiunii distructive a factorilor naturali (prin îndiguiri, împăduriri etc.).

(2) Instaurarea principiilor democratice prin:

a) asigurarea democrației economice bazată pe preponderența proprietății private individuale şi de grup şi pe controlul activității economice a statului;

b) asigurarea separării puterilor în stat (legislativă, executivă, judecătorească);

c) stabilirea răspunderii organelor de stat pentru actele ce se răsfrâng asupra economiei.

Art. 6. Pentru realizarea scopului menționat, legea prevede:

(1) Crearea economiei de piață liberă prin:

– protejarea şi dezvoltarea micii proprietăți actuale;

– trecerea, într-o primă etapă, în mod gratuit a cel puțin 51% din patrimoniul public în proprietatea persoanelor îndreptățite, în sensul prezentei legi;

– pregătirea condițiilor trecerii altor componente ale patrimoniului public în proprietatea privată, pe măsură ce Guvernul va asigura utilitatea socială a acestora, cu excepțiile prevăzute de lege;

– atragerea capitalului străin.

(2) Elaborarea şi aplicarea unui sistem legislativ corespunzător.

(3) Lăsarea unei părți din patrimoniul public în gestiunea STATULUI, care va fi administrată de GUVERN, sub controlul PARLAMENTULUI. Periodic şi/sau la cererea PUTERII LEGISLATIVE, sub formă de raport, GUVERNUL va prezenta acesteia integritatea mijloacelor încredințate, precum şi eficiența cu care au fost utilizate mijloacele respective. Adoptarea Raportului Guvernului se va face pe baza Coraportului Înaltei Curți de Conturi. PARLAMENTUL va putea formula acțiune în justiție – în numele poporului român – împotriva acelora care au dat dovadă de incompetență şi rea credință în gestiunea patrimonialul public.

(4) Elaborarea şi aplicarea unui sistem național de educație necesar funcționării economiei de piață liberă, cu prioritate în domeniile:

– economic: - management;
- marketing;

– legislativ: - drept comercial;
- drept civil;
- drept financiar;

– progres ştiințifico-tehnic: - cercetare;
- producție;
- comerț;
- comunicații.

CAP. 3. EVALUAREA UTILITĂȚII SOCIALE A PATRIMONIULUI ÎNTREPRINDERILOR

Art. 7. (1) În termen de... zile de la data publicării prezentei legi, fiecare întreprindere cu capital integral sau parțial de stat sau cooperatistă va stabili utilitatea socială a patrimoniului propriu, în baza unei legi speciale.

(2) Prin utilitate socială se înțelege capacitatea patrimoniului întreprinderii de a crea mijloace necesare creşterii calității vieții.

(3) La stabilirea utilității sociale se vor avea în vedere următoarele criterii luate cumulativ în considerare:

– calitatea rezultatelor economico-financiare;

– raportul dintre dimensiunea patrimoniilor tuturor întreprinderilor de acelaşi profil şi cerințele pieței interne;

– dimensiunea şi stabilitatea segmentelor de piață externă;

– decalajul tehnologic şi managerial față de concurența externă;

– importanța pe care o are în viitoarea dezvoltare a economiei româneşti.

Art. 8. (1) Stabilirea utilității sociale se va face prin studii de fezabilitate realizate la nivelul fiecărei întreprinderi.

(2) Ministerele vor asigura realizarea studiilor de fezabilitate similare la nivelul subramurilor şi al ramurilor din sfera lor de competență.

(3) Realizarea studiilor de fezabilitate va fi efectuată de specialişti neimplicați direct în activitatea întreprinderilor şi ministerelor la care se referă studiile.

Art. 9. Ministerul Finanțelor, Ministerul Muncii şi Protecției Sociale, Agenția Națională pentru Privatizare, vor elabora schița metodologică de efectuare a studiilor de fezabilitate în termen de... zile de la data prezentei legi.

Art. 10. (1) Se constituie Comisia Națională de Trecere la Economia de Piață, organism de lucru al PARLAMENTULUI ROMÂNIEI, care va asigura validarea studiilor de fezabilitate şi va stabili întreprinderile care urmează:

– să facă obiectul privatizării directe în favoarea cetățenilor români;

– să devină regii autonome.

(2) Organizarea şi funcționarea Comisiei prevăzute la al.(1) vor fi reglementate printr-o lege care va fi promulgată în termen de... zile de la publicarea prezentei legi.

(3) Membrii Comisiei Naționale de Trecere la Economia de Piață sunt inamovibili şi vor fi numiți pentru o perioadă de 14 ani. Din momentul constituirii, Comisia Națională de Trecere la Economia de Piață intră în competența aparatului tehnic al Parlamentului.

(4) Pentru întreaga perioadă de activitate, precum şi pentru următorii 5 ani de la încetarea activității, membrilor Comisiei Naționale de Trecere la Economia de Piață li se interzice, sub incidența legii penale să beneficieze de rezultatele deciziilor la adoptarea cărora vor participa.

Art. 11. (1) Deciziile Comisiei Naționale de Trecere la Economia de Piață devin obligatorii pentru Agenția Națională pentru Privatizare.

(2) Agenția Națională pentru Privatizare va stabili pentru fiecare întreprindere:

– componența Comisiei la nivel de întreprindere, care va răspunde de desfăşurarea procesului de privatizare şi respectiv, de transformare în regie autonomă;

– programul de privatizare sau de transformare în regie autonomă.

(3) Comisia prevăzută în aliniatul (2) se va constitui din specialişti neimplicați direct în activitatea întreprinderii şi ministerului respectiv. Specialiştilor li se interzice pentru o perioadă de cel puțin 5 ani să beneficieze de rezultatele activității desfăşurate în cadrul Comisiei, în caz contrar intrând sub incidența legii penale.

Art. 12. Comisia Națională de Trecere la Economia de Piață va prezenta lunar PARLAMENTULUI, întrunit în sesiune ordinară, rapoarte privind stadiul şi perspectivele desfăşurării transferului de patrimoniu public în proprietate privată, transformării unor întreprinderi în regii autonome. Rapoartele vor conține obligatoriu elementele privind:

– stadiul elaborării studiilor de fezabilitate;

– deciziile luate privind transformarea întreprinderilor în societăți comerciale sau în regii autonome;

– stadiul transferului patrimoniului public în proprietatea privată.

CAP. 4. DELIMITAREA PATRIMONIULUI PUBLIC ŞI TRANSFERUL PĂRȚII DIN PATRIMONIUL NAȚIONAL ACTUAL CĂTRE PERSOANELE ÎNDREPTĂȚITE

Art. 13. (1) În administrarea GUVERNULUI, prin decizia PARLAMENTULUI, rămân următoarele elemente de patrimoniu național:

a) Patrimoniul Ministerului Apărării Naționale;

b) Patrimoniul CER;

c) Patrimoniul rezervațiilor naturale;

d) Clădirile declarate monumente istorice şi muzeele de artă;

e) Cursurile şi oglinzile naturale de apă;

f) Sistemul drumurilor publice;

g) Aeroporturile şi instalațiile aferente;

h) Patrimoniul Direcției Generale a Vămilor;

i) Patrimoniul Direcției Generale a Penitenciarelor;

j) Patrimoniul Ministerului Învățământului;

k) Patrimoniul Băncii Naționale;

1) Patrimoniul Ministerului Sănătății;

m) Patrimoniul instalațiilor publice;

n) Imobilele şi bunurile aferente ambasadelor;

o) Patrimoniul aferent serviciilor de poştă şi telecomunicații;

p) Patrimoniul întreprinderilor care, potrivit deciziei Comisiei Naționale de Trecere la Economia de Piață, în starea actuală nu au asigurată utilitatea socială.

(2) Guvernul poate propune PARLAMENTULUI trecerea la administrarea sa şi a altor bunuri.

(3) Valoarea netă de bilanț a elementelor precizate la art. 13 alin.(1) şi (2) se scade din valoarea patrimoniului național.

Art. 14. (1) Statul va reda, în mod gratuit, persoanelor îndreptățite capitalul care le-a aparținut înainte de promulgarea actelor legislative abuzive după 01 ianuarie 1948, precum şi o parte din patrimoniul creat după această dată, în conformitate cu prevederile prezentei legi.

(2) Prin persoană îndreptățită se înțeleg:

a) persoanele juridice care fac dovada, în condițiile legii, a deținerii unui patrimoniu înainte de promulgarea actelor legislative abuzive;

b) persoanele fizice care au fost proprietari de drept şi copiii lor sau moştenitorii rezervatari.

(3) În cazul în care capitalul unei persoane îndreptățite se poate identifica şi delimita precis de alte capitaluri, atunci, la cerere, îi va fi redat gratuit, ca atare, dacă prin aceasta nu se aduc prejudicii altor capitaluri personale sau indivizibile de interes național sau local.

Art. 15. (1) În agricultură şi silvicultură, redarea gratuită a suprafețelor de teren se va face astfel:

(2) Unei persoane juridice i se va restitui cel mult 50 ha teren agricol şi/sau silvic din suprafața posedată anterior în zona în care a fost amplasată sau, dacă nu este posibil, în alte zone.

(3) Dacă o persoană juridică a avut, în total, mai puțin de 50 ha şi o parte nu i se poate restitui, atunci, pentru aceasta va fi despăgubit potrivit prezentei legi.

(4) Unei singure persoane fizice îndreptățită, i se vor restitui:

a) cel mult 3 ha, dacă suprafața respectivă se află pe raza unei localități urbane sau suburbane;

b) cel mult 10 ha, dacă suprafața respectivă se află pe raza unei localități rurale.

(5) Dacă o persoană fizică îndreptățită a avut mai puțin de 3 ha, respectiv 10 ha, şi o parte nu i se poate restitui, atunci pentru aceasta va fi despăgubită potrivit prezentei legi.

Art. 16. (1) În celelalte ramuri de activitate, redarea capitalului persoanelor îndreptățite se face cu respectarea următoarelor dispoziţiuni:

(2) Unei persoane juridice îndreptățite i se va restitui gratuit obiectul proprietății sale, dacă acesta există ca atare şi nu se aduc prejudicii altor capitaluri personale sau de interes național sau local, precum şi dacă valoarea netă de bilanț a acestuia este de cel mult 50 milioane lei.

(3) Dacă o persoană juridică solicită un obiect al proprietății a cărui valoare netă de bilanț este mai mică de 50 milioane lei şi o parte nu i se poate restitui, atunci, pentru aceasta va fi despăgubită potrivit prezentei legi.

(4) Unei persoane fizice îndreptățite:

a) i se va restitui gratuit obiectul – sau obiectele – proprietății sale, dacă acesta există ca atare şi nu se aduc prejudicii altor capitaluri personale sau de interes național sau local, precum şi dacă valoarea respectivă este de cel mult 5 milioane lei;

b) pentru partea de proprietate ce nu i se poate restitui în natură unei persoane fizice, aceasta va fi despăgubită potrivit prezentei legi.

Art. 17. În cazul altor obiecte ale proprietății:

a) obiectele de artă, cultură, bijuterii de familie şi altele asemănătoare acestora, se redau persoanelor îndreptățite în natură sau prin restituirea valorii acestora pe baza unei evaluări oficiale actualizată;

b) sumele de bani confiscate pe nedrept, prin hotărâri judecătoreşti, potrivnice principiilor generale ale ordinei de drept, se restituie proprietarilor de drept prin indexarea acestora, dar nu mai mult de 5 milioane lei, inclusiv valoarea altor obiecte, altele decât cele precizate în alineatul precedent.

Art. 18. Partea care rămâne din patrimoniul național, după scăderea valorii patrimoniului determinat potrivit art. 15, 16 şi 17, reprezintă partea care urmează să fie redată gratuit persoanelor îndreptățite, altele decât cele prezente la art. 15, 16 şi 17, potrivit prezentei legi.

CAP. 5. EMITEREA. "BONURILOR DE VALOARE"

Art. 19. (1) Banca Națională a României va emite BONURI DE VALOARE, cu o valoare nominală de bază de 5.000 lei.

(2) Numărul total de BONURI DE VALOARE ce se vor emite se determină raportând valoarea întregului patrimoniu național la 5.000 lei.

CAP. 6. REPARTIZAREA "BONURILOR DE VALOARE"

Art. 20. (1) Din numărul total de BONURI DE VALOARE, se va încredința STATULUI numărul de Bonuri de Valoare corespunzător părții din patrimoniul ce urmează să fie administrat de GUVERN, potrivit legii.

(2) Din numărul total de Bonuri de Valoare se va reține numărul necesar de Bonuri de Valoare cu care se vor despăgubi persoanele îndreptățite conform art. 14, în cazul în care nu se poate restitui capitalul lor ca atare, potrivit art. 15, 16 şi 17 din prezenta lege.

(3) Ceea ce rămâne reprezintă numărul Bonurilor de Valoare corespunzător părții din patrimoniul național ce urmează a fi redată, în mod gratuit, persoanelor îndreptățite, altele decât cele precizate în art. 15, 16 şi 17, în sensul prezentei legi.

CAP. 7. PERSOANELE FIZICE CE POT PRIMI GRATUIT "BONURI DE VALOARE" PENTRU PARTEA DIN PATRIMONIUL NAȚIONAL RĂMASĂ ÎN ACEST SCOP

Art. 21. (1) Primesc gratuit Bonuri de Valoare persoanele fizice de cetățenie română, care îndeplinesc cel puțin una din următoarele condiții:

a) în perioada 01.01.1948-31.12.1989 au încasat salarii licite, alte venituri şi avantaje conform legii, care au fost date publicității; au fost salariate după rețele comune, nedate publicității, aplicate întregului personal al Ministerului Apărării Naționale;

b) au încasat salarii ilicite, alte venituri şi avantaje dar fac dovada că au inițiat sau au participat la acțiuni anticomuniste sau au contribuit la identificarea informatorilor fostei Securități a Statului sau celor care au exercitat prerogative ale puterilor Statului în timpul regimului comunist, precum şi dacă, din proprie inițiativă, au recunoscut că au fost informatori;

c) sunt orfani minori sau orfani fără surse de întreținere;

d) au rămas handicapați în urma participării la Revoluția din 16-22 Decembrie 1989;

e) sunt rude de gradul unu al eroilor decedați în Revoluția din 16-22 Decembrie 1989 sau pensionari de urmaşi ai acestora;

f) au avut calitatea de "deținut politic" în perioada 01.03.1945-21.12.1989;

g) sunt veterani de război

(2) Nu pot primi BONURI DE VALOARE persoanele care au săvârşit una din următoarele fapte: delapidare, furt, tâlhărie, distrugere cu intenție, înşelăciune, gestiune frauduloasă, abuz de încredere comis în dauna avutului obştesc sau particular, speculă, omor, omor calificat, omor deosebit de grav, viol, luare de mită, arestare nelegală şi cercetare abuzivă, infracțiuni contra păcii şi omenirii.

CAP. 8. ATRIBUIREA "BONURILOR DE VALOARE"

Art. 22. (1) Banca Națională a României va preda Guvernului, sub semnătură, numărul de Bonuri de Valoare corespunzător valorii nete de bilanț a patrimoniului pe care urmează să-l administreze.

(2) Câte o copie de pe documentul constatator se va depune la PARLAMENT, CURTEA SUPREMĂ DE JUSTIȚIE şi ÎNALTA CURTE DE CONTURI.

(3) GUVERNUL va depune la PARLAMENT, CURTEA SUPREMĂ DE JUSTIȚIE şi ÎNALTA CURTE DE CONTURI, în primele 20 de zile ale fiecărui trimestru, un raport privind "Situația la zi a integrității patrimoniului încredințat", rezultatele economice obținute, precum şi modul în care acestea au fost utilizate.

La cererea PARLAMENTULUI, acest lucru se poate face şi la altă dată din trimestru.

(4) GUVERNUL nu poate înstrăina, sub nicio formă, părți din patrimoniul încredințat fără avizul CURȚII SUPREME DE JUSTIȚIE şi aprobarea PARLAMENTULUI.

(5) Pentru Bonurile de Valoare primite, GUVERNUL va emite "OBLIGAȚIUNI", cu o valoare nominală de 5000 lei.

(6) GUVERNUL va depune OBLIGAȚIUNILE emise, spre păstrare, la Banca Națională a României.

Art. 23. Banca Națională a României împreună cu Ministerul Finanțelor vor distribui Bonuri de Valoare persoanelor juridice îndreptățite, definite potrivit art. 14 alin. (2) lit. (a), până la concurența capitalului ce trebuie restituit acestora potrivit art. 15 alin. (2) şi (3), art. 16 alin. (2) şi (3) şi art. 17 lit. (a) şi (b), pe baza actelor legale prezentate de fiecare persoană juridică în parte.

Art. 24. Banca Națională a României împreună cu Ministerul Finanțelor vor distribui Bonuri de Valoare persoanelor fizice îndreptățite, definite potrivit art. 14 alin. (2) lit. (b), până la concurența capitalului ce trebuie restituit acestora potrivit art. 15 alin. (4), art. 16 alin. (4) şi art. 17 lit. (a) şi (b), pe baza actelor legale prezentate de fiecare persoană fizică în parte.

Art. 25. (1) Banca Națională a României împreună cu Ministerul Finanțelor vor distribui Bonuri de Valoare persoanelor fizice îndreptățite potrivit art. 21.

(2) Persoana fizică de cetățenie română care poate primi Bonuri de Valoare potrivit art. 21 va depune, în termen de 60 de zile de la data

publicării prezentei legi, la Sucursala Băncii Naționale teritoriale în raza căreia domiciliază, copii după acte din care să rezulte:

- numărul total al anilor de muncă;
- numărul anilor de muncă în care a primit salariu ce nu a fost dat publicității;
- ultima şcoală absolvită;
- că este minoră-orfană sau fără surse de întreținere;
- că a rămas handicapată în urma participării la Revoluția din 16-22 Decembrie 1989;
- că este moştenitoare, în sensul prezentei legi, a unui erou decedat în Revoluție sau pensionar de urmaş al acestuia;
- că a avut calitatea de "deținut politic" în perioada 01.01.1945-22.12.1989;
- că este veteran de război;
- că nu a săvârşit niciuna din faptele precizate la art. 21 alin. (2).

(3) La actele menționate mai sus se va adaugă o declarație că nu a fost informator în sensul art. 21 lit. (b) sau că, dacă a fost, a mărturisit acest lucru din proprie inițiativă.

(4) În baza actelor de la aliniatele (2) şi (3) se identifică numărul persoanelor fizice îndreptățite să primească Bonuri de Valoare ce reprezintă contravaloarea părții din patrimoniul național determinată potrivit art. 20 alin.(3), care urmează să fie distribuită.

(5) Pentru fiecare persoană care îndeplineşte una din condițiile precizate la art. 21 lit. (c, d şi e) se acordă Bonuri de Valoare în valoare de 200.000 lei, fără afectarea altor drepturi.

(6) Din valoarea de bilanț a părții din patrimoniul național, determinată potrivit art. 20 alin. (3), se scade suma ce rezultă din adunarea valorii Bonurilor de Valoare acordate persoanelor îndreptățite, potrivit alin. (5) de mai sus.

(7) Din totalul numărului de Bonuri de Valoare ce reprezintă partea din patrimoniul național ce urmează să fie distribuit, 5% se lasă în păstrare la Banca Națională, ca "fond de rezervă" pentru corectarea unor eventuale erori. Soldul acestui fond va fi preluat la Bugetul de Stat după încheierea operațiunilor pentru care a fost destinat în vederea constituirii unui fond pentru sprijinirea întreprinzătorilor particulari.

(8) Drepturile fiecărei persoane îndreptățite se vor stabili în funcție de o limită etalon, echivalentă cu drepturile ce se cuvin unei persoane fără studii sau cu studii elementare pentru un singur an de activitate.

(9) Atribuirea efectivă de Bonuri de Valoare unei persoane se face prin luarea în considerare a numărului de ani lucrați pentru care a primit salariul licit, din care se scade dublul anilor pentru care a primit salariul ilicit.

(10) Pentru fiecare Bon de Valoare atribuit unei persoane fără studii sau cu studii elementare, se vor atribui 2 Bonuri de Valoare unei persoane cu studii medii (liceale şi profesionale), 3 Bonuri de Valoare pentru o persoană cu studii superioare şi 4 Bonuri de Valoare pentru o persoană cu titlu ştiinţific. Nu se recunosc actele eliberate de şcolile patronate de p.c.r.

(11) Pentru persoana care face dovada că a fost "deținut politic", fiecare an de detenție se consideră trei ani de muncă în care s-a încasat salariul licit.

(12) Dacă dublul anilor în care o persoană a încasat salariul ilicit, adică fără temei legal dat publicității, precum şi alte avantaje, nefăcute publice, este mai mare decât numărul anilor în care a încasat un astfel de salariu, diferența se constituie în "datorie către stat". Această datorie va fi recuperată potrivit legislației în vigoare şi se va adăuga fondului pentru sprijinirea întreprinzătorilor particulari.

(13) Pentru anii lucrați în CAP, un țăran va primi 20% din valoarea Bonurilor de Valoare ce i s-ar cuveni dacă acelaşi număr de ani ar fi lucrat în alte domenii ca muncitor cu studii elementare sau fără studii.

(14) Pentru anii în care un țăran a plătit impozit, taxe şi a dat "cote" la Stat în calitate de "țăran necooperativizat", va primi 10% din valoarea Bonurilor de Valoare ce i s-ar cuveni dacă aceşti ani i-ar fi lucrat în alte domenii ca muncitor cu studii elementare sau fără studii.

(15) Pentru anii lucrați în cooperative meşteşugăreşti sau în alte întreprinderi asemănătoare cu statut de salariat, în afara părților sociale ce i se cuvin de drept, va primi şi 10% din valoarea Bonurilor de Valoare ce i s-ar cuveni dacă ar fi lucrat în alte domenii.

(16) O persoană care a fost salariată la CAP poate alege între statutul persoanei salariate din întreprinderile de stat sau cel al unei persoane membru al CAP, cu consecințele ce decurg din aceasta, potrivit prezentei legi.

CAP. 9. FOLOSIREA "BONURILOR DE VALOARE"

Art. 26. (1) Bonurile de Valoare pot fi folosite de persoanele fizice în a căror posesie se află numai pentru cumpărarea de ACȚIUNI, sub formă de ACTIVE FINANCIARE (hârtii de valoare care, într-o formă sau alta, exprimă dreptul de proprietate) şi/sau ACTIVE REALE (mijloace de producție necesare desfăşurării unei activități legale, precum şi locuințe din fondul

locativ de stat), prin licitație publică, înregistrați la Ministerul Finanțelor, la care adjudecarea se face, în exclusivitate, prin plata în Bonuri de Valoare. La aceste licitații nu pot participa persoanele juridice de stat sau reprezentanți ai acestora.

(2) Persoanele fizice pot înstrăina Bonurile de Valoare numai după un an de la data dobândirii acestora altor persoane fizice, cu condiția ca acestea şi fie de cetățenie română şi să fi muncit cel puțin 5 ani în România în perioada 1945-1990. Vânzarea va fi înregistrată la filialele sau sucursalele Băncii Naționale a României.

(3) GUVERNUL nu poate să facă nicio tranzacție, de nicio natură, cu Bonurile de Valoare încredințate. Orice caz de excepție se va rezolva numai cu avizul CURȚII SUPREME DE JUSTIȚIE şi cu aprobarea PARLAMENTULUI.

Art. 27. (1) Până în ziua... luna... anul 1992, posesorii de Bonuri de Valoare le vor transforma în ACȚIUNI, prin acte de vânzare-cumpărare, conform art. 26 alin. 1.

(2) Bonurile de Valoare netransformate în ACȚIUNI, până la data de mai sus inclusiv, vor fi retrase de către GUVERN, prin filialele şi/sau sucursalele Băncii Naționale a României.

(3) ACȚIUNILE echivalente Bonurilor de Valoare rămase netransformate se vor vinde, necondiționat, prin licitații publice, înregistrate la Ministerul Finanțelor.

(4) Sumele de bani rezultate din aceste licitații se pun la dispoziția Ministerului Muncii şi Protecției Sociale, în vederea folosirii lor în acțiuni cu caracter social, cu acordul prealabil al PARLAMENTULUI.

CAP. 10. DISPOZIȚII FINALE ŞI TRANZITORII

Art. 28. (1) În termen de 30 zile de la data publicării prezentei legi se vor stabili prețuri orientative pentru toate categoriile de suprafețe de teren şi bogățiile cunoscute ale subsolului pe localități, zone geografice şi condiții pedoclimatice de către o Comisie Națională formată din specialişti.

(2) În fiecare localitate se va afişa, în locuri vizibile şi intens frecventate, lista cu prețurile fiecărui tip de teren.

Art. 29. (1) Persoanele care locuiesc în localități rurale sau suburbane au drept de preemțiune să cumpere teren pe Bonuri de Valoare dacă nu au teren sau au mai puțin de 5.000 mp, la prețuri orientative stabilite conform prezentei legi.

(2) Cu Bonuri de Valoare pot cumpăra teren conform aliniatului precedent, în suprafață de 5.000 mp, persoanele care nu au nicio suprafață

de teren, în afara celui care este casa şi anexele gospodăreşti pe o suprafață de cel mult 300 mp. La fel pot cumpăra teren persoanele care au mai puțin de 5.000 mp teren agricol până la întregirea suprafeței de 5.000 mp.

(3) Suprafețele de teren rămase disponibile, după 6 luni de la data atribuirii Bonurilor de Valoare, se vor vinde la licitații publice numai pe Bonuri de Valoare, în mod necondiționat. Statul sau reprezentanți ai săi nu pot participa la aceste licitații.

Art. 30. (1) Agenția Națională de Privatizare va fi subordonată GUVERNULUI va elabora metodologia de aplicare a prezentei legi şi va raporta trimestrial în primele... zile prin Comisia Națională de Trecere la Economia de Piață, despre modul de aplicare a prezentei legi.

(2) GUVERNUL va pregăti şi va efectua întreaga activitate premergătoare datei de începere a licitațiilor publice pe bază de Bonuri de Valoare.

(3) Până la transformarea întreprinderilor de stat şi cooperatiste în societăți comerciale, GUVERNUL va asigura buna funcționare a acestora.

(4) După transformarea întreprinderilor de stat în societăți comerciale, rolul GUVERNULUI se diminuează pe măsură ce ACȚIUNILE acestora intră în proprietatea persoanelor particulare.

(5) Din momentul în care cel puțin 51% din ACȚIUNI se află în proprietatea persoanelor particulare, societatea comercială va fi condusă de un Consiliu de administrație, ales de acționari, printre care se află şi Statul, cu drepturile pe care i le dă pachetul de ACȚIUNI pe care îl mai deține.

Art. 31. Persoanele care sunt în situația de a nu mai putea să întreprindă afaceri pe cont propriu sau în asociere cu alte persoane vor schimba Bonurile de Valoare, pe care le posedă, în OBLIGAȚIUNI, în cel mult 30 de zile de la data primirii lor. Numai acestor persoane (pensionari de boală, minori, pensionari de limită de vârstă, handicapați, invalizi şi veterani de război); la cerere, li se vor vinde OBLIGAȚIUNI.

Art. 32. (1) Întreprinderile date în administrarea GUVERNULUI care, la data Reformei, erau nerentabile, potrivit art. 11 din prezenta lege, dar între timp au fost făcute rentabile, vor fi privatizate.

(2) OBLIGAȚIUNI reevaluate la prețul zilei, în valoare egală cu valoarea patrimonialul întreprinderilor devenite rentabile, se vor distribui gratuit persoanelor îndreptățite, potrivit art. 25 alin.(l, 2 şi 3).

Art. 33. Ministerul Finanțelor împreună cu Banca Națională a României vor organiza BURSA (DE VALORI şi MĂRFURI), astfel încât la

data prevăzută de lege privind începerea transformării Bonurilor de Valoare în ACȚIUNI, aceasta să fie deschisă.

Art. 34. Prejudiciile produse economiei naționale prin construirea şi menținerea unor întreprinderi nerentabile, poluante datorită nerespectării prevederilor legii, vor fi acoperite din patrimoniul fostului p.c.r.

Art. 35. Se abrogă Decretul-lege nr. 54/1990, Legea nr. 15/1990, precum şi orice alte dispoziţiuni contrare prezentei legi.

Art. 36. Prezenta lege intră în vigoare la 30 de zile de la data publicării ei în Monitorul Oficial.

4.3. Adnotări şi comentarii la ANTEPROIECTUL privind "Legea privatizării"

Art. 1. – **Prin avuție națională** se înțelege totalitatea bunurilor materiale şi spirituale de care dispune un popor la un moment dat. Din această definiție rezultă că aparțin unui popor nu numai bunurile materiale şi spirituale pe care le-a făcut generația în viață, ci şi cele făcute de generațiile anterioare. Aceste bunuri se află atât în administrația statului, cât şi în proprietatea unor persoane fizice sau juridice. Indiferent însă de cine administrează şi foloseşte aceste bunuri, trebuie să respecte reglementările ce decurg din prezenta lege.

Art. 2. – În acest articol al ANTEPROIECTULUI Legii privatizării se face precizarea că în România nu pot exista decât două forme de proprietate şi anume: 1) **proprietatea privată, care se poate manifesta fie ca proprietate individuală, fie ca proprietate de grup (doi şi mai mulți asociați – coproprietari)** şi 2) **proprietate publică ceea ce în fapt reprezintă administrația de stat, gestiunea statului**.

O persoană fizică sau juridică îşi poate manifesta calitatea de proprietar real asupra unui bun numai dacă exercită atributele dreptului de proprietate. Dacă, de exemplu, în cazul proprietății private individuale, proprietarul poate manifesta deplin toate atributele dreptului de proprietate fără nicio "aprobare" specială, în ceea ce priveşte proprietatea publică, lucrurile nu pot să se prezinte identic, în adevăratul înțeles al cuvântului. Şi aceasta pentru mai multe motive. Este suficient să ne amintim că statul nu poate dispune de lucrurile pe care le administrează fără ca, în cele din urmă, să răspundă în fața adevăratului proprietar: poporul! În foarte multe situații, nici nu le poate folosi în exclusivitate după voia sa. Iar uzufructul nu-l poate dirija numai cum socoteşte el. Iată de ce s-a simțit nevoia de a se

preciza ce trebuie să se înțeleagă prin această proprietate "publică", adică a poporului.

Art. 3. – Indiferent de felul concret în care se manifestă calitatea de proprietar privat – individual sau de grup, asociativă (coproprietate) – statul este obligat să garanteze şi să apere proprietatea privată la fel ca şi pe cea publică. Se impune atenției faptul că acest lucru este perfect valabil şi în cazul în care este vorba de o persoană fizică şi/sau juridică străină. Prin aceasta, legea arată că investitorii străini sunt apărați, la fel ca cei autohtoni, fără niciun fel de deosebire.

Art. 4. – Guvernul, adică puterea executivă, în numele statului, gestionează o parte din avuția națională. Date fiind atât complexitatea cât şi profunzimea atribuțiilor ce se conferă Guvernului, acestea formează obiectul unei "legi speciale". Este necesar să se atragă atenția că această lege specială trebuie astfel concepută, elaborată şi aplicată încât să respecte condițiile "Legii Privatizării". De altfel, nicio lege, hotărâre sau dispoziție, indiferent de organul care o emite, nu va putea să se îndepărteze de la litera şi spiritul Legii Privatizării, deoarece, deocamdată, această lege este "constituția" vieții economice a țării noastre.

Art. 5. – Scopul Legii Privatizării este enunțat concis, lapidar şi clar. În mod firesc se precizează că, în esență, se urmărește creşterea "calității vieții" în România. Cum, însă, această categorie economico-socială este confuz prezentată în literatura de specialitate, pe bună dreptate, s-a găsit de cuviință să se arate, cât mai limpede, ce se înțelege prin calitatea vieții.

Într-adevăr, calitatea vieții se află la intersecția nivelului de trai material şi spiritual cu calitatea mediului de existență, în condițiile prezenței democrației (demos = popor, kratos = putere). Or, din punctul de vedere al Legii Privatizării, Marea Reformă în România impune, pe primele planuri, "Reforma Economică" care, la rândul său, nu poate fi concepută decât pe baza reinstaurării proprietății private în toate drepturile sale. Mai este de reținut faptul că democrația economică se asigură prin existența unui factor obiectiv fundamental: preponderența proprietății private. Dar, oricât de important ar fi acest factor, prin simpla sa prezență nu este suficient pentru definirea scopului, propus. Din această cauză, legiuitorul adaugă principiul separării puterilor în stat: totală independență pentru puterea legislativă, pentru cea executivă, precum şi pentru puterea judecătorească. Dacă se asigură o reală separare a puterilor în stat, atunci, fiecare putere îşi poate exercita prerogativele fără să suporte vreo influență de la celelalte puteri dar, în acelaşi timp, să fie supusă unui control riguros.

Art. 6. – Pentru atingerea unui scop atât de nobil, cum este cel pe care şi l-a propus România să-l atingă în cadrul Marii Reforme, legea, deşi în mod sintetizat, evidenţiază mijloacele ce trebuie "confecţionate" şi folosite în perioada prezentă şi de perspectivă. În primul rând, se pune problema reconstruirii economiei de piaţă liberă, prin menţinerea şi/sau trecerea în mod gratuit a cel puţin 51% din patrimoniul naţional[1], în proprietatea privată a persoanelor îndreptăţite.

Pentru ca o persoană să fie considerată îndreptăţită trebuie să îndeplinească condiţiile prezentei legi. Realizarea preponderenţei proprietăţii private este o condiţie necesară dar nu şi suficientă. Din aceasta cauză, legea prevede ca, în acelaşi timp, să se elaboreze şi, bineînţeles, să se aplice un nou sistem legislativ (Codul comercial, Legea societăţilor comerciale, setul de legi financiar-bancare, legea concurenţei loiale etc.), pe măsura acestei noi stări de fapt.

Să mai observăm că STATUL este direct şi nemijlocit implicat în construirea economiei de piaţă liberă particulară, dar, de această dată, ca un întreprinzător căruia îi revin, însă, nu numai drepturi specifice, dar şi obligaţii deosebite. GUVERNUL (adică puterea executivă) nu mai poate avea calitatea de proprietar absolut, ci pe cea de administrator împuternicit să execute prerogativele pe care i le acordă poporul – adevăratul proprietar de drept al patrimonialul naţional – prin PARLAMENT în faţa căruia prezintă rapoarte **pentru ceea ce face**.

Realitatea zilelor de după Revoluţia din Decembrie 1989 demonstrează că "paguba" adusă naţiunii noastre, în ceea ce se numeşte "educaţie în sens larg", este foarte mare pe unele din laturile acesteia. Iată de ce, prin lege, se impune "elaborarea şi aplicarea unui sistem naţional de educaţie" în cadrul căruia, pe primele locuri să se afle şi problemele care privesc economia, legislaţia, tehnica şi informatica. Toate acestea reprezintă o necesitate atât de evidentă încât, acum şi aici nu se insistă asupra lor.

Art. 7. – În alin. (1) al art. 7 se pune problema ca, pentru fiecare întreprindere, să se stabilească **"utilitatea socială a patrimoniului"** pe care îl deţine. Pentru ca acest nou "indicator" să fie înţeles se arată, în alineatul următor, că de fapt prin **"utilitate socială"** a patrimoniului unei întreprinderi se înţelege capacitatea, posibilitatea acestuia de a contribui prin rezultatele obţinute, la atingerea scopului fundamental al Reformei,

[1] Prin patrimoniu naţional se înţelege totalitatea drepturilor şi obligaţiilor unei ţări care pot fi evaluate în bani, precum şi a bunurilor la care acestea se referă.

adică la creşterea calităţii vieţii în România. Evaluarea acestui "indicator" nu trebuie să se cantoneze în rigurozitatea, bunăoară, specifică raportărilor financiar-contabile. Aşa, de exemplu, este cazul imaginii "adevărului" care se poate obţine despre "valoarea netă de bilanţ" a mijloacelor de producţie.

Dacă, aşa cum se poate în prezent, această valoare netă nu se va abate să zicem cu mai mult de ±5% faţă de valoarea reală (valoarea economică recunoscută pe piaţă), va fi foarte bine. Imaginea corectă a valorii economice se va obţine chiar în pragul "pieţei libere" aşa după cum se va vedea în capitolul "Folosirea Bonurilor de Valoare". Şi acest lucru se va petrece când vor intra în joc "raportul cerere-ofertă", "legea profitului mijlociu" ş.a.m.d., adică atunci când vor începe să intre în "funcţiune", în mod legal, regulile economiei de piaţă liberă, pârghiile economice specifice acesteia. Deci, să lăsăm acest lucru, cu toată încrederea pe care ne-o dă teoria şi practica, pe seama celui mai bun "planificator" numit "jocul pieţei".

Ceea ce trebuie reţinut în mod special din acest articol se află în conţinutul celui de-al treilea alineat. Este vorba de criteriile ce se impun a fi luate în considerare, cumulativ, când se hotărăşte dacă o întreprindere sau alta este utilă, în raport cu scopul fundamental al Marii Reforme.

Prima întrebare ce se iveşte este următoarea: de ce cumulativ? După cum se observă, legea ia în considerare cinci criterii. Cerându-se ca aceste cinci criterii să fie luate în considerare cumulativ, de fapt, se impune ca atunci când se analizează şi, în consecinţă, se decide starea unei întreprinderi, acest lucru să fie un rezultat al abordării globale şi nu îngust prin prisma unei aprecieri mai mult sau mai puţin sectoriale (de exemplu, rentabilitatea).

Iată ce trebuie urmărit prin fiecare criteriu în parte şi prin toate la un loc. Privitor la calitatea rezultatelor economico-financiare dacă ar fi să ne limităm la unul din cei mai sintetici indicatori, ca cel amintit mai înainte, rentabilitatea, atunci metodologia "clasică" de calcul trebuie modificată substanţial. După cum se ştie, "cineva" avea grijă ca o întreprindere să nu fie prea rentabilă, în sensul consacrat al termenului, deoarece trebuia ca oamenii de acolo să nu poată pretinde şi, mai ales, să obţină venituri pe măsură. În consecinţă s-au elaborat mijloacele "legale" prin care cei însărcinaţi cu supravegherea fenomenului, să poată acţiona după "voia marelui stăpân". Mai întâi, la centru se stabilea impozitul pe circulaţia mărfurilor (ICM) în aşa fel încât întreprinderea să rămână, în cel mai bun caz, cu un minimum de beneficiu. Dacă, însă, pe parcursul execuţiei planului aceasta reuşea să facă unele economii şi astfel să-şi crească beneficiul,

"supraveghetorii" din eşalonul local stabileau cota de "prelevări din producţia netă", adică legea le dădea voie să ia pentru buget din beneficiu şi fondul de salarii. Aşa că, oricât de rentabilă ar fi fost o întreprindere, pe cale "legală" era adusă în situaţia de a fi nerentabilă. Şi pentru a putea continua să existe, trebuia să apeleze la împrumuturi, desigur, tot la "stăpân".

Rezultă aşadar că, dacă se doreşte să se calculeze gradul real de rentabilitate al unei întreprinderi, atunci trebuie să se ţină seama de astfel de aspecte.

Desigur că cele câteva cuvinte referitoare la rentabilitate au nu numai rostul de a exemplifica unele laturi ale problemei rezultatelor economico-financiare, ci şi pe acela de a sublinia necesitatea elaborării unor metodologii adecvate realităţilor noastre. În absenţa acestora, tranziţia de la totalitarism la democraţie va fi costisitoare, dureroasă şi, ceea ce este cel mai grav, de lungă durată.

Propunându-se ca să se aibă în vedere gradul de satisfacere a cerinţelor pieţei interne, de fapt se cere ca atunci când se va decide asupra utilităţii sociale, a unei întreprinderi să se ţină seama şi de posibilităţile de suplinire a ei, de exemplu pe calea importurilor în condiţii avantajoase, atât economice cât şi sociale.

Un alt criteriu ce trebuie avut în vedere îl reprezintă raporturile prezente şi de perspectivă, pe care întreprinderea le are cu piaţa externă. Adică, e necesar să se stabilească dacă are segmente sigure, stabile pe piaţa externă, astfel încât să-i permită să-şi elaboreze programe de viitor pentru existenţa şi dezvoltarea sa.

De asemenea, se impune evaluarea nivelului tehnologic al întreprinderii în raport cu ceea ce se practică pe plan mondial, pentru a se putea determina locul în care se află şi, în consecinţă, ce trebuie făcut faţă de concurenţă. La fel se pune problema şi în ceea ce priveşte situaţia managerială a întreprinderii.

În sfârşit, dar nu în cele din urmă, se cere a fi luată în considerare şi importanţa pe care o are întreprinderea în viitoarea dezvoltare a economiei noastre. Fără îndoială că acest criteriu este de mare importanţă deoarece, prin definiţie, presupune grija faţă de ziua de mâine a ţării.

Art. 8. – În acest articol se fac precizări cu privire la obligativitatea întreprinderilor de a purcede la efectuarea unui studiu de fezabilitate, precum şi a ministerelor de a asigura coordonarea acestor studii pe ramuri şi subramuri de activitate. De reţinut că, la efectuarea studiului fezabilităţii unei întreprinderi, vor fi implicaţi specialişti care nu au legături directe cu

întreprinderea sau ministerul la care se referă studiul. Aceasta înseamnă că, prin lege, pot participa la evaluarea fezabilității persoane obiective, neinteresate să minimizeze sau să maximizeze un aspect sau altul al studiului.

Art. 9. – Pentru a se asigura posibilitatea efectuării unor analize comparative, precum şi pentru a uşura desfăşurarea acestei ample activități, se nominalizează organismele cărora le revine sarcina ca, în termen de... zile să elaboreze o schiță metodologică de realizare a studiilor de fezabilitate.

Art. 10. – Legea hotărăşte constituirea unui organism de lucru al PARLAMENTULUI, numit COMISIA NAȚIONALĂ DE TRECERE LA ECONOMIA DE PIAȚĂ.

Acestei comisii îi revin două sarcini imediate deosebit de însemnate:

1) să aprobe studiile de fezabilitate şi

2) să decidă care întreprinderi vor fi supuse privatizării şi care vor fi transformate în regii autonome.

În mod firesc, în alineatul (3) al aceluiaşi articol se stipulează că membrii acestei comisii sunt inamovibili, adică odată desemnați nu pot fi nici mutați, nici destituiți o anumită perioadă de timp, în cazul nostru 14 ani. Acest număr este fixat avându-se în vedere că, la noi, distanța dintre două legislaturi este de 5 ani şi nicio persoană nu poate fi aleasă succesiv mai mult de două legislaturi. Pe de altă parte, aceste persoane intră sub incidența legii penale dacă, atât în timpul celor 14 ani cât şi încă 5 ani după, vor beneficia de deciziile pe care le-au luat în calitate de membrii ai comisiei (alineat (4)).

Dacă o persoană, de pildă preşedintele țării, va fi în funcție două legislaturi succesive, atunci un specialist, membru al amintitei comisii va funcționa şi sub preşedinția celui care urmează chiar dacă este desemnat din primul an al celei dintâi legislaturi. În acest fel, pe de o parte, voința primului preşedinte – evident, privită prin prisma elementelor subiective – nu se poate extinde peste voința succesorului său, iar pe de altă parte, voința acestuia din urmă nu poate modifica hotărârea predecesorului său.

Trebuie observat că ideea de bază ce se degajă din adoptarea unei astfel de proceduri, în mod clar, o reprezintă grija de a scoate persoanele ce dețin funcții înalte de stat în afara oricăror suspiciuni, precum şi în afara tentațiilor ce pot apărea în timpul exercitării unei astfel de funcții.

Art. 11. (1) Se arată că hotărârile Comisiei Naționale de Trecere la Economia de Piață, în mod obligatoriu, vor fi traduse în fapt de către Agenția Națională pentru Privatizare, care va stabili comisiile pe întreprinderi, în vederea privatizării sau transformării acestora în regii autonome, precum şi

programul respectiv. Şi în acest caz, legea prevede ca specialiştii cuprinşi într-o comisie să nu fie implicaţi în mod direct în gestiunea patrimoniului întreprinderii pentru care este constituită respectiva comisie. Mai mult, acestor specialişti li se interzice ca, timp de cel puţin 5 ani de la data dizolvării comisiei, să beneficieze de rezultatele activităţii desfăşurate în această calitate.

Art. 12. – Având în vedere importanţa deosebită a întregii problematici abordate, legea prevede ca, în fiecare lună, Comisia Naţională de Trecere la Economia de Piaţă să prezinte PARLAMENTULUI rapoarte privind stadiul şi perspectivele desfăşurării privatizării. Rapoartele se întocmesc din faza de efectuare a studiilor de fezabilitate până la statornicirea proprietăţii particulare în măsura precizării legii.

Art. 13. – Odată identificată şi delimitată partea din patrimoniul naţional ce se lasă în administrarea GUVERNULUI, aceasta se scade din patrimoniul naţional, pentru a se determina ceea ce urmează să formeze obiectul proprietăţii private (particulare).

După cum se observă, urmează să rămână în administrarea permanentă a GUVERNULUI o serie de elemente patrimoniale. Desigur că lista poate fi completată şi cu alte bunuri, dacă PARLAMENTUL consideră că este necesar. Dar, nici în acest caz nu trebuie confundată calitatea de administrator a GUVERNULUI cu cea de proprietar real, deoarece el nu poate dispune nelimitat de bunurile încredinţate de către popor. GUVERNUL poate folosi aceste bunuri şi să dispună de ele numai în măsura în care îi permite PARLAMENTUL, prin legi, ca reprezentant al naţiunii.

Art. 14. În textul acestui articol de lege se aduc lămuriri necesare a ceea ce se înţelege prin **persoană îndreptăţită**, căreia urmează să i se redea gratuit o anumită parte din patrimoniul naţional. Este cazul să se facă precizarea că "redarea gratuită", în final, nu reprezintă nimic altceva decât o repunere în drepturi firești. Legea recunoaşte două categorii de persoane şi anume: persoane juridice şi persoane fizice. În ceea ce priveşte persoanele juridice, se consideră îndreptăţită acea persoană care face dovadă că este, pe de o parte, o astfel de persoană, iar pe de altă parte, că este persoana moştenitoare fie că este îndreptăţită în condiţiile legii. Prin persoană fizică se acceptă ca fiind orice cetăţean al României ce face dovada că este proprietar de drept şi/sau moştenitor rezervatar. Prin moştenitor rezervatar se înţelege acea persoană care este descendent sau ascendent direct al proprietarului de drept.

În limitele prevăzute de lege, este de dorit ca fiecărei persoane îndreptăţite să i se redea obiectul proprietăţii aşa cum a fost el. Pe de altă

parte, dând dovadă de realism, legea precizează că se pot reda aceste capitaluri celor îndreptățiți în mod gratuit, numai dacă prin aceasta nu se aduc prejudicii altor capitaluri indivizibile, de interes personal, național sau local. Prin aceasta, legea apără nu numai interesele comune, dar şi acele lucruri dobândite prin strădania poporului sau prin munca unui cetățean.

Art. 15. Acest articol pune şi rezolvă corect problema redării obiectelor proprietății, după cum aceasta există în realitate.

Se precizează astfel că, în domeniul agricol şi silvic, unei persoane juridice i se va restitui cel mult 50 ha teren (agricol şi/sau silvic la un loc) în zona în care a fost amplasată sau, dacă acest lucru nu este posibil, în alte zone. Dacă o persoană juridică a avut mai puțin de 50 ha şi o parte a din acesta nu i se poate restitui, potrivit art. 14 alin. 3, atunci respectiva persoană va fi despăgubită prin acordarea de suprafețe similare în alte zone, fie valoric potrivit prezentei legi.

Referitor la persoane fizice îndreptățite a li se reda suprafețe de teren agricol şi/sau silvic, ținând seama de realități legea stabileşte că unei astfel de persoane să i se redea cel mult 3 ha, dacă este vorba de suprafețe agricole şi/sau silvice situate pe raza unei localități urbane şi cel mult 10 ha, dacă se află pe raza unor localități rurale. În ambele cazuri, dacă nu i se poate reda suprafața respectivă, atunci se va proceda ca şi în cazul unei persoane juridice.

Art. 16. În ceea ce priveşte redarea obiectelor proprietății persoanelor îndreptățite din alte ramuri de activitate, legea arată că se va proceda la redarea gratuită a respectivelor obiecte ale proprietății dacă ele există ca atare şi prin această redare, nu se aduc prejudicii altor capitaluri de interes personal, național sau local.

În cazul persoanelor juridice, în alineatul 2 al aceluiaşi articol se arată că obiectul proprietății sau părți din acesta nu se poate reda decât până la nivelul de 50 milioane lei din valoarea acestuia, determinată potrivit art.9. În cazul în care valoarea obiectului proprietății ce trebuie redat este mai mică de 50 milioane lei şi o parte din aceasta nu i se poate restitui ca atare, va fi despăgubit potrivit prezentei legi.

Persoanele fizice îndreptățite în redarea proprietății vor primi gratuit respectivul obiect în aceleaşi condiții ca persoanele juridice, cu deosebirea că valoarea acestuia nu poate fi mai mare de 5 milioane lei.

Art. 17. Privitor la bunurile de artă, cultură, bijuterii de familie şi alte asemănătoare acestora, legea prevede ca, pe de o parte, acestea să fie redate proprietarilor de drept, iar pe de altă parte, apărarea colecțiilor de in-

teres național, deoarece rezervă Statului dreptul să restituie acestora valoarea respectivelor bunuri, actualizată în mod oficial. După cum se observă, în acest caz nu se prevede limită bănească de restituire, deoarece legiuitorul înțelege să recunoască eforturile materiale ale celor ce au investit în astfel de bunuri şi, prin aceasta, să încurajeze viitoarele investiții de acest fel.

Precizarea făcută la lit. (b) a aceluiaşi articol, potrivit căreia se poate restitui unei persoane îndreptățite cel mult 5 milioane lei, ca urmare a faptului că i-au fost confiscate sume de bani pe nedrept, are în vedere numai acele confiscări datorate unor hotărâri judecătoreşti potrivnice principiilor generale ale ordinei de drept.

Art. 18. După ce şi elementele nominalizate în articolul precedent se scad din patrimoniul național, ceea ce rămâne reprezintă capitalul social ce urmează a fi redat persoanelor îndreptățite, potrivit prezentei legi.

Art. 19. Precizând că Banca Națională a României va emite Bonuri de Valoare cu o valoare nominală de bază de 5.000 lei nu înseamnă că se vor emite numai acest tip de bonuri. În funcție de cerințele practice se pot emite şi Bonuri de Valoare cu valori nominale mai mici sau mai mari (de 1.000, 10.000, 50.000 sau 100.000 lei).

Se impune o valoare nominală de bază, deoarece este necesar să se determine numărul acestora, aşa cum se arată în alin. (2).

Art. 20. Odată determinat numărul total de Bonuri de Valoare, ca reflectare a valorii patrimoniului național, se dau în grija Guvernului Bonurile de Valoare corespunzătoare valorii părții din patrimoniul național pe care acesta urmează să o administreze. Pentru a asigura trăsăturile fundamentale ale unei economii de piață liberă, potrivit scopului declarat al Reformei (art. 5 lit. a, art. 6, lit. a), partea ce revine în administrarea Guvernului nu poate fi mai mare de 49% din valoarea patrimoniului național.

Art. 21. Pentru a primi Bonuri de Valoare, o persoană fizică trebuie să îndeplinească o serie de condiții sine qua non. Dintre acestea, ne vom referi la cele prevăzute la lit. (a) şi (b) ale acestui articol. Aşa bunăoară, se naşte întrebarea de ce să primească Bonuri de Valoare numai persoanele care au încasat salarii licite? Se face această precizare, deoarece astfel se asigură calea legală de înlăturare a persoanelor care, în timpul dictaturii comuniste, au încasat ilegal salarii. Peste tot în lume, sunt considerate ca fiind ilegale, deci ilicite, salariile care nu au fost date publicității. Pentru a ne convinge că aşa stau lucrurile, este suficient să ne amintim de grija Parlamentului nostru de a stabili şi a face publice salariile înalților funcționari publici. Evident legea vizează foştii nomenclaturişti de partid şi de stat, întrucât numai

aceştia au figurat pe state de salarii cunoscute numai de ei înşişi. Din motive lesne de înțeles, legea exceptează persoanele care au încasat salarii în calitate de angajați ai Ministerului Apărării Naționale, pe rețele normale de salarizare.

În generozitatea sa, legiuitorul acceptă să dea gratuit Bonuri de Valoare şi persoanelor care au încasat salarii ilicite (nedate publicității), dar fac dovada că au inițiat sau participat la acțiuni anticomuniste sau au contribuit la identificarea informatorilor fostei Securități a Statului sau celor care au exercitat prerogative ale puterilor statului în timpul regimului comunist. De observat că, legea este elaborată sub imperiul moralei creştine, deoarece se acordă Bonuri de Valoare chiar şi foştilor informatori care, însă, din proprie inițiativă, au mărturisit că au avut această "calitate".

Art. 22. Din acest capitol rezultă că pe de o parte, Banca Națională a României predă oficial Guvernului Bonurile de Valoare ce-i revin potrivit prezentei legi, iar pe de altă parte că acesta este obligat, ca periodic, să raporteze Parlamentului despre "Situația la zi a integrității patrimoniului încredințat", rezultatele economice obținute, precum şi despre modul în care acestea au fost utilizate.

Alineatul 4 al acestui articol stipulează clar că sub nicio formă, Guvernul nu poate înstrăina părți din patrimoniul încredințat fără avizul Curții Supreme de Justiție şi aprobarea Parlamentului. Cu alte cuvinte, fără respectarea acestei proceduri, Guvernul nu poate încheia niciun act de vânzare-cumpărare, concesionare etc.

Art. 23. Banca Națională a României împreună cu Ministerul Finanțelor vor distribui Bonuri de valoare numai persoanelor juridice care fac dovada în sensul prezentei legi. Este vorba de redarea capitalurilor care au fost luate abuziv de la posesorii de drept după 1 ianuarie 1948, ce aveau calitatea de persoane juridice. Să remarcăm, în primul rând, că sub nicio formă nu se pune problema redării moşiilor. Oficial, feudalismul, ca orânduire socială, a încetat în România o dată cu reforma agrară din martie 1945. Deci, legea nu permite revenirea la latifundii de tip moşieresc nici chiar persoanelor juridice.

Art. 24. Aceleaşi instituții, ca şi în cazul art. 23, vor asigura distribuirea Bonurilor de Valoare persoanelor fizice, cetățeni al României îndreptățiți să li se redea o parte din avuția națională, de fapt din propria muncă furată de statul zis socialist. De asemenea, prin precizarea făcută în legătură cu aplicarea prevederilor art. 14, 15, 16 şi 17, se asigură bazele certe ale apariției unui număr mare de întreprinderi mici şi mijlocii în toate

ramurile economiei naționale. Altfel spus, legea asigură fructificarea experienței mondiale, a țărilor cele mai dezvoltate, adică a acelor sisteme economice care, în mod prioritar, asigură creşterea avuției lor naționale prin activitatea întreprinderilor mici şi mijlocii. Punând în funcțiune, bunăoară, un milion de astfel de întreprinderi, evident, **se asigură cadrul fizic necesar unei treceri foarte rapide la economia de piață liberă**. Cu cât se va tergiversa mai mult declanşarea acestui proces, cu atât mai dureroasă şi costisitoare va fi şi tranziția.

Art. 25. Toate persoanele de cetățenie română, care îndeplinesc condițiile cerute de art. 21, în termen de 60 de zile de la data promulgării Legii Privatizării, trebuie să depună, la sucursala Băncii Naționale teritoriale în raza căreia domiciliază, acte doveditoare (copii) privind drepturile ce li se cuvin.

Prin alineatul (3) al acestui articol se cere fiecărei persoane să depună o declarație din care să rezulte că nu a fost informator, în sensul celor stipulate în art. 21 lit. (b). În cazul în care o persoană a jucat rolul de informator şi, din proprie inițiativă, mărturiseşte acest lucru, atunci devine persoană îndreptățită ca oricare alta. Dacă, însă, se dovedeşte că declarația a fost mincinoasă, fapta va fi judecată şi pedepsită potrivit legilor în vigoare.

Pe baza aliniatelor (2) şi (3) se determină atât numărul persoanelor îndreptățite pentru redarea gratuită a proprietății cât şi cota parte ce revine de drept fiecăreia din acestea.

Persoanele care fac dovada că sunt orfani sau fără surse de întreținere, au rămas handicapate în urma participării la Revoluția din Decembrie 1989 sau sunt rude ale acestora, vor primi, în plus față de eventualele drepturi, Bonuri de Valoare în sumă de 200.000 lei.

Dat fiind faptul că este de aşteptat ca, în procesul de evaluare a drepturilor fiecărei persoane îndreptățită, să apară unele necorelații, legea prevede constituirea unui fond de rezervă de 5% din totalul Bonurilor de Valoare ce urmează a fi distribuite. După încheierea operațiunilor pentru care a fost conceput, ceea ce rămâne se va constitui într-un fond, la îndemâna Guvernului, pentru sprijinirea întreprinzătorilor particulari (documentare, şcolarizare etc.).

Potrivit alin.(8) al acestui articol se stabileşte numărul mediu de Bonuri de Valoare ce revine pe o persoană îndreptățită.

Pentru aceasta, legea cere ca să se stabilească o limită “etalon” în raport cu care să se facă diferențierea drepturilor, cu intenția de a nu proceda în mod egalitarist, populist cum se mai spune, în refacerea situației de drept.

Un argument în plus, în susținerea afirmației de mai sus, îl reprezintă condiția impusă prin alin. (9). Luându-se în considerare numărul anilor-lucrați, pentru care s-a primit salariu licit, se ating simultan trei obiective:

1) fiecare primește în raport cu munca depusă, 2) "bișnițarii" de profesie nu vor primi Bonuri de Valoare; 3) un fost nomenclaturist va plăti ceva din daunele aduse în anii în care a "lucrat", a păgubit țara.

Una din marile nedreptăți sociale, introduse demagogic de regimul comunist, a fost neconsiderarea calității muncii, mergându-se până la inversarea valorilor. În vederea reconstituirii, fie şi în mică măsură, a stării firești a lucrurilor, prin lege se hotărăște ca la un număr egal de ani-lucrați să se atribuie Bonuri de Valoare diferențiat, în funcție de studii. Nu se iau în considerare "studiile" făcute în şcolile p.c.r. (cum au fost Academia "Ștefan Gheorghiu", şcolile județene de partid etc.).

Potrivit alin. (12), cei care au adus prejudicii țării sunt puşi în situația de a restitui o parte din contravaloarea pagubelor produse.

Având în vedere că țăranii au contribuit direct, nemijlocit şi în mare măsură la creşterea patrimoniului național este drept să primească Bonuri de Valoare. Se poate spune că este şi o necesitate, atât în cazul celor care au fost cooperativizați, cât şi al celor necooperativizați. Țăranii trebuie să fie nu numai proprietari de pământ, dar trebuie să aibă şi cu ce să-l lucreze.

Obținând Bonuri de Valoare, aşa cum prevede legea, fiecare țăran va avea posibilitatea să-şi procure un minimum de inventar agricol, semințe, îngrăşăminte etc.

La fel se pune problema şi în cazul persoanelor salariate în diferite cooperative meşteşugăreşti.

Art. 26. În alineatul (1) legea prevede, în termeni clari şi categorici faptul că o persoană fizică nu poate folosi Bonurile de Valoare ce i-au fost atribuite decât numai pentru a cumpăra, pe numele său, ACȚIUNI sub formă de ACTIVE FINANCIARE şi/sau ACTIVE REALE.

ACTIVE FINANCIARE, după cum se precizează în text, sunt hârtii de valoare care, într-un fel sau altul, exprimă dreptul de proprietate. În concret, în prima etapă, este vorba de ACȚIUNILE societăților comerciale (întreprinderi şi bănci supuse privatizării) scoase la licitație publică. Valoarea acestor ACȚIUNI este egală cu "valoarea netă de bilanț" a patrimoniului fiecărei societăți comerciale. Fiecare posesor al Bonurilor de Valoare poate cumpăra liber astfel de ACȚIUNI de la orice societate comercială. Astfel, începe procesul de stabilire a "valorii reale" a patrimoniului fostelor întreprinderi de stat şi cooperatiste. Să presupunem că, două întreprinderi "A" şi "B" au câte un

patrimoniu de 1.000.000.000 lei fiecare. Mai admitem că fiecare din aceste întreprinderi au câte 1.000 de salariați şi că, în medie, un salariat dispune de 200 de Bonuri de Valoare a câte 5.000 lei fiecare Bon de Valoare. Deşi, aceste două întreprinderi sunt "egale", vom constata că oamenii se "înghesuie" să cumpere ACȚIUNI de la o întreprindere, să zicem "B".

Acest fapt se materializează imediat în creşterea cotei (valorii) ACȚIUNILOR respectivei întreprinderi. Dacă ACȚIUNILE acestei întreprinderi au fost scoase la licitație, să zicem la o valoare inițială de 5.000 lei bucata şi cererea de ACȚIUNI este mai mare decât numărul ACȚIUNILOR licitate, atunci cineva oferă mai mult. De pildă, 5.100 lei pentru o ACȚIUNE. Dacă presiunea cererii se menține, cota unei astfel de ACȚIUNI creşte. Să ne imaginăm că nimeni din cei 2.000 de salariați din cele două întreprinderi, nu oferă mai mult de 7.500 lei pentru o ACȚIUNE a întreprinderii "B". Deci, cei care au oferit acest preț îşi adjudecă ACȚIUNILE, devin acționari, adică coproprietari de drept ai întreprinderii "B". Pe de altă parte, este uşor de observat că, valoarea ACȚIUNILOR întreprinderii "A" a scăzut la 2500 lei bucata, deoarece nu au fost cerute. Nu s-a găsit nimeni care să le adjudece la un preț mai mare. Dacă salariații celor două întreprinderi şi-au investit toate Bonurile de Valoare, înseamnă că, de fapt, ei au stabilit prin raportul cerere-ofertă – pe principiul fundamental la pieței libere – **adevărata valoare a patrimoniului** fiecărei întreprinderi în parte. Bazele legii profitului mijlociu au fost puse (la capital egal avansat, profit egal sau, altfel spus, profit proporțional cu capitalul avansat).

O mie de lei investită în "A" aduce profit cât ar aduce dacă ar fi investită în "B". Să notăm că, Bonurile de Valoare predate contra ACȚIUNI, vor fi distruse. Ele şi-au îndeplinit rolul de instrument de transfer a dreptului de proprietate în mâinile celor îndreptățiți.

Dar, nu toți posesorii de Bonuri de Valoare vor să devină acționari. Vor să activeze pe cont propriu, singur sau împreună cu o rudă şi/sau prieten. Să admitem, din nou, că o persoană deține 200 de Bonuri de Valoare, este de profesie şofer şi vrea să pună bazele unei întreprinderi de transport călători pe un traseu oarecare. Evident, îi trebuie, în primul rând, cel puțin un autobuz (dacă vrea două, îi mai trebuie alt şofer). De unde cumpără acest ACTIV REAL numit, în cazul nostru, autobuz? Desigur că, de pe piața autobuzelor! Vânzătorul de autobuze le scoate la licitație, bineînțeles, tot pe Bonuri de Valoare. Lăsând liber jocul cerere-ofertă se stabileşte şi prețul unui autobuz, în jurul valorii reale a acestuia, valoarea recunoscută pe piața noastră. Dacă, după adjudecarea autobuzului, îi mai rămân Bonuri de

Valoare, cu acestea poate cumpăra alte ACTIVE. Important este că, mica întreprindere are capitalul necesar cu care să înceapă activitatea, eventual, să ofere şi locuri de muncă. Este lesne de înțeles că, în cazul în care se asociază cu câțiva posesori de Bonuri de Valoare, pot, cu relativă uşurință, să pună bazele unei întreprinderi mijlocii, să ofere locuri de muncă, oricât de puține, dar oferă! Este clar că, procedându-se astfel, în timp scurt – 1 până la 2 ani – se creează baza obiectivă pentru apariția a cel puțin un milion de mici întreprinderi particulare. Problema şomajului nu numai că dispare, dar, evident, țara noastră se va confrunta, în multe domenii, cu o adevărată criză de forță de muncă.

Să revenim la vânzătorul de "autobuze". Ce face cu Bonurile de Valoare pe care le-a primit drept preț pentru marfa sa? Le predă (vinde) la Banca Națională şi primeşte banii respectivi pe ele.

Banca Națională distruge Bonurile de Valoare care, ca şi în cazul precedent, şi-au îndeplinit misiunea. În acest fel, piața liberă începe o dată cu transformarea Bonurilor de Valoare în ACȚIUNI FINANCIARE şi/sau REALE. De reținut că, fiecare întreprindere mică sau mijlocie, fiind proprietatea unui capital real, îl poate dubla punându-l garanție la o bancă pentru obținerea, unor sume necesare desfăşurării unor activişti de mai mare anvergură.

Pentru a da posibilitatea posesorilor de Bonuri de Valoare să învețe regulile elementare ale pieței libere, să o studieze pentru a-şi orienta investițiile în domeniile cele mai profitabile, cele mai "cerute", legea prevede ca aceştia să nu le poată vinde timp de un an.

După cum se observă din alin. 3 al aceluiaşi articol, GUVERNUL nu mai poate înstrăina părți din avuția națională decât în condițiile unui control generat de aplicarea în fapt a principiului separării puterilor în stat. Dar, nu controlul este cel mai important lucru care se obține. Căci, mai însemnată devine siguranța gestiunii unei părți din avuția națională, în condițiile protejării GUVERNULUI de a greşi şi de a fi suspectat de cei guvernați.

Art. 27. Dacă până la data fixată de lege vor rămâne la populație Bonuri de Valoare, acestea vor fi retrase, iar ACȚIUNILE corespunzătoare valorii lor vor fi vândute, prin licitație publică, necondiționat. Sumele obținute vor fi puse la dispoziția Ministerului Muncii şi Protecției Sociale care, cu aprobarea prealabilă a Parlamentului, le va folosi pentru finanțarea unor acțiuni sociale.

Art. 28. Pentru ca toate licitațiile să pornească de la o bază cât mai apropiată de realitate, în acest articol se arată că o Comisie Națională,

formată din specialişti, va trebui să stabilească preţurile limită orientative pentru categoriile de suprafeţe de teren şi bogăţiile cunoscute ale subsolului, pe localităţi, zone geografice şi condiţii pedoclimatice.

Art. 29. Principialitatea legii este pusă în evidenţă o dată în plus, dacă mai era nevoie, de grija şi felul în care rezolvă problema ţăranilor şi celorlalţi locuitori ai satelor. Dintr-un motiv sau altul, unele familii de ţărani au intrat în CAP fără pământ sau cu câteva sute de mp de teren. Pentru a-i proteja, mai exact pentru a le da posibilitatea să devină proprietari de teren agricol, legea le dă dreptul de a cumpăra primii teren agricol, astfel încât fiecare posesor de Bonuri de Valoare să poată cumpăra până la 5.000 mp (în care nu se include o suprafaţă de 300 mp aferenţi casei şi anexelor gospodăreşti), la preţuri limită orientative. Numai după rezolvarea acestei probleme, restul de suprafeţe de teren se scot la licitaţie pe Bonuri de Valoare, la care pot participa toţi posesorii de astfel de bonuri.

Art. 30. În vederea elaborării metodologiei aplicării prezentei legi, a identificării legilor specifice ce trebuie elaborate în acest scop (de exemplu, legea potrivit căreia persoanele care au încasat salarii licite sunt îndreptăţite să primească Bonuri de Valoare), a rezolvării tuturor problemelor de detaliu, precum şi pentru îndrumarea şi verificarea modului de exercitare a prerogativelor acordate instituţiilor implicate, Agenţia Naţională pentru Privatizare este, practic, trecută în subordinea PARLAMENTULUI. În felul acesta se evită situaţia – precum cea actuală – în care GUVERNUL decide, execută şi controlează fără a da socoteală nimănui de rezultatele obţinute.

Cum nu este de imaginat ca patrimoniul unei întreprinderi să treacă instantaneu în mâinile proprietarilor particulari, legea prevede ca GUVERNUL să asigure buna funcţionare a noilor societăţi comerciale, până când cel puţin 51% din patrimoniul acestora trece în proprietatea persoanelor particulare. Din acest moment, societatea comercială poate să funcţioneze pe "picioarele" sale, chiar dacă statul continuă să deţină ACŢIUNI, deoarece acesta va fi considerat şi tratat ca oricare alt acţionar (alin. 5).

Art. 31. Este ştiut că, cele mai sigure investiţii – practic, fără risc comercial – sunt cele făcute în achiziţionarea de OBLIGAŢIUNI. Dar, prin lege, în principiu, pentru început nu dă posibilitatea folosirii Bonurilor de Valoare pentru procurarea de OBLIGAŢIUNI. Şi, totuşi, face o excepţie: este vorba de persoanele ce fac dovada că nu pot să întreprindă niciun fel de afaceri. Numai acestora, la cerere, li se pot vinde OBLIGAŢIUNI.

Art. 32. De remarcat faptul că, întreprinderile ce au fost date în grija GUVERNULUI pe motiv că au fost nerentabile, dar între timp au devenit

rentabile, sunt supuse privatizării. Acest lucru se realizează prin distribuirea gratuită a OBLIGAȚIUNILOR acestor întreprinderi, fie ca atare, fie sub formă de ACȚIUNI, persoanelor îndreptățite (potrivit art. 25, alin. 1, 2 şi 3), obligatoriu însă la prețul zilei.

Art. 33. Pentru ca tot acest mecanism să poată fi pus în mişcare şi să funcționeze în conformitate cu cerințele economiei de piață liberă trebuie deschisă BURSA (DE VALORI şi MĂRFURI). Această sarcină revine Ministerului Finanțelor şi Băncii Naționale a României.

Art. 34. Păstrând spiritul de dreptate şi echitate, legea prevede, în ultimul său articol, ca prejudiciile provocate economiei naționale, prin construirea şi menținerea unor întreprinderi nerentabile şi poluante să fie acoperite, atât cât se poate, din patrimoniul fostului p.c.r., autorul moral şi de fapt al acestei stări de lucruri.

Art. 35-36. Se face precizarea privind legile şi actele normative ce se abrogă şi în mod expres, se arată când intră în vigoare "Legea Privatizării".

În loc de concluzii

În forma sa actuală, un număr restrâns de exemplare din această lucrare a fost distribuit, încă din luna iunie 1991, liderilor unor sindicate, precum şi organelor de conducere ale unor partide politice. În plus, opiniile noastre privind conținutul proiectului Legii privatizării înaintat Parlamentului de către Guvernul României, precum şi principiile privatizării care stau la baza anteproiectului nostru au fost prezentate de dl Gheorghe Nistorescu în cadrul dezbaterilor din Comisia economică a Camerei Deputaților înainte de adoptarea acestui act normativ fundamental de către forumul legislativ al țării. Rezultatele acestor intervenții au fost practic nule, situație perfect explicabilă în condițiile în care "o anumită parte a forumului legislativ" dorea numai "un anumit tip de privatizare".

Ce s-a întâmplat ulterior este bine cunoscut. Adevărata opoziție a refuzat să mai participe la dezbaterile parlamentare atunci când a sesizat că "o anumită parte a forumului legislativ" nu era dispusă să discute aspectele de fond ale unei privatizări autentice, care să se efectueze în concordanță cu interesele cetățenilor României şi, prin urmare, proprietarii de drept ai avuției naționale. Legea privatizării a fost adoptată, sub presiunea Guvernului României, numai de către "o anumită parte a forumului legislativ al țării", care s-a încăpățânat să nu aducă nicio modificare esențială proiectului inițial, elaborat în condițiile cunoscute.

După adoptarea Legii privatizării societăților comerciale, o serie de "specialişti" ai unui asemenea mod de privatizare au invadat mass-media românească, făcând eforturi disperate să ne convingă că s-au adus "modificări de fond" proiectului guvernamental. Cu alte cuvinte, criticile severe care au fost formulate în legătură cu acest proiect chipurile nu s-ar mai justifica. Aşa să fie oare? De vreme ce în cap. 3 al acestei lucrări am formulat asemenea critici, este de datoria noastră să arătăm cititorului dacă, în raport cu opțiunile "specialiştilor" menționați, ne-am înşelat sau nu formulând asemenea critici şi dacă ne-am înşelat "să ne cerem scuze". După analiza atentă a Legii privatizării în forma în care a fost adoptată, putem afirma hotărât că nu ne-am înşelat în aprecierile noastre. Şi fiindcă nu ne mulțumim cu simple afirmații, prezentăm următoarele argumente care decurg din analiza modificărilor survenite față de proiectul guvernamental cu ocazia dezbaterilor parlamentare:

a. Am criticat faptul că se preconiza să se acorde facilități, în procesul de privatizare, salariaților societăților comerciale care urmează să fie privatizate, cu riscul generării unor grave tensiuni sociale. Este adevărat că, în forma actuală, art. 1 din Lege, nu se mai prevede oferirea de acțiuni sau active ale societăților comerciale salariaților acestor societăți, cum se prevedea inițial. Numai că prevederile din actualul art. 43 mențin asemenea facilități nejustificate salariaților (inclusiv din conducerea societăților comerciale în procesul de vânzare a acțiunilor acestora). Esența populistă criticată de noi se menține, deci, şi în forma actuală, dar este limitată la vânzarea de acțiuni.

b. După ce sfera transferului de proprietate a fost restrânsă prin Legea 15/1990 la numai 30% din capitalul social al societăților comerciale, prin intermediul Legii privatizării mai asistăm la încă o restrângere, în sensul că în cap. V se prevede posibilitatea vânzării acțiunilor unor societăți comerciale înainte de acordarea gratuită cetățenilor României a certificatelor de proprietate. În acest capitol se stabileşte că limita pentru asemenea operațiuni numai pentru 0,5% din numărul societăților comerciale, ceea ce, au avut grijă să sublinieze "specialiştii", reprezintă numai cca 30 societăți comerciale. De ce oare nu au spus nimic despre ponderea capitalului social al celor 30 societăți comerciale în totalul celui atribuibil gratuit cetățenilor? Foarte simplu, pentru că ponderea de 0,5% este insignifiantă şi nu poate şoca pe nimeni. Dar dacă cele 30 societăți comerciale care vor fi vândute direct vor avea fiecare câte un capital social de 10 miliarde lei, ceea ce este perfect posibil? Păi aceasta ar însemna 300

miliarde lei, adică cea 13% din valoarea rămasă a tuturor fondurilor fixe din economia națională. Prin urmare, "legiuitorul" şi-a mai creat încă o sursă de frustrare a cetățenilor României.

c. S-a obiectat că vârsta cetățenilor îndreptățiți (de minimum 18 ani la 31 decembrie 1990 şi nu la 31 decembrie 1989, cum menționam noi) nu poate fi considerat un criteriu just de atribuire gratuită a certificatelor de proprietate, indicându-se multe alte criterii, inclusiv unele care nu conveneau fostei nomenclaturi. Cu toate astea, s-a menținut numai vârsta drept criteriu, prevederea respectivă fiind doar deplasată cu două articole. Schimbări prin simpla deplasare a prevederilor în alte articole vizează alte aspecte, printre care:

- "colaborarea" Agenției Naționale pentru Privatizare cu Ministerul de Interne la elaborarea listelor cetățenilor îndreptățiți;
- drepturile deținătorilor certificatelor de proprietate;
- modul de utilizare a veniturilor şi profiturilor Fondurilor Proprietății Private;
- sancționarea abaterilor de la prevederile legii;
- reglementările privind vânzarea propriu-zisă a capitalului social al societăților comerciale etc. Nimic din esența nocivă a acestor prevederi nu a fost eliminată sau atenuată.

d. Critica opțiunii guvernamentale privind înființarea Fondurilor Proprietății Private (**FPP**) şi a Fondurilor Proprietății de Stat (**FPS**) a vizat, în esență, rolul acestora în menținerea controlului absolut al Guvernului în următorii 5 ani. Or, această opțiune a fost "votată" ca atare fără nicio modificare. "Specialiştii" care fac popularizarea "Legii privatizării" prin intermediul mass mediei româneşti se străduie să ne convingă pe toate căile că habar nu avem (noi poporul român!) ce să facem cu diferite hârtii de valoare şi că FPP-urile vor fi îngerul nostru păzitor. Cum îşi permit oare aceşti "specialişti" să jignească un întreg popor fără a fi depus niciun efort pentru a cunoaşte opțiunile adevărate ale acestuia?

De ce în loc să ne "popularizeze Legea privatizării" nu-şi pun problema să-i învețe pe cei care efectiv nu ştiu să se descurce cu hârtii de valoare? Foarte simplu, pentru că dacă nu ar proceda aşa atunci poporul însuşi i-ar obliga să renunțe la "operațiuni" menite să blocheze privatizarea reală în favoarea tuturor cetățenilor sau să realizeze o "privatizare" conformă cu interese de grup.

e. Critici aspre s-au formulat în legătură cu faptul că prevederile privind modul de utilizare a veniturilor şi profiturilor FPP sunt de natură să

conducă la situații în care deținătorii vor fi frustrați până şi de bruma de dividende de care ar putea să beneficieze. Ei bine, prevederile respective au fost "întărite" în acelaşi sens cu încă una. Astfel, în art. 11 litera (c) s-a introdus în plus prevederea că aceste venituri şi profituri pot fi utilizate şi pentru acoperirea tuturor cheltuielilor necesare funcționării..." (FPP-urilor, evident!) fără să ne specifice vreo proporție. Iată, deci, cum "vor ajuta şi păzi îngerașii" pe viitorii deținători al titlurilor de proprietate! Cine garantează bieților deținători că nu se va acționa pe principiul "cine împarte parte îşi face"? Nimeni, deoarece se pare că nici nu se vrea acest lucru.

f. Prevederea din fostul articol 12, criticată de noi, referitoare la dreptul deținătorului titlurilor de proprietate de a alege membrii Consiliului de administrație al FPP a dispărut. În schimb, în actualul art. 21 se prevede că deținătorii certificatelor de proprietate au dreptul "să solicite motivat, înlocuirea membrilor Consiliului de administrație, cu condiția ca propunerile să fie însuşite de deținătorii a cel puțin 10.000 de certificate de proprietate". Ei da, acum este vorba de "democrație clară"! Este greu de imaginat cum din cei cca 5,5 milioane de titulari care vor reveni la un FPP, răspândiți în întreaga țară, se vor organiza suficient de bine cel puțin 10.000 pentru a solicita acest lucru! Mai bine s-o spunem foarte clar şi răspicat prevederea respectivă este formulată de aşa natură încât să nu poată deveni operațională niciodată. Singurul care va manevra cu mijloacele managementului modern consiliile de administrație al FPP-urilor vor rămâne Guvernul.

g. Critici pe deplin întemeiate au fost formulate şi în legătură cu prevederile din proiectul guvernamental referitoare la înființarea şi funcționarea unei Comisii guvernamentale printre atribuțiile căreia figura şi selectarea societăților comerciale care se privatizează prin vânzarea acțiunilor, înainte de constituirea **FPP**-urilor şi a **FPS**-urilor. Într-adevăr, din legea adoptată, au dispărut aceste prevederi, au dispărut şi ar trebui să fim mulțumiți. Numai că din lectura textului actual al legii se deduce clar că atribuțiile unei asemenea comisii au fost pur şi simplu transferate Agenției Naționale pentru Privatizare, adică tot un organism guvernamental obişnuit.

h. Opiniile formulate de noi în lucrare, precum şi cele mult mai numeroase reflectate pe larg în presă au făcut referire la faptul că multe dintre prevederile din proiectul guvernamental vor face posibilă accentuarea corupției la nivelul **FPP**-urilor, **FPS**-urilor, Agenției Naționale pentru Privatizare etc.". Legiuitorul crede că ne-a liniştit prin prevederile art. 69 din legea adoptată în care se prevede ca toți cei care s-ar putea "înfrupta din procesul de privatizare", "au obligația să-şi declare averile". Nu ne-am liniştit

absolut deloc deoarece ştim foarte bine că averile pot fi disimulate, disipate etc. prin intermediul rudelor până la a zecea spiță, așa cum ne-au demonstrat-o cu brio clanurile precedente.

Alături de aceste argumente pot fi formulate multe altele. Dar considerăm că nu este cazul. Cele prezentate le considerăm suficiente pentru a afirma că nu este cazul "să ne cerem scuze" pentru criticile formulate. Acestea își mențin pe deplin valabilitatea și în raport cu forma adoptată a Legii privatizării societăților comerciale. "Modificările" aduse proiectului guvernamental au fost simple operații cosmetice prin care s-a încercat şi, de ce să nu recunoaştem, s-a reuşit să se mascheze acele aspecte care, erau prea evident, chiar şi pentru oameni mai puțin avizați, că afectează grav interesele fundamentale ale poporului român, precum şi desfășurarea procesului de tranziție la economia de piață. Toate aceste operații cosmetice nu au putut estompa intenția clară a inițiatorilor de a menține rolul primordial al statului în calitatea de proprietar. S-ar putea ca cineva să ne spună, în replică, că, în definitv, prin legea actuală se prevede privatizarea completă a tuturor societăților comerciale în următorii 7 ani. Numai că nimeni nu ne va putea garanta că, o dată consolidată, puterea politică a unui grup cu tendințe spre conducere centralizată, dirijist-administrativă, nu va adopta măsuri de reetatizare a firavei şi incompletei proprietăți private menținute sub controlul drastic al Guvernului prin intermediul FPP-urilor. La urma urmei, se ştie foarte bine că excluderea posibilității apariției în viitor a oricărei dictaturi este posibilă numai prin eliminarea hotărâtă a monopolului statului în economie, adică a bazei economice a dictaturii politice. Aceste afirmații nu ne aparțin. Ele pot fi regăsite în Schița strategiei de tranziție a României la economia de piață publicată în anul 1990, la elaborarea căreia au participat peste 1200 specialişti români. Oare aceşti specialişti nu au mai fost considerați ca fiind capabili să elaboreze Legea privatizării? Se pare că așa s-a apreciat devreme ce Guvernul a apelat la specialişti străini.

Pentru ca, la rândul nostru, să nu fim acuzați de cititorul acestei lucrări că ne-am mulțumit să adresăm critici "legiuitorului" pentru că nu ne-a luat în seamă opțiunile, în lucrare s-a prezentat şi un anteproiect al legii privatizării. Denumirea de anteproiect nu este deloc întâmplătoare, vrând să sugereze că rezultatele strădaniilor noastre sunt pe deplin perfectibile, până când, prin iterații succesive, specialiştii din domeniul economiei şi din cel al legislației economice din țara noastră vor putea să contureze un act normativ capabil să apere interesele fundamentale ale poporului român.

Pentru realizarea unui asemenea deziderat trebuie să se aibă în vedere unele premise fundamentale care ar fi trebuit să-şi ocupe locul cuvenit în expunerea de motive a oricărei legi a privatizării care se adoptă în România printre care:

a) În ultimele patru decenii cvasimajoritatea acumulărilor s-au realizat la scara ansamblului societății româneşti. Prin urmare, avuția națională aparține întregului popor şi nu unui grup de privilegiați, iar transferul ei în favoarea sectorului privat nu trebuie să lezeze drepturile legitime ale tuturor cetățenilor țării, cu excepția celor care în perioadele anterioare "s-au împroprietărit" singuri prin fraude, abuzuri, frustrarea semenilor lor etc.

b) Situația actuală a fiecărei componente a avuției naționale este extrem de diferită. În consecință, problemele privatizării nu pot fi soluționate decât la nivel de principiu şi nu în detaliu. Nu se poate vorbi deci de o singură lege a privatizării întregii avuții naționale, ci numai de una de principiu urmată ulterior de legi succesive, pe sectoare, ramuri, subramuri sau chiar la nivelul marilor obiective. Desigur că modalitățile concrete de transfer a patrimoniului din sectorul public în cel privat sunt extrem de variate şi trebuie decise la nivelul fiecărui obiectiv.

c) Privatizarea trebuie să conducă la asocierea directă a fiecărui membru al societății cu obiectul proprietății private, condiție esențială pentru transformarea oamenilor în întreprinzători direcți a căror inițiativă să se poată manifesta plenar. De altfel, trăsătura esențială a economiei de piață, precizată în schița strategiei de tranziție a României la economia de piață, o constituie statuarea dreptului la existență a tuturor formelor de proprietate, cu preponderența proprietății private.

Prin urmare, între om şi obiectul proprietății sale private nu trebuie să se mai interpună verigi controlate de la centru.

d) Acumulările de capital din ultimele patru decenii s-au materializat într-un număr mare de obiective extrem de diferențiate în funcție de capacitatea lor actuală şi de perspectiva de a genera profituri, în raport cu care se poate stabili valoarea lor de piață. Se pot distinge unele tipuri de asemenea obiective, enumerate în continuare fără pretenția de exhaustivitate, printre care:

- dimensionate corespunzător cerințelor economiei naționale şi rentabile în raport cu criteriile interne;
- alte obiective de acelaşi tip, dar nerentabile după criterii interne;
- supradimensionate față de cerințele economiei naționale, dar cu acoperire preponderentă a capacităților prin intermediul cerințelor

pieței interne, rentabilizarea lor depinzând exclusiv de asocierea cu capitalul străin în producție şi comercializare;
- complet supradimensionate față de cerințele actuale şi de perspectivă ale economiei naționale, dar pentru utilizarea capacității cărora se dispune acum sau se poate asigura în viitor un avantaj comparativ;
- obiective de acelaşi tip cu cel precedent, pentru care nu se dispune şi nici în viitor nu se intuieşte asigurarea unui avantaj comparativ etc.

Cum poate fi făcută tipologizarea tuturor obiectivelor existente? Evident că numai pe baza unor studii economice de amploare. Asemenea studii sunt perfect justificate în raport cu cerințele tratării diferențiate a problemelor privatizării numeroaselor obiective care compun avuția națională.

e) Opțiunea pentru anumite modalități concrete de privatizare a unui obiectiv, subramură, ramură sau sector al economiei trebuie să se fundamenteze atât pe criteriile sugerate în paragraful precedent, cât şi altele care decurg din strategiile de dezvoltare a economiei româneşti în perspectivă.

La urma urmei, utilitatea socială a obiectului privatizării, şi deci valoarea de piață a acestora, vor depinde nu numai de starea sa actuală sau de gradul de utilizare actuală a acestora. În egală măsură, depinde de locul şi rolul pe care obiectul respectiv le va avea în evoluția viitoare a economiei româneşti.

f) Menținerea sectorului public se justifică exclusiv în raport cu obiective care nu pot fi atinse prin intermediul agenților economici privați. Din această perspectivă, trebuie să se aibă în vedere că statul a generat ineficiență în economie şi că tot el trebuie să-şi asume obligația rentabilizării nu să o transfere în spinarea agenților economici privați care sunt de abia în curs de constituire şi nu dispun de resursele necesare pentru a susține asemenea eforturi.

g) În procesul de privatizare, atragerea de capital străin nu trebuie să se facă prin vânzare ci prin asociere.

Numai cuplarea patrimoniului agenților economici români (de stat, micşti sau privați) cu cel realizabil cu capitalul investitorilor străini, numeroase dintre obiectivele existente în România îşi pot dobândi o valoare compatibilă cu eforturile depuse de poporul român pentru crearea lor. Oportunitatea atragerii de capital străin trebuie judecată şi realizată diferențiat pe tipuri de obiective de genul celor prezentate la paragraful d). Atragerea de capital străin nu trebuie făcută în detrimentul întreprinzătorilor români. Dimpotrivă, privatizarea avuției naționale trebuie să aibă ca

finalitate asigurare de condiții egale pentru întreprinzătorii români şi cei străini şi nu punerea în inferioritate a primilor.

h) Transferul patrimoniului public în favoarea întreprinzătorilor privați trebuie să se facă prin modalități variate având ca obiectiv final menținerea patrimoniului respectiv în sfera producției de bunuri materiale, în cea a prestării de servicii, în sfera cuaternară şi nicidecum nu trebuie lăsat să alunece în sfera consumului. Prin urmare, recurgerea la o singură soluție devine extrem de periculoasă. Mai degrabă trebuie ca transferul să fie conceput prin prisma unui ansamblu coerent de măsuri convergente.

La elaborarea anteproiectului s-au depus eforturi pentru luarea în considerare a unor asemenea premise. Nu putem însă afirma că s-a şi reuşit acest lucru. Tocmai de aceea l-am considerat ca fiind doar un suport al unor ample dezbateri cu specialişti consacrați, cunoscători ai realităților româneşti, singurele în măsură să conducă nu la o lege ci la o adevărată legislație a privatizării.

Cititorul se poate întreba, cu deplin temei, dacă demersul nostru actual nu este tardiv în raport cu faptul că forul legislativ al țării s-a pronunțat deja.

Corespunzător consecințelor deosebit de grave pe care le poate avea aplicare a legii privatizării în forma ei actuală, credem că acest demers nu este tardiv. Ca de altfel şi demersurile altor specialişti. În definitiv, legea menționată poate fi amendată corespunzător, mergându-se până la blocarea aplicării ei. Totul depinde, însă, de gradul de conştientizare, la scară socială, în legătură cu aceste consecințe deosebit de grave.

În numele grupului de autori al Microstudiului

dr. ec. Vasilie BOGDAN
dr. ec. Constantin BOIERIU
ec. Nicolae CIOVÂRNACHE
ing. Bogdan HOSU
dr. ec. Gheorghe NISTORESCU
prof. dr. ec. Dumitru PATRICHE
conf. dr. drept Mihai PASCU
conf. dr. ec. Dumitru POROJAN
ec. Anton ŞTEFĂNESCU

INDEX DE AUTORI

AMARIȚEI, Șt. 131 ***(XIV)***
AVRĂMIȚĂ, Gh.M. 113 ***(XIV)***
BARA, Simona 44 ***(XIV)***
BĂLEANU, Gheorghe 107 ***(XIV)***
BERINDEI, Anca 65 ***(XIV)***
BOGDAN, Vasilie 534 ***(XIV)***
BOIERIU, Constantin 534 ***(XIV)***
BOLOCAN, Constantin 74 ***(XIV)***
CIOVÂRNACHE, Nicolae 534 ***(XIV)***
DOBRE, Gheorghe 319; 379 ***(XIV)***
DORU, Marcel 139 ***(XIV)***
FLORIAN, Violeta 93 ***(XIV)***
GAVRILESCU, Dinu 86 ***(XIV)***
GRIGORESCU, Constantin 441 ***(XIV)***
HOSU, Bogdan 534 ***(XIV)***
IBĂNESCU, Gabriela 103 ***(XIV)***
ISTRATE, Ioan 3 ***(XIV)***
MAIER, Cristina 3 ***(XIV)***
MOLDOVAN, Minodora 56 ***(XIV)***
NICOLAE, Ștefan 227 ***(XIV)***
NISTORESCU, Gheorghe 534 ***(XIV)***
PASCU, Mihai 534 ***(XIV)***
PATACHI, Radu 65 ***(XIV)***
PATRICHE, Dumitru 534 ***(XIV)***
PLATON, A. 320 ***(XIV)***
POPESCU, Emilian 201 ***(XIV)***
POROJAN, Dumitru 534 ***(XIV)***
RUSU, Marioara 118 ***(XIV)***
STAICU, Monica 98 ***(XIV)***
ȘERBĂNESCU, Camelia 124 ***(XIV)***
ȘTEFĂNESCU, Anton 534 ***(XIV)***
TÎRLEA, Ileana 83 ***(XIV)***
TODEROIU, Filon 37 ***(XIV)***
TODIRAȘCU, Florica 227 ***(XIV)***
URSE, Laureana 139 ***(XIV)***